

พระสุตตันตปิฎก

ขุททกนิกาย เปตวัตร

เล่มที่ ๒ ภาคที่ ๑

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. เขตตูปมาเปตวัตร

ว่าด้วยพระอรหันต์เปรียบเหมือนนา

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ความว่า
[๘๖] พระอรหันต์ทั้งหลายเปรียบด้วยนา ทายก
ทั้งหลายเปรียบด้วยชวานา ไทยธรรมเปรียบด้วย
พืช ผลทนาย่อมเกิดแต่การบริจจาคไทยธรรมของ
ทายกแก่ปฤคาคาหก พืชนาและการหว่านพืชนั้น
ย่อมให้เกิดผลแก่เปรตทั้งหลายและทายก เปรต
ทั้งหลายย่อมบริโภคนั้น ทายกย่อมเจริญด้วย
บุญ ทายกทำกุศลในโลกนี้แล้ว อุทิศให้เปรต
ทั้งหลาย ครั้นทำกรรมดีแล้วย่อมไปสวรรค์.

จบ เขตตูปมาวัตรที่ ๑

ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

กถาเริ่มต้นปกรณ์

ข้าพเจ้า ขอนมัสการ ซึ่งพระโลกนาถเจ้า
ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาคุณ ผู้บรรลุปั้งแห่ง
สาครคือไฉยธรรม ผู้มีเทศนานัยอันละเอียด
ลึกซึ้งและวิจิตร.

ข้าพเจ้า ขอนมัสการ ซึ่งพระธรรมเจ้า อัน
สูงสูดนั้น ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบูชาแล้ว
ซึ่งเป็นเครื่องนำสัตว์เพียบพร้อมด้วยวิชา และ
จรณะให้ออกจากโลก.

ข้าพเจ้า ขอนมัสการ ซึ่งพระอริยสงฆ์ ผู้
เพียบพร้อมด้วยคุณมีศีลเป็นต้น ผู้ดำรงอยู่ใน
มรรคและผล ผู้เป็นบุญเขต อันยอดเยี่ยม.

ด้วยเดชแห่งบุญ อันเกิดจากการนมัสการ
พระรัตนตรัย ดังกล่าวมาแล้วนี้ ขอข้าพเจ้า จง
เป็นผู้มีอันตรายอันห้วงบุญนั้น กำจัดแล้วในที่
ทุกสถาน ก็เทศนาใด ของพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย
ประกาศถึงกรรมที่แปรตทั้งหลาย กระทำไว้ใน

ชาติก่อน อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความเป็นเปรต โดยความต่างกันแห่งผลกรรมของเปรตเหล่านั้น อันนำความสังเวชให้เกิดโดยพิเศษ ทำกรรมและผลของกรรมให้ประจักษ์ เทศนานั้นมีเรื่องที่ ทราบกันดีแล้ว โดยชื่อว่า เปตวัตถุ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ได้สังคายนาไว้แล้ว ในขุททกนิกาย. ข้าพเจ้า จะยัดเอานัยแห่งอรรถกถาเก่า ของเปตภูตุนั้นมาชี้แจงถึงเหตุในเรื่องนั้น ๆ ให้แจ่มแจ้งโดยพิเศษ จักกระทำอรรถสังวรรณนา อังคดงามบริสุทธ์ด้วยดี ไม่ปะปน มีอรรถและวินิจฉัยอันละเอียด ไม่ค้านกับลัทธิของพระมหาเถระผู้อยู่ในมหาวิหารตามกำลัง ขอสาธุชนทั้งหลายจงตั้งใจสดับ อรรถสังวรรณนานั้นของข้าพเจ้า ผู้กล่าวอยู่โดยเคารพ เทอญ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เปตวัตถุ ได้แก่ กรรมอันเป็นเหตุให้ สัตว์นั้น ๆ มีบุตรแห่งเศรษฐีเป็นต้น เกิดเป็นเปรต. ก็พระปริยัติธรรมอันเป็นไปโดยประกาศถึงกรรมนั้น มีอาทิว่า พระอรหันต์ทั้งหลายเปรียบด้วยนา ท่านประสงค์เอา เปตวัตถุในที่นี้.

ถามว่า เปตภูตุนั้น ใครกล่าว กล่าวที่ไหน กล่าวเมื่อไร และเพราะเหตุไรจึงกล่าว ? ข้าพเจ้าจะเฉลย : จริงอยู่เปตภูตุนี้ เกิดด้วยเหตุ ๒ อย่าง คือ ด้วยเหตุที่เกิดขึ้นแห่งเรื่อง ๑ ด้วยอำนาจ

คำถามและคำตอบ ๑. ในสองอย่างนั้น ที่เกิดด้วยอตัลุปปัตติเหตุ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส นอกนั้น พระนารทเถระเป็นต้น เป็นผู้ผู้ถาม พวกเปรตนั้น ๆ เป็นผู้แก้. ก็เพราะเหตุที่เมื่อพระนารทเถระเป็นต้น กราบทูลถึงคำถามและคำตอบนั้น ๆ พระศาสดาจึงกระทำเรื่องนั้น ๆ ให้เป็นอตัลุปปัตติเหตุแล้ว แสดงธรรมแก่บริษัทพร้อมหน้ากัน. ฉะนั้น เปตวัตถุนั้นทั้งหมด จึงเป็นอันชื่อว่า พระศาสดาตรัสทั้งนั้น. จริงอยู่ เมื่อพระศาสดาทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรพระทับอยู่ในที่นั้น ๆ มีกรุงราชคฤห์เป็นต้น เปตวัตถุนั้น ๆ จึงขึ้นสู่เทสนา โดยกระทำความกรรมและผลของกรรม แห่งสัตว์ทั้งหลายให้ประจักษ์ ด้วยการถามและแก้ไขอตัลุปปัตติเหตุเหล่านั้น ๆ โดยมาก ดังนั้น ในที่นี้เทศานี้ จึงเป็นการตอบโดยทั่วไป แห่งบททั้งหลายว่า เกณ ภาสิต์ ดังนี้เป็นต้น เป็นอันดับแรก. แต่เมื่อว่าโดยไม่ทั่วไป เทศานี้ จักมาในอรรถวรรณนาแห่งเรื่องนั้น ๆ นั้นแล.

ก็เปตวัตถุนีนั้น นับเนื่องในสุตตันตปิฎก ในบรรดาปิฎก ๓ คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก นับเนื่องในขุททกนิกาย ในบรรดานิกาย ๕ คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย สงเคราะห์เข้าในคาถา ในบรรดาศาสนาเมืองค์ ๘ คือ สุตตะ เถยยะ เวชยาภรณ์ะ คาถา อุทาน อิติวุตตก ชาดก อัมภุตธรรม และเวทัลละ. สงเคราะห์เข้าในธรรมชั้นเล็กน้อย ในบรรดาธรรมชั้น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นที่พระอานนท์ผู้ธรรมภักทาคาริก ได้ปฤญญาณไว้ว่า

ข้าพเจ้าเรียนเอาพระธรรมชั้นจากพุทธ--

สำนัก ๘๒,๐๐๐ พระธรรมชั้น จากสำนักภิกษุ

๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นที่เป็นไปในหทัยของ

ข้าพเจ้า จึงมีจำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น

ดังนี้.

ว่าโดย ภาณวาร มีเพียง ๔ ภาณวาร ว่าโดยวรรค สงเคราะห์
เป็น ๔ วรรคคือ อุรควรรค อุกพิรวรรค จุฬวรรค และมหาวรรค.
ใน ๔ วรรคนั้น วรรคแรกมี ๑๒ เรื่อง วรรคที่ ๒ มี ๑๓ เรื่อง
วรรคที่ ๓ มี ๑๐ เรื่อง วรรคที่ ๔ มี ๑๖ เรื่อง รวมความว่า เมื่อ
ว่าโดยเรื่อง ประดับด้วยเรื่อง ๕๑ เรื่อง. ในบรรดาวรรคของเรื่องนั้น
อุรควรรคเป็นวรรคต้น. ในบรรดาเรื่อง มีเรื่องเขตตุปมเปต
เป็นเรื่องต้น คาถาของเรื่องต้นนั้น มีคำว่า เขตตุปมา อรหนุโต
เป็นต้นเป็นคาถาแรก.

อุรควรรคที่ ๑

อรรถกถาเขตตูปมาเปตวัตถุที่ ๑

ก็ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน
กัลลันทกนิวาปวิหาร ใกล้กรุงราชคฤห์ จึงทรงปรารภเปรตบุตรเศรษฐี
คนหนึ่ง จึงตรัสเรื่องนั้นดังต่อไปนี้ :-

ได้ยินว่า ในกรุงราชคฤห์ ได้มีเศรษฐีคนหนึ่ง เป็นคน
มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีเครื่องปรกรณ์แห่งทรัพย์ที่น่า
ปลื้มใจอย่างมากมาย สั่งสมทรัพย์ไว้เป็นจำนวนหลายโกฏิ. ได้มีบุตร
คนเดียว น่ารัก น่าชอบใจ. เมื่อบุตรนั้น รู้เสียงสา บิดามารดา
จึงพากันคิดอย่างนี้ว่า เมื่อบุตรของเราจ่ายทรัพย์ให้สิ้นเปลืองไป
วันละ ๑,๐๐๐ ทุกวัน แม้ถึงร้อยปี ทรัพย์ที่สั่งสมไว้ นี้ ก็ไม่หมดสิ้นไป.
จะประโยชน์อะไร ด้วยการที่จะให้บุตรนี้ลำบากในการศึกษาศิลปะ
ขอให้บุตรนี้จึงมีความไม่ลำบากกายและจิต บริโภคโภคสมบัติ
ตามสบายเถิด ดังนี้แล้ว จึงไม่ให้บุตรศึกษาศิลปะ. ก็เมื่อบุตร
เจริญวัยแล้ว มารดาบิดาได้นำหญิงสาวแรกรุ่ง ผู้สมบูรณ์ด้วยสกุล
รูปร่างความเป็นสาว ละความงาม ผู้เอบอิมด้วยกามคุณ บ่ายหน้า
ออกจากธรรมสัญญา. เขาภิรมย์อยู่กับหญิงสาวนั้น ไม่ให้เกิดแม้
ความคิดถึงธรรม ไม่มีความเอื้อเฟื้อ ในสมณพราหมณ์และคนที่ควร
เคารพ ห้อมล้อมด้วยพวกนักร้อง กำหนด ยินดี ติดอยู่ในกามคุณ ๕

เป็นผู้มีมณเฑียรไปด้วยโมหะ ให้เวลาผ่านไป เมื่อมารดาบิดา ถึงแก่กรรมลง ให้สิ่งที่ปรารถนาแก่ นักร้า นักร้อง เป็นต้น ผลาญทรัพย์ให้วอดวายไป ไม่นานเท่าไรนัก ก็สิ้นเนื้อประดาตัว (เที่ยว) ขอยืม (เงิน) เลี้ยงชีวิต ยืมหนี้ไม่ได้อีก ถูกพวกเจ้าหนี้ ทวงถาม ก็ต้องให้ที่นาที่สวนและเรือนเป็นต้น ของตนแก่พวกเจ้าหนี้เหล่านั้น ถือกระเบื้อง เทียวขอทานกิน พักอยู่ที่ศาลาคอนอนาถา ในพระนคร นั้นนั่นแล.

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พวกโจร มาประชุมกัน กล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า นายผู้เจริญ ท่านจะมีประโยชน์อะไรด้วยการเป็นอยู่ลำบากอย่างนี้ ท่านยังเป็นหนุ่ม มีเรี่ยวแรงกำลังก็สมบูรณ์ เหตุไฉนท่านจึงอยู่เหมือนมีมือเท้าพิกล มาเถิด มาร่วมกับพวกเรา (เที่ยว) ปล้นทรัพย์พวกชาวบ้านแล้ว เป็นอยู่สบายดี. ชายคนนั้น พูกว่า เราไม่รู้วิธีทำโจรกรรม. พวกโจรตอบว่า พวกเราจะสอนให้เธอ ขอให้เธอจงเชื่อคำของพวกเราอย่างเดียว. ชายนั้นรับคำแล้ว ได้ไปกับพวกโจรเหล่านั้น. ลำดับนั้น พวกโจรเหล่านั้น ใช้ให้เขาถือหมอนใหญ่ ตัดช่องย่องขึ้นเรือน ให้เขาขึ้นตรงที่ปากช่องแล้วสอนว่า ถ้าคนอื่นมาในที่นี้ เจ้าจงเอาไม้หมอนนี้ทุบผู้นั้นทีเดียวให้ตายเลย. เขาเป็นคนบอดเขลา ไม่รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และมีโทษประโยชน์ ได้ยินอยู่แต่ในที่นั้น มองดูทางมาของคนเหล่านี้เช่นเดียว. ฝ่ายพวกโจร เข้าไปยังเรือนแล้ว ถือเอาสิ่งของที่ควรถือเอาไปด้วย พอพวกคนในเรือนรู้ตัวเท่านั้น ก็พากันหนีไปคนละทิศ คนละทาง.

พวกคนในเรือน ลูกขึ้น ต่างก็พากันวิ่งจับโดยเร็ว พร้อมกับ
ข้างโน้นข้างนี้ เห็นชายคนนั้น ยืนอยู่ตรงช่องประตู เฮ้ย คนร้าย
แล้วพากันจับไว้ เอาไม้ฆ้อนเป็นต้น ทูบมือและเท้าแล้ว กราบทูล
แสดงแต่พระราชาวา ขอเคชะ คนนี้เป็นโจร ข้าพระองค์จับได้ที่
ปากช่อง. พระราชาทรงมีพระบัญชาให้ผู้รักษาพระนครลงโทษ
ด้วยพระดำรัสว่า จงตัดศีรษะของผู้นี้. ผู้รักษาพระนคร รับสนอง
พระบรมราชโองการแล้ว จึงให้จับชายคนนั้นแล้ว ให้มัดไพล่หลัง
อย่างมั่นคง ให้ตระเวนเขา ผู้ถูกคล้องคอด้วยพวงมาลัยสีแดงห่าง ๆ
มีศีรษะเปื้อนด้วยผงอิฐ ตามทางที่เขาแสดงด้วยกลอง ตีประจาน
โทษ จากทางรถบรรจบทางรถ จากทางสี่แพร่งบรรจบทางสี่แพร่ง
แล้ว ให้เขียนด้วยหวาย พลงนำไปยังสถานที่ประหารชีวิต.
ประชาชนพากันแตกตื่นว่า ในพระนครนี้ เขาจับโจรปล้นสะดมก็
คนนี้ได้.

ก็สมัยนั้นในพระนครนั้น มีหญิงงามเมือง คนหนึ่ง ชื่อว่า
สุลสา ยืนอยู่ที่ปราสาทมองไปตามช่องทางต่าง เห็นชายคนนั้น
ถูกนำไปอย่างนั้น เธอเคยถูกชายผู้นั้นบำเรอมาในกาลก่อน จึง
เกิดความสงสารชายคนนั้นขึ้นว่า ชายคนนี้ เคยเสวยสมบัติเป็น
อันมาก ในพระนครนี้เอง บัดนี้ถึงความพินาศอดวายถึงเพียงนี้
จึงส่งขนมต้ม ๔ ลูก และน้ำดื่มไปให้. และได้แจ้งให้ผู้รักษา
พระนครทราบวา ขอเจ้านาย จงรอนจนถึงชายผู้นี้กินขนมต้มเหล่านี้
แล้วค้ำน้ำก่อน.

ครั้งในระหว่างนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ตรวจดูด้วย
ทิพยจักขุ เห็นชายคนนั้นจะถึงความวอดวาย ด้วยแรงกรุณาเตือนใจ
คิดว่า ชายคนนี้ ไม่เคยทำบุญ ทำแต่บาป เพราะฉะนั้น ชายผู้นี้
จักเกิดในนรก ครั้นพอเราไป เขาถวายขนมต้มและน้ำดื่มแล้ว
จักเกิดในภุมมเทพ โฉนหนอ เราจะพึงเป็นที่พึงของชายผู้นี้ ดังนี้
แล้วได้ไปปรากฏข้างหน้าของชายผู้นั้น ในขณะที่เขานำน้ำดื่ม
และขนมต้มเข้าไปให้. เขา ครั้นเห็นพระเถระก็มีจิตเลื่อมใส คิดว่า
เราผู้จะถูกคนเหล่านี้มาในบัดนี้เอง จะมีประโยชน์อะไร ด้วยขนมต้ม
ที่เราจะกินเข้าไป ก็ผลทานี้ จักเป็นเสบียงสำหรับคนไปสู่ปรโลก
จึงให้เขาถวายขนมต้มและน้ำดื่มแก่พระเถระ. เพื่อจะเจริญความ
เลื่อมใสของชายผู้นั้น เมื่อชายผู้นั้น กำลังคือนั้นแหละ พระเถระ
จึงนั่งในที่เช่นนั้น ฉนั้นขนมต้มและคือน้ำแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไป.
ฝ่ายชายผู้นั้น จกเพศฆาตนาไปสู่ที่ประหาร แล้วให้ถึงการตัด
ศีรษะ ด้วยบุญที่เขาทำไว้ในพระมหาโมคคัลลานเถระ ผู้เป็น
บุญเขต อย่างยอดเยี่ยม แม้จะเป็นผู้ควรจะเกิดในเทวโลก ชั้นเยี่ยม
แต่เพราะเหตุที่เขามีจิตเศร้าหมองในเวลาใกล้จะตาย เพราะความ
เสนาหามุ่งถึงนางสุลสาว่า เราได้ไทยธรรมนี้ เพราะอาศัย
นางสุลสา ฉะนั้น เมื่อจะเกิดเป็นหมู่เทพชั้นต่ำ จึงเกิดเป็นรุกขเทวดา
ที่ต้นไทรใหญ่ มีร่มเงาอันสนิท อันเกิดแทบภูเขา.

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า "ได้ยินว่า ถ้าในปฐมวัย เขาจักได้
ชวนชวายนในการดำรงวงศ์กุลไชรั เขาจักเป็นผู้เลิศกว่าเศรษฐี

ทั้งหลาย ในพระนครนั้นนั่นเอง ถ้าชวนขวยในมัชฌิมวัย เขาก็
เป็นเศรษฐีวัยกลางคน ถ้าชวนขวยในปัจฉิมวัย เขาก็จักเป็น
เศรษฐีในวัยสุดท้าย. แต่ถ้าในปฐมวัยเขาก็จักได้บวชไซ้ เขาก็จัก
ได้เป็นพระอรหันต์. ถ้าบวชในมัชฌิมวัย เขาก็จักได้เป็นพระ-
สกทาคามี หรือพระอนาคามี. ถ้าบวชในปัจฉิมวัย เขาก็จักได้เป็น
พระโสดาบัน. แต่เพราะเขากลุกกลีด้วยบาปมิตร เขาจึงเป็น
นักเลงหญิง นักเลงสุรา ยินดีแต่ในทุจริต เป็นคนไม่เอื้อเพื่อ
เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง ถึงความย่อยยับอย่างใหญ่หลวง โดยลำดับ."

ครั้นสมัยต่อมา เทพบุตรนั้นเห็นนางสุลสาไปสวน เกิด
กามราคะ เนรมิตให้มีดแล้วนำนางไปยังภพของตน สำเร็จการอยู่
ร่วมกับนางสิ้น ๗ วัน และได้แนะนำตนแก่นาง. มารดาของนาง
เมื่อไม่เห็นนาง ร้องไห้พลางวิ่งปล่านไปข้างโน้นข้างนี้. มหาชน
เห็นเข้าจึงกล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้ามหาโมคคัลลานะ เป็นผู้มฤตุมัก
มีอำนาจมาก จะพึงรู้คิดของนาง ท่านพึงเข้าไปหาท่านแล้ว
ไต่ถามเถิด. นางรับคำแล้วเข้าไปหาท่าน ถามความนั้น. พระเถระ
กล่าวว่า ในวันที่ ๗ แต่วันนี้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรม
ในพระเวฬุวันมหาวิหาร เธอจักเห็น ณ ที่สุดบริษัท. ลำดับนั้น
นางสุลสาได้กล่าวกะเทวบุตรนั้นว่า ข้อที่เราอยู่ในภพของท่าน
ไม่สมควร วันนี้ เป็นวันที่ ๗ มารดาของฉันเมื่อไม่เห็นฉัน ก็จัก
ถึงความรำไรโศกเศร้า ดิละเทวดา ท่านจงพาฉันไปที่นั่นนั้นเถิด.
เทพบุตรพานางไปพักไว้ท้ายบริษัท ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า

กำลังทรงแสดงธรรมอยู่ในพระเวฬุวัน ได้ยินไม่ปรากฏตัว.

ลำดับนั้น มหาชนเห็นนางสุลสา แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า แม่สุลสา เธอไปไหนมาตลอดวันเท่านี้ มารดาของเธอ เมื่อไม่เห็นเธอ ก็ได้ถึงความรำไร โศกเศร้าเหมือนคนบ้า. นางจึงแจ้งเรื่องนั้นแก่มหาชน และเมื่อมหาชนถามว่า อย่างไรบุรุษนั้นการทำความขวนขวาย แต่บาปเช่นนั้น ไม่ได้ทำกุศลไว้เลย ยังเกิดเป็นเทพได้ นางสุลสา กล่าวว่า เขาได้ถวายขนมดัมและน้ำคั้นที่เราให้ แก่ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ด้วยบุญนั้น จึงได้เกิดเป็นเทพบุตร มหาชนได้กระทำดังนี้ จึงได้เกิดอัศจรรย์จิตไม่เคยมี จึงได้คิดว่า เขาได้กระทำบุญกรรมเมื่อน้อย ในพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้ชื่อว่า เป็นบุญเขตอันยอดเยี่ยมของชาวโลก จึงนำสัตว์มาเกิดเป็นเทพบุตร ดังนี้แล้ว จึงได้เสวยปีติและโสมนัสอันโอฬาร ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเนื้อความนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. ลำดับนั้น เพราะอตุปปัตติเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ทรงภยิตคาถาเหล่านี้ว่า :-

พระอรหันต์ทั้งหลาย เปรียบด้วยนา
ทายกทายิกาทั้งหลาย เปรียบด้วยชาวนา ไทย
ธรรมเปรียบด้วยพืช ผลทาน ย่อมเกิด แต่การ
บริจาคไทยธรรม ของทายกทายิกาผู้ให้แก่
ปฎิภาหผู้รับนั้น พืชและการหว่านพืชนี้
ย่อมให้เกิดผลแก่พวกเปรต และทายกทายิกา
ผู้ให้ เปรตทั้งหลาย ย่อมพากันบริโภคนั้น

ทายกทายิกาย่อมเจริญด้วยบุญ ทายกทายิกา
ทำกุศลในโลกนี้แล้ว อุทิศให้เปรตทั้งหลาย
ครั้งทำกรรมดีแล้ว ย่อมไปสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เขตตูปมา ได้แก่ ชื่อว่า นา เพราะเป็นที่ด้านทานคือรักษา พืชที่ชดคือที่หวาน โดยทำภาวะ ให้ทำผลมาก ได้แก่ สถานที่เป็นที่งอก แห่งพืชมีข้าวสาลีเป็นต้น. พระอรหันต์ทั้งหลาย ชื่อว่า เขตตูปมา เพราะมีนาเป็นอุปมา อธิบาย ว่า เป็นเสมือนคันทา. บทว่า อรหนุโต ได้แก่ ท่านผู้สิ้นอาสวะ ทั้งหลาย. จริงอยู่ ท่านผู้สิ้นอาสวะทั้งหลายเหล่านั้น ท่านเรียกว่า พระอรหันต์ เพราะกำจัดซึ่งกำแห่งกิเลสเป็นต้น และซึ่งกำแห่ง สังขารจักร เพราะเป็นผู้ไกลจากกิเลสเป็นต้นนั้นนั่นแล เพราะเป็นผู้ควรแก่ไทยธรรมมีปัจจัยเป็นต้น และเพราะไม่มีที่ลับในการ ทำบาป.

จริงอยู่ ในข้อนั้น สันดานของพระจิณาสพ เว้นจากโทษ มีโลกเป็นต้น ประกอบด้วยปัจจัยอื่นมีกาลเป็นต้น ในเมื่อเขาหวานพืช คือไทยธรรมที่ตบแต่งไว้ดีแล้ว ย่อมมีผลมากแก่ทายก เปรียบเหมือน นาเว้นจากโทษมีหญ้าเป็นต้น ประกอบด้วยปัจจัยอื่น มีฤดูและน้ำ เป็นต้น ในเมื่อหวานพืชที่เขาจัดแจงไว้ดี ย่อมมีผลมากแก่ชวานา ฉะนั้น. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เขตตูปมา อรหนุโต ดังนี้เป็นต้น. นี้เป็นนิเทศอย่างอุกฤษฏ์ เพราะไม่ปฏิเสธว่า แม้พระอริยบุคคลมีพระเสขะเป็นต้นว่า เป็นเขตของทายกนั้น.

บทว่า ทายกา ได้แก่ ผู้ให้ คือ ผู้บริจาค ปัจจยมีจิวร เป็นต้น.

อธิบายว่า ผู้สละคือตัดกิเลสมีโลภะ เป็นต้น ในสันดานของตน โดยการบริจาคปัจจยมีจิวร เป็นต้นนั้น อีกอย่างหนึ่ง ผู้ชำระและ ผู้รักษา สันดานของตน จากกิเลสมีความโลภ เป็นต้นนั้น. บทว่า **สุตถุปมา** ได้แก่ เสมือนชวานา. ชวานา ไถนาข้าวสาลี เป็นต้น เมื่อไม่ประมาท ด้วยกิจมีการหว่าน การไถน้ำเข้า การเปิดน้ำออก การปักดำ และการรักษา เป็นต้น ตามควรแก่เวลา ย่อมได้รับผล แห่งข้าวกล้า อันโอฬารและไพบุลย์ ฉันโค แม้ทายกก็ฉันนั้น เมื่อ ไม่ประมาทด้วยการบริจาคไทยธรรม และการปรนนิบัติในพระ- อรหันต์ทั้งหลาย ย่อมได้รับผลแห่งทานอันโอฬารและไพบุลย์. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ทายกและทายิกา เปรียบด้วยชวานา ดังนี้ เป็นต้น.

บทว่า **พีชุปมํ เทยฺยธมฺมํ** ท่านกล่าวด้วยลึงควิปปลาต, อธิบายว่า ไทยธรรมเป็นเหมือนพีช. จริงอยู่ คำว่า **เทยฺยธมฺมํ** นี้ เป็นชื่อของวัตถุที่จะพึงให้ ๑๐ อย่าง มีข้าวและน้ำ เป็นต้น. บทว่า **เอตฺโต นิพฺพตฺตเต** ผลิ ความว่า ผลแห่งทาน ย่อมบังเกิด และเกิดขึ้น จากการบริจาคไทยธรรมของทายกแก่ปฏิคาหกนั้น ละย่อมเป็นไป ด้วยอำนาจการสืบเนื่องตลอดกาลนาน.

ก็ในที่นี้ เพราะเหตุวัตถุมีข้าวและน้ำ เป็นต้น ที่จัดแต่งด้วย เจตนาเครื่องบริจาค ไม่ใช่ภาวะแห่งวัตถุอื่น เพราะฉะนั้น ท่าน จึงจัดไทยธรรมด้วยศัพท์ว่า **พีชุปมํ เทยฺยธมฺมํ** ดังนี้. เพราะเหตุนี้

พึงเห็นเจตนาเครื่องบริจาคนั้น ซึ่งมีไทยธรรมวัตถุเป็นอารมณ์นั้นแหละ
ว่าเป็นพืช โดยอ้างถึงไทยธรรม. จริงอยู่ เจตนาเครื่องบริจาคนั้น
ให้สำเร็จผลต่างด้วยปฏิสนธิเป็นต้น และต่างด้วยอารมณ์อันเป็น
นิสสัยปัจจัย แห่งปฏิสนธิเป็นต้นนั้น ไม่ใช่ไทยธรรมแล.

บทว่า **เอตํ พืชํ กถิ เขตตุตํ** ได้แก่ พืชตามที่หว่านแล้ว
และนาตามที่กล่าวแล้ว. อธิบายว่า **กถิ** กล่าวคือประโยคในการ
หว่านพืชนั้น ในเวลานั้น. การหว่านทั้ง ๓ อย่างนั้น จำปรารถนา
เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า **เปตานิ ทายกสุต จ** เป็นต้น. ถ้าทายก
ให้ทานอุทิศให้เปรตทั้งหลาย. แก่พวกเปรต และทายก. ถ้าไม่ให้
ทานอุทิศให้พวกเปรต, อธิบายว่า พืชนั้น การหว่านนั้น และนา
ย่อมมีเพื่อความอุปการะแก่ทายกเท่านั้น. บัดนี้ เพื่อจะแสดงถึง
อุปการะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า **พวกเปรต ย่อมบริโภคนั้น ผู้ให้
ย่อมเจริญด้วยบุญ ดังนี้.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ตํ เปตา ปริภุญชตุติ** ความว่า
เมื่อทายก ถวายทานอุทิศพวกเปรต เมื่อนา การหว่าน และพืช
ตามที่กล่าวแล้วสมบูรณ์ และมีการอนุโมทนา พวกเปรตย่อมบริโภคนั้น
ผลทานที่สำเร็จแก่เปรต บทว่า **ทาทา ปญฺเณน วฑฺฒติ** ความว่า
แต่ผู้ให้ ย่อมเจริญด้วยผลแห่งบุญมีโภคสมบัติเป็นต้น ในเทวดาและ
มนุษย์ อันมีบุญที่สำเร็จจากทานของตนเป็นนิमित. จริงอยู่ แม้ผล
แห่งบุญ ท่านก็เรียกว่า บุญ ในประโยคมีอาทิว่า **ดูก่อน ภิกษุ**

ทั้งหลาย บุญนี้ ย่อมเจริญอย่างนี้ เพราะเหตุแห่งการสมาทาน
กุศลธรรม.

บทว่า **อิเชว กุสลํ กตฺวา** ความว่า สั่งสมบุญอันสำเร็จ
ด้วยทาน ด้วยอำนาจการอุทิศแก่พวกเปรต ชื่อว่า กุศล เพราะ
อรรถว่า ไม่มีโทษและมีสุขเป็นผล ในอรรถภาพนี้เอง. บทว่า
เปเตจ ปฎิปุจฺย ความว่า ต้อนรับด้วยทานอุทิศเปรต ให้เปรต
เหล่านั้น พ้นจากทุกข์ที่เสวยอยู่. จริงอยู่ ทานที่ให้อุทิศเปรต เป็น
อันชื่อว่า บุชา เปรต เหล่านั้น. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่
ก็การบูชา ที่พวกญาติ ทำแล้วแก่พวกเรา และว่า การบูชา อัน
ยิ่งใหญ่ ที่พวกญาติทำแล้ว แก่พวกเปรต. ด้วย **จ ศัพท์** ในบทว่า
เปเต จ นี้ จัดเข้าในอานิสงฆ์แห่งทาน ที่เป็นปัจจุบัน มีอาทิอย่างนี้
ว่า ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ เป็นที่ถึงใจ เป็นที่ไว้วางใจ
เป็นผู้ยกย่อง เป็นผู้ที่ควรเคารพ และเป็นผู้อันวิญญูชนควรสรรเสริญ
ควรระบุดึง. บทว่า **สตฺถุจ กมตฺถิฏฺฐานํ กมฺมํ กตฺวาน ภาทฺทกํ**
ความว่า กระทำกัลยาณกรรม คือกุศลกรรม ย่อมก้าวถึง คือเข้าถึง
ด้วยอำนาจการเข้าถึงเทวโลก อันเป็นสถานที่เกิดของพวกตน
ได้ทำบุญไว้ อันได้นามว่า สวรรค์ เพราะมีอารมณ์ดี ด้วยฐานะ
๑๐ ประการ มีอายุทิพย์ เป็นต้น.

ก็ในบทเหล่านี้ ท่านกล่าวว่า ทำกุศลแล้วกล่าวซ้ำว่า อัน
กระทำความดี พึงเห็นว่า เพื่อจะแสดงว่า แม้การบริจาคธรรม
เป็นทาน โดยการให้ส่วนบุญ เหมือนการบริจาคไทยธรรม จักเป็น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 16

กุศลกรรมอันสำเร็จด้วยทานเหมือนกัน. ก็ในที่นี้ อาจารย์บางพวก
กล่าวว่า พระอรหันต์ ท่านประสงค์เอาว่า เปรต. คำนั้นเป็นเพียง
มติของเกจิอาจารย์เหล่านั้น เพราะที่มาว่าพระจิณาสพนั้น เป็น
เปรตไม่มีเลย เพราะพระจิณาสพเหล่านั้น ไม่ประกอบภาวะ
มีพีชเป็นต้น เหมือนทายก และเพราะผู้เกิดในกำเนิดเปรตมีภาวะ
มีพีชเป็นต้นประกอบไว้.

ในเวลาจบเทศนา สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ตั้งต้นแต่เทพบุตรและ
นางสุลสา ได้ตรัสรู้ธรรมแล้วแล.

จบ อรรถกถาเขตตูปมาเปตวัตถุที่ ๑

๒. สุกกรเปตวัตถุ

ว่าด้วยกายงามปากเหม็น

ท่านพระนารทะถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๘๓] กายของท่านล้วนมีสีเหมือนทองคำ รัศมี
กายของท่าน สว่างไสวไปทั่วทุกทิศ แต่หน้า
ของท่านเหมือนหน้าสุกกร เมื่อก่อนท่านได้ทำ
กรรมอะไรไว้

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่พระนารทะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าได้
สักรวมกาย แต่ไม่ได้สักรวมวาจา เพราะเหตุนั้น
รัศมีกายของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นกันที่ท่านเห็นอยู่
นั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวกะท่าน สรีระ
ของข้าพเจ้าท่านเห็นเองแล้ว ขอท่านอย่าทำบาป
ด้วยปาก อย่าให้หน้าสุกกรเกิดมีแก่ท่าน.

จบ สุกกรเปตวัตถุ

อรรถกถาสุกกรเปตวัตถุ ๒

เมื่อพระศาสดา ทรงอาศัยกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ใน
พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปีวิหาร ทรงปรารภเปรตผู้มีหน้าเหมือน
สุกกรตนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า กายโย เต สพุพโส วณฺโณ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า กัสสปะ ได้มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้สำรวมทางกาย แต่ไม่สำรวมทางวาจา คำปรีชาภิกษุทั้งหลาย มรณภาพแล้ว ไปบังเกิดในนรก ไหม้ในนรกนั้น สิ้นพุทธรันดรหนึ่ง จุติจากนรก นั้นแล้ว ในพุทธรูปบาทกาลนี้ บังเกิดเป็นเปรต ถูกความหิวกระหาย ครอบงำ ด้วยเศษวิบากของกรรมนั้นนั้นแล ณ เซึ่งเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์. ร่างของเปรตนั้นได้มีสีเหมือนทองคำ. แต่หน้า ของเปรตนั้น เหมือนหน้าสุกร. ลำดับนั้น ท่านพระนารทะ อยู่ที่ เขาคิชฌกูฏ ชำระร่างกายแต่เช้าตรู่ ถือบาตรและจีวร กำลัง เที่ยงบิณฑบาต ยังกรุงราชคฤห์ พบเปรตนั้นในระหว่างทาง เมื่อจะถามถึงกรรมที่เปรตนั้นทำ จึงกล่าวคาถาว่า

กายของท่านล้วนมีสีดุจทองคำ รัศมีกาย
ของท่านสว่างไสวไปทุกทิศ แต่หน้าของท่าน
เหมือนหน้าสุกร เมื่อก่อนท่านได้ทำกรรมอะไร
ไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กาโย เต สพุพโส วมุโณ ความว่า กายคือร่างของท่าน ล้วนมีสีดุจทองคำ คือ คล้ายทองคำที่สุกปลั่ง. บทว่า สพุพา โธภาสเต ทิสา ความว่า รัศมีกายของเขาวางไสว โชติช่วง ไปโดยรอบทั่วทุกทิศ. อีกอย่างหนึ่ง ในคำว่า บทว่า โธภาสเต นี้ มีเหตุเป็นเครื่องขังลงในภายในเป็นอรรถ ฟังเห็น ความว่า กายของท่านล้วนมีสีดุจทองคำ สว่างไสว โชติช่วงไปทั่ว

ทุกทิศ. บทว่า มุขิ เต สุกรสเสว ได้แก่ ก็หน้าของท่านเหมือนสุกร, อธิบายว่า หน้าของท่านเสมือนหน้าสุกร. ด้วยบทว่า ก็ กมุมมกริ ปุเร ความว่า ท่านพระนารทะถามว่า เมื่อก่อน คือ ในอดีตชาติท่าน ได้ทำกรรมเช่นไรไว้.

ปรตนั้น ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่คนทำอย่างนี้ เมื่อจะตอบด้วยคาถา จึงกล่าวว่ :-

ข้าแต่ท่านนารทะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าได้

สำรวมทางกาย แต่ไม่สำรวมทางวาจา เพราะ
เหตุ นั้น รัศมีกายของข้าพเจ้า จึงเป็นเช่นกับที่
ท่านเห็นอยู่นั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กายน สณฺณโต อาสี ความว่า ข้าพเจ้าสำรวม ด้วยการสำรวมทางกาย คือ ได้เป็นผู้สำรวมด้วยดี ด้วยการสำรวมทางกายทวาร. บทว่า วาจา ยสมสณฺณโต ความว่า แต่ข้าพเจ้าไม่ได้สำรวมทางวาจา คือ ได้เป็นประกอบด้วยการไม่สำรวมทางวาจา. บทว่า เตน ได้แก่ เพราะการสำรวมและการไม่สำรวมทั้งสองอย่างนั้น. บทว่า เม แปลว่า ของข้าพเจ้า. บทว่า เอตาทีโส วณฺโณ ได้แก่ รัศมีกายของข้าพเจ้า จึงเป็นเช่นนี้ คือ เป็นเช่นกับที่ท่านเห็นประจักษ์อยู่นั้นแหละท่านนารทะ. มีวาจา ประกอบความว่า ข้าพเจ้า มีกาย มีทรวดทรงเหมือนมนุษย์ มีสีดูทองคำ แต่มีหน้าเหมือนหน้าสุกร. ก็ วณฺณ ศัพท์ ในคานานี้ พึงเห็นว่า ใช้ในอรรถว่า ผิวพรรณ ละทรวดทรง.

เปรตถูกพระเถระถามอย่างนี้ ครั้นแก้คำถามนั้นแล้ว เมื่อจะทำความนั้นนั้นแหละให้เป็นเหตุแล้วตักเตือนพระเถระ จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านพระนารทะ เพราะเหตุนั้น

ข้าพเจ้าขอกล่าวแก่ท่าน สรีระของข้าพเจ้า ท่าน

เห็นเองแล้ว ขอท่านอย่าได้ทำบาปด้วยปาก อย่า

ให้หน้าสุกรเกิดมีแก่ท่านเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตัม แก่เป็น ตสุมา แปลว่า เพราะเหตุนี้. บทว่า ติยาหิ ตักเป็น เต อหิ. เปรตเรียกพระเถระด้วยคำว่า นารทะ. บทว่า พุรุมิ แปลว่า ข้าพเจ้าจะบอก. บทว่า สามี แปลว่า ข้าพเจ้าเอง. ด้วยบทว่า อิหิ เปรตกล่าวหมายถึงร่างกายของตน. ก็ในคำนี้มีอธิบายดังนี้ ข้าแต่ท่านพระนารทะผู้เจริญ เพราะเหตุที่ร่างกายของข้าพเจ้านี้ ตั้งแต่ตกลงไปถึงกายท่อนล่าง มีทรวดทรงเหมือนมนุษย์ กายท่อนบน มีทรวดทรงเหมือนสุกรที่ท่านเห็นประจักษ์อยู่นั้นแหละ. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า จะขอกล่าวเตือนท่าน. เพื่อจะเลียงคำถามว่า เธอกล่าวอย่างไร? เปรตจึงกล่าววว่า ขอท่านอย่าได้ทำบาปด้วยปาก อย่าให้หน้าสุกรเกิดมีแก่ท่านเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า มา เป็นนิบาตใช้ในอรรถ

ปฏิเสธ. บทว่า มุขสา แปลว่า ด้วยปาก. ศัพท์ว่า โข ใช้ในอวธารณะห้ามเนื้อความอื่น, อธิบายว่า ท่านอย่าได้ทำ คือ จงอย่าทำกรรมชั่ว

ทางวาจาเลย. ด้วยบทว่า มา โข สุกรมุโข อหุ นี้ เปรตปฏิเสธ
เฉพาะเหตุ แม้โดยมุ่งถึงการปฏิเสธผลว่า หน้าสุกรเหมือนเรา
อย่าได้มีเลย ก็ถ้าว่าท่านเป็นคนปากกล้า ฟังทำความชั่วด้วย
วาจาไซ้รู้ ท่านก็จะฟังเป็นผู้มีหน้าเหมือนสุกรโดยส่วนเดียว เพราะ
ฉะนั้นท่านอย่าทำความชั่วด้วยปากเลย

ลำดับนั้น ท่านพระนารทะ เทียวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์
กลับจากบิณฑบาตภายหลังอาหาร กราบทูลเนื้อความนั้น แต่
พระศาสดา ผู้ประทับนั่งท่ามกลางบริษัท ๔. พระศาสดา ตรัสว่า
นารทะเมื่อก่อนแล เราได้เคยเห็นสัตว์นั้นแล้ว เมื่อจะทรงประกาศ
โทษอันดำทรมโดยอาการเป็นอนnek ซึ่งอาศัยวจีทุจริต และ
อานิสงส์อันเกี่ยวด้วยวจีทุจริต จึงทรงแสดงธรรม. เทศนานั้น
ได้มีประโยชน์แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้วแล.

จบ อรรถกถาสูกรเปตวัตถุที่ ๒

๓. ปุติมุขเปตวัตถุ

ว่าด้วยสำรวมกายแต่ไม่สำรวมวาจา

ท่านพระนารทะถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๘๘] ท่านมีผิวพรรณงามดังทิพย์ ยืนอยู่ใน
อากาศกลางหาว แต่ปากของท่านมีกลิ่นเหม็น
หมู่นอนพากันไซ้ชอนอยู่ เมื่อก่อนท่านทำกรรม
อะไรไว้.

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นสมณะลามก มีวาจา
ชั่วร้ายยิ่งนัก ผู้มักกำจัด (สำรวมกายเป็นปกติ)
ไม่สำรวมปาก อนึ่ง ผิวพรรณดังทอง ข้าพเจ้า
ได้แล้ว เพราะพรหมจรรย์นั้น แต่ปากของ
ข้าพเจ้าเหม็นเน่า เพราะกล่าววาจาต่อเสียด
ข้าแต่ท่านพระนารทะ รูปของข้าพเจ้านี้ ท่าน
เห็นเองแล้ว ท่านผู้ฉลาดผู้อนุเคราะห์กล่าวไว้ว่า
ท่านอย่าพูดต่อเสียดและอย่าพูดมุสา ถ้าท่าน
ละคำต่อเสียดและคำมุสาแล้ว สำรวมวาจา ท่าน
จักเป็นเทพเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่น่าใคร่.

จบ ปุติมุขเปตวัตถุที่ ๓

อรรถกถาปุติมุขเปตวัตถุที่ ๓

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ที่เวฬุวันกลันทกนิวาปีวิหาร พระองค์ทรงปรารภเปรตผู้มีปากเน่า จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า นิพพิตฺถํ ชาเรติ วรรณชาตํ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า กัสสปะ ยังมีกุลบุตร ๒ คน บวชในพระศาสนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น สมบูรณ์ด้วยศีลและอาจระ มีความประพฤติขัดเกลา อยู่ด้วยความพร้อมเพรียงกัน ในอาวาสใกล้บ้าน ตำบลหนึ่ง. ลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง มีอหยาตย์ชั่ว ชอบส่อเสียด เข้าไปยังสถานที่ที่อยู่ของภิกษุ ๒ รูปนั้น. พระเถระทำปฏิสันถาร กับเธอ ให้ที่พัก ในวันที่ ๒ จึงพาเธอเข้าไปยังบ้านเพื่อบิณฑบาต. พวกมนุษย์เห็นท่านเหล่านั้นแล้ว ทำการนอบน้อมอย่างยิ่ง ใน พระเถระเหล่านั้น ได้ต้อนรับ ด้วยอาหารมีข้าวยาจ และภัตเป็นต้น. เธอเข้าไปยังวิหารคิดว่า "โคจรคามนี้ ดีหนอ. และพวกมนุษย์ ก็มี ศรัทธาเลื่อมใส ถวายบิณฑบาตแสนจะประณีต. ก็วิหารนี้ สมบูรณ์ ด้วยร่มเงาและน้ำ เราสามารถจะอยู่ในที่นี้ได้สบาย แต่เมื่อ ภิกษุเหล่านี้ อยู่ในที่นี้เราก็จักอยู่ไม่สบาย จักอยู่เหมือนจะอยู่อย่าง อันตเวาสิก เอาเถอะ. เราจักทำโดยที่ภิกษุเหล่านี้แตกจากกันแล้ว ไม่ได้อยู่ในที่นี้ต่อไป.

ภายหลังวันหนึ่ง เมื่อพระมหาเถระให้โอวาทแก่ภิกษุทั้ง ๒ รูป แล้ว เข้าไปยังที่พักของตน ภิกษุมักส่อเสียด ยับยั้งอยู่ชั่วเวลาหนึ่ง

จึงเข้าไปหาพระมหาเถระ. ไหว้แล้ว และเมื่อพระเถระถามว่า
ทำไม คุณมาผิดกาลเวลา จึงตอบว่า ครับ ผมมีเรื่องที่จะพูดอยู่
อย่างหนึ่ง พระเถระจึงอนุญาตว่า เล่าไปซิคุณ จึงเรียนว่า ท่านครับ
พระเถระผู้เป็นสหายของท่านนั้น ต่อหน้า (ท่าน) แสดงตนเหมือน
เป็นมิตร พอลับหลังก็กล่าวให้ร้ายคล้ายศัตรู. ถูกพระเถระถามว่า
เขาพูดว่าอย่างไร จึงเรียนว่า ฟังนะครับ พระมหาเถระรูปนั้น
กล่าวโทษท่านว่า เป็นผู้ไอ้อวด มีมายา หลอกหลวง เลี้ยงชีพด้วย
มิจฉาชีพ. พระเถระตอบว่า อย่าพูดอย่างนั้นซิคุณ, ภิกษุรูปนั้น
จักไม่ว่าเราถึงอย่างนั้น ตั้งแต่เวลาเป็นคฤหัสถ์มาแล้ว เเธอรู้สภาวะ
ของเราว่า มีศีลเป็นที่รัก มีกัลยาณธรรม. ภิกษุนั้นกล่าวว่า ท่าน
ครับ ถ้าท่านคิดอย่างนั้น เพราะค่าที่ตนมีจิตบริสุทธิ์ ข้อนั้นเหมาะ
แก่ท่านทีเดียว แต่ผมก็ไม่มีเวรกับพระมหาเถระนั้น ทำไม ผมจึง
จะได้กล่าวคำที่พระมหาเถระไม่กล่าวว่า กล่าว ช่างเถอะ ท่านเอง
นั่นแหละ จักรู้ในเวลาต่อไป. ฝ่ายพระเถระเกิดสองอกสองใจ
เพราะค่าที่ตนเป็นบุรุษน เกิดมีความรังเกียจว่า เห็นที่จะเป็นอย่างนั้น
จึงได้คลายความไว้วางใจไปหน่อยหนึ่ง. ภิกษุนั้น เป็นคนพาล
ชั้นแรกขุของพระมหาเถระแล้ว ไปขุของพระเถระอีกรูปหนึ่ง โดย
นัยดังกล่าวแล้วนั้นแล. ลำดับนั้น พระเถระทั้งสองนั้น ในวันที่ ๒
ไม่ได้พูดกัน ต่างถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ถือ
บิณฑบาตมาฉันในที่พักของตนเอง แม้มาตราว่าสามิจิกรรม
ก็ไม่ยอมทำ ตลอดวันนั้น อยู่ในที่นั้นนั่นแหละ และพอราตรีสว่าง

ไม่ยอมบอกกันและกันเลย ได้แยกกันไปสู่วิวที่ตามความสำราญ.

ก็ภิกษุผู้มักรังเกียจ มีมโนรถเต็มเปี่ยม เข้าไปบิณฑบาต
ยังบ้าน พวกมนุษย์เห็นเข้า พากันกล่าวว่า พระเถระทั้งหลาย
พากันไปไหนเสียครับ. ภิกษุนั้นกล่าวว่า พระเถระทั้งสองทะเลาะ
กันและกันตลอดคืนยังรุ่ง ถึงอาตมาจะเตือนว่า อย่าทะเลาะกันเลยครับ
จงสามัคคีกันไว้เถิด ขึ้นชื่อว่า การทะเลาะกันมีแต่จะนำความพินาศ
มาให้ ก่อให้เกิดความทุกข์ในอนาคต เป็นทางแห่งอกุศล แม้คน
สมัยก่อน ก็เคยพลาดจากประโยชน์ใหญ่ เพราะการทะเลาะกัน ดังนี้
เป็นต้น ก็ไม่เชื่อคำของอาตมา พากันหลีกไป. ลำดับนั้น พวกมนุษย์
จึงทูลว่า ขอพระเถระจงไปก่อนเถอะ แต่ท่านอย่ารำคาญอยู่ในที่นี้
แหละ เพื่ออนุเคราะห์พวกกระผม. ท่านรับคำแล้ว อยู่ในที่นั้นนั่นเอง
ต่อมา ๒-๓ วัน จึงคิดว่า เราขงภิกษุทั้งหลายผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม
ด้วยอยากเป็นเจ้าอาวาส เราชวนขวยแต่กรรมชั่วไว้มากหนอ จึง
ถูกความเคียดรื้ออย่างแรงกล้าเข้าครอบงำ เป็นไข้เพราะกำลัง
แห่งความเศร้าโศก ไม่นานนักก็มรณภาพ บังเกิดในอเวจีมหานรก.

ฝ่ายพระเถระผู้เป็นสหายกัน ๒ รูป เทียวจาริกไปในชนบท
มาพบกันในอาวาสแห่งหนึ่ง จึงปราศรัยกันและกัน จึงบอกคำขง
ที่ภิกษุนั้นพูดแก่กันและกัน รู้ว่าเรื่องนั้นไม่เป็นจริง จึงได้พร้อมกัน
กลับมายังอาวาสนั้นนั่นแล โดยลำดับ. พวกมนุษย์เห็นพระเถระ
ทั้ง ๒ รูปแล้ว พากันปลื้มใจ เกิดความดีใจ อุบัติฐากด้วยปัจจัย ๔.
ก็พระเถระทั้ง ๒ รูป เมื่ออยู่ในที่นั้นนั่นแหละ มีจิตเป็นสมาธิ เพราะ

ได้อาหารอันเป็นสัปายะ เจริญวิปัสสนาแล้ว ไม่นานนักก็บรรลु
พระอรหันต์.

ภิกษุผู้มักส่อเสียด ไหม้ในนรกตลอดพุทธันดรหนึ่ง ใน
พุทธรูปบาทกาลนี้ เกิดเป็นเปรตปากเน่า ไม่ไกลแต่กรุงราชคฤห์.
กายของเขา ได้มีสีเหมือนทองคำ. แต่หนอนไต่ออกจากปาก พากัน
เจาะกินปากข้างโน้นข้างนี้. กลิ่นปากของเปรตนั้นเหม็นฟุ้งกระจาย
ไปทั่วอากาศตั้งไกล.

ลำดับนั้น ท่านนารทะ ขณะลงจากเขาคิชฌกูฏ พบเปรตนั้น
จึงถามถึงกรรมที่เขอกระทำไว้ ด้วยคำถามนี้ว่า :-

ท่านมีผิวพรรณงามดังทิพย์ ยืนอยู่ใน
อากาศกลางหาว แต่ปากของท่านมีกลิ่นเหม็น
หมู่นอนพากันนอนไขอยู่ เมื่อก่อนท่านทำกรรม
อะไรไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทิพฺพํ แปลว่า เป็นทิพย์ คือนับ
เนื่องจากอรรถภาพของเทวดา. แต่ในที่นี้ชื่อว่าทิพย์ เพราะเป็น
เหมือนของทิพย์. บทว่า สุกฺกํ แปลว่า งาม, หรือ ความงาม. บทว่า
วณฺณชาตฺถุํ ได้แก่ ผิวพรรณ. บทว่า ชาเรติ แปลว่า นำไป. บทว่า
เวหายสฺสํ ติฏฺฐจฺฉิ อนฺตลิกฺขเญ ได้แก่ ยืนอยู่ในกลางหาว ที่เข้าใจกันว่า
อากาศ. แต่อาจารย์บางพวกกล่าวปาฐะว่า วิหายสฺสํ ติฏฺฐจฺฉิ อนฺตลิกฺขเญ
ดังนี้ แล้วกล่าวความของปาฐะนั้น โดยคำที่เหลือว่า ท่านยืนอยู่
กลางหาว ทำอากาศให้สว่างไสวอยู่. บทว่า ปุคฺคินฺนํ แปลว่า มีกลิ่น

เหมือนทรากศพ อธิบายว่า มีกลิ่นเหม็น. ด้วยบทว่า ก็ **กมฺมมกาสิ** **ปฺพุเพ** นี้ พระเถระถามว่า "หมู่นอนซอนไซปาก ซึ่งมีกลิ่นเหม็นอย่างยิ่งของเธอ, แต่กายของเธอมีสีเหมือนดังทองคำ ครั้งก่อนเธอได้ทำกรรมเช่นไร อันเป็นเหตุแห่งอิตถภาพเช่นนี้ไว้."

ปรตนั้น ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่ตนทำอย่างนี้ เมื่อจะแก้ความนั้น จึงกล่าวคานี้ว่า :-

เมื่อก่อน ข้าพเจ้าเป็นสมณะลามก มีวาจา
ชั่วช้ายิ่งนัก เป็นผู้มักกำจัด ไม่สำรวมปาก อนึ่ง
ผิวพรรณดังทอง ข้าพเจ้าได้แล้ว เพราะพรหม-
จรรย์นั้น แต่ปากของข้าพเจ้าเหม็น เพราะกล่าว
วาจาต่อเสียด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สมโณ** **อหํ** **ปาโป** ได้แก่ เราได้เป็น
สมณะลามก ก็เป็นภิกษุลามก. บทว่า **อติทฺฐุจฺวาโจ** แปลว่า เป็น
ผู้มีคำพูดชั่วช้ายิ่งนัก เป็นผู้กล่าวล่วงเกินผู้อื่น อธิบายว่า เป็นผู้
กล่าวกำจัดคุณของคนอื่น. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า **อติทฺฐุจฺวาโจ**
ก็มี, อธิบายว่า ผู้มีวาจาหยาบคายอย่างยิ่ง คือ ยินดีแต่วจิทุจริต
มีการกล่าวเท็จและกล่าวต่อเสียด เป็นต้น. บทว่า **ตปฺสฺสุริโป**
แปลว่า เป็นสมณะเทียม. บทว่า **มุขสา** ได้แก่ ด้วยปาก. บทว่า
ลทฺฐา ได้แก่ ได้เฉพาะแล้ว. **จ** อักษร เป็นสัมปยุตตนะตละ แปลว่า
อนึ่ง บทว่า **เม** แก่เป็น **มยา** แปลว่า อันเรา. บทว่า **ตปฺสา** ได้แก่
ด้วยพรหมจรรย์. บทว่า **เปสฺสุณฺเณน** ได้แก่ ด้วยปิสฺสนวาจา. บทว่า

ปุตติ ได้แก่ มีกลิ่นเหม็นเน่า.

เปรตนั้น ครั้นบอกกรรมที่ตนได้ทำไว้อย่างนั้นแล้ว บัดนี้
เมื่อจะตักเตือนพระเถระ จึงกล่าวคาถาสุดท้ายว่า :-

ข้าแต่ท่านพระนารทะ รูปร่างของข้าพเจ้า

ท่านได้เห็นเองแล้ว ท่านผู้ฉลาดผู้อนุเคราะห์

กล่าวไว้ว่า ท่านอย่าพูดต่อเสียด และอย่าพูดมุสา

ตำรวมด้วยวาจาแล้ว ท่านจักได้เป็นเทพเจ้า ผู้

สมบรูณ์ด้วยสิ่งที่น่าปรารถนา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตยิทิ แปลว่า รูปร่างของเรานี้ นั่น. บทว่า

อนุกมฺปกา เย กุสลา วทยุยฺ ความว่า ท่านผู้ฉลาดในข้อปฏิบัติ

อันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น คือ ผู้ละเอียด มีพระพุทธรเจ้าเป็นต้น

ผู้มีการอนุเคราะห์เป็นปกติ คือ ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา กล่าว

คำอันใดไว้ อธิบายว่า เราจะกล่าวคำอันนั้นนั้นแล. บัดนี้ เปรตนั้น

เมื่อจะตักเตือน จึงกล่าวว่า ท่านอย่าพูดต่อเสียด และอย่าพูดมุสา

ตำรวมด้วยวาจาแล้ว ท่านจักได้เป็นเทพเจ้า ผู้สมบรูณ์ด้วยสิ่ง

ที่น่าปรารถนา ดังนี้.

คำนั้น มีอธิบายดังนี้ ท่านอย่าพูด คืออย่างกล่าว คำต่อเสียด

คือ คำขุยง ละคำเท็จ. ก็ถ้าท่านละมุสาวาท และปิสฺณวาทได้แล้ว

ตำรวมด้วยวาจา ท่านจักเป็นอันเขาบูชา หรือเป็นเทพองค์ใด

องค์หนึ่ง ผู้ได้ทิพยสมบัติ ที่โอฬารอันน่าใคร่ น่าปรารถนาแล้ว

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 29

ใครในทิพยสมบัตินั้น คืออภิมรณอยู่ด้วยการบำเรออินทรีย์ ตาม
ความสบาย.

พระเถระได้ฟังดังนั้นแล้ว แต่นั้นจึงไปยังกรุงราชคฤห์ เทียว
บิณฑบาต กลับจากบิณฑบาตภายหลังอาหาร จึงกราบทูลความนั้น
แด่พระศาสดา. พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอัฐูปบัติเหตุ
แล้วแสดงธรรม. พระเทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่บริษัทผู้ถึงพร้อม
แล้วแล.

อรรถกถาปุติมุขเปตวัตถุที่ ๓

๔. ปิณฑฐีตติกเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุคคลไม่ตระหนี่

[๘๕] บุคคลผู้ไม่ตระหนี่ ควรทำเหตุอย่างใด
อย่างหนึ่ง คือปรารภถึงบุรพเปตชน เทวดาผู้
สิงอยู่ในเรือน หรือท้าวมหาราชทั้ง ๔ ผู้รักษา
โลก ผู้มียศ คือ ท้าวชตวรรษ ๑ ท้าววิรูปหก ๑
ท้าววิรูปักษ์ ท้าวกูเวร ๑ ให้เป็นอารมณ์แล้ว
ฟังให้ทาน ท่านเหล่านั้นเป็นอันบุคคลได้บูชา
แล้ว และทายกก็ไม่ไร้ผล ความร้องให้ ความ
เศร้าโศก หรือความรำไห่อย่างอื่น ไม่ควรทำเลย
เพราะความร้องให้เป็นต้นนั้น ย่อมไม่เป็น
ประโยชน์แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ญาติทั้งหลายคง
ตั้งอยู่ตามธรรมดาของตน ๆ อันทักษิณาทานนี้
ที่ท่านเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ให้แล้ว ย่อม
สำเร็จประโยชน์แก่บุรพเปตชนโดยทันที ลิ่น
กาลนาน.

จบ ปิณฑฐีตติกเปตวัตถุที่ ๔

อรรถกถาปิฎกฐิติกเปตวัตถุที่ ๔

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร กรุง-
สาวัตถี ทรงปรารภทานของท่านอนาถปิณฑิกกฤหบดี ได้ตรัสคำนี้
เริ่มต้นว่า ยงฺกิญฺจารมมณฺโณ กตฺวา ดังนี้ :-

ได้ยินว่า พี่เลี้ยงของเด็กหญิง ธิดาของลูกสาวท่าน
อนาถปิณฑิกกฤหบดี ได้ให้ตุ๊กตาแข่งด้วยสั่งว่า นี่ลูกสาวของเจ้า
เจ้าจงอุ้มมันไปเล่นเถอะ. เด็กหญิงนั้นเกิดความเข้าใจในตุ๊กตาแข่ง
นั้นว่า เป็นลูกสาว. ครั้นวันหนึ่ง เมื่อเธออุ้มตุ๊กตานั้นเล่น ตุ๊กตา
ตกแตก เพราะความเลินเล่อ. แต่นั้นเด็กหญิงจึงร้องรำให้ ลูกสาว
เราตายแล้ว. เธอกำลังร้องไห้อยู่ คนในเรือนบางคน ก็ไม่สามารถ
จะชี้แจงให้เธอเข้าใจได้. ก็สมัยนั้น พระศาสดาประทับนั่งบน
ปัญจดาอาสน์ ในเรือนของท่านอนาถปิณฑิกกฤหบดี. และท่าน
มหาเศรษฐี ก็ได้นั่งอยู่ ณ ที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า. หญิงพี่เลี้ยง
ได้พาเด็กหญิงนั้นไปหาท่านเศรษฐี. ท่านเศรษฐีเห็นเข้า จึงกล่าวว่า
เด็กหญิงนี้ร้องไห้ เพื่ออะไรกัน. พี่เลี้ยงได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ท่าน
เศรษฐีแล้ว. เศรษฐีได้ให้เด็กหญิงนั้น นั่งบนตักแล้วให้เข้าใจว่า
ฉันจะให้ทานอุทิศแก่ลูกของหนู ดังนี้แล้วจึงกราบทูลแต่พระศาสดา
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปรารถนาจะให้ทาน อุทิศแก่
ตุ๊กตาแข่ง ซึ่งเป็นลูกสาวของหลานของข้าพระองค์, ขอพระองค์
พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป จงรับทานนั้นของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้
เถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ด้วยคุณิภาพ.

ครั้นในวันที่สอง พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป
เสด็จไปยังเรือนของท่านเศรษฐี เสวยพระกระยาหารแล้ว เมื่อจะ
ทำอนุโมทนา จึงได้ภายิตพระคาถาเหล่านี้ว่า :-

บุคคลผู้ไม่ตระหนี่ ควรทำเหตุอย่างใด
อย่างหนึ่ง คือ ปรารภถึงบุรพเปตชน เทวดาผู้สิง
อยู่ในเรือน หรือทำวมหาราชทั้ง ๔ ผู้รักษาโลก
ผู้มียศ คือ ท้าว ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
และท้าวภูเวร ๑ ให้เป็นอารมณ์แล้วพึงให้ทาน
ท่านเหล่านั้นเป็นผู้อันบุคคลบูชาแล้ว ทั้งทายก
ก็ไม่ไร้ผล ความรื่องให้ ความเศร้าโศกหรือความ
รำไห่อย่างอื่น ไม่ควรทำเลย เพราะความรื่องให้
เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
ญาติทั้งหลาย คงตั้งอยู่ตามธรรมดาของตน ๆ
อันทักษิณาทานนี้ ที่ท่านเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วใน
พระสงฆ์ให้แล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์ โดย
ฉับพลัน แก่บุรพเปตชนนั้น ล้นกาลนาน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยงฺกิลฺยจฺจรมฺมณฺญํ กตฺวา ความว่า
ปรารภ คือ อุทิศ เหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาเหตุมีเหตุที่เป็น
มงคลเป็นต้น. บทว่า ทฺชฺชา แปลว่า พึงให้. บทว่า อมจฺฉริ ความว่า
ชื่อว่า อมัจฉริ เพราะไม่มีความตระหนี่ อันมีลักษณะไม่อดทน
ต่อสมบัติของตนที่ทั่วไปกับผู้อื่น, อธิบายว่า ผู้มีปกติบริจาคนำ

มลทินแห่งจิตมีมัจฉริยะและโลภะเป็นต้น ให้ห่างไกลแล้ว พึงให้ท่าน.
บทว่า ปุพฺพเปเต จ อารพฺภ ได้แก่ อุทิสบุรพเปตชน. มีวาจาประกอบ
ความว่า บทว่า วัตฺตฺวเตวตา ปรรรกเววตาผู้สิงอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ
มีที่เรือนเป็นต้น. ด้วยคำว่า อถ วา นี้ ทรงแสดงว่า ปรรรกเปตชน
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีเวทดาและมนุษย์เป็นต้น แม้เหล่าอื่นแล้ว พึง
ให้ท่าน.

ในคำเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงเทพ
ผู้ปรากฏบางพวกในบรรดาเทพเหล่านั้นก่อน จึงตรัสว่า จตฺตทาโร จ
มหาราช เมื่อจะระบุเทพเหล่านั้น โดยชื่ออีก จึงตรัสคำมีอาทิว่า
กุเวรี ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กุเวรี ได้แก่ท้าวเวสสุวรรณ.
บทว่า ฆตฺรภูริ เป็นต้น เป็นชื่อของท้าวโลกบาลทั้ง ๓ ที่เหลือ.
บทว่า เต เจว ปุจिता โหนฺติ ความว่า ก็ท้าวมหาราชเหล่านั้น และ
บุรพเปตชนและวัตตฺวเตวตา เป็นผู้อันเขานับถือ ด้วยการทำอุทิส.
บทว่า ทายกา จ อนิพฺผลา ความว่า และทายกผู้ให้ท่าน ย่อมไม่ไร้ผล
เพราะเหตุเพียงการอุทิสแก่เปตชนเหล่าอื่น ทั้งเป็นผู้มีส่วนแห่ง
ผลทานของตนเหมือนกัน.

บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดงว่า การร้องไห้เป็นต้นนั้น ของเหล่านั้น
ร้องไห้ ร่ำไร เศร้าโศก เพราะญาติของตนตายไป ไม่มีประโยชน์
เป็นแต่เพียงทำตนให้เดือดร้อนเท่านั้น จึงตรัสคาถาว่า น หิ รุณฺณฺ วา
ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รุณฺณฺ แปลว่า ร้องไห้
คือหลั่งน้ำตา. บาฬีที่เหลือพึงนำมาเชื่อเข้าด้วยบทว่า น หิ กาทพฺพิ.

บทว่า โสโก ได้แก่ ความเศร้าโศก คือ ความร่ำร้อนภายในใจ, อธิบายว่า ความหม่นไหม้ในภายใน. บทว่า ยา จญฺญา ปริเทวนา ได้แก่ ความพิโรธารมณ์อย่างอื่น จากการร้องไห้และความเศร้าโศกอย่างหนึ่ง ได้แก่ การบ่นเพ้อด้วยวาจาเมื่ออาทิวา ลูกคนเดียว อยู่ไหน? อธิบายว่า แม้การบ่นเพ้อด้วยวาจา นั้น ก็ไม่ควรทำ. วา ศัพท์ในบททั้งปวง เป็นวิภังคิตถะ แปลว่า บ้าง, หรือ, ก็ดี,. บทว่า น ตํ เปตฺตสฺส อตฺถาย ความว่า เหตุเมื่ออาทิวา การร้องไห้ก็ดี ความเศร้าโศกก็ดี การร่ำไรร่าก็ดี ทั้งหมดนั้น ไม่มีประโยชน์ ไม่มีอุปการะแก่ผู้ละไปแล้ว คือ ผู้ตายไปแล้ว ฉะนั้น เหตุมีการร้องไห้เป็นต้นนั้น จึงไม่ควรทำ, อธิบายว่า แม้ถึงอย่างนั้น พวกญาติก็ไม่วรรู้เรื่องด้วยคง ดำรงอยู่อย่างนั้น.

พระศาสดาครั้นทรงแสดงถึงเหตุแห่งทุกข์ธรรมมีการร้องไห้เป็นต้นอย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงทักษิณาทิทยกปรารภ บุรพเปตเป็นต้น แล้วถวายแต่พระสงฆ์ว่าเป็นสิ่งมีประโยชน์ จงตรัสกล่าวว่ายอญฺจ โข ทกฺขิณา ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า อยฺยํ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะแสดงถึงทานที่ทายกให้แล้วนั้น โดยประจักษ์จึงตรัสไว้. จ ศัพท์ เป็น พยติเรกิตถะ แปลว่า อัน. ด้วย จ ศัพท์นั้น ย่อมส่องอรรถอันพิเศษเฉพาะที่ กำลังจะกล่าววาทักขิณานี้ หาได้เป็นเหมือนเหตุมีการร้องไห้เป็นต้น ซึ่งไม่เป็นประโยชน์แก่ใคร ๆ ผู้ละไปแล้วไม่ อันทักษิณานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้ละไปแล้วนั้น ตลอดกาลนาน. ศัพท์ว่า

โจ ใช้ในอรรถว่า อวธารณะ แปลว่า ห้ามเนื้อความอื่น. บทว่า
ทกฺขิณา ได้แก่ ทาน. บทว่า สขฺมมฺหิ สุปฺติฏฺฐิตา ได้แก่ ตั้งไว้ดีแล้ว
ในพระสงฆ์ผู้เป็นบุญเขตอันยอดเยี่ยม. บทว่า ทิฆรตฺตํ หิตายสุต
ได้แก่ เพื่อประโยชน์แก่กุลแก่ปรตนั้น ตลอดกาลนาน. บทว่า
ธานโส อุกกปฺปติ ได้แก่ ย่อมสำเร็จในขณะนั้นนั่นเอง. อธิบายว่า
ไม่ใช่ในกาลอื่น. จริงอยู่ นี่เป็นธรรมดาในข้อนี้ว่า หากปรต
อนุโมทนาทาน ในเมื่อทายกถวายทานอุทิศปรต ปรตก็จะหลุด
พ้นไปด้วยผลแห่งทานนั้น ในขณะนั้นนั่นเอง.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงธรรมอย่างนี้แล้ว ทรง
กระทำให้มหาชนมีใจยินดียิ่งในทานที่อุทิศปรตแล้ว เสด็จลุกจาก
อาสนะ หลีกไป. วันรุ่งขึ้น ภริยาเศรษฐี และพวกญาติที่เหลือ
เมื่อคล้อยตามเศรษฐี จึงให้มหาทานเป็นไปประมาณ ๓ เดือน
ด้วยอาการอย่างนี้.

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
พระภาคเจ้า ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร ภิกษุ
ทั้งหลาย จึงไม่ไปเรือนของหม่อมฉัน ประมาณ ๑ เดือนแล้ว.
เมื่อพระศาสดา ตรัสบอกเหตุนี้แล้ว ฝ่ายพระราชาเมื่อจะทรง
คล้อยตามเศรษฐี จึงให้มหาทานเป็นไปแก่ภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีพระ-
พุทธเจ้าเป็นประธาน. ชาวเมืองเห็นดังนั้น เมื่อจะอนุวัตรตาม
พระราชา จึงให้มหาทานเป็นไปประมาณ ๑ เดือน. ชาวเมืองให้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 36
มหาทาน ซึ่งมีตุ๊กตาแบ่งเป็นเหตุเป็นไปตลอด ๒ เดือน ด้วยประการ
ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาปิฎกศีลิกเปตวัตถุ ๔

๕. ตีโรกาทเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตให้พรแก่ผู้ให้ทานแล้วอุทิศให้ตน

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะพระเจ้าพิมพิสารว่า :-

[๕๐] เปรตทั้งหลายพากันมา สู่เรือนของตน

แล้วยืนอยู่ภายนอกฝาเรือนที่ตรอก และทาง

๓ แพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บานประตู เมื่อข้าว

น้ำ ของกิน ของบริโภคเป็นอันมาก เขาเข้าไป

ตั้งไว้แล้ว แต่ญาติใดๆ ของเปรตเหล่านั้นระลึก

ไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เป็นปัจจัย เหล่าชน

ผู้อนุเคราะห์ ย่อมให้น้ำและโภชนะอันสะอาด

ประณีต สมควรแก่ญาติทั้งหลายตามกาล ดูกทาน

ที่มหาบพิตรทรงถวายแล้วฉะนั้น ด้วยเจตนาอุทิศ

ว่า ขอทานนี้แลจงสำเร็จผลแก่ญาติทั้งหลายของ

เรา ขอชาติทั้งหลายของเราจงเป็นสุขเถิด ส่วน

เปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้น พากันมาชุมนุมในที่นั้น

เมื่อข้าวและน้ำมีอยู่เพียงพอ ย่อมอนุโมทนาโดย

เคารพว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งชาติเหล่าใด

ขอญาติของเราเหล่านั้นจงมีชีวิตอยู่ยืนนาน การ

บูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้วแก่เราทั้งหลาย

และญาติทั้งหลายผู้ให้ก็ไม่ไร้ผล เพราะในเปต

วิสัยนั้น ไม่มีภิกษุกรรม ไม่มีโคธกรรม การ
ค้าขายเช่นนั้นก็ไม่มี การซื้อการขายด้วยเงินก็
ไม่มี สัตว์ผู้ทำกาละจะไปในปิตติวิสัยนั้นย่อม
ยังอัศภาพให้เป็นไปด้วยทานที่ญาติหรือมิตรให้
แล้วแต่มนุษยโลกนี้ น้ำฝนอันตกลงในที่ดอน
ย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉนใด ทานอันญาติหรือมิตร
ให้แล้วจากมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่เปรต
ทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน หวังน้ำใหญ่เต็มแล้ว
ย่อมยังสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนใด ทานอันญาติ
หรือมิตรให้แล้วแต่มนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผล
แก่เปรตทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน กุลบุตรเมื่อ
หวนระลึกถึงอุปการะที่ท่านทำแล้วในกาลก่อน
ว่า คนโน้นให้สิ่งของแก่เรา คนโน้นได้ทำอุปการะ
แก่เรา ญาติ มิตรและสหายได้ให้สิ่งของแก่เรา
และได้ช่วยทำกิจของเรา ดังนี้ พึงให้ทักษิณาแก่
เปรตทั้งหลาย ด้วยว่าความร้องไห้ก็ดี ความ
เศร้าโศกก็ดี ความรำไร อย่างอื่นก็ดี ไม่ควรทำเลย
เพราะความร้องไห้เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์
แก่เปรตทั้งหลาย ญาติทั้งหลายย่อมดำรงอยู่อย่าง
นั้น อันทักษิณานี้แลที่ให้แล้ว เข้าไปตั้งไว้ดีแล้ว
ในสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่เปรตนั้นโดย

พลัน ลีนกาลนาน ญาติธรรมมหาบพิตรได้แสดง
ให้ปรากฏแล้ว การบูชาอันยิ่งเพื่อปรตทั้งหลาย
มหาบพิตรทรงทำแล้ว และกำลังกายมหาบพิตรได้
เป็นให้แก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว บุญมีประมาณไม่
น้อยมหาบพิตรได้ทรงชวนขวยแล้ว.

จบ ตีโรกุตตเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถาตีโรกุตตเปตวัตถุที่ ๕

พระศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ในกรุงราชคฤห์ ทรงปรารภ
พวกปรตเป็นอันมาก จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า ตีโรกุตต
ติฏฐนฺติ ดังนี้.

ในข้อนี้ มีกถาพิศดารดังต่อไปนี้ :- ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปกัป
นี้ ได้มีนครหนึ่ง ชื่อว่า กาสี. พระราชาทรงประนามว่า ชัยเสน
ทรงครองราชสมบัติในพระนครนั้น. พระองค์ได้มีพระราชเทวี
ทรงพระนามว่า สิริมา. พระโพธิสัตว์นามว่า ฤสสะ บังเกิดใน
พระครรภ์ของพระนางแล้วตรัสรู้ พระสัมมาสัมโพธิญาณโดยลำดับ.
พระเจ้าชัยเสนเกิดความเห็นแก่ตัวขึ้นว่า บุตรของเรา ออกมหา-
ภิเนษกรรมเป็นพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นของเรา พระธรรม
เป็นของเรา พระสงฆ์ก็เป็นของเรา ดังนี้แล้ว ทรงอุปฐากด้วย
พระองค์เองทุก ๆ กาล ไม่ทรงให้โอกาสแก่ชนเหล่าอื่น.

พี่น้อง ๓ คน ผู้ต่างมารดากัน เป็นพระกนิษฐภคินี ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า พวกเขาคิดว่า ธรรมดาว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ย่อมอุบัติเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งมวล มิใช่เพื่อประโยชน์
เฉพาะบุคคลผู้เดียว และพระบิดาของพวกเราก็ไม่ยอมให้โอกาส
แก่ชนเหล่าอื่นเลย ทำอย่างไรหนอ พวกเราจะพึงได้อุปัฏฐาก
พระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุสงฆ์. พี่น้องทั้ง ๓ พระองค์นั้นได้มี
ความคิดอย่างนี้ว่า เอาเถิด พวกเราจะทำอุบายสักอย่างหนึ่งให้ได้.
พี่น้อง ๓ พระองค์เหล่านั้น ได้สร้างสถานการณืชายแดน ประหนึ่ง
ว่า เกิดการปั่นป่วน. แต่ณั้ พระราชาทรงสดับว่า แถบชายแดน
เกิดความปั่นป่วน จึงได้ส่งพระโอรสทั้ง ๓ พระองค์ไปปราบ
สงบจันตชนบท. พี่น้อง ๓ พระองค์เหล่านั้น ไปปราบให้ปัจจันตชนบท
สงบแล้วกลับมา. พระราชาทรงพอพระทัย ได้ประทานพรว่า
พวกลูกปรารถนาสิ่งใด ก็จงถือเองสิ่งนั้นเถิด. พี่น้องทั้ง ๓ พระองค์
นั้น กราบทูลว่า ข้าพระองค์ปรารถนาจะอุปัฏฐากพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า. พระราชาตรัสว่า เว้นพระผู้มีพระภาคเจ้านี้เสีย เธอจง
เลือกเอาอย่างอื่นเถิด. พี่น้อง ๓ พระองค์นั้นกราบทูลว่า พวก
ข้าพระองค์ไม่ต้องการสิ่งอื่น. พระราชาตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น พวก
เธอจงกำหนดเวลามาแล้วถือเอาเถิด. พี่น้อง ๓ พระองค์นั้นทูลขอ
ถึง ๗ ปี พระราชาไม่ทรงอนุญาต. พี่น้อง ๓ พระองค์กราบทูลว่า
ขอ ๖ ปี ๕ ปี ๔ ปี ๓ ปี ๒ ปี ๑ ปี ๗ เดือน ๖ เดือน ๕ เดือน
๔ เดือน จนกระทั่งขอเพียง ๓ เดือน ด้วยประการฉะนี้. ในกาลนั้น

พระราชาก็ทรงอนุญาตว่า จงถือเอาเถิด.

พี่น้อง ๓ พระองค์นั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบ
ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ปรารถนาจะอุปัฏฐาก
พระผู้มีพระภาคเจ้าตลอด ๓ เดือน, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
พระผู้มีพระภาคเจ้า จงทรงรับการอยู่จำพรรษาตลอด ๓ เดือนนี้
แก่ข้าพระองค์เถิด. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับด้วยศุภปฏิภาพ.

พี่น้อง ๓ พระองค์นั้น จึงส่งลิจิตไปถึงนายเสมียนในชนบทของตนว่า
พวกเราพึงอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าตลอด ๓ เดือนนี้, ขอท่าน
จงจัดแจงสัมภาระสำหรับอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าทุกอย่าง
เริ่มตั้งแต่วันนี้ไป. นายเสมียนนั้นได้จัดแจงทุกอย่างแล้ว ส่งลิจิต
ตอบไป. พี่น้อง ๓ พระองค์นั้น ต่างนุ่งผ้ากาสาเยะ พร้อมกับบุรุษ
๑,๐๐ คน ผู้ทำการขวนขวาย ได้พากันอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้า
และภิกษุสงฆ์โดยเคารพ นำไปยังชนบท มอบถวายวิหารให้อยู่
จำพรรษา.

บุตรภรรยาคนหนึ่ง ผู้เป็นภรรยาของพี่น้อง ๓ พระองค์
นั้น พร้อมด้วยภริยา เป็นผู้มีความเลื่อมใส. เขาได้ถวาย
ทานวัตรแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรูปเป็นประธานโดยเคารพ.
นายเสมียนในชนบท พาเขาไปพร้อมกับชาวชนบทประมาณ
๑๑,๐๐๐ คน ได้ให้ทานเป็นไปโดยเคารพทีเดียว. ในคนเหล่านั้น
ชาวชนบทบางพวก ได้เกิดขัดใจกันขึ้น. เขาเหล่านั้น จึงพากัน
ทำอันตรายแก่ทาน พากันกินไทยธรรมด้วยตนเอง และเอาไฟเผา

โรงครัว. ราชบุรุษผู้ปรารถนาแล้วก็พากันทำสักการะแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า นำพระผู้มีพระภาคเจ้าไว้เบื้องหน้า แล้วกลับมาหาบิดาตามเดิม. บรรดาท่านเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปแล้ว ก็ปรินิพพาน. ส่วนราชบุตร เสมียนในชนบท และผู้เป็นกัณหาการิกพร้อมด้วยบริษัททำกาละแล้ว ไปบังเกิดในสวรรค์ตามลำดับ. เหล่าชนผู้ซัดใจกัน ก็พากันเกิดในนรก. เมื่อชนทั้ง ๒ พวกนั้น จากสวรรค์เข้าถึงสวรรค์ จากนรกเข้าถึงนรก ด้วยอาการอย่างนี้ ผ่านไป ๕๒ กัป.

ครั้นในภัททกัปนี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่า กัสสปะ คนผู้ซัดใจกันเหล่านั้น เกิดในพวกเปรต. ในกาลนั้น พวกมนุษย์พากันให้ทานอุทิศเพื่อประโยชน์แก่พวกเปรต ผู้เป็นญาติของตนว่า ขอทานที่ให้นี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติของพวกเราเถิด. เปรตเหล่านั้น ได้เสวยสมบัติ. ลำดับนั้น เปรตเหล่านี้ได้เห็นดังนั้น จึงเข้าไปเฝ้าพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้พวกข้าพระองค์จะพึงได้สมบัติเห็นปานนี้หรือไม่หนอ ? พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า บัดนี้ ท่านยังไม่ได้แต่ในอนาคต จักมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า โคตม ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จักมีพระราชาทรงพระนามว่า พิมพิสาร, ใน ๕๒ กัปแต่ภัททกัปนี้ พระองค์ได้เป็นญาติของพวกท่าน พระองค์ได้ถวายทานแด่พระพุทธรูปแล้วจักอุทิศแก่พวกท่าน. พวกท่านจักได้ในกาลนั้น. ได้ยินว่า เมื่อพระ-

กัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสแล้วอย่างนี้ พระดำรัสนั้น ได้เป็นเหมือนตรัสแก่พวกเปรตเหล่านั้นว่า จักได้ในวันพรุ่งนี้.

ครั้นพุทธรัตนหนึ่งผ่านไป พระผู้มีพระภาคเจ้าของพวกเรา ทรงอุบัติขึ้นแล้ว. ราชบุตรทั้ง ๓ แม่เหล่านั้น พร้อมด้วยบุรุษ ๑,๐๐๐ คน ยุติจากเทวโลกแล้ว เกิดในสกุลพราหมณ์ ในมคธรัฐ พวกกันบวชเป็นฤาษีตามลำดับ ได้เป็นชฎิล ๓ พี่น้อง ณ คยาสิสประเทศ. นายเสมียนในชนบท ได้เป็นพระเจ้าพิมพิสาร คฤหบดีบุตรผู้เป็นขุนคลัง ได้เป็นเศรษฐี ชื่อว่า วิสาขะ. ภริยาของคฤหบดีบุตรนั้น ได้เป็นธิดาของเศรษฐี นามว่าธรรมทินนา. ฝ่ายคนนอกนั้น บังเกิดเป็นบริวารของพระราชานั้นเอง.

พระผู้มีพระภาคเจ้า แม่ของพวกเรา ก็ทรงอุบัติขึ้นในโลก ล่วงไป ๗ สัปดาห์ ก็เสด็จมายังกรุงพาราณสีโดยลำดับ ทรงประกาศธรรมจักร ทรงแนะนำตั้งต้นแต่พระปัญจวัคคีย์ จนถึงชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ คน แล้วได้เสด็จไปยังกรุงราชคฤห์. ก็ในบรรดาชนเหล่านั้น พระองค์ทรงให้พระเจ้าพิมพิสาร ผู้เข้าไปเฝ้าในวันนั้นนั่นเอง พร้อมกับพราหมณ์และคฤหบดีชาวอังคะและมคธะ ๑๑๐,๐๐๐ คน ให้ดำรงอยู่ในโศคาปัตติผลแล้ว. ลำดับนั้น พระราชาทรงนิมนต์ด้วยภัตต์เพื่อเสวยพระกระยาหารในวันพรุ่งนี้ พระองค์ทรงรับแล้วในวันที่ ๒ อันท้าวสักกะจอมเทพผู้แปลงเพศเป็นมาณพน้อยนำเสด็จไป ชมเชยด้วยพระคาถามีอาทิอย่างนี้ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงฝึกพระองค์

แล้ว พันวิเศษแล้ว มีวรรณะเพียงดั่งว่าลิมทอง

ถึงคิ พร้อมด้วยปุราณชฎิล ผู้ฝึกตนแล้ว ผู้พัน

วิเศษแล้ว ได้เสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ดังนี้.

จึงเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ ทรงรับมหาทานในพระ-
ราชนิเวศน์. ส่วนพวกเปรตเหล่านั้น ได้พากันยืนล้อมด้วยหวังใจว่า
บัดนี้ พระราชาจักอุทิศทานแก่พวกเรา. บัดนี้พระราชาจักอุทิศ.

พระราชาทรงถวายทานแล้ว ทรงพระดำริเฉพาะสถานที่
ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า จะพึง
ประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ดังนี้ จึงไม่ได้อุทิศทานนั้นแก่ใคร ๆ.
พวกเปรตเมื่อไม่ได้ทานนั้น อย่างนั้น ก็สิ้นหวัง ในเวลากลางคืน
จึงพากันส่งเสียงร้องอันน่าสะพึงกลัวอย่างยิ่ง ใกล้พระราชนิเวศน์.
พระราชาทรงถึงความสังเวชอันน่าสะพึงกลัว น่าหวาดเสียว เมื่อ
ราตรีผ่านไปจึงได้กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพระองค์
ได้สดับเสียงเห็นปานนี้, จักมีเหตุอะไรแก่ข้าพระองค์ พระเจ้าข้า.
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อย่าทรงกลัวเลยมหาบพิตร จักไม่มี
ความชั่วช้าลามกอะไรแก่พระองค์ดอก อนึ่ง ญาติเก่าก่อนของ
พระองค์ที่เกิดในพวกเปรตก็มี, ญาติเหล่านั้น หวังจะพบเฉพาะ
พระองค์แต่ผู้เดียวถึงพุทธานครหนึ่ง ท่องเที่ยวไปด้วยหวังใจว่า
พระองค์ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้ว จักอุทิศแก่พวกเราบ้าง
เพราะพระองค์ถวายทานเมื่อวันวานแล้ว มิได้อุทิศจึงพากันสิ้นหวัง

ส่งเสียงร้องเห็นปานนั้น. พระราชาตรัสถามว่า เมื่อหม่อมฉันถวายทานแม่ในบัดนี้ เปตเหล่านั้นจะพึงได้รับหรือ พระเจ้าข้า? พระศาสดาตรัสว่า ได้ มหาบพิตร. พระราชากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดรับทานของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้, ข้าพระองค์จักอุทิศแก่พวกเปตเหล่านั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับนิมนต์ด้วยคชภูฏิกภาพ.

พระราชาเสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ ทรงให้จัดแจงมหาทานแล้ว ให้กราบทูลกาลแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประทับนั่งบนอาสนะที่บรรจงจัดไว้. เปตเหล่านั้นไปด้วยหวังว่า วันนี้ พวกเราจะพึงได้อะไรเป็นแน่ คังนี้ จึงได้พากันยืนอยู่ในที่ต่าง ๆ มีภายนอกฝาเรือนเป็นต้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงกระทำโดยที่พวกเปตเหล่านั้นทั้งหมดมาปรากฏแก่พระราชา. พระราชาเมื่อจะทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก จึงอุทิสว่า ทานที่ข้าพเจ้าให้นี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติเถิด. ในบัดดลนั่นเอง สระโบกขรณีอันคาระคายด้วยกลุ่มดอกกมลได้บังเกิดแก่พวกเปต. เปตเหล่านั้นพากันอาบและดื่มในสระโบกขรณีนั้น ได้สงบระงับความกระวนกระวาย ความลำบาก และความกระหาย ได้เป็นผู้มีสติตั้งทองคำ. พระราชา ถวายข้าวยาคุของเคี้ยว และของบริโภคน้ำแล้วทิสให้. ขณะนั้นนั่นเอง ข้าวยาคุของเคี้ยวและอาหารอันเป็นทิพย์ก็บังเกิดแก่เปตเหล่านั้น. เปตเหล่านั้นพากันบริโภคน้ำข้าวยาคุเป็นต้นนั้นแล้ว ก็ได้เป็นผู้มีอินทรีย์

กระปรีกระเปร่า. ลำดับนั้น พระองค์ได้ถวายผ้า, ที่นอน, และที่นั่ง แล้วอุทิศให้. เครื่องประดับมีชนิดต่าง ๆ เช่น ผ้า ปราสาท เครื่องลาด และที่นอน เป็นต้น อันเป็นทิพย์ ได้บังเกิดแก่เปรตเหล่านั้น. และสมบัติของเปรตเหล่านั้นทั้งหมดนั้น ได้ปรากฏแก่พระราชา โดยประการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอธิษฐานไว้. พระราชาทรงทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ทรงพอพระทัยยิ่งนัก. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เสดวยพระกระยาหารแล้ว ทรงห้ามภัตแล้ว เพื่อจะทรงอนุโมทนาแก่พระเจ้าพิมพิสาร จึงได้ตรัสติโรกฺขาทเปตวัตถุว่า

เปรตทั้งหลายพากันมาเรือนของตน

แล้วยืนอยู่ภายนอกฝาเรือน ที่ตรอก กำแพง และ

ทางสามแพร่ง และยืนอยู่ที่ใกล้บานประตู เมื่อ

ข้าว น้ำ ของกิน ของบริโภคเพียงพอ เขาเข้าไป

ตั้งไว้แล้ว แต่ญาติไร ๆ ของเปรตเหล่านั้นระลึก

ไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เป็นปัจจัย เหล่าชน

ผู้อนุเคราะห์ ย่อมให้น้ำและโภชนะอันสะอาด

ประณีต สมควรแก่ญาติทั้งหลายตามกาล ดูจทาน

ที่มหาบพิตรถวายแล้วฉะนั้น ด้วยเจตนาอุทิศว่า

ขอทานนี้แล จงสำเร็จผล แก่ญาติทั้งหลายของ

เรา ขอญาติทั้งหลายของเรา จงเป็นสุขเถิด ส่วน

เปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้น พากันมาชุมนุมในที่นั้น

เมื่อข้าวและน้ำมีอยู่เพียงพอ ย่อมอนุโมทนาโดย

เคารพว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด
ขอญาติของเราเหล่านั้น จงมีอายุยืนนาน การ
บูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้ว แก่เราทั้งหลาย
และญาติทั้งหลาย ผู้ให้ก็ไม่ไร้ผล เพราะในเปต
วิสัยนั้น กสิกรรมและโครักษกรรมไม่มี การ
ค้าขายเช่นนั้นก็ไม่มีการซื้อการขายด้วยเงินตรา
ก็ไม่มีการซื้อการขายด้วยเงินตรา
ก็ไม่มี สัตว์ทั้งหลายผู้ทำกาละละไปแล้วในเปรต
วิสัยนั้น ย่อมยังอัตตภาพให้เป็นไปด้วยทานที่
ทายกให้แล้ว จากมนุษยโลกนี้ น้ำฝนอันตกลง
ในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉนใด ทานอันญาติ
หรือมิตรให้แล้ว จากมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผล
แก่เปรตทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน ห้วงน้ำใหญ่
เต็มแล้วย่อมยังสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนใด ทานอัน
ญาติหรือมิตรให้แล้ว แต่มนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จ
ผลแก่เปรตทั้งหลาย ฉนนั้นเหมือนกัน กุลบุตร
เมื่อหวนระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านทำแล้วในกาล
ก่อนว่า คนโน้นได้ให้สิ่งของแก่เราแล้ว คนโน้น
ได้ทำอุปการคุณแก่เราแล้ว ญาติมิตรและสหาย
ได้ให้สิ่งของแก่เราและได้ช่วยทำกิจของเรา ดังนี้
พึงให้ทักษิณาแก่เปรตทั้งหลาย ด้วยว่า การ
ร้องให้ก็ดี ความเศร้าโศกก็ดี การพิโรธไรก็ดี

ไม่ควรทำเลย เพราะการร้องให้เป็นต้นนั้น ไม่
เป็นไปเพื่อประโยชน์ แก่เปรตทั้งหลาย ญาติ
ทั้งหลายก็คงดำรงอยู่อย่างนั้น อันทักษิณานี้แล
ที่ให้แล้ว ตั้งไว้ดีแล้วในสงฆ์ ย่อมสำเร็จเพื่อ
ประโยชน์แก่เปรตนั้นโดยพลัน ล้นกาลนาน.
ญาติธรรม มหาบพิตร ได้แสดงให้เห็นปรากฏแล้ว
การบูชาอันยิ่งเพื่อเปรตทั้งหลาย มหาบพิตรก็
ทรงกระทำแล้ว และพลังกายมหาบพิตรก็ได้เพิ่ม
ให้แก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว บุญมีประมาณไม่น้อย
มหาบพิตรก็ได้ทรงชวนขวายเป็นแล้วแล.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ติโรฎุฑุฑุฑุ ได้แก่ ที่ส่วนอื่น
ของฝา (เรือน). คำว่า ติฎุฑุฑุฑุ นี้ เป็นคำกำหนดการยื่น โดย
ปฏิเสศการนั่งเป็นต้น, อธิบายว่า ยืนอยู่ภายนอกประตูบ้าน กำแพง
และฝาเรือน. บทว่า สนิสฺสงฺฆาฏุฑุ จ ได้แก่ ที่ตรอก ๔ แพร่ง
และที่ทาง ๓ แพร่ง. บทว่า สนิธิ ได้แก่ ตรอก ๔ แพร่ง. เรียก
ที่ต่อเรือน ที่ต่อฝา และที่ต่อหน้าต่างก็มี. บทว่า สิงฺฆาฏุฑุ ได้แก่
ตรอก ๓ แพร่ง. บทว่า ฑุฑุฑุฑุฑุ ติฎุฑุฑุฑุ ได้แก่ ยืนฟังฝา
ประตูเมืองและประเรือน. บทว่า อาคณฺฑุฑุฑุ สกฺกั ฑุฑุฑุ ความว่า
เรือนของญาติในครั้งก่อนก็ดี เรือนที่ตนครอบครอง โดยความเป็น
เจ้าของก็ดี ชื่อว่าเรือนของตน เพราะเหตุที่พวกเปรตเหล่านั้น

มายังเรือนแม่ทั้งสองชนิดนั้น ด้วยความเข้าใจว่าเรือนของตน ฉะนั้น จึงตรัสว่า มายังเรือนของตน.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแก่พระราชาก็พวกเปรต เป็นอันมาก ผู้มีรูปแปลกไม่น่าดู ทั้งคู้หน้าสะพังกิ้วอย่างยิ่ง ผู้เสวย ผลของความริษยาและความตระหนี่ ผู้มายังพระราชานิเวศน์ของ พระเจ้าพิมพิสาร แม้นจะไม่เคยครอบครองอยู่ในกาลก่อน ด้วย สำคัญว่าเป็นเรือนของตน เพราะเป็นเรือนของญาติในกาลก่อน แล้ว ยืนอยู่ภายนอกฝาเรือนเป็นต้น ด้วยประการอย่างนี้ จึงตรัส ศาถาว่า **ติโรกฺขุเทสุ ติฏฺฐนฺติ** เมื่อจะทรงแสดงชื่อว่า กรรมที่ พวกเปรตเหล่านั้นทำเป็นของโหดร้าย จึงตรัสศาถาที่ ๒ ว่า **ปฺหุเต อนฺนปानมฺหิ** ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปฺหุเต** แปลว่า ไม่น้อย คือ มาก, อธิบายว่า เพียงพอแก่ความต้องการ. จริงอยู่ แปลง **พ** อักษร เป็น **ป** อักษรก็ได้ เหมือนในประโยคที่มีอาทิว่า **ปฺหุ สนฺโต น ภราติ** สัปบุรุษเป็นจำนวนมาก ย่อมไม่เต็ม (ด้วยความรู้). ส่วนอาจารย์ บางพวกกล่าวว่า **พฺหุเต** ดังนี้. ก็นั่น เป็นการกล่าวด้วยความเลินเล่อ. บทว่า **อนฺนปानมฺหิ** แปลว่า เมื่อข้าวและน้ำ. บทว่า **ขขฺชฺโขชฺเช** แปลว่า เมื่อของเคี้ยวและของบริโภค. ด้วยคำนี้ ทรงแสดงอาหาร ทั้ง ๔ ชนิดคือ ของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว และของลิม. บทว่า **อุปฺภฺจฺจเต** แปลว่า เข้าไปตั้งไว้ คือ ตระเตรียมไว้, อธิบายว่า จัดแจงไว้. บทว่า **น เตสํ โภจฺจิ สฺสรติ สฺตฺตฺตํ** ความว่า ใคร ๆ

จะเป็นมารดา บิดา บุตร หรือหลานก็ตาม ของสัตว์เหล่านั้น คือ ผู้เกิดในเปตวิสัยระลึกไม่ได้. ถามว่า เพราะเหตุไร? ตอบว่า เพราะกรรมเป็นปัจจัย, อธิบายว่า เพราะกรรมคือความตระหนี่ อันต่างโดยการไม่ให้และการปฏิเสธการให้เป็นต้น ที่ตนทำไว้ เป็นเหตุ. กรรมนั้นแหละ ทำให้พวกญาติเหล่านั้น ระลึกไม่ได้.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงความไม่มีแม่แต่การ หวนระลึก ของพวกญาติเพราะผลกรรมของพวกเปรต ผู้หวังเฉพาะ ต่อพวกญาติ ในเมื่อข้าวและน้ำเป็นต้น แม้มีประมาณไม่น้อย ก็มีอยู่ อย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงสรรเสริญทานที่พระราชากวาย อุทิศพวกญาติผู้เกิดในเปตวิสัย จึงตรัสคาถาที่ ๓ ว่า เอวํ ททนต์ ญาติินํ ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอวํ เป็นคำอุปมา. บทว่า เอวํ นั้น เชื่อมความได้ ๒ ประการ คือ บรรดาญาติบางพวก แม้ที่ระลึกไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย ญาติบางพวกผู้อนุเคราะห์ อย่างนั้น ก็ยอมให้แก่พวกญาติ และคือพวกญาติผู้อนุเคราะห์ ย่อม ให้น้ำและข้าวอันสะอาด ประณีต อันสมควรตามกาลแก่ญาติทั้งหลาย เหมือนทานที่มหาบพิตรถวายแล้วจะนั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ททนต์ แปลว่า ย่อมให้ คือ อุทิศให้ มอบให้. บทว่า ญาติินํ ได้แก่ ชนผู้เกี่ยวเนื่องกัน ทางมารดาและบิดา. บทว่า เย ได้แก่ ชนเหล่าใด เหล่าหนึ่งมีบุตร เป็นต้น. บทว่า โหนติ แปลว่า ย่อมเป็น. บทว่า อหุยกมฺปกา ได้แก่ ผู้ต้องการประโยชน์ คือ ผู้แสวงหาประโยชน์

เกื้อกูล. บทว่า **สุจิ** ได้แก่ บริสุทธิ์ ชื่นใจ และประกอบด้วยธรรม.
บทว่า **ปณิต** ได้แก่ โอปาร. บทว่า. **กาเลน** ได้แก่ โดยกาลอัน
เหมาะสมแก่การบริโภคของพระทักษิโณยบุคคลทั้งหลาย หรือโดย
กาลที่เปรตผู้เป็นญาติมาขึ้นอยู่ที่ภายนอกฝาเรือนเป็นต้น. บทว่า
กบปิย ได้แก่ ควร คือเหมาะสม ได้แก่ สมควรเพื่อการบริโภค.
ของพระอริยเจ้าทั้งหลาย. บทว่า **ปานโกชน** แปลว่า น้ำ และข้าว.
ก็ในที่นี้โดยการแสดงอ้างถึงบทว่า ปานโกชนะ นั้น พระองค์ตรัส
ถึงไทยธรรมทุกอย่าง.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงประการอันเป็นเหตุ ชื่อว่าเป็นอันญาติ
ให้แล้วแก่เปรตเหล่านั้น จึงตรัสถึงกาลาเบื้องต้น ด้วยคาถาที่ ๔ ว่า
อิท โว ญาติิน โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาติโย ดังนี้เป็นต้น. กิ่งเบื้องต้น
แห่งคาถาที่ ๔ นั้น พึงเชื่อมกับกิ่งเบื้องต้นแห่งคาถาที่ ๓ ว่า :-

**ญาติผู้อนุเคราะห์ ย่อมให้แก่พวกญาติ
ด้วยเจตนาอุทิศอย่างนี้ว่า ขอทานนี้แลจงสำเร็จ
แก่ญาติทั้งหลาย ขอญาติทั้งหลาย จงได้รับ
ความสุขเกิด.**

ด้วย **เอว** ศัพท์นั้น อันมีอาการเป็นอรรถว่า ญาติทั้งหลาย
ย่อมให้โดยประการอย่างนี้ว่า ขอทานนี้แลจงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย
ไม่ให้โดยประการอื่น เป็นอันชื่อว่า กระทำการแสดงออกถึงอาการ
ที่จะพึงให้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อิหิ เป็นบทแสดงออกถึงไทยธรรม.

บทว่า โว เป็นเพียงนิบาต, เหมือน โว อักษร ในประโยคมีอาทิว่า
เยหิ โว อริยา. บทว่า ฉาตีนิ โหตุ แปลว่า จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย
ผู้เกิดในเปตวิสัย. แต่บางอาจารย์กล่าวว่า โน ฉาตีนิ, อธิบายว่า
แก่ญาติทั้งหลาย ของพวกเรา. บทว่า สุขิตา โหนตุ ฉาตโย ความว่า
พวกญาติผู้เข้าถึงเปตวิสัยเหล่านั้น เมื่อเสวยผลนี้ คือ จงมีความสุข
ได้แก่ ได้รับความสุข.

เพราะเหตุที่กรรมอันบุคคลอื่นกระทำ แม้ในเมื่อพวกญาติ
กล่าวว่า ขอทานนี้แล จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย ดังนี้ ย่อมไม่ให้ผล
แก่คนอื่น ก็สิ่งนั้นที่เขาให้อุทิศอย่างนั้น ล้วนเป็นปัจจัยแก่กุศลกรรม
แก่พวกเปรตผู้เป็นญาติ ฉะนั้น เมื่อจะทรงแสดงประการที่กุศลกรรม
อันบังเกิดผลแก่เปรตเหล่านั้นในที่นั้น คือ ในขณะนั้นนั่นเอง จึงตรัส
คำมีอาทิว่า เต จ ตตฺถ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เต ได้แก่ เปรตผู้เป็นญาติ.
บทว่า ตตฺถ ได้แก่ ในที่ที่พวกญาติให้ทาน. บทว่า สมากนฺตฺวา
ได้แก่ เป็นผู้ประชุมกันในที่นั้น เพื่ออนุโมทนาว่า พวกญาติเหล่านี้
ของพวกเรา อุทิศทานเพื่อประโยชน์แก่พวกเรา. บทว่า ปหูเต
อนฺนปानมฺหิ ได้แก่ เมื่อสิ่งของนั้น ที่พวกญาติให้อุทิศตน. บทว่า
สกุจฺฉิ อนุโมทฺเธ ความว่า เชื่อกรรมและผลของกรรม ไม่ละ
ความยำเกรง เป็นผู้มึนจิตไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมบันเทิงใจ ย่อมเบิกบานใจ

เกิดปีติโสมนัสขึ้นว่า ขอทานของพวกเรานี้ จงเป็นไปเพื่อประโยชน์
สุขเถิด.

บทว่า จิริ ชีวนตุ ได้แก่ ขอจงมีชีวิตยืนนาน คือมีอายุยืนนาน.
บทว่า โน ญาติ ได้แก่ ญาติทั้งหลายของพวกเรา. บทว่า เยถ์ เหตุ
ได้แก่ เพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด คือ เพราะอาศัยญาติเหล่าใด.
บทว่า ลภามเส ความว่า ย่อมได้สมบัติเช่นนี้. จริงอยู่ บทนี้ เป็นบท
แสดงอาการที่พวกเปรตผู้แสวงสมบัติที่ได้ด้วยการอุทิศสมเซยพวก
ญาติของตน. จริงอยู่ ทักษณาย่อมบังเกิดผลแก่พวกเปรตในขณะนั้น
ด้วยองค์ ๓ ประการคือ ด้วยตนอนุโมทนา ๑ ด้วยทายกอุทิศให้
ด้วยการถึงพร้อมด้วยพระทักษิไทยบุคคล ๑. ในองค์ทั้ง ๓ นั้น
ทายกเป็นเหตุพิเศษ. เพราะเหตุนี้ จึงตรัสว่า เยถ์ เหตุ ลภามเส
ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า อมหากญจ กตา ปุชา ความว่า การบูชา เป็นอันทายก
ผู้อุทิศให้อย่างนี้ว่า ขอทานนี้แล จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายเถิด
กระทำแก่พวกเรา และทายกเหล่านั้น ก็ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ไร้ผล เพราะ
ให้ผลในสันดานเป็นที่บังเกิดแห่งกรรมอันสำเร็จด้วยการบริจาค
นั้นนั่นแล.

ก็ในข้อนี้มีผู้ท้วงถามว่า ก็เฉพาะพวกญาติผู้เข้าถึงเปตวิสัย
ย่อมได้เหตุสมบัติเท่านั้นหรือ หรือว่า คนอื่นก็ได้. ก็ในข้อนี้ พวกเรา
ไม่จำเป็นต้องกล่าว เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพยากรณ์ไว้แล้ว.

สมจริงดังพระคำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน (ทสกนินาต
อังกุตรนิกาย) ว่า :-

ชานุสโสณิพราหมณ์ ทูลถามว่า "ท่านพระโคตมผู้เจริญ
พวกข้าพเจ้า ได้นามว่าเป็นพราหมณ์ ย่อมให้ทาน ย่อมทำบุญด้วย-
เชื่อว่า ทานนี้จึงสำเร็จแก่ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอญาติ-
สาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้ว จงบริโภคนานนี้. ท่านโคตมผู้เจริญ ทานนั้น
ย่อมสำเร็จแก่ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วละหรือ ญาติสาโลหิต
ผู้ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้น ย่อมได้บริโภคนานนั้นละหรือ ? พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า คุณก่อน พราหมณ์ ทานนั้นย่อมสำเร็จใน
ฐานะอันควรแล ย่อมไม่สำเร็จในฐานะที่ไม่ควร.

ชานุสโสณิ. ท่านโคตมผู้เจริญ ก็ฐานะที่ควรเป็นไหน ฐานะ
ที่ไม่ควรเป็นไหน ?

พระผู้มีพระภาคเจ้า คุณก่อนพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฎฐิ บุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตาย
เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงนรก เขาย่อมยังอัตตภาพให้เป็นไปในนรก
นั้น เขาตั้งอยู่ในนรกนั้น ด้วยอาหารของพวกสัตว์นรก คุณก่อน
พราหมณ์ นี้แลเป็นฐานะอันไม่สมควร ไม่เป็นที่สำเร็จแห่งทาน
แก่ผู้สถิตย้อยู่เลย.

คุณก่อนพราหมณ์ ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ
เป็นมิจฉาทิฎฐิ. เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึง
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เขาย่อมยังอัตตภาพให้เป็นไปในกำเนิดสัตว์

ดิรัจฉานนั้น ตั้งอยู่ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานนั้น ด้วยอาหารของ สัตว์ผู้เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน คุณก่อนพรหมณ์. นี้แล ก็จัด เป็นฐานะอันไม่สมควร ไม่เป็นที่สำเร็จแห่งทานแก่ผู้สถิตย์อยู่เลย.

ก่อนพรหมณ์ ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจาก ปาณาติบาต ฯลฯ เป็นสัมมาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกมนุษย์ ฯลฯ ย่อมเข้าถึง ความเป็นสหายของเทวดา เขาย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปในเทวโลก นั้น ย่อมตั้งอยู่ในเทวโลกนั้น ด้วยอาหารของเทวดา คุณก่อนพรหมณ์ แม้นี้ก็ฐานะอันไม่สมควร ไม่เป็นที่สำเร็จแห่งทาน แก่ผู้สถิตย์ อยู่เลย.

คุณก่อนพรหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำปาณา- ติบาต ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขา ย่อมเข้าถึงเปตวิสัย เขาย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปในเปตวิสัยนั้น ย่อมตั้งอยู่ในเปตวิสัยนั้น ด้วยอาหารของเหล่าสัตว์ ผู้เกิดในเปต- วิสัยนั้น ก็หรือว่าย่อมยังอัตภาพให้เป็นไป ในเปตวิสัยนั้น ย่อม ตั้งอยู่ในเปตวิสัยนั้น ด้วยปัตติทานมัย ที่พวกมิตร อำมาตย์ หรือ พวกญาติสาโลหิตของเขา เพิ่มให้จากมนุษย์โลกนี้, คุณก่อนพรหมณ์ นี้แล เป็นฐานะอันสมควร อันเป็นที่เข้าไปสำเร็จแห่งทาน แก่ผู้ สถิตย์อยู่แล.

ชานูสโสณิพรหมณ์. ท่านโคดมผู้เจริญ ก็ถ้าญาติสาโลหิต ผู้ละไปแล้วนั้น ย่อมไม่เข้าถึงฐานะอันสมควรนั้นไซ้ ใครเล่าจะ

บริโภคนานะอันสมควรนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า. คู่ก่อนพราหมณ์ พวกญาติสาโลหิต
ผู้ละไปแล้วแม่เหล่าอื่น ของเขาย่อมเข้าถึงฐานะอันสมควรนั้น
ญาติสาโลหิตผู้ละไปแล้วเหล่านั้น ย่อมบริโภคนานะอันควรนั้น.

ขานุสโสณิพราหมณ์. ท่านโคดมผู้เจริญก็ถ้าญาติสาโลหิต
ผู้ละไปแล้วนั้นนั่นแล ย่อมไม่เข้าถึงฐานะอันสมควรนั้นไซ้ ทั้ง
ญาติสาโลหิตผู้ละไปแล้ว แม่เหล่าอื่นของเขาก็ย่อมไม่เข้าถึงฐานะ
อันควรนั้น ใครเล่า จะบริโภคนานะอันควรนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า. คู่ก่อนพราหมณ์ นั้นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่
โอกาสแล ที่จะพึงว่าจากญาติสาโลหิตผู้ละไปแล้ว โดยกาลนาน
เช่นนี้. คู่ก่อนพราหมณ์ อนึ่ง ถึงทายกก็ย่อมเป็นผู้ไม่ไร้ผลแล.

บัดนี้ เพื่อจะทรงแสดง ความไม่มีเหตุที่พวกผู้เกิดในเปรต-
วิสัย จะได้รับสมบัติ มีกสิกรรมและโครักขกรรมเป็นต้น อย่างอื่น
ในเปรตวิสัยนั้น และการยังอัตภาพให้เป็นไป ด้วยทานที่พวกญาติ
ให้แล้วแต่มนุษย์โลกนี้ จึงตรัสคำมีอาทิว่า น หิ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น หิ ตตุถ กสิ อตุถิ ความว่า
ในเปรตวิสัยนั้น กสิกรรมที่พวกเปรตจะอาศัยเลี้ยงชีพอย่างสบาย
ไม่มีเลย. บทว่า โครกฺขเขตฺถ น วิชฺชติ ความว่า ในเปรตวิสัยนั้น
ไม่ใช่จะไม่มีแต่กสิกรรมอย่างเดียวเท่านั้น ถึงโครักขกรรม ที่
พวกเปรตเหล่านั้น อาศัยเลี้ยงชีพอย่างสบายก็ไม่มีเช่นกัน. บทว่า
วณฺชิชา ตาทิสี นตุถิ ความว่า ถึงพาณิชย์กรรมอันเป็นเหตุให้

เปรตเหล่านั้น ได้รับสมบัติ ก็ไม่มีเช่นกัน. บทว่า หิริญฺเณน กยากยั ความว่า ในเปตวิสัยนั้น แม้การซื้อขายด้วยเงินตรา อันจะเป็นเหตุ ให้เปรตเหล่านั้น ได้รับสมบัติก็ไม่มีเช่นกัน. บทว่า อีโต ทินฺนุเนน ยาเปนฺติ เปตา กาลคตา ตหิ ความว่า อนึ่ง เปรตเหล่านั้น ย่อม เลียงชีพคือ ยังอัตตภาพให้เป็นไป ด้วยทานที่ญาติหรือมิตร อำมาตย์ ให้แล้ว จากมนุษย์โลกนี้อย่างเดียว. บทว่า เปตา ได้แก่ เหล่าสัตว์ ผู้เกิดในเปตวิสัย. บทว่า กาลคตา ได้แก่ ผู้จะไปตามเวลาตาย ของตน. ปาฐะว่า กาลคตา ดังนี้ก็มี. ความว่า ผู้ทำกาละแล้ว คือ ผู้ตายไปแล้ว ได้แก่ ผู้ถึงมรณะ. บทว่า ตหิ ได้แก่ ในเปตวิสัยนั้น.

บัดนี้ เมื่อจะทรงประกาศความตามที่กล่าวแล้ว โดยอุปมา จึงตรัส ๒ คาถาว่า อุนฺนเม อุกกั จุญฺจํ ดังนี้ เป็นต้น. ความ ๒ คาถา นั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ :- ฝนตกลงในที่ดอน คือ ในประเทศที่ดอน ย่อมไหลไปตามที่ลุ่ม คือ ย่อมไหลไปตามภูมิภาคที่ลุ่ม ฉนั้นใด ทานที่พวกญาติให้จากมนุษย์โลกนี้ ก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน ย่อมสำเร็จ แก่พวกเปรต คือ ย่อมไม่พราวพันไปจากการเกิดผล. จริงอยู่ เปตโลก เป็นฐานะอันสมควร เพื่อการสำเร็จแห่งทานเหมือนที่ลุ่ม เป็นฐานะอันสมควรแก่การไหลไปแห่งน้ำ. สมจริงดังที่พระองค์ ตรัสไว้ว่า ก่อนพราหมณ์ นี้แหละ เป็นฐานะอันสมควร ซึ่งเป็นที่ สำเร็จแห่งทานของผู้สถิตอยู่. อนึ่งทานที่พวกมนุษย์ให้แล้วแต่ มนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จแก่พวกเปรต โดยนัยดังกล่าวแล้วในก่อน เหมือนห้วงน้ำ คือแม่น้ำใหญ่ เต็มด้วยน้ำที่ไหลมาจากชอกเขา

ห้วงระแหง หนอง และบึงแล้ว ไหลบ่าไปเต็มสาครฉะนั้น.

เพราะเหตุที่แปรตทั้งหลายจากความหวังครอบงำว่า พวกเรา
จะได้อะไรอย่างจากที่นี่ แม้มายังเรือนของญาติก็ไม่อาจขอร้องว่า
ท่านทั้งหลายจงให้สิ่งชื่อนี้แก่พวกเรา ฉะนั้น เมื่อจะทรงแสดงว่า
กุกบุตรเมื่อหวนระลึกถึงวัตถุที่ระลึกเหล่านี้ของญาติเหล่านั้น
จึงพึงให้ทักษิณา จึงตรัสคาถาว่า **อทามิ เม** ดังนี้ เป็นต้น

คำแห่งคานานันมีอธิบายดังนี้ กุกบุตรเมื่อหวนระลึกถึงสิ่งนี้
ทั้งหมดว่า คนโน้นให้ทรัพย์หรือธัญญาหารชื่อนี้แก่เรา คนโน้น
ถึงความพยายามด้วยตนเอง ได้กระทำกิจชื่อนี้แก่เรา คนโน้นชื่อว่า
เป็นญาติเพราะเกี่ยวพันทางฝ่ายมารดาหรือบิดาของเรา คนโน้น
ชื่อว่าเป็นมิตร เพราะสามารถรักษาด้วยอำนาจความเสนหา
คนโน้นชื่อว่าเป็นสหายเพื่อนเล่นสนุกสนานด้วยกันของเรา จึงพึงให้
ทักษิณา คือพึงมอบให้ท่านแก่แปรตทั้งหลาย. บาลีว่า **ทกฺขิณา**
ทชฺชา ดังนี้ก็มี. แปลว่า พึงให้ทักษิณาแก่แปรตทั้งหลาย. ด้วย
บทว่า **ทกฺขิณา ทชฺชา** นั้น ท่านกล่าวอธิบายว่า กุกบุตรเมื่ออนุสรณ์
คือ หวนระลึกถึงอุปการะที่ญาติกระทำไว้ในกาลก่อน โดยนัย
มีอาทิว่า คนโน้นได้ให้เรา. จริงอยู่ บทว่า **อนุสรฺ** นี้ เป็นปฐมาวักติ
ใช้ในอรรถแห่งตติยาวิภัติ.

เมื่อจะทรงแสดงว่า ก็สัตว์เหล่าใดเป็นผู้มีทุกขธรรม มี
ความร้องไห้และความเศร้าโศกเป็นต้น เป็นเบื้องหน้า เพราะ

ความตายของญาตินั้นเอง คงดำรงอยู่ ไม่ให้อะไร ๆ แก่ญาติผู้
ล่วงลับไปแล้วนั้น ทุกขธรรมมีความร้องไห้และความเศร้าโศก
เป็นต้น นั้นของสัตว์เหล่านั้น เป็นเพียงทำตนให้เดือดร้อนอย่างเดียว
เท่านั้น ทุกขธรรมมีความร้องไห้และความเศร้าโศกเป็นต้นนั้น
ย่อมไม่ยังประโยชน์อะไร ๆ ให้สำเร็จแก่เปรตทั้งหลาย จึงตรัส
คาถาว่า น หิ รุณฺณ วา ดังนี้ เพื่อจะทรงแสดงย่ำถึงทักษิณาทิ
พระเจ้ามครถวายเป็นประโยชน์ จึงตรัสความของคำเหล่านั้นมี
อาทิว่า อยฺยจ โข ดังนี้ในภายหลัง.

เพราะเหตุที่พระราชามือทรงถวายทักษิณานี้ ชื่อว่าแสดง
ออกถึงญาติธรรม โดยกระทำกิจที่พวกญาติพึงกระทำแก่พวกญาติ
ให้ปรากฏแก่ชนเป็นอันมาก คือทรงกระทำการแสดงออกให้ปรากฏ
ว่า แม้ท่านทั้งหลายก็พึงบำเพ็ญญาติธรรมในญาติทั้งหลายให้
บริบูรณ์ ด้วยอาการอย่างนี้แหละ. อนึ่ง เมื่อพระองค์ทำให้พวกเปรต
เหล่านั้นได้รับทิพยสมบัติ ชื่อว่าทำการบูชาแก่เปรตทั้งหลายให้ยิ่ง,
เมื่อให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานให้สാരัญด้วยข้าว
และน้ำเป็นต้น ชื่อว่าตามเพิ่มให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย, เมื่อทำ
จากเจตนาอันมีคุณมีการอนุเคราะห์เป็นต้น เป็นเครื่องประกอบ
ให้เกิด ชื่อว่าทรงชวนขวยปัญหาประมาณมิได้ ฉะนั้น บัดนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงทำพระราชานี้ให้สำเร็จด้วยคุณ
ตามที่เป็นจริงเหล่านี้ จึงตรัสคาถาสุดท้ายว่า โส ญาติมฺโม
ดังนี้เป็นต้น

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ญาติธมฺโม** ได้แก่ การกระทำ
กิจที่พวกญาติพึงกระทำแก่พวกญาติ. บทว่า **อุพารา** แปลว่า
ให้แพร่หลาย กว้างขวาง. บทว่า **พล** ได้แก่ กำลังกาย. บทว่า
ปสฺสตี แปลว่า สัมผัสแล้ว. ก็ในคำเหล่านี้ ด้วยคำว่า **โส ญาติธมฺโม**
จ อัย นิทฺสุติโต นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอ้างธรรมิกถา
กะพระราชา. จริงอยู่ การแสดงอ้างในที่นี้ หมายถึงการแสดง
ญาติธรรม. พระองค์ทรงชักชวนด้วยคำนี้ว่า และทรงกระทำ
การบูชาแก่พวกเปรตให้ยิ่ง. ก็การสรรเสริญในคำว่า **ยิ่ง** นี้ เป็น
การชักชวนให้ทำการบูชาบ่อย ๆ. ทรงให้อาจหาญด้วยคำนี้ว่า
และทรงเพิ่มให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย. จริงอยู่ ในที่นี้ การเพิ่ม
ให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย เป็นการให้อาจหาญโดยการเพิ่มอุตสาหกรรม
ในการเพิ่มให้พลังแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้. ทรง
ให้ร่าเริงด้วยคำนี้ว่า พระองค์ชื่อว่าทรงชวนขวยบุญหาประมาณ
มิได้. ในที่นี้ พึงทราบโยชนาอย่างนี้ว่า ก็ในที่นี้ การระบุดึงการ
ประสพบุญ ก็คือการทำให้ร่าเริง โดยการสรรเสริญคุณตาม
ความเป็นจริงของบุญนั้น.

ก็ในเวลาจบเทศนา ธรรมาสภามีได้มีแก่สัตว์ ๘๔,๐๐๐
ผู้มีใจสลดด้วยการพรรณนาโทษของการเกิดในเปตวิสัย ผู้เริ่ม
โดยอุบายอันแยบคาย. แม้ในวันที่ ๒ ก็ทรงแสดงติโรกฐาทเทศนา
กัณฑ์นี้แหละ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ธรรมาสภามี เช่นนั้น
นั้นแหละได้มีด้วยอาการอย่างนี้ ถึง ๗ วันแล.

จบ อรรถกถาติโรกฐาทเปตวัตถุที่ ๕

๖. ปัญจปุตตชาทิกเปตวัตถุ

ว่าด้วยความหิวของนางเปรต

พระสังฆเถระถามว่า :-

[๕๑] ท่านเปลือยกาย มีผิวพรรณเลวทราม มี
กลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป หมู่แมลงวันพากันตอม
เกลื่อนกล่น ท่านเป็นใครหนอมาขึ้นอยู่ในที่นี่.

หญิงเปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุกคติ
เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมอันลามกจึงต้อง
จากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เวลาเช้าตลอดบุตร ๕ คน
เวลาเย็นอีก ๕ คน แล้วกินลูกเหล่านั้นหมด ถึง
บุตร ๑๐ คนเหล่านั้นก็ยังไม่อาจบรรเทาความหิว
ของดิฉัน หัวใจของดิฉันเร่าร้อนอยู่เป็นนิจเพราะ
ความหิว ดิฉันไม่ได้ดื่มน้ำที่ควรดื่ม ขอท่านจงดู
ดิฉันผู้ถึงความพินาศเช่นนี้เถิด.

พระเถระถามว่า :-

เมื่อก่อน ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย
กาย วาจา ใจ หรือท่านกินเนื้อบุตรทั้งหลาย
เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร.

หญิงเปรตนั้นตอบว่า :-

เมื่อก่อน หญิงร่วมสามีของดิฉันคนหนึ่ง
มีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีใจประทุษร้าย ได้ทำ
ให้ครรภ์ตกไป เขามีครรภ์ ๒ เดือนเท่านั้น ไหล
ออกเป็นโลหิต ครั้งนั้น มารดาของเขาโกรธดิฉัน
เชิญพวกญาติมาประชุมซักถาม ให้ดิฉันทำการ
สวดและบูชาให้กลับ ดิฉันได้กล่าวคำสวดและ
มุสวาทาอย่างแรงว่า ถ้าดิฉันทำชั่วอย่างนี้ ขอให้
ดิฉันกินเนื้อบุตรเถิด ฉันมีกายอันเปื้อนด้วยหนอง
และโลหิต กินเนื้อบุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่ง
กรรม คือ การทำให้ครรภ์ตกและการพุดมูสา
ทั้งสองนั้น.

จบ ปัญจปุตตชาตกเปตวิัตถุที่ ๖

อรรถกถาปัญจปุตตชาตกเปตวิัตถุที่ ๖

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
ถึงนางเปรตผู้เคี้ยวกินบุตร ๕ คน จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา
ทฺพฺพณฺณรูปาถิ** ดังนี้.

ได้ยินว่า มีภรรยาของกฐุมพิกคนหนึ่ง ในหมู่บ้านไม้ไผ่
แต่กรุงสาวัตถี เป็นหญิงหมั้น. พวกญาติของกฐุมพิกคนนั้น ได้พากัน
กล่าวกันว่า ภรรยาของเจ้าเป็นหมั้น พวกเราจะนำหญิงสาวคนอื่น
มาให้เจ้า. เพราะความสืเนหาในภรรยานั้น เขาจึงไม่ปรารถนา

(ภรรยาอื่น). ลำดับนั้น ภรรยาของกณุมพีนัน ทราบเรื่องนั้นแล้ว จึงกล่าวกะสามีอย่างนี้ว่า นาย ฉันเป็นหมัน ควรจะนำหญิงอื่นมา (เป็นภรรยา) วงศ์ตระกูลของท่านจะได้ไม่ขาดสูญ เธอเมื่อถูก ภรรยารบเร้าจะแต่งงานกะหญิงอื่น. ครั้นต่อมา นางได้ตั้งครรภ์. หญิงหมันมีความริษยาเป็นปกติ คิดว่า หญิงนี้ได้บุตรแล้ว จักเป็นใหญ่แก่เรื่อนี้ จึงหาอุบายให้ครรภ์ของนางตกไป จึงเกลี้ยกล่อม ปริพาชิกาคคนหนึ่งด้วยข้าวและน้ำเป็นต้น ให้ทำครรภ์ของนาง ให้ตกไป นางเมื่อครรภ์ตกไปก็ให้แจ้งให้มารดาของตนทราบ มารดาให้ประชุมพวกญาติของตนแล้วแจ้งความนั้นให้ทราบ. ญาติ เหล่านั้นได้กล่าวกะหญิงหมันดังนี้ว่า เจ้าทำครรภ์ของหญิงนี้ ให้ตก หญิงหมันตอบว่า ฉันไม่ได้ทำให้ตก ก็จงสบถ. หญิงหมัน กล่าวเท็จทำการสบถว่า ถ้าฉันทำครรภ์ให้ตก ฉันก็จะพึงมีทุกคติ เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ถูกความหิวกระหายครอบงำ ขอให้กลอดบุตร ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ครั้งละ ๕ คน แล้วกินเสีย ก็ยังไม่อิ่ม ขอให้ ฉันมีกลิ่นเหม็นเป็นนิจ และถูกแมลงวันไต่ตอม. ไม่นานนักนาง ก็ทำกาละบังเกิดเป็นนางเปรต มีรูปร่างจี๋หรืออยู่ไม่ไกลบ้านนั้น นั้นเอง.

ในกาลนั้น พระเถระ ๘ รูป ออกพรรษาในชนบท มายังกรุง สาวัตถิ เพื่อเฝ้าพระศาสดา จึงเข้าไปพักในราวป่าอันสมบูรณ์ ด้วยร่มเงาและน้ำ ไม่ไกลแต่บ้านนั้น. ลำดับนั้น นางเปรตนั้นได้

แสดงตนแก่พระเถระทั้งหลาย. ในพระเถระเหล่านั้น พระสังฆเถระ
ได้ซักถามนางเปรตนั้นด้วยคาถาว่า

เจ้าเปลือยกาย มีรูปพรรณจีหระ สังกลิณ
เหม็นเน่าฟุ้ง แผลงวันจับเป็นกลุ่ม เจ้าเป็นใคร
มายืนอยู่ในที่นี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นคฺคา แปลว่า ผู้ไม่มีผ้า. บทว่า
ทุพฺพณฺณรฺูปาติ ความว่า เจ้าเป็นผู้มีรูปจีหระ คือประกอบด้วย
รูปน่าเกลียดพิลึก. บทว่า ทุคฺคณฺธา คือ มีกลิ่นไม่น่าปรารถนา.
บทว่า ปฺุติ วายสิ ได้แก่ มีกลิ่นเหมือนซากศพ เหม็นคลุ้งออกจากกาย.
บทว่า มกฺขิกาหิ ปฺริกฺขณฺณา ได้แก่ พวกแผลงวันหัวเขียวจับกลุ่มอยู่
โดยรอบ. บทว่า กา นฺุ ตฺวํ ติฏฺฐติ ความว่า เจ้าเป็นใคร มีรูปเห็น
ปานนี้ มายืนอยู่ที่นี้, อธิบายว่า เทียวไปข้างโน้นข้างนี้

ลำดับนั้น นางเปรตนั้นถูกพระมหาเถระถามอย่างนั้น เมื่อ
จะประกาศตน จะให้เหล่าสัตว์เกิดความสลด จึงได้กล่าว ๓ คาถานี้ว่า

ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุกติเกิดใน
ยมโลก เพราะกระทำความชั่วไว้จึงต้องจากโลก
นี้ไปสู่เปตโลก. เวลาเข้าดิฉันตลอดบุตร ๕ คน
เวลาเย็นอีก ๕ คน แล้วกินลูกเหล่านั้นทั้งหมด
ถึงลูก ๑๐ คนเหล่านั้น ก็ไม่อาจบันเทาความหิว
ของดิฉันได้ หัวใจของดิฉันเร่าร้อนหมกหมุ่น

เพราะความหิว ดิฉันไม่ได้ดื่มน้ำที่ควรดื่ม ขอ

ท่านจงดูดิฉันผู้ถึงความวอดวายเช่นนี้เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น นางเปรตเรียกพระเถระด้วยความ
เคารพว่า ภทฺทเต. บทว่า ทุกฺคตา แปลว่า ถึงทุกคติ. บทว่า
ยมโลกิกา ได้แก่ รู้แจ้งเปตโลกอันได้นามว่า ยมโลก โดยภาวะ
ที่นับเนื่องในเปตโลกนั้น. บทว่า อิตฺต คตา ความว่า จากมนุษย์โลก
นี้แล้วไป คือเกิดยังเปตโลก.

บทว่า กาลเณ ได้แก่ ในเวลารাত্রีสว่าง. จริงอยู่ บทว่า
กาลเณ นี้ เป็นตติยวิภักติใช้ในอรรถสัตตมีวิภักติ. บทว่า ปญฺจ ปุตุตตานิ
แปลว่า ซึ่งบุตร ๕ คน. จริงอยู่ บทว่า ปุตุตตานิ นี้ ท่านกล่าวด้วย
ลึงควิปลาศ. บทว่า สายํ ปญฺจ ปุณาปเร ได้แก่ ตลอดบุตรอื่นอีก
ในเวลาเย็น. มีวาจาประกอบความว่า. กิณบุตรทั้ง ๕ คน. บทว่า
วิชายิตฺวาน ความว่า ตลอดบุตรวันละ ๑๐ คน. บทว่า เตปิ นา
โหนฺติ เม อลํ ความว่า บุตรทั้ง ๑๐ คนนั้น ไม่เพียงพอเพื่อบันเทา
ความหิวของเราสักวันหนึ่ง. ก็ในที่นี้ เพื่อสะดวกแก่คาถา ท่าน
จึงกล่าวให้เป็นที่ฉะว่า นา. บทว่า ปริทฺยหฺติ ชฺฐมายติ ชฺฐาย หทฺยํ มม
ความว่า ส่วนแห่งหทัยของดิฉัน ผู้อันความหิวบีบคั้น ย่อมหม่นไหม้
เดือดร้อน คือเราร้อนอยู่ทุกด้าน ด้วยไฟในท้อง. บทว่า ปานียํ
น ลเก ปาตุํ ความว่า ดิฉันถูกความกระหายครอบงำ เมื่อเที่ยวไป
ในที่นั้น ๆ ไม่ได้ เพื่อจะดื่มน้ำ. บทว่า ปสฺส มํ พฺยสนํ คตํ ความว่า
นางเปรตได้ประกาศทุกข์ที่ตนเสวย แก่พระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

ขอท่านจงดูดิฉันถึงความวอดวายเช่นนี้ อันทั่วไปสละไม่ทั่วไป
แก่การเข้าถึงความเป็นเปรตเกิด.

พระเถระได้ฟังดังนั้น เมื่อจะถามถึงกรรมที่นางเปรตนั้น
กระทำ จึงกล่าวคาถาว่า

เมื่อก่อน เธอทำความชั่วอะไรไว้ด้วยกาย

วาจา และใจ หรือเธอกินเนื้อบุตรทั้งหลาย เพราะ

วิบากแห่งกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทุกุกฺกั ได้แก่ ทุจริต. บทว่า
กิสฺสกมฺมวิปาเคน ได้แก่ ด้วยวิบากแห่งกรรมเช่นไร อธิบายว่า
ด้วยวิบากแห่งปาณาติบาต หรืออกินนาทานเป็นต้น ใดๆอย่างหนึ่ง.
อาจารย์บางพวกกล่าวว่า เคน กมฺมวิปาเคน ด้วยวิบากแห่งกรรม
อะไร.

ลำดับนั้น นางเปรตเมื่อจะประกาศกรรมที่ตนกระทำแก่
พระเถระ จึงได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า

เมื่อก่อน หลึงร่วมผิวของดิฉันคนหนึ่ง

มีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีจิตคิดประทุษร้าย

ได้การทำครรภ์ให้ตกไป เขามีครรภ์ ๒ เดือน

เท่านั้น ไหลออกเป็นโลหิต ในกาลนั้น มารดา

ของเขาโกรธดิฉัน เชิญพวกญาติมาประชุมซัก

ถาม ให้ดิฉันทำการสวด และขู่เชิญให้ดิฉันกลัว

ดิฉันนั้นได้กล่าวคำสวดและมุสาวาทอย่าง

ร้ายกาจว่า ถ้าดิฉันทำชั่วดั่งนั้น ขอให้ดิฉันกิน
เนื่อบุตรเถิด ดิฉันมีกายอันเปื้อนด้วยหนองและ
โลหิตกินเนื่อบุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่งกรรม
คือการทำให้ครรภ์ตกและการพุดมฺุสาวาททั้ง ๒
นั้น.

หญิงผู้ร่วมผัว ท่านเรียกว่า สปติ ในกาลนั้น. บทว่า
ตตฺสฺสา ปาปํ อเจตฺยิ ได้แก่ ได้คิดถึงกรรมชั่วหยาบแก่หญิงร่วมผัว
นั้น. บทว่า ปทุญฺจฺมฺนฺสา แปลว่า มีจิตคิดประทุษร้าย หรือมีจิตชั่ว.
บทว่า เทวฺมาสิโก ได้แก่ เขาตั้งครรภ์เพียง ๒ เดือน ชื่อว่า
เทวฺมาสิกะ มีครรภ์ ๒ เดือน. บทว่า โลหิตญฺเวยว ปคฺคฺมฺริ ความว่า
ครรภ์วิบัติไหลออกเป็นโลหิต. บทว่า ตตฺสฺสา มาตา กุปีตา มยฺหํ
ณฺวตี สฺมานยิ ความว่า ในกาลนั้น มารดาของหญิงร่วมผัวนั้น
โกรธดิฉัน จึงประชุมพวกญาติของตน. ปาฐะวํ ตตฺสฺสา ดั่งนี้ก็มิ.
บทว่า ตตฺสฺสา นั้น แยกบทเป็น ตโต อสุตา

บทว่า สปถิ แปลว่า การสาปแช่ง. บทว่า ปริภาสาปยิ
ได้แก่ ชูให้กลัว. บทว่า สปถิ มฺุสาวาทํ อภาสิถิ ความว่า เมื่อดิฉัน
แสดงถึงกรรมชั่วที่ตนทำนั้นแหละว่าไม่ได้ทำ กล่าวมฺุสาวาท
คือ คำที่ไม่เป็นจริง ได้แก่อำสบถว่า ถ้ากรรมชั่วนั้น ดิฉันได้ทำ
แล้ว ขอให้ดิฉันพึงเป็นเช่นนี้. บทว่า ปุคฺคฺตมฺุจฺจฺจฺนิ ขาทามิ สเจ ตํ
ปกตํ มยา นี้ เป็นบทแสดงอาการที่กระทำสบถในเวลานั้น, อธิบาย
ว่า ถ้าดิฉันได้ทำความชั่ว คือ การทำครรภ์ให้ตกไปนั้น, ในอนาคต

คือในการที่ดิฉันเกิดในภพใหม่ ขอให้ดิฉันพึงกินเฉพาะเนื้อบุตร
ของดิฉันเท่านั้น. บทว่า **ตสฺส กมฺมสฺส** ได้แก่ ปาณาติบาตกรรม
ที่หญิงหมั้นนั้นกระทำ ด้วยการทำให้ครรภ์ตกไปนั้น. บทว่า
มฺสาวาทสฺส จ ได้แก่ มฺสาวาทกรรมด้วย. บทว่า **อฺภยํ** ได้แก่
ด้วยวิบากแห่งกรรมทั้ง ๒. จริงอยู่ บทว่า **อฺภยํ** นี้ เป็นปฐมภักติ
ใช้ในอรรถตติยาวิภक्ति. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **ปฺพุพ-**
โลหิตมกฺขิตา ความว่า ดิฉันเปื้อนหนองและเลือดด้วยอำนาจการ
ไหลออกและด้วยอำนาจการแตกออก เคี้ยวกินเนื้อบุตร.

นางเปรตนั้น ครั้นประกาศวิบากแห่งกรรมของตนอย่างนี้แล้ว
จึงได้กล่าวกะพระเถระทั้งหลายอย่างนี้อีกว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลาย
ผู้เจริญ ดิฉันเป็นภรรยาของกณฺฐมพิชื้อโน้นในบ้านนี้เอง เป็นหญิง
มีความริษยาเป็นปกติ กระทำกรรมชั่วจึงบังเกิดในกำเนิดเปรต
อย่างนี้. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดั่งดิฉันขอโอกาส ขอท่านทั้งหลาย
จงไปยังเรือนของกณฺฐมพิคนั้นเถิด กณฺฐมพินั้นจักถวายทานแก่ท่าน
ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงให้เขาอุทิศทักษิณานั้นแก่ดิฉัน เมื่อเป็น
เช่นนี้ ดิฉันจะหลุดพ้นจากเปตโลกนี้. พระเถระทั้งหลายได้ฟัง
ดังนั้นแล้ว เมื่อจะอนุเคราะห์นางตั้งอยู่ในสภาวะการยกขึ้น เข้าไป
บิณฑบาตยังบ้านกณฺฐมพินั้น. กณฺฐมพิเห็นพระเถระทั้งหลายแล้วเกิด
ความเลื่อมใส ต้อนรับแล้วรับบาตร นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะ เริ่ม
ให้ฉันด้วยอาหารอันประณีต. พระเถระทั้งหลายแจ้งเรื่องนั้นแก่
กณฺฐมพิ แล้วจึงให้เขาอุทิศทานนั้น แก่นางเปรตนั้น. ก็ขณะนั้น

นั่นเอง นางเปรตนั้นปราศจากทุกข์นั้นแล้วได้รับสมบัติอันยิ่ง
แสดงตนแก่กัณุมพีในเวลารাত্রี. ลำดับนั้น พระเถระทั้งหลาย
ไปยังกรุงสาวัตถีโดยลำดับ กราบทูลความนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า.
ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้พร้อมมูลกันอยู่
โดยยกเรื่องนั้นขึ้นเป็นอุบัติเหตุ. ในเวลาจบเทศนา มหาชนได้รับความ
สลดใจ เว้นขาดจากความริษยาและความตระหนี่. เทศนานั้น
ได้มีประโยชน์แก่มหาชนด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาปัญญาปุตตชาตกเปตวัตถุที่ ๖

๗. สัตตปุตตชาติกเปตวัตถุ

ว่าด้วยนางเปรตเปลือยกายมีกลิ่นเหม็น

พระเถระถามหญิงเปรตตนหนึ่งว่า

[๕๒] ท่านเปลือยกายมีผิวพรรณเลวทราม มี
กลิ่นเหม็นน่าฟุ้งไป หมู่แมลงวันพากันตอม
เกลื่อนกล่น ท่านเป็นใครหนอนอนอยู่นี่.

หญิงเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ถึงทุกติ
เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมอันลามกจึงต้อง
จากโลกนั้นไปสู่เปตโลก เวลาเข้าตลอดบุตร ๗
คน เวลายื่นอีก ๗ คน แล้วกินบุตรเหล่านั้นหมด
ทั้ง ๑๔ คนนั้น ก็ยังไม่อาจบรรเทาความหิว
ของดิฉันได้ หัวใจของดิฉันเร่าร้อนอยู่เป็นนิจ
เพราะความหิว ดิฉันเป็นตุจถูกเผาด้วยไฟในที่
อันร้อนยิ่ง ไม่ได้ประสพความเย็นเลย.

พระเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย กาย วาจา
ใจ หรือท่านกินเนื้อบุตร เพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร.

หญิงเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันมีบุตร ๒ คน บุตร ๒ คน
นั้นกำลังหนุ่มแน่น ดิฉันเป็นผู้เข้าถึงกำลังคือบุตร
(ถือตัวว่ามีบุตร) จึงได้คูห่มินสามีมของตน ภาย
หลังสามีของดิฉันโกรธ จึงได้หาภรรยาใหม่
ก็ภรรยาใหม่นั้นมีครรภ์ ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีใจ
ประทุษร้าย ได้ทำให้ครรภ์ตกไป ภรรยาใหม่มี
ครรภ์ ๓ เดือนเท่านั้น ตกเป็นโลหิตเน่า มารดา
ของเขาโกรธดิฉัน แล้วเชิญพวกญาติมาประชุม
ซักถาม ให้ดิฉันทำการสวดและขู่ว่าจะให้ดิฉันให้
กลัว ดิฉันได้กล่าวคำสวดและมุสาวาทอย่างแรง
ว่า ถ้าดิฉันทำชั่วอย่างนี้ ขอให้ดิฉันกินเนื้อบุตร
เถิด ดิฉันมีกายเปื้อนหนองและโลหิต กินเนื้อ
บุตรทั้งหลาย เพราะวิบากแห่งกรรมคือการทำ
ครรภ์ให้ตกไป และมุสาวาททั้งสองนั้น.

จบ สัตตปุตตชาตีกเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาสัตตปุตตชาตีกเปตวัตถุที่ ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
นางเปรตผู้กินบุตร ๗ คน จึงตรัสคำนี้มีคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา**
ทพฺพณฺณรูปาถิ ดังนี้.

ได้ยินว่า อุบาสกคนหนึ่งในหมู่บ้านตำบลหนึ่งไม่ไกล

กรุงสาวัตถี ได้มีบุตร ๒ คน ตั้งอยู่ในปฐมวัย สมบูรณ์ด้วยรูปโฉม
ประกอบด้วยศีลและอาจารย์. มารดาของบุตรทั้ง ๒ นั้น คิดว่าเรา
เป็นผู้มีบุตร จึงคูหมั้นสามีด้วยกำลังแห่งบุตร. สามีนั้นถูกภรรยา
คูหมั้น มีใจเบื่อหน่าย จึงนำหญิงอื่นมาครอง. ไม่นานนัก หญิงนั้น
ก็ตั้งครรภ์. ลำดับนั้น ภรรยาหลงเป็นหญิงมีความริษยาเป็นปกติ
เอาอาฆาตไปล่อหมอคนหนึ่ง ให้หมอนั้นทำกรรมของหญิงนั้นซึ่ง
ตั้งมา ๓ เดือน ให้ตก. ลำดับนั้น หญิงนั้นอันพวกญาติและพี่น้องชาย
ถามว่า เธอทำกรรมของนางนี้ให้ตกไปหรือ จงกล่าวมุตสาว่า
ไม่ได้ทำให้ตกไป คนเหล่านั้นไม่เชื่อจึงกล่าวว่า เธอจงสบถ แล้ว
ได้กระทำสบถว่า ขอให้ดิฉันคลอดบุตรทั้งเข้า ทั้งเย็น ครั้งละ ๗ คน
แล้วเกี่ยวกินเนื้อบุตร ขอให้ดิฉันมีกลิ่นเหม็น และแมลงวันจับกลุ่ม
อยู่เป็นนิจ.

ครั้นต่อมา นางทำกาลแล้วบังเกิดในกำเนิดเปรต ด้วยวิบาก
ของการทำกรรมให้ตกไป และพุดมุตสาที่นั่นแล จึงเกี่ยวกินเนื้อบุตร
โดยนัยดังกล่าวแล้ว เทียวไปในที่ไม่ไกลบ้านนั้นนั่นเอง. ก็สมัยนั้น
พระเถระหลายรูปออกพรรษาในหมู่บ้าน มายังกรุงสาวัตถีเพื่อ
เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พักแรมในส่วนหนึ่งไม่ไกลบ้านนั้น. ลำดับ
นั้น นางเปรตนั้นแสดงตนแก่พระเถระเหล่านั้น. พระมหาเถระ
ถามเธอด้วยคาถาว่า :-

เธอเปลื้องกายมีผิวพรรณซีเھر มีตัวนํา
ส่งกลิ่นฟุ้ง แมลงวันจับกลุ่ม เธอเป็นใครหนอ
มายืนอยู่ในที่นี่.

หญิงเปรตถูกพระเถระถามจึงได้ให้คำตอบด้วย ๓ คำถาว่า

ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรตถึงทุกตเกิดใน
ยมโลก เพราะทำกรรมชั่ว จึงต้องจากโลกนี้ไป
ยังเปตโลก เวลาเข้าตลอดบุตร ๗ คน เวลาเย็น
อีก ๗ คน. แล้วเคี้ยวกินบุตรเหล่านั้นหมด
ทั้ง ๑๔ คนนั้นก็ยังไม่อาจดับเทาความหิว
ของดิฉันได้ หัวใจของดิฉันเร้าร้อนหม่นไหม้
อยู่เป็นนิตย์ เพราะความหิว ดิฉันเป็นดุจถูกไฟ
เผาอยู่กลางแดด ไม่ได้ประสพความเย็นเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นิพพุติ ได้แก่ ระงับทุกข์ อัน
เกิดแต่ความหิวกระหาย. บทว่า นาชคจนามิ แปลว่า ไม่ได้รับ.
ด้วยบทว่า อคฺคิททุตฺตว อาตเป นี้ มีวาจาประกอบความว่า เรา
เป็นเสมือนถูกไฟไหม้กลางแดดที่ร้อนจัด ย่อมไม่ได้รับความเย็น.

พระมหาเถระได้ฟังดังนั้น เมื่อจะถามถึงกรรมที่นางเปรต
นั้นกระทำ จึงกล่าวถาถาว่า :-

เธอทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย กาย วาจา
ใจ หรือ เธอกินเนื้อบุตร เพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร ?

ลำดับนั้น นางเปรตเมื่อจะบอกถึงการที่ตนเกิดในเปตโลก และเหตุที่เกี่ยวกินเนื้อบุตร จึงได้กล่าวคาถานี้ว่า :-

เมื่อก่อนดิฉัน มีบุตร ๒ คน บุตร ๒ คน
นั้น กำลังหนุ่มแน่น ดิฉันอาศัยกำลังคือบุตร จึง
ได้ดูหมิ่นสามีของตน ภายหลังสามีของดิฉันโกรธ
จึงได้หาภริยามาใหม่ และภริยาใหม่นั้นมีครรภ์
ดิฉันคิดชั่วต่อเขา มีจิตคิดประทุษร้าย ได้ทำให้
ครรภ์ตกไป ภริยาคนใหม่มีครรภ์ ๓ เดือนเท่านั้น
ตกเป็นโลหิตเน่า มารดาของเขาโกรธแล้ว เชิญ
พวกญาติของดิฉันมาประชุมกัน ชักถามให้ดิฉัน
ทำการสวด และขู่เชิญดิฉันให้กลัว ดิฉันได้กล่าว
คำสวดและมุสาวาทอย่างแรงว่า ถ้าดิฉันทำความ
ชั่วอย่างนี้ ขอให้ดิฉันกินเนื้อบุตรเถิด ดิฉันมีกาย
เปื้อนหนองและเลือด กินเนื้อบุตรทั้งหลาย เพราะ
วิบากแห่งกรรม คือการทำครรภ์ให้ตกไป และ
มุสาวาททั้ง ๒ นั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุตุตพลูเปตา ได้แก่ อาศัยกำลัง
คือบุตร คือ ได้กำลังด้วยอำนาจบุตร. บทว่า อติมณฺญิตํ แปลว่า
ดูหมิ่นเกินไป. บทว่า ปุติโลหิตโก ปติ ได้แก่ ครรภ์ไหลออกเป็น
โลหิตเน่า. คำที่เหลือทั้งหมด เป็นเสมือนคำที่เป็นลำดับมานั่นเอง.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 75

ในเรื่องนั้น มีพระเถระ ๘ รูป. แต่ในเรื่องนี้ มีพระเถระเป็นจำนวน
มาก. ในเรื่องนั้น มีบุตร ๕ คน แต่ในเรื่องนี้มีบุตร ๗ คน นี้แล
เป็นความแปลกกัน.

จบ อรรถกถาสัตตปุตตชาทกเปตวัตถุที่ ๗

๘. โคนเปตวัตถุ

ว่าด้วยเกี่ยวหญ้าอ่อนให้โคตายกิน

กมุทปิเป็นบิดาถามสุชาตกุมารว่า

[๕๓]   เจ้าเป็นบ้ำไปแล้วหรือ   จึงเกี่ยวหญ้าอัน
              เขียวสดแล้วบังคับโคแก่อันเป็นสัตว์ตายแล้วว่า
              จงกิน จงกิน อันโคตายแล้วย่อมไม่ลุกขึ้นกินหญ้า
              และน้ำมิใช่หรือ   เจ้าเป็นทั้งคนพาลทั้งมีปัญญา
              ทราม เหมือนคนอื่นที่มีปัญญาทรามฉะนั้น.

สุชาตกุมารตอบว่า

              โคตัวนี้ยังมีเท้าทั้ง ๔ มีศิรษะ มีตัวพร้อม
              ทั้งหาง นัยน์ตาก็มีอยู่ตามเดิม ข้าพเจ้าคิดว่าโค
              ตัวนี้พึงลุกขึ้นกินหญ้าสักวันหนึ่ง ส่วนมือ เท้า
              กาย และศิรษะของปู่ไม่ปรากฏ แต่คุณพ่อมา
              ร้องไห้ถึงกระดูกของปู่ที่บรรจุไว้ในสถูปดิน ไม่
              เป็นคนโง่หรือ.

กมุทปิได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงกล่าวสรรเสริญสุชาตกุมารว่า

              เจ้าดับความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา
              ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หาย เหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ
              อันลาดด้วยน้ำมัน ฉะนั้นได้ถอนขึ้นแล้วหนอ ซึ่ง
              ถูกรศคือความโศก อันเสียบแล้วที่หทัยของบิดา

บิดาผู้มีลูกศรอันเจ้าถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็นสงบ
แล้ว ดูก่อนมาณพ ต่อไปนี้บิดาจะไม่เสรำโศก
จะไม่ร้องไห้ เพราะได้ฟังคำของเจ้า ชนเหล่าใด
ที่มีปัญญา มีความอนุเคราะห์ต่อมารดาบิดา ชน
เหล่านั้นย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังมารดาบิดาให้หาย
จากความเสรำโศก ฉะนั้น.

จบ โคมเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาโคมเปตวัตถุที่ ๘

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภกกุณพิก
คนหนึ่ง ผู้ที่บิดาตายไป จึงตรัสคำเริ่มต้นนี้ว่า ก็ นุ อุมมตฺตฺรโป
ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี บิดาของกกุณพิกคนหนึ่งได้ตายไป.
เพราะบิดาตายไป เขาจึงเสรำโศกร้อนรุ่มกลุ้มใจ เทียวร้องไห้
เหมือนคนบ้า ถามผู้ที่ตนพบเห็นว่า ท่านเห็นบิดาของฉันบ้างไหม ?
ใคร ๆ ไม่อาจจะบรรเทาความเสรำโศกของเขาได้. แต่อุปนิสัย
แห่งโศคาปัตติผล ยังโพลงอยู่ในหทัยของเขา เหมือนประทีปที่
โพลงอยู่ในหม้อ.

ในเวลาเช้ามีด พระศาสดา ทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็น
อุปนิสัยแห่งโศคาปัตติผลของเธอ ทรงพระดำริว่า เราควรจะ
นำเหตุที่เป็นอดีตของกกุณพิกนี้มาแล้ว ระวังความเสรำโศก ให้

โสคาปัตติผลแก่เธอ ดังนี้แล้ว วันรุ่งขึ้น จึงกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัตร ไม่ได้พาใครเป็นปัจฉาสมณะไป ไปยังประตูเรือน ของกฤณพินัน. เขาได้ทราบว่ พระศาสดา เสด็จมา จึงต้อนรับ นิมนต์พระศาสดาให้เสด็จเข้าไปยังเรือน เมื่อพระศาสดา ประทับ นั่งบนอาสนะที่เขาบรรจงจัดไว้ ตนเองก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ พระองค์ทรงทราบสถานที่ที่บิดาของข้าพระองค์ไปแล้ว หรือ ? ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะเขาว่า ลูกอนุบาสก เธอ ถามถึงบิดาในอรรถภาพนี้หรือ หรือว่า ในอรรถภาพที่ล่วงไปแล้ว. เขาได้ฟังดังนั้น จึงคิดว่า ได้ยินว่า เรามีบิดามาก ดังนี้ จึงมีความ เสรีโสภณเบาบาง ได้รับความเสรีโสภณเพียงปานกลาง. ลำดับนั้น พระศาสดา ตรัสธรรมกถา อันเป็นเครื่องบรรเทาความเสรีโสภณ แก่เขา ทรงทราบเขาว่าปราศจากความเสรีโสภณ มีจิตสมควร จึงให้ตั้งอยู่ในโสคาปัตติผล ด้วยสามุกังสิกกรรมเทศนาแล้ว ได้ เสด็จไปยังพระวิหาร.

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลาย สังสนทนากันในธรรมสภาว่า อาวุโส ท่านทั้งหลาย จงดูพุทธานุภาพเถิด อุบาสก ผู้เพียบพร้อม ด้วยความเสรีโสภณ และร่ำไรเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ยัง ทรงแนะนำในโสคาปัตติผล โดยขณะนั้นนั่นเองได้. พระศาสดา เสด็จไปในที่นั้น ประทับนั่งบนบรรพตอาสน์ที่เขาบรรจงจัดไว้ แล้ว จึงตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากัน

ด้วยเรื่องอะไรหนอ ? ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลความนั้น แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
ไม่ใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ ที่เรากำจัดความเศร้าโศกของ
กฏุมพีนี้ออกไป แม้ถึงในกาลก่อน ก็ได้กำจัดออกไปเหมือนกัน
ดังนี้แล้ว อันภิกษุเหล่านั้น ทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า :-

ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี บิดาของคฤหบดีคนหนึ่ง ได้
ตายไป. เพราะบิดาตายไป เขาจึงเพียบพร้อมไปด้วยความเศร้าโศก
มีหน้าองไปด้วยน้ำตา นัยน์ตาแดง คร่ำครวญอยู่ เดินเวียนขวา
เชิงตะกอน. บุตรของเขาชื่อว่า สุชาตะ ยังเป็นเด็ก แต่เป็นคน
ฉลาดเฉลียวแหลมสมบุรณ์ด้วยปัญญา จึงคิดหาอุบายเครื่องกำจัด
ความเศร้าโศกของบิดา วันหนึ่ง เห็นโคตัวหนึ่ง ตายภายนอกเมือง
แล้ว นำเอาหญ้าและน้ำมาวางไว้ข้างหน้าของโคที่ตายแล้วนั้น
พลางยืนกล่าวว่า เอาจกิน จงกินเสีย จงดื่ม จงดื่มเถิด. คนผ่านไป
ผ่านมาเห็นเข้าจึงกล่าวว่า สหายสุชาตะ ท่านเป็นบ้าไปแล้วหรือ
ที่ท่านน้อมนำหญ้าและน้ำไปให้โคที่ตายแล้ว เขาไม่ได้โต้ตอบ
อะไร ๆ พวกมนุษย์ จึงพากันไปหาบิดาของเขาแล้ว กล่าวว่า
บุตรของท่านเป็นบ้าไปแล้ว เอาหญ้าและน้ำให้โคที่ตายกิน.
ก็เพราะได้ฟังดังนั้น กฏุมพีก่คลายความเศร้าโศก ที่เกิดขึ้นเพราะ
ปรารถถึงบิดา. เขาถึงความสลัดใจว่า ได้ยินว่า บุตรของเรากลายเป็น
คนบ้าไป จึงรีบไป พลางท้วงว่า นี่แน่ พ่อสุชาตะ เจ้าเป็น

ผู้ฉลาดเฉียบแหลมสมบูรณ์ด้วยปัญญามิใช่หรือ แต่เหตุไฉน
เจ้าจึงเอาหญ้าและน้ำ ให้โคที่ตายกิน จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

เจ้าเป็นบ้าไปแล้วหรือ จึงเกี่ยวหญ้าที่
เขียวสดแล้ว บังคับโคแก่ที่เป็นสัตว์ตายแล้วว่า
จงกิน จงกิน อันโคตายแล้ว ย่อมไม่ลุกขึ้นกิน
หญ้าและน้ำมิใช่หรือ เจ้าเป็นทั้งคนพาล ทั้งเป็น
คนทรมานปัญญา เหมือนคนอื่นที่มีปัญญาทรมาน
ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ก็ นู เป็นคำถาม. บทว่า
อุมมุตฺตรูปว ได้แก่ เจ้าเป็นเหมือนสภาพคนบ้า คือ ถึงความ
ฟุ้งซ่านแห่งจิต. บทว่า ลายิตฺวา แปลว่า เกี่ยว. บทว่า หริตฺ ติณฺ
แปลว่า หญ้าสด. บทว่า ลปฺติ แปลว่า บังคับ. บทว่า คตฺสฺสฺสฺ
ได้แก่ ปราศจากชีวิต. บทว่า ชรฺกฺคว แปลว่า โคนแก่ที่หมดกำลัง.
บทว่า อนฺนฺเนน ปาเนน ได้แก่ หญ้าที่เขียวสด และน้ำดื่มที่ท่านให้.
บทว่า มโต โคโณ สมฺภูฏฺสฺสฺ ได้แก่ โคที่ตายแล้ว หามีชีวิตลุกขึ้น
ได้ไม่. บทว่า ตฺวฺลฺสิ พาลอ จ ทฺมฺเมโธ ความว่า เจ้าเชื่อว่าเป็นคนพาล
เพราะประกอบด้วยความเป็นคนพาล และเชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาทรมาน
เพราะปัญญากล่าวคือ เมธาไม่มี. บทว่า ยถา ตลฺลฺโรว ทฺมฺมฺมฺติ
ความว่า แม้คนอื่นที่ไร้ปัญญา ก็พึงบ่นเพื่อไปฉนใด ตัวเจ้าก็บ่นเพื่อ
ถึงสิ่งไร้ประโยชน์ ฉนนัน บทว่า ยถา ตํ เป็นเพียงนิบาต. อีก

อย่างหนึ่ง บทว่า **ทุมมตี** ความว่า เจ้าแม่เป็นผู้มีปัญญา ก็เงยหน้า
บนเพื่อ เหมือนคนบ้าอื่น ๆ.

สุชาตกุมารได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศความประสงค์
ของตนเพื่อให้บิดายินยอม จึงได้กล่าว ๒ คาถาว่า :-

โคตัวนี้ ยังมีเท้าทั้ง ๔ ข้าง มีศีรชะ มีตัว
พร้อมทั้งหาง นัยน์ตา ก็มีอยู่ตามเดิม ข้าพเจ้าคิด
ว่า โคตัวนี้ จะฟังลูกขึ้นกินหญ้าสักวันหนึ่ง ส่วน
มือ เท้า ภาย และศีรชะ ของคุณปู่ ไม่ปรากฏ แต่
คุณพ่อมาร้องให้ถึงกระดูกของปู่ที่บรรจุไว้ใน
สถูปดิน จะไม่เป็นคนโง่ไปดอกหรือ.

ความแห่งคาถานั้นมีอธิบายดังต่อไปนี้ :-

โคตัวนี้มีเท้า ๔ ข้างนี้ มีศีรชะ มีกายพร้อมด้วยหาง เพราะ
เป็นไปกับด้วยหางและมีเนตรคือนัยน์ตา มีทรวดทรงไม่แตกสลาย
ยังทรงอยู่เหมือนก่อนแต่ตาย. บทว่า **อัย โคโณ สมุฏฺฐเห** ความว่า
เพราะเหตุนี้ ผมจึงคิดว่า โคตัวนี้ จะฟังลูกขึ้น ก็จะฟังขึ้นขึ้นได้เอง.
อาจารย์บางพวกกล่าวว่า โคเห็นจะลุกขึ้นได้. เพราะเหตุนั้นเรา
จึงเข้าใจว่า โคตัวนี้ฟังพยางค์ให้ลุกขึ้นได้โดยพลัน อธิบายว่า
ข้าพเจ้ามีความเข้าใจอย่างนี้. สุชาตกุมาร กล่าวธรรมแก่บิดาว่า
ก็ มือ เท้า ภาย ศีรชะ ของคุณปู่ของผมยอมไม่ปรากฏ แต่คุณพ่อ
ร้องให้ที่สถูปดิน ที่สร้างไว้บรรจุกระดูกของคุณปู่อย่างเดียว
เป็นผู้ทรมานปัญญา คือไม่มีปัญญา ตั้งร้อยเท่า พันเท่า สิบขาร

ทั้งหลายมีความแตกไปเป็นธรรมดา ย่อมแตกไป ผู้รู้แจ้งในข้อนั้น จะมีความรำไรรึไปทำไม.

บิดาของพระโพธิสัตว์ได้ฟังนั้นแล้ว จึงคิดว่า บุตรของเรา เป็นบัณฑิต ได้ทำกรรมนี้เพื่อให้เราเข้าใจ เมื่อจะสรรเสริญบุตร ว่า พ่อสุชาติ เอ๊ย เราได้รู้แล้วว่า สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็น ธรรมดา ตั้งแต่ไป เราจะไม่เศร้าโศก ต้นมีปัญญาอันชื่อว่า สามารถจัดความเศร้าโศกเสียได้ ฟังเป็นเช่นกับเจ้านี้แหละ จึงได้กล่าว คาถาว่า :-

เจ้าดับความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา
ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ ที่
รดด้วยน้ำมัน ได้ถอนขึ้นแล้วหนอ ซึ่งลูกศรคือ
ความเศร้าโศก อันเสียบหทัยของบิดา บิดาผู้มี
ลูกศรอันถอนได้แล้ว เป็นผู้เย็นสงบแล้ว ดูก่อน
มาณพ ต่อไปนี้ บิดาจะไม่เศร้าโศก จะไม่ร้องไห้
เพราะฟังคำของเจ้า ชนเหล่าใดที่มีปัญญา มีความ
อนุเคราะห์ต่อมารดาบิดา ชนเหล่านั้น ย่อมทำ
อย่างนี้ ย่อมยังมารดาบิดาให้หายจากความเศร้า-
โศก เหมือนพ่อสุชาติทำให้บิดาหายเศร้าโศก
ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อาทิตตํ ได้แก่ อันไฟคือความ
เศร้าโศกติดทั่วแล้ว คือลูกโพลงแล้ว. บทว่า สนฺตํ แปลว่า มีอยู่.

บพว่า ปาวกั แปลว่า ไฟ. บพว่า วารินา วิย โอลิณจัม แปลว่า เหมือน
เอน้ำราด. บพว่า สพพัม นิพพปาเปย ทริ ความว่า ให้ความกระวน
กระวายแห่งจิตของเราทั้งหมดดับ. บพว่า อพพหิ วัต แปลว่า
ถอนขึ้นแล้ว. บพว่า สลลัม ได้แก่ ลูกศรคือความโศก. บพว่า
หทยนิสูลิตัม ได้แก่ เป็นดังลูกศรอันแทงหัวใจ. บพว่า โสภปรตฺตสฺส
ได้แก่ ถูกความโศกครอบงำ. บพว่า ปิตฺตฺตสฺส ได้แก่ ซึ่งความ
เศร้าโศกอันเกิดขึ้นปรารภบิดา. บพว่า อปานุทฺติ แปลว่า ได้ขจัดแล้ว
บพว่า ตว สุตฺตวาน มาณว ความว่า พ่อกุมาร เพราะได้ฟังคำของเจ้า
แล้ว แต่บัดนี้ พ่อจึงไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้. บพว่า สุชาโต ปิตฺริ ยถา
ความว่า สุชาติกุมารนี้ให้บิดาของตนพ้นจากความโศก ฉันท
แม้ชนเหล่าอื่นก็ฉันทนั้น ผู้อนุเคราะห์มีความอนุเคราะห์เป็นปกติ
มีปัญญากระทำอย่างนั้น คือกระทำอุปการะแก่บิดาและชนเหล่าอื่น.

บิดาฟังคำของมาณพแล้ว เป็นผู้ปราศจากความโศก จึง
สนานศิระษะ บริโภคอาหาร ประกอบการงาน ทำกาละแล้วได้เป็น
ผู้มีสววรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า. พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะแก่ภิกษุเหล่านั้น. เมื่อจบ
สัจจะ ชนเป็นอันมากบรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น. ในกาลนั้น สุชาติกุมาร
ได้เป็นพระโลกนาถในบัดนี้แล.

จบ อรรถกถาโคณเปตวัตถุที่ ๘

๕. มหาเปสการเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตกินมูลรูดเพราะดำสามิ

ภิกษุรูปหนึ่งถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า :-

[๕๔] หลึงเปรตนี้กินรูด มูลรูด โลहित และหนอง
นี้เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร หลึงเปรตนี้ เมื่อ
ก่อนได้ทำกรรมอะไรไว้จึงมีเลือดและหนองเป็น
ภักขาเป็นนิจ ผ้าทั้งหลายอันใหม่และงาม อ่อน
นุ่ม บริสุทธิ มีขนอ่อน อันท่านให้แล้วแก่หลึง
เปรตนี้ ย่อมกลายเป็นเหล็กไป เมื่อก่อนหลึง
เปรตนี้ได้ทำกรรมอะไรไว้หนอ.

เทพบุตรนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อน หลึงเปรตนี้
เป็นภรรยาของข้าพเจ้า มีความตระหนี่เหนียว
แน่น ไม่ให้ทาน นางได้ดำและบริภาษข้าพเจ้า
ผู้กำลังให้ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายว่า จง
กินรูด มูลรูด เลือด และหนองอันไม่สะอาดตลอด
กาลทุกเมื่อ รูด มูลรูด เลือด และหนอง จงเป็น
อาหารของท่านในปรโลก แผ่นเหล็กจงเป็นผ้า
ของท่าน นางนาเกิดในที่นี้จึงกินแต่รูดและมูลรูด
เป็นต้นตลอดกาลนาน เพราะประพฤติชั่วเช่นนี้.

จบ มหาเปสการเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถาหาเปสการเปตวัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ นางเปตผู้เป็นช่างหูกคนหนึ่ง จึงตรัสคำนี้มีคำเริ่มต้นว่า **อุถลฺย มุตฺตํ ฐฐิรลฺลจ ปุพฺพํ** ดังนี้.

ได้ยินว่า ภิกษุประมาณ ๑๒ รูป เรียนพระกรรมฐาน ในสำนักพระศาสดา พิจารณาถึงสถานที่อันเหมาะสมแก่การอยู่ เมื่อจวนจะเข้าพรรษา เห็นราวป่าอันร่มรื่นรมย์ สมบูรณ์ด้วย ร่มเงาและน้ำแห่งหนึ่ง ละโจรคามไม่ไกลนัก ไม่ไกลนักแต่ราวป่านั้น จึงอยู่ในที่นั้นราตรีหนึ่ง รุ่งขึ้นจึงเที่ยวไปบิณฑบาตยังบ้าน ช่างหูก ๑๑ คน อาศัยอยู่ในบ้านนั้น เห็นเหล่าภิกษุนั้น ๆ เกิดความ โสมนัส จึงนำมาขังเรือนของตน ๆ เลี้ยงดูด้วยอาหารอันประณีต แล้วเรียนว่า ไปไหนกันขอรับ. ภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า เราจักไป ในที่ที่เรามีความสบาย. พวกช่างหูกพากันกล่าวว่า ท่านขอรับ ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น ขอพระคุณเจ้าจงอยู่ที่นี้แหละ ดังนี้แล้ว จึง ขอร้องให้อยู่จำพรรษา. ภิกษุทั้งหลายก็รับคำ. อุบาสกอุบาสิกา ทั้งหลายได้พากันสร้างกระท่อมในป่าในที่นั้นแล้วมอบถวายแก่ ภิกษุเหล่านั้น. ภิกษุทั้งหลายจำพรรษาในที่นั้นแล้ว.

บรรดาช่างหูกเหล่านั้น ช่างหูกผู้เป็นหัวหน้า อุปัฏฐากภิกษุ ๒ รูป ด้วยปัจจัย ๔ โดยเคารพ นอกนั้นได้อุปัฏฐากภิกษุคนละรูป. ภรรยาของช่างหูกผู้เป็นหัวหน้า ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความตระหนี่ ไม่อุปัฏฐากภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ. ช่างหูกผู้เป็นหัวหน้าเห็นดังนั้น จึงนำน้องสาวของภรณานนั้นนั้นแลมาแล้มอบความเป็นใหญ่ในเรือนของตน. น้องสาวนั้นเป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใส ปรนนิบัติภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ ช่างหูกทั้งหมดนั้นได้ถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษารูปละผืน. ในบรรดาภรณานั้น ภรรยาของช่างหูกผู้เป็นหัวหน้า ผู้มีความตระหนี่ มีจิตคิดประทุษร้าย คำบริภาษสามีของตนว่า ท่านคือข้าวและน้ำที่ท่านให้แก่สมณะศากยบุตรนั้น จงบังเกิดเป็นลูก มูตร เป็นหนอง และโลหิต แก่ท่านในปรโลก และผ้าสาฎกจงเป็นแผ่นเหล็กลูกโพลง

สมัยต่อมา บรรดาคนเหล่านั้น ช่างหูกผู้เป็นหัวหน้าทำกาละแล้วบังเกิดเป็นรุกขเทวดาถึงพร้อมด้วยอานุภาพ ในคงไฟใหม่ แต่ภรรยาผู้ตระหนี่ของเขา ทำกาละแล้วบังเกิดเป็นนางเปรต ในที่ไม่ไกลแต่ที่อยู่ของรุกขเทวดานั้นนั่นเอง นางเป็นคนเปลือย รุปร่างซีแห้ง ถูกความหิวกระหายครอบงำ ไปยังสำนักของภุมมเทพนั่นแล้วกล่าวว่า นาย ฉันไม่มีผ้า ถูกความหิวและความกระหายครอบงำอย่างเหลือเกินเที่ยวไป ท่านจงให้ผ้า ข้าว และน้ำ ก็ฉันเกิด.

ภุมมเทพจึงน้อมข้าวและน้ำอันเป็นทิพย์อย่างยิ่งเข้าไปให้นางเปรตนั้น
กลายเป็นคูดและมูตร หนอง ละโลहित ผ้าสาฎกที่ให้ไป พอนางนุ่งห่ม
ก็กลายเป็นแผ่นเหล็กลูกโซน นางเสวยทุกข์อย่างมหันต์ ทิ้งผ้านั้น
คร่ำครวญเที่ยวไป.

ก็สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งออกพรรษาแล้ว เดินไปเพื่อจะเฝ้า
พระศาสดา ดำเนินไปถึงดงไฟไหม้ พร้อมกับที่เกวียนหมูใหญ่.
ในราตรี พวกหมูเกวียนเดินทางไป เวลากลางวันเห็นประเทศ
แห่งหนึ่งสมบูรณ์ด้วยร่มเงาอันสนิทและน้ำในป่า จึงปลดเกวียน
แล้วพักอยู่ครู่หนึ่ง. ฝ่ายภิกษุหลีกไปหน่อยหนึ่ง เพราะใคร่ต่อ
ความวิเวก ปุสังฆาฎิลงที่โคนไม้อันปิดบังด้วยพงป่า มีร่มเงาสนิท
ต้นหนึ่งแล้วนอน มีร่างกายอ่อนเปลี้ยเพราะเหน็ดเหนื่อยในการ
เดินทางตอนกลางคืน จึงหลับไป. หมูเกวียนครั้นพักแล้วก็เดินทาง
ต่อไป ภิกษุนั้นยังไม่ตื่น ครั้นเวลาเย็น เชอลูกขึ้นไม่เห็นพวกเกวียน
เหล่านั้น จึงเดินผิดทางไปสายหนึ่ง ถึงที่อยู่ของเทวดานั้นโดยลำดับ.
ลำดับนั้น เทพบุตรนั้นเหล่าภิกษุนั้นแล้ว แปลงเป็นรูปคนเข้าไปหา
กระทำปฏิสันถาร นิมนต์ให้เข้าไปยังวิมานของตน ถวายเกสัช
มียาทาเท้าเป็นต้น แล้วเข้าไปนั่งใกล้. ก็สมัยนั้น นางเปรตมา
กล่าวว่า นาย ท่านจงให้ข้าว น้ำ และผ้าสาฎกแก่ฉันเถิด. เทพบุตร
นั้นได้ให้ของเหล่านั้นแก่นางเปรตนั้น ก็ของเหล่านั้น พอนางเปรต
รับ ก็กลายเป็นคูด มูตร หนอง เลือด และแผ่นเหล็ก อันลูกโซน

ที่เดียว. ภิกษุ นั้นเห็นดังนั้น เกิดความสลดใจ จึงสอบถามเทพบุตร นั้นด้วย ๒ คาถาว่า

หญิงเปรตนี้กินคูธ มูตร เลือด และหนอง
นี้เป็นวิบากของกรรมอะไร หญิงเปรตนี้ เมื่อ
ก่อนได้กระทำความอะไรไว้ จึงมีเลือดและ
หนองเป็นรักษาเป็นนิตย์. ผ้าไหม่สวยงามอ่อน
นุ่ม บริสุทธิ มีขนอ่อนอันท่านให้แก่หญิงเปรตนี้
ย่อมกลายเป็นเหล็กไป เมื่อก่อน หญิงเปรตนี้ได้
กระทำความอะไรไว้หนอ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กิสฺส อัย วิปาโก ความว่า นี้เป็น
วิบากแห่งกรรมอะไร ที่หญิงเปรตเสวยอยู่ในบัดนี้. บทว่า อัย นุ ก็
กมุम्मกาสี นารี ความว่า เมื่อก่อนหญิงนี้ได้กระทำความอะไร
ไว้หนอ. บทว่า ยา สพุพพา โลหิตปุพฺพภุกฺขา ความว่า หญิงนี้
ย่อมกินคือบริโภคเลือดและหนองเท่านั้น ตลอดกาลทีเดียว. บทว่า
นวานิ แปลว่า ใหม่ คือ ปราภฏในขณะนั่นเอง. บทว่า สุภานิ
แปลว่า งาม คือ น่าดู. บทว่า มุฑฺฐนิ แปลว่า มีสัมผัสสบาย. บทว่า
สุทฺฐานิ. แปลว่า มีวรรณะบริสุทธิ์. บทว่า โลมฺสถานิ แปลว่า
มีขนอ่อน คือมีสัมผัสสบาย, อธิบายว่า ดี. บทว่า ทินฺนฺหานิ มิสฺสา
กิตฺตา ภวนฺติ ความว่า เป็นเช่นกับหนามที่เรียงราย คือ เป็นเช่น

กับแผ่นโลหะ อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะว่า **กัญญา ภวนุตติ** ดังนี้ก็มี
อธิบายว่า มีสีเหมือนตัวสัตว์กัดกิน.

เทพบุตรนั้นถูกภิกษุนั้นถามอย่างนี้ เมื่อจะประกาศกรรม
ที่นางเปรตทำในชาติก่อน จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

**ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อนหญิงเปรตนี้ได้เป็น
ภรรยาของข้าพเจ้า ไม่ให้ทาน มีความตระหนี่
เหนียวแน่น นางได้ดำและบริภาษข้าพเจ้าผู้
กำลังให้ทานแก่สมณะพราหมณ์ทั้งหลายว่า
จงกินอุถ มูตร เลือด และหนองอันไม่สะอาด
ตลอดกาลทุกเมื่อ อุถ มูตร เลือด และหนองนั้น
จงเป็นอาหารของท่านในปรโลก แผ่นเหล็กจง
เป็นผ้าของท่าน นางนาเกิดในที่นี้ กินแต่อุถและ
มูตร เป็นต้นตลอดกาลนาน เพราะประพฤดิชั่ว
เช่นนี้.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อทายิกา** ได้แก่ มีปกติไม่ให้ทาน
แม้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ. บทว่า **มจฺจฺริณี กทริยา** ความว่า เชื่อว่ามี
ความตระหนี่ เพราะชั้นแรกมีมลทิน คือความตระหนี่เป็นสภาวะ
และเชื่อว่ามีความตระหนี่เหนียวแน่น เพราะมีการเสพคุ่นบ่อย ๆ
ซึ่งความตระหนี่นั้น. มีวาจาประกอบความว่า นางได้เป็นผู้มีความ
ตระหนี่ ด้วยความตระหนี่เหนียวแน่นนั้น. บัดนี้เทพบุตรเมื่อจะ

แสดงความที่นางเป็นผู้มีความตระหนี่นั้นนั่นแล จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
สาม่ ททนต์. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อตาทิสฺส ได้แก่ ประพฤติ
วจีจจริต เป็นต้นตามที่กล่าวแล้วเห็นปานนั้น. บทว่า อิธาตตา
ได้แก่ มายังเปตโลกนี้ คือเข้าถึงอัฐภาพแห่งเปรต. บทว่า
จิรตฺตาย ขาหติ ได้แก่ เกี่ยวกินแต่ฤดูเท่านั้น ตลอดกาลนาน.
จริงอยู่ นางดำโดยอาการใดผลก็เกิดโดยอาการนั้นเหมือนกัน
นางดำเจาะจงผู้ใด จากผู้นั้นไป ก็ตกลงเบื้องบนตัวเหมือนอสนิบาต
ตกลงในที่สุด คือกระหม่อมในแผ่นดิน.

เทพบุตรนั้น ครั้นแสดงกรรมที่นางปรตกระทำไว้ในชาติก่อน
อย่างนี้แล้ว จึงได้กล่าวกะภิกษุอื่นอีกว่า ท่านขอรับ ก็อุบายอะไร ๆ
ที่จะทำให้นางเปรตนี้พ้นจากเปตโลกมีอยู่หรือ. และเมื่อภิกษุอื่น
กล่าวว่ามิอยู่ จึงกล่าวว่า จงแสดงเถิด ขอรับ. ภิกษุกล่าวว่า ถ้า
ท่านถวายทานแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า และแก่พระอริยสงฆ์ หรือ
แก่ภิกษุรูปเดียวเท่านั้น แล้วอุทิศให้นางเปรตนี้ ทั้งนางเปรตนี้
ได้อนุโมทนาทานนั้น ด้วยอาการอย่างนี้ นางก็จะพ้นจากความทุกข์
นี้ไปได้. เทพบุตรได้ฟังดังนั้น จึงได้ถวายข้าวและน้ำอันประณีต
แก่ภิกษุอื่น แล้วให้ทักษิณานั้นอุทิศแก่นางเปรตนั้น. ทันใดนั้นเอง
นางเปรตนั้นมีใจอึมเิบ มีอินทรีย์กระปรี้กระเปร่า ได้เป็นผู้อุ้ม
ด้วยอาหารอันเป็นทิพย์ เทพบุตรนั้นได้ถวายคู่ผ้าทิพย์ในมือของ
ภิกษุอื่นอุทิศพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วและอุทิศทักษิณานั้นแก่

นางเปรด ก็ในขณะนั้นนั่นเอง นางนุ่งผ้าทิพย์ ประดับเครื่องประดับอันเป็นทิพย์ พรั่งพร้อมด้วยสิ่งที่น่าปรารถนาทั้งปวง ได้เป็นผู้มีส่วนเปรียบด้วยนางเทพอัปสร. และภิกษุนั้นก็ได้ถึงกรุงสาวัตถีในวันนั้นเอง ด้วยฤทธิ์ของเทพบุตรนั้น เข้าไปยังพระเชตวันแล้ว เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้ว ได้ถวายคู่ผ้าสาฎกนั้นแล้ว กราบทูลเรื่องนั้น. แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอัตถูปปัตติเหตุ แสดงธรรมแก่บริษัทผู้ประชุมกันอยู่พร้อมแล้ว เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่มหาชนแล.

จบ อรรถกถาหาเปสการเปตวิัตถุที่ ๕

๑๐. ขัลลาตียเปตวิัตถุ

ว่าด้วยพ่อค้าให้ผ้าแก่นางเปรต

หัวหน้าพ่อค้าถามหญิงเปรตคนหนึ่งว่า

[๕๕] ท่านเป็นใครหนออยู่ในวิมานนี้ ไม่

ออกจากวิมานเลย ก่อนนางผู้เจริญ เจริญท่าน

ออกมาเถิด ข้าพเจ้าจะขอดูท่านผู้ยืนอยู่ข้างนอก.

นางเวมานิกเปรตฟังคำถามดังนี้แล้ว จึงกล่าวว่า

ดิฉันเป็นหญิงเปลือยกาย มีแต่ผมปิดบังไว้

กระดากอายที่จะออกภายนอก ดิฉันได้ทำบุญ

ไว้น้อยนัก.

พ่อค้ากล่าวว่า

ดูก่อนนางผู้มีรูปงาม เอาเถอะ ข้าพเจ้า

จะให้ผ้าเนื้อดีแก่ท่าน เจริญท่านนุ่งผ้านี้ แล้วจง

ออกมาภายนอก เจริญออกมาภายนอกวิมานเถิด

ข้าพเจ้าจะขอดูท่านผู้ยืนอยู่ข้างนอก.

นางเวมานิกเปรตตอบว่า

ผ้านั้นถึงท่านจะให้ที่มือของดิฉันเอง ก็ไม่

สำเร็จแก่ดิฉัน ถ้าในหมู่มชนนี้มีอุบาสกผู้มีศรัทธา

เป็นสาวกของพระสัมมาสมพุทธเจ้า ขอท่านจง

ให้อุบาสกนั้นนุ่งห่มผ้าที่ท่านจะให้ดิฉัน แล้วอุทิศ

ส่วนกุศลให้ดิฉัน เมื่อท่านทำอย่างนั้น ดิฉันจึงจะ

ได้นุ่งห่มผ้านี้ตามปรารถนา ประสบความสุข

พ้อคำทั้งหลายได้ฟังดังนี้แล้ว จึงให้อุบาसनนั้นอาบน้ำ

ดูบได้แล้วให้นุ่งห่มผ้า แล้วอุทิศส่วนกุศลให้นางเวมานิกเปรตนั้น

พระสังคีตिकाจารย์เมื่อจะประกาศเนื้อความนั้น ได้กล่าวคาถา

๓ คาถา ความว่า :-

ก็พ้อคำเหล่านั้นยังอุบาसनนั้นให้อาบน้ำ

ดูบได้ด้วยของหอม แล้วให้นุ่งห่มผ้า แล้วอุทิศ

ส่วนกุศลไปให้นางเวมานิกเปรตนั้น ในทันตา

เห็นนั่นเอง วิบากย่อมบังเกิดขึ้นแก่นางเวมานิก

เปรตนั้น โภชนะ เครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ย่อม

บังเกิดขึ้น นี้เป็นผลแห่งทักษิณา ลำดับนั้น นาง

มีสิริระบิสุทธิ นุ่งห่มผ้าสะอาด งามดีกว่าผ้าที่

ทำจากแคว้นกาสิ เเดินยืมออกมาจากวิมาน

ประกาศว่า นี้เป็นผลแห่งทักษิณา.

พ้อคำเหล่านั้นถามว่า

วิมานของท่านงดงาม มีรูปภาพวิจิตรดี

สว่างไสว ดูก่อนนางเทพธิดา พวกข้าพเจ้าถาม

แล้วขอท่านจงบอก นี้เป็นผลแห่งกรรมอะไร.

นางเทพธิดาตอบว่า

เมื่อดิฉันเป็นมนุษย์อยู่นั้น มีจิตเลื่อมใส

ได้ถวายแปรงคิ้วอันเจ็ดด้วยน้ำมัน แก่ภิกษุเที่ยว
บิณฑบาต ผู้มีจิตซื่อตรง ดิฉันเสวยวิบากแห่ง
กุศลกรรมนั้นในวิมานนี้สิ้นกาลนาน ก็ผลบุญนั้น
เดี๋ยวนี้ยังเหลือนิดหน่อย พัน ๔ เดือนไปแล้ว
ดิฉันจักจุติจากวิมานนี้ จักไปตกนรกอันเร่าร้อน
สาหัส มี ๔ เหลี่ยม มี ๔ ประตู จำแนกเป็น
ห้อง ๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่น
เหล็ก พื้นนรคนั้นล้วนเป็นเหล็กแดง ลูกเป็น
เปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อน แผ่ไปตลอด
ร้อยโยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ดิฉันจักต้อง
เสวยทุกขเวทนาในนรคนั้นตลอดกาลนาน ก็การ
เสวยทุกข์เช่นนี้เป็นผลแห่งกรรมชั่ว เพราะ
ฉะนั้น ดิฉันจึงเสรำโศกที่จะไปเกิดในนรคนั้น.

จบ ขัลลาตียเปตวัตถุที่ ๑๐

อรรถกถาขัลลาตียเปตวัตถุที่ ๑๐

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
นางเปตขัลลาตียะตนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า กา นุ อนุโต
วิมานสุมี ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี ยังมีหญิงผู้อาศัยรูป
เลี้ยงชีพคนหนึ่ง รูปร่างสวย น่าดู น่าชม ประกอบด้วยผิวพรรณ
อั่งดงามยิ่งนัก มีกำแห่งผมที่น่ารื่นรมย์ใจ. จริงอยู่ ผมของนางดำ
ยาว ละเอียด อ่อนนุ่ม สนิท มีปลายตัวขึ้น เก้าเป็นสองแฉก
สยาย ห้อยย้อยลงจนถึงสายรัดเอว. คนหนุ่มเห็นความงามแห่ง
เส้นผมของนางนั้น โดยมากมีจิตปฏิพัทธ์ในนาง. ลำดับนั้น หญิง
๒-๓ คน ถูกความริษยาครอบงำ ทนต่อความงามของผมนางนั้น
ไม่ได้ จึงพากันปรึกษา เอาสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ล่อหญิงคนใช้
ของนางนั่นเอง ให้หญิงคนใช้ให้ย้านเป็นเหตุทำเส้นผมของนาง
ให้หลุดร่วงไป. ได้ยินว่า หญิงคนใช้นั้น ประกอบยานั้นกับผง
สำหรับอาบน้ำ ในเวลานางไปอาบน้ำในแม่น้ำคงคา ก็ได้ให้แก่นาง.
นางเอาผงนั้นจุ่มที่รากผมแล้วดำลงไปใต้น้ำ. พอนางดำน้ำเท่านั้น
เส้นผมพร้อมทั้งรากผม ได้หลุดร่วงไป. และศีรษะของนางได้เป็น
เช่นกับกระโหลกน้ำเต้าขม. ลำดับนั้น นางหมดเส้นผมโดยประการ
ทั้งปวง เหมือนนกพิราบจกถอนขนหัว ฉะนั้น น่าเกลียดพิลึก
เพราะความละอาย จึงไม่อาจเข้าไปในเมือง เอาผ้าคลุมศีรษะ
สำเร็จการอยู่ที่แห่งหนึ่งนอกเมือง พอ ๒-๓ วันผ่านไป นางหมด
ความละอาย กลับจากที่นั้นบีบเมล็ดงา กระทบการค้ำน้ำมัน และ
ทำการค้าสุรา เลี้ยงชีพ. วันหนึ่ง เมื่อคน ๒-๓ คน เมาสุรา
หลับสนิท นางจึงลักเอาผ้าที่คนเหล่านั้นนุ่งไว้หลวม ๆ.

ภายหลังวันหนึ่ง นางเห็นพระจีณาสพเถระรูปหนึ่ง กำลัง
เที่ยวบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใสจึงนำท่านไปยังเรือนของตน ให้นั่ง
บนอาสนะที่ตบแต่งไว้ ได้ถวายแป้งที่บีบในรางผสมกับน้ำมันงา.
เพื่อจะอนุเคราะห์นาง พระเถระจึงรับประเคนแป้งผสมน้ำมันงา
นั้นฉัน. นางมีจิตเลื่อมใส ได้ยินกันร่วม. และพระเถระนั้น เมื่อจะ
ทำนางให้มีจิตสำเร็จ จึงทำอนุโมทนาภาแล้วหลีกไป. ก็ในเวลา
ที่อนุโมทนานั้นแหละ หญิงนั้น ได้ตั้งความปรารถนาว่า พระคุณเจ้า
ขอให้เส้นผมของดิฉันยาวละเอียด นุ่มสนิท ตัดปลายเถิด.

กาลต่อมา นางถึงแก่กรรม เพราะผลของกรรมที่คละกัน
จึงเกิดเป็นหญิงอยู่โดดเดี่ยวในวิมานทอง ท่ามกลางมหาสมุทร.
เส้นผมของนางสำเร็จตามอาการที่เธอปรารถนานั้นแหละ. แต่
เพราะนางลักเอาผ้าของพวกมนุษย์ นางจึงได้เป็นหญิงเปลือย.
นางเกิดบ่อยๆ ในวิมานทองนั้น เป็นหญิงเปลือยอยู่ตลอดพุทธันดร
หนึ่ง.

ลำดับนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา เสด็จอุบัติ
ในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรพระทับอยู่ในกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ พ่อค้าชาวกรุงสาวัตถี ๗๐๐ คน แล่นเรือไปสู่มหาสมุทร
มุ่งไปยังสุวรรณภูมิ. นาวาที่พวกพ่อค้านั้นขึ้นไป ถูกกำลังลม
พัดผันให้ปั่นป่วน จึงหมุนไปข้างโน้นข้างนี้ จนถึงประเทศที่นาง
เวมานิกเปรตนั้นอยู่. ลำดับนั้นนางเวมานิกเปรตนั้น จึงแสดงตนแก่

พวกพ่อค้ำนั้น พร้อมด้วยวิมาน. หัวหน้าพ่อค้ำเห็นดังนั้น เมื่อจะถาม จึงกล่าวคาถาว่า :-

น้องสาวเป็นใครหนอ อยู่ในวิมานนี้ ไม่

ยอมออกจากวิมานเลยนี้ น้องสาว จงออกมาเถิด

น้อง พี่อยากให้เห็นน้องข้างนอก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กา นุ อนุโตวิมานสุมี ติฏฺฐนฺติ ความว่า หัวหน้าพ่อค้ำถามว่า น้องอยู่ภายในวิมาน เป็นใครหนอ เป็นหญิงมนุษย์ หรืออมมนุษย์. บทว่า นุปนิกฺขมิ ความว่า น้อง ไม่ยอมออกจากวิมานเลย. บทว่า อุปนิกฺขมสฺสุ ภทฺเท ปสฺสาม ตํ พหิฏฺฐจฺจิตฺ ความว่า น้อง พวกเราปรารถนาจะเห็นน้องออกมา อยู่ข้างนอก เพราะฉะนั้น น้องจงออกมาจากวิมานเถิด. บาลีว่า อุปนิกฺขมสฺสุ ภทฺทนุเต ดังนี้ก็มี อธิบายว่า ขอความเจริญจงมี แก่น้องสาวเถิด.

ลำดับนั้น นางเวมานิกเปรตนั้น เมื่อจะประกาศ ตามที่ตน ไม่อาจจะออกไปข้างนอกแก่พ่อค้ำนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ดิฉัน เป็นหญิงเปลือยกาย มีแต่ผมปิดบัง

ไว้ อืดอัด ละอวย ที่จะออกไปข้างนอก ดิฉันได้

ทำบุญไว้น้อยนัก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อฏฺฐียามิ ความว่า ดิฉันเป็น หญิงเปลือยกาย อืดอัดใจ ลำบากที่จะออกไปข้างนอก. บทว่า หรายนมิ แปลว่า ละอวย. บทว่า เกสฺสมฺหิ ปฏิจฺจนฺนา ความว่า

ดิฉันมีเส้นผมปิดบังไว้ คือ มีผมคลุมร่างกาย. บทว่า **ปุลฺลํ เม**
อปฺปํ กตฺ ความว่า ดิฉันทำกุศลกรรมไว้น้อย คือ เล็กน้อย อธิบายว่า
เพียงถวายเป็นผสมน้ำมันเท่านั้น.

ลำดับนั้น พ่อค้า ประสงค์จะให้ผ้าห่มของตนแก่นางเวมานิก
เปรตนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

แม่ น้องสาว คนสวย เอาเถอะ พี่จะให้
ผ้าห่มเนื้อดีแก่น้อง เชิญน้องนุ่งผ้าผืนนี้แล้ว จง
ออกมาข้างนอก เชิญออกมาข้างนอกวิมานเถิด
น้อง พี่จะขอพบน้องข้างนอก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **หนุท** แปลว่าเชิญเถิด. บทว่า
อุตุตฺตริยํ แปลว่า ผ้าคลุมกาย. อธิบายว่า ผ้าห่ม. บทว่า **ททามิ เต**
แปลว่า พี่จะให้แก่น้อง. บทว่า **อิทํ ทุสฺสํ** นิวาसย ได้แก่ น้องจง
นุ่งผ้าห่มผืนนี้ของพี่เถิด. บทว่า **โสภณ** แปลว่า แม่ น้องผู้มี
รูปร่างสวย.

ก็แล พ่อค้า ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงนำเอาผ้าห่มของตน
ไปให้แก่นาง. นางเวมานิกเปรต เมื่อจะแสดงความที่พ่อค้าผู้มอบ
ผ้าห่มให้เช่นนั้น เป็นการอนุเคราะห์แก่ตน และการที่พ่อค้าให้
ผ้าห่มอย่างนั้น สำเร็จประโยชน์ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ผ้านั้น ถึงพี่จะให้ที่มือของดิฉันเอง ด้วย
มือของพี่ ก็ไม่สำเร็จแก่น้องได้ดอก ถ้าในหมู่
มนุษย์นี้ มีอุบาสกผู้มีศรัทธา เป็นพระสาวกของ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอพืงให้แก่อุบาสกนั้น
นุ่งห่มผ้าที่พืงให้แก่ห้องแล้ว ค่อยอุทิศส่วนกุศล
ให้ห้อง เมื่อพืงทำอย่างนั้น ห้องก็จะได้นุ่งห่มผ้านี้
ตามปรารถนา ประสพความสุข.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า หตุเถณ หตุเถ เต พินฺนํ น มยฺหํ
อุปกปฺปติ ความว่า คุณก่อน ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านที่พืงให้ในมือของห้อง
ย่อมไม่สำเร็จ คือ ย่อมไม่เสียดผล ได้แก่ ไม่ควรเป็นเครื่องอุปโภค
แก่ดิฉัน. บทว่า เอเสตุอุปาสโก สทุโธ ความว่า ผู้นี้ชื่อว่า อุบาสก
เพราะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และชื่อว่า ผู้มีศรัทธา เพราะ
ประกอบด้วยความเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม ย่อมอยู่ในที่นี้ คือ
ในหมู่ประชุมชนนี้. บทว่า เอตํ อจฺญาทยิตฺวาน มม ทกฺขิณมาทิสฺสา
ความว่า หัวหน้าพ่อค้า ให้อุบาสกนั้นนุ่งห่มผ้า ที่พืงให้แก่เรา แล้ว
ให้ทักษิณานั้น คือ ปิตติทานมัย อุทิศถึงฉัน. บทว่า ตถาหํ สุขิต
เหสุลลํ ความว่า เมื่อท่านทำอย่างนั้น ดิฉันก็จะมีความสุข นุ่งห่ม
ผ้าทิพย์ จักได้รับความสุข.

พวกพ่อค้าได้ฟังดังนั้น จึงให้อุบาสกนั้นอาบน้ำเรียบร้อยแล้ว
ให้นุ่งผืนหนึ่งห่มผืนหนึ่ง. พระสังคิตติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะประกาศ
ข้อความนั้น จึงได้กล่าว ๓ คาถาว่า:-

ก็พ่อค้าเหล่านั้น ยังอุบาสกนั้นให้อาบน้ำ
อาบน้ำด้วยของหอม แล้วให้นุ่งห่มผ้า อุทิศส่วน
กุศลไปให้นางเวมานิกเปรตนั้น ในทันตาเห็นนั้น

เอง วิบากย่อมเกิดขึ้นแก่นางเวมานิกเปรตนั้น
โทษนะเครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ย่อมเกิดขึ้น นี้
เป็นผลแห่งทักษิณา ในลำดับนั้น นางมีร่างกาย
บริสุทธิ์ นุ่งห่มผ้าอันสะอาด งามกว่าผ้าแคว้น
กาสี เดินยิ้มออกมาจากวิมานประเทศว่า นี่เป็น
ผลแห่งทักษิณา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตํ ได้แก่ ยังอุบาสกนั้น. จ ศัพท์
เป็นเพียงนิบาต. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า เต ได้แก่ พ่อค้า
เหล่านั้น. บทว่า วิลิมุเปตุวาน ได้แก่ ไล่ทำด้วยของหอมชนิดดีเลิศ.
บทว่า วตุเทหจฺจาทิตฺวาน ความว่า ให้บริโศกโทษนะพร้อมทั้ง
กับข้าว อันสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แล้วให้นุ่งห่มผ้า คือ
ให้นุ่งผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง ได้แก่ ให้ผ้า ๒ ผืน. บทว่า ตสุสา
ทกฺขิณมาทิสฺสุ ได้แก่ อุทิศส่วนบุญแก่นางเวมานิกเปรตนั้น.

บทว่า อนุ ในบทว่า สมณนุณฺททุกฺกุเจ นี้ เป็นเพียงนิบาต,
อธิบายว่า ในทันใดที่ได้เห็นทักษิณานั้นนั่นแล. บทว่า วิปาโก
อุปฺปชฺชต ความว่า วิบาก คือผลแห่งทักษิณา ได้เกิดขึ้นแก่นาง
เวมานิกเปรตนั้น. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า วิบากเป็นเช่นไร
นางเวมานิกเปรตจึงกล่าววว่า โทษนะเครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม เกิด
ขึ้นแล้ว. มีวาจาประกอบความว่า โทษนะอันเช่นกับโทษนะทิพย์
มีประการต่าง ๆ ผ้าอันเช่นกับผ้าทิพย์ ซึ่งรุ่งโรจน์ด้วยสีหลายหลาก
และน้ำดื่มมีหลายชนิด ผลเช่นนี้ย่อมเกิดเพราะทักษิณา.

บทว่า ตโต ได้แก่ ภายหลังแก่การได้รับวัตถุมิโกชนะ ตามที่ได้กล่าวแล้ว. บทว่า สุทฐา ได้แก่ มีร่างกายสะอาด ด้วยการอาบน้ำ. บทว่า สุจิวนา ได้แก่ นุ่งห่มผ้าอันสะอาดดี. บทว่า กาลิกุตตมธารินี ได้แก่ นุ่งห่มผ้าชนิดดี แมกว่าผ้าของชาวกาลิ. บทว่า หสนตี ความว่า หางเวมานิกเปรต พลงยืมเข็มออกมาจาก วิมาน พร้อมการประกาศว่า คูชิ ท่านทั้งหลาย นี่เป็นผลพิเศษ แห่งทักษิณาของพวกท่านเป็นอันดับแรก.

ลำดับนั้น พวกพ่อค้ำนั้น ได้เห็นผลบุญโดยประจักษ์ อย่างนี้ จึงเกิดอศรัยจิต อย่างไม่เคยมีมาก่อน เกิดความเคารพ นับถือมาก ในอุบาสกนั้น พากันการทำอัญชลีกรรมเข้าไปยัง ไกลอุบาสกนั้น. ฝ่ายอุบาสก ให้พ่อค้ำเหล่านั้น เลื่อมใสในธรรมกถา โดยประมาณยิ่ง และให้ตั้งอยู่ในสรวณะและศีล. พวกพ่อค้ำนั้น จึง ถาถามถึงกรรมที่นางเวมานิกเปรตนั้นกระทำไว้ ด้วยคาถานี้ว่า :-

วิมานของท่านช่างงดงาม มีรูปภาพอัน

วิจิตรด้วยดี สว่างไสว ก่อนนางเทพธิดา อัน

พวกข้าพเจ้าทั้งหลายถามแล้ว ขอท่านจงบอก

เถิดว่า นี่เป็นผลของกรรมอะไร ?

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุจิตุรูป ได้แก่ มีรูปภาพอันวิจิตร ที่เขาจัดแจงไว้ด้วยดีแล้ว โดยเป็นรูปช้าง ม้า สตรี และบุรุษเป็นต้น และโดยมาลากรรมและลาดากรรมเป็นต้น. บทว่า รุจิริ ได้แก่ นำ

รินรมย์ น่าชมเชย. บทว่า กิสุส กมมุสสุติหิ ผลั ความว่า นี่เป็น
ผลของกรรมเช่นไร คือ เป็นผลของทานมัย หรือของศีลมัย.

นางเทพธิดานั้น ถูกพวกพ่อค้ำนั้นถามอย่างนี้แล้ว เมื่อ
จะบอกผลกรรมทั้ง ๒ อย่างนั้นว่า นี่เป็นผลของกุศลกรรมนิดหน่อย
ที่ดิฉันกระทำไว้เป็นอันดับแรก แต่สำหรับอกุศลกรรม จักเป็นเช่นนี้
ในนรกต่อไป ดังนี้ จึงได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า :-

เมื่อดิฉันเป็นมนุษย์อยู่นั้น มีจิตเลื่อมใส
ได้ถวายแป้งข้าวอันเจือด้วยน้ำมัน แก่ภิกษุผู้เกี่ยว
บิณฑบาต มีจิตซื่อตรง ดิฉันได้เสวยวิบากแห่ง
กุศลกรรมนั้น ในวิมานนี้ ล้นกาลนาน ก็ผลบุญ
นั้น เดียวนี้ ยังเหลืออยู่นิดหน่อย พัน ๔ เดือนไป
แล้ว ดิฉันจักจุติจากวิมานนี้ จักไปตกนรกอันร่า
ร้อนแสนสาหัส มี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู แบ่งเป็น
ห้องๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่น
เหล็ก พื้นแห่งนรกนั้น ล้วนแล้วด้วยเหล็กแดง
ลูกเป็นเปลวเพลิง ประกอบด้วยความร้อน เผาไป
ตลอด ๑๐๐ โยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ดิฉันจัก
ต้องเสวยทุกขเวทนาในนรกนั้น ตลอดกาลนาน
ก็การเสวยทุกขเช่นนี้ เป็นผลของกรรมชั่ว เพราะ
ฉะนั้นดิฉันจึงเสรำโศกอย่างแรงกล้า ที่จะไปเกิด
ในนรกนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ภิกขุโน จรฺมานสุส** ได้แก่ แก่
ภิกษุผู้ทำลายกิเลสรูปหนึ่งกำลังเที่ยวบิณฑบาต. บทว่า **โทณินิม-**
มฺขุชน ซึ่งแข่งค้ำมีน้ำมันซึมซาบอยู่. บทว่า **อุชฺฐุตสุส** ความว่า
ชื่อว่าถึงความเป็นผู้ซึ่งตรง เพราะไม่มีกิเลสเครื่องทำความคดโกง
แห่งจิต. บทว่า **วิปฺสนฺนฺน เจตฺตา** ความว่า ผู้มีจิตเลื่อมใสดี
ด้วยการเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม.

ม อักษรในบทว่า **ทิมฺมนฺตร** นี้กระทำการต่อบท, อธิบายว่า
ระยะกาลนาน คือตลอดกาลนาน. บทว่า **ตฺยจ ทานิ ปริตฺตํ** ความว่า
ผลบุญ ๕ อย่าง บัดนี้ มีนิดหน่อย คือเหลืออยู่น้อย เพราะวิบาก
แห่งกรรมมีผลสุกงอม ไม่นานนักก็จากที่นี่ไป. ด้วยเหตุนี้ท่านจึง
กล่าวว่า พัน ๔ เดือนไปแล้ว ดินจกจกจากวิมานนี้ ดังนี้เป็นต้น.
นางเปรตชี้แจงว่า พันจาก ๔ เดือน คือ ในเดือนที่ ๕ ถัดจาก ๔ เดือน
ไป ดินจกจกจากวิมานนี้. บทว่า **เอกนฺตฺกฺก** ความว่า จกมีทุกข์
แสนสาหัส เพราะจะต้องรับผลที่ไม่น่าประารถนอย่างแสนสาหัส
นั่นแล. บทว่า **โฆริ** แปลว่า ร้ายแรง. บทว่า **นิริย** ความว่า นรก
อันได้นามว่า นิริยะ เพราะทำวิเคราะห์ว่า เป็นที่ไม่มี ความเจริญ
คือความสุข. บทว่า **ปฺปติสุสํ** ตัดเป็น **ปฺปติสุตฺตมิ** อหํ ข้าพเจ้า
จักตกรนรก. ก็ท่านกล่าวว่า **จตุกฺกณฺณ** ดังนี้เป็นต้น เพื่อจะแสดง
นรคนั้นโดยสรุป เพราะท่านแสดงถึงอเวจิมหานรก ในคำว่า นิริย
นี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จตุกฺกณฺณ** แปลว่า ๔ เหลี่ยม. บทว่า
จตุทฺวาร ได้แก่ ประกอบด้วยประตู ๔ ด้าน ใน ๔ ทิศ. บทว่า

วิภคฺติ แปลว่า จำแนกด้วยดี. บทว่า ภาคฺโส แปลว่า โดยจำแนก.
บทว่า มิตฺ แปลว่า เป็นห้อง ๆ บทว่า อโยปการปริยฺนตฺ แปลว่า
ล้อมด้วยกำแพงที่ทำด้วยเหล็ก. บทว่า อยฺสา ปฏิกฺขชิตฺ แปลว่า
ครอบแผ่นเหล็กล้วน ๆ.

บทว่า เตชฺสา ยุตฺตา ได้แก่ มีเปลวไฟลุกโพลงอยู่ไม่ขาดระยะ
ด้วยไฟกองใหญ่ที่โพลงรอบด้าน. บทว่า สมฺนฺตา โยชนสตฺ ได้แก่
แผ่ไปตั้ง ๑๐๐ โยชน์ ในทุกทิศภายนอกโดยรอบอย่างนี้. บทว่า
สพฺพทา แปลว่า ตลอดกาลทุกเมื่อ. บทว่า ฝริตฺวา ติฏฺฐติ แปลว่า
ชิมซาบตั้งอยู่. บทว่า ตตฺถ โยค มหฺนรณฺนํ. บทว่า เวทิสฺสํ
แปลว่า จักได้รับ คือจักได้เสวย. บทว่า ผลญจ ปาปกมฺมสฺส
ความว่า การเสวยทุกข์เช่นนี้ เป็นผลของกรรมชั่ว ที่ฉันได้ทำไว้.

เมื่อนางเทพธิดานั้น ประกาศผลแห่งกรรมที่ตนได้ทำไว้
และภัยที่จะตกนรกในอนาคต อย่างนี้แล้ว อุบาสกนั้นมีความกรุณา
เดือนใจ ให้คิดว่า เอาเถอะเราจักเป็นที่พึ่งของนาง แล้วกล่าวว่า
คู่อ่อนแม่เทพธิดา เธอสำเร็จความปรารถนาทุกอย่าง กลายเป็น
ผู้ประกอบด้วยสมบัติอันยิ่ง ด้วยอำนาจทานของเราผู้เดียวเท่านั้น
แต่บัดนี้ เข้าให้ทานแก่อุบาสกเหล่านี้แล้ว หวนระลึกถึงคุณแห่ง
พระศาสดา จักหลุดพ้นจากความเกิดในนรกได้. นางเปรตนั้น มีใจ
ร่าเริง ยินดีกล่าวว่า ดีละ แล้วให้อุบาสกเหล่านั้น อิ่มหนำด้วยข้าว
และน้ำอันเป็นของทิพย์ ได้ให้ผ้าทิพย์ และแก้วหลากชนิด. นางได้
ถวายคู่ผ้าทิพย์ มุ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ในมือของอุบาสกเหล่านั้น

แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านเจริญ นางเวมานิกเปรตตนหนึ่ง ขอฝาก
ไหว้ด้วยเศียรเกล้าแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้แล้ว
จึงไปกรุงสาวัตถีแล้วส่งการถวายบังคมไปถึงพระศาสดาว่า ขอ
ท่านทั้งหลายจงถวายบังคมพระศาสดา ตามคำของเราเถิด. และ
ในวันนั้นนั่นเอง นางได้นำเอาเรือนั้นไปจอดยังท่าที่อุบาสกเหล่านั้น
ปรารธนา ด้วยอิทธานุภาพของตน.

ลำดับนั้น พ่อค้าเหล่านั้น ออกจากท่านั้นแล้ว ถึงกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ เข้าไปยังพระเชตวัน ถวายคู่ม้านั้นแด่พระศาสดา และ
ได้ให้พระองค์ทรงทราบถึงการฝากไหว้ของนางแล้วกราบทูล
เรื่องนั้น ตั้งแต่ต้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาทรงกระทำ
เรื่องนั้นให้เป็นอดีตูปัตติเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร
แก่บริษัทผู้พร้อมกันอยู่. พระธรรมเทศนานั้น ได้มีประโยชน์
แก่มหาชน. ก็ในวันที่ ๒ อุบาสกเหล่านั้น ได้ถวายมหาทาน แก่
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานแล้ว อุทิศส่วนบุญให้แก่
นางเปรตนั้น. และนางได้จุติจากเปตโลกนั้นแล้ว บังเกิดในวิมาน
ทอง ในภพชั้นดาวดึงส์ อันโศติช่วงไปด้วยรัตนะต่าง ๆ มีนางอัปสร
๑๐๐๐ นางเป็นบริวาร.

จบ อรรถกถาขัลลภาฎิยะเปตวัตถุที่ ๑๐

๑๑. นาคเปตวัตถุ

ว่าด้วยกรรมทำให้เป็นเทพและเป็นเปรต

สามเณรถามว่า :-

[๘๖] คนหนึ่งชี้ข้างเผือกไปข้างหน้า คนหนึ่ง
ชี้รตเทียมด้วยแม่ม้าอัสดรไปท่ามกลาง นางสาว
น้อยขึ้นวอไปข้างหลัง เปล่งรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทั้ง ๑๐ ทิศ ส่วนท่านทั้งหลายมือถือหมอนเดิน
ร้องไห้ มีหน้าชุ่มไปด้วยน้ำตา มีตัวเป็นแผลแตก
พัง ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบาปอะไรไว้ ท่าน
ทั้งหลายดื่มกินโลหิตของกันและกัน เพราะกรรม
อะไร.

เปรตทั้งสองได้ฟังสามเณรถามจึงตอบว่า :-

ผู้ใดชี้ข้างเผือกชาติกุญฺจรมิ ๔ ทำไปข้าง
หน้า คนนั้นเป็นบุตรหัวปีของข้าพเจ้าทั้งสอง เมื่อ
เป็นมนุษย์เขาได้ถวายทานแก่สงฆ์ จึงได้รับความ
สุขบันเทิงใจ ผู้ใดชี้รตเทียมด้วยแม่ม้าอัสดร ๔
ตัว แล่นเรียบไปท่ามกลาง ผู้นั้นเป็นบุตรคนกลาง
ของข้าพเจ้าทั้งสอง เมื่อเขาเป็นมนุษย์เป็นคนไม่
ตระหนี่ เป็นทานบดริ่งโรจน้อย นารีที่มีปัญญา
ดวงตากลมงาม ดูจตาเนื้อ ขึ้นวอนข้างหลัง ผู้นั้น

เป็นธิดาคนสุดท้ายของข้าพเจ้าทั้งสอง นางมี
ความสุขเบิกบานใจ เพราะส่วนแห่งทานถึงส่วน
เมื่อก่อนเขาทั้งสามมีจิตเลื่อมใส ได้ให้ทานแก่
สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ส่วนข้าพเจ้าทั้งสองเป็น
คนตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ทั้งหลาย เขา
ทั้งสามนี้ถวายทานแล้ว บำรุงบำเรอด้วยกามคุณ
อันเป็นทิพย์ ส่วนข้าพเจ้าทั้งสองชুবซีคอยู่ ดูก
ไม้้อที่เขาตัดทิ้ง ฉะนั้น.

สามเณรถามว่า :-

อะไรเป็นโทษนะของท่าน อะไรเป็นที่
นอนของท่าน และท่านมีบาปกรรมอย่างยิ่ง ยัง
อศภาพให้เป็นไปอย่างไร เมื่อโภคะเป็นอันมาก
มีอยู่ไม่น้อย ท่านหน่ายสุข ได้รับแต่ทุกข์ในวันนี้.

เปรตทั้งสองตอบว่า :-

ข้าพเจ้าทั้งสองตีซึ่งกันและกัน แล้วกิน
หนองและเลือดของกันและกัน ได้ดื่มหนองและ
เลือดเป็นอันมาก ก็ยังไม่หายอยาก มีความหิว
อยู่เป็นนิจ สัตว์ทั้งหลายไม่ให้ทาน ละไปแล้ว
เกิดในยมโลก ย่อมร่ำไรอยู่ เหมือนข้าพเจ้าทั้ง
สองฉะนั้น สัตว์เหล่าใด ได้ประสพโภคะต่าง ๆ
แล้ว ไม่ใช่สอยเอง ทั้งไม่ทำบุญ สัตว์เหล่านั้น

จักต้องหิวกระหายในปรโลก ภายหลังถูกความ
หิวแผดเผาไหม้อยู่สิ้นกาลนาน ครั้นทำกรรม
ทั้งหลายมีผลเผ็ดร้อน มีทุกข์เป็นกำไรแล้ว ย่อม
ได้เสวยทุกข์ ก็บัณฑิตทั้งหลายรู้ทรัพย์และข้าว
เปลือกเป็นอย่างหนึ่ง รู้ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายใน
มนุษย์โลกนี้เป็นอย่างหนึ่ง รู้ทรัพย์และข้าว
เปลือกและชีวิตมนุษย์เป็นอีกอย่างหนึ่ง จากสิ่ง
นอกนี้แล้ว ฟังทำที่ฟังของตน ชนเหล่าใดเป็นผู้
ฉลาดในธรรม มารู้ชัดอย่างนี้ ชนเหล่านั้นย่อม
ไม่ประมาทในทาน เพราะได้ฟังคำของพระ-
อรหันต์ทั้งหลาย.

จบ นาคเปตวัตถุที่ ๑๑

อรรถกถานาคเปตวัตถุที่ ๑๑

เมื่อพระคาสดาประทับอยู่ในพระวิหารชื่อว่า เขตวัน ทรง
พระปรารภพราหมณ์เปรต ๒ คน จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า ปุโรโต ว เสเตน ปเลติ หตุถินา ดังนี้.

ได้ยินว่า ท่านสังกัจจะ ผู้มีอายุได้ ๘ ขวบ บรรลุพระอรหัต
ในขณะที่จรดมิดโกนที่ปลายผมนั้นแล ดำรงอยู่ในภุมิสามณเระ อยู่ใน
ราวป่าพร้อมกับภิกษุประมาณ ๓๐ รูป ห้ามความตายที่มาถึงแก่
ภิกษุเหล่านั้น จากมือของพวกโจร ๕๐๐ คน และฝึกโจรเหล่านั้น

แล้ว ให้บรรพชา ได้พาไปยังสำนักของพระศาสดา. พระศาสดา ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น. ในเวลาจบพระธรรมเทศนา ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้บรรลุพระอรหัต. ลำดับนั้น ท่านสังกัจจะ มี พรรษาครบ ได้อุปสมบทแล้ว พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป เหล่านี้ พากันไปยังกรุงพาราณสี อยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน. พวก มนุษย์พากันไปหาพระเถระ ได้ฟังธรรมแล้ว มีจิตเลื่อมใส ได้ ถวายอาคันตุक्तาน เป็นพวก ๆ ตามลำดับถนน. ในบรรดามนุษย์ เหล่านี้ มีอุบาสกคนหนึ่ง ได้ชักชวนพวกมนุษย์ในนิตยภัตร. มนุษย์เหล่านั้น ได้เริ่มตั้งนิตยภัตตามกำลัง.

ก็สมัยนั้น ในกรุงพาราณสี มีพราหมณ์มีจลาทัญญิกคนหนึ่ง ได้มีบุตรชาย ๒ คน บุตรหญิง ๑ คน. ในบุตรเหล่านี้ บุตรคนโต ได้มีอุบาสกเป็นมิตร. อุบาสกนั้น พาบุตรคนโต (ของพราหมณ์) นั้น ไปพาท่านสังกัจจะ. ท่านสังกัจจะแสดงธรรมแก่เธอ. เธอได้ เป็นผู้มิจิตอ่อน. ลำดับนั้น อุบาสกนั้นกล่าวกะเธอว่า เธอจงให้ นิตยภัตรแก่ภิกษุรูปหนึ่ง. บุตรพราหมณ์กล่าวว่า พวกเราผู้เป็น พราหมณ์ไม่เคยประพฤตินิตยภัตรทานแก่พระสมณผู้ศากยบุตร เลย เพราะฉะนั้น เราจักไม่ยอมให้. อุบาสกกล่าวว่า ถึงเราท่าน ก็จักไม่ให้ภัตรบ้างหรือ บุตรพราหมณ์กล่าวว่า ทำไม จันจักไม่ให้. อุบาสกพูดว่า ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งที่จะให้เรา เธอจงถวาย แก่ภิกษุรูปหนึ่งเถิด. เขารับคำแล้ว ในวันที่ ๒ ได้ไปยังวิหาร แต่เจ้าครู นิมนต์ภิกษุมารูปหนึ่งให้ฉันแล้ว.

เมื่อเวลาผ่านไปอย่างนี้ น้องชายและน้องสาวของเขา เห็น การปฏิบัติของภิกษุทั้งหลาย และได้ฟังธรรมแล้ว มีความเลื่อมใส ยิ่งในพระศาสนา และได้มีความยินดีในบุญกรรม. ชนทั้ง ๓ คน เหล่านั้น เมื่อให้ทานตามกำลังทรัพย์อย่างนี้ ได้สักการะเคารพ นับถือบูชา สมณพราหมณ์ทั้งหลาย. ส่วนมารดาและบิดาของ พวกเรา เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีมีความเลื่อมใส ไม่เคารพในสมณ- พราหมณ์ ไม่เอื้อเฟื้อ ไม่พอใจในการบำเพ็ญบุญ. พวกญาติจึงได้ ขอเด็กหญิงผู้เป็นธิดา แห่งมารดาบิดาเหล่านั้น มาเพื่อประโยชน์ แก่บุตรของลุง. ก็บุตรคนโตนั้น ฟังธรรมในสำนักของท่านสังกัจจะ แล้วเกิดความสังเวช บรรพชาแล้ว ไปยังเรือนของมารดาตน เพื่อฉันเป็นนิตย. มารดาปลอบใจเธอด้วยเด็กธิดา ผู้เป็นมารดา ของพี่ชายตน. ด้วยเหตุนี้ เธอเป็นผู้กลัวใจจึงเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ เรียนว่า ท่านครับ ผมจักสัก ขอท่านจงอนุญาตให้ผมสักเถิด. พระอุปัชฌาย์ เห็นเธอผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย จึงกล่าวว่า พ่อ สามเณร รอสักเดือนก่อนเถอะ. พามเณรรับคำท่านแล้ว ผ่านไปได้ เดือนหนึ่ง จึงได้แจ้งให้ทราบอย่างนั้นเหมือนกัน. พระอุปัชฌาย์ ก็กล่าวซ้ำอีกว่า กิ่งเดือนเถิด. พอกิ่งเดือนผ่านไป เมื่อสามเณร กล่าวอย่างนั้น พระเถระก็กล่าวอีกว่า รอสัก ๗ วัน เถอะ. สามเณร รับคำแล้ว. ครั้นภายใน ๗ วันนั้น เรือนของน้ำหญิงสามเณร หลังพังไป ทรุคโทรม ฝาเรือนชำรุด ถูกลมพัดและฝนสาดเข้า ก็พังลง. ในคนเหล่านั้น ท่านพราหมณ์ พราหมณี ลูกชาย ๒ คน

ลูกหญิง ๑ คน ถูกเรือนพังกัปตายเป็นหมด. ในคนที่ตายไปเหล่านั้น
พราหมณ์ และนางพราหมณี บังเกิดในกำเนิดเปรต. ลูกชาย ๒ คน
ลูกหญิง ๑ คน บังเกิดในภุมมเทวดา. ในบุตรเหล่านั้น บุตรคนโต
เกิดมีช้างเป็นพาหนะ. บุตรคนเล็กเกิดมีรถเทียมด้วยแม่ม้าอัสตร.
บุตรหญิงมีวาทองคำเป็นเครื่องแห่แหน. พราหมณ์และนาง
พราหมณี ถือเอาหม้อเหล็กชนิดใหญ่มาทุบกัน. ที่ที่ถูกทุบแล้ว
มาประมาณเท่าหม้อลูกใหญ่ ผุดขึ้นครู่เดียวเท่านั้น หัวผีก็แก่เต็มที
แล้วแตกผุพังไป. พราหมณ์สองฝั่งเมียนั้น ต่างช่วยกันผ้าฝीของกัน
และกัน ถูกความโกรธครอบงำ ไร้ความกรุณาตะคอกด้วยวาจา
หยาบ พวกกันดืมหนองและเลือด, และไม่ได้รับความอím.

ลำดับนั้น สามเณร ถูกความกลุ้มใจกลุ้มรมจึงเข้าไปหา
พระอุปัชฌาย์ เรียนว่า ท่านครับ กระผมผ่านวันปฏิญญาณไป
แล้ว ผมจกกลับไปเรือน ขอท่านจงอนุญาตผมเถิด. ลำดับนั้น
พระอุปัชฌาย์กล่าวแก่เธอว่า เมื่อถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เวลาพระ-
อาทิตย์ตกดิน เธอจงมาเถิด. ดังนี้แล้ว ได้เดินไปหน่อยหนึ่งแล้ว
ยืนอยู่ด้านอิสิปตนวิหาร. ก็สมัยนั้น เทพบุตร ๒ องค์นั้น พร้อมด้วย
น้องสาว เดินผ่านไปทางนั้นนั่นแล เพื่อจะอวดอ้างสมาคมยักษ์.
ฝ่ายมารดาบิดาของพวกเขา ต่างก็ถือไม้หม้อน พูควาจาหยาบ
รูปร่างดำ มีเส้นผมยุ่งรุงรังเศร้าหมองยาว เช่นกับต้นตาลที่ถูก
ไฟไหม้ มีหนองและโลหิตไหล มีตัวหดเหี่ยวเห็นเข้าน่าเกลียด
น่ากลัวพิลึก ติดตามพวกบุตรไป.

ลำดับนั้น ท่านสังกัจจะสำแดงฤทธิ์โดยประการที่สามณเระ นั้นจะได้พบเห็นพวกเหล่านั้น ผู้กำลังเดินไปทั้งหมดแล้วกล่าวกะ สามณเระว่า เห็นไหม? พ่อสามณเระ พวกเหล่านี้กำลังเดินไป. สามณเระเรียนว่า เห็นขอรับ. ท่านสังกัจจะกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น เธอจงสอบถามถึงกรรมที่พวกเหล่านี้ กระทำไว้เกิด. สามณเระ สอบถามพวกที่ไปด้วยยานช้างเป็นต้น ตามลำดับ. คนเหล่านั้น กล่าวว่า ท่านจงสอบถามพวกเปรตที่มาภายหลังเกิด. สามณเระ กล่าวกะเปรตเหล่านั้น ด้วยคาถาทิ้งหลายว่า :-

คนหนึ่งขี่ช้างเผือกไปข้างหน้า คนหนึ่ง
ขี่รถเทียมด้วยแม่ม้าอัสดร ไปในท่ามกลาง
นางสาวน้อยขึ้นวอไปข้างหลัง เปลงรัศมีสว่าง
ไสวไปทั่วทั้ง ๑๐ ทิศ ส่วนท่านทั้งหลาย มือถือ
หมอนเดินร้องไห้ มีใบหน้าพุ่มไปด้วยน้ำตา มีตัว
เป็นแผลแตกพัง ท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำกรรม
ชั่วอะไรไว้ ท่านทั้งหลายดื่มกินโลหิตของกัน
และกัน เพราะกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุโรโต ได้แก่ก่อนเขาทั้งหมด.
บทว่า เสเตน แปลว่า ขาว. บทว่า ปเลติ แปลว่า เดินไป.
บทว่า มชฺเณ ปน ได้แก่ ในระหว่างเทพบุตรผู้ขึ้นช้าง และเทพธิดา
ผู้ขึ้นวอ. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า อสุตธีรเณ ความว่า
ไปด้วยรถเทียมด้วยแม่ม้าอัสดร. บทว่า นียติ แปลว่า นำไป.

บทว่า โอบาสยนุติ ทส สพุทโส ทิสา ความว่า เปล่งรัศมีสว่าง
ไสวไปทั่วทั้ง ๑๐ ทิศ โดยรอบ ด้วยรัศมีแห่งสรีระของตน และด้วย
รัศมีแห่งฝ่าและเครื่องอาภรณ์เป็นต้น. บทว่า มุคฺครหตุตปาณิน
ได้แก่ ส่วนท่านทั้งหลายมีมือถือไม้ฆ้อน. ฝ่ามือนั้นแหละ แผลกออก
ไปกว่าศัพทว่า มือ เพราะได้ไฉนว่าฝ่ามือ ในกิจที่จะพึงทำ
พื้นดินให้ละเอียดเป็นต้น. บทว่า ฉินฺนปภินฺนคิตา ได้แก่ มีตัว
เป็นแผลแตกพังในที่นั้น ๆ ด้วยการใช้ไม้ฆ้อนทุบ. บทว่า ปิวถ
แปลว่า ขอท่านทั้งหลาย จงดื่มกินเถิด.

เปรตเหล่านั้น ถูกลสามเณร ถามอย่างนั้น จึงได้กล่าวตอบ
เรื่องนั้นทั้งหมด ด้วย ๔ คำว่า :-

ผู้ใดซึ่งข้างเผือกชาติภูษร มี ๔ ทำ ไป
ข้างหน้า คนนั้นเป็นบุตรหัวปีของข้าพเจ้าทั้ง ๒
เมื่อเป็นมนุษย์ เขาได้ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ จึง
ได้รับความสุข บันเทิงใจ ผู้ใดซึ่งรเทียมด้วย
แม่ม้าอัสดร ๔ ม้า แล่นเรียบไปท่ามกลาง ผู้นั้น
เป็นบุตรคนกลาง ของข้าพเจ้าทั้ง ๒ เมื่อเขาเป็น
มนุษย์ เขาเป็นคนไม่ตระหนี่ เป็นทานบดีรุ่งเรือง
อยู่ นารีใดที่มีปัญญา มีดวงตากลมงดงาม รุ่งเรือง
ดูจตาเนื้อ ขึ้นวอมาข้างหลัง นารีนั้นเป็นธิดาคน
สุดท้าย ของข้าพเจ้าทั้ง ๒ นางมีความสุขเบิก
บานใจ เพราะส่วนแห่งทานถึงส่วน เมื่อก่อนเขา

ทั้ง ๓ คน มีจิตเลื่อมใส ได้ให้ทานแก่สมณ-
พราหมณ์ทั้งหลาย ส่วนข้าพเจ้าทั้ง ๒ เป็นคน
ตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ทั้งหลาย เขาทั้ง
๓ คนนี้ ถวายทานแล้วบำรุงบำเรอ ด้วยกามคุณ
อันเป็นทิพย์ ส่วนข้าพเจ้าทั้ง ๒ ชูบชิตอยู่เหมือน
ไม้้อที่เขาตัดทิ้งไว้ ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุโรโต ว โย คจฺจติ ความว่า
บรรดาคนที่เดินไปเหล่านี้ ผู้ที่เดินไปข้างหน้า. บทว่า โยโส
ปุโรโต คจฺจติ ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า ผู้ที่ไปข้างหน้า. บทว่า
กุญฺชเรน ได้แก่ ช้างอันได้นำมาว่า กุญฺชเร เพราะอรรถว่า ยังพื้น
ปฐพี คือแผ่นดินให้เจริญขึ้น หรือเพราะยินดี คือเที่ยวไปในท้อง
ภูเขาที่สะสมด้วยหญ้าและเถาวัลย์เป็นต้น. บทว่า นาคเณ ได้แก่
ชื่อว่า นาค เพราะเป็นสัตว์ไม่ควรล่วงละเมิด ไม่ควรดูหมิ่น.
ด้วยช้างเชือกประเสริฐนั้น. บทว่า จตุกฺกเมน ได้แก่ มี ๔ เท้า.
บทว่า เซฏฺโง แปลว่า ผู้เกิดก่อน.

บทว่า จตุพฺภิ ได้แก่ ด้วยแม่ม้าอัสดร ๔ ม้า. บทว่า
สุวคฺคิตน ได้แก่ ซึ่งมีการเล่นเรียบ คือ เล่นไปอย่างสวยงาม.
บทว่า นิคมนฺทโลจนา ได้แก่ ผู้มีดวงตางามดุจดวงตาเนื้อ. บทว่า
ภาคฑฺฒภาเคน ได้แก่ เพราะส่วนแห่งทานถึงส่วน คือ เพราะทาน
ถึงส่วนจากส่วนแห่งทานที่ตนได้แล้วเป็นเหตุ. บทว่า สุจี แปลว่า
ได้รับความสุข. จริงอยู่ คำว่า สุจี นี้ ท่านกล่าวโดยเป็นถึงกวีปลาส.

บทว่า **ปริภาสกา** แปลว่า ผู้ดำ. บทว่า **ปริจารยหุติ** ความว่า
ชนเหล่านั้น ย่อมยังอินทรีย์ของตนให้เที่ยวไป ในกามคุณอันเป็นทิพย์
ตามความสุข ทั้งข้างโน้น ข้างนี้, หรือ ยิงชนผู้เป็นบริวารให้ทำการ
บำเรอตน ด้วยวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งบุญญาภพของตน.
บทว่า **มยลฺย** **สุตฺตสม** **นโฬว** **ฉินฺโน** ความว่า ส่วนข้าพเจ้าทั้ง ๒
ชูบชีวิตอยู่เหมือนไม้้อที่เขาตัดทิ้ง คือ ที่เขาโยนไปกลางแดด ฉะนั้น
ได้แก่ เป็นผู้เหือดแห้ง แห้งผาก ด้วยความหิวกระหายและด้วยการ
ใช้ไม้ทำร้ายกัน.

เปรตเหล่านั้น ครั้นประกาศความชั่วของตนอย่างนี้แล้ว
จึงแจ้งว่า พวกเราเป็นลูกและงาของท่าน. สามเณรได้ฟังดังนั้นแล้ว
เกิดความสลดใจ เมื่อจะถามว่า ทำอย่างไรหนอ โภชนะจึงจะสำเร็จ
แก่พวกคนทำความชั่วเห็นปานนี้ได้ จึงกล่าวคาถานี้ว่า

อะไรเป็นโภชนะของท่าน อะไรเป็นที่

นอนของท่าน และท่านมีบาปกรรมเป็นอย่างยิ่ง
ยังอัศภาพให้เป็นไปอย่างไรได้ และโภคะเป็น
อันมากมีอยู่ไม่น้อย ท่านเบื่อหน่ายความสุข ได้
ประสบทุกข์ในวันนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กิ** **ตุมุหํ** **โกชนํ** ความว่า
สิ่งเช่นไร เป็นโภชนะของท่าน. บทว่า **กิ** **สยานํ** ความว่า สิ่งเช่นไร
เป็นที่นอนของท่าน. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า **กิ** **สยานา** ดังนี้ก็มี,
อธิบายว่า สิ่งเช่นไร เป็นที่นอนของท่าน คือ ท่านนอนในที่นอน

เช่นไร บทว่า กถญจ ยาเปถ ความว่า ท่านยังอรรถภาพให้เป็นไป
ด้วยประการไร. บทว่า กถ โว ยาเปถ ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า
ท่านยังอรรถภาพให้เป็นไปด้วยอาการอย่างไร. บทว่า สุปาปชมฺมิโน
ได้แก่ ผู้มีบาปกรรม ด้วยดี คืออย่างยิ่ง. บทว่า ปหุตโภเกสุ
ความว่า เมื่อโภคะอันหาที่สุดมิได้ คืออย่างยิ่ง มีอยู่. บทว่า
อนปฺปกเส แปลว่า ไม่น้อย คือมาก. บทว่า สุขํ วิราชาย ได้แก่
เมื่อหน่าย คือไม่ยินดีความสุข เพราะไม่ทำบุญอันเป็นเหตุให้เกิด
ความสุข. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า สุขุสุต วิราเชน ก็มี. บทว่า
ทุกฺขชฺช ปตฺตทา ความว่า วันนี้คือบัดนี้ ท่านได้รับความทุกข์อัน
นับเนื่องในกำเนิดเปรตนี้.

เปรตทั้งหลาย ถูกสามเณรถามอย่างนั้นแล้ว เมื่อจะแก้
ข้อความที่สามเณรถาม จึงได้ภายิตคาถา ๕ คาถาว่า :-

ข้าพเจ้าทั้งสอง ตีซึ่งกันและกันแล้ว กิน
หนองและเลือดของกันและกัน ได้ดื่มหนองและ
เลือดเป็นอันมาก ก็ยังไม่หายอยาก มีความหิว
อยู่เป็นนิตย์ สัตว์ทั้งหลายไม่ได้ให้ทาน ละไป
แล้ว เกิดในยมโลก ย่อมร่ำไรอยู่ เหมือนข้าพเจ้า
ทั้ง ๒ ฉะนั้น สัตว์เหล่าใดได้ประสพโภคะต่าง ๆ
แล้วไม่ใช้สอยเอง ไม่ทำบุญ สัตว์เหล่านั้น จัก
ต้องหิวกระหายในปรโลก ภายหลังถูกความหิว
แผดเผาไหม้อยู่สิ้นกาลนาน ครั้นทำกรรมทั้ง

หลายมีผลเผ็ดร้อน เป็นทุกข์ เป็นกำไรแล้ว ย่อม
ได้เสวยทุกข์ บัณฑิตทั้งหลาย รู้ทรัพย์และข้าว
เปลือกเป็นอย่างหนึ่ง รู้ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายใน
มนุษยโลกนี้ เป็นอย่างหนึ่ง รู้ทรัพย์ ข้าวเปลือก
และชีวิตมนุษย์ เป็นอีกอย่างหนึ่ง จากสิ่งนอกนี้
แล้ว ฟังทำที่ฟังของตน ชนเหล่าใด เป็นผู้ฉลาด
ในธรรม ฟังคำของพระอรหันต์ทั้งหลายแล้ว มา
รู้ชัดอย่างนี้ ชนเหล่านั้น ชื่อว่า ไม่ประมาทใน
ทาน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น ธาตา โหม ความว่า ข้าพเจ้า
ยังไม่หายอยาก คือ ยังไม่หายอิมหนา. บทว่า นจฺจาทิมฺหเส แปลว่า
ยังไม่อิมใจ, คือ ไม่ยังความพอใจให้เกิดขึ้น, อธิบายว่า พวกเรา
ไม่ได้ค้มหนองและเลื้อคนั้นตามความพอใจของตน. บทว่า อิจฺเจว
แก้เป็น เอวเมว แปลว่า ฉะนั้นนั่นแล. บทว่า มจฺจา ปรีเทยนฺติ
ความว่า พวกมนุษย์แม้เหล่าอื่น ผู้ทำบาปไว้ ย่อมรำพัน ย่อม
คร่ำครวญ เหมือนพวกเรา. บทว่า อทายกา ได้แก่ เป็นผู้ไม่ให้
เป็นปกติ คือเป็นผู้ตระหนี่. บทว่า ยมสฺส ฐายินो ได้แก่ เป็นผู้
มีปกติตั้งอยู่ ในฐานะแห่งพระยายม อันเข้าใจกันว่า ยมโลก คือ
ในเปตวิสัย. บทว่า เย เต วิทิจฺจ อธิคมฺม โภเค ความว่า ชนเหล่านั้น
เหล่าใด ได้ประสบคือได้รับ โภคะต่างๆ อันเป็นความสุขพิเศษ
ในบัดนี้ และในต่อไป. บทว่า น กุณฺขเร นาปี กโรนฺติ ปุณฺณํ

ความว่า ย่อมไม่บริโภค แม้ด้วยตนเองเหมือนพวกเรา เมื่อจะให้
แก่ชนเหล่าอื่น ก็ไม่ทำบุญอันสำเร็จด้วยทาน.

บทว่า **เต ขุปปิปาสุปคตา ปรตุถ** ความว่า สัตว์เหล่านั้น
จะต้องถูกความหิวกระหายครอบงำ ในโลกหน้า คือ ในปรโลก
ได้แก่ในเปตวิสัย. บทว่า **จิรี ฌายเร ทยุหมานา** ความว่า ถูกไฟ
คือทุกข์ อันมีความหิวเป็นต้น เป็นเหตุ คือ ถูกไฟคือความเดือดร้อน
อันเป็นไปโดยนัยมีอาทิว่า พวกเราไม่ได้กระทำกุศลไว้เลย ทำแต่
ความชั่ว ดังนี้ แผลเผาไหม้อยู่คือ ทอดถอนอยู่. บทว่า **อนุโณนฺติ
ทุกุขํ กฏุกุปฺผลานิ** ความว่า คนเหล่านั้นครั้งทำบาปกรรม อันมีผล
ไม่น่าปรารถนาแล้ว ย่อมเสวยทุกข์ คือทุกข์อันเป็นไปในอบาย
ตลอดกาลนาน.

บทว่า **อิตุตฺริ** ความว่า ไม่ตั้งอยู่ตลอดกาลนาน คือ ไม่เที่ยง
มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา. บทว่า **อิตุตฺริ อิธ ชีวิตํ** ความว่า
แม้ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ในมนุษยโลกนี้ นิดหน่อย คือมีประมาณ
เล็กน้อย. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ผู้ใดเป็นอยู่
ได้นาน ผู้นั้นก็เป็นอยู่เพียง ๑๐๐ ปี หรือเกินไปเพียงเล็กน้อย.
บทว่า **อิตุตฺริ อิตุตฺริโต ฌตุวา** ความว่า ใคร่ครวญด้วยปัญญาว่า
เครื่องอุปกรณ์มีทรัพย์และธัญญาหารเป็นต้น และชีวิตของมนุษย์
ทั้งหลาย มีนิดหน่อยคือ มีชั่วขณะ ได้แก่ไม่นาน. บทว่า **ทีปํ
กยิราถ ปญฺหิโต** ความว่า บุรุษผู้มีปัญญา พึงทำเกาะคือที่พึ่ง
ของตนให้เป็นที่ตั้งอาศัย แห่งความสุขในปรโลก. บทว่า **เย เต เอว**

ปชานนุติ ความว่า ชนเหล่านั้น เหล่าใด ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ว่า โภคะและชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย เป็นของนิคหน้อย ชนเหล่านั้น ย่อมไม่ประมาทในทานตลอดกาลทุกเมื่อ. บทว่า **สุตฺวา อรหตฺ วโจ** ความว่า ได้ฟังคำของพระอรหันต์ทั้งหลาย คือของพระอรียเจ้าทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น, อธิบายว่าเพราะฟัง. คำที่เหลือ ปรากฏชัดแล้วทีเดียว.

เปรตเหล่านั้น ถูกสามเณรถามแล้วอย่างนี้ จึงบอกความนั้นแล้ว ประกาศว่า พวกเราเป็นลูกและป้าของท่าน. สามเณรได้ฟังดังนั้นแล้ว เกิดความสลัดใจ บันเทาความกุ่มใจเสียได้ ชบศิระชะลงที่แทบเท้าทั้ง ๒ ของพระอุปัชฌาย์แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อที่ท่านผู้อนุเคราะห์ อาศัยความเอ็นดูพึงกระทำนั้น เป็นอันท่านกระทำแล้ว แก่กระผม กระผมจะรักษาไว้ โดยไม่ให้ตกไปสู่ความพินาศเป็นอันมาก, บัดนี้ เราไม่มีความต้องการด้วยการครองเรือน เราจักยินดียิ่งในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์. ลำดับนั้น ท่านสังกัจจะ ได้บอกกัมมัญฐานอันเหมาะสมแก่อัธยาศัยของสามเณรนั้น. สามเณรนั้นหมั่นประกอบพระกัมมัญฐาน ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต. ฝ่ายท่านสังกัจจะ ได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว. พระศาสดา ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร แก่บริษัทผู้ฟังพร้อมแล้ว. พระเทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชนดังนี้แล.

จบ อรรถกถานาคเปตวัตถุที่ ๑๑

๑๒. อูรคเปตวัตถุ

ว่าด้วยมาอย่างไรไปอย่างนั้น

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะบอกเหตุแห่งการไม่เสร้างโศก
จึงกล่าวคาถา ๒ คาถาความว่า

[๕๗] บุตรของเรา ละสรีระอันคร่ำคร่าของตน
ไป เหมือนงูลอกคราบฉะนั้น เมื่อสรีระแห่งบุตร
ของเรา ใช้สอยไม่ได้ ละไปแล้ว มีกาละอัน
กระทำแล้วอย่างนี้ บุตรของเราเมื่อญาติเฝ้าอยู่
ย่อมไม่รู้ถึงความร้ายของญาติทั้งหลาย
เพราะฉะนั้น เราจึงไม่เสร้างโศกถึงเขา คติอันใด
ของเขามีอยู่ เขาได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

นางพราหมณ์กล่าวว่า

บุตรของดิฉัน ดิฉันไม่ได้เชิญมา ก็มาแล้ว
จากปรโลก ดิฉันไม่ได้อนุญาตให้ไป ก็ไปแล้ว
จากมนุษยโลกนี้ เขามาอย่างไร เขาก็ไปอย่างนั้น
ทำไมจะต้องไปร้ายในการไปจากโลกนี้ของเขา
เล่า บุตรของดิฉันเมื่อพวกญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่
รู้ถึงความร้ายของหมู่ญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉัน
จึงไม่ร้องไห้ถึงบุตรนั้น คติอันใดของเขามีอยู่
เขาได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

น้องสาวกล่าวว่า

ถ้าดิฉันร้องไห้ ก็จะเป็นผู้ชুবผอม ผล
อะไรจะพึงมีแก่ดิฉันในการร้องไห้นั้น ความไม่
สบายใจก็จะพึงมีแก่ญาติและมิตรสหายทั้งหลาย
โดยยิ่ง พี่ชายของดิฉันอันญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่
รู้สึกถึงความร้ายของญาติทั้งหลาย เพราะฉะนั้น
ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงพี่ชายของดิฉันนั้น คตอันใด
ของเขามีอยู่ เขาได้ไปสู่คตอันนั้นแล้ว.

ส่วนภรรยาของเขากล่าวว่า

ผู้ใดเศร้าโศกถึงคนที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้
นั้นก็เปรียบเหมือนทารกร้องไห้ถึงพระจันทร์
อันลอยอยู่ในอากาศฉะนั้น สามีของดิฉันอันญาติ
เฝ้าอยู่ ย่อมไม่รู้สึกถึงความร้ายของพวกญาติ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงเขา คตอันใด
ของเขามีอยู่ เขาได้ไปสู่คตอันนั้นแล้ว.

ส่วนนางทาสีกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นเหล่ากอแห่งพรหม หม้อ
น้ำอันแตกแล้ว ฟังประธานให้ติดอีกไม่ได้ ฉันท
ผู้ใดเศร้าโศกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้นั้นก็เปรียบ
เหมือนฉันทนั้น นายของดิฉันอันพวกญาติเฝ้าอยู่
ย่อมไม่รู้สึกถึงความร้ายของญาติทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องไห้ถึงท่าน คติอันใด
ของท่านมีอยู่ ท่านได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

จบ อุรคเปตวัตถุที่ ๑๒

อรรถกถาอุรคเปตวัตถุที่ ๑๒

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภ
อุบาสกคนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า อูโรคว ตจฺ ชินฺณํ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี บุตรของอุบาสกคนหนึ่ง ได้ถึง
แก่กรรมลง. เพราะเหตุที่บุตรตายลง อุบาสกนั้น จึงถึงความ
เศร้าโศกร่ำไร ออกไปข้างนอก ไม่อาจจะทำการงานอะไร ๆ ได้
จึงอยู่แต่ในเรือนเท่านั้น. ครั้นในเวลาใกล้รุ่ง พระศาสดาเสด็จ
ออกจากพระมหากรุณาสมบัติ ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ
ทรงเห็นอุบาสกนั้น ในเวลาเช้า ทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและ
จีวร ได้เสด็จไปยังเรือนของอุบาสกนั้นแล้ว ประทับยืนอยู่ที่ประตู.
ฝ่ายอุบาสก ทราบว่าพระศาสดาเสด็จมา จึงรีบลุกขึ้นไปต้อนรับ
แล้ว รับบาตรจากพระหัตถ์ แล้วให้เสด็จเข้าบ้าน ให้คนปูลาด
อาสนะถวาย. พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งบนอาสนะที่เขา
ปูลาดไว้แล้ว ฝ่ายอุบาสกไหว้พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นั่ง ณ ส่วน
ข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะอุบาสกนั้นว่า คุณก่อนอุบาสก
ทำไมจึงปรากฏดูเหมือนเศร้าโศกไป. อุบาสกกราบทูลว่า พระเจ้าข้า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า บุตรที่รักของข้าพระองค์ตายไป เพราะเหตุ นั้น ข้าพระองค์จึงเศร้าโศก. ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงบันเทาความเศร้าโศกของเขา จึงตรัสอรุณชาดกว่า :-

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในเมืองพาราณสี แคว้นกาสิ ได้มีตระกูลพราหมณ์ ชื่อว่า ธรรมปาละ. ในตระกูลพราหมณ์นั้น มีคนเหล่านี้คือ พราหมณ์ พราหมณี บุตร ธิดา ลูกสะใภ้ และทาสี ทั้งหมดได้มีความยินดีในการเจริญมรณานุสสติ. บรรดาชนเหล่านั้น คนผู้ที่ จะออกไปจากเรือน จะให้โอวาทคนที่เหลือแล้ว ไม่หวังใยออกไป. ครั้นวันหนึ่ง พราหมณ์กับบุตรออกจากเรือนไปไถนา. บุตร สุขุมเข้าไปไม้สละพินแห่ง ๆ อยู่. ภูเขาตัวหนึ่งในที่นั้น เลื้อยออกจากโพรงไม้ เพราะกลัวถูกเผาไฟจึงกัศบุตรคนนี้ของพราหมณ์. เขาสลบไปเพราะกำลังพิษลัมลงตรงนั้นเอง ตายแล้ว เกิดเป็นท้าวสักกเทวราช. พราหมณ์เห็นบุตรตายแล้ว จึงพูดกะบุรุษคนหนึ่ง ผู้เดินไปใกล้ที่ทำงานอย่างนี้ว่า สหายเอ๋ย ท่านจงไปเรือนของเรา แล้วบอกนางพราหมณ์อย่างนี้ว่า จงอาบน้ำ นุ่งผ้าขาว ถือเอาภัตตรและดอกไม้ของหอมเป็นต้น สำหรับคนผู้เดียวแล้วจงรีบมา. บุรุษนั้นไปที่เรือนนั้นแล้ว บอกให้ทราบอย่างนั้น. ฝ่ายชนในเรือนก็ได้ทำตาม. พราหมณ์ อาบน้ำ บริโภคอาหารแล้วลูบไล้ มีขนบริวารห้อมล้อม ยกร่างของบุตรขึ้นเชิงตะกอน จุดไฟเผาไม้เศร้าโศก ไม่เดือดร้อน ได้ยินมนสิการถึงอนิจจังสัญญา เหมือนเผาท่อนไม้.

ลำดับนั้น บุตรของพราหมณ์ บังเกิดเป็นท้าวสักกะ. และท้าวสักกะนั้น ก็ได้เป็นพระโพธิสัตว์ของเราทั้งหลาย. พระองค์ทรงพิจารณาชาติก่อนของพระองค์ และบุญที่ได้ทำไว้ เมื่อจะอนุเคราะห์บิดาและพวกญาติ จึงแปลงเพศเป็นพราหมณ์มาในที่นั้น เห็นพวกญาติไม่เสร์้าโศก จึงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญเฝ้ามองดูจงให้เนื้อแก่ข้าพเจ้าบ้าง ข้าพเจ้าหิวจริง. พราหมณ์กล่าวว่า ไม่ใช่หมูก แต่เป็นมนุษย์นะพราหมณ์. ท้าวสักกะกล่าวว่า ผู้นี้เป็นศัตรูของพวกท่านหรือไง. พราหมณ์กล่าวว่า ไม่ใช่ศัตรู เขาเป็นบุตรรุ่นหนุ่ม มีคุณมาก เป็นโอรสเกิดในอก. ท้าวสักกะกล่าวว่า เมื่อบุตรรุ่นหนุ่มมีคุณเห็นปานนั้นตายไป ทำไมพวกท่านจึงไม่เสร์้าโศกกันเล่า. พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกเหตุที่ไม่เสร์้าโศก จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

บุตรของเรา ละสรีระอันคร่ำคร่าของตน
ไป เหมือนงูลอกคราบ เมื่อสรีระใช้สอยไม่ได้
ละไปแล้วทำกาละไปแล้วอย่างนี้ บุตรของเรา
เมื่อญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่รู้ถึงความร่ำไรของพวก
ญาติได้ เพราะฉะนั้น เราจึงไม่เสร์้าโศกถึงเขา.
คติอันใดของเขามีอยู่ เขาก็ได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อูโรโค ความว่า ชื่อว่า อูระคะ เพราะไปด้วยขอก. คำว่า อูโรโค นี้ เป็นชื่อของงู. บทว่า ตัง ชินฺณัง ได้แก่ หนังคือคราบของตน อันคร่ำคร่าคือเก่า เพราะความ

ทรุดโทรม. บทว่า **หิตฺวา คจฺจติ สนฺตํ** ความว่า งูลอกละทิ้ง
คราบเก่าของตนจากร่าง ในระหว่างต้นไม้ ในระหว่างไม้พิน
ในระหว่างโคนต้นไม้ หรือในระหว่างแผ่นหิน เหมือนคนถอดเสื้อ
แล้วไปตามความต้องการ ฉันทใด สัตว์ผู้หมุนเวียนไปในสงสาร
ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ละคร่างของตน คือสรีระของตน อันชื่อว่า
เป็นของคร่ำคร่า เพราะกรรมเก่าหมดสิ้นไป คือ ไปตามกรรม.
อธิบายว่า อุบัติ โดยภพใหม่. พรหมณ์เมื่อจะแสดงถึงร่างกาย
ของบุตรที่กำลังพากันเผาอยู่ จึงกล่าวว่า เอวฺ ดังนี้เป็นต้น. บทว่า
สรีเร นิพฺพโกเ ได้แก่ เมื่อร่างกายแม่ของตนเหล่านี้ ที่ใช้สอยไม่ได้
อย่างนี้ ก็ไม่เกิดประโยชน์ เหมือนร่างกายของบุตรนี้. บทว่า
เปเต ได้แก่ ปราศจาก อายุ ไออุ่น และวิญญาณ. บทว่า **กาลกเต สติ**
ได้แก่ ตายไปแล้ว. บทว่า **ตสฺมา** ความว่า เพราะร่างกายที่ถูกเผา
ย่อมไม่รู้สึกรถึงการร้องไห้ ทั้งความรำไรของพวกญาติ เหมือน
บุตรของเรา ไม่รู้ความทุกข์ที่เกิดแต่การเผา เพราะปราศจาก
วิญญาณ ฉะนั้น เราทำบุตรคนนี้ของเราให้เป็นเหตุ จึงไม่ร้องไห้.
บทว่า **คโต โส ตสฺส ยา คติ** ความว่า หากว่า สัตว์ที่ตายไปแล้ว
ทั้งหลาย ไม่ขาดศูนย์ไซ้ร้ ถึงกระนั้น ผู้ตายพึงหวังคติใด ด้วย
อำนาจกรรมที่มีโอกาสได้กระทำไว้ เขาก็ไปสู่คตินั้น ถัดจาก
การจุติทีเดียว, อธิบายว่า เขาย่อมไม่หวัง การร้องไห้ หรือความ
รำไร ของพวกญาติคนก่อน ๆ ทั้งการร้องไห้ของพวกญาติคน
ก่อน ๆ ก็ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร ๆ เสียโดยมาก.

เมื่อพราหมณ์ได้กล่าวถึงเหตุที่ตนไม่เสวราโศก เมื่อได้
ประกาศถึงความฉลาดในมนสิการโดยปริยายอย่างนี้แล้ว ท้าวสักกะ
ผู้มาในรูปร่างพราหมณ์ จึงตรัสกะนางพราหมณีว่า แม่คุณ
ผู้ตายนั้น เป็นอะไรกับท่าน. พราหมณ์กล่าวว่า นาย เขาเป็น
บุตรของฉัน ฉันบริหารครรถ์มาถึง ๑๐ เดือน ให้ดื่มน้ำนม ประคบ
ประหมมือและเท้า จนเติบโต. ท้าวสักกะตรัสว่า ถ้าเมื่อเป็น
เช่นนี้ เริ่มแรกบิดา ไม่ร้องไห้ เพราะเขาเป็นผู้ชาย, แต่ธรรมดา
ว่ามารดามีหทัยอ่อนโยน เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่ร้องไห้เล่า.
นางได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

บุตรของดิฉัน ดิฉันไม่ได้เชิญมาก็มาจาก
ปรโลกนั้น ดิฉันไม่ได้อนุญาตให้ไป ก็ไปแล้ว
จากมนุษย์โลกนี้ เขามาอย่างไร เขาก็ไปอย่าง
นั้น ทำไมจะต้องไปรำไร ในการไปจากโลกนี้ของ
เขาเล่า. เขาถูกพวกญาติเฝ้าอยู่ ย่อมไม่รู้สัก
ถึงความรำไร ของพวกญาติ เพราะฉะนั้น ดิฉัน
จึงไม่ร้องไห้ถึงเขา, คติอันใดของเขามีอยู่ เขาก็
ได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนพฺภุโธ แปลว่า ไม่ได้เรียกมา
คือ ไม่ได้ร้องเรียกอย่างนี้ว่า เจ้าจงมาเป็นบุตรของเราเถิด. บทว่า
ตโต ได้แก่ จากปรโลกที่เขาเคยอยู่มาก่อน. บทว่า อาคา แปลว่า
มาแล้ว. บทว่า นานุญญาโต แปลว่า ไม่ได้อนุญาติ คือ พวกเรามีได้

ปล่อยไปอย่างนี้ว่า จงไปปรโลกเถิดพ่อ. บทว่า อิโต โยควา อธิโลกโต แปลว่า จากโลกนี้. บทว่า คโต แปลว่า ไปปราศแล้ว. บทว่า ยถาคโต ได้แก่ มาแล้วโดยอาการใด, อธิบายว่า พวกเขา ไม่ได้เรียกก็มา. บทว่า ตถา คโต ได้แก่ ไปแล้ว โดยอาการนั้น เหมือนกัน. พราหมณ์แสดงถึงกรรมที่บุตรนั้นกระทำว่า เขามา ด้วยกรรมของตนเองอย่างใด เขาก็ไปด้วยกรรมของตนเองอย่างนั้น. บทว่า ตตฺถ กา ปริเทวนา ความว่า ทำไมจะไปมั่วร้าย เพราะ อาศัยความตายในการเวียนว่ายอยู่ในสังสาร ที่ไม่อยู่ในอำนาจ อย่างนี้เล่า. พราหมณ์แสดงว่า ความร้ายไร่นั้น ไม่สมควร ผู้มีปัญญา ไม่พึงกระทำ.

ท้าวสักกะครั้ง ได้สดับคำของนางพราหมณ์อย่างนี้แล้ว จึงถามน้องสาวของเขาว่า แม่คุณ เขาเป็นอะไรกับเธอหรือ ? น้องสาวตอบว่า เขาเป็นพี่ชายของฉันจะนาย. ท้าวสักกะถามว่า แน่แม่ ธรรมดาว่าน้องสาว จะต้องรักพี่ชาย เพราะเหตุไร เธอจึงไม่รู้เองให้เล่า. ฝ่ายนางเมื่อจะบอกเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ถ้าดิฉันร้องไห้ ก็จะมีฝ่ายผม ผลอะไรจะ
พึงมีแก่ฉัน ในการร้องไห้นั้น ความไม่สบายใจ
ก็จะพึงมีแก่ญาติมิตรและสหายยิ่งขึ้น. พี่ชาย
ของดิฉันถูกเผาอยู่ ยังไม่รู้ถึงถึงความร้ายไร้อง

พวกญาติเลย เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องให้ถึง

เขา คติอันใดของเขามีอยู่ เขาก็ไปสู่คติอันนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สเจ โรเท กิสา อสุตฺ** ความว่า ถ้าเราจะฟังร้องให้ คือ เราก็จะชুবผอม มีร่างกายเหี่ยวแห้ง.

บทว่า **ตตฺถ เม ก็ ผลํ สฺยิยา** ความว่า จะมีผลชื่อไร จะมีอานิสงส์ชื่อไร ในการร้องให้ ซึ่งมีการตายของพี่ชายฉันเป็นเหตุนั้น, อธิบายว่า พี่ชายของฉันก็จะไม่ฟังมา เพราะการร้องไห้นั้น ทั้งเขาก็จะไม่ไปสู่สุคติ เพราะการร้องไห้นั้น. บทว่า **ณฺฑติมิตฺตฺสุหฺขุขานํ ภิโย โน อรตี สฺยิยา** ความว่า ความไม่สบายใจ คือความลำบากเท่านั้น แม้ที่ยิ่งกว่าความทุกข์ในเพราะการตายของพี่ชาย จะฟังมีแก่ญาติ มิตร และสหาย ของพวกเรา เพราะความเศร้าโศกของดิฉัน.

ท้าวสักกะ ได้สดับคำของน้องสาวอย่างนั้นแล้ว จึงกล่าวกะภริยาของเขาว่า เธอเป็นอะไรกะเขา ? นางตอบว่า เขาเป็นสามีของดิฉันจะนาย. ท้าวสักกะตรัสว่า นางผู้เจริญ ธรรมดาสตรีย่อมมีความเสนาหาในสามี และหญิงหม้ายในสามีนั้น ย่อมเป็นคนไร้ที่พึ่ง เพราะเหตุไร เธอจึงไม่ร้องให้. ฝ่ายนาง เมื่อจะบอกเหตุที่ตนไม่ร้องให้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

**ผู้ใดเศร้าโศก ถึงคนที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้
นั้นก็เปรียบเหมือนทารก ร้องให้ถึงพระจันทร์
อันลอยอยู่ในอากาศ ฉะนั้น. สามีดิฉันถูกพวก**

**ญาติเฝ้าอยู่ ยังไม่รู้ถึงถึงความร้ายของพวกญาติ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องให้ถึงเขา คติอันใด
ของเขามีอยู่ เขาก็ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทารโก ได้แก่ เด็กอ่อน. บทว่า จนุท ได้แก่ ดวงจันทร์. บทว่า คจฺจนฺต ได้แก่ ลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า. บทว่า อนุโรทติ ความว่า ย่อมร้องให้ว่า จงจับล้อรถให้ฉันเถิด. บทว่า เอว สมฺปหเมเวต ความว่า ผู้ใดยอมเสว้าโศกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว คือ ตายไปแล้ว, ความเสว้าโศกของผู้นั้น ก็เปรียบเหมือนอย่างนั้น คือเห็นปานนั้น, อธิบายว่า เหมือนมีความต้องการจะจับพระจันทร์ ซึ่งลอยอยู่กลางอากาศ เพราะความอยากได้ในสิ่งที่ไม่ควรจะได้.

ท้าวสักกะครั้งฟังคำภริยาของเขาอย่างนั้นแล้ว จึงถามทาสีว่า เธอเป็นอะไรกะเขา ทาสีตอบว่า เขาเป็นนายของดิฉันจะท้าวสักกะกล่าวว่า ถ้าเมื่อเป็นอย่างนั้น เธอคงจักถูกเขาไปยตีแล้วใช้ให้ทำการงาน เพราะฉะนั้น เธอเห็นจะไม่ร้องให้ ด้วยคิดว่าเราพ้นดีแล้วจากเขา. นางทาสีกล่าวว่า นาย อย่าได้พูดอย่างนั้นกะดิฉันเลย ทั้งข้อนั้นก็สมควรแก่ดิฉัน, บุตรของเจ้านายดิฉันพร้อมด้วยขันติ เมตตา และความเอ็นดู เป็นอย่างยิ่ง ชอบกล่าวความถูกต้อง ได้เป็นเหมือนบุตรที่เติบโตในอก. ท้าวสักกะกล่าวว่า เมื่อเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุไร เธอจึงไม่ร้องให้. ฝ่ายนางทาสีเมื่อจะบอกเหตุที่ตนไม่ร้องให้ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เป็นเหล่ากอของพรหม หม้อ
น้ำที่แตกแล้ว จะพึงประสานให้ติดอีกไม่ได้
ฉันใด ผู้ใดเศร้าโศกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้นั้นก็
เปรียบเหมือนฉันนั้น นายของดิฉันถูกพวกญาติ
เผาอยู่ ก็ยังไม่รู้สึกถึงความร้ายของพวกญาติ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่ร้องให้ถึงท่าน คติอันใด
ของท่านมีอยู่ ท่านก็ได้ไปสู่คติอันนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยถาปี พุรุหุเม อุกมฺโห ภินฺโน
อปฺปฏิสนฺชฺโย ความว่า ก่อนพราหมณ์ หม้อน้ำที่แตกไปด้วย
การทุบด้วยไม้ซ่อนเป็นต้น จะประสานให้ติดกันอีกไม่ได้ ก็จะทำให้
เป็นปึกค้อย่างเดิมไม่ได้. คำที่เหลือในคาถานี้ มีเนื้อความง่าย
ทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวไว้แล้ว.

ท้าวสักกะ ครั้นได้ฟังถ้อยคำของตนเหล่านั้นแล้ว มีจิต
เสื่อมใส จึงตรัสว่า ท่านทั้งหลาย เจริญมรณัสสติชอบทีเดียว ตั้งแต่
นี้ไป ท่านทั้งหลาย ไม่มีกิจที่จะทำมีการไถนาเป็นต้น ดังนี้แล้ว
จึงทำเรือนของชนเหล่านั้น ให้เต็มด้วยรัตนะ ๗ ประการ โอวาทว่า
ท่านทั้งหลาย อย่าประมาทจงให้ท่าน รักษาศีล ทำอุโบสถกรรม
และบอกให้คนเหล่านั้นรู้จักพระองค์แล้ว เสด็จไปสู่ที่ของพระองค์
แล. แม้ชนเหล่านั้น มีพราหมณ์เป็นต้น ทำบุญมีทานเป็นต้น ดำรง
อยู่ชั่วอายุแล้ว บังเกิดในเทวโลก.

พระศาสดา ครั้นทรงนำชาดกนี้มาแล้ว ทรงถอนลูกศร
คือความเศร้าโศกของอุบาสกนั้นแล้ว ทรงประกาศสั่งจะให้สูงๆ
ขึ้น. ในเวลาจบสั่งจะ อุบาสก ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผลแล.

จบ อรรถกถาอุรคเปตวิัตถุที่ ๑๒

จบ ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวิัตถุ

รวมเรื่องในอุรควรรค คือ

๑. เขตตูปมาเปตวิัตถุ ๒. สุธกรเปตวิัตถุ ๓. ปุติมุขเปตวิัตถุ
๔. ปิฎฐฐีตลิกเปตวิัตถุ ๕. ติโรกูททเปตวิัตถุ ๖. ปัญจปุตตขาทิกเปตวิัตถุ
๗. สัตตปุตตขาทิกเปตวิัตถุ ๘. โคนเปตวิัตถุ
๙. มหาเปสการเปตวิัตถุ ๑๐. ชัลลาตียเปตวิัตถุ ๑๑. นากเปตวิัตถุ
๑๒. อุรคเปตวิัตถุ.

จบ อุรควรรคที่ ๑

อุพพีวรรคที่ ๒

๑. สังสารโมจกเปตวัตถุ

ว่าด้วยไม่ทำบุญเกิดเป็นนางเปรต

ท่านพระสารีบุตรเถระถามนางเปรตตนหนึ่งว่า

[๕๘] ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด

ซุบผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ก่อนนางผู้

ซุบผอมมีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครเล่ามายืนอยู่ใน
ที่นี่.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต เข้าถึง
ทุกติเกิดในยมโลก ได้ทำกรรมอันชั่วไว้ จึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พระเถระถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรด้วยกาย วาจา ใจ
เล่า ท่านจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก เพราะ
วิบากแห่งกรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่าใดเป็นบิดาก็ดี
มารดาที่ดี หรือแม่เป็นญาติ ผู้มีจิตเลื่อมใส พึง

ชักชวนดิฉันว่า จงให้ท่านแก่สมณพราหมณ์
ทั้งหลาย ชนผู้นุเคราะห์แก่ดิฉันเช่นนั้น มิได้มี,
ตั้งแต่นี้ไป ดิฉันจึงเป็นเปรตเปลือยกาย ถูกความ
หิวและความกระหายเบียดเบียน เทียวไปเช่นนี้
ตลอด ๕๐๐ ปี นี่เป็นผลแห่งบาปกรรมของดิฉัน
ข้าแต่พระเจ้าผู้เป็นเจ้า ดิฉันมีจิตเลื่อมใสจะขอไหว้
ท่าน ข้าแต่ท่านผู้แก่ล้า มีอานุภาพมาก ขอ
ท่านจงอนุเคราะห์แก่ดิฉันเถิด ขอท่านจงให้ท่าน
อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วจงอุทิศกุศลมาให้ดิฉัน
บ้าง ขอท่านจงเปลื้องดิฉันจากทุกข์ด้วยเถิด.
ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีใจอนุเคราะห์ รับคำ
ของนางเปรตนั้นแล้ว จึงถวายข้าวคำหนึ่ง ผ้า
ประมาณเท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง และน้ำดื่มขันหนึ่ง
แก่ภิกษุรูปหนึ่งแล้ว อุทิศส่วนบุญไปให้นางเปรต
นั้น พอท่านพระสารีบุตรเถระอุทิศส่วนบุญให้
ข้าว น้ำและเครื่องนุ่งห่ม ก็บังเกิดขึ้นทันที นี่เป็น
ผลแห่งทักษิณฯ ภายหลังนางเปรตนั้นมีร่างกาย
บริสุทธิ นุ่งห่มผ้าอันสะอาด มีค่ามากยิ่งขึ้นกว่าผ้า
แคว้นกาสิ มีวัดถาวรอันวิจิตรงดงาม เข้าไปหา
ท่านพระสารีบุตรเถระ.

พระสารีบุตรเถระถามว่า

ดูก่อนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดุจดาว
ประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อัฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่รัก
แห่งใจ ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูก่อน
นางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก เราขอถามท่าน
ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง ท่านมี
อานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นเปรต พระคุณเจ้าเป็นมุณี
มีความกรุณาในโลก ได้เห็นดิฉันชুবดมเหลือง
ถูกความหิวแผดเผา เปลือยกาย มีหนังแตกเป็น
ริ้วรอย เสวยทุกขเวทนา ได้ถวายข้าวคำหนึ่ง ผ้า
ประมาณเท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง น้ำดื่มขันหนึ่ง แก่
ภิกษุ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ดิฉัน ขอท่านจงดู
ผลแห่งข้าวคำหนึ่งที่พระเจ้าถวายแล้ว ดิฉัน
เป็นผู้ประกอบด้วยสิ่งที่น่าปรารถนา บริโภค
อาหารมีกับข้าวมีรสหลายอย่าง ตั้งพัน ๆ ปี ขอ
พระคุณเจ้าจงดูผลแห่งการถวายผ้าประมาณเท่า

ฝ่ามือ ที่ดิฉันได้รับนี้เถิด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ฝ่าในแวนแคว้นของพระเจ้านันทราชมีประมาณ
เท่าใด ฝ่านุ่งฝ่าห่มของดิฉันมีมากกว่านั้นอีก คือ
ฝ่าไหม ฝ่าขนสัตว์ ฝ่าปาน ฝ่าฝ้าย ฝ่าแม่เหล่านั้น
ทั้งกว้างทั้งยาว ทั้งมีค่ามาก ห้อยอยู่ในอากาศ
ดิฉันเลือกเอาแต่ฝืนที่พอใจนุ่งห่ม ขอพระคุณเจ้า
จงดูผลแห่งการถวายน้ำดื่มชั้นหนึ่งซึ่งดิฉันได้รับ
อยู่นี้ สระโบกขรณี ๔ เหลี่ยมลึกลับ อัญมณีกรรม
สร้างให้ดีแล้ว มีน้ำใส มีท่าราบเรียบ มีน้ำเย็น
มีกลิ่นหอม หาดิ่งเปรียบมิได้ ดารดาษไปด้วย
ดอกปทุมและดอกอุบล เต็มไปด้วยน้ำอันดารดาษ
ไปด้วยเกษรบัว ดิฉันปราศจากภัย ย่อมรื่นรมย์
ชื่นชมบันเทิงใจ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ดิฉันมา
เพื่อจะไหว้พระคุณเจ้าผู้เป็นมุณี ผู้มีความกรุณา
ในโลก.

จบ สังสารโมจกเปตวัตถุที่ ๑

อุพพีวรรคที่ ๒

อรรถกถาสังสารโมกขเปตวัตถุที่ ๑

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภ นางเปตคนหนึ่ง ในบ้านชื่อว่า อัญญกวดิ แคว้นมคธ จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา ทุพฺพณฺณรูปาติ** ดังนี้.

ได้ยินว่า ในแคว้นมคธ ได้มีหมู่บ้าน ๒ หมู่ คือ หมู่บ้าน อัญญกวดิ และหมู่บ้านที่มราชิ. ใน ๒ หมู่บ้านนั้น มีพวกคนมิจฉาทิฎฐิ. พวกสังสารโมกขจะเป็นอันมากอยู่ประจำ. ก็ในอดีตกาล ในที่สุด ๕๐๐ ปี มีหญิงคนหนึ่ง บังเกิดในตระกูลสังสารโมกขะตระกูลหนึ่ง ในบ้านอัญญกวดินั้นแหละ ด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ มาแมลงชนิดตักแตนเป็นจำนวนมาก แล้วบังเกิดเป็นเปรต.

นางเสวยทุกข์มีความหิวกระหายเป็นต้น ถึง ๕๐๐ ปีเมื่อ พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรลุนิพพานแล้วเสด็จเข้าไปอาศัยเมืองราชคฤห์ ประทับอยู่ในพระเวฬุวันโดยลำดับ นางกับมาเกิดในตระกูลสังสารโมกขะนั้นแล ตระกูลหนึ่ง ในหมู่บ้านอัญญกวดิ ในเวลาที่นางมีอายุ ๗-๘ ขวบ ได้สามารถเล่นรถกับพวกเด็กหญิงอื่น ๆ ได้ ท่านพระสารีบุตรเถระ. อาศัยบ้านนั้นแหละ อยู่ในอรุณาวดีวิหาร วันหนึ่ง พร้อมด้วยภิกษุ ๑๒ รูป เดินเลยไปตามนางใกล้

ประตูบ้านนั้น. ในขณะนั้น เด็กหญิงชาวบ้านเป็นจำนวนมาก
ออกจากบ้านไปเล่นอยู่ใกล้ประตู มีใจเลื่อมใส จึงรีบมาไหว้
พระเถระและภิกษุเหล่านั้น ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ตามที่เห็น
มารดาบิดาปฏิบัติ. ส่วนหญิงคนนี้นั้น เป็นธิดาแห่งตระกูลที่ไม่มี
ศรัทธา ขาดความประพฤติก่อนคดี เพราะไม่ได้สั่งสมกุศลไว้
เสียนาน จึงไม่เอื้อเพื่อ ยืนอยู่เหมือนคนไม่มีโชค. พระเถระเห็น
ความประพฤติก่อนของนาง การที่นางมาเกิดในตระกูล
สังสารโมกชะในบัดนี้ และการที่นางสมควรแก่การเกิดในนรก
ต่อไป ทราบว่า ถ้าหญิงคนนี้ จักไหว้เราไซ้ จักไม่บังเกิดในนรก
แม้เมื่อเกิดเป็นเปรต จักได้สมบัติเพราะอาศัยเราเหมือนกัน ดังนี้
เป็นผู้มีใจอุกฤษฏ์ตักเตือน จึงกล่าวแก่เด็กหญิงเหล่านั้นว่า
พวกเจ้าไหว้ภิกษุทั้งหลาย แต่เด็กหญิงคนนี้ ยืนอยู่เหมือนคนไม่มี
โชค. ลำดับนั้น เด็กหญิงเหล่านั้น จึงพากันจับมือนางจุดครามา
ให้ไหว้เท่าพระเถระโดยพลการ.

สมัยต่อมา นางเจริญวัย บิดามารดาขอให้แก่กุมารคนหนึ่ง
ในตระกูลสังขารโมกชะ ในบ้านที่มราชิ พอครรภ์แก่เต็มทีก็ตายไป
บังเกิดเป็นเปรต เปลือยกายรูปร่างน่าเกลียด ถูกความหิวกระหาย
ครอบงำ พบเห็นเข้า น่าเกลียดเป็นอย่างยิ่ง เทียวไปในตอน
กลางคืน แสดงตนแก่ท่านพระสารีบุตรเถระแล้ว ยืนอยู่ ณ ส่วน
ข้างหนึ่ง.

พระเถระเห็นนางนั้น จึงถามด้วยคาถาว่า :-

**ท่านเปลื้องกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชูบ
ผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนางผู้ชูบผอม
มีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครเล่า มายืนอยู่ในที่นี้.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ฌมนิสฺสนฺตา ได้แก่ มีตัวสะพรั่ง
ไปด้วยหมู่แห่งเส้นเอ็น เพราะไม่มีเนื้อและเลือด. บทว่า อุปฺผาสฺสฺสฺสฺส
ได้แก่ มีซี่โครงโผล่ขึ้นมา. บทว่า กิสฺสฺสฺส ผู้มีร่างกายผ่ายผอม.
เมื่อตอนแรกพระเถระกล่าวว่า กิสฺสฺส แล้วกล่าวซ้ำว่า กิสฺสฺส อีก
เพื่อจะแสดงว่า นางเป็นผู้ผอมอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้มีร่างกาย
เหลือเพียงกระดูกหนังและเส้นเอ็น. นางปรตได้ฟังดังนี้แล้ว
เมื่อจะประกาศตน จึงกล่าวคาถาว่า :-

**ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นปรตเข้าถึง
ทุกคติ เกิดในยมโลก เพราะทำบาปกรรมไว้ จึง
จากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.**

ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่ทำไว้ชื่อว่า :-

**ท่านทำกรรมชั่วอะไร ด้วยกาย วาจา และ
ใจ ไว้เล่า เพราะวิบากของกรรมอะไร ท่านจึง
จากมนุษยโลกนี้ ไปสู่เปตโลกดังนี้.**

เมื่อนางจะแสดงว่า ดิฉันไม่เคยให้ทานเลย เป็นคนตระหนี่
จึงเกิดในกำเนิดปรต เสวยทุกข์มหันต์ถึงอย่างนี้ จึงได้กล่าว
๓ คาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่าใดเป็นบิดา
กิติ มารดากิติ หรือว่าเป็นญาติกิติ มีจิตเลื่อมใส
จึงชักชวนดิฉันว่า จงให้ท่านแก่สมณพราหมณ์
คนผู้อนุเคราะห์แก่ดิฉันเช่นนั้น มิได้มี. ตั้งแต่
นี้ไป ดิฉันจึงเป็นเปรตเปลือยกาย มีความหิว
และความกระหายเบียดเบียน เทียวไปเช่นนี้ ถึง
๕๐๐ ปี นี้ เป็นผลแห่งบาปกรรมของดิฉัน. ข้าแต่
พระผู้เป็นเจ้า ดิฉันมีจิตเลื่อมใสจะขอไหว้ท่าน
ข้าแต่ท่านผู้แก่ล้า มีอายุมาก ขอท่านจง
อนุเคราะห์แก่ดิฉันเถิด ขอท่านจงให้ท่านอย่างไร
อย่างหนึ่ง แล้วอุทิศกุศลมาให้ดิฉัน ขอท่านจง
ปลื้มดิฉันจากทุกคติด้วยเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนุกรมุปลกา ได้แก่ ผู้อนุเคราะห์
ด้วยประโยชน์อันจะเป็นไปในภพหน้า. นางเรียกพระเถระว่า
ท่านผู้เจริญ. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า เย มํ นิโยเซยฺย
ความว่า ชนเหล่าใด จะเป็นมารดาบิดา หรือญาติก็ตาม เป็นผู้
มีจิตเลื่อมใสเช่นนี้ จะพึงชักจูงเราว่า จงให้ท่านแก่สมณพราหมณ์
เถิด, ชนผู้อนุเคราะห์เช่นนั้น ไม่ได้มีแก่ดิฉันเลย.

บทว่า อิติ อหํ วสุสตานิ ปญจ ยํ เอวรูปา วิจรามิ นคฺคา
นี้ นางเปรตนั้น หวนระลึกถึงอดีตภาพเปรตของตน โดยชาติที่ ๓
แต่ชาตินี้ จึงกล่าวด้วยความประสงค์ว่า แม้ขณะนี้ดิฉัน ก็เทียวไป

ถึง ๕๐๐ ปี อย่างนั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยิ แปลว่า เพราะเหตุใด. มีวาจาประกอบความว่า ดิฉันเป็นเปรตเปลือยกาย เห็นปานนี้ เพราะไม่ได้ทำบุญมีทานเป็นต้นไว้ตั้งแต่นี้ไป ก็จะเที่ยวไปถึง ๕๐๐ ปี. บทว่า ตณฺหยา แปลว่า กัดกิน, อธิบายว่า เบียดเบียน.

บทว่า วณฺฐามิ ตํ อยุย ปสนฺนจิตฺตา ความว่า ข้าแต่พระเจ้า เป็นเจ้า ดิฉันเป็นผู้มีจิตเต็มใส ขอไหว้ท่าน. นางเปรตแสดงว่า บัดนี้ ดิฉันอาจจะทำบุญได้ ประมาณเท่านี้แหละ. บทว่า อนุกมฺป มํ ความว่า ขอท่านจงอนุเคราะห์ คือ จงทำความเอ็นดู เฉพาะดิฉัน บทว่า ทตฺวา จ เม อาทิส ยํ หิ กิณฺจจิ ความว่า ขอท่านจงให้ไทยธรรมอะไร ๆ ก็ได้ แก่สมณพราหมณ์ แล้วจงอุทิศทักษิณานั้น แก่ดิฉันเถิด. นางเปรตกล่าวด้วยประสงค์ว่า เราจักพ้นจากกำเนิดเปรตนี้ ด้วยการให้ทักษิณานั้น. เพราะเหตุที่นั่นแหละ นางเปรตจึงกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงปลดเปลื้องดิฉันจากทุกคติเถิด

เมื่อนางเปรตกล่าวอ้อนวอนอย่างนั้น เพื่อจะแสดงประการที่พระเถระปฏิบัติ พระสังคีติกาจารย์ จึงกล่าวคาถา ๓ คาถาว่า :-

พระสารีบุตรผู้มีใจอนุเคราะห์ จึงรับคำ
ของนางแล้ว ถวายคำข้าว ๑ คำ และผ้าประมาณ
เท่าฝ่ามือผืนหนึ่ง และน้ำดื่ม ๑ ชัน แก่ภิกษุรูป
หนึ่ง แล้วอุทิศทักษิณาไปให้นางเปรตนั้น. พอ
ท่านพระสารีบุตรอุทิศส่วนบุญให้ วิบากคือข้าว
นำและเครื่องนุ่งห่ม ก็เกิดทันที นี่เป็นผลแห่ง

ทักษิณา. ภายหลังนางเปรตนั้น มีร่างกายบริสุทธิ์
นุ่งห่มผ้าอันสะอาด มีค่ามากยิ่งขึ้นกว่าผ้าแคว้นกาลิ
มีวิัตถาภรณ์วิจิตรงดงาม เข้าไปทาทานพระ-
สารีบุตรเถระ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ภิกขุณฺโณ ได้แก่ ภิกขุรูปหนึ่ง.
จริงอยู่ คำว่า ภิกขุณฺโณ นี้ ท่านกล่าวโดยจนวิปลาส. อาจารย์บาง
พวกกล่าวว่า อาโลปี ภิกขุโน ทตฺวา ถวายข้าว ๑ คำ แก่ภิกขุ
รูปหนึ่ง. บทว่า อาโลปี ได้แก่คำข้าว, อธิบายว่า โภชนะประมาณ
๑ คำ. บทว่า ปาณิมตฺตตฺยจ โฉลกํ ความว่า ท่อนผ้าประมาณ
ฝ่ามือ ๑. บทว่า ชาติกสฺส จ ปานีโย ความว่า น้ำประมาณเต็มขัน
ใบ ๑. คำที่เหลือ มีนัยดังกล่าว ในขัลลภาฎยเปตวัตถุแล.

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตร เห็นนางเปรตนั้น มีอินทรีย์
ผ่องใส มีผิวพรรณผุดผ่อง มีผ้าและอาภรณ์เครื่องประดับอันเป็น
ทิพย์ ส่องสว่างไปรอบด้าน ด้วยรัศมีของตน ผู้เข้าไปหาแล้ว
ยืนอยู่ ประสงค์จะให้นางเปรตนั้น ประกาศผลกรรม โดยประจักษ์
จึงได้กล่าวคาถา ๓ คาถาว่า :-

ดูก่อน นางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงาม
ยิ่งนัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่ดุจ
ดาวประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะ
กรรมอะไร อธิษฐานยอมสำเร็จแก่ท่านในวิมาน
นี้ เพราะกรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง

**อันเป็นที่น่ารัก เกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะกรรม
อะไร ?** ดูก่อนเทพธิดา ผู้มีอำนาจมาก เราขอ
ถามท่าน ท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้
อันหนึ่ง ท่านมีอำนาจอันรุ่งเรือง และมีรัศมีอัน
สว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อภิกุณฺเฏน แปลว่า มีใจเอิบอาบ
ยิ่ง อธิบายว่า มีรูปงาม. บทว่า วณฺเณน ได้แก่ มีผิวพรรณ. บทว่า
โสภาเสณฺตี ทิสฺสา สพฺพทา ได้แก่ โชติช่วงทั่วทั้ง ๑๐ ทิศ คือ ทำให้
มีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน. เมื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า เปรียบ
เหมือนอะไร ท่านพระสารีบุตรจึงกล่าวว่า เหมือนดาวประกายพริ้ว
อธิบายว่า ท่านส่องทิศทั้งปวงให้สว่างไสวอยู่ เหมือนดาวอันได้
นามว่า โอสถี เพราะเป็นเครื่องทรงรัศมีอันหนาแน่นไว้ หรือ
เพราะเพิ่มให้กำลังแก่โอสถทั้งหลาย ทำให้มีแสงสว่างรอบด้าน
ตั้งอยู่ฉะนั้น.

ก็ ก็ ศัพท์ ในบทว่า เกณ นี้ ใช้ในคำถาม. ก็บทว่า เกณ นี้
เป็นตติยาวิภคฺติ ใช้ในอรรถแห่งเหตุ อธิบายว่า เพราะเหตุไร.
บทว่า เต แปลว่า ของท่าน. บทว่า เอตาทิสฺโส แปลว่า เช่นนี้,
ท่านกล่าวอธิบายว่า ตามที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้. บทว่า เกณ เต
อิหฺมิชฺฌมฺตี ความว่า ผลแห่งสุจริตที่ท่านได้ในบัดนี้ ย่อมสำเร็จคือ
ผลดีผล ในที่นี้เพราะบุญพิเศษอะไร. บทว่า อุปฺปชฺชนฺตี แปลว่า
บังเกิด. บทว่า โภคา ความว่า อุปุกรณ์พิเศษแห่งทรัพย์ เครื่อง

ปลื้มใจมีผ้าและอาภรณ์เป็นต้น อันได้นามว่าโกคะ เพราะอรรกว่า
จะต้องใช้สอย. ด้วยบทว่า **เย เกจิ** นี้ ท่านพระสารีบุตรสงเคราะห์
เอาโกคะทุกอย่างโดยไม่เหลือ. เหมือนนิเทศที่รวบรวมเอาทั้งหมด
นี้ว่า สังขารทุกอย่าง ดังนี้เป็นต้น. บทว่า **มนโส ปิยา** ความที่ใจ
พึงรัก อธิบาย เป็นที่ที่ชอบใจ.

บทว่า **ปุจฉามิ** แปลว่า เราขอถาม อธิบายว่า อยากจะรู้.
บทว่า **ตํ** ได้แก่ **ตฺว** แปลว่า ซึ่งท่าน. บทว่า **เทวิ** ความว่า ชื่อว่า
เทพธิดา เพราะเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยอานุภาพอันเป็นทิพย์.
ด้วยเหตุนี้ ท่านพระสารีบุตรจึงกล่าวว่า ผู้มีอานุภาพมาก. บทว่า
มนุสฺสสุตฺตา ได้แก่ เกิดในหมู่มนุษย์ คือ ได้ความเป็นมนุษย์.
คำว่า **มนุสฺสสุตฺตา** นี้ ท่านกล่าวเพราะประสงค์ว่า โดยมากสัตว์
ผู้ดำรงอยู่ในอัตรภาพมนุษย์จึงทำบุญได้. คาถาเหล่านี้ มีความ
สังเขปเพียงเท่านั้น. ส่วนความพิสดารพึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้ใน
อรรถกถาวิมานวัตถุ ชื่อปรมัตถทีปนี.

นางเปรตถูกพระเถระถามช้าอย่างนี้ เมื่อจะประกาศเหตุที่
ตนได้สมบัตินั้น จึงได้กล่าวคาถาที่เหลือว่า :-

เมื่อก่อนดิฉันเป็นเปรต พระคุณเจ้าเป็น

มุณีผู้มีความกรุณาในโลก ได้เห็นดิฉันชুবพอม
เหลืออง ถูกความหิวแผดเผา เปลือยกาย มีหนัง
แตก เป็นริ้วรอย เสวยทุกขเวทนา จึงได้ถวาย
ข้าวคำหนึ่ง ผ้าประมาณเท่าฝ่ามือ ๑ ผืน น้ำดื่ม

๑ ชั้น แต่ภิกษุ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ดิฉัน ขอ
ท่านจงดูแลแห่งข้าวค้ำหนึ่ง ที่พระเจ้าถวย
แล้ว ดิฉันเป็นผู้ที่ได้รับสิ่งที่น่าปรารถนา บริโภค
อาหารมีกับข้าวมีรสหลายอย่าง ตั้งพัน ๆ ปี ขอ
พระคุณเจ้า จงดูแลแห่งการถวยผ้าประมาณเท่า
ฝ่ามือ ที่ดิฉันได้รับนี้เถิด ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ผ้าในแคว้นแคว้นของพระเจ้านันทราช มีประมาณ
เท่าใด ฝ้านุ่งผ้าห่มของดิฉันมีมากกว่านั้นอีก คือ
ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าป่าน ผ้าฝ้าย ผ้าแม่เหล่านั้น
ทั้งกว้าง ทั้งยาว ทั้งมีค่ามาก ห้อยอยู่ในอากาศ
ดิฉันเลือกเอาแต่ผืนที่พอใจมานุ่งห่ม ขอพระคุณ
เจ้าจงดูแลแห่งการถวยน้ำดื่ม ๑ ชั้น ซึ่งดิฉันได้
รับอยู่นี้ สระโบกขรณี ๔ เหลี่ยมเล็ก อัญมณีกรรม
สร้างให้ดีแล้ว มีน้ำใส มีท่าราบเรียบ น้ำเย็น มี
กลิ่นหอมหาสิ่งเปรียบมิได้ ดาระดาษไปด้วยดอก
ปทุมและดอกอุบล เต็มไปด้วยน้ำอันดาระดาษไป
ด้วยเกสรดอกบัว ดิฉันปราศจากภัย รื่นรมย์
ชื่นชม บันเทิงใจอยู่ ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ดิฉันนาเพื่อจะไหว้พระคุณเจ้า ผู้เป็นมุณี มีความ
กรุณาในโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อุปฺปญฺหุที** แปลว่า มีตัวเหลือง.

บทว่า **ฉาติ** ได้แก่ ผู้หิวกระหาย คือถูกความหิวครอบงำ. บทว่า **สมฺปติตฺตจฺฉวี** ได้แก่ ผู้มีผิวแห่งร่างกายแตกออกเป็นริ้ว. บทว่า **โลเก** นี้ เป็นบทแสดงอารมณ์ของภรรยานิกถาที่กล่าวไว้ในบทว่า **การุณิโก** นี้. บทว่า **ตํ มํ** ได้แก่ ซึ่งดิฉันผู้เป็นเช่นนั้น คือ ดิฉัน ผู้ตั้งอยู่ในฐานะภรรยา โดยส่วนตัว ตามนัยที่กล่าวไว้แล้ว. บทว่า **ทุกฺคตํ** แปลว่าถึงทุกคต.

บทว่า **ภิกฺขุณฺโณ อาโลปี ทตฺวา** ดังนี้ เป็นต้น เป็นเครื่องแสดงอาการที่พระเถระทำความกรุณาแก่ตน. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ภตฺตํ** ได้แก่ ข้าวสุก, อธิบายว่า โภชนะอันเป็นทิพย์. บทว่า **วสุสฺสตํ ทส** ได้แก่ ร้อยปี ๑๐ ครั้ง อธิบายว่า ๑,๐๐๐ ปี. ก็คำนี้เป็นเหตุยาววิภัติ ใช้ในอรรถแห่งอัจฉันตสังโยคะ แปลว่า ตลอด. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **ภุชฺชามิ กามกามินี** อเนกรสพฺยุชฺชนํ ความว่า ดิฉันประกอบด้วยสิ่งที่น่าต้องการ แม้อื่น ๆ จึงบริโภคอาหารมีกับข้าวมีรสต่าง ๆ.

ด้วยคำว่า **โจพฺสฺส** นี้ นางเปรตแสดงเฉพาะบุญอันสำเร็จด้วยทาน ซึ่งมีผ้านั้นเป็นอารมณ์ โดยมุ่งเอาไทยธรรมเป็นหลัก. บทว่า **วิปากํ ปสฺส ยาทิสฺส** ได้แก่ ขอท่านจงดูผลกล่าวคือวิบากของการถวายผ้าเป็นทานนั้นเกิด. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ก็ ผลนั้นเป็นเช่นไร นางเปรตจึงกล่าวคำว่า **ยาวตา นนฺทราชสฺส** ดังนี้ เป็นต้น.

ในค่านั้น ใคร ชื่อนั้นนัทรราชองค์นี้ ได้ยินว่า ในอดีตกาล

ในหมู่บ้านผู้มีอายุ ๑๐,๐๐๐ ปี มีกฏุมพีชาวเมืองพาราณสี คนหนึ่ง เที่ยวเดินเล่นในป่า ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง ที่ในป่า. พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปนั้น กำลังทำจีวรอยู่ในป่านั้น เมื่อผ้าอนุวาดไม่พอ ก็เริ่มจะพับเก็บ. กุมพินั้นเห็นดังนั้นจึง กล่าวว่า ท่านทำอะไรชอบรับ แม้ท่านจะไม่พูดอะไร ๆ เพราะท่าน เป็นผู้มักน้อย ก็รู้ว่าทำผ้าจีวรไม่พอ จึงวางผ้าห่มของตน ที่ใกล้เท้าของพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วก็ไป. พระปัจเจกพุทธเจ้า ถือเอาผ้าอุตราสงค์นั้นมาใช้เป็นผ้าอนุวาดทำจีวรห่ม. ในเวลาสิ้นชีวิต กุมพินั้น ตายไปเกิดในภพดาวดึงส์ เสวยทิพยสมบัติอยู่ในภพดาวดึงส์นั้นตลอดชั่วอายุ จุดจากภพดาวดึงส์นั้นไปบังเกิดในตระกูลอำมาตย์ บ้านหนึ่ง ในที่ประมาณ ๑ โยชน์ จากเมืองพาราณสี.

ในเวลาเขาเจริญวัย ได้มีการป่าวร้องงานนักขัตตฤกษ์ ในบ้านนั้น เขาพูดกะมารดาว่า คุณแม่ จงให้ผ้าสาฎกแก่ฉันบ้าง ฉันจักเล่นงานนักขัตตฤกษ์. มารดาได้นำเอาผ้าที่ซักไว้สะอาด ตีออกมาให้. เขาพูดว่า ผ้าผืนนี้ เนื้อหยาบจ๊ะแม่. มารดาจึงได้นำผ้าอื่นมาให้, แม้ผ้าผืนนั้น เขาก็ปฏิเสธเสียอีก. ลำดับนั้น มารดาจึงกล่าวกะเขาว่า พ่อเอ๊ย พวกเราเกิดในเรือนที่ไม่มีบุญ จะได้ผ้าที่เนื้อละเอียดกว่านี้. เขากล่าวว่า ฉันจะไปยังที่ที่จะได้นะแม่. มารดากล่าวว่า ไปเถอะลูก แม่ปรารถนาจะให้เจ้าได้ราชสมบัติ ในเมืองพาราณสีในวันนี้แหละ. เขาได้รับพรแล้ว ไหว้

มารดา ทำปทัชฌิมแล้วกล่าวว่า ฉันไปดูแม่. แม่ก็พูดว่า ไปเถอะ ลูก. ได้ยินว่า มารดานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เขาจักไปไหน เขาก็จักนั่งอยู่ในเรือนนี้ หรือ เรือนนั้น. ส่วนเขาถูกนิยามแห่งบุญ ตักเตือนอยู่ จึงออกจากบ้านไปเมืองพาราณสีแล้ว นอนกลุ่มศิระะ บนแผ่นศิลาอันเป็นมงคล. ก็วันนั้นเป็นวันที่พระเจ้าพาราณสี สวรรคตได้ ๗ วัน.

พวกอำมาตย์และปุโรหิต พากันถวายพระเพลิงพระบรมศพ ด้วย นั่งปรึกษากันที่พระลานหลวงว่า พระราชา มีพระราชธิดา ๑ พระองค์, แต่พระราชโอรสไม่มี, ราชสมบัติที่ไม่มีพระราชา ครอบครอง ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้, พวกเราจักปล่อยบุษยรถ (รถสีขาว) ไป. มีสีเหมือนดอกโกมุทเทียมรถแล้ว วางเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ อย่าง มีเสวตฉัตรเป็นประธาน วางไว้ในรถนั้นแหละ แล้วปล่อยรถไป ให้ประโคมดนตรีตามมาข้างหลัง. รถออกจากประตูด้านทิศตะวันออก ได้มุ่งตรงไปยังพระราชอุทยาน. อำมาตย์บางพวก กล่าวว่า รถมุ่งหน้าไปทางอุทยาน เพราะความเคยชิน, พวกเรา จะให้กลับ. ปุโรหิตกล่าวค้านว่า อย่าให้กลับเลย. รถทำปทัชฌิม กุมารแล้ว ทำท่าจะขึ้นก็ได้หยุดเสีย. ปุโรหิต ดึงชายผ้าห่มออก ตรวจดูผ้าเท้าทั้ง ๒ ข้าง กล่าวว่า ทวีปนี้ จงยกไว้ กุมารนี้สมควร เพื่อจะครอบครองเอกราช ในทวีปใหญ่ทั้ง ๔ มีทวีปน้อย ๒,๐๐๐ เป็นบริวาร ดังนี้แล้ว จึงให้ประโคมดนตรีขึ้น ๓ ครั้งว่า จงประโคมดนตรี จงประโคมอีก.

ลำดับนั้น กุมารเปิดหน้าแลดูแล้วกล่าวว่า พ่อทั้งหลาย พวกท่านพากันมา ด้วยงานอะไร. พวกอำมาตย์กล่าวว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ราชสมบัติถึงแก่ท่าน. กุมารถามว่า พระราชาของพวกท่านไปไหนเสียเล่า? พวกอำมาตย์กล่าวว่า ทิวศตเสียแล้วนาย. กุมารถามว่า ล่วงไปกี่วันแล้ว? พวกอำมาตย์กล่าวว่า วันนี้เป็นวันที่ ๗. กุมารถามว่า พระราชโอรส พระราชธิดา ไม่มีดอกหรือ? พวกอำมาตย์กล่าวว่า มีแต่พระราชธิดา พระราชโอรสไม่มี. กุมารกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น เราจักครอบครองราชสมบัติ. พวกอำมาตย์เหล่านั้น พากันทำฉกสำหรับอภิเษกในทันทีทันใด แล้วประดับพระราชธิดาด้วยเครื่องอลังการทั้งปวงแล้ว นำมายังพระราชอุทยาน ทำการอภิเษกกุมาร.

ลำดับนั้น พวกอำมาตย์ น้อมนำผ้ามีค่าแสนหนึ่ง เข้าไปถวายพระราชกุมารผู้อภิเษกแล้วนั้น. พระราชาพระองค์ใหม่นั้น ตรัสถามว่า นี้อะไรกันพ่อ? พวกอำมาตย์กราบทูลว่า ผ้าสำหรับนุ่งพระเจ้าข้า. พระราชารับสั่งว่า ผ้าเนื้อหยาบมิใช่หรือ พ่อ. พวกอำมาตย์ทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ในบรรดากระบวนผ้าที่พวกมนุษย์ใช้สอยกัน ผ้าที่ละเอียดกว่านี้ไม่มี พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสถามว่า พระราชาพระองค์เก่าของพวกท่าน ทรงนุ่งผ้าเห็นปานนี้หรือ? พวกอำมาตย์ทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าแต่สมมุติเทพ. พระราชาตรัสว่า พระราชาของพวกท่านเห็นจะไม่มีบุญ พวกท่านจงนำเอาพระเต้าทองมา เราจักได้ผ้า. พวกอำมาตย์ จึงนำ

เอาพระเต้าทองมา. พระราชาเสด็จลุกขึ้นล้างพระหัตถ์ ด้วย
พระองค์ บ้วนพระโอษฐ์ แล้วเอาพระหัตถ์กอบน้ำ สาดไปทาง
ทิศตะวันออก. ในคราวนั้น ต้นกัลปพฤกษ์ ๘ ต้น ทำลาย
แผ่นดินหนาผุดขึ้น. ทรงกอบน้ำอีกแล้วสาดไปในทิศใต้ ทิศตะวันตก
ทิศเหนือ ทรงสาดไปทั้ง ๔ ทิศ อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ต้น
กัลปพฤกษ์ทิศละ ๘ ต้น ๘ ต้น รวมเป็น ๓๒ ต้น ผุดขึ้น
ทั่วทุกทิศ. บางอาจารย์กล่าวว่า ต้นกัลปพฤกษ์ผุดขึ้น ๖๔ ต้น
โดยแบ่งเป็นทิศละ ๑๖ ต้น. พระราชาทรงนุ่งผ้าทิพย์ผืนหนึ่ง
ห่มผืนหนึ่งแล้วตรัสว่า พวกท่านจงเที่ยวตีกลองป่าวประกาศว่า
ในแว่นแคว้นของพระเจ้านนทราช พวกผู้หญิงที่กรอผ้า ไม่ต้อง
กรอผ้า ดังนี้แล้ว จึงให้ยกเสวตฉัตรขึ้น ทรงตกแต่งประดับ
ประดา เสด็จขึ้นคอช้างตัวประเสริฐ เข้าพระนคร ขึ้นสู่ปราสาท
แล้ว เสวยมหาสมบัติ.

เมื่อเวลาล่วงไปอย่างนี้ วันหนึ่ง พระเทวีเห็นสมบัติของ
พระราชาแล้ว ทรงแสดงอาการแห่งความกรุณาว่า พุทโธ
ท่านผู้มีตปะ และถูกข้อนถามว่า นี้อะไรกัน พระเทวี จึงทูลว่า
ข้าแต่สมมุติเทพ สมบัติของพระองค์ใหญ่ยิ่ง พระองค์ได้กระทำ
กรรมอันงามไว้ในอดีตกาล, บัดนี้ ไม่ทรงทำกุศลไว้เพื่อประโยชน์
แก่นาคตกาล. พระราชาตรัสว่า เราจะให้แก่ใคร ไม่มีท่านผู้มีศีล.
พระเทวีกราบทูลว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ชมพูทวีป ไม่ว่างเปล่า

จากพระอรหันต์ทั้งหลาย ขอพระองค์ทรงจักเตรียมทานไว้เท่านั้น
หม่อมฉันจักได้พระอรหันต์: ในวันรุ่งขึ้น พระราชาสั่งให้ตระเตรียม
ทานอันควรแก่ค่ามากไว้. พระเทวีทรงอธิษฐานว่า ถ้าในทิศนี้
มีพระอรหันต์ไซ้ริ้ ขอฉันน้อมมารับภัตตาหารของดิฉันทั้งหลาย
ในที่นี้เถิด แล้วทรงนอนราบผินหน้าไปทางทิศเหนือ. เมื่อพระเทวี
นอนลงเท่านั้น บรรดาพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ผู้เป็นพระ-
ราชโอรสของนางปทุมวดี ซึ่งอยู่ในป่าหิมพานต์ พระมหาปทุม-
ปัจเจกพุทธเจ้า ผู้เป็นพี่ชาย เรียกพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้น้องชาย
มาว่า ท่านผู้บริบูรณ์ พระเจ้านั้นทรงนิมนต์พวกท่าน ขอพวกท่าน
จงรับนิมนต์ของพระองค์เถิด. พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น รับ
นิมนต์แล้ว เหาะไปทันที แล้วลงที่ประตูด้านทิศเหนือ. พวกมนุษย์
กราบทูลแต่พระราชาว่า ข้าแต่สมมุติเทพ พระปัจเจกพุทธเจ้า
๕๐๐ องค์มาแล้ว. พระราชาพร้อมกับพระเทวีเสด็จมาไหว้ รับ
บาตรแล้วนิมนต์ให้พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย จินยังปราสาท
ถวายทานแต่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น บนปราสาท ในเวลาเสร็จ
ภัตตกิจ พระราชาทรงหมอบที่ใกล้เท้าของพระสังฆเถระ พระเทวี
ทรงหมอบที่ใกล้เท้าของพระสังฆนวกะ ให้ทรงกระทำปฎิญาว่า
พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จักไม่ลำบากด้วยปัจจัย ข้าพเจ้าทั้งหลาย
จักไม่เสื่อมจากบุญ ขอท่านทั้งหลายจงให้ปฎิญาแก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย เพื่อจะอยู่ในที่นี้ ดังนี้ แล้วให้สร้างสถานที่อยู่ในพระ-
ราชอุทยาน บำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ตลอดชั่วอายุ

เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ประนิพพานแล้ว ให้เล่นสาธุกิฬา แล้ว ให้ทำการฌาปนกิจด้วยไม้หอมเป็นต้น แล้วให้เก็บธาตุบรรจุเป็นพระเจดีย์ เกิดความสังเวชว่า ความตายยังมีแก่ท่านผู้มีอานุภาพมาก แม้เห็นปานนี้ จะป่วยกล่าวไปไปถึงคนเช่นพวกเราเล่า จึงทรงตั้งพระราชโอรสองค์ใหญ่ ไว้ในราชสมบัติ ส่วนพระองค์เองทรงผนวชเป็นดาบส. ฝ่ายพระเทวีคิดว่า เมื่อพระราชโอรสทรงผนวชแล้ว เราจักทำอะไร ดังนี้ จึงทรงผนวช. แม้ทั้ง ๒ พระองค์ก็อยู่ในพระราชอุทยาน ทำฌานให้บังเกิดแล้ว ยับยั้งอยู่ด้วยความสุขในฌาน ในเวลาสิ้นอายุ บังเกิดในพรหมโลก. ได้ยินว่า พระเจ้านันทราชัน ได้เป็นพระมหากัสสปเถระ พระสาวกผู้ใหญ่ แห่งพระศาสดา ของเราทั้งหลาย. พระอักรมเหสีของพระเจ้านันทราชัน ได้เป็นผู้ชื่อว่า กัททากาปิลานี.

ก็พระเจ้านันทราชันนี้ทรงนุ่งห่มผ้าทิพย์ ด้วยพระองค์เอง ถึง ๑๐,๐๐๐ ปี ทรงทำแวนแคว้นของพระองค์ทั้งหมดทีเดียว ให้เป็นเหมือนอุตตรกुरुทวีป ได้ให้ผ้าทิพย์แก่พวกมนุษย์ผู้มาถึงแล้ว ๆ. นางเปรตนั้นหมายเอาความสำเร็จผ้าทิพย์นี้ นั่น และความสำเร็จแห่งผ้าทั้งปวง จึงกล่าวว่า ยาวตา นนุทธราชสุต วิชิตสุมี ปฎิจจทา วัตถุเครื่องปกปิดในแวนแคว้นของพระเจ้านันทราชัน มีประมาณเท่าไร. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิชิตสุมี แปลว่า ในแวนแคว้น. บทว่า ปฎิจจทา ได้แก่ ผ้าทั้งหลาย. จริงอยู่ ผ้าเหล่านั้น เขาเรียกว่า ปฎิจจทา เพราะเป็นเครื่องปกปิด.

บัดนี้ นางปรตนั้น เมื่อจะแสดงว่า บัดนี้ ความสำเร็จ
ของเราไพบูลย์กว่าความสำเร็จของพระเจ้านันทราช จึงกล่าวคำ
มีอาทิว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผ้าและเครื่องปกปิดของเรา มากกว่า
ผ้าของพระเจ้านันทราชนั้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตโต
ความว่า ผ้าและเครื่องปกปิดของเรา ยังมากกว่าผ้าอันเป็นเครื่อง
หวงแหนของพระเจ้านันทราช บทว่า วตุถานจตุถานานิ ได้แก่
ผ้าสำหรับนุ่งและผ้าสำหรับห่ม. บทว่า โกเสยยกมุพลียานิ
ได้แก่ ผ้าไหมและผ้ากัมพล. บทว่า โขมกปุปาลิกานิ ได้แก่
ผ้าเปลือกไม้และผ้าอันสำเร็จด้วยฝ้าย.

บทว่า วิปูลา ได้แก่ กว้างทั้งส่วนยาวและส่วนกว้าง.
บทว่า มหคฺชมา ได้แก่ มากโดยมีค่ามาก คือ ควรแก่ค่ามาก.
บทว่า อากาสवलมุเพเร ได้แก่ ห้อยไว้บนอากาศนั่นเอง. บทว่า
ยํ ยํ หิ มนโส ปิยํ มีวาจาประกอบความว่า เราถือเอาผ้าที่เรา
พอใจแล้วนุ่งและห่ม.

บทว่า ภาสกสุตฺต จ ปานีโย วิปากํ ปสฺส ยาทิสฺส ได้แก่
น้ำดื่มพอเต็มขันที่เขาให้ คือ ที่เขาอนุโมทนา. กีนางปรตเมื่อ
จะแสดงว่า ท่านจงดูวิบากของน้ำดื่มนั้น เช่นใด คือมีมากเพียงใด
จึงกล่าวคำมีอาทิว่า คมฺภีรํ จตุรสฺสา จ. บรรดาบทเหล่านั้น
บทว่า คมฺภีรํ แปลว่า หยั่งไม่ถึง. บทว่า จตุรสฺสา แปลว่า มี
ทรวดทรง ๔ เหลี่ยม. บทว่า โปกฺขรญฺโโล ได้แก่ สระโบกขรณี.

บทว่า **สุนิมมิตา** ได้แก่ เนรมิตด้วยดีด้วยอานุภาพแห่งกรรม
นั่นเอง.

บทว่า **เสโตทกา** แปลว่า น้ำมีสีขาว. คือ เกลื่อนกล่นไปด้วย
ทรายขาว. บทว่า **สุปฺปติตฺตา** แปลว่า ท่างาม. บทว่า **สีตา**
ได้แก่ น้ำเย็น. บทว่า **อปฺปฏิกฺขณฺฐิยา** แปลว่า มีกลิ่นหอมระรื่น
เว้นจากกลิ่นปฏิกูล. บทว่า **วาริกฺขชฺชชฺชปุริตา** ความว่า เต็มไปด้วย
น้ำอันดารดาษ ด้วยเกษรดอกบัว และบัวสายเป็นต้น.

บทว่า **สหิ** ตัดเป็น **สา อหิ** แปลว่า เรานั้น. บทว่า **รรมามิ**
แปลว่า ประสบความยินดี. บทว่า **กิปฺพามิ** ได้แก่ บำเรออินทรีย์.
บทว่า **โมทามิ** ได้แก่ เป็นผู้บันเทิงด้วยโภคสมบัติ. บทว่า
อกุโทยยา แปลว่า ไม่เกิดภัยแม้แต่ที่ไหนๆ คือ เราเป็นผู้มีเสรี
อยู่อย่างเป็นสุข. บทว่า **ภนฺเต วนฺทิตฺตุมาคตา** ความว่า ท่านผู้เจริญ
ดิฉันมา คือเข้ามาหาท่านผู้เป็นเหตุให้ได้ทิพยสมบัตินี้. ก็ในที่นี้
คำใดที่ข้าพเจ้าไม่ได้จำแนกไว้โดยอรรถ คำนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าว
ไว้แล้วในที่นั้นๆ แล.

เมื่อนางปรตกล่าวอย่างนั้น ท่านพระสารีบุตรแสดงความนั้น
โดยพิสดาร ในเมื่อพวกคนชาวบ้านทั้ง ๒ คือ บ้านอิฏฐกวดิ และ
บ้านทิมราชี ผู้มายังสำนักคน ให้พวกเขาสลัดใจ ให้พ้นจาก
สงสารและกรรมชั่ว ให้ตั้งอยู่ในภาวะเป็นอุบาสก. เรื่องนั้นปรากฏ

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 154

แล้วในหมู่ภิกษุ. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ
แล้วทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว เทศนานั้นได้มี
ประโยชน์แก่มหาชนแล.

จบ อรรถกถาสังสารโมจกเปตวัตถุที่ ๑

๒. สตริปุตตเถรมาตุเปติวัตถุ

ว่าด้วยนางเปรตเคยเป็นมารดาพระสารีบุตร

พระสารีบุตรเถระถามนางเปรตตนหนึ่งว่า

[๕๕] ดูก่อนนางเปรตผู้ผอมมีแต่ซี่โครง ท่าน
เป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชุบผอม
มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ท่านเป็นใครหรือ
มายืนอยู่ในที่นี่.

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นมารดาของท่าน ในชาติ
อื่น ๆ ดิฉันเข้าถึงเปตวิสัย เพียบพร้อมไปด้วย
ความหิวและความกระหาย เมื่อถูกความหิว
ครอบงำแล้ว ย่อมกินน้ำลาย น้ำตก เสมหะอัน
เขาล่มทิ้งแล้ว และกินมันเหลวแห่งซากศพที่เขา
เผาอยู่ที่เชิงตะกอน กินโลหิตของหญิงทั้งหลาย
ที่คลอดบุตรและโลหิตแห่งบุรุษทั้งหลายที่ถูก
ตัดมือ เท้า และศีรษะที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น
และข้อมือข้อเท้าเป็นต้นของชายหญิง กินหนอง
และเลือดแห่งปศุสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ไม่มี
ที่พึ่ง ไม่มีที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงของคนตาย

ซึ่งเขาทิ้งไว้ในป่าช้า ลูกเอ๋ย ขอลูกจงให้ทานแล้ว
ทิส่วนบุญมาให้แม่บ้าง โฉนหนอ แม่จึงจะพ้น
จากการกินหนองและเลือด.

ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีจิตอนุเคราะห์
ได้ฟังคำของมารดาแล้ว จึงปรึกษากับท่านพระ-
โมคคัลลานเถระ ท่านพระอนุรุทธะ และท่าน
พระกัปปินะ แล้วให้สร้างกุฏิ ๔ หลัง แล้วถวาย
กุฏิ ทั้งข้าวและน้ำแก่งฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ อุทิศ
ส่วนกุศลไปให้มารดา ในทันใดนั้นเอง วิบาก คือ
ข้าว นำและฝ้ายก็เกิดขึ้น นี่เป็นผลแห่งทักษิณา
ภายหลังนางมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่ม
ผ้าอันมีค่ายิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสิ ประดับด้วยรัต-
ถาวรณอันวิจิตรเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัล-
ลานเถระ.

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระจึงถามว่า

คุณอนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ คุณดาว
ประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อธิษฐานยอมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่
พอใจ ย่อมบังเกิดแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดู

ก่อนนางเทพธิดาผู้มีอำนาจมาก อาตมาขอถาม
ท่าน เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง
ท่านมีอำนาจรุ่งเรืองและมีรัศมีกายสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญอะไร.

นางเทพธิดานั้นตอบว่า

เมื่อก่อน ดิฉันเป็นมารดาของท่านพระ
สารีบุตรเถระ ในชาติอื่น ๆ เกิดในเปตวิสัย
เพียบพร้อมไปด้วยความหิวและความกระหาย
เมื่อถูกความหิวครอบงำแล้ว จึงกินน้ำลาย น้ำมูก
เสมหะอันเข่ามทั้งไว้ และกินมันเหลวแห่งซาก
ศพ ที่เขาเผาอยู่บนเชิงตะกอน กินโลหิตของหญิง
ที่คลอดบุตร และโลหิตแห่งบุรุษทั้งหลายซึ่งถูก
ตัดมือ เท้า และศีรษะ ที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น
ข้อมือและข้อเท้าของชายหญิง กินหนองและ
เลือดของปศุสัตว์และมนุษย์ ดิฉันไม่มีที่พึ่ง ไม่มี
ที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงของคนตาย ที่เขาทิ้งไว้
ในป่าช้า ดิฉันเป็นผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ บันเทิง
อยู่ เพราะทานของท่านพระสารีบุตร ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ดิฉันมาตรงนี้ เพื่อจะไหว้ท่านพระสารี-
บุตรผู้เป็นนักปราชญ์ มีความกรุณาในโลก.

จบ สารีบุตรเถรมาตุเปตวัตถุที่ ๒

อรรถกถาสาริปุตตเถรมาตุเปตวัตถุที่ ๒

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ที่พระเวฬุวันมหาวิหาร ทรงปรารภนางเปตผู้มารดาของท่านพระสาริปุตเถระ โดยชาติที่ ๕ แต่ปัจจุบันชาตินี้ จึงตรัสคานี้มีคำเริ่มต้นว่า **นคฺคา ทฺพพณฺณรูปาถิ** ดังนี้.

วันหนึ่ง ท่านพระสาริปุต ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระอนรุทธะ และท่านพระกัปปิณะ ได้อยู่ในราวป่าแห่งหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงราชคฤห์. ก็สมัยนั้นแล ในกรุงพาราณสี มีพราหมณ์คนหนึ่ง เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เป็นคูบ่อที่ดื่มกินของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยาก ได้ให้สิ่งของมีข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนเป็นต้น และเมื่อจะให้ ย่อมปฏิบัติตามความพอใจทุกอย่าง ตามลำดับของการให้ มีน้ำล้างเท้า และผ้าเช็ดเท้าเป็นต้น ตามเวลาและตามความเหมาะสมแก่คนผู้มาถึงแล้ว ๆ. ในเวลาก่อนอาหารได้อังคาสกิกษุทั้งหลายด้วยข้าวและน้ำเป็นต้น โดยเคารพ. เธอเมื่อจะไปถิ่นอื่นจึงกล่าวกะภรรยาว่า. นางผู้เจริญ เธออย่าได้ทำทานวิธีนี้ตามที่บัญญัติให้เสื่อมเสีย จงหมั่นดำรงไว้โดยเคารพ. ภรรยารับคำแล้ว พอสามีหลีกไปเท่านั้น ก็ตัดขาดวิธีที่บัญญัติไว้เพื่อกิกษุทั้งหลาย เป็นอันดับแรก แต่เมื่อคนเดินทางเข้าไปเพื่ออยู่อาศัย ก็แสดงศาลาที่เก่าที่ทอดทิ้งไว้หลังเรือนด้วยคำว่า พวกท่านจงอยู่ที่ศาลานี้. เมื่อคนเดินทาง

มาในที่นั้นเพื่อต้องการข้าวและน้ำเป็นต้น จึงกล่าวว่า จงกิน कुछ
ดื่มมูตร ดื่มโลหิต กินมันสมองของมารดาท่าน แล้วจึงระบุชื่อ
ของสิ่งที่ไม่สะอาด น่าเกลียด แล้วถ่มน้ำลาย

สมัยต่อมา นางทำกาละแล้ว อัญชันภาพกรรมชัคไป บังเกิด
ในกำเนิดเปรต เสวยทุกข์อันเหมาะสมแก่จตุจริตของตน หวน
ระลึกถึงความสัมพันธ์กันในชาติก่อน มีความประสงค์จะมายัง
สำนักของท่านพระสารีบุตร จึงถึงประตูวิหาร. เทวดาผู้สิงอยู่
ที่ประตูวิหารของท่านพระสารีบุตรนั้น ห้ามเข้าวิหาร. ได้ยินว่า
นางเปรตนั้นได้เคยเป็นมารดาของพระเถระ ในชาติที่ ๕ แต่ปัจจุบัน
ชาตินี้. เพราะฉะนั้น เธอจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดิฉันเป็นมารดาของ
พระผู้เป็นเจ้าสารีบุตรเถระ ในชาติที่ ๕ แต่ปัจจุบันชาติ ขอท่าน
จงให้ดิฉันเข้าประตู เพื่อเยี่ยมพระเถระ. เทวดาได้ฟังดังนั้นจึง
อนุญาตให้นางเข้าไป นางครั้นเข้าไปแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สุดที่
จงกรมแสดงตนแก่พระเถระ. พระเถระครั้นได้เห็นนางเปรตนั้น
เป็นผู้มีใจอันความกรุณาตักเตือน จึงถามด้วยถาคาว่า

ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด

ชুবผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนาง

ผู้ชুবผอม มีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครหรือ จึงมา

ยืนอยู่ในที่นี่.

นางเปรตนั้นถูกพระเถระถาม เมื่อจะให้คำตอบจึงได้กล่าว
ถาคา ๕ คาถา ความว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นมารดาของท่าน ในชาติ

อื่น ๆ ดิฉันเข้าถึงเปตวิสัย เพียบพร้อมไปด้วย
ความหิว และความกระหาย เมื่อถูกความหิว
ครอบงำ ย่อมกินน้ำลาย น้ำมูก เสมหะ ที่เขาถ่ม
ทิ้ง และกินมันเหลวของซากศพ ที่เขาเผาที่เชิง
ตะกอน กินโลหิตของพวกหญิงที่คลอดบุตร และ
โลหิตของพวกบุรุษที่ถูกตัดมือ เท้า และศีรษะ
ที่เป็นแผล กินเนื้อ เอ็น และข้อมือข้อมเท้าเป็นต้น
ของชายหญิง กินหนองและเลือดของปศุสัตว์
และมนุษย์ทั้งหลาย ไม่มีที่เร้น ไม่มีที่อยู่อาศัย
นอนบนเตียงของคนตายที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ลูก
เอ๋ย ขออุทกจงให้ท่านแล้วอุทิศส่วนบุญแก่เราบ้าง
ไหนหนอแม้จะพ้นจากการกินหนองและเลือด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อหิ เต สกिया มาตา** ความว่า
เราเองเป็นมารดาของท่านโดยกำเนิด. ด้วยคำว่า **ปุกุเพ อญญาสุ**
ชาติสู นี้ พึงเห็นว่า เราไม่ใช่จะเป็นมารดาแม้แต่ในชาตินี้ โดย
ที่แท้ในชาติก่อน คือ ในชาติอื่นๆ เราก็ได้เป็นมารดาในชาติที่ ๕
แต่ชาติปัจจุบันนี้. บทว่า **อุปนุณา เปตุนิริสย** ความว่า เข้าถึง
เปตโลกโดยปฏิสนธิ. บทว่า **ขุปปิปาตสมปิตา** แปลว่า ถูกความหิว
และความกระหายครอบงำ อธิบายว่า ถูกความหิวและความกระหาย
ครอบงำอยู่ไม่ขาดระยะ.

บทว่า จตุทิต์ ได้แก่ เป็นเดน อธิบายว่า อันเขาคายกแล้ว.

บทว่า จิปิต์ ได้แก่ มลทินที่ออกจากปากพร้อมกับอาหารที่เขาทิ้ง.

บทว่า เขฬ์ แปลว่า การถ่มน้ำลาย. บทว่า สงฺฆาณิก์ ได้แก่ มลทิน

ที่ไหลออกจากสมอง แล้วไหลออกทางจมูก. บทว่า สิเลสุมฺ ได้แก่

เสมหะ. บทว่า วสยฺจ ทฺยฺหฺมานานํ ได้แก่ น้ำมันเหลวของซากศพ

ที่ถูกเผาบนเชิงตะกอน. บทว่า วิชิตานญฺจ. โลหิต์ ได้แก่ โลहित

ของหญิงผู้คลอด มลทินครรภ์ท่านสงเคราะห์ด้วย จ ศัพท์. บทว่า

วณฺเณน ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นเอง. บทว่า ยํ เชื่อมด้วยบทว่า

ยํ โลหิต์. บทว่า ฆานสิสฺสจฺฉินฺนํ ได้แก่ โลहितใด ของผู้ถูกตัดจมูก

และถูกตัดศีรษะ. มีวาจาประกอบความว่า เรากินซึ่งโลหิตนั้น.

บทว่า ฆานสิสฺสจฺฉินฺนํ นี้ เป็นหัวข้อแห่งเทศนา ด้วยบทว่า

ฆานสิสฺสจฺฉินฺนํ นี้ พึงเห็นว่า เพราะเหตุที่โลหิต แม้ของคนที่ถูก

ตัดมือและเท้าเป็นต้น เราก็กินเหมือนกัน อนึ่งด้วยบทว่า วณฺเณน

นี้ พึงเห็นว่า ท่านสงเคราะห์เอาโลหิตของคนที่ถูกตัดมือและเท้า

เป็นต้นแม่เหล่านั้น. บทว่า ชุทฺทาปเรตา ได้แก่ เป็นผู้ถูกความหิว

ครอบงำ. ด้วยบทว่า อิตฺถิปุริสฺสนิสฺสิตํ นี้ ท่านแสดงว่า เราจะกิน

หนัง เนื้อ เอ็น และหนองเป็นต้น ที่อาศัยร่างกายของสตรีและ

บุรุษ และอย่างอื่นตามที่กล่าวแล้ว.

บทว่า ปสฺนํ ได้แก่ แห่งแพะ โค และกระบือ เป็นต้น. บทว่า

อเลณา แปลว่า ไม่มีที่พึง. บทว่า อนคารา แปลว่าไม่มีที่อยู่.

บทว่า นิลมญฺจปรายนา ได้แก่ นอนบนเตียงที่สกปรก ที่เขาทิ้งไว้

ในป่าช้า. อีกอย่างหนึ่ง พื้นที่ป่าช้าที่มากไปด้วยเถาและถ่านเพลิง
ท่านประสงค์เอาว่า นิล, อธิบายว่า นอนทับพื้นที่ป่าช้านั้นนั่นแหละ
เหมือนนอนบนเตียง. บทว่า **อนฺวาทิสฺสุหิ เม** ความว่า ท่าน
จงให้ปิตติทานอุทิศ โดยประการที่ส่วนบุญที่ให้แล้วจะสำเร็จ
แก่เราได้. ทว่า **อปฺเปว นาม มฺจุเจยฺยํ** ปุพฺพโลหิตโกชนา ความว่า
ไฉนหนอ เราพึ่งพ้นจากชีวิตเปรต อันมีหนองและเลือดเป็นอาหาร
นั่นเพราะการอุทิศของท่าน.

ท่านพระสารีบุตรเถระ ได้สดับดังนั้นแล้ว ในวันที่สอง
จึงเรียกพระเถระ ๓ รูป มีท่านพระมหาโมคคัลลานเถระเป็นต้นมา
พร้อมด้วยพระเถระเหล่านั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์
ได้ไปถึงพระราชานิเวศน์ของพระเจ้าพิมพิสาร. พระราชาเห็น
พระเถระแล้ว จึงถามถึงเหตุแห่งการมาว่า ท่านขอรับ ท่านมา
ทำไม ? ท่านพระมหาโมคคัลลานะ จึงได้ทูลเรื่องนั้นแต่พระราชา
พระราชাত্রัสว่า โยมรู้แล้ว แล้วจึงละพระเถระ รับสั่งให้เรียก
อำมาตย์ผู้สำเร็จราชการ ทรงพระบัญชาว่า เธอจงสร้างกุฏิ ๔
หลังในที่นี้อันสมบูรณ์ด้วยร่มเงาและน้ำ อันวิจิตร ไม่ไกลแต่เมือง
และในภายในพระราชวัง ให้แบ่งเป็น ๓ ส่วน โดยที่มีความพิเศษ
เพียงพอแล้วให้รับกุฏิ ๔ หลัง. และพระองค์เองก็ได้เสด็จไปในที่นั้น
ได้ทรงกระทำพระราชกรณียกิจที่ควรทำ. เมื่อกุฏิสำเร็จแล้ว
จึงให้เตรียมพลีกรรมทั้งหมด เข้าไปตั้งข้าวน้ำและผ้าเป็นต้น
และเครื่องบริวารทุกอย่างที่สมควรแก่ภิกษุสงฆ์ที่มาจากทิศ

ทั้ง ๔ มี พระพุทธเจ้าเป็นประธาน แล้วมอบถวายสิ่งทั้งหมดนั้น
แต่ท่านพระสารีบุตรเถระ. ลำดับนั้น พระเถระ ได้ถวายสิ่งทั้งหมด
นั้น แต่ภิกษุสงฆ์มาจากทิศทั้ง ๔ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน
อุทิศแก่นางเปรตนั้น. นางเปรตนั้น ได้อนุโมทนาส่วนบุญนั้นแล้ว
บังเกิดในเทวโลก เป็นผู้พร้อมด้วยสิ่งที่น่าปรารถนาทุกอย่าง
ในวันต่อมา ก็ได้เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ไหว้แล้ว
ยืนอยู่. พระเถระสอบถามนางเปรตนั้น. นางเปรตนั้น ได้แจ้ง
เหตุที่ตนเข้าถึงความเป็นเปรต และเข้าถึงความเป็นเทวดาอีก.
ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า :-

ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีจิตอนุเคราะห์

ได้ฟังคำของมารดาแล้ว จึงปรึกษากับท่านพระ-
มหาโมคคัลลานะเถระ ท่านพระอนุรุทธะและ
ท่านพระกัปปิณะ แล้วให้สร้างกุฏิ ๔ หลัง ถวาย
กุฏิทั้งข้าวและน้ำแต่พระสงฆ์มาจากทิศทั้ง ๔
อุทิศส่วนกุศลไปให้แก่มารดา. ในทันใดนั้นเอง
วิบากคือ ข้าว น้ำ และผ้าก็เกิดขึ้น นี้เป็นผลแห่ง
ทักษิณา ภายหลังนางมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด
นุ่งห่มผ้าอันมีค่า ยิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสิ ประดับ
ด้วยรัตนาภรณ์อันวิจิตร เข้าไปหาท่านพระมหา-
โมคคัลลานะเถระ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สงฺฆ จาตุทฺทิสเ อทา** ความว่า
ได้ถวาย คือมอบถวาย แก่สงฆ์ ผู้มาแต่ทิศทั้ง ๔. คำที่เหลือมีนัย
ดังกล่าวแล้วนั้นแล.

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ถาปนางเปรตนั้นว่า

ดูก่อน นางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นัก ส่องสว่างไสวไปทุกทิศ สถิตอยู่ ดูกดาว
ประกายพริ้ว. ท่านมีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นที่
พอใจ ย่อมบังเกิดแก่ท่าน เพราะกรรมอะไร.

ดูก่อน นางเทพธิดา ผู้มีอานุภาพมาก
อาตมภาพขอถามท่าน เมื่อท่านเป็นมนุษย์ได้ทำ
บุญอะไรไว้ อนึ่งท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมี
รัศมีกายสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญ
อะไร.

ลำดับนั้น นางเปรตจึงตอบโดยนัยมีอาทิว่า ดิฉัน เป็น
มารดาของท่านพระสารีบุตร. คำที่เหลือมีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.
ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเถระ ได้กราบทูลเรื่องนั้น
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้น
ให้เป็นอัฐุปปีตติเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้เข้าถึง
พร้อมแล้ว. เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาสาริปุตตเถรมาตุเปตวัตถุที่ ๒

๓. มัตตาเปติวัตถุ

ว่าด้วยผู้ร้ายตายเป็นนางเปรต

นางติสสาถามหญิงเปรตคนหนึ่งว่า

[๑๐๐] ดูก่อนนางเปรตผู้ชুবผมมีแต่ซี่โครง ท่าน
เป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชুবผม มี
ตัวสฟรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ท่านเป็นใคร มายืนอยู่
ในที่นี้.

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน ท่านชื่อติสสา ส่วนฉันชื่อมัตตา
เป็นหญิงร่วมสามีกับท่าน ได้ทำกรรมอันลามก
ไว้ จึงจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก

นางติสสาถามว่า

ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ หรือ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ฉันเป็นหญิงร้ายและหยาบคาย มักหึง-
หวง มีความตระหนี่ เป็นคนโอ้อวด ได้กล่าววาจา
ชั่วกะท่าน จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก

นางตีสากล่าว

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า ท่านเป็นหญิงคู่ร้ายอย่างไร แต่อยากจะถาม
ท่านทุกอย่างหนึ่ง ท่านมีสรีระเปื้อนฝุ่นเพราะ
กรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ท่านกับฉันพากันอาบน้ำแล้ว นุ่งห่มผ้า
สะอาด ตบแต่งร่างกายแล้ว แต่ฉันแต่งร่างกาย
เรียบร้อยยิ่งกว่าท่าน เมื่อฉันแลดูท่านคุยอยู่กับ
สามี ลำดับนั้น ความริษยาและความโกรธได้เกิด
แก่ฉันเป็นอันมาก ทันใดนั้นฉันจึงกวาดเอาฝุ่น
โปรยลงรดท่าน ฉันมีสรีระเปื้อนด้วยฝุ่น เพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น.

นางตีสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า ท่านเอาฝุ่นโปรยใดฉัน แต่ฉันอยากจะถาม
ท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นหิดคันไปทั่วตัว
เพราะกรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

เราทั้งสองเป็นคนหยา ใต้พากันไปป่า
ส่วนท่านหยามาได้ แต่ฉันนำเอาผลหมามู่มมา

เมื่อท่านผลอ ฉันได้ไปรยหมามูยลงบนที่นอน
ของท่าน ฉันเป็นหิดคันไปทั้งตัวเพราะวิบากแห่ง
กรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า ท่านไปรยผลหมามูยลงบนที่นอนของฉัน แต่
ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นผู้
เปลือยกายเพราะกรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

วันหนึ่ง ได้มีการประชุมพวกมิตรสหาย
และญาติทั้งหลาย ส่วนท่านได้รับเชิญ แต่ฉันซึ่ง
สามีกับท่านไม่มีใครเชิญ เมื่อท่านผลอฉันได้ลัก
ผ้าของท่านซ่อนเสีย ฉันเป็นผู้เปลือยกายเพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น.

นางติสสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า ท่านได้ลักผ้าของฉันไปซ่อน แต่ฉันอยากจะ
ถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านมีกลิ่นกายเหม็นดัง
คูถ เพราะกรรมอะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ฉันได้ลักของหอม ดอกไม้ และเครื่อง
ลှอบไล่ อันมีค่ามากของท่านทิ้งลงในหลุมคูด บาบ
นั้นฉันได้ทำไว้แล้ว ฉันมีกลิ่นกายเหม็นดังคูด
เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

นางตีสากล่าวว่า

เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้
ว่า บาบนั้นท่านทำไว้แล้ว แต่ฉันอยากจะถาม
ท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นคนยากจนเพราะกรรม
อะไร.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ทรัพย์สิ่งใดมีอยู่ในเรือน ทรัพย์นั้นของเรา
ทั้งสองมีเท่า ๆ กัน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ แต่ฉัน
ไม่ได้ทำที่พึงแก่ตน ฉันเป็นคนยากจนเพราะ
วิบากแห่งกรรมนั้น ครั้งนั้น ท่านได้ว่ากล่าวตัก-
เตือนฉัน ห้ามไม่ให้ทำบาปกรรมว่า ท่านจะไม่ได้
สุคติ เพราะกรรมอันลามก.

นางตีสากล่าวว่า

ท่านไม่เชื่อถือเราและริษยาเรา ขอท่านจง
ดูวิบากแห่งกรรมอันลามกเช่นนี้ เมื่อก่อนนาง
ทาสีและเครื่องอาภรณ์ทั้งหลายได้ดีแล้วในเรือน

ของท่าน แต่เดี๋ยวนี้ นางทาสีเหล่านั้นพากันห้อมล้อมคนอื่น โภคะทั้งหลายย่อมไม่มีแก่ท่านแน่แท้ บัดนี้ กุฎุมพีผู้เป็นบิดาของบุตรเรา ยังไปในตลาดอยู่ ท่านอย่าเพิ่งไปจากที่นี่เสียก่อน บางทีเขาจะให้อะไรแก่ท่านบ้าง.

นางเปรตนั้นกล่าวว่า

ฉันเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ชูบผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น การเปลือยกาย และมีรูปร่างน่าเกลียดเป็นต้นนี้ เป็นการยังความละอายของหญิงทั้งหลายให้กำเริบ ขออย่าให้กุฎุมพีได้เห็นฉันเลย.

นางติสสากกล่าวว่า

ถ้าอย่างนั้น ฉันจะให้สิ่งไร หรือทำบุญอะไรให้แก่ท่าน ท่านจึงจะได้ความสุขสำเร็จ ความปรารถนาทั้งปวง.

นางเปรตนั้นกล่าวว่า

ขอท่านจงนิมนต์ภิกษุจากสงฆ์ ๔ รูป และจากบุคคล ๔ รูป รวมเป็น ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหาร แล้วอุทิศส่วนบุญให้ฉัน เมื่อทำอย่างนั้นฉันจึงจะได้ความสุข สำเร็จความปรารถนาทั้งปวง.

นางติสสารับคำแล้ว นิมนต์ภิกษุ ๘ รูป

ให้ฉันภัตตาหาร ให้ครองไตรจีวรแล้ว อุทิศส่วน
กุศลไปให้นางเปรต ข้าว น้ำและเครื่องนุ่งห่มอัน
เป็นวิบาก ได้บังเกิดขึ้นในทันใดนั้นนั่นเอง นี่เป็น
ผลแห่งทักษิณา ในขณะนั้นนั่นเอง นางเปรตมี
ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอันมีค่ายิ่งกว่า
ผ้าแว่นกาสี ประดับด้วยผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร
เข้าไปหานางติสสาผู้ร่วมสามี.

นางติสสาจึงถามว่า

ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก
ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดุจดาวประ-
กายพริ้ว ท่านมีวรรณะเช่นนี้ อัฐผลย่อมสำเร็จ
แก่ท่านในวิมานนี้ และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง อัน
เป็นที่พอใจ ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร
ดูก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก ฉันขอถาม
ท่านเมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ อนึ่ง
ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสว
ไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

นางมัตตาเทพธิดาตอบว่า

เมื่อก่อน ท่านชื่อติสสา ฉันชื่อมัตตา เป็น
หญิงร่วมสามีกันกับท่าน ฉันได้ทำกรรมอันลามก

ไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก จันอนุโมทนาทาน
ที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน คุณพี่ ขอท่าน
พร้อมด้วยญาติทุกคนจงมีอายุยืนนานเถิด คุณพี่
ผู้งดงาม ท่านจงประพฤติธรรมและให้ทานใน
โลกนี้แล้ว จะเข้าถึงฐานะอันไม่เศร้าโศก ปราศ-
จากธุลี ปลอดภัย อันเป็นที่อยู่แห่งท้าวสวรรค์
ท่านกำจัดมลทินคือความตระหนี่พร้อมด้วยราก
แล้ว อันใคร ๆ ไม่ติเตียนได้ จักเข้าถึงโลก
สวรรค์.

จบ มัตตาเปตวัตถุที่ ๓

อรรถกถามัตตาเปตวัตถุที่ ๓

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเปตธิดาชื่อว่า มัตตา จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
นคฺคาทุพฺพณฺณรูปาสี ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี ได้มีกณฺมุพีผู้หนึ่ง เป็นคนมีศรัทธา
มีความเลื่อมใส. แต่ภริยาของเขา ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส
มักโกรธและเป็นหมั่น โดยชื่อมีชื่อว่า มัตตา. ลำดับนั้น กณฺมุพีนั้น
เพราะกลัววงศ์สกุลจะขาดศูนย์ จึงได้นำหญิงอื่นชื่อว่า ดิสสา
มาจากสกุลเสมอกัน. นางเป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใส ทั้งเป็น
ที่รัก เป็นที่ชอบใจของสามี. ไม่นานนัก นางก็ตั้งครรภ์ โดยล่วงไป

๑๐ เดือน นางจึงคลอดบุตรคนหนึ่ง บุตรคนนั้นมีชื่อว่า ภูตะ.
นางเป็นแม่บ้าน อุปัฏฐากภิกษุ ๔ รูป โดยเคารพ, ส่วนหญิงหมั้น
ริษยานาง.

วันหนึ่ง หญิงทั้งสองคนนั้น สระผม ได้ยินผมเปียกอยู่แล้ว.
กภูมิมีความเสนาหาผูกพันในนางชื่อว่า ติสสา ด้วยอำนาจคุณ
ความดี มีใจฟูขึ้น ได้ยินเจรจามากมาย กับนางตีสานั้น. นางมัตตา
อดทนต่อเหตุการณ์นั้นไม่ได้ ถูกความริษยาครอบงำ จึงเอาหยาก-
เหยื่อที่กวาดสุมไว้ในเรือนมาโปรยลงบนกระหม่อมของนางติสสา.
สมัยต่อมา นางมัตตา ทำกาละแล้ว บังเกิดในกำเนิดเปรต เสวย
ทุกข์ ๕ ประการ เพราะพลังแห่งกรรมของตน. ก็ทุกขนั้น จะรู้ได้
ตามพระบาลีนั่นเอง. ภายหลัง ณ วันหนึ่ง นางเปรตนั้น เมื่อการ
ก่อกรรมผ่านไป จึงแสดงตนแก่นางติสสา ผู้กำลังอาบน้ำ อยู่
ด้านหลังเรือน. นางติสสาเห็นนางนั้น จึงสอบถามด้วยคาถาว่า :-

**ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด
ชুবผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนาง
ผู้ชুবผอม มีแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครมายืนอยู่ใน
ที่นี่.**

ฝ่ายนางเปรต ได้ให้คำตอบด้วยคาถาว่า :-

**เมื่อก่อน ฉันชื่อมัตตา ท่านชื่อติสสา เป็น
หญิงร่วมสามีกับท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปยังเปตโลก.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อหิ มตฺตา ตฺวํ ติสฺสา** ความว่า
ดิฉันชื่อมัตตา, ท่านชื่อติสสา. บทว่า **ปุเร** แปลว่า ในอรรถภาพ
ก่อน. บทว่า **เต** ความว่า ดิฉันได้เป็นผู้ร่วมสามีกับท่าน. นางติสสา
จึงถามถึงกรรมที่เขาทำไว้ ด้วยคาถาอีกว่า :-

**ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะวิบากของกรรมอะไร ท่านจึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปยังเปตโลก.**

ฝ่ายนางเปรตจึงบอกกรรมที่ตนทำไว้ ด้วยคาถาอีกว่า :-

**ดิฉันเป็นหญิงชั่วร้าย และหยาบช้า มัก
ริษยา ตระหนี่ โอ้อวด ได้กล่าววาจาชั่วแก่ท่าน
ไว้ จึงจากมนุษยโลกนี้ ไปยังเปตโลก.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จณฺที** แปลว่า ผู้มักโกรธ.
บทว่า **ผรุสา** แปลว่า ผู้มักกล่าวคำหยาบ. บทว่า **อาลี** แปลว่า
ได้เป็นแล้ว. บทว่า **ตาคํ** ตัดเป็น **ตํ อหิ**. บทว่า **ทฺรุตฺตํ** แปลว่า กล่าว
คำชั่ว คือ คำที่ไม่มีประโยชน์. เบื้องหน้าแต่จะไป หญิงทั้งสอง
คนนั้น ได้ประกาศคาถาว่าด้วยการกล่าวและการกล่าวโต้ตอบกัน
เท่านั้นว่า :-

ติสสา : **เรื่องทั้งหมดนั้น แม้นฉันก็รู้ว่าท่านเป็นคนชั่วร้ายอย่างไร
แต่อยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่งว่า ท่านมีสรีระเป็น
ฝุ่น เพราะกรรมอะไร.**

นางเปอต : ท่านกับฉันพากันอาบน้ำแล้ว นุ่งห่มผ้าสะอาด ตบแต่งร่างกายแล้ว แต่ฉันแต่งร่างกายเรียบร้อยยิ่งกว่าท่าน เมื่อฉันแลดูท่านคุยอยู่กับสามี ลำดับนั้น ความริษยาและความโกรธ ได้เกิดแก่ฉันเป็นอันมาก ทันใดนั้น ฉันจึงกวาดเอาฝุ่นไปรยรดท่าน ฉันมีร่างกายเปื้อนฝุ่น เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

ติสสา : เรื่องทั้งหมดนั้นเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านเอาไปรยไปรยใส่ฉัน แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นหิดคันไปทั้งตัว เพราะกรรมอะไร

นางเปอต : เราทั้งสอง เป็นคนหาษา ได้พากันไปป่า ส่วนท่านหาษามาได้ แต่ฉันนำเอาผลหมามู๋มา เมื่อท่านผลอ ฉันได้ไปรยหมามู๋นั้นลงบนที่นอนของท่าน ฉันเป็นหิดคันไปทั้งตัว เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

ติสสา : เรื่องทั้งหมดเป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านไปรยผลหมามู๋ลงบนที่นอนของฉัน แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง ท่านเป็นผู้เปลือยกาย เพราะกรรมอะไร

นางเปอต : วันหนึ่งได้มีการประชุมพวกมิตรสหายและญาติ ส่วนท่านได้รับเชิญ แต่ฉันผู้ร่วมสามีกับท่าน ไม่มีใครเชิญ เมื่อท่านผลอ ฉันได้ลักผ้าของท่านไปซ่อนเสีย ฉันเป็นผู้เปลือยกาย เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น.

ติสสา : เรื่องทั้งหมดนั้น เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า ท่านได้
ลักผ้าของฉันไปซ่อน แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่าง
หนึ่ง ท่านมีกลิ่นกายเหม็นดังคูด เพราะกรรมอะไร.

นางเปรด : ฉันได้ลักของหอม ดอกไม้ และเครื่องลูบไล้ อันมีค่า
มากของท่านไป ทิ้งลงในหลุมคูด บาบนั้นฉันได้ทำไว้
แล้ว ฉันมีกลิ่นกายเหม็นดังคูด เพราะวิบากกรรมนั้น.

ติสสา : เรื่องทั้งหมดนั้น เป็นความจริง แม้ฉันก็รู้ว่า บาบนั้น
ท่านทำไว้แล้ว แต่ฉันอยากจะถามท่านสักอย่างหนึ่ง
ว่า ท่านเป็นคนยากจน เพราะกรรมอะไร

นางเปรด : ทรัพย์สิ่งใด มีอยู่ในเรือน ทรัพย์นั้น ของเราทั้งสอง
มีอยู่เท่า ๆ กัน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ แต่ฉันไม่ได้ทำที่พึง
แก่ตน ฉันเป็นคนยากจน เพราะวิบากแห่งกรรมนั้น
ครั้งนั้น ท่านได้ว่ากล่าวตักเตือนฉัน ห้ามไม่ให้ทำ
กรรมชั่วว่า ท่านจักไม่ได้สุคติเพราะกรรมชั่ว.

ติสสา : ท่านไม่เชื่อถือเรา เพราะริษยาเรา ขอท่านจงดูวิบาก
แห่งกรรมชั่วเช่นนี้ เมื่อก่อนนางทาสี และเครื่อง
อาภรณ์ทั้งหลาย ได้มีแล้วในเรือนของท่าน แต่เดี๋ยวนี้
ทาสีเหล่านั้น พวกกันห้อมล้อมคนอื่น โภคะทั้งหลาย
ก็ไม่มีแก่ท่านแน่แท้ บัดนี้ภุมพีสู้เป็นบิดาของบุตร
เรา ยังไปตลาดอยู่ ท่านอย่าเพิ่งไปจากที่นี่เสียก่อน
บางที่เขาจะให้อะไรแก่ท่านบ้าง.

นางเปอต : ฉันเป็นผู้เปลือยกายมีรูปร่างน่าเกลียด ชุบพอม
สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น การเปลือยกายและมีรูปร่าง
น่าเกลียด เป็นต้นนี้ เป็นการทำความละอาย ของหญิง
ทั้งหลายให้กำเริบ ขออย่าให้ท่านกฤมพีได้เห็นฉันเลย.

ติสสา : ถ้าอย่างนั้น ฉันจะให้สิ่งหรือทำบุญอะไร ให้แก่
ท่าน ท่านจึงจะได้ความสุขสำเร็จความปรารถนา
ทั้งปวงได้.

นางเปอต : ขอท่านจงนิมนต์ภิกษุจากสงฆ์มา ๔ รูป จากบุคคล
๔ รูป รวมเป็น ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหาร แล้วอุทิศส่วน
บุญให้ฉัน เมื่อทำอย่างนั้น ฉันจึงจะได้ความสุข สำเร็จ
ความปรารถนาทั้งปวงได้. นางติสสารับคำแล้ว
นิมนต์ภิกษุ ๘ รูป ให้ฉันภัตตาหาร ให้ครองไตรจีวร
แล้ว อุทิศส่วนกุศลไปให้นางเปอต ในทันตาเห็นนั้น
เอง วิบาก คือ ข้าว น้ำ และเครื่องนุ่งห่ม ได้เกิดขึ้น
นี้เป็นผลแห่งทักษิณา ในขณะนั้นเอง นางเปอตมี
ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอันมีค่ายิ่งกว่าผ้า
แคว้นกาสิ ประดับด้วยผ้าและอาภรณ์อันวิจิตร เข้า
ไปหานางติสสา ผู้เป็นหญิงร่วมสามี.

ติสสา : คุณอนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ส่อง
สว่างไสวไปทุกทิศสถิตอยู่ คุณดาวประกายพริ้ว ท่าน
มีวรรณะเช่นนี้ เพราะกรรมอะไร อธิฐผลสำเร็จ

แก่ท่านในวิมานนี้ เพราะกรรมอะไร และโทษะทุกสิ่ง
ทุกอย่าง เพราะกรรมอะไร ดูก่อน นางเทพธิดา ผู้มี
อานุภาพมาก ฉันขอถามท่าน เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์
ได้ทำบุญอะไรไว้ หนึ่ง ท่านมีอานุภาพอันรุ่งเรือง และ
มีรัศมีอันสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

เทพธิดา: เมื่อก่อนฉันชื่อมัตตา ท่านชื่อ ดิสสา เป็นหญิงร่วม
สามีกับท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงจากมนุษย์โลกนี้
ไปยังเปตโลก.

ฉันอนุโมทนาทานที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน
คุณพี่ ขอท่านพร้อมด้วยญาติทุกคน จงมีอายุยืนนาน
คุณพี่ ผู้สง่างาม

ท่านจงประพฤติธรรมและให้ทานในโลกนี้แล้ว จัก
เข้าถึงฐานะอันไม่เศร้าโศก ปราศจากธุลี อันเป็นที่
อยู่แห่งท้าวสวรรค์ ท่านกำจัดมลทินคือความตระหนี่
พร้อมทั้งราก อันใคร ๆ ตีเตียนไม่ได้ จะเข้าถึงโลก
สวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สพุพิ อหมุปี ชานามิ ยถา
ตุว จญุทิกา อหุ ความว่า คำที่ท่านกล่าว เราเป็นผู้ร้ายและ
มีวาจาหยาบทั้งหมดนั้น แม้ข้าพเจ้าก็รู้ว่าท่านเป็นผู้ร้าย มักโกรธ
มีวาจาหยาบ มักริษยา ตระหนี่ และโอ้อวด. บทว่า อญฺญญจ โข
ตํ ปุจฺฉามิ ความว่า บัดนี้ เราขอถามท่านสักอย่างหนึ่งอีก.

บทว่า เกนาสิ ปัสสูณุตตา ความว่า ท่านเป็นผู้เปื้อนด้วยหยากเขื้อ และฝุ่น เป็นผู้มึร่างกายเกลื่อนกล่นโดยประการทั้งปวง เพราะกรรมอะไร.

บทว่า สีสั นุหาคา แปลว่า ท่านสระผมแล้ว. บทว่า อธิมุตฺตํ แปลว่า มีประมาณยิ่งกว่า. บทว่า สมลฺกตตรา แปลว่า ประดับด้วยดี คือดียิ่ง. บาลีว่า อธิมุตฺตา ดังนี้ก็มี. อธิบายว่า เป็นผู้เมา คือ เป็นผู้เมาด้วยมานะอย่างยิ่ง คืออาศัยมานะ. บทว่า ตยา แปลว่า อันนางผู้เจริญ. บทว่า สามิเกน สมนฺตฺยิ ความว่า ท่านกล่าวเจรจาปราศัยกับสามี.

บทว่า ขุขุสิ กจฺจฺยา ความว่า ท่านถูกโรคหิดกัด คือ เบียดเบียน. บทว่า เกสขุขหริ แปลว่า ผู้หยา คือ ผู้นำโอสถมา. บทว่า อุภโย แปลว่า ทั้งสองคน, อธิบายว่า ท่านกับเรา. บทว่า วนนฺตํ แปลว่าสู่ป่า. บทว่า ตฺวณฺจ เกสขุขมาหริ ความว่า ส่วนท่านหายาที่นำอุปการะมาแก่ตน ตามที่หมอบอกให้. บทว่า อหฺลฺย กปิ กจฺจฺโน ความว่า แต่ฉันได้นำเอาผลหมามู๋ คือผลไม้ ที่มีผัสสะเข้ามาให้. อีกอย่างหนึ่ง ความว่า เครื่องเถาที่เป็นเอง ท่านเรียกว่า กปิ กจฺจฺนุ เพราะฉะนั้น ฉะนั้นจึงนำเอาใบและผลของ เครื่องเถาที่เป็นเองมา. บทว่า เสยฺยํ ตฺยาหํ สโมกิรี ความว่า ฉะนั้นเอาผลและใบหมามู๋ไปรอรอบที่นอนท่าน.

บทว่า สหายานํ แปลว่า มิตร. บทว่า สมโย แปลว่า การประชุม. บทว่า ฌาตีณํ ได้แก่ พวกพ้อง. บทว่า สมิติ แปลว่า

การประชุม. บทว่า อามนุติตา ความว่า ท่านอันดิฉันเชิญโดย
การกระทำมงคล. บทว่า สตามินี ความว่า หญิงผู้ร่วมสามี คือ
ผู้ร่วมศิว. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า โน จ โขหิ ความว่า
ส่วนเราเขามิได้เชื่อเชิญเลย. บทว่า ทุสฺสํ ตฺยาคํ ตักเป็น ทุสฺสํ
เต อหิ. บทว่า อปานุทฺธิ ได้แก่ ดิฉันได้ลัก คือ ได้ถือเอาโดยอาการ
ชะโมย.

บทว่า ปุจฺจกฺขมฺ ได้แก่ ใหม่เอี่ยม. หรือมีค่ามาก. บทว่า
อตารสฺสึ ได้แก่ ทิ้งไป. บทว่า กฺฤตฺคนฺธินิ ได้แก่ ผู้มีกลิ่นเหมือน
กลิ่นกุล คือ ฟุ้งไปด้วยกลิ่นอุจจาระ.

บทว่า ยิ เคเห วิชฺชเต ธนํ ความว่า เราทั้งสอง คือ ท่านและ
ฉัน มีทรัพย์ที่เกิดขึ้นในเรือนเสมอกัน คือ เท่ากันทีเดียว. บทว่า
สนฺนฺเตสุ แปลว่า มีอยู่. บทว่า ทิปิ ได้แก่ ที่พึง. ท่านกล่าวหมายเอา
บุญกรรม.

นางเปรตนั้นครั้งบอกเนื้อความที่นางติสสาถามอย่างนี้แล้ว
เมื่อจะประกาศความคิดที่ตนไม่กระทำตามคำของนางติสสานั้น
ในกาลก่อนกระทำอีก จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ในเวลานั้นนั่นเอง
ท่านได้กล่าวสอนเรา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตเทว แปลว่า ในกาลนั้นนั่นแหละ
คือ ในเวลาที่เรากำลังอยู่ในอตภาพมนุษย์นั่นเอง. บาลีว่า ตเทว
ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า กรรมที่เกิดขึ้นในบัดนี้ ฉันทใด กรรมนั้นก็เป็น
อย่างนั้นเหมือนกัน. นางเปรตแสดงอ้างถึงตนว่า มํ. บทว่า ตฺวํ

ได้แก่ ซึ่งนางติสสา. บทว่า อวจ แปลว่า ได้กล่าวแล้ว. ก็เพื่อจะแสดงถึงอาการที่นางติสสากล่าว จึงได้กล่าวคำมีอาทิว่า **ปาปกมฺม** กรรมชั่ว. บาลีว่า **ปาปกมฺมานิ** ดังนี้ก็มี. นางเปรตกล่าวว่า ท่านกระทำความชั่วอย่างเดียว แต่ท่านไม่ได้สุคติด้วยดี เพราะกรรมชั่วโดยที่แท้ ได้แต่สุคติเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านได้กล่าว คือโอวาทเราในกาลก่อน โดยอาการใด กรรมนั้นก็ย่อมมีโดยอาการนั้นเหมือนกัน.

นางติสสาได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงได้กล่าว ๓ คาถา โดยนัยมีอาทิว่า **วามโต มํ ตฺวํ ปฺจฺเจติ** ท่านไม่เชื่อถือเรา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **วามโต นํ ตฺวํ ปฺจฺเจติ** ความว่า ท่านเชื่อเรา โดยอาการผิดตรงกันข้าม คือ ท่านยึดถือเราแม้ผู้แสวงหาประโยชน์แก่ท่าน ก็ทำให้เป็นข้าศึก. บทว่า **มํ อุตฺถยติ** แปลว่า ท่านริษยาเรา คือ ทำความริษยาเรา. ด้วยบทว่า **ปฺสฺส ปาปํ กมฺมานํ วิปาโก โหติ ยาทีโส** นี้ นางเปรตแสดงว่า ท่านจงดูวิบากของกรรมชั่วที่ร้ายกาจมากนั้น โดยประจักษ์.

บทว่า **เต อญฺเณ ปริจาเรนฺติ** ความว่า ทาสีในเรือนของท่าน และเครื่องอาภรณ์เหล่านี้ที่ท่านหวงแหนไว้ในกาลก่อน บัดนี้บำเรอคนอื่น คือ คนอื่นใช้สอย. จริงอยู่ บทว่า **อิเม** นี้ ท่านกล่าวโดยเป็นลิงควิปลาต. บทว่า **น โภคา โหนฺติ สฺสฺสตา** ความว่า ธรรมดาว่าโภคะเหล่านี้ ไม่แน่นอน คือไม่ยั่งยืนเป็นของชั่วคราว

มีอันจะต้องละทิ้งไป อธิบายว่า เพราะฉะนั้น ไม่ควรทำความริษยา และความตระหนี่เป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่โกะนั้น.

บทว่า **อิทานิ ภูตสุส ปิตา** ความว่า บัดนี้ **กภูมพี**ผู้เป็นบิดาของเจ้า **ภูตะ**ผู้เป็นบุตรของเรา. บทว่า **อาปณา** ความว่า เขาจักมาคือจักกลับจากตลาดมายังเรือน. บทว่า **อปะเปว เต ทเท กิณฺจิ** ความว่า **กภูมพี**มาถึงเรือนแล้วคงจะให้ไทยธรรมบางอย่าง อันควรที่จะให้แก่ท่านบ้าง. บทว่า **มา สุ ดาว อิโต อคา** ความว่า นางติสสาเมื่อจะอนุเคราะห์นางเปรตนั้นจึงกล่าวว่า อันดับแรก ท่านอย่าได้ไปจากนี้ ก็ออกจากที่ดินหลังเรือนนี้.

นางเปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศอัธยาศัยของตน จึงกล่าวคาถามีอาทิว่า **ดิฉันเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น** บทว่า **โกป็นเมตฺ อิตฺถินฺ** ความว่า ความเป็นคนเปลือยกายและมีรูปร่างน่าเกลียดเป็นต้นนี้ เป็นของน่าละอายคือ ควรจะปกปิดสำหรับหญิงทั้งหลาย เพราะเป็นอวัยวะควรจะต้องปกปิด. บทว่า **มา มํ ภูตปิตาทุทส** ความว่า นางเปรตละอายพลางกล่าวว่า เพราะฉะนั้น **กภูมพี**ผู้เป็นบิดาของเจ้า**ภูตะ** อย่าได้พบดิฉันเลย.

นางติสสา ครั้นได้ฟังดังนั้น จึงเกิดความสงสารกล่าวคาถาว่า **เอาเถอะ เราจะให้อะไรแก่ท่านสักอย่าง. บรรดาบทเหล่านั้น** ศัพท์ว่า **หนุท** เป็นนิปาต ใช้ในอรรถว่า ตักเตือน. บทว่า **กี วา ตฺยาคํ ทมฺมิ** ความว่า เราจะให้อะไรแก่ท่าน คือ จะให้ผ้าหรือ

อาหาร. บทว่า **กี วา เตช ภิโรมหิ** ความว่า เราจะทำอุปการะอะไร
แก่ท่านสักอย่าง ในที่นี้ คือในเวลานี้.

นางเปอตได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงกล่าวคาถาว่า **จตุตทาโร ภิกขุ
สงฆโต** ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จตุตทาโร ภิกขุ สงฆโต**
จตุตทาโร ปน ปุคฺคเณ ความว่า ท่านจงให้ภิกษุ ๘ รูป บริโภคความ
ความพอใจ อย่างนี้คือ จากภิกษุสงฆ์ คือ จากสงฆ์ ๔ รูป จาก
บุคคล ๔ รูป ดังนี้แล้วอุทิศส่วนบุญนั้นแก่เรา คือ จงให้ปัตติทาน
แก่เราเถิด. บทว่า **ตทาทิ สฺวจิตา เหสุถิ** ความว่า ในเวลาที่ท่าน
อุทิศส่วนบุญแก่เรา เราได้รับความสุข คือถึงความสุขแล้ว จัก
เป็นผู้สำเร็จสิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่าง.

นางติสสา ครั้นได้ฟังดังนั้น จึงได้แจ้งความนั้น แก่สามี
ของตน ในวันที่ ๒ จึงให้ภิกษุ ๘ รูป ฉนแล้ว อุทิศส่วนบุญแก่
นางเปอต, ทนใดนั่นเอง นางเปอตก็ได้รับทิพยสมบัติ จึงกลับไปหา
นางติสสา. เพื่อจะแสดงความนั้น พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย
จึงได้ตั้ง ๓ คาถามีอาทิว่า นางรับคำแล้ว.

ฝ่ายนางติสสา ได้สอบถามนางเปอตผู้เข้าไปยืนอยู่แล้ว
ด้วย ๓ คาถา มีอาทิว่า มีวรรณะงามยิ่งนัก. ฝ่ายนางเปอต จึงแจ้ง
เรื่องของตนด้วยคาถาว่า เราชื่อมัตตา แล้วได้ให้อनुโมทนาแก่
นางติสสา ด้วยคาถาเป็นต้นว่า ขอท่านจงมีอายุยืนเถิด ดังนี้แล้ว
ได้ให้โอวาท ด้วยคาถาว่า จงประพฤติธรรมในโลกนี้ ดังนี้เป็นต้น.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ตว ทินฺนุเนน** ได้แก่ ทานที่ท่านให้แล้ว.

บทว่า อโสกํ วิรชํ ฐานํ ความว่า ชื่อว่า อโสกะ เพราะไม่มีความ
เศร้าโศก อนึ่ง ฐานะอันเป็นทิพย์ ชื่อว่า วิรชะ เพราะไม่มีธุลี คือ
เหงื่อไคล ทั้งหมดนั้น นางเทพธิดา กล่าวหมายเอาเทวโลก. บทว่า
อวาตํ ได้แก่สถานที่. บทว่า วสวตุนิ ได้แก่ เทพทั้งหลาย
ผู้แผ่อำนาจของตน โดยความเป็นอธิบดี อันเป็นทิพย์. บทว่า สมุถฺ
ได้แก่ เป็นไปกับด้วยโลกะและโทสะ. จริงอยู่ โลกะและโทสะ ชื่อว่า
เป็นมูลของความตระหนี่. บทว่า อนินฺนิตา ได้แก่ใคร ๆ ไม่ติดเบียน
คือ ควรรสรเรศริญ. บทว่า สกฺกมุเปหิ ฐานํ ความว่า จงดํารงฐานะ
อันเป็นทิพย์ อันได้นามว่า สักกะ เพราะเลิศด้วยดี ด้วยอารมณ์
ทั้งหลายมีรูป เป็นต้น, อธิบายว่า มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า.
คำที่เหลือ มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

ลำดับนั้น นางติสสา บอกเรื่องราวอันแก่กกุณพี. กกุณพี
จึงได้เรียนแก่ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูล แต่พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็น
อตุลุปัตติเหตุ จึงทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว.
มหาชนได้ฟังธรรมนั้น กลับได้ความสลัดใจ จึงกำจัดมลทินมีความ
ตระหนี่เป็นต้น เป็นผู้ยินดีในทานและศีลเป็นต้น มีสุคติเป็นที่ไป
ในเบื้องหน้า ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถามัตตาเปตวัตถุที่ ๓

๔. นันทาเปตวัตถุ

ว่าด้วยผู้คร่ำตายเป็นนางเปรต

นันทิเสนอุบาสกถามว่า

[๑๐๑] ท่านมีผิวพรรณดำ มีรูปร่างน่าเกลียด
ตัวขรุขระดูน่ากลัว มีตาเหลือง เขี้ยวงอกออก
เหมือนหมู เราไม่เข้าใจว่าท่านเป็นมนุษย์.

นางเปรตตอบว่า

ข้าแต่ท่านนันทิเสน เมื่อก่อน ฉันชื่อ
นันทา เป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมอันลามก
ไว้จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

นันทิเสนถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจาใจ
เพราะวิบากแห่งกรรมอะไรท่านจึงจากโลกนี้
ไปสู่เปตโลก.

นางเปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อนฉันเป็นหญิงดูร้าย หยาบคาย ไม่
เคารพท่าน พูดคำชั่วหยาบกะท่าน จึงจากโลกนี้
ไปสู่เปตโลก.

นันทิเสนถามว่า

เอาละ เราจะให้ผ้านุ่งแก่ท่าน ขอท่านจง
นุ่งผ้านี้แล้วจงมา เราจักนำท่านไปเรือน ท่าน
ไปเรือแล้วจักได้ผ้า ข้าวและน้ำ ทั้งจักได้ชม
บุตรและลูกสะใภ้ของท่าน.

นางเปรตนั้นตอบว่า

ผ้านั้นถึงท่านจะให้ที่มือของฉัน ด้วยมือ
ของท่าน ก็ยอมไม่สำเร็จประโยชน์แก่ฉัน ขอ
ท่านจงเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลายผู้สมบรูณ์ด้วยศีล
ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้อิ่มหน้าด้วยข้าว
และน้ำ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ฉัน เมื่อท่านทำ
อย่างนั้น ฉันจักมีความสุข สำเร็จความปรารถนา
ทั้งปวง. เมื่อนันทิเสนอุบาสกรับคำแล้ว ได้ให้
ท่านเป็นอันมาก คือ ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า เสนา-
สนะ ร่ม ของหอม ดอกไม้ และรองเท้าต่าง ๆ
และเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลายผู้สมบรูณ์ด้วยศีล ปราศ-
จากราคะ เป็นพหูสูตให้อิ่มหยกด้วยข้าวและน้ำ
แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้นางนันทา ข้าว น้ำ และ
เครื่องนุ่งห่มอันเป็นวิบาก ย่อมบังเกิดในทันตา
นั้นนั่นเอง นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ในขณะนั้นนั้น
เอง นางเปรตนั้นมีร่างกายบริสุทธิสะอาด นุ่งห่ม

ผ้าอันดีมีค่ายิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสิ ประดับด้วย
รัตนาภรณ์อันวิจิตร เข้าไปหาสามี.

นันทิเสนอุบาสกจึงถามว่า

ดูก่อนนางเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่ง
นักส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดุจดาว
ประกายพริ้ว ท่านมีวรรณะงามเช่นนี้ อิฐผลย่อม
สำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ และโภคะทุกสิ่งทุกอย่าง
อันเป็นที่พอใจ ย่อมเกิดแก่ท่านเพราะกรรมอะไร

ดูก่อนนางเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก ฉันขอถาม
ท่าน เมื่อท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไร อนึ่ง
ท่านมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่ว
ทุกทิศอย่างนี้ เพราะกรรมอะไร.

นางนันทาเทพธิดาตอบว่า

ข้าแต่ท่านนันทิเสน เชอก่อน ฉันชื่อ
นันทาเป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วช้า จึง
จากมนุษย์โลกนี้ไปสู่เปตโลก ฉันอนุโมทนาทาน
ที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ดูก่อน
คฤหบดี ขอท่านพร้อมด้วยญาติทั้งปวงจงมีอายุ
ยืนนานเถิด ดูก่อนคฤหบดี ท่านประพฤติธรรม
และให้ทานในโลกนี้แล้ว จะเข้าถึงถิ่นฐานอันไม่
เศร้าโศก ปราศจากฐลี ปลอดภัย อันเป็นที่อยู่ของ

ท้าวสวัตติ ท่านกำจัดมลทิน คือความตระหนี่
พร้อมด้วยรากแล้ว อันใคร ๆ ไม่ติเตียนได้ จัก
เข้าถึงโลกสวรรค์.

จบ นันทาเปตวิตถุที่ ๔

อรรถกถานันทาเปตวิตถุที่ ๔

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเปตติชื่อว่า นันทา จึงตรัสคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
กาฬี ทูพพณฺณรูปาสี ดังนี้.

ได้ยินว่า ในหมู่บ้านตำบลหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงสวัตตินัก
ยังมีอุบาสกคนหนึ่ง ชื่อว่า นันทิเสน เป็นผู้มั่งคั่ง มีความเลื่อมใส.
ส่วนภริยาของเขา ชื่อว่า นันทา ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส
เป็นคนตระหนี่ คร่ำครวญ ก้าววาทจาหยาบ ไม่เคารพยำเกรงสามี
ค่าบริภาษแม่ผัว ด้วยวาจาว่าเป็นโจร. สมัยต่อมานางนันทานั้น
ทำกาละแล้ว ไปบังเกิดในกำเนิดเปตติ แสดงตนในที่ที่ไม่ไกลหมู่บ้าน
นั้นนั่นเอง. นันทิเสนอุบาสกเห็นนางนั้น จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

ท่านมีผิวพรรณดำ มีรูปร่างน่าเกลียด ตัว
ขรุขระดูน่ากลัว มีตาเหลือง มีเขี้ยวงอกออก
เหมือนหมู เราไม่เข้าใจว่า ท่านจะเป็นมนุษย์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กาฬี แปลว่า มีสีดำ. จริงอยู่
วรรณะของนางเปตตินั้น เป็นเสมือนถ่านที่ถูกเผาแล้ว. บทว่า

พรุสา ได้แก่ มีตัวขรุขระ. บทว่า ภีรุตฺตสนา แปลว่า น่าสะพึงกลัว คือ มีอาการน่ากลัว. บทว่า ภารุตฺตสนา ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า เห็นเข้าน่ากลัวอย่างหนัก คือ ไม่น่าดู เพราะมีผิวพรรณน่าเกลียด เป็นต้น. บทว่า ปิงฺคฺลา แปลว่า ผู้มีนัยน์ตาเหลือง. บทว่า กพารา ผู้มีเขี้ยวเหมือนหมู. บทว่า น ตํ มลฺลฺยานิ มานุสฺสี ความว่า เราไม่สำคัญท่านว่าเป็นมนุษย์ แต่เราสำคัญท่านว่า เป็นนางเปรต. นางเปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศตนจึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านนันทิเสน เมื่อก่อนดิฉันชื่อนันทา
เป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงจาก
มนุษยโลกนี้ ไปสู่เปตโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น. บทว่า อหํ นนฺทา นนฺทิสเสน ความว่า พี่นันทิเสนขา ดิฉันชื่อว่า นันทา. บทว่า ภริยา เต ปุเร อหํ ความว่า ในชาติก่อน ดิฉันได้เป็นภรรยาของพี่. เบื้องหน้าแต่จะไป อุบาสก นั้นจึงถามว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะวิบากของกรรมอะไร ท่านจึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

ลำดับนั้นนางเปรต จึงได้ตอบกะนันทิเสนอุบาสกว่า

ดิฉัน เป็นหญิงดูร้าย มีวาจาหยาบคายไม่
เคารพพี่ กล่าวคำชั่วหยาบกะพี่ จึงจากมนุษยโลก
นี้ ไปสู่เปตโลก.

นันทิเสนอุบาสก จึงถามอีกว่า :-

เอาเถอะ เราจะให้ผ้าถุงแก่เจ้า เจ้าจงนุ่งผ้า
นี้ ครั้นนุ่งผ้านี้แล้ว จงมา ฉันจะนำเจ้าไปสู่เรือน
เข้าไปเรือนแล้ว จักได้ผ้า ข้าว และน้ำ ทั้งจักได้
ขมบุตรและลูกสะใภ้ของเธออีกด้วย.

ลำดับนั้น นางเปรตจึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถา แก่นันทิเสน
อุบาสกนั้นว่า :-

ผ้านั้น ถึงที่จะให้ที่มือของฉัน ด้วยมือ
ของพี่เอง ก็ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ฉันได้ ขอพี่
จงเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลาย ผู้สมบรูณ์ด้วยศีล ผู้
ปราศจากราคะ ผู้เป็นพหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าว
และน้ำ แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้ดิฉัน เมื่อท่านทำ
อย่างนั้น ดิฉันจักมีความสุข สำเร็จความปรารถนา
ทั้งปวง.

ลำดับนั้น พระสังคีติกาจารย์ กล่าว ๔ คาถานี้ว่า :-

นันทิเสนอุบาสก รับคำแล้ว ได้ให้ทาน
เป็นอันมาก คือข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า และ
เสนาสนะ ร่ม ของหอม ดอกไม้ และรองเท้า
หลากชนิด เลี้ยงดูภิกษุทั้งหลาย ผู้สมบรูณ์ด้วย
ศีล ปราศจากราคะเป็นพหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าว
และน้ำแล้ว อุทิศส่วนบุญไปให้นางในทันตาเห็น

วิบาก คือข้าว เครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ก็เกิดขึ้น
นี้เป็นผลแห่งทักษิณา ลำดับนั้น นางเปรมมี
ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอย่างดี มีค่ายิ่ง
กว่าผ้าแก้วกาฬี ประดับด้วยรัตนาภรณ์อันวิจิตร
เข้าไปหาสามี.

ต่อแต่นั้น เป็นคาถากล่าวโต้ตอบระหว่างอุบาสกกับนางเปรม

ว่า :-

ดูก่อน เทพธิดา ท่านมีวรรณงามยิ่งนัก
ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศสถิตอยู่ ดวงดาวประกาย
พริ้ว ท่านมีวรรณงดงามเช่นนี้ เพราะกรรม
อะไร อธิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะ
กรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่
พอใจ เกิดขึ้นแก่ท่านเพราะกรรมอะไร ดูก่อน
เทพธิดา ผู้มีอานุภาพมาก เราขอถามท่าน เมื่อ
เป็นมนุษย์ ท่านทำบุญอะไรด้วย ท่านมีอานุภาพ
รุ่งเรืองและมีรัศมีสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้
พินันทิเสน เมื่อก่อนดิฉันชื่อนันทา
เป็นภริยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วช้า จึงจาก
มนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก ดิฉันได้อุโมทนา
ทานที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ก่อน
คฤหบดี ขอท่านพร้อมด้วยชาติทั้งปวง จงมีอายุ

ยีนนานเถิด ดูก่อนคฤหบดี ท่านประพาศธรรม
และให้ทานในโลกนี้แล้ว จะเข้าถึงถิ่นฐานอันไม่
เศร้าโศก ปราศจากฐลี ปลอดภัย อันเป็นที่อยู่
ของท้าวสวรรค์ กำจัดมลทินคือความตระหนี่
พร้อมทั้งราก โกรธ ๆ ไม่ติเตียนได้ จักเข้าถึง
โลกสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ท่าน วิปุลมาภิรี ความว่า ท่าน
พึงยังมหาทานให้เป็นไป ในเขตแห่งพระทักษิณบุคคล เหมือน
หว่านพืชคือไทยธรรม. คำที่เหลือ เหมือนเรื่องที่ถัดกันมานั้นแล.

นางเทพธิดานั้น ครั้นประกาศทิพยสมบัติของตน และเหตุแห่ง
ทิพยสมบัตินั้น แก่นันทิเสนอุบาสกอย่างนี้แล้ว จึงได้ไปยังสถานที่
อยู่ของตนตามเดิม. อุบาสกแจ้วเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุ
ทั้งหลาย จึงกราบทูล แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรมแก่
บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน
ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถานันทาเปตวัตถุที่ ๔

๕. มัญญกุณฑลียเปตวัตถุ

พราหมณ์ถามว่า

[๑๐๒] ท่านตกแต่งร่างกาย ใส่ต่างหูเกลี้ยง ฯลฯ

(เหมือนในมัญญกุณฑลียวิมานที่ ๕ สุนิกขิตตวรรค

ที่ ๗ ในวิมานวัตถุ)

จบ มัญญกุณฑลียเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถามัญญกุณฑลียเปตวัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภมัญญกุณฑลียเทพบุตร จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า อลงกโต
มัญญกุณฑลีย ดังนี้. ข้อที่จะพึงกล่าวในเรื่องมัญญกุณฑลียนั้น ท่านได้
กล่าวไว้แล้วในอรรถกถา มัญญกุณฑลียวิมานวัตถุ ในอรรถกถา
วิมานวัตถุ ชื่อ ปริมัตถทีปนี เพราะฉะนั้น พึงทราบโดยนัยดังกล่าว
ไว้ในอรรถกถาวิมานวัตถุนั้นนั่นแหละ.

ก็ในที่นี้ เรื่องของมัญญกุณฑลียนั้น ท่านยกขึ้นรวบรวมไว้ใน
บาลีวิมานวัตถุ เพราะมัญญกุณฑลียเทพบุตรเป็นเทวดาในวิมานก็จริง
ถึงกระนั้น เพราะเหตุที่เทพบุตรนั้น เพื่อจะกำจัดความเศร้าโศกของ
อทินนปุพพะพราหมณ์ ผู้ไปป่าช้า เดินเวียนรอบป่าช้าร้องไห้

เพราะความเศร้าโศกถึงบุตร จึงแปลงรูปเทวดาของตน เป็นคน มีร่างกายประพรมด้วยจันทน์เหลือง ประคองแขนทั้ง ๒ คร่ำครวญ อยู่ แสดงตนโดยอาการที่ถูกทุกข์ครอบงำ เหมือนเปรต. แม้จะเป็นเปรตโดยอ้อม ก็ยอมได้ เพราะปราศจากอัตตภาพมนุษย์ ดังนั้น พึง เห็นว่า เรื่องของมัจฉฐกถาที่นั่น ท่านจึงยกขึ้นรวบรวมไว้ใน บาลีเปตวัตถุ.

จบ อรรถกถามัจฉฐกถาที่เปตวัตถุที่ ๕

๖. กัณห์เปตวัตถุ

ว่าด้วยความปรารถนากระต่ายจากดวงจันทร์

โรหิไณยอำมาตย์กราบทูลว่า

[๑๐๓] ข้าแต่พระองค์ผู้กัณห์โคตร ขอพระองค์
จงลุกขึ้นเถิด จะมัวบรรทมอยู่ทำไม จะมี
ประโยชน์อะไรแก่พระองค์ด้วยการบรรทม
อยู่เล่า ข้าแต่พระเกสวะ บัดนี้พระภาคาร่วมพระ
อุทรของพระองค์ ซึ่งเป็นคฤพระหทัยและนัยน์-
เนตรเบื้องขวาของพระองค์ มีลมกำเริบคั่งเพื่อ
ถึงกระต่ายไปเสียแล้ว. พระเจ้าเกสวะ ได้ทรง
ฟังคำของโรหิไณยอำมาตย์แล้ว อันความเศร้า-
โศกถึงพระภาคาครอบง่า ก็รีบเสด็จลุกขึ้นทันที
จับพระหัตถ์ทั้งสองของมณูบัณฑิตไว้มั่นแล้ว
เมื่อจะทรงปราศรัย จึงตรัสพระคาถา มีความว่า
เหตุไรหนอ เธอจึงทำดูเป็นคนบ้าเที่ยว
ไปทั่วนครทวารกะนี้ เพื่ออยู่ว่า กระต่าย ๆ เธอ
ปรารถนากระต่ายเช่นไร ฉันทจักให้นายช่างทำ
กระต่ายทอง กระต่ายแก้วมณี กระต่ายโลหะ
กระต่ายรูปียะ กระต่ายสังข์ กระต่ายหิน กระต่าย
แก้วประพาพ ให้แก่เธอ หรือว่ากระต่ายอื่น ๆ

ที่เทียวหากินอยู่ในป่ามีอยู่ ฉันจักให้เขานำ
กระต่ายเหล่านั้นมาให้เธอ เธอปรารถนากระต่าย
เช่นไร.

ฉนุบัณฑิตกราบทูลว่า

ข้าพระองค์ไม่ปรารถนากระต่ายที่อาศัย
แผ่นดิน ข้าพระองค์ปรารถนากระต่ายจากพระ-
จันทร์ ข้าแต่พระเจ้าเกสวะ ขอพระองค์ได้ทรง
พระกรุณา นำกระต่ายนั้นลงนาประทานแก่ข้า-
พระองค์เถิด.

พระเจ้าวาสุเทพตรัสว่า

ดูก่อนพระญาติ เธอจักละชีวิตที่สดชื่น
ไปเสียเป็นแน่ เพราะเธอปรารถนากระต่ายจาก
ดวงจันทร์ ชื่อว่าปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

ฉนุบัณฑิตกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้กัณโศตร ถ้าพระองค์
ทรงพร่ำสอนผู้อื่นฉันใด ขอให้พระองค์ทรงทราบ
ฉันนั้นเถิด เพราะเหตุไฉน พระองค์จงทรงพระ-
กรรแสงถึงราชโอรสที่ทิวคตแล้ว แต่ก่อนมา
แม้จนวันนี้เล่า มนุษย์หรืออมนุษย์ไม่พึงได้ตาม
ปรารถนาว่า บุตรของเราที่เกิดมาแล้วจงอย่าตาย
พระองค์จะทรงได้ราชโอรสที่ทิวคตแล้ว ซึ่งไม่

ควรได้แต่ที่ไหน ข้าแต่พระองค์ผู้กัณโศตร
พระองค์ทรงกรรแสงถึงราชโอรสที่ทิวคตแล้ว
ไม่สามารถจะนำคืนมาด้วยมนต์ รากยา โอสถ
หรือทรัพย์ได้ แม้กษัตริย์ทั้งหลายมีแวนแคว้น
มาก มีทรัพย์มาก มีโศคะมาก มีทรัพย์และข้าว
เปลือกมาก จะไม่ทรงชราและไม่สวรรคต ไม่มี
เลย แม้กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ คูทร คน
จัณฑาล คนเทหยากเยื่อ จะไม่แก่และไม่ตาย
เพราะชาติของตน ก็ไม่มีเลย ชนเหล่าใด ร่าย
มนต์อันประกอบด้วยองค์ ๖ อันพราหมณ์คิดแล้ว
ชนเหล่านั้นจะไม่แก่และไม่ตายเพราะวิชาของ
ตน ก็ไม่มีเลย แม้พวกฤาษีเหล่าใดเป็นผู้สงบ
มีตนอันสำรวมแล้ว มีตบะ แม้พวกฤาษีผู้มีตบะ
เหล่านั้น ย่อมละร่างกายไปตามกาล พระอรหันต์
ทั้งหลายมีตนอันอบรมแล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มี
อาสวะ สิ้นบุญและบาป ย่อมทอดทิ้งร่างกายนี้ไว้.

พระเจ้าวาสุเทพตรัสว่า

เชอดับความกระวนกระวายทั้งปวงของเรา
ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ
ที่ราดด้วยน้ำมันฉะนั้น เชอบรรเทาความโศกถึง
บุตรของเราผู้ถูกความโศกครอบงำ ได้ถอนขึ้น

แล้วหนอซึ่งลูกศร คือ ความโศกอันเสียบแทง
แล้วที่หทัยของเรา เราเป็นผู้มีลูกศร คือ ความ
โศกอันถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็น สงบแล้ว เราจะ
ไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีก เพราะได้ฟังคำของเชอ
ชนเหล่าใดผู้มีปัญญา ผู้อนุเคราะห์กันและกัน
ชนเหล่านั้นย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังกันและกัน
ให้หายโศก เหมือนเจ้าชายฉฏฐะยังพระเชษฐาให้
หายโศกฉะนั้น พวกอำมาตย์ผู้เป็นบริวาริกของ
พระราชบิดา เป็นเช่นนี้ ย่อมแนะนำด้วยสุภาษิต
เหมือนเจ้าชายฉฏฐะแนะนำพระเชษฐาของตน
พระราชานั้นจะมีความโศกมาแต่ไหน.

จบ กัณห์เปตวัตถุที่ ๖

อรรถกถากัณห์เปตวัตถุที่ ๖

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภอุบาสกคนหนึ่งลูกตาย จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้น
ว่า อุกฺกุเจหิ กณฺห กิ เสถิ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี ยังมีบุตรของอุบาสกคนหนึ่ง
ทำกาละแล้ว. อุบาสกนั้น เพียบพร้อมไปด้วยลูกศรคือ ความ
เศร้าโศก เพราะการตายของลูกนั้น ไม่อาบน้ำ ไม่กินข้าว ไม่
จัดแจงการงาน ไม่ไปยังที่อุปัฏฐากพระพุทธรเจ้า บ่นเพ้ออย่างเดียว

พลางกล่าวว่า พ่อ เป็นลูกที่รัก เจ้า ละทิ้งพ่อไปไหนเสียก่อน.
ในเวลาใกล้รุ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็นอุปนิสัย
แห่งโศดาปัตติผล ของอุบาสกนั้น รุ่งขึ้นแวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์
เสด็จไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ทรงเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว
จึงทรงส่งภิกษุทั้งหลายไป ส่วนพระองค์มีพระอนนทเถระเป็น
ปัจฉาสมณะ ได้เสด็จไปยังประตูเรือนของอุบาสกนั้น คนทั้งหลาย
จึงได้แจ้งแก่อุบาสกว่า พระศาสดาเสด็จมาถึงแล้ว. ลำดับนั้น
คนในเรือนของอุบาสกนั้น จึงพากันตบแต่งเสนาสนะที่ประตู
เรือน แล้วนิมนต์พระศาสดาให้ประทับนั่ง ประคองบาสกพาเข้า
ไปเฝ้าพระศาสดา. พระศาสดาทรงเห็นเขอนั่งอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง
จึงตรัสถามว่า อุบาสก ท่านเสียใจอะไรหรือ ? เมื่ออุบาสกกราบทูล
ให้ทรงทราบ จึงตรัสว่า อุบาสก ไบราณกบัณฑิตทั้งหลาย ฟัง
ถ้อยคำของบัณฑิตทั้งหลายแล้ว ไม่เสร์้าโศกถึงบุตรที่ตายไป
ดังนี้แล้ว อันอุบาสกนั้นทูลอาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า :-

ในอดีตกาล ในกรุงทวารวดี มีพระราชาพี่น้องกัน ๑๐ คน
คือ พระเจ้าवासเทพ พลเทพ จันทเทพ สุริยเทพ อัคคิเทพ
วรุณเทพ อชชุนเทพ ปัชชุนเทพ ฌกฺขบัณฑิตเทพ และอังกรเทพ.
ในเจ้าเหล่านั้น โอรสผู้เป็นที่รักของवासเทพมหาราช ได้ทิวงคตลง.
เพราะเหตุนั้น พระราชา จึงถูกความเสร์้าโศกครองงำ ทรงละ
พระราชกรณียกิจทุกอย่าง ยึดแม่แคร่เดียว ทรงบรรทมบนเพ้อไป.
ในเวลานั้น ฌกฺขบัณฑิตเทพ ทรงพระดำริว่า เว้นเราเสียคนอื่น

ใครเล่า ที่ชื่อว่า สามารถจะหลีกเลี่ยงความเศร้าโศกพี่ชายเรา

ย่อมไม่มี เราจะขจัดความเศร้าโศกของพี่ชายเราด้วยอุบาย.

ท่านฌฏฐิณทัต จึงแปลงเพศเป็นคนบ้า แหงนคูอากาศ เทียวไปทั่ว
พระนครพลางกล่าวว่า ท่านจงให้กระต่ายแก่เรา ท่านจงให้กระต่าย
แก่เราเถิด. ชาวพระนครทั้งสิ้น พากันแตกตื่นว่า ฌฏฐิณทัตเป็นบ้า
เสียแล้ว.

เวลานั้น อำมาตย์ชื่อว่า โรหิโณยไปเฝ้าพระเจ้าวาสุเทพ
เมื่อจะตั้งสนทนากับพระเจ้าวาสุเทพ จึงกล่าวคาถานี้ว่า:-

ข้าแต่พระองค์ผู้กัณหโคตร ขอพระองค์
จงลุกขึ้นเถิด จักมัวบรรทมอยู่ทำไม จะมีประ-
โยชน์อะไรแก่พระองค์ ด้วยการบรรทมอยู่เล่า
ข้าแต่พระเกษวะ บัดนี้ พระภาคาร่วมอุทรของ
พระองค์ผู้เป็นคูพระทัย และนัยน์เนตรเบื้องขวา
ของพระองค์ มีลมกำเร็บคลั่งเพื่อถึงกระต่าย.

บรรดาบทเหล่านั้น อำมาตย์เรียกพระเจ้าวาสุเทพ โดย
พระโคตรว่า กัณหะ. บทว่า โก อตุโธ สุปเนน เต ได้แก่ ความ
เจริญอะไร จะมีแก่พระองค์ด้วยการบรรทม. บทว่า สโก ภاتا
ได้แก่ พระภาคาร่วมอุทร. บทว่า ทพยฺ จกุขุ จ ทกฺขิณฺ ความว่า
เสมือนกับดวงหทัย และพระเนตรเบื้องขวา. บทว่า ตสุส วาตา
พลียนฺติ ความว่า ลมบ้าหมู เกิดแก่พระภาคาร้ำไป มีกำลังแรง
กำเร็บ ครอบงำ. บทว่า สติ ชปฺปติ ความว่า บ่นเพ้อว่า จงให้

กระต่ายแก่เราเกิด. ด้วยบทว่า เกสวะ ได้ยินว่า ฃณฺฐบัณฺฑิตํ นั้น เขาเรียกว่า เกสวะ เพราะมีพมงาม เพราะเหตุนี้ เขาจึงเรียก พระองค์โดยพระนาม.

พระศาสดา เมื่อจะทรงแสดงเวลาที่พระเจ้าวาสุเทพ ได้ สดับคำของอำมาตย์นั้นแล้ว เสด็จลุกขึ้นจากที่บรรทม พระองค์ เป็นผู้ตรัสรู้ยิ่ง จึงตรัสคาถานี้ว่า :-

พระเจ้าเกสวะ ได้สดับคำของโรหิไณย-
อำมาตย์นั้นแล้ว ผู้ถูกความเศร้าโศกถึงพระภคชา
ครอบงำ ก็รีบเสด็จลุกขึ้นทันที.

พระราชา เสด็จลุกขึ้นแล้ว รีบลงจากปราสาท แล้วเสด็จไป
หาฃณฺฐบัณฺฑิต จับมือทั้ง ๒ ของฃณฺฐบัณฺฑิตไว้มั่น เมื่อจะเจรจากับ
ท่าน จึงกล่าวคาถา ๓ คาถาว่า :-

เหตุไรหนอ เธอจึงทำตัวเหมือนคนบ้า
เที่ยวไปทั่วนครทวารกะนี้ บ่นเพ้อว่า กระต่าย
กระต่าย เธอปรารถนากระต่ายเช่นไร ฉันจะให้
นายช่างทำกระต่ายทองคำ กระต่ายแก้วมณี กระ
ต่ายโลหะ กระต่ายเงิน กระต่ายสังข์ กระต่าย
ลีลา กระต่ายแก้วประพาพ ให้แก่เธอ หรือกระ
ต่ายอื่นที่เที่ยวหากินอยู่ในป่าก็มีอยู่ ฉันจะให้เขา
นำกระต่ายเหล่านั้นมาให้แก่เธอ เธอปรารถนา
กระต่ายเช่นไรเล่า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุมมตฺตฺรโป แปลว่าเป็นเหมือนคนบ้า. บทว่า เกวลี แปลว่า ทั้งสิ้น. บทว่า ทวารกั ได้แก่เที่ยวไปตลอดทวารวคินคร. บทว่า สโธ สโธติ ลปติ ความว่า บ่นเพื่อว่า กระทบ กระทบ. บทว่า โสวณฺณมยฺ แปลว่า สำเร็จด้วยทองคำ. บทว่า โลหมยฺ แปลว่า สำเร็จด้วยโลหะทองแดง. บทว่า รุปีมยฺ แปลว่า สำเร็จด้วยเงิน. ท่านปรารณาสังโค กัจจบอกมาเถอะ. เมื่อเป็นเช่นนั้นเธอเศร้าโศก เพราะอะไร. พระเจ้าวาสุเทพเชื้อเชิญ ฃณฺฑบัณฑิตด้วยกระทายว่า กระทายแม่เหล่าอื่น ที่เที่ยวหากินอยู่ในป่าก็มีอยู่ในป่า เราจักนำกระทายนั้นมาให้แก่เธอ เจ้า ผู้มีหน้าอันเจริญ เธอปรารณากฎายเช่นไร กัจจบอกมาเถอะ ดังนี้ด้วยความประสงค์ว่า ฃณฺฑบัณฑิต ต้องการกระทาย. ฃณฺฑบัณฑิตได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าพระองค์ ไม่ปรารณากฎายที่อาศัย

อยู่บนแผ่นดิน ข้าพระองค์ปรารณากฎายจาก

ดวงจันทร์ ข้าแต่พระเจ้าเกษวะ ขอพระองค์โปรด

นำกระทายนั้นมาประทานแก่ข้าพระองค์เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอิหฺร แปลว่า โปรดให้นำลงมา. พระราชาครั้งทรงสดับดังนั้นจึงถึงความโทมนัสว่า พระภาคาของเราเป็นบ้าเสียแล้ว โดยมีต้องสงสัย จึงตรัสคาถาว่า :-

ดูก่อน พระญาติ เธอจักละชีวิตอันสดชื่น

ไปเสียเป็นแน่ เพราะเธอปรารถนากระต่ายจาก

ดวงจันทร์ ชื่อว่า ปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

พระเจ้ากษัตริย์เรียกน้องชายว่า ญาติ ในพระคานานั้น.

ในพระคานานี้มีอธิบายดังนี้ว่า :- ญาติกันเป็นที่รักของเราผู้

ปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เห็นจะละชีวิตอันน่านรื่นรมย์ยิ่ง
ของตนเสียเป็นแน่.

ฉนุบัณฑิตได้ฟังพระดำรัสของพระราชาก็ได้ยั้งเสีย เมื่อ
จะแสดงความนี้ว่า ข้าแต่พี่ชาย พระองค์เมื่อรู้ว่า หม่อมฉันปรารถนา
กระต่ายจากดวงจันทร์ ครั้นไม่ได้กระต่ายนั้น จักสิ้นชีวิต เพราะ
เหตุไร พระองค์ไม่ได้โอรสที่ตายไปแล้วจึงเศร้าโศกถึง จึงกล่าว
คาถาว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้กัณโศตร ถ้าพระองค์

ทรงพร่ำสอนผู้อื่นอย่างที่ทรงทราบไซ้ เพราะ

เหตุไร แม้ทุกวันนี้พระองค์ก็ยังทรงเศร้าโศก

ถึงบุตรที่ตายแล้ว ในกาลก่อนเล่า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอว เจ กณฺห ชานาติ ความว่า
ข้าแต่ท้าวกัณโศตรมหาราชาผู้พี่ชาย ติว่า พระองค์ทรงทราบอย่างนี้ว่า
ชื่อว่า วัตถุที่ไม่พึงได้ ก็ไม่พึงปรารถนา. บทว่า ยถยฺยุถิ ความว่า
ท่านพอรู้อย่างนี้ อย่าได้กระทำโดยประการที่ท่านพร่ำสอนผู้อื่น.
บทว่า กสฺมา ปุเร มตฺ ปุตฺตํ ความว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ เพราะเหตุไร

แม้ในวันนี้ ท่านก็ยังเศร้าโศกถึงบุตรที่ตายไป ในที่สุด ๔ เดือน แต่เดือนนี้.

ฉนฺนุบัณฺฑิต ยืนอยู่ที่ระหว่างถนนอย่างนั้นแล ทูลว่า อันดับแรก หม่อมฉันปรารถนาสิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างนี้ ส่วนพระองค์เศร้าโศก เพื่อต้องการสิ่งที่ไม่ปรากฏ เมื่อจะแสดงธรรมแก่พระราชา จึง กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

ก็มนุษย์ หรือมนุษย์ ไม่พึงได้ตาม
ปรารถนาว่า ขอบุตรของเราที่เกิดมาจงอย่าตาย
เลย พระองค์จะพึงได้โอรสที่ทิวคตแล้ว ที่ไม่
ควรได้แต่ที่ไหน. ข้าแต่พระองค์ผู้กัณโศตร
พระองค์ทรงกันแสงถึงโอรสที่ทิวคตแล้ว ซึ่ง
ไม่สามารถจะนำคืนมาด้วยมนต์ รากยา โอสถ
หรือทรัพย์ได้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยัม ความว่า คุณก่อนพี่ชาย มนุษย์ หรือว่า เทวดา ไม่พึงได้ คือไม่อาจได้ตามที่พระองค์ปรารถนาว่า ของบุตรของเรา ผู้เกิดมาอย่างนี้แล้ว อย่าตายไปเลย. อธิบายว่า ก็ ความปรารถนานั้น ท่านจะได้แต่ที่ไหน คือ ท่านอาจจะได้ด้วย เหตุไร เพราะเหตุที่ขึ้นชื่อว่าสิ่งที่ไม่ควรได้นี้ เป็นสิ่งที่ไม่ควร จะได้.

บทว่า มนุตา แปลว่า ด้วยการประกอบมนต์. บทว่า มูลเภสชฺชา แปลว่า ด้วยรากยา. บทว่า โอสเธหิ ได้แก่ โอสถ

นานาชนิด. บทว่า ธเนน วา ได้แก่ แม้ด้วยทรัพย์นับได้ร้อยโกฏิ.
ท่านกล่าวคำอธิบายไว้ดังนี้ว่า ใคร ๆ ไม่อาจจะนำโอรสผู้ละไป
แล้ว ที่พระองค์ทรงเสวราโศกถึงนั้นมา ด้วยการประกอบมนต์เป็นต้น
อย่างนั้น.

ฉนฺนํ ฌิตฺตํ เมื่อจะแสดงอีกว่า ข้าแต่พี่ชาย ขึ้นชื่อว่า ความ
ตายนี้ ใคร ๆ ไม่อาจจะห้ามได้ ด้วยทรัพย์ ด้วยชาติ ด้วยวิชา
ด้วยศีล หรือด้วยภาวณาได้ จึงแสดงธรรมแก่พระราชาด้วยคาถา
๕ คาถาว่า :-

กษัตริย์ทั้งหลาย แม้จะมีแวนแคว้น มี
ทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทรัพย์และธัญญาหาร
มาก จะไม่ทรงชรา จะไม่ทรงสวรรคต ไม่มีเลย.

กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ กูทร คน
จัณฑาล และคนเทหยากเยื่อ และคนอื่น ๆ จะ
ไม่แก่ จะไม่ตาย เพราะชาติของตน ก็ไม่มีเลย

ชนเหล่าใด ร่ายมนต์อันประกอบด้วยองค์

๖ อันพราหมณ์คิดไว้แล้ว ชนเหล่านั้นและชน
เหล่าอื่นจะไม่แก่ และไม่ตาย เพราะวิชาของตน
ก็ไม่มีเลย.

แม้พวกฤาษีเหล่าใด เป็นผู้สงบ มีตน

ตำรวมแล้ว มีตปะ แม้พวกฤาษี ผู้มีตปะเหล่านั้น

ย่อมละร่างกายไปตามกาล

พระอรหันต์ทั้งหลาย มีตนอันอบรมแล้ว

**ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ ถิ่นบุญและบาป ยัง
ทอดทิ้งร่างกายนี้ไว้.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **มัทธนา** ได้แก่ ชื่อว่า ผู้มีทรัพย์
มาก เพราะมีทรัพย์ที่ฝังไว้นั้นแหละมาก. บทว่า **มหาโกลา** ได้แก่
ประกอบด้วยโกลสมบัติมาก เช่นกับโกลสมบัติของเทพ. บทว่า
รฏฐนฺโต แปลว่า มีแว่นแคว้นมาก. บทว่า **ปหุตฺถนฺตฺตฺตฺตฺต**
ได้แก่ ผู้มีทรัพย์และธัญญาหาร หาที่สุดมิได้ โดยทรัพย์และธัญญา-
หาร ซึ่งจะต้องใช้จ่ายเป็นประจำ ที่เก็บฝังไว้ เพื่อใช้ได้ถึง ๓ ปี
หรือ ๔ ปี บทว่า **เตปิ โน อชรามรา** ความว่า กษัตริย์มีพระเจ้า
มันธาตุ และพระเจ้ามหาสุทฺตสนะ เป็นต้น ผู้มีสมบัติมากถึงอย่างนั้น
จะเป็นผู้ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่มีเลย คือ ตั้งอยู่ใกล้ปากมรณะ โดยแท้
ทีเดียว.

บทว่า **เอเต** ได้แก่ กษัตริย์ตามที่กล่าวแล้ว เป็นต้น. บทว่า
อญฺเณ ได้แก่ ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีอัมพภูมิมานพ เป็นต้น
ผู้เป็นอยู่อย่างนั้น. บทว่า **ชาติยา** ความว่า เป็นผู้ไม่แก่ ไม่ตาย
ไม่มีเลย เพราะชาติของตนเป็นเหตุ.

บทว่า **มนฺตุ** ได้แก่เวท. บทว่า **ปรีวตฺเตนฺติ** แปลว่า ย่อม
สาธยาย และย่อมบอก, อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **ปรีวตฺเตนฺติ** ได้แก่
ร้ายเวททำการบูชาเพลิง พร้อมพร้ามนต์ไปด้วย. บทว่า **ฉพฺงคฺ**
ได้แก่ออกเสียงอ่านถูกจังหวะ คล่อง และไพเราะ กับปะ ได้แก่

รู้จักแบบแผนทำกิจวิธีต่าง ๆ นิรุติ ได้แก่ รู้จักมูลศัพท์ และ
คำแปลศัพท์ ไวยากรณ์ ได้แก่ รู้จักตำราภาษา โชติศาสตร์ ได้แก่
รู้จักดาวหาฤกษ์ และผูกดวงชะตา จันโทวิจิติ ได้แก่ รู้จักคณะฉันท์
และแต่งได้. บทว่า พรหมจินตติ ได้แก่ พรหมคิด คือกล่าวเพื่อ
ประโยชน์แก่พวกพราหมณ์. บทว่า วิชชชย ได้แก่ ผู้ประกอบด้วย
วิชาเสมือนพรหม, อธิบายว่า แม้ท่านเหล่านั้น จะไม่แก่ ไม่ตาย
ไม่มีเลย.

บทว่า อิสโย ความว่า ชื่อว่าฤๅษี เพราะอรรถว่า แสวงหา
พรตที่ประพฤติประจำ และพรตที่ประพฤติตามกาลกำหนดเป็นต้น
และปฏิกุศลสัญญา เป็นต้น. บทว่า สนฺตา ได้แก่ สงบกายวาจา
เป็นสภาวะ. บทว่า สยฺยตตฺตา ได้แก่ มีจิตสำรวม ด้วยการสำรวม
กิเลส มีราคะเป็นต้น. ชื่อว่า ตปัสสี เพราะมี ตปะ กล่าวคือ ทำกาย
ให้เร่าร้อน. อนึ่ง บทว่า ตปฺสฺสิโน แปลว่า ผู้สำรวม. ด้วยคำว่า
ตปฺสฺสิโน นั้น ท่านแสดงว่า เป็นผู้อาศัยตปะอย่างนั้น และเป็น
ผู้ปรารถนา เพื่อจะหลุดพ้นจากสรีระ ก็เป็นผู้สำรวม ย่อมละ
สรีระได้ทีเดียว. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า อิสโย ชื่อว่า อิศยะ เพราะ
อรรถว่า แสวงหาอิสิลสิกขาเป็นต้น, ชื่อว่า ผู้สงบ เพราะเข้าไป
สงบบาปกรรม อันเป็นปฏิปักษ์ต่ออิสิลสิกขานั้น ก็เพื่อประโยชน์
แก่อิสิลสิกขานั้น. ชื่อว่า มีตนสำรวมแล้ว เพราะสำรวมจิตไว้
ในอารมณ์อันเดียวกัน ชื่อว่า ตปัสสี เพราะมีความเพียรเครื่อง
เผาบาป โดยประกอบความเพียรชอบ. บัณฑิตพึงประกอบความว่า

ที่มีความเพียรเป็นเครื่องประกอบ ชื่อว่า ตปัสสี เพราะทำกิเลส
มีรากะเป็นต้น ให้เร่าร้อน. บทว่า ภาวิตตตา ได้แก่ ผู้มีจิตอันอบรม
แล้ว ด้วยกัมมัฏฐานภาวนา อันมีสังขะ ๔ เป็นอารมณ์.

เมื่อฌณฺ์บัตถิตกถ่าวธรรมอย่างนี้ พระราชาได้ทรงสดับ
ดังนั้น เป็นปราศจากลูกศรคือความโศก มีใจเลื่อมใส เมื่อจะ
สรรเสริญฌณฺ์บัตถิต จึงได้กล่าวคาถาที่เหลื่อว่า

เชอด้บความกระวนกระวายทั้งปวงของ

เราผู้เร่าร้อนให้หายไป เหมือนบุคคลเอาน้ำดับไฟ
ที่ราดด้วยน้ำมัน ฉะนั้น เชอบรรเทาความโศก
ถึงบุตรของเรา ผู้ถูกความโศกครอบงำ ได้ถอน
ขึ้นแล้วหนอ ซึ่งถูกศรคือความโศกอันเสียบแทง
ที่หทัยของเรา เราเป็นผู้มีลูกศรคือความโศก
อันถอนขึ้นแล้ว เป็นผู้เย็นสงบแล้ว เราจะไม
เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีก เพราะได้ฟังคำของเชอ
ชนเหล่าใดผู้มีปัญญา ผู้อนุเคราะห์กันแลกัน
ชนเหล่านั้น ย่อมทำอย่างนี้ ย่อมยังกันและกัน
ให้หายโศก เหมือนเจ้าชายฌณฺ์บัตถิตทำพระ-
เชษฐา ให้หายโศก ฉะนั้น

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ฌณฺ์ ชณฺ์จ วั ภาตริ ความว่า
เหมือนฌณฺ์บัตถิต ทำพระเชษฐาของตน ผู้ถูกความเศร้าโศก เพราะ
บุตรตายไปครอบงำ ให้พ้นจากความเศร้าโศกเพราะบุตรนั้น ด้วย

ความที่ตนเป็นผู้ฉลาดในอุบาย และด้วยกรรมกถา ฉันทใด แม่ผู้อื่น
ผู้มีปัญญา มีความอนุเคราะห์ก็ฉันทนั้น ย่อมกระทำอุปการะแก่ญาติ
ทั้งหลาย.

บทว่า ยสุต เอตาทิสา โหนติ นี้ เป็นคาถาแห่งพระองค์
ผู้ตรัสรู้อย่าง. คำแห่งคานานัน มีอธิบายดังต่อไปนี้ ฃณฺฐบัณฺฑิต ย่อม
ไปตาม คือติดตาม พระเจ้าวาสุเทพ ผู้อันความเศร้าโศก เพราะ
บุตรครอบงำ ด้วยคำอันเป็นสุภามิต เพื่อกำจัดความเศร้าโศก
ด้วยประการใด คือ ด้วยเหตุใด. อามาศย์ เป็นบัณฺฑิต ก็เช่นนั้น
อันผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงได้ ความเศร้าโศกของท่านจักมีแต่ที่ไหน
ฉะนี้แล. คาถาที่เหลือ มีอรรถดังกล่าวแล้ว ในหนหลังนั้นแล.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึง
ตรัสว่า อย่างนั้นอุบาสก โปราณกบัณฺฑิตทั้งหลาย ฟังถ้อยคำของ
บัณฺฑิตทั้งหลายแล้ว ขจัดความเศร้าโศกเพราะบุตรเสียได้ ดังนี้แล้ว
จงประกาศสัจจะประชุมชาดก. ในที่สุดสัจจะ อุบาสกดำรงอยู่
ในโสดาปัตติผลแล.

จบ อรรถกถากัณหเปตวัตถุที่ ๖

๗. ชนปาลเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตหิว ๕๕ ปี

พวกพ่อค้าถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๐๔] ท่านเปลือยกาย มีรูปร่างน่าเกลียด
ผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น เห็นกระดูกซี่โครง
แน่เพื่อนยาก ท่านเป็นใครหนอ.

เปรตนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าเป็น
เปรต ทุกข์ยาก เกิดอยู่ในยมโลก ได้ทำกรรมอัน
ลามกไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พวกพ่อค้าถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกายวาจาใจ
หรือ เพราะวิบากแห่งอะไร ท่านจึงจากโลกนี้ไป
สู่เปตโลก.

เปรตนั้นตอบว่า

มีพระนครของพระเจ้าทสันนราช ปราภฏ
นานว่า เอรกัจฉะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นเศรษฐีอยู่
ในนครนั้น ประชาชนเรียกข้าพเจ้าว่า ชนปาล-
เศรษฐี ข้าพเจ้ามีเงิน ๘๐ เล่มเกวียน ทองคำแก้ว-

มุกดา แก้วไพฑูรย์ ก็มีมากมายเหลือที่จะนับ
แม้ข้าพเจ้าจะมีทรัพย์มากมายถึงเพียงนั้น ก็ไม่รัก
ที่จะให้ทาน ปิดประตูบริโภคอาหารด้วยคิดว่า
พวกยากอย่าได้เป็นเรา ข้าพเจ้าไม่มีศรัทธา เป็น
คนตระหนี่เหนียวแน่น ได้ดำ่ว่าพวกยาก และ
ห้ามปราชญ์ผู้ให้ทานทำบุญ เป็นต้น ด้วยคำ
ว่า ผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการสำรวจจักมีแต่
ที่ไหน ได้ทำลายสระน้ำ บ่อน้ำที่เขาขุดไว้ สวน
ดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลา และสะพานในที่ดิน
ลำบาก ที่เขาปลูกสร้างให้พินาศ ข้าพเจ้านั้นไม่ได้
ทำความดีไว้เลย ทำแต่ความชั่วไว้ จูติจากชาติ
นั้นแล้ว บังเกิดในปิตติวิสัย เพียบพร้อมไปด้วย
ความหิวกระหายตลอด ๕๕ ปี ตั้งแต่ตายแล้ว
ข้าพเจ้ายังไม่ได้กินข้าวและน้ำเลยแม้แต่น้อย การ
สงวนทรัพย์ คือ ไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ
ของสัตว์ทั้งหลาย ความฉิบหายก็คือการสงวน
ทรัพย์ ได้ยินว่าเปรตทั้งหลายรู้ว่า การสงวน
ทรัพย์คือการไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ
เมื่อก่อนข้าพเจ้าสงวนทรัพย์ไว้ เมื่อทรัพย์มีอยู่
เป็นอันมาก ไม่ให้ทาน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ไม่ทำ
ที่พึงแก่ตน ข้าพเจ้าได้รับผลแห่งกรรมของตน

จึงเดือดร้อนในภายหลัง พ้นจาก ๔ เดือนไปแล้ว
ข้าพเจ้าจักตาย จักไปตกนรกอันเผ็ดร้อนสาหัส
มี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู จำเนกเป็นห้อง ๆ ล้อม
ด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของ
นรคนั้น ล้วนแล้วด้วยทองแดงลูกเป็นเปลวเพลิง
ประกอบด้วยความร้อน แผลไปตลอดร้อยโยชน์
โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ข้าพเจ้าจักต้องเสวยทุกข-
เวทนาในนรคนั้นตลอดกาลนาน ก็การเสวย
ทุกขเวทนาเช่นนี้ เป็นผลแห่งกรรมอันชั่ว เพราะ
ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเสรำโศกที่จะไปเกิดในนรกอัน
เร่าร้อนนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ขอเตือนท่านทั้งหลาย ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน
ทั้งหลายผู้มาประชุมกันในที่นี้ พวกท่านอย่าได้
ทำบาปกรรมในที่ไหน ๆ คือ ในที่แจ้งหรือที่ลับ
ถ้าพวกท่านจักกระทำ หรือกระทำบาปกรรมนั้น
ไว้ แม้พวกท่านจะเหาะหนีไปอยู่ที่ไหน ก็ย่อม
ไม่พ้นไปจากทุกข์ ขอท่านทั้งหลายจงเลี้ยงมารดา
จงเลี้ยงบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล
เป็นผู้เกื้อกูลแก่สมณะและพราหมณ์ ท่าน
ทั้งหลายจักไปสวรรค์ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้
บุคคลจะอยู่ในอากาศ ในท่ามกลางมหาสมุทร

หรือเข้าไปสู่ห้องภูเขา จะพึงพ้นจากบาปกรรม
ไม่มี หรือบุคคลอยู่ในส่วนแห่งภาคพื้นใด พึงพ้น
จากบาปกรรม ส่วนแห่งภาคพื้นนั้นไม่มี.

จบ ธนपालเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาธนपालเสฏฐิเปตวัตถุที่ ๗

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร
ทรงปรารภเปตชนบาล จงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า **นคฺโค**
ทพฺพณฺณรูปฺสิ.

ได้ยินว่า เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติในนครเอรภังจะ-
ป็นณรัฐ ยังมีเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อว่า ธนपालกะ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา
ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่ เป็นนัตถิกทิฏฐิบุคคล กิริยา
ของเขาปรากฏตามพระบาลีนั้นแหละ. เขาทำกาละแล้วบังเกิด
เป็นเปรตในกัณฑ์ตารทะเลทราย เขามีร่างกายประมาณเท่าลำต้นตาล
มีผิวหนังปูดขึ้นหยาบ มีผมยุ่งเหยิง น่าสะพึงกลัว มีรูปพรรณ
น่าเกลียด มีรูปชี้เหร่พิลึก เห็นเขาน่าสะพึงกลัว เขาไม่ได้เมตต์ข้าว
หรือหยาดน้ำตลอด ๕๕ ปี มีคอ ริมฝีปาก และลิ้นแห้งผาก ถูกความ
หิวกระหายครอบงำ เทียวงุ่นง่านไปทางโน้นทางนี้.

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้น
ในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบรรจบประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ พ่อค้าชาวกรุงสาวัตถีบรรทุกสินค้าเต็ม ๕๐๐ เล่มเกวียน

ไปยังอุตตราปถชนบท ขายสินค้า แล้วเอาเกวียนบรรทุกสินค้า
ที่ได้กลับมา ในเวลาเย็น ถึงแม่น้ำแห่งสายหนึ่ง จึงปลดเกวียน
ไว้ในที่นั้น พักแรมอยู่ราตรีหนึ่ง ลำดับนั้น เปรตนั้นถูกความ
กระหายครอบงำมาเพื่อต้องการน้ำดื่ม ไม่ได้น้ำดื่มแม้สักหยาดเดียว
ในที่นั้น หมดหวัง ขาอ่อนล้มลง เหมือนตารากขาดฉะนั้น. พวก
พ่อค้าเห็นดังนั้น จึงพากันถามด้วยคาถานี้ว่า :-

ท่านเปลื้องกายมีรูปร่างน่าเกลียด ชูบพอม
สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น เห็นกระดูกซี่โครง แน่
เพื่อนยาก ท่านเป็นใครกันหนอ.

ลำดับนั้นเปรตตอบว่า :-

ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตทุกข์ยาก
เกิดในยมโลก ทำกรรมชั่วไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่
เปตโลก.

ครั้นอ้างตนดังนี้แล้ว ถูกพ่อค้าถามถึงกรรมที่เขาทำอีกว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกายวาจาและ
ใจ เพราะวิบากของกรรมอะไร จึงจากโลกนี้ไป
ยังเปตโลก.

เมื่อจะแสดงประวัติของตน ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
เดิมแต่ที่ที่ตนเกิดในกาลก่อน และเมื่อจะให้โอวาทแก่พวกพ่อค้า
ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ความว่า :-

มีพระนครของพระเจ้าทสันนราช* ปรากฏ
นามว่า เอรักจจะ เมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นเศรษฐี
อยู่ในพระนครนั้น ประชาชนเรียกข้าพเจ้าว่า
ชนปาลเศรษฐี ข้าพเจ้ามีเงิน ๘๐ เล่มเกวียน
ทองคำ แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ ก็มีมากมาย
เหลือที่จะนับ แม้ข้าพเจ้า จะมีทรัพย์มากมายถึง
เพียงนั้น ก็ไม่รักที่จะให้ทาน ปิดประตูบริโศก
อาหาร ด้วยคิดว่า พวกยาก อย่าได้เห็นเรา
ข้าพเจ้าไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น
ได้ค่าพวกยากและห้ามปรัมมมหาชน ผู้ให้ทาน
ทำบุญเป็นต้น ด้วยคำว่า ผลแห่งทานไม่มี ผล
แห่งการสำรวจจักมีแต่ที่ไหน ได้ทำลายสระน้ำ
บ่อน้ำ ที่ขุดไว้ สวนดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลาน้ำ
และสะพานในที่เดินลำบาก ที่เขาปลูกสร้างให้
พินาศไป ข้าพเจ้านั้นไม่ได้ทำคุณงามความดีไว้
เลย ทำแต่กรรมชั่วไว้ จูติจากชาตินั้นแล้ว เกิด
ในเปตวิสัย เพียบพร้อมไปด้วยความหิวกระหาย
ตลอด ๕๕ ปี ตั้งแต่ตายแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ได้กิน
ข้าวและน้ำเลย แม้แต่น้อย การสงวนทรัพย์ คือ

๑. ม. พระเจ้าปัญจราช (ปัญจนาถ).

ไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ ของสัตว์
ทั้งหลาย ความฉิบหายก็คือ ความสงวนทรัพย์
ได้ยืมว่า เปรตทั้งหลายรู้ว่า การสงวนทรัพย์ คือ
การไม่ให้แก่ใคร ๆ เป็นความพินาศ เมื่อก่อน
ข้าพเจ้าสงวนทรัพย์ไว้ เมื่อทรัพย์มีอยู่เป็นอัน
มาก ไม่ให้ทาน เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ไม่ทำที่พึง
แก่ตน ข้าพเจ้าได้รับผลแห่งกรรมของตน จึง
เดือดร้อนในภายหลัง พ้นจาก ๔ เดือนไปแล้ว
ข้าพเจ้าจักตาย จักตกนรกอันเผ็ดร้อนสาหัส มี
๔ เหลี่ยม ๔ ประตู จำแนกเป็นห้อง ๆ ล้อมด้วย
กำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของนรก
นั้น ล้วนแล้วด้วยทองแดง ลูกเป็นเปลวเพลิง
ประกอบด้วยความร้อน แผลไปตลอดร้อยโยชน์
โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ ข้าพเจ้าจักต้องเสวยทุกข-
เวทนา ในนรกนั้นตลอดกาลนาน การเสวย
ทุกขเวทนาเช่นนี้ เป็นผลของกรรมชั่ว เพราะ
ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเสรำโศกที่จะไปเกิดในนรกอัน
เร่าร้อนนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ขอเตือนท่านทั้งหลาย ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน
ทั้งหลาย ผู้มาประชุมกันในที่นี้ พวกท่านอย่าได้
ทำกรรมชั่ว ในที่ไหน ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่แจ้งหรือ

ที่ลับ ถ้าว่าพวกท่านจักกระทำ หรือกำลังทำกรรม
ชั่วนั้นไว้ แม้พวกท่านจะเหาะหนีไป ในที่ไหน ๆ
ก็ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ขอท่านทั้งหลาย จงเลี้ยง
มารดา จงเลี้ยงบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
ในตระกูล เป็นผู้เกื้อกูลแก่สมณะ และพราหมณ์
ท่านทั้งหลาย จักไปสวรรค์ด้วยการปฏิบัติอย่างนี้

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทสนุนานํ ได้แก่ พระราชาของ
รัฐชื่อว่า ทสนันนา ผู้มีชื่ออย่างนั้น บทว่า เอรกจุนํ ได้แก่ เป็นชื่อของ
พระนครนั้น. บทว่า ตตฺถ ได้แก่ ในนครนั้น. บทว่า ปุเร ได้แก่
ในกาลก่อน คือ ในอรรถภาพอันเป็นอดีต. บทว่า ธนปาลโสติ มํ วิทู
ความว่า พวกชนเรียกเราว่า ธนปาลเศรษฐี. เปรตเมื่อจะแสดงว่า
จึงชื่อว่า ทรัพย์เช่นนั้นนั้น ย่อมติดตามเป็นประโยชน์แก่เรา ในกาล
นั้นนั้นแล จึงกล่าวคาถาว่า อสตีติ ดังนี้ เป็นต้น. มีโยชนาว่า
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อสตีติ สกฏวาทานํ ความว่า ๒๐ ขาริกะ
เป็น ๑ วาหะ ที่ท่านเรียกว่า ๑ เกวียน ข้าพเจ้ามีเงินและกหาปณะ
๘๐ เล่มเกวียน. บทว่า ปหุตํ เม ชาตฺรुปํ เชื่อมความว่า แม่ทองคำ
ก็มีมากมาย คือ มีประมาณหลายหาบ.

บทว่า น เม ทาคู ปิยํ อหุ ความว่า ข้าพเจ้า ไม่ได้มีความ
รักที่จะให้ท่าน. บทว่า มา มํ ยาจนกาทุทฺธํ ความว่า ปิดประตูเรือน
บริโกล ด้วยหวังว่า พวกยาจกอย่าได้เห็นเรา. บทว่า กทริโย
ได้แก่ มีความตระหนี่เหนียวแน่น. บทว่า ปริภาสโก ความว่า

เห็นเขาให้ทาน ก็ขูให้กลัว. บทว่า ททนฺตานํ กรโณตานํ เป็น
นัฏฐีวิภักติ ลงในอรรถแห่งทุตติยาวิภักติ, แปลว่า ผู้ให้ทาน ผู้ทำบุญ.
บทว่า พหุ ชเน แปลว่า ซึ่งสัตว์เป็นอันมาก. ข้าพเจ้าห้ามคือ
ป้องกัน ชนเป็นอันมาก ผู้เป็นกลุ่มของตนผู้ให้ทาน หรือทำบุญ
จากบุญกรรม.

บทว่า วิปาโก นตฺถิ ทานสฺส เป็นต้น เป็นบทแสดงเหตุการณ์
ห้ามในการให้ทาน เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิปาโก
นตฺถิ ทานสฺส ท่านแสดงว่า ขึ้นชื่อว่า ผลแห่งการทำทานไม่มี
มีแต่บุญ บุญ อย่างเดียว ฉะนั้น ทรัพย์จึงพินาศไปถ่ายเดียว.
บทว่า สฺยมสฺส แปลว่า การสำรวมศีล. บทว่า กูโตะ ผล ความว่า
ผลจะได้แต่ที่ไหน, อธิบายว่า การรักษาศีลไม่มีประโยชน์เลย
บทว่า อารามานิ ความว่า สวนดอกไม้และสวนผลไม้. บทว่า
ปปาโย ได้แก่ ศาลาน้ำ. บทว่า ทฺกุเค ได้แก่ สถานที่ที่ไปลำบาก
เพราะมีน้ำและมีโคลน. บทว่า สงฺกมฺมานิ ได้แก่ สะพาน. บทว่า
ตโต จูโต แปลว่า จูติจากมนุษย์โลกนั้น. บทว่า ปญฺจปญฺญาส
แปลว่า ๕๕ ปี. บทว่า ยโต กาลงฺกโต อหิ แก่เป็น ยถา กาลกโต อหิ
แปลว่า เหมือนข้าพเจ้าตายไปแล้ว คือตั้งแต่ข้าพเจ้าตายไป. บทว่า
นาภิชานามิ ความว่า ข้าเจ้าไม่รู้อะไร ไม่ว่าจะป็นข้าวหรือน้ำ
ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้.

บทว่า โย สฺยโม โส วินาสो ความว่า การสำรวมก็คือ
การไม่ให้อะไรแก่ใคร ๆ ด้วยอำนาจความโลภเป็นต้นนั้น ชื่อว่า

เป็นความพินาศของสัตว์เหล่านี้ เพราะเปรตที่เกิดในกำเนิดเปรต เป็นเหตุแห่งความวอดวายอย่างใหญ่หลวง. ด้วยคำว่า โย วินาสโส ลัสมิ นี้ เปรตแสดงว่า ประโยชน์ตามที่กล่าวแล้ว เป็นประโยชน์อย่างแน่นอน. หิ ศัพท์ในคำว่า เปตา หิ กิร ชานนติ นี้ เป็นนิบาตใช้ในอวชาธนะ, กิร ศัพท์ เป็นนิบาต ใช้ใน อรุจิสูจนัตถะ. ได้ยินว่า พวกเปรตเหล่านั้น จึงจะรู้ความนี้ว่า การสงวนคือ การไม่บริจาคไทยธรรม เป็นเหตุแห่งความพินาศ เพราะตนถูกความหิวกระหาย ครอบงำอยู่โดยเห็นได้ชัด ไม่ใช่พวกมนุษย์. ข้อนี้ไม่สมควรเลย เพราะแม้พวกมนุษย์ก็ยังคงถูกความหิวกระหายเป็นต้นครอบงำปรากฏอยู่เหมือนพวกเปรต. แต่พวกเปรตรู้เรื่องนั้นดีกว่า เพราะกรรมที่ตนทำไว้ในอดีตภพก่อนปรากฏชัด. ด้วยเหตุนี้ เปรตนั้นจึงกล่าวว่า ในชาติก่อน เราสงวนทรัพย์ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ลัสมิสฺส ความว่า แม้นตนเองก็ได้กระทำการสงวน คือ การย่นและย่อจากบุญกิริยา มีการให้ทานเป็นต้น. บทว่า พหุเก ธเน ได้แก่ เมื่อทรัพย์เป็นอันมากมีอยู่.

บทว่า ตํ แปลว่า เพราะเหตุนี้. บทว่า โว แปลว่า ท่านทั้งหลาย. บาลีที่เหลือว่า ภทฺทํ โว พึงนำมาเชื่อมเข้าด้วยคำว่า กรรมอันเจริญ คือ กรรมดี ได้แก่ กรรมงาม จึงมีแก่พวกท่าน. บทว่า ยาวนุตตฺถ สมากตา มีอธิบายว่า พวกท่านมีประมาณเท่าใด คือ มีประมาณเพียงใด มาประชุมกันในที่นี้ ทั้งหมดนั้น จึงฟังคำของข้าพเจ้า. บทว่า อาวี ได้แก่ คำประกาศ โดยปรากฏแก่คน

เหล่าอื่น. บทว่า รโห ได้แก่ คำลี้ลับ โดยเป็นคำไม่ปรากฏแก่ชน
เหล่าอื่น. อธิบายว่า ท่านทั้งหลาย อย่าทำ คือ อย่ากระทำ ซึ่ง
กรรมชั่วช้าลามก ได้แก่อกุศลกรรม ในที่แจ้ง ด้วยอำนาจกายปโยค
มีปาณาติปาตเป็นต้น และวชิปโยค มีมุสาวาทเป็นต้น หรือในที่ลับ
ด้วยอำนาจอกุศลกรรมมีอภิขมาเป็นต้น.

บทว่า สเจ ตํ ปาปํ กมฺมํ ความว่า ก็ถ้าพวกท่านจัก
การทำความชั่วนั้นในอนาคต หรือกำลังทำอยู่ในปัจจุบัน, ความ
หลุดพ้นจากทุกข์อันเป็นผลของกรรมชั่วนั้น ชื่อว่า ความหลุดพ้น
ด้วยอำนาจ ความเป็นมีอายุน้อย เป็นต้น ในอบาย ๔ มีนรกเป็นต้น
และในหมู่มนุษย์ ย่อมไม่มี. บทว่า ออุปฺปจฺจาปี ปลายต์ ความว่า
แม้เมื่อพวกท่านจะออกไปก็ตามที ก็พ้นไปไม่ได้เลย. บาลีว่า
อุปฺเปจฺจ ก็มี. อธิบายว่า เมื่อพวกท่าน แม้ตั้งใจคือแกล้ง หนีไปโดย
ประสงค์ว่า กรรมชั่ว จักติดตามพวกท่านผู้หนีไปทางโน้นทางนี้
ความพ้นจากกรรมชั่วนั้น ย่อมไม่มี แต่เมื่อความประชุมแห่งปัจฉัย
อื่น มีคติและกาลเป็นต้น ยังมีอยู่ กรรมชั่วนั้น ยังให้ผลได้เหมือนกัน.
ก็ความนี้ พึงแสดงด้วยคาถานี้ว่า :-

บุคคลจะอยู่ในอากาศ ในท่ามกลาง

มหาสมุทร หรือเข้าไปสู่ช่องเขา จะพึงพ้นจาก
กรรมชั่วไม่มี หรือบุคคลอยู่ในส่วนแห่งภาคพื้น
ใด พึงพ้นจากกรรมชั่ว ส่วนแห่งภาคพื้นนั้นก็
ไม่มี.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มตุเตยฺยา แปลว่า เกื้อกูลแก่
มารดา. บทว่า โหถ ความว่า ท่านจงกระทำอุปัฏฐากเป็นต้นแก่
มารดาบิดาเหล่านั้น. บทว่า เปตฺเตยฺยา ก็พึงทราบอย่างนั้น. บทว่า
กุเล เชฎฐาปจายิกา แปลว่า เป็นผู้กระทำการอบน้อมแก่ผู้ใหญ่
ในตระกูล. บทว่า สามนฺถา ได้แก่ เป็นผู้บูชาสมณะ. บทว่า
พฺรหฺมณฺถา ก็เหมือนกัน มีอธิบายว่า ผู้บูชาท่านผู้ลอยบาป ด้วย
บทว่า เอว สกฺคํ คิมสฺสถ นี้ มีอธิบายว่า ท่านทั้งหลาย กระทำบุญ
โดยนัยที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้ว จักเข้าถึงเทวโลก. ก็ในเรื่องนี้ บทที่
ไม่ได้จำแนกไว้โดยอรรถ พึงทราบโดยนัยที่กล่าวไว้ในขัลลาภี-
เปตวัตรเป็นต้นในหนหลัง.

พวกพานิชเหล่านั้น ได้สดับคำของเปรตทั้งหลาย เกิดความ
สังเวช เมื่อจะอนุเคราะห์เปรตนั้น จึงเอาภาชนะตักน้ำดื่มมา ให้
เขานอนลงแล้ว กรอกเข้าทางปาก. แต่นั้นน้ำที่มหาชน ลาดลง
หลายครั้ง ก็ไม่ไหลลงสู่ลำคอ เพราะพลังแห่งกรรมชั่วของเปรต
นั้น. จักกำจัดความกระหายได้ที่ไหนเล่า. พ่อค้าเหล่านั้นจึงถาม
เปรตว่า ท่านได้ความโปร่งใจอะไรบ้างไหม ? เปรตนั้นตอบว่า
ถ้าหากที่ชนมีประมาณเพียงนี้ กรอกเข้าไปตลอดเวลาเพียงเท่านี้
แม้เพียงสักหยดเดียวก็ไม่เข้าไปในลำคอเรา กับไหลเข้าลำคอ
ของคนอื่นไปหมด, ความหลุดพ้นไปจากกำเนิดเปรตนี้ จงอย่ามีเลย.
ลำดับนั้น พ่อค้าเหล่านั้น ได้ฟังดังนั้น จึงเกิดความสังเวชยิ่งนัก
พากันกล่าวว่า ก็อุบายอะไร ๆ เพื่อระงับความกระหายมีบ้างไหม ?

เปรตตอบว่า เมื่อกรรมชั่วนี้สิ้นไป เมื่อพวกญาติถวายทานแต่
พระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคต อุทิศทานให้แก่เรา,
เราก็จักพ้นจากความเป็นเปรตนี้ไปได้. พวกพ่อค้าได้ฟังดังนั้น
จึงพากันไปกรุงสาวัตถี เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลเรื่องนั้น
รับสรณคมน์และศีล ถวายทานแต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็น
ประธาน ตลอด ๗ วัน แล้วอุทิศส่วนบุญแก่เปรตนั้น. พระผู้มี-
พระภาคเจ้า ทรงทำเรื่องนั้นให้เป็นอัฐุปัตติเหตุ แล้วแสดง
ธรรมแก่บริษัททั้ง ๔. และมหาชนละมลทิน คือความตระหนี่ มี
โลภะเป็นต้น ได้เป็นผู้ยินดียิ่งในบุญมีทานเป็นต้น ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาชนปาลเสฏฐีเปตวัตถุที่ ๗

๘. จูฬเศรษฐีเปตวัตถุ

ว่าด้วยบรรพชิตตระหนี่เป็นเปรตเปลือยผอม

พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสถามจูฬเศรษฐีเปรตว่า :-

[๑๐๕] ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นบรรพชิต
เปลือยกายชুবผอม เพราะเหตุแห่งกรรมอะไร
ท่านจะไปที่ไหนในราตรีเช่นนี้ ขอท่านจงบอก
การที่ท่านจะไปแก่เราเถิด เราสามารถจะให้
ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแก่ท่านด้วยความอุตสาหะ
ทั้งปวง.

จูฬเศรษฐีเปรตกราบทูลว่า

เมื่อก่อนพระนครพาราณสีมีกิตติคุณเลื่อง
ลือไปไกล ข้าพระองค์เป็นคฤหบดีผู้มั่งคั่งอยู่ใน
พระนครนั้น แต่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่นไม่
เคยให้สิ่งของแก่ใคร ๆ มีใจขังอยู่ในอามิส
ได้ถึงวิสัยแห่งพญายมเพราะความเป็นผู้ทุศีล
ข้าพระองค์ลำบากแล้วเพราะความหิวเสียดแทง
เพราะบาปกรรมเหล่านั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพระ-
องค์ปรารถนาอามิส จึงได้มาหาหมู่ญาติ มนุษย์
แม้เหล่าอื่นมีปกติไม่ให้ทาน และไม่เชื่อว่า

แห่งทานมีอยู่ในโลกหน้า มนุษย์แม่เหล่านั้นจัก
เกิดเป็นเปรตเสวยทุกข์ใหญ่ เหมือนข้าพระองค์
ฉะนั้น ธิดาของข้าพระองค์ป็นอยู่เนื่อง ๆ ว่าเรา
จักให้ทานอุทิศให้มารดา บิดา ลุง ป้า น้า อา
ปู่ ย่า ตา ยาย พวกพราหมณ์กำลังบริโภคนาน
อันธิดาของข้าพระองค์ตกแต่งแล้ว ข้าพระองค์
จะไปยังเมืองอันธกาวินทนคร เพื่อบริโภคอาหาร

พระราชาก็ตรัสสั่งเขาว่า ถ้าท่านไปได้
เสวยผลทานนั้น พึงรีบกลับมาบอกเหตุที่มีจริง
แก่เรา เราฟังคำอันมีเหตุผลควรเชื่อถือได้แล้ว
จักทำการบูชาบ้าง จูฬเศรษฐีเปรตทูลรับพระ-
ดำรัสแล้ว ได้ไปยังอันธกาวินทนครนั้น แต่ไม่ได้
รับผลแห่งทานนั้นเพราะพราหมณ์ทั้งหลายที่
บริโภคภัต เป็นผู้ไม่มีศีล ไม่สมควรแก่ทักษิณา
ภายหลังจูฬเศรษฐีเปรตกลับมาสู่นครราชคฤห์
อีก ได้ไปแสดงกายให้ปรากฏ เฉพาะพระพักตร์
ของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่มชน
พระราชาทอดพระเนตรเห็นเปรตนั้นกลับมาอีก
จึงตรัสถามว่า เราจะให้ทานอะไร ถ้าเหตุที่จะให้
ท่านอิ่มหน้าตลอดกาลมีอยู่ไซ้ร ขอท่านจงบอก
เหตุนั้นแก่เรา.

จูฬเศรษฐีปรตกราบทูลว่า

ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์จงทรงอังคาส
พระพุทธรเจ้าและพระสงฆ์ ด้วยข้าวและน้ำ และ
จงทรงถวายจีวร แล้วทรงอุทิศกุศลนั้นเพื่อ
ประโยชน์แก่กุลแก่ข้าพระองค์ ด้วยการทรง
บำเพ็ญกิจอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงอิมหน้าตลอด
กาลนาน. ลำดับนั้น พระราชาเสด็จออกจาก
ปราสาททันที ทรงถวายทานอันประณีตยิ่งแก่
สงฆ์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ แล้วทรงกราบ
ทูลเรื่องราวแต่พระตถาคต ทรงอุทิศส่วนกุศล
ให้จูฬเศรษฐีปรต

จูฬเศรษฐีปรตนั้นอันพระราชาทรงบูชา
แล้ว เป็นผู้สดงมิ่งนัก ได้มาปรากฏเฉพาะ
พระพักตร์ของพระราชาผู้เป็นใหญ่กว่าชน แล้ว
กราบทูลว่า ข้าพระองค์เป็นทเวดา มีฤทธิ์อย่าง
ยอดเยี่ยมแล้ว มนุษย์ทั้งหลายผู้มีฤทธิ์เสมอด้วย
ข้าพระองค์ไม่มี ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรดู
อานุภาพอันหาประมาณมิได้ของข้าพระองค์นี้เถิด
ซึ่งเกิดจากผลที่พระองค์ทรงถวายทานอันจะนับ
มิได้แก่สงฆ์ อุทิศส่วนพระราชกุศลให้แก่ข้า-
พระองค์ด้วยทรงอนุเคราะห์ ข้าแต่พระองค์ผู้

เป็นเทพแห่งมนุษย์ ข้าพระองค์เป็นผู้อันพระองค์
ยังพระอริยสงฆ์ให้อิ่มหนำด้วยไทยธรรมมีข้าว
และน้ำ และผ้าผ่อนเป็นต้นเป็นอันมาก จึงได้อิ่ม
หนำแล้วเนื่อง ๆ บัดนี้ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว
ขอทูลลาพระองค์ไป.

จบ จุฬเสฏฐิเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาจุฬเสฏฐิเปตวัตถุที่ ๘

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ที่เวฬุวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภจุฬเสฏฐิเปต ตรีศพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า นคฺโค กิโธ
ปพฺพชิตฺถิ ฆนฺเต ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงพาราณสี มีคฤหบดีผู้หนึ่ง เป็นคนไม่มี
ศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ไม่เอื้อเฟื้อ
ต่อการบำเพ็ญบุญ ได้นามว่า จุฬเสฏฐิ. เขาทำกาละแล้ว บังเกิด
ในหมู่เปรต. ร่างกายของเขาปราศจากเนื้อและเลือด มีเพียงกระดูก
เส้นเอ็นสละหน้าง สิริชะโล้น ปราศจากผ้า. แต่ธิดาของเขา ชื่อว่า
อนุลา อยู่ในเรือนของสามี ในอันธกวินทนคร มีความประสงค์จะ
ให้พราหมณ์บริโภคอาหารอุทิศบิดา จึงจัดแจงเครื่องอุปกรณ์ทาน
มีข้าวสารเป็นต้น. เปรตรู้ดังนั้น ไปในที่นั้นโดยอากาศ โดยความ
หวัง ถึงกรุงราชคฤห์. ก็สมัยนั้น พระเจ้าอชาตศัตรู ถูกพระเจ้า-
เทวทัตต์ส่งไป ให้ปลงพระชนม์ชีพพระบิดา ไม่เข้าถึงความหลับ

เพราะความเดือดร้อน และความฝันร้ายนั้น จึงขึ้นไปบนปราสาท
จงกรมอยู่ เห็นเปรตนั้น เหาะไปอยู่จึงถามด้วยคำถามนี้ว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นบรรพชิต

เปลือยกาย ชุบผอม เพราะเหตุแห่งกรรมอะไร

ท่านจะไปไหนในราตรีเช่นนี้ ขอท่านจงบอก

กาลที่ท่านจะไปแก่เราเถิด เราสามารถจะให้

ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแก่ท่าน ด้วยความอุตสาหะ

ทุกอย่าง

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปพฺพชิต ได้แก่ สมณะ. ได้ยินว่า
พระราชากล่าวกะเขาว่า ท่านเป็นบรรพชิตเปลือยกายชุบผอม
เป็นต้น ด้วยความสำคัญว่า ผู้นี้เป็นสมณะเปลือย เพราะเขาเป็น
คนเปลือยกายและเป็นคนศิระยะโล้น. บทว่า กิสฺสเหตุ แปลว่า
มีอะไรเป็นเหตุ. บทว่า สพฺเพน วิตฺตํ ปฏิปาทยะ ตูว ความว่า
เราจะมอบทรัพย์เครื่องปลื้มใจ อันเป็นเครื่องอุปกรรมแห่งทรัพย์
เครื่องปลื้มใจ พร้อมด้วยโภคะทุกอย่าง หรือด้วยความอุตสาหะ
ทุกอย่าง ตามความเหมาะสมแก่อัธยาศัยของท่าน ไฉนหนอเรา
พึงสามารถเช่นนั้นได้ เพราะฉะนั้น ท่านจงบอกชื่อนั้นแก่เรา
คือ จงบอกเหตุแห่งการมาของท่านนั้นแก่เรา.

เปรตถูกพระราชากล่าวอย่างนี้แล้ว เมื่อจะบอกประวัติ
ของตน จึงได้กล่าวคาถา ๓ คาถาว่า :-

เมื่อก่อนกรุงพาราณสี มีกิตติคุณเลื่องลือ

ไปไกล ข้าพระองค์เป็นคฤหบดี ผู้มั่งคั่งอยู่ใน
กรุงพาราณสีนั้น แต่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น
ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร ๆ มีใจขังอยู่ในอามิส
ได้ถึงวิสัยแห่งพญายม เพราะความเป็นผู้ทุศีล
ข้าพระองค์ลำบากแล้ว เพราะความหิวเสียดแทง
เพราะกรรมชั่วเหล่านั้น เพราะเหตุนั้น ข้าพระ-
องค์ปรารถนาอามิส จึงได้มาหาห่มุญฺญติ มนุษย์
แม่เหล่านี มีปกติไม่ให้ทานและไม่เชื่อว่า ผล
แห่งทานมีอยู่ในโลกหน้า มนุษย์แม่เหล่านั้นจัก
เกิดเป็นเปรตเสวยทุกข์ใหญ่ เหมือนข้าพระองค์
ฉะนั้น ธิดาของข้าพระองค์ ปนอยู่เนื่อง ๆ ว่า
เราจักให้ทานอุทิศให้มารดา บิดา ลุง ป้า น้า
อา ปู่ ย่า ตา ยาย พวกพราหมณ์กำลังบริโภค
ทาน อันธิดาของข้าพระองค์ตบแต่งแล้ว ข้า-
พระองค์จะไปยังเมือง อันธกวินทนคร เพื่อ
บริโภคอาหาร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทูรฆฺมุจฺจํ ได้แก่ เลื่องลือ ด้วย
อำนาจกิตติคุณไปไกลทีเดียว, อธิบายว่า ขจรไป คือปรากฏในที่
ทุกสถาน. บทว่า อทุตฺตโก แปลว่า เป็นคนมั่งคั่ง คือมีสมบัติมาก.
บทว่า ทีโณ แปลว่า มีจิตตระหนี่ คือมีอหยาศัยในการไม่ให้. ด้วย

เหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า **อทาตา** ผู้ไม่ให้. บทว่า **เคธิมโน อามิสฺสุมี** ได้แก่ ผู้มีจิตข้งอยู่ คือ ถึงความติดอยู่ ในอามิสคือกาม. บทว่า **ทฺฐสึเลน ยมวิธยมุหิ ปตุโต** ความว่า ข้าพเจ้าได้ถึงวิสัยแห่งพญายม คือ เปตโลก ด้วยกรรมคือความเป็นผู้ทุศีลที่ตนได้ทำไว้.

บทว่า **โส สฺฐิกาย กิลมโธ** ความว่า ข้าพเจ้านั้น ลำบาก เพราะความหิว อันได้นามว่า สฺฐิกา เพราะเป็นเสมือนเข็ม เพราะ อรรถว่า เสีย แหวง เสียดแทงอยู่ไม่ขาดระยะ. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า กิลมโธ ค้างนี้ก็มิ. บทว่า **เตหิ** ความว่า ด้วยบาปกรรม อันเป็น เหตุที่กล่าวแล้ว โดยนัยมีอาทิว่า **ทีโน** ดังนี้. จริงอยู่ เมื่อปรตนั้น ระลึกถึงกรรมชั่วนั้น โทมน์สอย่างยิ่ง เกิดขึ้นแล้ว เพราะเหตุนั้น ปรตจึงกล่าวอย่างนั้น. บทว่า **เตเนว** ได้แก่ เพราะความทุกข์ อันเกิดแต่ความหิวนั้นนั่นเอง. บทว่า **ณาสึสุ ยามิ** ความว่า ข้าพเจ้า จึงไป คือ ไปถึงที่ไกลของหมู่ญาติ. บทว่า **อานิสฺสกิจฺจเหตุ** ได้แก่ เพราะเหตุแห่งข้าพระองค์ปรารถนาอามิส อธิบายว่า ปรารถนา อามิสบางอย่าง. บทว่า **อทานสึลา น จ สทฺทหนฺติ ทานผลํ โหติ** **ปรมุหิ โลก** ความว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปกติไม่ให้ทานฉันใด แม้ คนเหล่านี้ก็มีปกติไม่ให้ทานฉันนั้นเหมือนกัน และไม่เชื่อว่า ผล แห่งทาน จะมีในปรโลกอย่างแท้จริง, อธิบายว่า แม้พวกชนเหล่านั้น เป็นปรตเสวยทุกข์อย่างใหญ่หลวงเหมือนข้าพเจ้า.

บทว่า **ลปเต** แปลว่า ย่อมกล่าว. บทว่า **อภิกฺขณํ** แปลว่า เนื่อง ๆ คือโดยส่วนมาก. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ปรตกล่าวว่า

กระไร เปรตจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักให้ท่านเพื่อมารดาบิดา ปู่ ย่า
ตา ยาย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปีตุโน ได้แก่ มารดาและบิดา หรือ
อา และลุง. บทว่า ปีตามหานัน ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ละยาย. บทว่า
อุปกุขภู ได้แก่ จัดแจง. บทว่า ปริวิสนนฺติ แปลว่าให้บริโภก.
บทว่า อนธกวินฺท ได้แก่ นครอันมีชื่อนั้น. บทว่า ภูตฺตํ ได้แก่
เพื่อบริโภก. เบื้องหน้าแต่นั้น พระสังคีตกาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า :-

พระราชจิงตรัสสังเขวาว่า ถ้าท่านไปได้
เสวยผลทานนั้น พึงรีบกลับมาบอก เหตุที่มีจริง
แก่เรา เราฟังคำอันมีเหตุผล ควรเชื่อถือได้แล้ว
จักทำการบูชาบ้าง จูพเศรษฐีเปรตทูลรับพระ-
ดำรัสแล้ว ได้ไปยังอันธกวินทนครนั้น แต่ไม่ได้
รับผลแห่งทานนั้น เพราะพราหมณ์ทั้งหลายที่
บริโภกภัตร เป็นผู้ไม่มีศีล ไม่สมควรแก่ทักษิณา
ภายหลังจูพเศรษฐีเปรต กลับมายังกรุงราชคฤห์
อีก ได้ไปแสดงกายให้ปรากฏ เฉพาะพระพักตร์
ของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่ชน
พระราชาทอดพระเนตรเห็นเปรตนั้น กลับมาอีก
จิงตรัสถามว่า เราจะให้ท่านอะไร ถ้าเหตุที่จะให้
ท่านอิมหนาทตลอดกาลนานมีอยู่ไซ้ ขอท่านจง
บอกเหตุนั้นแก่เรา

จูฬเศรษฐีเปรตกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์จงทรงอังคาส
พระพุทธเจ้า และพระสงฆ์ด้วยข้าวและน้ำ และ
จงทรงถวายจีวรแล้ว จงอุทิศกุศลนั้น เพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูลแก่ข้าพระองค์ ด้วยทรงการ
บำเพ็ญกิจอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงอิมหน้า ตลอด
กาลนาน ลำดับนั้นพระราชา เสด็จออกจาก
ปราสาททันที ทรงถวายทานอันประณีตยิ่งแก่
สงฆ์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์แล้วทรงกราบ
ทูลเรื่องราว แต่พระตถาคต ทรงอุทิศส่วนกุศล
ให้แก่จูฬเศรษฐีเปรต, จูฬเศรษฐีเปรตนั้น อัน
พระราชาทรงบูชาแล้ว เป็นผู้สดงมยิ่งนัก ได้มา
ปรากฏเฉพาะพระพักตร์ของพระราชา ผู้เป็นใหญ่
กว่าหมู่ชน แล้วกราบทูลว่า ข้าพระองค์เป็น
เทวดา มีฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยมแล้ว มนุษย์ทั้งหลาย
ผู้มีฤทธิ์เสมอด้วยข้าพระองค์ไม่มี ขอพระองค์
ทรงทอดพระเนตรดูอานุภาพอันหาประมาณมิได้
ของข้าพระองค์นี้เถิด ซึ่งเกิดจากผลที่พระองค์
ทรงถวายทาน อันจะนับมิได้แก่สงฆ์ อุทิศส่วน
พระราชกุศลให้แก่ข้าพระองค์ ด้วยทรงอนุ-
เคราะห์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเทพแห่งมนุษย์

ข้าพระองค์เป็นผู้อันพระองค์ ยังพระอริยสงฆ์
ให้อิมหน้า ด้วยไทยธรรมมีข้าวและน้ำ และ
ผ้าผ่อนเป็นต้น เป็นอันมาก จึงได้อิมหน้าแล้ว
เนื่อง ๆ บัดนี้ ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว จึง
ขอทูลลาพระองค์ไป.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตมโวจ ราชา ความว่า พระเจ้า-
อชาตศัตรูได้ตรัสสั่งปรตนั้น ผู้ยืนกล่าวอยู่อย่างนั้น. บทว่า
อนุภเวยาน ตมปิ ความว่า เสวยทานเมื่อนั้นที่ธิดาของท่านเข้าไป
ตั้งไว้. บทว่า เอยยาสิ แปลว่า ฟังมา. บทว่า กริสฺสู แปลว่า จัก
กระทำ. บทว่า อาจิกฺข เม ตํ ยทิ อตุถิ เหตุ ความว่า ถ้าคำอะไร
มีเหตุที่ควรเชื่อได้จงบอกเล่าแก่เรา. บทว่า สทฺธายิตฺตํ แปลว่า
ควรเชื่อได้. บทว่า เหตุวโจ. ได้แก่ คำที่ควรแก่เหตุ. อธิบายว่า
ท่านจงกล่าวคำที่มีเหตุว่า เมื่อบำเพ็ญทานในที่ชื่อโน้น โดยประการ
โน้น จะสำเร็จแก่เรา.

บทว่า ตถาคิ วตุวา ความว่า จูฬเศรษฐีปรตทูลรับพระ-
คำรัสแล้ว. บทว่า ตตุถ ได้แก่ ในที่เป็นที่อังคาสในอันธกวินทนคร
นั้น. บทว่า ภุญฺชิสฺสุ ภตุตํ น จ ทกฺขิณฺนารหา ความว่า พราหมณ์
ผู้ทูลบริโภครัดอาหารแล้ว แต่ว่าพราหมณ์บริโภคนั้น เป็นผู้
ไม่ควรทักขิณา ไม่มีศีล. บทว่า ปุณฺนปรี ความว่า ภายหลัง
จูฬเศรษฐีปรตกลับมายังกรุงราชคฤห์อีก.

บพว่า **กั ททามิ** ความว่า พระราชาตรีสถามแปรตนั้นว่า เราจักให้ทานเช่นไรแก่ท่าน. บพว่า **เยน ตูวั** ความว่า ท่านให้อิมหนาคด้วยเหตุใด. บพว่า **จิตรั** แปลว่า ตลอดกาลนาน. บพว่า **ปิณโ**. ความว่า ถ้าท่านอิมหนาคแล้วท่านจงบอกข้อนั้น.

บพว่า **ปริวิสิยาน** แปลว่า ให้บริโภค. จุพเสรษฐิเปรดเรียกพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ราชา. บพว่า **เม หิตาย** ได้แก่ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ข้าพระองค์ คือ เพื่อให้ข้าพระองค์พ้นจากความเปรีต.

บพว่า **ตโ** แปลว่า เพราะเหตุ นั้น คือ เพราะค่านั้น. อีกอย่างหนึ่ง บพว่า **ตโ** แปลว่า จากปราสาทนั้น. บพว่า **นิปติควา** แปลว่า ออกไปแล้ว. บพว่า **ดาวเท** ได้แก่ ในกาลนั้นเอง คือ ในเวลาอรุณขึ้น, อธิบายว่า พระราชาได้ถวายทานเฉพาะในเวลา ก่อนภัตรที่เปรดกลับมาแสดงตนแก่พระราชา. บพว่า **สเหตุธา** แปลว่า ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์. บพว่า **อตุลั** แปลว่า ประมาณไม่ได้ คือ ประณิตยั้ง. บพว่า **ทตุวา สงุเม** ได้แก่ ถวายแก่สงฆ์. บพว่า **อาโรเจสิ ปกติ ตถาคตสุส** ความว่า พระราชากราบทูลเรื่องราวนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์เจริญ ทานนี้หม่อมฉันได้บำเพ็ญมุ่งหมายอุทิศเปรดตนหนึ่ง. ก็แลกรันกราบทูลแล้ว ทานนั้นก็สำเร็จแก่เปรดนั้น โดยประการนั้น และข้าพระองค์ถวายอุทิศส่วนบุญแก่เปรดนั้น ด้วยประการฉะนี้.

บทว่า โส ได้แก่ เปรตนั้น. บทว่า ปุชิตो ได้แก่ ผู้อัน
พระราชาทรงบูชาด้วยทักษิณาทที่ทรงทศให้. บทว่า อติวิย
โสภมาโน. แปลว่า เป็นผู้งดงามยิ่งนักด้วยอานุภาพของเทวดา.
บทว่า ปาตุโรหิ แปลว่า ปราบกฏแล้ว คือ แสดงตนเฉพาะพระพักตร์
ของพระราชา. บทว่า ยกโขหมสุมิ ความว่า ข้าพระองค์พ้นจาก
ความเป็นเปรตกลายเป็นเทวดา คือ ถึงความเป็นเทพ. บทว่า
น มยหมตฺถิ สฺมา สฺทิสฺสา มานุสฺสา ความว่า มนุษย์ทั้งหลายผู้เสมอ
ด้วยอานุภาพสมบัติ หรือเสมือน โภคสมบัติของข้าพเจ้าไม่มี.

บทว่า ปสฺสฺสานุภาวํ อปริมิตํ มมยิทํ ความว่า จูฬเศรษฐีเปรต
กราบทูลแสดงสมบัติของตนแก่พระราชาโดยประจักษ์ว่า ขอ
พระองค์โปรดทอดพระเนตรดูอานุภาพแห่งเทวดาอันหาประมาณ
มิได้นี้ของข้าพระองค์เถิด. บทว่า ตยานุทฺติภูจํ อตุลํ ทตฺวา สงฺฆม
ความว่า ซึ่งพระองค์ถวายทานอันโอฬารหาสิ่งเปรียบปานมิได้
แต่พระอริยสงฆ์ แล้วทรงอุทิศด้วยความอนุเคราะห์ข้าพระองค์.
บทว่า สนฺตปฺปิโต สตตํ สทา พหุหิ ความว่า ข้าพระองค์เมื่อให้
พระอริยสงฆ์อิมหนาด้วยไทยธรรมเป็นอันมากมีข้าว น้ำ และผ้า
เป็นต้น ชื่อว่าให้อิมหนาดิติดอกัน คือ ไม่ขาดระยะ แม้ในที่นั้น
ทุกเมื่อ คือทุกเวลา ตลอดชีวิต. บทว่า ยามิ อหํ สุจิตฺโต มนุสฺสเทว
ความว่า จูฬเศรษฐีเปรตทูลถามพระราชาวา ข้าแต่มหाराช
เป็นเทพของมนุษย์ เพราะฉะนั้น บัดนี้ ข้าพระองค์มีความสุขแล้ว
ขอกลับไปยังที่ตามที่ปรารถนา.

เมื่อเปรตทูลลากลับไปอย่างนี้ พระเจ้าอชาตศัตรูตรัส
บอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
พระภาคเจ้าแล้วกราบทูลความนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำ
เรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อม
แล้ว มหาชนฟังธรรมนั้นแล้ว ละมลทินคือความตระหนี่ ได้เป็น
ผู้ยินดีในบุญมีทานเป็นต้นแล.

จบ อรรถกถาจุฬาสถูปเทตวัตถุที่ ๘

๕. อังกรเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุญสำเร็จที่ฝ่ามือ

พราหมณ์พ่อค้าคนหนึ่ง เห็นของทิพย์ออกจากมือรุกขเทวดา จึงเกิดความโลภขึ้น ได้บอกแก่อังกรพาดิชาว่า :-

[๑๐๖] เราทั้งหลายเที่ยวหาทรัพย์ ไปสู่แคว้น
กันโพชเพื่อประโยชน์สิ่งใด เทพบุตรนี้เป็นผู้ให้
สิ่งที่เราอยากได้นั้น พวกเราจักนำเทพบุตรนี้ไป
หรือจักจับเทพบุตรนี้ ข่มขู่เอาด้วยการวิงวอน
หรืออุ้มใส่ยานรีบนำไปสู่ทวารกะนครโดยเร็ว.

อังกรพาดิชาเมื่อจะห้ามพราหมณ์พ่อค้านั้น จึงได้กล่าว
คาถาความว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด
ไม่ควรหักรานกิ่งของต้นไม้ นั้น เพราะการ
ประทุษร้ายมิตร เป็นความเลวทราม.

พราหมณ์พ่อค้ากล่าวว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด
พึงตัดแม้ลำต้นของต้นไม้ นั้นได้ ถ้ามีความต้อง
การเช่นนั้น.

อังกูรพาณิชกล่าวว่ :-

บุคคลอาศัยนั่งนอน ที่ร่มเงาของต้นไม้ใด
ไม่พึงทำลายแม่ใบของต้นไม้ นั้น เพราะการ
ประทุษร้ายต่อมิตร เป็นความเลวทราม.

พราหมณ์พ้อค้ำกล่าวว่ :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด
พึงถอนต้นไม้ นั้นพร้อมทั้งรากได้ ถ้าพึงประสงค์
เช่นนี้.

อังกูรพาณิชกล่าวว่ :-

ก็บุรุษพึงพักอยู่ในเรือนของบุคคลใด
ตลอดราตรีหนึ่ง หรือพึงได้ขำน้ำในทีใด ไม่ควร
คิดชั่วต่อบุคคลนั้นแม้ด้วยใจ ความเป็นผู้กตัญญู
ตั้งบุรุษสรรเสริญ บุคคลพึงพักอาศัยในเรือนของ
บุคคลใดแม้เพียงคืนหนึ่ง พึงได้รับบำรุงด้วยข้าว
และน้ำ ก็ไม่พึงคิดชั่วต่อบุคคลนั้นแม้ด้วยใจ
บุคคลผู้มีมืออันไม่เปียดเบียน ย่อมแผดเผาบุคคล
ผู้ประทุษร้ายมิตร ผู้ใดทำความดีไว้ในก่อน ภาย
หลังเปียดเบียนด้วยความชั่ว ผู้นั้นชื่อว่าเป็นคน
อกตัญญู ย่อมไม่พบเห็นความเจริญทั้งหลาย
ผู้ใดประทุษร้ายต่ออณะผู้ไม่ประทุษร้าย
ผู้เป็นบุรุษบริสุทธิไม่มีกิเลสเครื่องยึดวน บาป

ย่อมกลับมาถึงผู้นั้นซึ่งเป็นคนพาลแน่แท้ เหมือน
ธูลีละเอียดที่บุคคลซัดไปทวนลมจะนั้น.

เมื่อรุกขเทวดาได้ฟังดังนั้นแล้ว เกิดความโกรธต่อพราหมณ์
นั้น จึงกล่าวว่ :-

ไม่เคยมีเทวดาหรือมนุษย์หรืออิสรชนคนใด
จะมาข่มเหงเราได้โดยง่าย เราเป็นเทพเจ้าผู้มี
มหิทธิฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เป็นผู้ไปได้ไกลสม-
บูรณ์ด้วยรัศมีและกำลัง.

อังกูรพาดิขจึงถามรุกขเทวดานั้นว่ :-

ฝ่ามือของท่านมีสีดังทองคำทั่วไป ทรงไว้
ซึ่งวัตถุที่บุคคลอื่นปรารถนาด้วยนิ้วทั้ง ๕ เป็น
ที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย วัตถุมีรสต่าง ๆ
ย่อมไหลออกจากฝ่ามือของท่าน ข้าพเจ้าเข้าใจว่
ท่านเป็นท้าวสักกะ.

รุกขเทวดาตอบว่ :-

เราไม่ใช่เทพเจ้า ไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่
ท้าวสักกปริณฑะ ดูก่อนอังกูระ ท่านจงทราบ
ว่เราเป็นเปรต จูติจากโรรูนครมาอยู่ที่ต้นไทรนี้.

อังกูรพาดิขถามว่ :-

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในโรรูนคร ท่านมีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ผลบุญสำเร็จที่

ฝ่ามือของท่าน เพราะพรหมจรรย์อะไร.

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เมื่อก่อน เราเป็นช่างหูกอยู่ในโรรวนคร
เป็นคนกำพร้าเลี้ยงชีพด้วยความลำบากนัก เรา
ไม่มีอะไรจะให้ท่าน เรือนของเราอยู่ใกล้เรือน
ของอัสยหเศรษฐี ซึ่งเป็นคนมีศรัทธา เป็นทานา-
ธิบดี มีบุญอันทำแล้ว เป็นผู้ละอายต่อบาป พวก
ยากฉิบหายมีนามแลโคตรต่าง ๆ กัน ไปที่บ้าน
ของเรานั้น พวกนั้นถามถึงเรือนของอัสยหเศรษฐี
กะเราว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย
พวกเราจะไปทางไหน ท่านเขาให้ที่ไหน เราถูก
พวกยากฉิบหายถามแล้ว ได้ยกมือเบื้องขวาชี้
บอกเรือนของอัสยหเศรษฐีแก่ยากฉิบหายเหล่า
นั้นว่า ท่านทั้งหลายจงไปทางนี้ ความเจริญจัก
มีแก่ท่านทั้งหลาย ท่านเขาให้อยู่ที่นั่น เพราะ
เหตุนั้น ฝ่ามือของเราจึงให้สิ่งที่น่าปรารถนา เป็น
ที่ไหลออกแห่งวัตตุมิรสเตอร์อย ผลบุญย่อมสำเร็จ
ที่ฝ่ามือของเราเพราะพรหมจรรย์นั้น.

อังกูรพานิชาถามว่า :-

ได้ยินว่า ท่านไม่ได้ให้ท่านแก่ใคร ๆ ด้วย
หรือทั้งสองของตน เป็นแต่เพียงอนุโมทนาทาน

ของคนอื่น ยกมือชี้บอกทางให้ เพราะเหตุนั้น
ฝ่ามือของท่านจึงให้สิ่งที่น่าใคร่ เป็นที่ไหลออก
แห่งวัตรอุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือ
ของท่านเพราะพรหมจรรย์นั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อสังขเสขฐีผู้เลื่อมใสได้ให้ท่านด้วยมือทั้งสอง
ของตน ละร่างกายมนุษย์แล้ว ไปทางทิศไหน
หนอ.

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เราไม่รู้ทางไปหรือทางมาของอสังข-
เสขฐี ผู้เป็นเจ้าของแห่งทาน ผู้มีรัศมีชานออก
จากตน แต่เราได้ฟังมาในสำนักของท้าวเวสวัณ
ว่า อสังขเสขฐี ถึงความเป็นสหายแห่งท้าว-
สักกะ.

อังกูรพานิชกล่าววว่า :-

บุคคลควรทำความดีแท้ ควรให้ทานตาม
สมควร ใครได้เห็นฝ่ามืออันให้สิ่งที่น่าใคร่แล้ว
จักไม่ทำบุญเล่า เราไปจากที่นี่ถึงทวารกะนคร
แล้ว จักรีบให้ทานอันจักนำความสุขมาให้เรา
แน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ฝ้าย เสนาสนะ บ่อน้ำ
สระน้ำ และสะพานในที่เดินยากเป็นทาน.

อังกูรพาดิชถามว่า :-

เพราะเหตุไร นิ้วมือของท่านจึงงอหงิก
ปากของท่านจึงเบี้ยว และนัยน์ตาทะเล้นออก
ท่านได้ทำบาปกรรมอะไรไว้.

เปรตนั้นตอบว่า :-

เราอันคฤหบดีตั้งไว้ในโรงให้ทาน ในโรง
ทานของคฤหบดี ผู้มีอังคิรศ ผู้มีศรัทธา เป็น
ฆราวาส ผู้ครอบครองเรือน เห็นยากผู้มีความ
ประสงค์ด้วยโภชนะ มาที่โรงทานนั้น ได้หลีก
ไปทำการบู้ปากอยู่ ณ ที่ข้างหนึ่ง เพราะกรรม
นั้น นิ้วของเราจึงงอหงิก ปากของเราจึงเบี้ยว
นัยน์ตาทะเล้นออกมา เราได้ทำบาปกรรมนั้นไว้.

อังกูรพาดิชถามว่า :-

ณะบุรุษเลวทราม การที่ท่านมีปากเบี้ยว
ตาทั้ง ๒ ทะเล้นเป็นการชอบแล้ว เพราะท่านได้
ทำการบู้ปากต่อทานของผู้อื่น ก็โฉน อสัยห-
เศรฐฐีเมื่อจะให้ทาน จึงได้มอบข้าว น้ำ ของเคี้ยว
ผ้า และเสนาสนะ ให้ผู้อื่นจัดแจง ก็เราไปจาก
ที่นี่ถึงทวารกะนครแล้ว จักเริ่มให้ทานที่นำความ
สุขมาให้แก่เราแน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนา-
สนะ บ่อน้ำ สระน้ำ และสะพานทั้งหลายในที่เดิน

ลำบากให้เป็นทาน ก็อังกูรพาณิชกลับจากทะเล
ทรายไปถึงทวารกะนครแล้ว ได้เริ่มให้ทานอัน
นำความสุขมาให้ตน ได้ให้ข้าว น้ำ ผำ เสนา-
สนะ บ่อน้ำ สระน้ำ ด้วยจิตอันเลื่อมใส.

ช่างกลบกลบ พ่อครัว ชวามคธ พากันป่าว
ร้องในเรือนของอังกูรพาณิชนั้น ทั้งในเวลาเย็น
ทั้งในเวลาเช้าทุกเมื่อว่า ใครหิวจงมากินตาม
ชอบใจ ใครกระหายจงมาดื่มตามชอบใจ ใคร
จักนุ่งห่มผ้าจงนุ่งห่ม ใครต้องการพาหนะสำหรับ
เทียมรถ จงเทียมพาหนะในคู่นี้ ใคร ต้องการ
ร่วมจงเอาร่วมไป ใครต้องการของหอม จงมาเอา
ของหอมไป ใครต้องการดอกไม้จงมาเอาดอกไม้
ไป ใครต้องการรองเท้า จงมาเอารองเท้าไป
มหาชนย่อมรู้เราว่า อังคุระนอนเป็นสุข ดูก่อน
สินธุมาณพ เรานอนเป็นทุกข์ เพราะไม่ได้เห็น
พวกยาจก มหาชนรู้เราว่า อังคุระนอนเป็นสุข
ดูก่อนสินธุมาณพ เรานอนเป็นทุกข์ ในเมื่อ
วณิกมีน้อย.

สินธุมาณพได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาความว่า :-

ถ้าทำวสัฏกะผู้เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์
และเป็นใหญ่กว่าโลกทั้งปวง พึงให้พรท่าน ท่าน

เมื่อจะเลือก ฟังเลือกเอาพรเช่นไร.

อังกูรพาดิษกล่าวว่ :-

ถ้าทำวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์
ฟังให้พรแก่เรา เราจะฟังขอพรว่า เมื่อเราลุกขึ้น
แต่เช้า ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้น ขอภักษาหารอัน
เป็นทิพย์ และพวกยากผู้มีศีลฟังปรากฏ เมื่อ
เราให้อยู่ ไทยธรรมไม่ฟังหมดสิ้นไป ครั้นเราให้
ทานนั้นแล้ว ไม่ฟังเดือดร้อนในภายหลัง เมื่อ
กำลังให้ฟังยังจิตให้เลื่อมใส ข้าพเจ้าฟังเลือก
เอาพรอย่างนี้กะทำวสักกะ.

โสดกบุรุษกล่าวเตือนอังกูรพาดิษว่ :-

บุคคลไม่ฟังให้ทรัพย์เครื่องปล้มใจทั้ง
หมด แก่บุคคลอื่น ควรให้ทานและควรรักษา
ทรัพย์ไว้ เพราะวทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่า
ทาน สกูลทั้งหลายยอมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะการให้
ทานเกินประมาณไป บัณฑิตยอมไม่สรรเสริญ
การไม่ให้ทานและการให้เกินควร เพราะเหตุนั้น
แล ทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่าทาน บุคคลผู้เป็น
ปราชญ์ สมบูรณ์ด้วยธรรม ควรประพฤติโดยพอ
เหมาะ.

อังกูรพาณิชกล่าวว่ :-

ดูก่อนชาวเราทั้งหลาย ดีหนอ เราพึงให้
ทานแล ด้วยว่าสัตบุรุษผู้สงบระงับพึงคบหาเรา
เราพึงยังความประสงค์ของวณิกทั้งปวงให้เต็ม
เลี้ยงดูให้อิ่มหนา เปรียบเหมือนฝนยังที่ลุ่ม
ทั้งหลายให้เต็มฉะนั้น สีหน้าของบุคคลโดย่อม
ผ่องใส เพราะเห็นพวกเขาจก บุคคลนั้นครั้งให้
ทานแล้วมีใจเบิกบาน ชื่อนั้นเป็นความสุขของ
บุคคลผู้อยู่ครองเรือน หน้าของบุคคลโดย่อม
ผ่องใสเพราะเห็นพวกเขาจก บุคคลนั้นครั้งให้
ทานแล้ว ย่อมปลาบปลื้มใจ นี้เป็นความถึงพร้อม
แห่งยัญ ก่อนแต่ให้ก็มีใจเบิกบาน เมื่อกำลังให้
ก็ยงจิตให้ผ่องใส ครั้งให้แล้ว ก็มีใจเบิกบาน
นี้เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ.

พระสังคีติกาจารย์กล่าวคาถาทั้งหลายความว่ :-

ในเรือนของอังกูรพาณิชผู้มุงบุญ เขาให้
โภชนะแก่หมู่ชนวันละ ๖ หมื่นเล่มเกวียนเป็น
นิตย์ พ่อครัว ๓,๐๐๐ คน ประดับด้วยต่างหูอัน
วิจิตรด้วยมุกดาและแก้วมณี เป็นผู้ชวนขายใน
การให้ทาน พวกกันเข้าไปอาศัยอังกูรพาณิชเลี้ยง
ชีวิต มาณพ ๖ หมื่นคน ประดับด้วยต่างหูอัน

วิจิตรด้วย แก้วมุกดา และแก้วมณี ช่วยกันผ่า
พื้นสำหรับหุงอาหารในมหาทานของอังกูรพาลีช
นั้น พวกนารี ๑๖,๐๐๐ คนประดับด้วยอสังการ
ทั้งปวง ช่วยกันบดเครื่องเทศสำหรับปรุงอาหาร
ในมหาทานของอังกูรพาลีชนั้น นารีอีก ๑๖,๐๐๐
คน ประดับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง ถือกัณฑ์
เข้ายื่นคอยรับใช้ในมหาทานของอังกูรพาลีชนั้น
อังกูรพาลีชนั้น ได้ให้ของเป็นอันมากแก่มหาชน
โดยประการต่าง ๆ ได้ทำความยำเกรงด้วยความ
เคารพและด้วยมือของตนเองบ่อย ๆ ยังมหาทาน
ให้เป็นไปแล้วสิ้นเดือน สิ้นปักข์ สิ้นฤดูและปี
เป็นอันมาก ตลอดกาลนาน อังกูรพาลีชได้ให้
ทานและทำการบูชาอย่างนี้ ตลอดกาลนาน ละ
ระวางมนุษย์แล้ว ได้ไปบังเกิดในดาวดึงส์ อินทก-
มาณพได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่พระอนุรุทธ-
เถระ ละระวางมนุษย์แล้ว ได้ไปบังเกิดในดาวดึงส์
เหมือนกัน แต่อินทกเทพบุตรรุ่งเรื่องยิ่งกว่า
อังกูรเทพบุตรโดยฐานะ ๑๐ อย่าง คือ รูป เสียง
กลิ่น รส โภภุชัพพะ อันนารีนรมย์ใจ อายุ
ยศ วรรณะ สุข และความเป็นใหญ่.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า :-

ก่อนอังคะ มหาทานท่านได้ให้แล้วสิ้น

กาลนาน ท่านมาในสำนักของเรา ไฉนจึงนั่งอยู่
ไกลนัก.

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ ประทับ
อยู่ที่บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ภายใต้ต้นปาริ-
ฉัตตกพฤกษ์ ณ ดาวดึงส์ ครั้งนั้น เทวดาในหมื่น
โลกธาตุ พากันมานั่งประชุมเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
ซึ่งประทับบนยอดเขา เทวดาไร ๆ ไม่รู้งโรจน์
เกินกว่าพระสัมพุทธเจ้าด้วยรัศมี พระสัมพุทธ-
เจ้าเท่านั้น ย่อมรู้งโรจน์ล่องหนูเทวดาทิ้งปวง
ครั้งนั้น อังคะเทพบุตรนี้นั่งอยู่ไกล ๑๒ โยชน์
จากที่พระพุทธเจ้าประทับ ส่วนอินทเทพบุตร
นั่งในที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า รู้งเรื่องกว่าอัง-
คะเทพบุตร พระสัมพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็น
อังคะเทพบุตรกับอินทเทพบุตรแล้ว เมื่อจะ
ทรงประกาศทักษิณียบุคคล จึงได้ตรัสพระ-
พุทธพจน์นี้ความว่า ดูก่อนอังคะเทพบุตร มหา-
ทานท่านให้แล้วสิ้นกาลนาน ท่านมาสู่สำนักของ
เรา ไฉนจึงนั่งอยู่ไกลนัก อังคะเทพบุตร อัน
พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระองค์อันอบรมแล้ว
ทรงตักเตือนแล้ว ได้กราบทูลว่า จะทรงประสงค์

อะไร ด้วยทานของข้าพระองค์นั้น อันว่างเปล่า
จากทักษิณบุคคล อินทเทพบุตรนี้ให้ทาน
นิดหน่อย รุ่งเรืองยิ่งกว่าข้าพระองค์ ดูจพระ-
จันทร์ในหมู่ดาวฉะนั้น.

อินทเทพบุตรทูลว่า

พืชแม่มากที่บุคคลหว่านแล้วในนาดอน
ผลย่อมไม่ไพบูลย์ ทั้งไม่ยังชานาให้ปลื้มใจ
ฉนั้นใด ทานมากมายอันบุคคลเข้าไปตั้งไว้ใน
บุคคลผู้ทุศีล ก็ฉนั้นนั่นเหมือนกัน ย่อมไม่มีผล
ไพบูลย์ ทั้งไม่ยังทายกให้ปลาบปลื้ม พืชเม่น้อย
อันบุคคลหว่านแล้วในนาดี เมื่อฝนหลังสายน้ำ
โดยสม่ำเสมอ ผลย่อมยังชานาให้ปลาบปลื้มใจ
แม้ฉนั้นใด ทานเม่น้อยอันบุคคลบริจาคแล้วใน
ท่านผู้มีศีล มีคุณความดี ผู้คงที่บุญย่อมมีผลมาก
ฉนั้นนั่นเหมือนกัน ทานอันบุคคลให้แล้วในเขตใด
มีผลมาก ควรเลือกให้ในเขตนั้น ทายกเลือกให้
ทานแล้วย่อมไปสู่สวรรค์ ทานที่เลือกให้พระสุคต
ทรงสรรเสริญ ทักษิณบุคคลเหล่าใดมีอยู่ใน
โลกนี้ ทานที่ทายกให้แล้วในทักษิณบุคคลเหล่า
นั้น ย่อมมีผลมาก เหมือนพืชที่หว่านแล้วในนาดี
ฉะนั้น.

จบ อังคุรเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถาอังคุรเปตวัตถุที่ ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ อังคุรเปต จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า ยสุส อตุถาย คจฺฉาม. ก็ในที่นี้ ไม่มีอังคุรเปตก็จริง แต่เพราะความประพฤติของอังคุรเปตนั้นเกี่ยวเนื่องด้วยเปต ฉะนั้น ความประพฤติของอังคุรเปตนั้น ท่านจึงกล่าวว่างังคุรเปตวัตถุ.

ในข้อนี้มีสังเขปกถาดังต่อไปนี้ :- ยังมีกษัตริย์ ๑๑ พระองค์ คือ พระนางอัญชนเทวี และน้องชาย ๑๐ พระองค์ คือ วาสุเทพ พลเทพ จันทเทพ สุริยเทพ อัคคิเทพ วรุณเทพ อัชชุนะ ปัชชุนะ ฃฎฺถบัณฑิต และอังคุระ อาศัยครรภ์ของพระนางเทวคัพภา ผู้พระธิดาของพระเจ้ามหาหงส์ ในอัสติณชนนคร ซึ่งพระเจ้าหงส์ปกครองในอุตตราปลชนบท เพราะอาศัยเจ้าอุปสาครผู้โอรสของพระเจ้ามหาสาครผู้เป็นใหญ่ในอุตตรมทรชนบท บรรดากษัตริย์เหล่านั้น กษัตริย์ผู้น้องชายมีवासุเทพเป็นต้น ใ้ใช้จักรปลงพระชนมชีพพระราชาทิ้งหมด ๖๓,๐๐๐ นคร ท้าวชมพูทวีป นับตั้งต้นแต่อัสติณชนนครจนถึงกรุงทวารวดีเป็นที่สุด แล้วประทับอยู่ในทวารวดีนคร แบ่งรัฐออกเป็น ๑๐ ส่วน แต่ไม่ได้นี้ถึงพระนางอัญชนเทวี ผู้เป็นพระเชษฐภคินี แต่เมื่อระลึกขึ้นได้จึงกล่าวว่า เราจะแบ่งเป็น ๑๑ ส่วน เจ้าอังคุระน้องชายคนสุดท้ายของกษัตริย์เหล่านั้นกล่าวว่า ท่านจงแบ่งส่วนของหม่อมฉันให้แก่

พระเชษฐภคินีเกิด หม่อมฉันจะทำการค้าขายเลียงชีพ ท่านทั้งหลาย จงสละสวยในชนบทของตน ๆ ให้แก่หม่อมฉัน กษัตริย์เหล่านั้น รับพระดำรัสแล้วจึงเอาส่วนของเจ้าอังคะให้แก่พระเชษฐภคินี พระราชาทั้ง . พระองค์ประทับอยู่ในกรุงทวารวดี.

ส่วนอังคะประกอบการค้า บำเพ็ญมหาทานเป็นนิตยกาล ก้ออังคะนั้นมีทาสผู้หนึ่ง เป็นเจ้าหน้าที่คลังมุ่งหวังประโยชน์ ท่านอังคะชอบใจ ได้ขอกุลธิดาคนหนึ่งมาให้เขา เมื่อตั้งครรภ์ บุตรเท่านั้น เขาก็ตายไป เมื่อบุตรคนนั้นเกิดแล้ว ท่านอังคะได้เอากำจางที่ได้ให้แก่บิดาของเขาให้แก่เขา ครั้นเมื่อเด็กนั้นเจริญวัย จึงเกิดการวินิจฉัยขึ้นในราชสกุลว่า เขาเป็นทาสหรือไม่. พระนาง อัญชนเทวีได้สืบคั่งนั้นจึงตรัสเปรียบเทียบโดยแม่โคนม แล้ว ตรัสว่า แมื่บุตรของมารดาผู้เป็นไท ก็ต้องเป็นไทเท่านั้น ดังนี้ แล้วจึงให้พ้นจากความเป็นทาสไป.

แต่เพราะความอาย เด็กจึงไม่อาจอยู่ในที่นั้นได้ จึงได้ไป ยังโรจรวนกร พาธิดาของช่างหูกคนหนึ่งในนครไป เลียงชีพด้วยการทอผ้า สมัยนั้น เขาได้เป็นมหาเศรษฐี ชื่อว่า อสัหะ ในโรจรวนกร เขาได้ให้มหาทานแก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยากทั้งหลาย. ช่างหูกนั้นเกิดปีติและโสมนัสเหยียดแขนขาออกชี้ให้คูนิเวศน์ของอสัหเศรษฐีแก่ชนผู้ไม่รู้จัก เรือนของเศรษฐีว่า ขอคนทั้งหลายจงไปในที่นั้นแล้วจะได้สิ่งที่ควรได้. กรรมของเขามาแล้วในพระบาลีนั้นแล.

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้ว. บังเกิดเป็นภุมเทพยดาที่ต้นไทร
ต้นหนึ่งในมรุกมิ มือขวาของเขาได้ให้สิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่าง ก็ใน
โรรวนครนั้นนั่นเอง มีบุรุษคนหนึ่ง เป็นคนขวนขวายในทานของ
อัสยหเศรษฐี แต่ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นมิฉชาติภูติ
ไม่เอื้อเพื่อต่อการบำเพ็ญบุญ ทำกาละแล้วบังเกิดเป็นเปรต ไม่
ไกลแต่ที่อยู่ของเทพบุตรนั้น. ก็กรรมที่เขาทำมาแล้วในพระบาลี
นั้นแล ฝ่ายอัสยหมหาเศรษฐีทำกาละแล้ว เข้าถึงความเป็นสหาย
ของท้าวสักกเทวราชในภพดาวดึงส์.

ครั้นสมัยต่อมา เจ้าอังคุระบรรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๕๐๐
เล่ม และพราหมณ์คนหนึ่งบรรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม
รวมความว่า ชนทั้ง ๒ คน บรรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๑,๐๐๐ เล่ม เดินไป
ตามทางมรุกันคาร พากันหลงทาง เทียวอยู่ในที่นั้นนั่นเองหลายวัน
จนหมดหน้ำ น้ำ และอาหาร เจ้าอังคุระให้ทูตม้าแสวงหาน้ำดื่ม
ทั้ง ๔ ทิศ. ลำดับนั้น เทพผู้มีมืออันให้สิ่งที่ต้องการองค์นั้น เห็นชน
เหล่านั้นได้รับความวอดวายอันนั้น จึงคิดถึงอุปการะที่เจ้าอังคุระ
ได้กระทำไว้แก่ตนในกาลก่อน จึงคิดว่าเอาเถอะ บัดนี้เราจักพึง
เป็นที่พึงของเจ้าอังคุระนี้ ดังนี้แล้วจึงได้ชี้ให้ดูต้นไทรอันเป็นที่อยู่
ของตน. ได้ยินว่า ต้นไทรนั้น สมบูรณ์ด้วยกิ่งและลำคอบ มีใบทิบ
มีร่มเงาสนิท มีย่านหลายพันย่าน ว่าโดยความยาวกว้างและสูง
ประมาณ ๑ โยชน์. เจ้าอังคุระเห็นดังนั้นแล้ว เกิดความหรรษา
ร่าเริง ให้ตั้งข่ายภายในต้นไทรนั้น. เทวดา เหยียบหัตถ์ขวาของ

ตนออก ให้คนทั้งหมดอ้อมหน้าด้วยน้ำคั้นเป็นอันดับแรกก่อน ต่อ
แต่นั้น จึงได้ให้สิ่งที่เขาปรารถนาแก่เขา.

เมื่อมหาชนนั้น อ้อมหน้าตามความต้องการ ด้วยข้าวและน้ำ
เป็นต้นนานาชนิดอย่างนี้ ภายหลัง เมื่ออันตรายในหนทางสงบลง
พราหมณ์ผู้เป็นพ่อค้ำนั้น ใส่ใจโดยไม่แยบคาย คิดอย่างนี้ว่า เรา
จากนี้ไปยังแคว้นกัมโพชะแล้ว จักกระทำอะไร เพื่อให้ได้ทรัพย์.
แต่เราจะพาเทพนี้แหละไปด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นสู่ยาน
ไปยังนครของเราเอง ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว เมื่อจะบอกความนั้น
แก่เจ้าอังกุระ จึงกล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

เราทั้งหลายเที่ยวหาทรัพย์ไปสู่แคว้น

กัมโพชะ เพื่อประโยชน์ใด เทพบุตรนี้เป็นผู้ให้สิ่ง

ที่เราอยากได้นั้น พวกเราจักนำเทพบุตรนี้ไป.

หรือจักจับเทพบุตรนี้ ข่มขืนเอาด้วยการวิงวอน

หรือ อุ้มใส่ยาน นำไปสู่ทวารนครโดยเร็ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยส อตุถาย แปลว่า เพราะเหตุ
แห่งประโยชน์ใด. บทว่า กมฺโพชํ ได้แก่ แคว้นกัมโพชะ. บทว่า
ธนหารกา ได้แก่ ผู้หาทรัพย์ที่ได้มาด้วยการค้าขายสินค้า. บทว่า
กามทโท ได้แก่ ผู้ให้สิ่งที่ปรารถนาต้องการ. บทว่า ยกฺโข ได้แก่
เทพบุตร. บทว่า นยามเส ได้แก่ จักนำไป. บทว่า สาธุเกน แปลว่า
ด้วยการอ่อนวอน. บทว่า ปสยฺห ได้แก่ ข่มขืนเอาตามอำเภอใจ.

บทว่า ยานํ ได้แก่ ยานอันนำมาซึ่งความสุขสบาย. บทว่า ทวารกั
ได้แก่ทวารวคินคร. ข้ออธิบาย ในหนหลัง มีดังต่อไปนี้ พวกเรา
ปรารถนาจะจากที่นี่ไปยังแคว้นกัมโพชะ เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์
ที่จะพึงให้สำเร็จด้วยการไปนั้น ย่อมสำเร็จในที่นี้เอง. เพราะ
เทพบุตรนี้ เป็นผู้ให้สมบัติที่น่าใคร่ เพราะฉะนั้น เราจึงขออ้อนวอน
เทพบุตรนี้ แล้วอุ้มเทพบุตรนี้ ขึ้นสู่ยาน ตามอนุมัติของเทพบุตร
นั้น หรือถ้าไม่ไปตามที่ตกลงกันไว้ จะข่มขืนเอาตามผลการแล้ว
จับเทพบุตรนั้นมัดแขนไพล่หลังไว้ในยาน ออกจากที่นี่แล รีบไปยัง
ทวารวคินคร.

ฝ่ายเจ้าอังคุระ อันพราหมณ์พูดอย่างนี้แล้ว ตั้งอยู่ใน
สัปปริสธรรม เมื่อจะปฏิเสธคำจึงกล่าวคานี้ว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่มเงาของต้นไม้ใด

ไม่ควรทักรานกิ่งของต้นไม้ นั้น เพราะการ

ประทุษร้ายมิตร เป็นความเลวทราม.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น ภณฺเชยฺย แปลว่า ไม่พึงตัด.
บทว่า มิตฺตทุพฺโง ได้แก่ การประทุษร้ายมิตร คือ นำความพินาศ
ให้เกิดแก่มิตรเหล่านั้น. บทว่า ปาปโก ได้แก่ คนไม่ดี คือ คนมัก
ประทุษร้ายต่อมิตร. จริงอยู่ ต้นไม้ที่มีร่มเงาเอือกเย็นอันใด ย่อม
บังเทาความกระวนกระวาย ของคนผู้ถูกความร้อนแผดเผา ใคร ๆ
ไม่ควรคิดร้ายต่อต้นไม้ นั้น. ก็จะไม่ยกกล่าวไปยถึงหมู่มสัตว์เล่า.
ท่านแสดงว่า เทพบุตรนี้ เป็นสัตบุรุษ เป็นบุรพการีบุคคล ผู้บังเทา

ทุกข์ ผู้มีอุปการะมากแก่เราทั้งหลาย เราไม่ควรคิดร้ายอะไร ๆ

ต่อเทพบุตรนั้น โดยที่แท้เทพบุตรนั้นเราควรบูชาทีเดียว

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น คิดว่า มูลเหตุของประโยชน์ เป็นเหตุ
กำจัดความคดโกง ดังนี้แล้ว อาศัยทางอันเป็นแบบแผน ตั้งอยู่
ในฝ่ายขัดแย้งต่อเจ้าอังกุระ จึงกล่าวคาถาว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอน ที่ร่มเงาของต้นไม้ใด

**พึงตัดแม่ลำต้นของต้นไม้ นั้นได้ ถ้ามีความต้อง
การเช่นนั้น.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อตุโธ เจ ตาทีโส ลียา ความว่า
ถ้าพึงมีความต้องการด้วยทัฬหสัมภาระเช่นนั้น, อธิบายว่า แม่
ลำต้นของต้นไม้ นั้นก็ควรตัด จะป่วยกล่าวไปใยถึงกิ่งเป็นต้นเล่า.

เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว เจ้าอังกุระเมื่อจะประคอง
เฉพาะสัปปริสธรรม จึงกล่าวคาถานี้ว่า :-

บุคคลอาศัยนั่งนอน ที่ร่มเงาของต้นไม้ใด

ไม่พึงทำลายแม่ใบของต้นไม้ นั้น เพราะการ

ประทุษร้ายต่อมิตร เป็นความเลวทราม.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น ตสฺส ปตฺตํ ภินุเทยฺย ความว่า
ไม่พึงทำแม่เพียงใบใบหนึ่ง ของต้นไม้ นั้นให้ตกไป จะป่วยกล่าว
ไปใย ถึงกิ่งเป็นต้นเล่า.

พราหมณ์เมื่อจะประคองวาทะของตนแม่อีก จึงกล่าวคาถา
ว่า :-

**บุคคลอาศัยนั่งนอนที่ร่นเงาของต้นไม้ใด
ฟังถอนต้นไม้้นพร้อมทั้งรากได้ ถ้าฟังประสงค์
เช่นนั้น.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมฺมูปิ ตํ อพฺพุเห ความว่า ฟังถอน คือฟังรื้อขึ้นซึ่งต้นไม้้นพร้อมทั้งราก คือ พร้อมด้วยราก ในที่นั้น.

เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว เจ้าอังคุระมีความประสงค์ จะทำแบบแผนนั้นให้ไว้ประโยชน์อีก จึงได้กล่าวคาถา ๓ คาถา เหล่านี้ว่า :-

กัณฺฐุขพิงพิทกฺขุในเรือนของบุคคลใด

ตลอดตราตรีหนึ่ง หรือฟังได้ขำวน้ำในที่ใด ไม่ควร
มีจิตคิดร้ายต่อบุคคลนั้น. ความเป็นผู้กตัญญู อัน
สัตบุรุษทั้งหลาย สรรเสริญแล้ว บุคคลพิงพิท
อาศัย ในเรือนของบุคคลใด แม้เพียงกินเดียว
ฟังได้รับการบำรุงด้วยข้าวและน้ำ ไม่ควรมีจิต
คิดประทุษร้าย ต่อบุคคลนั้น บุคคลมีมือไม้
เบียดเบียน ย่อมแผดเผาบุคคลผู้ประทุษร้ายมิตร
บุคคลใด ทำความดีไว้ในปางก่อน ภายหลัง
เบียดเบียนด้วยความชั่ว ผู้นั้นชื่อว่า เป็นคน
อกตัญญู ย่อมไม่พบเห็นความเจริญทั้งหลาย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยสุส แปลว่า ต่อบุคคลใด. บทว่า เอกเรตฺติมฺปิ ความว่า พึ่งอยู่อาศัยในเรือนอย่างเดียว แม้เพียงราตรีเดียว. บทว่า ยตฺถนฺนฺปํ ปุริโส ลเภถ ความว่า บุรุษบางคน พึ่งได้โภชนะอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะป็นข้าวหรือน้ำ ในสำนักของผู้นั้น. บทว่า น ตสฺส ปาปํ มนสาปิ จินฺตเย ความว่า บุคคลไม่พึงมีจิตคิดร้ายต่อสิ่งที่ไม่ดี คือสิ่งที่ไร้ประโยชน์ต่อบุคคลนั้น ได้แก่เป็นผู้ไม่รักใคร่ จะป่วยกล่าวไปไปถึงกายและวาจาแล้ว. หากมีคำถามว่า ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร ? ตอบว่า เพราะความเป็นผู้กตัญญู อันสัตบุรุษทั้งหลาย สรรเสริญแล้ว อธิบายว่า ขึ้นชื่อว่าความเป็นผู้กตัญญู อันบุรุษผู้สูงสุด มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญแล้ว.

บทว่า อุปฺภูจฺจโตะ แปลว่า พึ่งให้เข้าไปนั่งใกล้ คือ พึ่งอุปฐากด้วยข้าวและน้ำ เป็นต้นว่า ท่านจงรับสิ่งนี้ ท่านจงบริโภคสิ่งนี้. บทว่า อทุพฺภปาณิ ได้แก่ ผู้มีมือไม่เบียดเบียน คือ ผู้สำรวจมือ. บทว่า ทหเต มิตฺตทุพฺภิ ความว่า ย่อมแผดเผา คือ ย่อมทำบุคคลผู้มักประทุษร้ายต่อมิตรนั้นให้พินาศ ว่าโดยอรรถ ชื่อว่า ย่อมแผดเผา ย่อมแผดเผาบุคคลผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้อันคนอื่นกระทำความผิดในบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยอหยาศัยที่เป็นประโยชน์ ผู้ไม่ประทุษร้าย คือ นำมาซึ่งความพินาศแก่บุคคลนั้นนั่นแล. โดยไม่แปลกกัน. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า :-

ผู้ใด ประทุษร้ายต่อนรชนผู้ไม่ประทุษ

ร้าย ผู้เป็นคนบริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเครื่องยียวน
ความชั่วย่อกลับมาถึงผู้นั้น ซึ่งเป็นคนพาลแน่
แท้ เหมือนธูลิอันละเอียดที่บุคคลซัดไปทวนลม
ฉะนั้น.

บทว่า โย ปุพฺพเพ กตฺตลฺยาโณ ความว่า บุคคลใด มีความดี
อันบุคคลดีบางคน กระทำให้ คือ การทำอุปการะให้. บทว่า
ปจฺจฺฉา ปาเปณ หีสฺสตี ความว่า ต่อมาภายหลัง เบียดเบียนบุคคลนั้น
ผู้กระทำอุปการะก่อน ด้วยกรรมชั่ว คือ กรรมไม่ดี ได้แก่ ด้วย
กรรมที่ไร้ประโยชน์. บทว่า อลฺลฺลาปณฺโหโต โปโส ความว่า ผู้มี
ฝ่ามืออันชุ่ม คือ ผู้มีฝ่ามืออันเปียก ได้แก่ มีฝ่ามืออันล้างสะอาดแล้ว
เป็นการทำอุปการะก่อน เพราะกระทำอุปการะ เบียดเบียนคือ
บีบบังคับ โดยนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง อีกอย่างหนึ่ง ถูกเบียดเบียน
ด้วยการเบียดเบียนบุคคลผู้กระทำอุปการะก่อนนั้น ชื่อว่า ผู้มีฝ่ามือ
อันเปียกเบียดเบียน ได้แก่ คนอกตัญญู. บทว่า น โส ภทฺธานิ
ปสฺสตี ความว่า บุคคลนั้น คือ บุคคลตามที่กล่าวแล้ว ย่อมไม่เห็น
ย่อมไม่ประสบ คือ ย่อมไม่ได้ในโลกนี้ และในบัดนี้.

พราหมณ์นั้น ถูกเจ้าอังคุระผู้ยกย่องตัปปริสธรรม กล่าว
ชมขู่อย่างนี้ ได้เป็นผู้นั่งเสียบ. ฝ่ายเทพบุตร ฟังคำและคำตอบ
ของตนทั้ง ๒ นั้น แม้จะโกรธต่อพราหมณ์ ก็คิดเสียวว่า ช่างเถอะ
ภายหลังเราจักรู้กรรมที่ควรทำแก่พราหมณ์ ผู้ประทุษร้ายนี้

เมื่อจะแสดงภาวะที่ตนอันใคร ๆ ข่มขู่มิได้ เป็นอันดับแรก จึงกล่าว
คาถาว่า :-

**ไม่เคยมีเทวดา หรือมนุษย์ หรืออิสรชน
คนใด จะมาข่มขู่เราได้โดยง่าย เราเป็นเทพเจ้า
ผู้มีอิทธิฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เป็นผู้ไปได้ไกล
สมบูรณ์ด้วยรัศมีและกำลัง.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เทเวน วา ได้แก่ จะเป็นเทพ
องค์ใด องค์หนึ่งก็ตามที. แม้ในบทว่า มนุสฺเสน วา นี้ ก็นัยนี้
เหมือนกัน. บทว่า อิสุตฺริเยน วา ความว่า อันผู้เป็นใหญ่ในหมู่
เทพก็ดี อันผู้เป็นใหญ่ในหมู่มนุษย์ก็ดี. ในความเป็นใหญ่ ๒ อย่างนั้น
ชื่อว่า ความเป็นใหญ่ในหมู่เทพ ได้แก่เทวฤทธิ์ ของท้าวจาตุมหาราช
ท้าวสักกะ และท้าวสุยามะ เป็นต้น, ชื่อว่า ความเป็นใหญ่ในหมู่
มนุษย์ได้แก่บุญฤทธิ์ของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นต้น. เพราะฉะนั้น
ท่านจึงสงเคราะห์เอาเทวดาและมนุษย์ผู้มีอำนาจมากด้วย
อิศริยศักดิ์. จริงอยู่ เทพแม้ผู้มีอำนาจมาก เมื่อไม่มีมนุษย์
ผู้อันผลแห่งบุญสนับสนุนตน ย่อมไม่อาจเพื่อจะครอบงำความวิบัติ
ในการประกอบความเพียร จะป่วยกล่าวไปไปถึงบุคคลนอกนี้
เล่า. ศัพท์ว่า หิ เป็นนิบาต ใช้ในอรรถว่า อดทนไม่ได้. บทว่า
น สุปฺปสยฺโห แปลว่า อันใคร ๆ กำจัดไม่ได้. บทว่า ยกฺโขหฺมสฺมิ
ปรมิทฺธิปฺตุโต ความว่า เพราะผลแห่งบุญของเราจึงเข้าถึง
ความเป็นเทพบุตร คือ เราเป็นเทพบุตรแท้ ๆ ไม่ใช่เทพบุตร

เทียม. โดยที่แท้ เรามีฤทธิ์อย่างยิ่ง คือ ประกอบด้วยฤทธิ์ของ เทพบุตรอันสูงยิ่ง. บทว่า **ทฺวารุจโฆ** ได้แก่ สามารถ เพื่อจะไป ยั้งที่ไกลโดยทันทีทันใด. ด้วยคำว่า **วณฺณพฺลูปปฺนุโน** นี้ เทพบุตร แสดงเฉพาะภาวะที่ตนไม่ถูกใคร ๆ ข่มขู่ด้วยการประกอบมนต์ เป็นต้น ด้วยบททั้ง ๓ ว่า เข้าถึง คือประกอบด้วยรูปสมบัติและ ด้วยพลังกาย. จริงอยู่ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยรูป เป็นผู้อันบุคคล เหล่าอื่นนับถือมาก. เพราะอาศัยรูปสมบัติ จึงไม่ถูกวัตถุที่เป็น ข้ำศึกต่อกัน นุคคร่าไปได้เลย เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าว วรรณ- สมบัติว่าเป็นเหตุที่ใคร ๆ ข่มขู่ไม่ได้.

เบื้องหน้าแต่นี้ไป อังคุระพ้อคำ และเทพบุตร ได้ทำถ้อยคำ และการโต้ตอบกันว่า :-

ฝ่ามือของท่าน มีสีดังทองคำทั่วไป ทรง
ไว้ซึ่งวัตถุที่บุคคลอื่นปรารถนา ด้วยนิ้วทั้ง ๕
เป็นที่ไหลออกแห่งวัดฐมีรสอโรย วัดฐมีรส
ต่าง ๆ ย่อมไหลออกจากฝ่ามือของท่าน ข้าพเจ้า
เข้าใจว่า ท่านเป็นท้าวสักกะ

รุกขเทวดาตอบว่า :-

เราไม่ใช่เทพเจ้า ไม่ใช่คนบรรพ์ ไม่ใช่
ท้าวสักกะบุรินททะ คู่ก่อนเจ้าอังคุระ ท่านจงทราบ
ว่า เราเป็นเปรต จูติจากโรรูนคร มาอยู่ที่ต้นไทร
นี้.

อังกุระพ้อคำถามว่า :-

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในโรรูนคร ท่านมีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ผลบุญสำเร็จ
ที่ฝ่ามือของท่าน เพราะพรหมจรรย์อะไร

รุกขเทวดาคอบว่า :-

เมื่อก่อนเราเป็นช่างหูก อยู่ในโรรูนคร
เป็นคนกำพร้า เลี้ยงชีพโดยความลำบากนัก เรา
ไม่มีอะไรจะให้ท่าน เรือนของเราอยู่ใกล้เรือน
ของอสังกัสสะ ซึ่งเป็นคนศรัทธา เป็นทานบดี
มีบุญอันทำแล้ว เป็นผู้ละอายต่อบาป พวกยาคก
วณิก มีนามและโคตรต่าง ๆ กัน ไปบ้านของ
เรานั้น พวกนั้นถามถึงเรือนของอสังกัสสะกะเรา
ว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย พวกเรา
จะไปทางไหน ท่านเขาให้กันที่ไหน เราถูกพวก
ยาคกวณิกถามแล้ว ได้ยกมือป้องขว้าบอก
เรือนอสังกัสสะแก่ยาคกวณิกเหล่านั้นว่า
ท่านทั้งหลาย จงไปทางนี้ ความเจริญจักมีแก่ท่าน
ทั้งหลาย ท่านเขาให้อยู่ที่นั่น เพราะเหตุนั้น ฝ่ามือ
ของเรา จึงให้สิ่งที่น่าปรารถนา เป็นที่ไหลออก
แห่งวัตุภูมิรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จ ที่ฝ่ามือ
ของเรา เพราะพรหมจรรย์นั้น.

อังกุระพ้อคำถามว่า :-

ได้ยินว่า ท่านไม่ได้ให้ทานแก่ใคร ๆ ด้วย
มือทั้งสองของตน เป็นแต่เพียงอนุโมทนาทาน
ของคนอื่น ยกมือชี้บอกทางให้ เพราะเหตุนี้
ฝ่ามือของท่าน จึงให้สิ่งที่น่าใคร่ เป็นที่ไหลออก
แห่งวัตถุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือของ
ท่าน เพราะพรหมจรรย์นั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อสังขเสขฐีผู้เลื่อมใสได้ให้ทานด้วยมือทั้งสอง
ของตน ละร่างกายมนุษย์แล้ว ไปทางทิศไหน
หนอ.

รุกขเทวดาคอบว่า :-

เราไม่รู้ทางไปหรือทางมาของอสังข-
เสขฐี ผู้เป็นเจ้าของแห่งทาน ผู้มีรัศมีชานออก
จากตน แต่เราได้ฟังมาในสำนักของท้าวเวส-
วันว่า อสังขเสขฐี ถึงความเป็นสหายแห่ง
ท้าวสักกะ

อังกุระพ้อคำถามว่า :-

บุคคลควรทำความดีแท้ ควรให้ทานตาม
สมควร ใครได้เห็นฝ่ามือ อันให้สิ่งที่น่าใคร่แล้ว
จักไม่ทำบุญเล่า เราไปจากที่นี่ ถึงทวารกะนคร
แล้ว จักริบให้ทานอันจักนำความสุขมาให้แก่เรา

แน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ
และสะพานในที่เดินไปได้ยาก เป็นทานดังนี้.

รวมเป็นคาถากล่าวและกล่าวโต้ตอบกัน มีอยู่ ๑๕ คาถา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปาณิ เต ได้แก่ ฝ่ามือขวาของท่าน.

บทว่า สพฺพโส วญฺโณ ได้แก่ มีวรรณะดุจทองคำทั้งหมด. บทว่า
ปฺลยฺจฺจโร ความว่า ชื่อว่า ปญฺจชาระ เพราะมีการทรงไว้ซึ่ง
วัตถุอันบุคคลเหล่าอื่นปรารถนาด้วยนิ้วทั้ง ๕. บทว่า มนฺตุสฺสโว
แปลว่า เป็นที่หลังออกซึ่งรสอันอร่อย. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า
นानารสา ปฺคฺขมฺรฺนฺติ ความว่า เป็นที่ไหลออกแห่งรสต่างๆ ต่าง
ด้วยรสมี รสหวาน รสขม และรสฝาด เป็นต้น. จริงอยู่ท่านกล่าว
ไว้ว่า รสมีรสหวาน เป็นต้น ย่อมไหลออกจากมือ ที่หลังซึ่งของเคี้ยว
และของบริโภคนอกจากนั้น อันสมบุรณ์ด้วยรส มีรสหวาน เป็นต้น อัน
ให้ซึ่งความปรารถนาของเทพบุตร. บทว่า มนฺยฺเยหํ ตํ ปุริฺนฺทํ
ความว่า ข้าพเจ้า เข้าใจว่า ท่านเป็นท้าวสักกะ, อธิบายว่า ข้าพเจ้า
เข้าใจว่า ท่าน เป็นท้าวสักกะเทวราช ผู้มีอำนาจมากอย่างนี้

บทว่า นามฺหิ เทโว ความว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่เทพเจ้าที่ปรากฏ
มีท้าวเวสวัณ เป็นต้น. บทว่า น คนฺธพฺุโพ ความว่า ทั้งไม่ใช่
ข้าพเจ้าเป็นคนธรรมดา. บทว่า นาปี สกฺโก ปุริฺนฺทโท ความว่า
ทั้งไม่ใช่ ข้าพเจ้า เป็นท้าวสักกะเทวราชอันใด นามว่า ปุริฺนฺททะ
เพราะได้เริ่มตั้งทาน ในอดีตภพก่อน คือในกาลก่อน. เพื่อจะ
หลีกเลี่ยงคำถามว่า ก็ท่านเป็นอะไร รุกขเทวดา จึงกล่าวคำมี

อาทิวา คุณก่อน อังกระท่านจงทราบวา เราเป็นเปรต, คุณก่อน อังกระ ท่านจงรู้ว่า ข้าพเจ้าตกอยู่ในหมู่เปรต คือ ท่านจงทรงจำ ข้าพเจ้าว่า เป็นเปรตผู้มีฤทธิ์มากคนหนึ่ง. บทว่า โรรวมฺนหา อิศาคติ ความว่า ข้าพเจ้า จุตจากโรรวนกรแล้วมาในที่นี้ คือที่ต้นไทรนี้ ในทางทรายกันดารด้วยการอุบัติ คือ บังเกิด ในที่นี้.

บทว่า ก็ สีโล ก็ สมาจารโ โรรวสุมิ ปุเร ตฺว ความว่า เมื่อก่อนคือ ในอดีตภาพก่อน ท่านอยู่ที่โรรวนกร เป็นผู้มีปกติ อย่างไร มีความประพฤติดังไร คือ ท่านสมათานศีลเช่นไร ซึ่ง มีลักษณะให้กลับจากบาป มีความประพฤติดังไร ด้วยการประพฤติ มีลักษณะบำเพ็ญบุญที่ให้เป็นที่ไปแล้ว อธิบายว่า ท่านเป็นผู้ประพฤติ เช่นไร ในการบำเพ็ญกุศลมีท่านเป็นต้น. บทว่า เกน เต พุรหุมจรีเยน ปุณฺณํ ปาณิมฺหิ อหฺมตฺติB> ความว่า ผลบุญในฝ่ามือของท่านนี้ คือ เห็นปานนี้ ย่อมสำเร็จ คือ ย่อมผลิตผลในบัดนี้ เพราะความ ประพฤติประเสริฐเช่นไร ท่านจงบอกเรื่องนั้น. จจริงอยู่ ผลบุญ ท่านประสงค์เอาว่า บุญในที่นี้ ด้วยการลบบทเบื้องหลัง. จจริงอยู่ ต่อแต่นั้นผลบุญนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า บุญ ในประโยค มีอาทิวา คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บุญนี้ ย่อมเจริญอย่างนี้ เพราะ เหตุแห่งการสมათานกุศลธรรม.

บทว่า ตุนฺนวาโย แปลว่า เราเป็นนายช่างหูก. บทว่า สุกิจฺจวุตฺติ ได้แก่ เป็นผู้เลี้ยงชีพโดยความลำบากนัก คือ เป็นผู้ เลี้ยงชีพโดยความลำบากอย่างยิ่ง. บทว่า กปฺโณ แปลว่า เป็นคน

คำพริ้ว อธิบายว่า เป็นคนยากไร้. บทว่า น เม วิชฺชติ ทาตเว ความว่า เราไม่มีอะไร ที่ควรจะพึงให้ เพื่อจะให้แก่สมณะพราหมณ์ ผู้เดินทาง, แต่เรามีความคิดที่จะให้ท่าน.

บทว่า นิเวสนํ แปลว่า เรือน, หรือ ศาลาพักทำกรงาน.

บทว่า อสยฺหสฺส อุปนฺนติเก ได้แก่ โกลีเรือนของมหาเศรษฐี ชื่อว่า อสัยหะ. บทว่า สทฺธสฺส ความว่า ประกอบด้วยความเชื่อ กรรมและผลแห่งกรรม. บทว่า ทานปติโน ความว่า เป็นผู้เป็นใหญ่ ในทาน ด้วยสมบัติเป็นเหตุบริจาคนิชาตระยะ และด้วยการครอบงำ ความโลก. บทว่า กตฺปญฺญสฺส ได้แก่ ผู้มีสุจริตกรรมที่ทำไว้ใน กาลก่อน. บทว่า ลขฺชิโน ได้แก่ ผู้มีความละเอียดรอบาปเป็นสภาพ.

บทว่า ตตฺถ ได้แก่ ในเรือนของเรานั้น. บทว่า ยาจนกา ยนฺติ ความว่า คนยากกปรารถนาจะขออะไร ๆ กะอัสยหเศรษฐี จึงพากันมา. บทว่า นานาโคตฺตา ได้แก่ ผู้แสดงอ้างถึงโคตร ต่าง ๆ. บทว่า วณฺนิพฺพกา ได้แก่ พวกกวนพิช. ชนเหล่าใด เทียวประกาศถึงผลบุญเป็นต้นของทายก และความที่ตนมีความต้องการ โดยมุ่งถึงเกียรติคุณเป็นต้น. บทว่า ตตฺถ ในบทว่า เต จ มํ ตตฺถ ปุจฺจนฺติ นั้น เป็นเพียงนิบาต. คนยากกเป็นต้นเหล่านั้น พากันถามถึงเรือนของอัสยหเศรษฐีกะเรา. จริงอยู่ ท่านผู้คิดอักษร ย่อมปรารถนากรรมทั้ง ๒ อย่าง ในฐานะเช่นนี้.

บทว่า กตฺถ กจฺฉาม ภทฺทํ โว กตฺถ ทานํ ปทียติ เป็นบท แสดงถึงอาการถามของยากเหล่านั้น. จริงอยู่ ในที่นี้มีอธิบาย

ดังนั้น :- ขอความเจริญ จะมีแก่ท่านทั้งหลาย พวกเราได้ยินว่า
อสังหเศรษฐียอมให้ท่าน ดังนี้ จึงพากันมา, เขาให้ท่านกันที่ไหน
หรือว่า เราจะไปทางไหน ผู้ที่ไปทางไหน สามารถจะได้ท่าน.
บทว่า เตส่าหิ ปุฏฺโฐ อุกขามิ ความว่า ถูกพวกคนเดินทางเหล่านั้น
ถามถึงฐานะที่จะได้อย่างนี้ จึงให้เกิดความคารวะขึ้นว่า เราเป็น
ผู้ไม่สามารถเพื่อจะให้อะไร ๆ แก่คนเช่นนี้ ในบัดนี้ได้ เพราะ
ไม่เคยทำบุญไว้ในปางก่อน แต่เราจะแสดงโรงงานแก่คนเหล่านี้
ให้เกิดปีติขึ้น ด้วยการบอกอุบายแห่งการได้ แม้ด้วยเหตุเพียง
เท่านั้น ก็จะประสบบุญเป็นอันมากได้ จึงเหยียดแขนขวาออกชี้
บอกเรือนอสังหเศรษฐีแก่คนเหล่านั้น. ด้วยเหตุนี้ รุกขเทวดา
จึงกล่าวว่า ท่านจงประคองแขนขวา ดังนี้เป็นต้น

บทว่า เตน ปาณิ กามทโท ความว่า ด้วยเหตุเพียงการ
อนุโมทนาทานที่คนอื่นทำแล้ว โดยการประกาศทานของคนอื่นนั้น
โดยเคารพ บัดนี้ ฝ่ามือของเราเป็นเสมือนต้นกัลปพฤกษ์ และเป็น
เหมือนต้นทิพยพฤกษ์ ให้สิ่งที่น่าใคร่ คือให้สิ่งที่ต้องการที่ปรารถนา
ชื่อว่าให้สิ่งที่น่าใคร่และน่าปรารถนา. ก็เพราะเหตุนี้ ฝ่ามือ
ของท่านจึงให้สิ่งที่น่าปรารถนา เป็นที่หลังไหลออกแห่งรสอันอร่อย
คือ เป็นที่สละออกซึ่งวัตถุที่น่าปรารถนา.

ศัพท์ว่า กิร ในบทว่า น กิร ตฺว อทา ทานํ นี้ เป็นนิบาต
ลงในอรรถแห่งอนุสสวนัตตะ. ได้ยินว่า ท่านไม่สละสิ่งของของตน
คือ ท่านไม่ได้ให้ท่านอะไร ๆ แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง หรือแก่สมณะ ด้วย

ฝ่ามือของตน คือ พร้อมด้วยมือของตน. บทว่า **ปรสุส ทาน**
อนุโมทนา ความว่า ท่านเมื่ออนุโมทนาทานของคนอื่น ที่คนอื่น
กระทำอย่างเดียวกัน ท่านนั้นอยู่ว่า โอ ทานเราให้เป็นไปแล้ว.

บทว่า **เตน ปาณิ กามทโท** ความว่า เพราะเหตุ ฝ่ามือ
ของท่านจึงให้สิ่งที่น่าใคร่อย่างนี้ อธิบายว่า โอ นำอัศจรรย์จริง
หนอ คติแห่งบุญทั้งหลาย.

บทว่า **โย โส ทานมทา ภนฺเต ปสนฺโน สกปาณิภิ** นี้
รุกขเทวดาเรียกเทพบุตร ด้วยความเคารพว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อสังหเศรษฐี ผู้มีความเลื่อมใส ได้ให้ทานด้วยฝ่ามือของตน อธิบาย
ว่า อันดับแรก ผลเช่นนี้คือ อานุภาพเช่นนี้ของท่าน ผู้อนุโมทนา
ทานที่บุคคลอื่นทำไว้แล้ว แต่อสังหมหาเศรษฐีนั้น ได้ให้มหาทาน
คือ เป็นผู้มิจิตเลื่อมใส ให้มหาทานเป็นไปในกาลนั้น ด้วยทรัพย์
หลายพัน. บทว่า **โส หิตฺวา มานุสฺส เทหิ** ความว่า ท่านละอรรถภาพ
มนุษย์ในที่นี้. บทว่า **ถิ** ได้แก่ ทางทิศไหน. ถัพพ์ว่า **นฺ** ในคำว่า
นฺ โส นี้ เป็นเพียงนิบาต. บทว่า **ทิสตํ ลโต** แปลว่า ไปสู่ทิศ
คือที่. รุกขเทวดาถามถึงอภิสัมปรายภพของอสังหเศรษฐีว่า คติ
คือความสำเร็จของท่านเศรษฐีนั้นเป็นอย่างไร.

บทว่า **อสฺยหสาหิโน** ความว่า ชื่อว่า อสังหเศรษฐี เพราะ
อดกลั้นธุระของสัตว์บุรุษผู้จำแนกการบริจาคนั้น ซึ่งคนเหล่าอื่น
ผู้มีความตระหนี่คือ ผู้อันความโลภครอบงำ ไม่สามารถเพื่อจะ
อดกลั้นได้. บทว่า **องฺคิรสฺสฺส** ผู้มีรัศมีชานออกจากตน. จริงอยู่

บทว่า รโธ เป็นชื่อของความโชติช่วง. ได้ยินว่า ปีติและโสมนัส
อย่างยิ่ง ย่อมเกิดขึ้นแก่อสังขเสขชนนั้น เพราะเห็นพวกเขาจาก
กำลังเดินมา คือ สีหน้ายิ้มผ่องใส. รุกขเทวดานั้น กล่าวอย่างนี้
เพราะทำให้ประจักษ์แก่ตน. บทว่า คติ อคติ वा ความว่า
หรือว่า คติของอสังขเสขชนนั้นว่า เขาจาโลกนี้แล้วไปสู่คติ
ชื่อโน้น เราไม่เข้าใจการมาว่าก็หรือว่า เขาจากที่นั่นแล้ว จักมา
ในที่นี้ในกาลชื่อโน้น, นี้ ไม่ใช่วิสัยของเรา. บทว่า สุตญจ เม
เวสุตถนสุต สนฺติเก ความว่า แต่เราได้ฟังข้อนี้ มาในสำนักของ
ท้าวเวสวัณมหาราช ผู้ไปสู่ที่อุฏฐาก. บทว่า สกุกสุต
สหพฺยติ คโต อสฺยโห ความว่า อสังขเสขชน ถึงความเป็นสหยา
ของท้าวสักกะจอมเทพ, อธิบายว่า บังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์.

บทว่า อลเมว กาคู กสุยาณิ ความว่า คุณงามความดี
อย่างใดอย่างหนึ่ง คือบุญกุศล สมควร คือ เหมาะสมที่จะต้องทำ
แท้ทีเดียว. ก็ในคุณงามความดีนั้น สิ่งที่ทำไปแก่คนทั้งปวง ควร
ทำดีกว่า เพื่อจะแสดงสิ่งนั้น อังคุระพ้อคำจึงกล่าววว่า ควรจะให้
ทานตามสมควร. ควรแท้ที่จะให้ทาน อันเหมาะสมแก่สมบัติและ
กำลังของตน. ท่านกล่าวเหตุในข้อนั้นไว้ว่า เห็นฝ่ามืออันให้สิ่ง
ที่น่าปรารถนา. เพราะเห็นมือนี้ที่เห็นว่า ให้สิ่งที่น่าปรารถนา
ด้วยเหตุมีการอนุโมทนาส่วนบุญที่คนอื่นทำแล้วเป็นเบื้องต้น และ
ด้วยเหตุเพียงการบอกหนทางเป็นที่เข้าไปสู่เรือนแห่งท่านทานบดี.

บพว่า โภ ปุณฺณ น กริสฺสติ ความว่า ขึ้นชื่อว่า ใครเสมือนกับเรา
จักไม่ทำบุญอันเป็นที่พึงของตน.

อังกุระพาณิข ครั้นแสดงความเอื้อเฟื้อในการบำเพ็ญบุญ
โดยไม่กำหนดแน่นอนอย่างนี้ บัดนี้ เมื่อจะแสดงกำหนดแน่นอน
ถึงการบำเพ็ญบุญนั้นในตน จึงกล่าวคาถา ๒ คาถา มีอาทิว่า
โส หิ ฆฺน คังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บพว่า โส ได้แก่เรานั้น. ศัพท์ว่า หิ
เป็นนิบาต ลงในอรรถแห่งอวชาธนะ. ศัพท์ว่า ฆฺน เป็นนิบาตลงใน
อรรถว่าปริวิตก. บพว่า อิติ คนฺตุวา ความว่า เราไปจากภูมิแห่ง
เทวดานี้แล้ว. บพว่า ออนุปฺตฺวาน ทฺวารกํ ได้แก่ ถึงทวารวดีนคร
โดยลำดับ. บพว่า ปญฺจปยิสฺสามิ แปลว่า จักให้เป็นไป.

เมื่ออังกุระพาณิข กระทำปฏิญาณว่า เราจักให้ท่านอย่างนี้
แล้ว เทพบุตรมีใจยินดี กล่าวว่า ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านเป็นผู้เสีย
สละ. จงให้ท่านเถิด ส่วนเราจักทำหน้าที่เป็นสหายของท่าน ไทยธรรม
ของท่านจักไม่ถึงความหมดเปลืองด้วยประการใด เราจักกระทำ
โดยประการนั้น คังนี้แล้ว จึงให้อังกุระพาณิขนั้น อาจหาญในการ
บำเพ็ญทานแล้วกล่าวว่า คุณอนพราหมณ์พาณิข ได้ยินว่าท่าน
ปรารถนาจะนำคนเช่นเรา ไปด้วยผลการ ช่างไม่รู้จักประมาณ
ของตัว คังนี้แล้ว จึงให้สินค้าของอังกุระพาณิขนั้น อันตรธานไป
แล้ว จึงขูให้อังกุระพาณิขนั้นกลัว ด้วยอาการที่สะพึงกลัวว่าเป็น
ยักษ์. ลำดับนั้น อังกุระพาณิข จึงอ่อนวอนกะเทพบุตรนั้น โดย

ประการต่าง ๆ เมื่อจะให้พราหมณ์ขมาโทษ ให้เลื่อมใส จึงทำสินค้า
ทั้งหมดให้กลับเป็นปกติ เมื่อใกล้ค่ำ จึงละเทพบุตรไปอยู่ เห็น
เปรตตนหนึ่งให้เห็นเข้าใกล้ยิ่งนัก ในที่ไม่ไกลแห่งเทพบุตรนั้น
เมื่อจะถามถึงกรรมที่เปรตนั้นกระทำ จึงกล่าวคาถาว่า :-

เพราะเหตุไร นิ้วมือของท่านจึงงอหงิก
ปากของท่านจึงเบี้ยว และหยันตาทะเล้นออก
ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กุณา แปลว่า งอหงิก คือ หงิกกลับ
ได้แก่ ไม่ตรง. บทว่า กุณลิตตํ ได้แก่ เบี้ยว คือ บิด โดยวิธีการ
แห่งปาก. บทว่า ปคุมฺรํ ได้แก่ ไม่สะอาด ไหลออกอยู่.

ลำดับนั้น เปรต ได้กล่าวคาถา ๓ คาถา แก่อังกุระพาณิข
นั้นว่า :-

เราเป็นคฤหบดี ตั้งไว้ในกาลให้ท่าน ใน
โรงงานของท่านคฤหบดีผู้มีอภิศร ผู้มีศรัทธา
เป็นฆราวาสครอบครองเรือน เห็นยากผู้มีมีความ
ประสงค์ด้วยโภชนะมาที่โรงงานนั้น ได้หลีกไป
ทำการนุ้ยปากอยู่ ณ ที่ข้างหนึ่ง เพราะกรรมนั้น
นิ้วมือของเราจึงงอหงิก ปากของเราจึงเบี้ยว
แล้ว.

บรรดาเหล่านั้น ด้วยบพว่า อุงคีรสสุต เป็นต้น เทพบุตร
ระบุงอัสยหเสรยฐิ. บพว่า ฆมเมลิโน ได้แก่ คฤหัสถ์ผู้อยู่
ครองเรือน. บพว่า ทานวิสุตคุเค ได้แก่ ในโรงทาน คือ ในที่
เป็นที่บริจาทาน. บพว่า ทาน อธิกโต อหุ ความว่า เริ่มตั้ง
คือ ตั้งไว้ในการบริจาทไทยธรรม คือ ในการบำเพ็ญทาน.

บพว่า เอกมนุต อปกุมุม ความว่า ผู้ชวนชวยในทาน
เห็นยากผู้ต้องการโภชนาหารเดินมา ได้หลีกไปจากโรงทานแล้ว
ยืนอยู่ในที่เดิมนั่นเอง เกิดปีติและโสมนัส มีหน้าผองใส พึงให้
ทานด้วยมือของตน หรือใช้คนอื่นผู้สมควรให้ให้ แต่เราไม่ได้กระทำ
อย่างนั้น เห็นยากเดินมาแต่ไกลไม่แสดงตน หลีกไปอยู่ ณ ส่วน
ข้างหนึ่ง. บพว่า อกาสิ กุณสิ มุข ความว่า เราได้กระทำปากเบี้ยว
ปากขี้.

บพว่า เตน ความว่า เพราะในกาลนั้น เราถูกเจ้านายแต่งตั้ง
ไว้ในหน้าที่ให้ทาน เมื่อกาลทานปรากฏ เรามีความตระหนี่ครอบงำ
หลีกไปจากโรงทานทำแท้งอหจิก เมื่อควรจะให้ทานด้วยมือของตน
ไม่ได้ทำอย่างนั้น ทำมืออหจิก เมื่อควรจะมีหน้าผองใส ก็ทำ
หน้าเบี้ยว. เมื่อควรจะแลดูด้วยตาอันน่ารักก็ทำให้เกิดนัยน์ตาทะเล้น
ออกมา เพราะฉะนั้น เราจึงมีนิ้วมือ นิ้วแท้งอหจิก และปากเบี้ยว
สยิวผิตรูป อธิบายว่า นัยน์ตาทั้ง ๒ หลังน้ำตาออกมาไม่สะอาด
มีกลิ่นเหม็นน่าเกลียด. เพราะเหตุนี้ เปรตจึงกล่าววว่า :-

เพราะกรรมนั้น มือของเราจึงอหิงก
ปากเบี้ยว นัยน์ตาทั้ง ๒ ของเราถลนออกมา
เพราะเราได้ทำกรรมชั่วนั้นไว้.

อังคุระพาดิษได้ฟังดังนั้น เมื่อจะติเตียนเปรต จึงกล่าวคาถา
ว่า :-

แน่ะบุรุษเลวทราม การที่ท่านมีปากเบี้ยว
นัยน์ตาทั้ง ๒ ถลนออกมา เป็นการชอบแล้ว
เพราะท่านได้กระทำการบูยปากต่อทานของผู้อื่น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ฐมุเมณ ได้แก่ ด้วยเหตุอันเหมาะสม
นั่นเอง. บทว่า เต แก่เป็น ตว แปลว่า ของท่าน. บทว่า กาปุริส
ได้แก่ บุรุษผู้เลวทราม. บทว่า ยัม แก่เป็น ยสุมา แปลว่า เพราะเหตุใด.
บทว่า ปรสฺส ทานสฺส ได้แก่ ในทานของคนอื่น. อีกอย่างหนึ่ง
บาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน.

อังคุระพาดิษเมื่อจะติเตียนทานบติเศรษฐีนั้นอีก จึงกล่าว
คาถาว่า :-

ก็โฉน อสัยหเศรษฐีเมื่อจะให้ทาน จึงได้
มอบข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า และเสนาสนะ ให้
ผู้อื่นจัดแจง.

คำอันเป็นคาถานั้นมีอธิบายดังนี้ว่า บุรุษเมื่อจะให้ทาน
โฉนเล่าจึงมอบให้คนอื่นจัดแจงทานนั้น คือกระทำให้ประจักษ์แก่ตน
นั้นแหละ แล้วพึงให้ด้วยมือของตนเอง. อนึ่ง ตนเองพึงเป็นผู้

ขวนขวายในทานนั้น เมื่อว่าโดยประการอื่น พึงกำจัดไทยธรรม
ในฐานะอันไม่ควร และไม่พึงให้พระทักษิณบุคคลเสื่อมจากทาน.

อังกุระพาณิชนั้นดิเตียนทานบติเสรษฐีอย่างนี้แล้ว เมื่อ
จะแสดงวิธีที่ตนจะพึงปฏิบัติ จึงกล่าว ๒ คาถาว่า :-

ก็เราไปจากที่นี้ถึงทวารกนครแล้ว จัก

เริ่มให้ทานอันนำความสุขมาให้เราแน่แท้ เรา

จักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ สระน้ำ และ

สะพานในที่เดินลำบากให้เป็นทาน.

คำนั้นมีเนื้อความดังกล่าวแล้วนั้นแล. เพื่อจะแสดงข้อปฏิบัติ
ของอังกุระพาณิชน พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงได้ตั้ง คาถา
๔ คาถา ไว้ความว่า :-

ก็อังกุระพาณิชนั้นกลับจากทะเลทรายนั้น

ไปถึงทวารกนครแล้ว ได้เริ่มให้ทานอันนำความ

สุขมาให้ตน ได้ให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ

สระน้ำ ด้วยจิตอันเลื่อมใส. ช่างกลบกล ก่อครัว

ชาวมคธ พวกปาวร้องในเรือนของอังกุระพาณิชน

นั้น ทั้งเช้า ทั้งเย็น ทุกเมื่อว่า ใครหิวจงมากิน

ตามชอบใจ ใครกระหายจงมาดื่มตามชอบใจ

ใครจักนุ่งห่มผ้า จงนุ่งห่มผ้า ใครต้องการพาหนะ

สำหรับเทียม จงเทียมพาหนะในคู่ออกนี้ ใคร

ต้องการร่มจงเอาร่มไป ใครต้องการของหอมจง

เอาดอกไม้ไป ใครต้องการรองเท้าจงเอารองเท้า

ไป.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตโต ได้แก่ จากทะเลทราย.

บทว่า นิวตฺติตฺวา แปลว่า กลับไปแล้ว. บทว่า อนุปฺตฺวาน ทวารํ แปลว่า ถึงทวารวคินคร. บทว่า ทานํ ปฏฺฐปฺยิ องฺกุโร ความว่า อังกุระพาณิชนั้น ผู้มีเรือนคลังทั้งสี่อันเทวบุตรให้บริบูรณ์แล้ว เริ่มตั้งมหาทานอันเกื้อกูลแก่การเดินทางทุกอย่าง. บทว่า ยํ ตุมฺสุส สุขาวหํ ความว่า เพราะให้เกิดความสุขแก่ตนทั้งในบัดนี้ และในอนาคต.

บทว่า โก จาโต อธิบายว่า ใครหิว จงมากินตามความชอบใจ แม้ในบทที่เหลือก็เช่นนี้เหมือนกัน. บทว่า ตลิตฺ แปลว่า ผู้กระหาย. บทว่า ปรีทฺหิสฺสฺสติ ความว่า จักนุ่งและจักห่ม. บทว่า สฺนฺตานิ แปลว่า ถึงความสงบ. บทว่า โยคฺคานิ ได้แก่ พาหนะคือรถ. บทว่า อิตฺ โยเชนฺตุ วาหฺนํ ความว่า จงถือเอาความพอใจจากพาหนะที่เทียมด้วยคู่แอกนี้แล้วจงเทียมพาหนะ.

บทว่า โก จตฺติจฺจติ ความว่า ใครต้องการร่มอันต่างด้วย ร่มสี่ลำแพนเป็นต้น. อธิบายว่า ผู้นั้นจงถือเอาไปเถิด. แม้ในบทที่เหลือก็มีเช่นนี้เหมือนกัน. บทว่า คนฺธิ ได้แก่ ของหอมมีของหอม อันประกอบด้วยชาติ ๔ เป็นต้น. บทว่า มาลํ ได้แก่ ดอกไม้ที่ ร้อยและยังมีได้ร้อย. บทว่า อฺปาหฺนํ ได้แก่ รองเท้าอันต่างด้วย รองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มสันเป็นต้น. ศัพท์ว่า สฺ ในคำว่า อิตฺิสฺสุ

นี่ เป็นเพียงนิบาต. ความว่า ด้วยคำมีอาทิว่า ใครหิว ใครกระหาย ด้วยประการฉะนี้ คือ อย่างนี้. บทว่า กปุปกา ได้แก่ ช่างกัลบก. บทว่า สุธา ได้แก่ พ่อครัว. บทว่า มาคธา ได้แก่ ชวามคธ. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า สทา ความว่า ป่าวร้อง คือ โฆษณา ในเรือนของอังคะระพานิชนั้นทั้งเช้าทั้งเย็นตลอดเวลา คือ ทุกวัน.

เมื่ออังคะระพานิชบำเพ็ญมหาทานอย่างนี้ เมื่อเวลาผ่านไป โรงงานห้างเหินเจียบสังคจากคนผู้ต้องการ เพราะเป็นผู้มีหน้าแล้ว. อังคะระพานิชเห็นดังนั้นจึงไม่พอใจ เพราะเป็นผู้มีอหยาตย์กว้างขวางในการให้ทาน จึงเรียกมาณพชื่อว่า สินธกะผู้ชวนขายใน ทานของตนมาแล้วกล่าว ๒ คาถาว่า :-

มหาชนรู้เราว่า อังคะระนอนเป็นสุข ดูก่อน

สินธกะ เรานอนเป็นทุกข์ เพราะไม่ได้เห็นพวก

ยาก มหาชนรู้เราว่า อังคะระนอนเป็นสุข ก่อน

สินธกะ เรานอนเป็นทุกข์ในเมื่อวณพมีน้อย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุขํ สุขุติ องฺกุโร อิติ ชานาติ มํ ชโน ความว่า มหาชน ยกย่องเราอย่างนี้ว่า พระเจ้าอังคะระ เพียบพร้อมไปด้วยยศโภคะ เป็นทานบดี ย่อมบรรทมเป็นสุข คือ เข้าถึงความนิทราโดยความสุขที่เดียว ตื่นบรรทมก็เป็นสุข ด้วยโภคสมบัติและทานสมบัติของพระองค์. บทว่า ทุกฺขํ สุปามิ สินฺธก ความว่า ดูก่อนสินธกะมาณพ ก็เราย่อมนอนเป็นทุกข์ อย่างเดียว. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะ

เราไม่เห็นพวกยาจก, อธิบายว่า เพราะเหตุที่เรา ยังไม่เห็นพวก
ยาจกเป็นอันมาก ผู้จะรับไทยธรรม อันสมควรแก่อริยาสัยของเรา.
มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **อปฺปเก สฺว วนฺนิพฺพเก** ความว่า
เราหลับเป็นทุกข์ ในเมื่อวณิกชนมีน้อยคือ ๒-๓ คน. ก็ศัพท์ว่า
สุ เป็นเพียงนิบาต, อธิบายว่า เมื่อวณิกชนมีน้อย.

สินธกะมาณพ ได้ฟังดังนั้นแล้ว มีความประสงค์จะกระทำ
อังกุระพานิชนั้นให้น้อมไปในทานอันยิ่ง ให้ปรากฏจึงกล่าวคาถา
ว่า :-

**ถ้าท้าวสุกกะ เป็นใหญ่กว่าชาวดาวดึงส์
และเป็นใหญ่กว่าชาวโลกทั้งปวง พึงให้พรท่าน
ท่านเมื่อจะเลือก พึงเลือกเอาพรเช่นไร.**

คำอันเป็นคาถานั้น มีอธิบายดังนี้ :- ท้าวสุกกะ ผู้เป็นใหญ่
กว่าเทพชั้นดาวดึงส์ และกว่าชาวโลกทั้งมวล หากจะพึงให้พรท่าน
ว่าอังกุระ ท่านจงขอพรอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ท่านตั้งใจไว้ ท่าน
เมื่อจะขอพร คือเมื่อปรารถนา พึงขอพรเช่นไร

ลำดับนั้นอังกุระพานิช เมื่อจะประกาศอริยาสัยของตน
ตามความเป็นจริง จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

**ถ้าท้าวสุกกะ ผู้เป็นใหญ่กว่าเทพชั้นดาว
ดึงส์ พึงให้พรแก่เราไซ้ เราจะพึงขอพรว่า เมื่อ
เราลุกขึ้นแต่เช้า ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้น ขอ
ภัตตาหารอันเป็นทิพย์ และพวกยาจกผู้มีศีล พึง**

ปรากฏ เมื่อเราให้อยู่ ไทยธรรมไม่พึงสิ้นไป ครั้น
เราให้ทานนั้นแล้ว ไม่พึงเดือดร้อนในภายหลัง
เมื่อกำลังให้อยู่ พึงยังจิตให้เลื่อมใส ข้าพเจ้าพึง
ขอพระกระทำวสุกจะอย่างนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กาลุญจิตตสุส เม สโต ความว่า
เมื่อข้าพเจ้าลุกขึ้นในเวลาเช้า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความเพียร คือ
ความหมั่นด้วยอำนาจสามิจักรม มีการนอบน้อมและการปรนนิบัติ
เป็นต้น ต่อพระทักษิณชุกคลททั้งหลาย ผู้มีความต้องการ. บทว่า
สุริยुकุมน์ ปติ แปลว่า ในเวลาพระอาทิตย์ขึ้นไป. บทว่า ทิพพา
ภกฺขา ปาตุภเวยฺยุ ความว่า อาหารอันนับเนื่องในเทวโลก พึง
เกิดขึ้น. บทว่า สีลวฺนุโต จ ยาจกา ความว่า และพวกยาจก
พึงเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม.

บทว่า ททโต เม น จิเยถ ความว่า ก็เมื่อเราให้ทานแก่ผู้ที่
มาแล้วๆ ไทยธรรมย่อมไม่สิ้นไป คือ ไม่ถึงความหมดเปลือง.
บทว่า ทตุวา นานุปเตยฺยุหิ ความว่า ก็เพราะเหตุนั้น เราให้ทาน
นั้นแล้ว เห็นคนบางคนไม่มีความเลื่อมใส จึงไม่เดือดร้อน ในภายหลัง.
บทว่า ทท จิตฺตํ ปสาเทยฺยํ ความว่า เมื่อเราให้อยู่ เราก็จึงทำจิต
ให้เลื่อมใส คือเราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสแล้วนั้นแหละ พึงให้ทาน. บทว่า
เอตํ สกุกํ วริ วเร ความว่า เราพึงขอพระกระทำวสุกจะจอมเทพ
๕ อย่างนี้คือ ความสมบูรณ์ด้วยความไม่มีโรค ความสมบูรณ์ด้วย
ไทยธรรม ความสมบูรณ์ด้วยพระทักษิณชุกคลท ความสมบูรณ์

ด้วยไทยธรรมหาประมาณมิได้ และความสมบูรณ์ด้วยทายก.
ก็ในพร ๕ ประการนี้ ด้วยคำว่า เมื่อเราลุกขึ้นแต่เช้า นี้ ชื่อว่า
ความสมบูรณ์ด้วยความไม่มีโรค, ด้วยคำว่า ภัตตาหารอันเป็นทิพย์
พึงปรากฏนี้ชื่อว่า ความสมบูรณ์ด้วยไทยธรรม ด้วยคำว่า และ
ยากพึงเป็นผู้มีศีลนี้ ชื่อว่า ความสมบูรณ์ด้วยทักษิณอบุคคล
ด้วยคำว่า เมื่อเราให้อยู่ ไทยธรรมไม่พึงสิ้นไป นี้ ชื่อว่า ความ
สมบูรณ์ด้วยไทยธรรมหาประมาณมิได้ ด้วยคำว่า ครั้นเราให้ทาน
แล้ว ไม่พึงเดือดร้อนในภายหลัง เมื่อกำลังให้พึงทำจิตให้เลื่อมใส
นี้ ชื่อว่า ความสมบูรณ์ด้วยทายก รวมความว่า อังคุระพาณิช
ปรารถนาประโยชน์ ๕ ประการ โดยความเป็นพร. ก็ประโยชน์
๕ ประการนั้นแล พึงทราบว่ามีไว้เพียงเพื่อความยิ่งใหญ่แห่งบุญ
อันสำเร็จด้วยทานนั่นเอง.

เมื่ออังคุระพาณิช ประกาศอธยาศัยของตนอย่างนี้ ชาย
คนหนึ่ง ชื่อว่า โสนกะ ผู้มีความเชี่ยวชาญในนิติศาสตร์ นั่งอยู่ใน
ที่นั่น เป็นผู้ให้ทานเกินประมาณ มีความประสงค์จะตัดทานนั้น
จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

บุคคลไม่พึงให้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจทั้ง

**หมด แก่บุคคลอื่น ควรให้ทาน และควรรักษา
ทรัพย์ไว้ เพราะกว่าทรัพย์เท่านั้น ประเสริฐกว่า
ทาน ตระกูลทั้งหลาย ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะการ
ให้ทานเกินประมาณไป บัณฑิตย่อมไม่สรรเสริญ**

การไม่ให้ทาน และการให้ท่านเกินควร เพราะ
เหตุผลนั้นแล ทรัพย์เท่านั้นประเสริฐกว่าทาน
บุคคลผู้เป็นนักปราชญ์ สมบูรณ์ด้วยธรรม ควร
ประพฤติ โดยพอเหมาะ.

อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า สิ้นชกมาณพมีความประสงค์
จะทดลองอย่างนี้อีก จึงกล่าวคำมีอาทิว่า ไม่พึงให้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ
ทั้งหมด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สพฺพวิตฺตานิ ได้แก่ อุปกรณ์แก่
ทรัพย์เครื่องปลื้มใจทั้งหมด ชนิดสวัญญาณกทรัพย์ และอวิญญาณก-
ทรัพย์ อธิบายว่า ทรัพย์. บทว่า ปเร ได้แก่ เป็น ปรมหิ แก่บุคคลอื่น,
อธิบายว่า ปรสฺส แก่คนอื่น. บทว่า น ปเวจฺเจ แปลว่า ไม่พึงให้
อธิบายว่า ไม่ควรทำการบริจาคทรัพย์ทั้งหมดไม่เหลืออะไรไว้
โดยคิดว่า เราได้พระทักษิณียบุคคล. บทว่า ททฺเยยฺ ทานญจ
ความว่า ไม่ควรให้ นามธรรม โดยประการทั้งปวง คือ โดยที่แท้
ครั้งรู้ความเจริญและความเสื่อมของตนแล้ว พึงให้ทานอันเหมาะสม
แก่สมบัติ. บทว่า ฐนญจ รกฺขฺเข ความว่า พึงรักษาทรัพย์ไว้
ด้วยอำนาจ การได้ทรัพย์ที่ยังไม่ได้ รักษาทรัพย์ที่ได้ไว้แล้ว และ
ควบคุมทรัพย์ที่รักษาไว้. อีกอย่างหนึ่ง เพราะท่านนั้นซึ่งมีทรัพย์
นั้นเป็นมูลเหตุ บุคคลพึงรักษาทรัพย์ตามวิธีที่กล่าวไว้ว่า :-

พึงใช้บริโภคส่วน ๑ พึงประกอบการทำงาน

๒ ส่วน และพึงเก็บทรัพย์ส่วนที่ ๔ ไว้ในเมื่อ

อันตรายจักมี.

จริงอยู่ นักกฎหมายคิดว่า ฟังเสพทางทั้ง ๓ โดยทำทุก ๆ ส่วน ให้หมดจด. บทว่า ตสุมา หิ ความว่า ก็เมื่อจะรักษาทรัพย์ และ บำเพ็ญทาน ชื่อว่า ดำเนินไปตามทาน ซึ่งมีทรัพย์เป็นมูลเหตุ เพื่อประโยชน์แก่โลกทั้ง ๒ เพราะฉะนั้น ทรัพย์เท่านั้น จึงประเสริฐ คือ ดีกว่าทาน เพราะเหตุนี้ จึงอธิบายว่า ไม่พึงทำทานเกินควร. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่ ตระกูลทั้งหลาย ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะให้ทานเกินควร, อธิบายว่า เพราะไม่รู้ประมาณของทรัพย์ อาศัยทรัพย์นั้นให้ทาน ตระกูลจึงตั้งอยู่ไม่ได้ คือ เป็นไปไม่ได้ ได้แก่ ขาดศูนย์ไปเพราะประสงค์ในการให้เกินควร.

บัดนี้ โสณกะบุรุษ เมื่อจะตั้งประโยชน์เฉพาะที่วิญญูชน สรรเสริญ จึงกล่าวคาถาว่า บัณฑิตไม่สรรเสริญการไม่ให้ทาน และการให้ทานเกินควรเป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อทานมติทานญจ ความว่า บัณฑิตทั้งหลาย คือผู้รู้ได้แก่ ผู้มีปัญญา ย่อมไม่สรรเสริญ ย่อมไม่ชมเชยการไม่ให้ ภิภษาทัฬหีหนึ่งก็ดี ข้าวสารหีบมือหนึ่งก็ดี โดยประการทั้งปวง และการให้เกินควร กล่าวคือการบริจาคเกินประมาณ. จริงอยู่ ผู้นั้น ย่อมเป็นผู้ เห็นห่างจากประโยชน์ ในสัมปรายภพเพราะไม่ให้ทานโดยประการ ทั้งปวง. ประเพณีในปัจจุบัน ย่อมไม่เป็นไป เพราะการให้ทาน เกินควร. บทว่า สเมน วตุเตยฺย ความว่า บุคคลผู้เป็นนักปราชญ์ สมบูรณ์ด้วยธรรม ควรประพฤติด้วยญาณอันเป็นสายกลาง อัน

มันคง เหมาะแก่ทางโลก เป็นไปสม่าเสมอ. ด้วยคำว่า ส ธีรชมฺโม
ท่านแสดงว่า ความเป็นไปแห่งการให้และการไม่ให้ ตามที่กล่าว
แล้ว อันใด อันนั้นจักเป็นธรรมคือ เป็นทางที่นักปราชญ์ผู้สมบูรณ์
ด้วยปัญญา ผู้ฉลาดในนิตินัย ดำเนินไปแล้ว

อังกุระพาณิข ได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะเปลี่ยนแปลงความ
ประสงค์ของโศคนกะบุรุษนั้น จึงประกาศวิธีที่ตนจะพึงปฏิบัติ
ด้วย ๔ คาถาว่า :-

ดูก่อนชาวเราทั้งหลาย เอ๋ย ดีหนอ เรา
พึงให้ทานแล ด้วยว่าสัตบุรุษ ผู้สงบระงับ พึง
คบหาเรา เราพึงยังความประสงค์ ของวณิก
ทั้งปวงให้เต็ม เลี้ยงดูให้อิ่มหนา เปรียบเหมือน
ฝนที่ยังที่ลุ่มทั้งหลายให้เต็ม ฉะนั้น สีหน้าของ
บุคคลใด ย่อมผ่องใส เพราะเห็นพวกเขาจาก
บุคคลนั้น ครั้นให้ทานแล้ว มีใจเบิกบาน ชื่อนั้น
เป็นความสุขของบุคคลผู้อยู่ครองเรือน สีหน้า
ของบุคคลใด ย่อมผ่องใส เพราะเห็นพวกเขาจาก
บุคคลนั้น ครั้นให้ทานแล้ว ย่อมปลาบปลื้มใจ
นี่เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ ก่อนแต่ให้ก็มีใจ
เบิกบาน เมื่อกำลังให้ก็ยังจิตใจให้เลื่อมใส ครั้นให้
แล้วก็มีใจเบิกบาน นี่เป็นความถึงพร้อมแห่ง
ยัญ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อโห วัต แปลว่า ดีหนอ. บทว่า เร เป็นอาลปนะ. บทว่า อหเมว ทชฺชึ แก่เป็น อหิ ทชฺชเมว แปลว่า เราพึงให้ทีเดียว. จริงอยู่ ในข้อนี้มีความ संबังต่อไปนี้ว่า ก่อนมาณพ ถ้าวา วาทะของผู้ฉลาดในนิติศาสตร์นี้ จงมีแก่ท่านว่า ทรัพย์ท่านนั้นดีกว่าทาน ก็จริง ถึงอย่างนั้น เราก็พึงให้โดยแท้. บทว่า สนฺโต จ มํ สปุริสา ภชชยุ ความว่า สัตบุรุษ คือ คนดีทั้งหลาย ผู้สงบ คือ ผู้มีกายสมาจาร วชิสมาจาร และ มโนสมาจารสงบ พึงคบ คือ พึงเข้าถึงเรา ในเพราะท่านนั้น. บทว่า เมโฆว นิหนานิ ปริปุรยฺนฺโต ความว่า น้าอศรรยฺจจริง เราเมื่อยังความประสงค์ของวณิกทั้งปวงให้เต็ม ชื่อว่า พึงยังวณิกเหล่านั้น ให้เดือดร้อน เหมือนมหาเมฆ เมื่อยังฝนให้ตก ชื่อว่า ยังที่ลุ่ม คือที่ต่ำ ให้เต็มฉะนั้น.

บทว่า ยสุส ยาจนเก ทิสฺวา ความว่า เมื่อบุคคลใด คือ ผู้ครองเรือน เห็นยาจกทั้งหลาย เกิดศรัทธาขึ้นว่า บุญเขต ปราภฏ แก่เราหนอ เป็นอันดับแรก สีหน้าย่อมผ่อนใส ครั้นให้ทานแก่ยาจกเหล่านั้น ตามสมบัติแล้ว ย่อมเบิกบานใจ คือ ย่อมมีใจอันปีติและ โสมนัสจับแล้ว. บทว่า ตํ ความว่า เป็นการเห็นยาจกในกาลใด และเห็นยาจกเหล่านั้นแล้ว จิตย่อมเลื่อมใส และครั้นให้ทานตามสมควรแล้ว ย่อมเบิกบานใจ.

บทว่า เอสา ยญฺญสุส สมุปฺทา ความว่า นั้นเป็นความถึงพร้อม คือ ความบริบูรณ์ ได้แก่ ความสำเร็จแห่งอัญญ.

บทว่า ปุพฺพเพว นานา สุมโน ความว่า บุคคล ฟังเป็นผู้มีใจดี คือเกิดโสมนัส ตั้งแต่จัดแจงอุปกรณ์ทาน ก่อนแต่บุญจนเจตนาว่า เราจักฝังขุมทรัพย์อันเป็นเหตุติดตามตนไปได้. บทว่า ททิจิตฺตํ ปสทาเย ความว่า เมื่อให้ คือ เมื่อยังไทยธรรม ให้ตั้งอยู่ในมือของพระทักษิณยบุคคล ฟังยังจิตของตนให้เลื่อมใสว่า เราจะยึดถือเอาสิ่งที่เป็นสาระ จากทรัพย์อันหาสาระมิได้. บทว่า ทตา อคฺคตมโน โหติ ความว่า ครั้นบริจาคนไทยธรรม แก่พระทักษิณยบุคคลแล้ว ย่อมเป็นผู้มีใจดี คือ มีความเบิกบานใจ ได้แก่อย่อมเกิดปีติและโสมนัสขึ้นว่า ขึ้นชื่อว่า ทานที่บัณฑิตบัญญัติแล้ว เราก็ได้ดำเนินตามแล้ว, โอ ช่างดีจริงหนอ. บทว่า เอสา ยถฺยสุสฺส สมฺปทา ความว่า ความบริบูรณ์แห่งเจตนาทั้ง ๓ อันโสมนัสกำกับแล้ว ซึ่งไปตามความเชื่อกรรมและผลแห่งกรรมนี้คือ ปุพฺพเจตนา บุญจนเจตนา และอปฺรเจตนาใด นั้น เป็นสัมปทาแห่งอัญญ คือ ความถึงพร้อมแห่งทาน อธิบายว่า ไม่ใช่เป็นไปโดยประการอื่นจากสัมปทานี้.

อังกุระพาณิข ครั้นประกาศวิธีปฏิบัติของตนอย่างนี้แล้ว เป็นผู้มัวอหิงษาในทานเจริญยิ่งขึ้น บำเพ็ญมหาทานทุก ๆ วัน ให้เป็นไปโดยประมาณยิ่ง. เพราะเหตุนั้น ในกาลนั้น เมื่อทำรัชชสมบัติทั้งปวงให้เป็นคุณที่คจฺจที่คจนแล้ว ให้มหาทานเป็นไป มนุษย์ทั้งหลายได้อุปกรณ์แห่งทานทั้งปวงแล้ว ละการงานของตน ๆ เทียวไปตามความสุข. เพราะเหตุนั้น เรือนคลัง ของพระราชาทั้งหลาย จึงได้ต้องความสิ้นไป. ถ้าค้ำนั้น พระราชาทั้งหลาย

จึงได้ส่งทูตไปถึงอังกระพาณิชว่า ท่านผู้เจริญ เพราะอาศัยทาน ความเจริญของพวกเราจึงได้พินาศไป. เรือนคลังทั้งหลาย จึงถึงความสิ้นไป พวกเราควรรู้เหตุอันสมควรในข้อนั้น ดังนี้แล.

อังกระพาณิช ได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงไปยังทักขิณาบถชนบท ให้ช่วยกันสร้างโรทานมากมาย ขนาดใหญ่ ในที่ไม่ไกลแต่ มหาสมุทร ในที่อยู่ของพวกทมิฬ เมื่อให้มหาทานเป็นไปอยู่ ดำรง อยู่จนสิ้นอายุ เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไป จึงบังเกิดในภพชั้น ดาวดึงส์. พระตักขิณาจารย์ทั้งหลาย เมื่อแสดงสมบัติแห่งทาน และการเข้าถึงสวรรค์ของอังกระพาณิชนั้น จึงกล่าวคาถาทั้งหลาย ว่า :-

ในเรือนของอังกระพาณิช ผู้มั่งบุญ

โภชนะอันเขาให้แก่หมู่ชนวันละ ๖๐,๐๐๐ เล่ม
เกวียนเป็นนิตย์ พ่อครัว ๓,๐๐๐ คน ประดับด้วย
ต่างหูอันวิจิตร ด้วยมุกดาและแก้วมณี เป็นผู้
ชวนขวยในการให้ทาน พวกเข้เข้าไปอาศัย
อังกระพาณิชเลี้ยงชีวิต, มาณพ ๖๐,๐๐๐ คน
ประดับด้วยต่างหูอันวิจิตรด้วยแก้วมุกดา และ
แก้วมณี ช่วยกันผ่าฟืน สำหรับหุงอาหาร ใน
มหาทานของอังกระพาณิชนั้น พวกนารี ๑๖,๐๐๐
คน ประดับด้วยอลังการทั้งปวง ช่วยกันบดเครื่อง
เทศ สำหรับปรุงอาหาร ในมหาทาน ของอังกระ

พาดิชนั้น นาริอีก ๑๖,๐๐๐ คน ปรระดับด้วย
เครื่องอสังการทั้งปวง ถือทัฬพีข้าว ยืนคอยรับ
ใช้ในมหาทาน ของอังกุระพาดิชนั้น อังกุระ
พาดิชนั้น ได้ให้ของเป็นอันมาก แก่มหาชนโดย
ประการต่าง ๆ ได้ทำความเคารพและความยำ-
เกรง ในกษัตริย์ ด้วยมือของตนเองบ่อย ๆ ให้
ทานโดยประการต่าง ๆ ลิ่นกาลนาน อังกุระ
พาดิข ยังมหาทานให้เป็นไปแล้ว ลิ่นเดือน ลิ่น
ปีษ ลิ่นฤดู และปีเป็นอันมาก ตลอดกาลนาน
อังกุระพาดิข ได้ให้ทานและทำการบูชาแล้ว
อย่างนี้ ตลอดกาลนาน ละร่างกายมนุษย์แล้ว
ได้ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์.

มีวาจาประกอบความว่า บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สฏฐ
วาหสทสุธานี ความว่า ในเรือนของอังกุระพาดิข ผู้มุ่งบุญ คือ
ผู้มีธัชชาติในทาน ได้แก่ ผู้มีใจน้อมไปในทาน โภชนะอันเขาให้แก่
หมู่ชน วันละ ๖๐,๐๐๐ เล่มเกวียน คือ ๖๐,๐๐๐ เล่มเกวียนที่บรรทุก
ของหอม ข้าวสาลี เป็นต้น เป็นนิตย.

บทว่า ติสหสุธานี สฐา หิ ความว่า พ่อครัว คือ คนทำครัว
ประมาณ ๓,๐๐๐ คน ก็แล พ่อครัวเหล่านั้น ท่านประสงค้เอาว่า
ผู้เป็นประธาน. ในบรรดาพ่อครัวเหล่านั้น บุคคลผู้กระทำตามคำ
ของพ่อครัวแต่ละคน ฟังทราบว่ มากมาย. บาลีว่า ติสหสุธานี

สุทาน์ ดังนี้ก็มี. บทว่า อามตุตมณิกุณฑลา ได้แก่ ผู้ทรงไว้ซึ่งต่างหุอันวิจิตรด้วยแก้วมณีต่าง ๆ. ก็บทว่า อามตุตมณิกุณฑลา นี้ เป็นเพียงอุทาหรณ์, พ่อครัวเหล่านั้น ได้มีเครื่องอาภรณ์ เช่น แก้วมุกดา และสายรัดเอวที่ทำด้วยทองคำ เป็นต้น. บทว่า องุรุรูปชีวนุติ ความว่า เข้าไปอาศัยอังกระพาณิช เลี้ยงชีพ, อธิบายว่า ผู้มีชีวิตเนื่องด้วยอังกระพาณิชนั้น. บทว่า ทาเน ยลฺลยสุส ปาวฐา ความว่า เป็นผู้ขวนขวาย คือ ถึงความขวนขวายในการประกอบทานแห่งยัญญ์ อันรู้กันว่า การบูชาใหญ่. บทว่า กญฺฉิ มาเสนุติ มาณวา ความว่า พวกมนุษย์หนุ่ม ๆ ผู้ประดับตกแต่งแล้ว ช่วยกันผ่าคือ ช่วยกันตัดฟัน เพื่อหุงต้มอาหารพิเศษมีของเคี้ยวและของบริโภคนั้น เป็นต้น มีประการต่าง ๆ.

บทว่า วิธา ได้แก่ เครื่องเผ็ดร้อนสำหรับปรุงอาหาร ที่จะพึงจัดแจง. บทว่า ปิลฺลยเทนุติ ได้แก่ ย่อมประกอบด้วยการบด.

บทว่า ทพฺพิคาหา แปลว่า ผู้ถือทัพพี. บทว่า อูปฺภุจिता ความว่า เข้าไปยืนคอยรับใช้ ยังสถานที่รับใช้.

บทว่า พหุ แปลว่า มาก คือ เพียงพอ. บทว่า พหฺนุ แปลว่า มากมาย. บทว่า ปาทาสิ แปลว่า ได้ให้โดยประการทั้งหลาย. บทว่า จิริ แปลว่า ตลอดกาลนาน. จริงอยู่ เขาเกิดในหมู่มนุษย์ผู้มีอายุ ๒๐,๐๐๐ ปี. และเมื่อเขาให้ทานเป็นอันมาก แก่ชนเป็นอันมาก ตลอดกาลนาน เพื่อจะแสดงประการที่เขาให้ทานจึงกล่าวว่า สกุกจฺจญฺจ ดังนี้ เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สกุกจฺจ

คือมีความเอื้อเพื่อ ได้แก่ ไม่ได้ทอดทิ้ง คือ ไม่ดูหมิ่น. บทว่า สหตุลา แปลว่า ด้วยมือของตน ไม่ใช่ถูกบังคับ. บทว่า จิตตีกตฺวา ความว่า กระทำ คือบูชาด้วยจิต อันประกอบด้วยความเคารพ และความนับถือมาก. บทว่า ปุณฺปุณฺนี ได้แก่โดยส่วนมาก คือไม่ใช่คราวเดียว. มีวาจาประกอบความว่า ไม่ได้กระทำ ๒-๓ วาระ ได้ให้ตั้งหลายวาระ.

บัดนี้ เพื่อจะประกาศการการทำบ่อยๆ นั้นนั่นแล พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาว่า พหุ มาเส จ ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พหุ มาเส ได้แก่สิ้นหลายเดือนมี เดือนจิตตะ เป็นต้น. บทว่า ปกุเข ได้แก่ สิ้นปีกษเป็นอันมาก ต่างด้วยกัณห์ปีกษและศุกกปีกษ. บทว่า อุตฺตฺวจฺจนฺรานี ความว่า สิ้นฤดูและปีเป็นอันมาก เช่น วัสสันต์และคิมหันต์ เป็นต้น บทว่า อุตฺตฺวจฺจนฺรานี นี้ เป็นทศุติยาวิภัตติ ใช้ในอรรถัจฉัจฉนตสังโยคะ. บทว่า ทิมมนฺตรํ แปลว่า สิ้นระยะกาลนาน. ก็ในข้อนี้ เพื่อจะกล่าวถึงความที่ท่านเป็นไปตลอดกาลนานว่า ท่านได้ให้ตลอดกาลนานแล้วจึงแสดงว่า ท่านนั้นเป็นไปไม่ขาดระยะทีเดียวอีก ฟังเห็นว่าท่านกล่าวว่า พหุ มาเส ดังนี้เป็นต้น.

บทว่า เอว แปลว่า โดยประการดังกล่าวแล้ว. บทว่า ทตฺวา ยชิตฺวา จ โดยเนื้อความก็เป็นบทเดียวกันนั่นแหละ, อธิบายว่า ได้ให้ด้วยอำนาจการบริจาคไทยธรรมบางอย่าง แก่พระทักษิณยบุคคลบางพวก และเมื่อให้ตามกำลังแก่ชนทั้งปวงผู้มีความต้องการ

โดยนัยดังกล่าวแล้วว่า ได้ให้สิ่งของเป็นอันมาก แก่ชนเป็นอันมาก
บูชาด้วยอำนาจการบูชาอย่างใหญ่. บทว่า โส หิตฺวา มานุสฺส
เทหํ ตาวตีสฺสโปโค อหุ ความว่า ในเวลาสิ้นอายุ อังกระพาณิชนั้น
ละอัตรภาพมนุษย์ไปบังเกิดเป็นเทพนิกาย ในภพชั้นดาวดึงส์
โดยการถือปฏิสนธิ.

เมื่ออังกระเทพบุตรนั้น บังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์ เสวย
ทิพยสมบัติอย่างนี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย
อินทกะมาณพ เมื่อท่านพระอนุรุทธเถระเที่ยวบิณฑบาต มีจิต
เลื่อมใส ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง. สมัยต่อมาเขาทำกาละแล้ว
บังเกิดเป็นเทพบุตร ผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ในภพชั้นดาวดึงส์
ด้วยอานุภาพแห่งบุญอันเป็นเขต ไฟโรจน์สว่างครอบงำอังกระ
เทพบุตร ด้วยฐานะ ๑๐ มีรูปเป็นต้น อันเป็นทิพย์. ด้วยเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า .

อินทกะมาณพ ได้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่ง
แก่พระอนุรุทธเถระ ละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้
ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ แต่อินทกะเทพบุตร
รู้งเรื่องยิ่งกว่าอังกระเทพบุตร โดยฐานะ ๑๐
อย่างคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันนำ
รื่นรมย์ใจ อายุ ยศ วรรณะ สุขะ และความ
เป็นใหญ่.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **รูป** ความว่าเป็นเหตุแห่งรูป คือ เป็นนิमितแห่งความเกิดขึ้นแห่งรูป. แม้ในบทว่า **อายุนา** แปลว่า ด้วยชีวิต. ก็ชีวิตของเทวดาทั้งหลาย ท่านกล่าวมีกำหนดเป็นประมาณมิใช่หรือ ? ท่านกล่าวจริง. แต่ชีวิตนั้นท่านกล่าวไว้โดยส่วนมาก. จริงอย่างนั้น เทวดาบางเหล่า ย่อมมีการตายในระหว่างทีเดียว เพราะความวิบัติแห่งความพยายามเป็นต้น. ส่วนอินทกเทพบุตร ยัง ๓ โภก ๖ ล้านปีให้บริบูรณ์เท่านั้น. เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ย่อมไปโรจน์ล่วงด้วยอายุ. บทว่า **ยสสา** ได้แก่ สมบูรณ์ด้วยบริวารใหญ่. บทว่า **วณฺเณน** ความว่า ด้วยความสมบูรณ์ด้วยทรวดทรง. แต่ความสมบูรณ์ด้วยวรรณาตุ ท่านกล่าวไว้ด้วยบทว่า **รูป** ดังนี้แน่นอน. บทว่า **อาธิปฺจูเณน** แปลว่า ด้วยความเป็นใหญ่.

เมื่ออังกูรเทพบุตร และอินทกเทพบุตร บังเกิดในภพชั้นดาวดึงส์ เสวยทิพยสมบัติ พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ทรงกระทำยมกปาฏิหาร ๓ โคนแห่งคันทามพฤษ์ ที่ประตูแห่งกรุงสวัตถิ ในวันอาสาฬหปุณณมี ในปีที ๗ แต่กาลตรัสรู้ เสด็จไปยังภพชั้นดาวดึงส์ โคอย่างก้าวไป ๓ ก้าวโดยลำดับ ทรงครอบงำความรู้เรื่องของเทพพรหมบริษัท ผู้ประชุมกันด้วยโลกธาตุ ๓ บัณฑุกมพลศิลาอาสน์ ที่ควงต้นปาริฉัตตะกะ ด้วยรัศมีพระสรีระของพระองค์ เหมือนพระสุริโยทัยทอแสงอ่อน ๆ เหนือเขาขุคนธรรุ่งเรืองอยู่ฉะนั้น ประทับท้งแสดงอภิธรรม

ทอดพระเนตรเห็นอินทกเทพบุตรผู้นั่งอยู่ในที่ไม่ไกล และอังกร-
เทพบุตรผู้นั่งอยู่ในระยะ ๑๒ โยชน์ เพื่อจะประกาศความสมบูรณ์
แห่งพระทักษิณียบุคคล จึงตรัสพระคาถาว่า :-

ดูก่อนอังกระ มหาทานท่านได้ให้แล้ว
สิ้นกาลนาน ท่านมาในสำนักของเรา ไฉนจึงนั่ง
อยู่ไกลนัก.

อังกรเทพบุตร ได้ฟังดังนั้นจึงทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้า มหาทานอันข้าพระองค์บริจาคไทยธรรมเป็นอันมาก
บำเพ็ญมาตลอดกาลนาน ก็ไม่ได้มีผลยิ่ง เพราะเว้นจากทักษิณีย-
สมบัติ เหมือนพืชที่หว่านลงในนาที่ไม่ดี ฉะนั้น แต่แม้การให้ศึกษา
ทัฬหีหนึ่งของอินทกเทพบุตร สงมิมผลมากยิ่งขึ้น เพราะสมบูรณ์ด้วย
พระทักษิณียบุคคล เหมือนพืชที่หว่านในนาดี ฉะนั้น พระสังคีติ-
กาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะแสดงความนั้น จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ
ประทับอยู่ที่บึงทุกัมพลศิลาอาสน์ ภายใต้อัน
ปาริฉัตรตกพฤษ์ ณ ภพดาวดึงส์ ครั้งนั้น เทวดา
ในหมื่นโลกธาตุ พากันมานั่งประชุมกันเฝ้าพระ-
สัมพุทธเจ้า ซึ่งประทับอยู่บนยอดเขา เทวดา
ไร ๆ ไม่รุ่งโรจน์เกินกว่าพระสัมพุทธเจ้าด้วย
รัตมี พระสัมพุทธเจ้าเท่านั้นย่อมรุ่งโรจน์รุ่ง
เทวดาทิ้งปวง ครั้งนั้น อังกรเทพบุตรนี้ นั่งอยู่ไกล

๑๒ โยชนั จากที่พระพุทธเจ้าประทับ ส่วน
อินทกเทพบุตรนั่งในที่ใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า
รู้งเรื่องกว่าอังกูรเทพบุตร พระสัมพุทธเจ้าทอด
พระเนตรเห็นอังกูรเทพบุตรกับอินทกเทพบุตร
แล้ว เมื่อจะทรงประกาศทักษิโณยบุคคล จึงได้
ตรัสพระพุทธพจน์นี้ความว่า ดูก่อนอังกูรเทพ-
บุตร มหาทานท่านให้แล้วสิ้นกาลนาน ท่านมาสู่
สำนักเรา ไฉนจึงนั่งอยู่ไกลนัก. อังกูรเทพบุตร
อันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระองค์อันอบรมแล้ว
ทรงตั้งเตือนแล้ว ได้กราบทูลว่า จะประสงค์
อะไร ด้วยทานของข้าพระองค์นั้นอันว่างเปล่า
จากพระทักษิโณยบุคคล อินทกเทพบุตรนี้นั้น
ให้ทานนิดหน่อย รู้งเรื่องยิ่งกว่าข้าพระองค์ ดู
พระจันทร์ในหมู่ดาว ฉะนั้น.

อังกูรเทพบุตรทูลว่า :-

พืชแม้มากที่บุคคลหว่านแล้วในนาดอน
ผลย่อมไม่ไผบุลย์ ทั้งไม่ยังชานาให้ปลื้มใจ
ฉันใด ทานมากมายอันบุคคลเข้าไปตั้งไว้ในบุคคล
ผู้ทุศีลก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่มีผลไผบุลย์
ทั้งไม่ยังทายกให้ปลื้มใจ พืชแม้น้อยอันบุคคล
หว่านแล้วในนาดี เมื่อฝนหลังสายน้ำโดยสม่ำเสมอ

เสมอ ผลย่อมยังชวานาให้ปลาบปลื้มใจ แม้ฉันใด

ทานเมื่อน้อยอันบุคคลบริจาคแล้วในท่านผู้มีศีล

ผู้มีคุณความดี ผู้คงที่ ย่อมมีผลมาก ฉะนั้น

เหมือนกัน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตาวตีสเส ได้แก่ ในภพดาวดึงส์ มีวาจาประกอบความว่า บทว่า สิลายิ ปณฺฑิตุภุมฺพเล ความว่า ในคราวที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ ประทับอยู่ ณ บันฑุกัมพล-ศิลาอาสน์.

บทว่า ทสฺสุ โลกธาตฺตฺสุ สฺนฺนิปฺตฺติวฺวาน เทวตา ความว่า กามาวจรเทวดา และพรหมเทวดาในหมื่นจักรวาล อันรู้กันว่าชาติเขต ได้พากันมาประชุมเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า และเพื่อฟังธรรม. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า บทว่า พากันมาเฝ้าพระ-สัมพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่บนยอดเขา อธิบายว่า บนยอดเขาสิเนรุ.

บทว่า โยชนานิ ทสฺ เทว จ องฺกุโรยิ ตทา อหุ ความว่า ในกาลนั้น คือในเวลาพร้อมพระพักตร์พระศาสดา อังคุรเทพบุตรผู้มีจิตตามที่กล่าวแล้วนี้ ได้อยู่ระยะไกล ๑๒ โยชน์ อธิบายว่า ได้นั่งอยู่ในที่ระยะไกล ๑๒ โยชน์ แต่ที่ที่พระศาสดาประทับ.

บทว่า โจทฺติโต ภาวิตฺตฺเตน ความว่า ผู้อันพระสัมมาสัม-พุทธเจ้าผู้มีพระองค์อันอบรมแล้วด้วยอริยมรรคภาวนาที่ทรงอบรมไว้อย่างยอดเยี่ยม ตักเตือนแล้ว. คำถามมีอาทิว่า จะประสงค์อะไรด้วยทานของข้าพระองค์ ดังนี้ เป็นคำถามที่อังคุรเทพบุตร

ทูลแต่พระศาสดา โดยเป็นคำโต้ตอบ. บทว่า ทกุขิณเยยฺยน สุลฺลตํ
ความว่า เพราะในกาลนั้น ทานของข้าพระองค์ ว่าง เปลา คือ เว้น
จากพระทักษิณบุคคล ฉะนั้น อังคุรเทพบุตรจงกล่าวคุณ
บุญทานของตนว่า จะประสงค์อะไรด้วยทานของข้าพระองค์นั้น.

บทว่า ยกฺโข ได้แก่ เทพบุตร. บทว่า ทชฺชา กล่าวว่
ให้แล้ว. บทว่า อติโรจติ อมฺเหหิ ความว่า ย่อมรุ่งเรืองยิ่งนัก
กว่าบุคคลผู้เช่นกับตน. อีกอย่างหนึ่ง ศัพท์ว่า หิ เป็นเพียงนิบาต.
อธิบายว่า ย่อมไฟโรจน์ร่วง คือ ครอบงำเรา. เพื่อจะหลีกเลี้ยง
คำถามว่า เหมือนอะไร อังคุรเทพบุตรจงกล่าวว่ เหมือนพระจันทร์
ในหมู่ดาว.

บทว่า อุชฺชงฺกเล ได้แก่ ในภูมิภาคอันแข็งยิ่งนัก. อาจารย์
บางพวกกล่าวว่ ในภูมิภาคอันสูง. บทว่า โรปีตํ แปลว่ อันเขา
หว่านแล้ว คือ หว่านหรือถอนแล้วปลูกอีก. บทว่า นปี โตเสติ
แปลว่ ย่อมไม่ปลาบปลื้มใจ หรือไม่ยั้งความยินดีให้เกิด เพราะ
มีผลน้อย. บทว่า ตเถว ความว่า พืชเป็นมากที่เขาหว่านไว้ใน
นาตอน ย่อมไม่ไม่ผลไพบูลย์ คือไม่มีผลมาก ทั้งไม่ยั้งชวานา
ให้ปลาบปลื้มใจฉันใด ทานแม้เป็นอันมากก็ฉันนั้น ที่บุคคลตั้งไว้ใน
ในบุคคลทุกศีล คือผู้เว้นจากศีล ย่อมไม่ไม่ผลไพบูลย์ คือไม่มีผลมาก
ทั้งไม่ทำให้ทายกปลาบปลื้มใจ

สองคาถาว่ ยถापि ภาทุกเ เป็นต้น ฟังทราบอรรถโยชนา
โดยปริยายตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว. ในบทเหล่านั้น บทว่า

สมุมาธารี ปเวจฺจนฺเต ความว่า เมื่อฝนหลังสายน้ำโดยสม่ำเสมอ คือ เมื่อฝนตกทุกกึ่งเดือน ทุก ๑๐ วัน ทุก ๕ วัน. บทว่า **คุณฺวณฺเตสุ** ได้แก่ ในบุคคลผู้ประกอบด้วยคุณมีฉานเป็นต้น. บทว่า **ตาทิสฺสุ** ได้แก่ ผู้ประกอบด้วยลักษณะแห่งผู้คงที่ในอิฏฐารมณเป็นต้น. บทว่า **การิ** ท่านกล่าวด้วยลิงควิปลาศ อธิบายว่า อุปการะ. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า อุปการะคืออะไร อังคุรเทพบุตรจึงกล่าวว่า คือ บุญ.

พระสังคีติกาจารย์ได้ตั้งคำถามไว้ว่า :-

บุคคลถึงเลือกให้ทานในเขตที่ให้แล้ว

มีผลมาก ทายกทั้งหลายครั้งเลือกให้ทานแล้ว

ย่อมไปสวรรค์ การเลือกให้ทานพระสุคตทรง

สรรเสริญ พระทักษิณยบุคคลเหล่าใด มีอยู่ใน

ชีวลโลกนี้ ทานที่ทายกให้แล้วในพระทักษิณย-

บุคคลเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก เหมือนพืชที่หว่าน

ไว้ในนาดี ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **วิเจยฺยุ** แปลว่า ฟังเลือก คือ ฟังใคร่ครวญถึงบุญเขตด้วยปัญญา. คำที่เหลือในบททั้งปวงง่าย ฟังนั้นแล.

เรื่องอังคุรเปรตนี้ นั้นพระศาสดาทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง โดยนัยมีอาทิว่า มหาทานอันท่านให้แล้วดังนี้ เพื่อจะทรงประกาศความสมบูรณ์ แห่งพระทักษิณยบุคคลข้างหน้าแก่เทวดาในหมื่น

จักรวาล ในภพดาวดึงส์ พระองค์ทรงแสดงพระอภิธรรมในภพ
ดาวดึงส์นั้น ๓ เดือน ในวันมหาปวารณา ทรงแวดล้อมแล้วหมู่เทพ
เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เสด็จจากเทวโลกลงสู่สังกัสสนคร เสด็จถึงกรุง
สาวัตถีโดยลำดับ ประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร เพื่อจะทรง
ประกาศความสมบูรณ์แห่งพระทักษิณยบุคคล ในท่ามกลาง
บริษัท ๔ จึงทรงแสดงโดยพิสดาร โดยนัยมีอาทิว่า เราไปเพื่อ
ประโยชน์แก่ผู้ใด. จึงยึดเอายอดเทศนา คือ จตุสัจจกถา. ในเวลา
จบเทศนา สัตว์หลายพันโกฏิเหล่านั้น ได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว แล.

จบ อรรถกถาอังคุตตรเปตวัตถุที่ ๕

๑๐. อุตตรมาตุเปตวัตร

ว่าด้วยลูกให้ทานไม่พอใจตายเป็นเปรต

[๑๐๗] นางเปรตมีผิวพรรณน่าเกลียดน่ากลัว มีผมยาวห้อยลงมาจดพื้นดิน คลุมตัวด้วยผม เข้าไปหาภิกษุอยู่ในที่พักกลางวัน นั่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ได้กล่าวกะภิกษุนั้นดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันตั้งแต่ตายมาจากมนุษยโลก ยังไม่ได้บริโภคข้าวหรือดื่มน้ำเลย ตลอดเวลา ๕๕ ปีแล้ว ขอท่านจงให้น้ำดื่มแก่ดิฉันผู้กระหายน้ำด้วยเถิด.

ภิกษุนั้นกล่าวว่า

แม่น้ำคงคามีน้ำเย็นใสสะอาด ไหลมาแต่เขาหิมพานต์ ท่านจงตักเอาน้ำจากแม่น้ำคงคานั้น ดื่มเถิด จะมาขอน้ำกะเราทำไม.

นางเปรตกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าดิฉันตักน้ำในแม่น้ำคงคานี้เองไซ้ น้ำนั้นย่อมกลับกลายเป็นเลือด ปรากฏแก่ดิฉัน เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงขอน้ำแก่ท่าน.

ภิกษุ นั้นถามว่า

ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจหรือ น้ำในแม่น้ำคงคางจึงกลายเป็นเลือดปรากฏ
แก่ท่าน.

นางเปรตนั้นกล่าวว่า :-

ดิฉันมีบุตรคนหนึ่งชื่ออุตตระ เป็นอุบาสก
มีศรัทธา เขาได้ถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่ง
และคิลาณปัจจัย แก่สมณะทั้งหลายด้วยความไม่
พอใจของดิฉัน ดิฉันถูกความตระหนี่ครอบงำ
แล้วดำเินว่า เจ้าอุตตระ เจ้าถวายจีวร บิณฑบาต
ที่นอน ที่นั่งและคิลาณปัจจัย แก่สมณะทั้งหลาย
ด้วยความไม่พอใจของเรานั้น จงกลายเป็นเลือด
ปรากฏแก่เจ้าในปรโลก เพราะวิบากแห่งกรรม
นั้น น้ำในแม่น้ำคงคาจึงกลายเป็นเลือดปรากฏ
แก่ดิฉัน.

จบ อุตตรมาตุเปตวัตถุที่ ๑๐

อรรถกถาอุตตรมาตุเปตวัตถุที่ ๑๐

เรื่องของนางเปรตผู้เป็นมารดาของนายอุตตระนี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า ทิวาวิหารคตฺ ภิกษุ. ในเรื่องนั้น มีการขยายความดัง
ต่อไปนี้ :- เมื่อพระศาสดาปรินิพพานแล้ว เมื่อปฐมมหาสังคีติ

เป็นไปแล้ว ท่านพระมหากัจจายนะ พร้อมด้วยภิกษุ ๑๒ รูป อยู่ใน
ในราวป่าแห่งหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงโกสัมพี ก็สมัยนั้น อำมาตย์
คนหนึ่งของพระเจ้าอุเทน ได้ทำกาละแล้ว. ก็ในกาลก่อน อำมาตย์
นั้นได้เป็นผู้จัดตั้งการงานในพระนคร. ลำดับนั้น พระราชาจึง
รับสั่งให้เรียกอุตตรมาณพผู้เป็นบุตรของอำมาตย์นั้นมา แล้ว
ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งที่บิดาคำรงอยู่ว่า เจ้าจตุแลการงาน
ที่บิดาเจ้าจัดตั้งไว้.

อุตตรมาณพนั้น รับพระคำรัสแล้ว วันหนึ่ง ได้พานายช่าง
ไปป่า เพื่อต้องการไม้สำหรับซ่อมแซมพระนคร จึงเข้าไปยัง
ที่อยู่ของท่านพระมหากัจจายนะในที่นั้น เห็นพระเถระผู้ทรง
บังสุกุลจีวร นั่งเสียบอยู่ในที่นั้น. จึงเลื่อมใสในอิริยาบถ ได้กระทำ
ปฏิสันถารแล้ว นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง พระเถระแสดงธรรมแก่เธอ.
เธอสดับธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสในพระรัตนไตร จึงตั้งอยู่ใน
สภาวะแล้วนิมนต์พระเถระด้วยคำว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่าน
พร้อมด้วยภิกษุทั้งหลายจงรับภัตตาหารเพื่อจะฉันในวันพรุ่งนี้
โดยความอนุเคราะห์กระผมเถิด. พระเถระรับนิมนต์โดยคุษณีภาพ.
เธอกลับจากที่นั้นแล้วไปยังนคร ได้บอกแก่อุบาสกเหล่าอื่นว่า
ข้าพเจ้าได้นิมนต์พระเถระเพื่อฉันภัตตาหารในวันพรุ่งนี้ ถึงท่าน
ทั้งหลายก็พึงมายังโรงทานของข้าพเจ้า.

ในวันที่ ๒ เวลาเช้าตรู่ เธอให้จัดขาทนียะ และโภชนียะ
อันประณีต แล้วให้แจ้งเวลา กระทำการต้อนรับพระเถระผู้มาพร้อม

กับภิกษุทั้งหลาย ไหว้แล้วมุ่งหน้าให้เข้าไปยังเรือน ลำดับนั้น
เมื่อพระเถระและภิกษุทั้งหลายนั่งบนอาสนะที่ลาดด้วยเครื่องลาด
อันเป็นกัปปิยะควรค่ามาก ทำการบูชาด้วยของหอม ดอกไม้ และธูป
ให้พระเถระและภิกษุเหล่านั้นอิมหันต์ด้วยข่าน้ำอันประณีต เกิด
ความเลื่อมใสกระทำอัญชลีฟงอนุโมทนา เมื่อพระเถระกระทำ
อนุโมทนาภัตตรเสร็จแล้วไปอยู่ จึงถือบาตรตามส่ง ออกจากนคร
แล้วเมื่อจะกลับ วิงวอนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านทั้งหลายพึง
เข้ามายังเรือนของข้าพเจ้าเป็นนิตย์ รู้ว่าพระเถระรับแล้วจึงกลับ.
เธออุปัฏฐากพระเถระอยู่อย่างนี้ ตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน ตั้งอยู่
ในโศดาปัตติผลแล้ว และได้สร้างวิหารถวาย ทั้งกระทำให้ญาติ
ของตนทั้งหมดเลื่อมใสในพระศาสนา.

ฝ่ายมารดาของเธอมีจิตอุกมลทินคือ ความตระหนี่กัสมัรุ่ม จึง
ได้บริภาษอย่างนี้ว่า เมื่อเรายังต้องการ เจ้าให้สิ่งไรแก่พวกสมณะ
สิ่งนั้นจงสำเร็จเป็นโลหิตแก่เจ้าในปรโลก. แต่นางอนุญาตกำหาง
นกยูงกำหนึ่งที่ทำให้ในวันฉลองวิหาร นางทำกาละแล้วเกิดในกำเนิด
เปรต แต่เพราะนางอนุโมทนาทานด้วยกำหางนกยูง นางจึงมีผม
ดำสนิท มีปลายวัดขึ้น ละเอียด และยาว. ในคราวที่นางลงแม่น้ำ
คงคาด้วยคิดว่าจักค้ำน้ำนั้น แม่น้ำคงคาเต็มไปด้วยเลือด นางถูก
ความหิวกระหายครอบงำเที่ยวไปสิ้น ๕๕ ปี วันหนึ่ง ได้เห็น
พระกัณหาเรวตเถระนั่งพักกลางวัน ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคา จึงเอา
ผมของตนปิดตัวเข้าไปหา ขอน้ำดื่ม ซึ่งท่านหมายกล่าวไว้ว่า :-

นางเปรมมีผิวพรรณน่าเกลียดน่ากลัว

มีผมยาวห้อยลงมาจดพื้นดิน คลุมตัวด้วยผม เข้า

ไปหาภิกษุผู้อยู่ในที่พักกลางวัน. ซึ่งนั่งอยู่ริมฝั่ง

แม่น้ำคงคา ได้กล่าวกะภิกษุนี้ว่า.

กาลาทั้ง ๒ นี้พระสังกิติกาจารย์ได้ตั้งไว้ในเบื้องต้น ณ ที่นี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ภีรุตสุสนา แปลว่า เห็นเข้าน่ากลัว.

บาลีว่า รุกทสุสนา ดังนี้ก็มี อธิบายว่า เห็นเข้าน่าเกลียดน่ากลัว.

บทว่า ยาวภูมวาลมฺพเร ได้แก่ มีผมห้อยย้อยลงมาถึงพื้นดิน. เมื่อก่อนกล่าวว่าภิกษุ ภายหลังกล่าวว่าสมณะ หมายถึงเฉพาะพระกัณหาเรวตเถระนั่นเอง.

กึ่งนางเปรมนั้นเข้าไปหาพระเถระแล้ว เมื่อจะขอน้ำดื่ม จึงกล่าวคาถานี้ว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันตั้งแต่ตายจาก
มนุษยโลกมา ยังไม่ได้บริโภคข้าวหรือดื่มน้ำเลย
ตลอดเวลา ๕๕ แล้ว ขอท่านจงให้น้ำดื่มแก่
ดิฉันผู้กระหายน้ำด้วยเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นาภิขานามิ ภตฺตํ วา ความว่า
ฉันไม่ได้บริโภคข้าวหรือดื่มน้ำเลย ในระยะเวลาเช่นอย่างนี้
คือ ไม่ได้กินและไม่ได้ดื่ม. บทว่า ตลิตา แปลว่า ระหาย. มีวาจา
ประกอบความว่า บทว่า ปานียาย ความว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ขอท่านจงให้น้ำดื่มแก่ดิฉันผู้เที่ยวไปเพื่อต้องการน้ำดื่ม.

เบื้องหน้าแต่นี้ พึงทราบคาถาอันว่าด้วยคำและคำโต้ตอบของ
พระเถระ และของนางเปรต ดังต่อไปนี้

พระเถระกล่าวว่า :-

แม่น้ำคงคามีน้ำเย็นใสสะอาด ไหลมา
จากภูเขาหิมพานต์ ท่านจงตักเอาน้ำจากแม่น้ำ
คงคานั้นดื่มเถิด จะมาขอน้ำดื่มกะเราทำไม.

นางเปรตกล่าวว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าดิฉันตักน้ำในแม่น้ำ
คงคาเนื้อใจรั้ น้ำนั้นย่อมกลับกลายเป็นโลหิต
ปรากฏแก่ดิฉัน เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงขอน้ำดื่ม
กะท่าน.

พระเถระถามว่า :-

ท่านได้กระทำความชั่วอะไรไว้ด้วยกาย
วาจา หรือใจ น้ำในแม่น้ำคงคาจึงกลายเป็น
โลหิตปรากฏแก่ท่าน.

นางเปรตตอบว่า :-

ดิฉันมีบุตรคนหนึ่งชื่ออุตตระ เป็นอุบาสก
มีศรัทธา เขาได้ถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่ง
และคิลาณปัจจัย แก่พระสมณะทั้งหลาย ด้วย
ความไม่พอใจของดิฉัน ดิฉันถูกความตระหนี่
ครอบงำแล้ว ต่ำเขาวว่า เจ้าอุตตระ เจ้าถวาย

จิ๋ว ภิณฑบาท ที่นอน ที่นั่ง และคิลานปัจจัย

แก่สมณะทั้งหลาย ด้วยความไม่พอใจของเรานั้น

จงกลายเป็นเลือดปรากฏแก่เจ้าในปรโลก เพราะ

วิบากแห่งกรรมนั้น น้ำในแม่น้ำคงคาจึงกลายเป็น

เป็นโลหิตปรากฏแก่ดิฉัน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **หิมวัตโต** ได้แก่ จากขุนเขา
ชื่อว่า **หิมวันต์** เพราะมีหิมะมาก. บทว่า **สนุทธิ** แปลว่า ไหลไป.
บทว่า **เอตุโต** ได้แก่จากแม่น้ำคงคาใหญ่นี้. ด้วยบทว่า **ถิ** ท่าน
แสดงว่า ท่านขอน้ำดื่มกระเราทำไม ท่านจงลงสู่แม่น้ำคงคา ดื่มเอา
ตามชอบใจเถิด.

บทว่า **โลหิต** เม **ปริวตตติ** ความว่า น้ำเมื่อไหลไป ย่อมกลายเป็น
คือ แปรเป็นโลหิต เพราะผลแห่งกรรมชั่วของดิฉัน น้ำ พอนางเปรต
นั้นตักขึ้น ก็กลายเป็นโลหิตไป.

บทว่า **มยหิ** อกมาย แปลว่า เมื่อดิฉันไม่ปรารถนา. บทว่า
ปเวจฺจติ แปลว่า ย่อมให้. บทว่า **ปจฺจยิ** ได้แก่ คิลานปัจจัย.
มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **เอต** เป็นต้น ความว่า ด้วยวิบาก
แห่งกรรมชั่วที่ดิฉันทำไว้ ด้วยอำนาจการสาปแช่งว่า ก่อนอุตตระ
ปัจจัยมีจิ๋ว เป็นต้น ที่เจ้าให้แก่สมณะนี้ จงกลายเป็นโลหิตแก่เจ้า
ในปรโลก.

ลำดับนั้น ท่านพระเรวตะ ได้ถวายน้ำดื่มแก่ภิกษุสงฆ์ อุทิศ
นางเปรตนั้น เทียวไปภิณฑบาท รับภัตต์แล้ว ได้ถวายแก่ภิกษุ

ทั้งหลาย ถือเอาผ้าบังสุกุล จากกองหยากเยื่อเป็นต้น ชักแล้วทำให้
เป็นฟูและหอม ถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย, ด้วยเหตุนี้ นางเปรต
นั้น จึงได้ทิพยสมบัติ. นางไปยังสำนักพระเถระ แสดงทิพยสมบัติ
ที่ตนได้แก่พระเถระ พระเถระประกาศประวัตินั้นแก่บริษัท ๔ ผู้
มายังสำนักตน แล้วแสดงธรรมกถา ด้วยเหตุนี้ มหาชนจึงเกิด
ความสังเวช เป็นผู้ปราศจากความตระหนี่ อันเป็นมลทิน ยินดี
ยิ่งในกุศลธรรม มีทานและศีลเป็นต้น. ก็เปตวัตถุนี้ พึงเห็นว่า
ท่านยกขึ้นสู่สังคายนา ในพุทธยสังคีติ.

จบ อรรถกถาอุตตรมาตุเปตวัตถุที่ ๑๐

๑๑. สุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตอยากกลับไปมนุษยโลก

หญิงคนหนึ่งไปอยู่กับเวมานิกเปรตตลอด ๓๐๐ ปี เกิด
ความเบื่อหน่าย จึงกล่าวกะเวมานิกเปรตนั้นว่า

[๑๐๘]   เมื่อก่อน ฉันได้ถวายด้ายแก่พระปัจเจก-
พุทธเจ้าซึ่งเข้าไปขอถึงเรือนของฉัน วิบากแห่ง
การถวายด้ายนั้น ฉันจึงได้เสวยผลอันไพบุลย์
อย่างนี้ ประการหนึ่ง ผ้ามากมายหลายโกฏิบังเกิด
แก่ฉัน วิมานของฉันเคลื่อนกล่นไปด้วยดอกไม้
นารีนรมย์ วิจิตรด้วยรูปภาพต่าง ๆ เพียบพร้อม
ไปด้วยเทพบุตรเทพธิดาผู้เป็นบริวาร ฉันเลือก
ใช้สอยนุ่งห่มตามชอบใจถึงเพียงนี้ สรรพวัตถุ
อันปลื้มใจมากมายก็ไม่หมดสิ้นไป ฉันได้รับ
ความสุขความสำราญในวิมานนี้ เพราะอาศัย
วิบากแห่งกรรมนั้น ฉันกลับไปสู่มนุษยโลกแล้ว
จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่ลูกเจ้า ขอท่านจงนำ
ฉันไปสู่ถิ่นมนุษย์เถิด.

เวมานิกเปรตนั้นกล่าวว่า

ท่านมาอยู่ในวิมานนี้ว่า ๓๐๐ ปี เป็นคน
แก่เฒ่าแล้ว จักไปอยู่ในมนุษยโลกทำไม อนึ่ง

ญาติของท่านตายไปหมดแล้ว ท่านไปจากเทว-
โลกนี้สู่มนุษย์โลกนั้นแล้ว จักกระทำอย่างไร.

หญิงนั้นกล่าวว่า

เมื่อฉันมาอยู่ในวิมานนี้ ๗ ปีได้เสวย
ทิพย์สมบัติและความอิมหนาแล้ว ฉันกลับไป
สู่อินมนุษย์แล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่ลูก
เจ้า ขอท่านจงนำฉันไปส่งอินมนุษย์เถิด.

เวมานิกเปรตนั้น จับหญิงนั้นที่แขน นำ
กลับไปสู่บ้านที่นางเกิด แล้วพูดกะหญิงนั้นซึ่ง
กลับเป็นคนแก่ มีกำลังน้อยที่สุดว่า ท่านฟังบอก
ชนแม่อื่นที่มาสู่ที่นี่ว่า ท่านทั้งหลายจงทำบุญเถิด
ท่านทั้งหลายจะได้รับความสุข เราได้เห็นเปรต
ทั้งหลาย ผู้ไม่ได้ทำความดีไว้แต่ดร้อนอยู่ ฉันใด
มนุษย์ทั้งหลายก็ฉันนั้น ก็หมุ่สัตว์คือเทวดาและ
มนุษย์กระทำความอันมีสุขเป็นวิบากแล้ว ย่อม
เป็นผู้ดำรงอยู่ในความสุข.

จบ สุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

อรรถกถาสุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

เรื่องสุตตเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อหิ ปุเร ปพฺพชิตสุส
ภิกฺขุโน ดังนี้. อุปัติเหตุของเรื่องนั้นเป็นอย่างไร. ได้ยินว่า ใน

หมู่บ้านตำบลหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถี เมื่อพระศาสดา ยังไม่เสด็จอุบัติขึ้นนั้นแล นับขึ้นไป ๗๐๐ ปี ยังมีเด็กคนหนึ่ง อุปลุกฐาก พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง. เมื่อเธอเจริญวัยแล้ว มารดาของเธอ จึงไปขอนางกุลธิดาคนหนึ่ง มาจากตระกูลที่เสมอกัน เพื่อประโยชน์แก่บุตรนั้น. ก็ในวันวิวาหะนั้นเอง กุมารนั้น ไปอาบน้ำกับพวกสหาย ถูกงูกัดตายไป. อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ถูกยักษ์จับก็มี. เธอกระทำกุศลกรรมไว้เป็นอันมาก ด้วยการอุปลุกฐากพระปัจเจกพุทธเจ้า บังเกิดเป็นวิมานเปรต เพราะคำที่ตนมีจิตปฏิพัทธ์ในเด็กหญิงนั้น. แต่เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก.

ลำดับนั้น เธอปรารถนาจะนำนางทาริกานั้นมายังวิมานของตน จึงคิดว่า ด้วยอุบายอะไรหนอ นางจึงจะอภิรมย์ในที่นี้กับเรา ให้เป็นกรรมที่จะต้องอำนวยผลในปัจจุบัน จึงพิจารณาถึงเหตุที่ให้ได้เสวยโภคสมบัติอันเป็นทิพย์นั้น เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า กำลังทำจิวัตรกรรมอยู่ จึงแปลงรูปเป็นคน ไปไหว้แล้วกล่าวว่า ท่านขอรับ ท่านต้องการด้ายหรือ. พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า เราจะทำจิวัตรกรรมอุบาสก. เวมานิกเปรตนั้นจึงกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านจงเที่ยวขอด้าย ในที่ชื่อนั้น ดังนี้แล้ว ได้ชี้เรือนของนางทาริกานั้น. พระปัจเจกพุทธเจ้าได้ไปในที่นั้น ได้ยืนอยู่ที่ประตูเรือน. ลำดับนั้น นางเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ยืนอยู่ ในที่นั้น มีจิตเลื่อมใส รู้ว่า พระผู้เป็นเจ้าของเรามีความต้องการด้าย จึงได้ให้ด้ายกลุ่มหนึ่ง. ลำดับนั้น อมนุษย์นั้น ได้แปลง

เพศเป็นมนุษย์ ไปยังเรือนของนางทาริกา อ่อนวอนมารดาของนาง แล้ว อยู่กับนาง ๒-๓ วัน เพื่อจะอนุเคราะห์มารดาของนาง จึงทำ ภาชนะทุกอย่างในเรือนนั้น ให้เต็มด้วยเงินและทอง แล้วเขียนชื่อไว้ ข้างบนภาชนะทั้งหมดนั้น มีอันให้รู้ว่านี่เป็นทรัพย์ที่เทวดาให้ ใคร ไม่ควรเอาไป ดังนี้ จึงได้พาเด็กหญิงนั้นไปยังวิมานตน. มารดาของนางได้ทรัพย์เป็นอันมาก ได้ให้แก่พวกญาติของตน แก่ คนกำพร้า และคนเดินทางเป็นต้น ส่วนตนเองบริโภคนแล้ว เมื่อจะ ทำกาลละจึงแจ้งแก่ญาติทั้งหลายว่า ถ้ำธิดาของเรามาไซริ์ ท่านจง ให้ทรัพย์นี้แล้วได้ตายไป.

ครั้นกาลล่วงไป ๑๐๐ ปี แต่กาลนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ของพวกเรา เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศธรรมจักรอันบวร ประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถี โดยลำดับ เมื่อหญิงนั้นอยู่ร่วมกับ อมนุษย์นั้น ความรำคาญก็เกิดขึ้น. นางเมื่อจะกล่าวกะอมนุษย์ นั้นว่า ดิละ พระลูกเจ้า ขอท่านจงนำดิฉันกลับไปสู่เรือนของตนเถิด ดังนี้แล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า :-

เมื่อก่อนฉันได้ถวายด้ายแก่พระปัจเจก-

พุทธเจ้า ซึ่งได้เข้าไปขอถึงเรือนของดิฉัน วิบาก
ของการถวายด้ายนั้น ดิฉันจึงได้เสวยผลอัน
ไพบุลย์อย่างนี้ ประการหนึ่ง ผ้ามากมายหลาย
โกฏิ บังเกิดแก่ดิฉัน วิมานของฉันเคลื่อนกล่น
ไปด้วยดอกไม้ นารีธรรมย์ วิจิตรด้วยรูปภาพ

ต่าง ๆ เพียบพร้อมไปด้วยเทพบุตร เทพธิดา
ผู้เป็นบริวาร ฉันเลือกใช้สอยนุ่งห่มตามชอบใจ
ถึงเพียงนี้ สรรพวัตถุอันปลื้มใจมากมาย ก็ไม่
หมดสิ้นไป ฉันได้รับความสุขความสำราญใน
วิมานนี้ เพราะอาศัยวิบากแห่งกรรมนั้น ฉันกลับ
ไปสู่มนุษยโลกแล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่
ลูกเจ้า ขอท่านจงนำฉันกลับไปสู่ถิ่นมนุษย์เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปพฺพชิตฺตสฺส ภิกฺขุโน นี้ ท่าน
กล่าวหมายเอาพระปัจเจกพุทธเจ้า. จริงอยู่ พระปัจเจกพุทธเจ้า
นั้น เมื่อว่าโดยปรมาตถ์ ย่อมควรที่จะกล่าวได้ว่า เป็นบรรพชิต
เพราะจับได้ คือละพลังแห่งกามจากสันดานของตนโดยเด็ดขาด และ
ควรกล่าวว่าเป็น ภิกษุ เพราะเป็นผู้ทำลายกิเลส. บทว่า สุตฺตํ ได้แก่
ด้ายอันสำเร็จด้วยฝ้าย. บทว่า อุปฺสงฺกมฺม ได้แก่ เข้ามายังเรือน
ของฉัน. บทว่า ยาจิตา ความว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า ขอด้วยการ
เที่ยวไปเพื่อภิกษา กล่าวคือ การประกอบด้วยกายวิญญูติ ที่กล่าว
ไว้อย่างนี้ว่า พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมยินดีใจนี้เป็นการขอ
ของพระอริยเจ้าทั้งหลาย บทว่า ตสฺส ได้แก่ ถวายด้ายนั้น. บทว่า
วิปาโก วิปุลผลูปลพฺภติ ความว่า บัดนี้ได้ คือ เสวยผลอันไพบูรณ์
คือวิบากอันตั้งขึ้นอย่างใหญ่หลวง. บทว่า พหุกา แปลว่า มีใช้น้อย
บทว่า วตฺตโถภฺทฺธิโย ได้แก่ โภทฺธิแห่งผ้า อธิบายว่า ผ้าหลายแสน
ประเภท.

บทว่า **อนกจิตต์** ได้แก่ วิจิตรด้วยรูปภาพต่าง ๆ หรือ มีรูปภาพอันวิจิตรด้วยรัตนะ มีแก้วมุกดาและแก้วมณีเป็นต้น มากมาย. บทว่า **นรนาโรเสวิต** ได้แก่ เพียบพร้อมไปด้วยเทพบุตรและเทพธิดาผู้เป็นบริวาร. บทว่า **สาคุ ภูณฺขามิ** ความว่า ฉะนั้น จะเลือกใช้สอยวิมานนั้น. บทว่า **ปารุปามิ** ความว่า ฉันจะนุ่งและห่มผ้าตามที่ปรารถนาต้องการ ในบรรดาผ้าหลายโกฏฐิ. บทว่า **ปฺหุตฺวิตฺตา** ความว่า สรรพวัตถุอันเป็นเครื่องอุปกรณ์แก่ทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย คือ มีทรัพย์มากก็มีโภคะมาก บทว่า **น จ ตาว จียติ** ความว่า สรรพวัตถุอันเป็นเครื่องปลื้มใจนั้น ย่อมไม่หมดสิ้นไป คือไม่ถึงความสิ้นไป ได้แก่ไม่ถึงความหมดเปลือง.

บทว่า **ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปាកมนฺวฺยา** ความว่า ฉันได้รับความสุขอันเป็นวิบาก และความสำราญ กล่าวคือ ความอร่อยอันน่าปรารถนา โดยความเป็นเหตุเป็นปัจจัย อาศัยบุญกรรมที่สำเร็จด้วยการให้ด้ายนั้นนั่นเอง ในวิมานนี้. บทว่า **คฺนฺตฺวา ปฺนฺเทว มานุสฺส** ได้แก่ ฉันกลับไปสู่มนุษยโลกอีกทีเดียว. บทว่า **ปฺลฺลฺลฺยานิ** ความว่า ข้าพเจ้าทำบุญอันให้สำเร็จความสุขพิเศษแก่ฉัน, ซึ่งเป็นเหตุให้ฉันได้สมบัตินี้. บทว่า **นยฺยุยฺปฺตฺต มํ** ความว่า ข้าแต่ลูกเจ้า เจ้าจงนำ คือ จงพาฉันกลับไปสู่มนุษยโลก.

อมนุษย์นั้น ครั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อไม่ปรารถนาจะไปด้วยความอนุเคราะห์ เพราะค่าที่ตนมีจิตปฏิพัทธ์ในนางนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านมาอยู่ในวิมานนี้กว่า ๓๐๐ ปี เป็น
คนแก่เฒ่าแล้ว จักไปอยู่ในมนุษยโลกทำไม อนึ่ง
ญาติของท่าน ตายไปหมดแล้ว ท่านจากเทวโลก
นี้ไปสู่มนุษยโลกนั้นแล้ว จักกระทำอย่างไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สตุต นี้ เป็นการแสดงไปถึง
การลบวิภัตติ. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า สตุต นี้ เป็นปฐมมารวิภัตติ
ใช้ในอรรถบัญญัติวิภัตติ. บทว่า วสุสตา แปลว่า กวาร์้อยปี, อธิบายว่า
ท่านมาอยู่ในที่นี้ คือมาสู่วิมานนี้เลย ๓๐๐ ปี คือ ท่านอยู่ในที่นี้
๓๐๐ ปี. บทว่า ชิณฺณา จ วุฑฺฒา จ ตฺหิ ภวิสฺสตี ความว่า
ท่านมีอัฐภาพอันอุตุและอาหารอันเป็นทิพย์ สันนิษฐานอุปถัมภ์อยู่
ในวิมานนี้ ตั้งอยู่โดยอาการเป็นหนุ่มที่เดียว ตลอดกาลมีประมาณ
เท่านี้ ด้วยอำนาจแห่งกรรม. อนึ่งท่านไปจากเทวโลกนี้ จักเป็น
คนแก่เพราะชราแก่ตามวัย ในมนุษยโลกนั้น เพราะกรรมสิ้นไป
และเพราะอำนาจแห่งอุตุและอาหารของมนุษย์. เพื่อจะหลีกเลี่ยง
คำถามว่า จะทำอย่างไร ตอบว่า เพราะญาติของท่านทั้งหมดตาย
ไปหมดแล้ว อธิบายว่า แม้ญาติของท่านทั้งหมดนั้นแหละ ตายไป
หมดแล้ว เพราะกาลเวลาล่วงไปนาน เพราะฉะนั้น ท่านจากเทวโลก
นี้ ไปยังมนุษยโลกนั้น จักกระทำอย่างไร, อธิบายว่า ท่านจงยัง
อายุให้สิ้นไปในที่นี้ ไม่ให้เหลือเศษไว้ คือ จงอยู่ในที่นี้.

หญิงนั้น อันอมมนุษย์นั้นกล่าวแล้วอย่างนี้ เมื่อไม่เชื่อคำของ
อมมนุษย์นั้น จึงกล่าวคาถาอีกว่า :-

เมื่อฉันอยู่ในวิมานนี้ ๗ ปีเท่านั้น ได้เสวย
ทิพยสมบัติ และความสุขอิมหนำแล้ว ฉันกลับ
ไปสู่ถิ่นมนุษย์แล้ว จักทำบุญให้มากขึ้น ข้าแต่
ลูกเจ้า ขอท่านจงนำฉันกลับไปสู่ถิ่นมนุษย์เถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สตฺเตว วสุธานี อิชาคตยา เม
ความว่า ข้าแต่ลูกเจ้า เมื่อฉันอยู่ในที่นี้ ชะรอยว่าล่วงไปถึง ๗ ปี
ทีเดียว, นางกำหนดกาลเวลาที่ล่วงไปเป็นอันมากไม่ได้ จึงได้กล่าว
อย่างนั้น เพราะค่าที่ตนเทียบพร้อมไปด้วยทิพยสมบัติ และสุขสมบัติ
ถึง ๗๐๐ ปี.

ก็วิมานเปรตนั้น ลูกนางถามอย่างนี้แล้ว จึงปราสาธเธอ
มีประการต่าง ๆ แล้วกล่าวว่า บัดนี้เธอ จักไม่อยู่ในที่นั้น เกิน
๗ วัน ทรัพย์ที่เราให้แม่ของเจ้าฝังไว้มีอยู่ เจ้าจงให้ทรัพย์นั้นแก่
สมณพราหมณ์ แล้วจงปรารถนาความอับดีในที่นี้แหละ จึงจับแขน
นางวางไว้ที่กลางบ้าน กล่าวว่า เจ้าฟังโอวาท ชนแม่เหล่าอื่น
ผู้มาในที่นี้ว่า ท่านทั้งหลาย จงทำบุญตามกำลังเถิด ดังนี้แล้วจึงไป.
ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า :-

เวมานิกเปรตนั้น จับแขนหญิงนั้น นำกลับ
ไปสู่บ้าน ที่นางเกิด แล้วพูดกะหญิงนั้น ซึ่งกลับ
เป็นคนแก่ มีกำลังน้อยที่สุดว่า ท่านฟังบอกชน
แม่อื่นที่มายังที่นี้ว่า ท่านทั้งหลาย จงทำบุญเถิด
ท่านทั้งหลาย จะได้รับความสุข.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โส ได้แก่ วิมานปรตนั้น. บทว่า ตั้ ได้แก่หญิงคนนั้น. บทว่า คเหตุวาน ปสยห พาทัย ได้แก่ จับแขนหญิงนั้น เหมือนบังคับนำไป. บทว่า ปจฺจนยิตฺวาน ได้แก่ นำกลับมายังบ้านที่นางเกิดเจริญเติบโต. บทว่า เถรี ได้แก่ เป็นคนแก่, อธิบายว่า คนแก่ คนเฒ่า. บทว่า สุทฺทพฺพล์ ได้แก่ มีกำลังน้อยที่สุด. เพราะค่าที่ตนเป็นคนคร่ำคร่าเพราะชรานั้นเอง. ได้ยินว่า พร้อมกับการไปจากวิมานนั้นนั้นแล นางเป็นคนคร่ำคร่า แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัย. บทว่า วชฺเชติ แปลว่า ฟังกกล่าว. ก็เพื่อจะแสดงอาการแห่งคำที่จะฟังกกล่าว ท่านจึงกล่าวคำมีอาทิว่า อญฺญมฺปิ ชนฺ คำนั้นมีอธิบายดังนี้ว่า :- แน่ะนางผู้เจริญ ถึงท่านก็พึงทำบุญ แม้คนอื่นที่มาในที่นี้ เพื่อต้องการเยี่ยมบ้าน ท่านก็พึงว่ากล่าวสั่งสอนว่า ท่านผู้มีหน้าผ่องใส ท่านจงฟังดูศิระษะ และท่อนผ้าที่ถูกไฟไหม้ ก็จงทำบุญมีทานและศีลเป็นต้น และว่า เมื่อทำบุญแล้ว ท่านจะได้รับความสุข อันเป็นผลแห่งบุญนั้น โดยแท้จริงทีเดียว ไม่ควรทำความสงสัยในบุญนั้น.

ก็แล เมื่อวิมานปรตนั้นกล่าวอย่างนี้แล้วจึงไป หญิงนั้น ไปยังที่อยู่ของหมู่ญาติตน ให้ญาติเหล่านั้นรู้จักตนแล้ว จึงถือเอาทรัพย์ที่ญาติเหล่านั้นมอบให้ เมื่อจะให้ท่านแก่สมณะและพราหมณ์ จึงได้ให้โอวาทแก่ชนผู้มาแล้ว ๆ คู่สำนักของตน จึงกล่าวสอนด้วยคาถาว่า :-

เราได้เห็นเปรตทั้งหลาย ผู้ไม่ได้ทำความดี
ไว้ เตือคร้อนอยู่ฉนั้นใด มนุษย์ทั้งหลายก็ฉนั้นนั้น
ก็หมุ่สัตว์คือเทวดาและมนุษย์ กระทบกรรมอัน
มีความสุขเป็นวิบากแล้ว ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ใน
ความสุข.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อกเตน ได้แก่ ไม่บังเกิด คือ
ตนไม่ได้สังสมไว้. บทว่า สาธุณา ได้แก่ มีกุศลกรรม. บทว่า
สาธุณานี้ เป็นตติยวิภคติ ใช้ในลักษณะแห่งอิตถัมภูตะ. บทว่า
วิหุลณนุติ แปลว่า ถึงความคับแค้น. บทว่า สุขเวทนียิ ได้แก่
บุญกรรมอันมีความสุขเป็นวิบาก. บทว่า สุขเข จิตา ได้แก่ดำรงอยู่ใน
ความสุข. บาลีว่า สุขเขจิตา คังนี้ก็มี, อธิบายว่า เจริญยิ่ง คือ แผ่ไป
ด้วยความสุข. ก็ในข้อนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า เราเห็นพวกเปรต เหมือน
พวกมนุษย์ เตือคร้อนอยู่เพราะไม่ได้ทำกุศลไว้ ทำแต่อกุศล ถึง
ความคับแค้น ด้วยความหิวและกระหายเป็นต้น เสวยทุกข์อย่างมหันต์.
แต่เราได้เห็นหมุ่สัตว์ ผู้กระทบกรรมอันเป็นเหตุอำนาจความสุข
ผู้นับเนื่องในเทวดาและมนุษย์ ด้วยกุศลกรรมที่ตนทำไว้นั้น และ
อกุศลกรรมที่ตนไม่ได้กระทำไว้ ดำรงอยู่ในความสุข. บทว่า สุขเข
จิตา นี้ เป็นบทกล่าวบังถึงตน. เพราะฉะนั้น ท่านเมื่อเว้นความชั่ว
ให้ห่างไกลแล้ว จงประกอบขวนขวายในการบำเพ็ญบุญ.

หญิงนั้น เมื่อให้โอวาทอย่างนี้ ได้บำเพ็ญมหาทาน ตลอด
๗ วัน เพื่อสมณและพรหมณ์เป็นต้น ในวันที่ ๗ ตายไป บังเกิด

ในภพชั้นดาวดึงส์. ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็น
อัฐุปปีตติเหตุแล้ว จึงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. แต่
เมื่อว่า. โดยความแปลกกัน พระองค์ทรงประกาศถึงความที่ทานที่
บำเพ็ญในพระปัจเจกพุทธเจ้า ว่า ผลมากมีอันสงส์มาก. มหาชน
ได้ฟังดังนั้นแล้ว เป็นผู้ปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ยินดี
ยิ่งในบุญมีทานเป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาสุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

๑๒. กัณณมณฑลเปตวัตถุ

ว่าด้วยภรรยานอกใจตายไปเป็นเปรต

พระเจ้าพาราณสีศรีสวามนางเวมานิกเปรตว่า

[๑๐๕] สระโปกขรณีนี้น้ำใสสะอาด มีบันได
ทองคำ ลาดด้วยทรายทองคำ ในสระนั้นมีกลิ่น
หอมฟุ้งนารี نرمโยใจ ดาดดินไปด้วยหญ้าไม้ชานา
มีลมรำเพยมาพัดเอากลิ่นหอมต่างๆ มา ดารดาษ
ด้วยบัวต่าง ๆ กลื่อนกล่นด้วยบัวขาวมีกลิ่น
หอมเจริญใจ อันลมรำเพยพัดฟุ้งขจร ระงมไป
ด้วยเสียงหงส์และนกกระเรียน นกจ๊กพรากรมาร่า
ร้องไพเราะจับใจ กลื่อนกล่นไปด้วยฝูงนก
ต่าง ๆ ส่งเสียงร้องอยู่อิงมี มีหมู่รุกขชาติอันมี
ดอกและผลนานาพรรณ ไม่มีเมืองใดในมนุษย์
เหมือนเมืองของท่านนี้ ปราสาทเป็นอันมากของ
ท่าน ล้วนแล้วด้วยทองคำและเงิน รุ่งเรืองงาม
สง่าไปทั่วทั้ง ๔ ทิศโดยรอบ นางทาสี ๕๐๐ คอย
บำเรอท่านประดับด้วยกำไลทอง นุ่งห่มผ้าทองคำ
บัลลังก์ของท่านมีมาก ซึ่งสำเร็จด้วยทองคำและ
เงิน ปลูกด้วยหนังชะมดและผ้าโกเชาอันบุคคล
จัดแจงไว้แล้ว ท่านจะเข้านอนบนบัลลังก์ใด ก็

สำเร็จดังความปรารถนาทุกอย่าง เมื่อถึงเที่ยงคืน
ท่านลุกจากบัลลังก์นั้นลงไปสู่สวนโกสัสระโบก-
ขรณี ยืนอยู่ที่ฝั่งสระนั้นอันมีหญ้าเขียวอ่อน
งดงาม ลำดับนั้น สุนัขหูด้วนก็ขึ้นมาจากสระนั้น
กัดอวัยวะน้อยใหญ่ของท่าน เมื่อใด ท่านถูกสุนัข
กัดกินแล้วเหลือแต่กระดูก เมื่อนั้น ท่านจึงลงสู่
สระโบกขรณี ร่างกายก็กลับมีเหมือนเดิม ภาย
หลังจากเวลาลงสระโบกขรณี ท่านกลับมีอวัยวะ
น้อยใหญ่เต็มบริบูรณ์ งดงามดูน่ารัก นุ่มนวลแล้ว
มาสู่สำนักของเรา ท่านได้ทำกรรมชั่วอะไรไว้
ด้วยกาย วาจา ใจ และเพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร สุนัขหูด้วนจึงกัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของ
ท่าน.

นางเวมานิกปรตกราบทูลว่า

มีคฤหบดีคนหนึ่ง เป็นอุบาสกผู้มีศรัทธา
อยู่ในเมืองกิมพิละ หม่อมฉันเป็นภรรยาของ
อุบาสกนั้น เป็นคนทูลีล ประพฤตินอกใจเขา เมื่อ
หม่อมฉันนอกใจเขาอย่างนั้น สามิหม่อมฉันจึง
พูดว่า การที่เธอประพฤตินอกใจฉันนั้นเป็นการ
ไม่เหมาะไม่สมควร และหม่อมฉันได้กล่าว
มุสาวาทสบถอย่างร้ายแรงว่า ฉันไม่ได้ประพฤติ

นอกใจท่านด้วยกายหรือด้วยใจ ถ้าฉันประพฤตินอกใจท่านด้วยกายหรือด้วยใจ ขอให้สุนัขหูด้วนตัวนี้กัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของฉันเถิด วิบากแห่งกรรมอันลามก คือ การประพฤตินอกใจสามีและภรรยาทั้งสอง อันหม่อมฉันได้เสวยแล้วตลอด ๗๐๐ ปี เพราะกรรมอันลามกนั้น สุนัขหูด้วนจึงกัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของหม่อมฉัน ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ พระองค์มีอุปการะแก่หม่อมฉันมา พระองค์เสด็จมาที่นี่ เพื่อประโยชน์แก่หม่อมฉัน หม่อมฉันพ้นดีแล้วจากสุนัขหูด้วน ไม่มีความโศก ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ขอเดชะ หม่อมฉันขอถวายบังคมพระองค์ หม่อมฉันขอประนมอัญชลีวิงวอนว่า ขอพระองค์จงเสวยกามสุขอันเป็นทิพย์ รื่นรมย์อยู่กับหม่อมฉันเถิด.

พระราชชาติรั้วว่า

กามสุขอันเป็นทิพย์เราเสวยแล้ว และ รื่นรมย์แล้วกับท่าน ดูก่อนนางผู้ประกอบด้วย ความงาม เราขออ้อนวอนท่าน ขอท่านจงรีบนำฉันกลับเสวยเถิด.

จบ กัณณมุนตเปตวัตถุที่ ๑๒

อรรถกถากัณณมณฑลเปตวิัตถุที่ ๑๒

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงพระปรารภ กัณณมณฑลเปต ตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า โสณฺณโสปานผลกา คังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกาลแห่งพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า กัสสปะ ในกิมิลนคร ยังมีอุบาสกคนหนึ่งเป็นพระโศดาบัน มี นันทะร่วมกันกับอุบาสก ๕๐๐ คน เป็นผู้ชวนขวายเป็นบุญกรรม มีการปลูกดอกไม้ สร้างสะพาน และสร้างที่จงกรม เป็นต้นอยู่ สร้างวิหารถวายพระสงฆ์ ได้ไปวิหารตามกาลเวลา พร้อมกับ อุบาสกเหล่านั้น. ฝ่ายภริยาของอุบาสกเหล่านั้น เป็นอุบาสิกา มีความพร้อมเพรียงกันและกัน ต่างถือดอกไม้ของหอมและเครื่อง ลูบได้เป็นต้น ไปยังวิหารตามกาลเวลา ไปพักผ่อน ในสถาน เป็นที่รื่นรมย์เป็นต้น ในระหว่างทาง.

ภายหลังวันหนึ่ง นักเลงหญิง ๒-๓ คน นั่งประชุมกันที่สภา แห่งหนึ่ง เมื่ออุบาสิกาเหล่านั้น พวกกันไปพักผ่อนในที่นั้น เห็นรูป สมบัติของอุบาสิกาเหล่านั้น มีจิตปฏิพัทธ์ รู้ว่า อุบาสิกาเหล่านั้น ถึงพร้อมด้วยศีล อาจารย์และคุณธรรม จึงสนทนากันว่า ใครสามารถ จะทำลายดี. ของอุบาสิกาแม่คนหนึ่ง ในบรรดาอุบาสิกาเหล่านั้น ได้. ในนักเลงเหล่านั้น นักเลงคนหนึ่ง กล่าวว่า เราสามารถ. นักเลงเหล่านั้น ได้ทำความเสนียดจัญไรว่า พวกเราจะทำกรรม

อันเป็นเสนียดจัญไร ด้วยค่าจ้าง ๑,๐๐๐. เมื่อท่านทำได้ เราจะให้ทรัพย์ ๑,๐๐๐ แก่ท่าน เมื่อท่านทำไม่ได้ ท่านพึงให้ทรัพย์แก่เรา. เขาพยายามด้วยอุบายเป็นอนเณก เมื่ออุบาสิกาเหล่านั้น มายังสภา จึงคิดพิณ ๗ สาย มีเสียงเปล่งออกไปเพราะเพราะพริ้ง ขับเพลงขับอันประกอบด้วยกามคุณ มีเสียงไพเราะที่เดียว ให้หญิงคนหนึ่ง ในบรรดาอุบาสิกาเหล่านั้น ถึงศีลวิบัติ ด้วยเสียงเพลงขับ กระทำการล่วงเกิน ให้นักเลงเหล่านั้นพ่ายแพ้ไปด้วยทรัพย์ ๑,๐๐๐. นักเลงเหล่านั้น พ่ายแพ้ไปด้วยทรัพย์ ๑,๐๐๐ แล้วจึงบอกแก่สามีของนาง. สามีถามนางว่า บุรุษเหล่านั้นได้กล่าวโดยประการที่เธอเป็นอย่างไรหรือ ? นางปฏิเสธว่า ฉันไม่รู้เรื่องเช่นนี้ เมื่อสามีไม่เชื่อ จึงแสดงสุนัขที่อยู่ใกล้ ได้ทำการสบถว่า ถ้าฉันทำกรรมชั่วเช่นนั้นไซ้ ขอสุนัขคำตัวหูขาดนี้ จงกัดฉัน ซึ่งเกิดในภพนั้น ๆ เกิด. ฝ่ายหญิง ๕๐๐ คน รู้ว่าหญิงนั้นประพฤตินอกใจ ถูกสามีท้วงว่าหญิงนี้ทำกรรมชั่วเช่นนี้ หรือว่าไม่ได้ทำ จึงกล่าวมุสาวา พวกเราไม่รู้กรรมเห็นปานนี้ จึงได้ทำสบถว่า ถ้าพวกฉันรู้ ขอให้พวกดิฉันพึงเป็นทาสหญิง ของหญิงนั้นแหละ ทุก ๆ ภพไปเกิด.

ลำดับนั้น หญิงผู้ประพฤตินอกใจนั้น มีหทัยถูกความเดือดร้อนนั้นนั้นแลแผดเผา จึงซุบซิดไป ไม่นานนัก ก็ตายไป บังเกิดเป็นเวมานิกเปรตอยู่ที่ริมฝั่งสระกัณณมูณฑกแห่งหนึ่ง บรรดาสระใหญ่ ๗ สระ ที่ขุนเขาหิมวันต์. และรอบ ๆ วิมานของนาง ได้บังเกิดสระโบกขรณีขึ้นสระหนึ่ง อันประกอบด้วยการเสวยวิบากแห่ง

กรรมของนาง ส่วนหญิง ๕๐๐ คนที่เหลือ ทำกาละแล้ว บังเกิด
เป็นนางทาสีของหญิงนั้นนั่นแล ด้วยอำนาจกรรมที่ทำสบถไว้.
นางเสวยทิพยสมบัติตลอดกลางวัน เพราะผลแห่งบุญกรรมที่ตน
ทำไว้ในกาลก่อนนั้น พอถึงเที่ยงคืนก็ถูกพลังแห่งกรรมชั่วตัดเดือน
จึงลุกขึ้นจากที่นอน ไปยังฝั่งสระโบกขรณี. สุนัขดำตัวหนึ่ง
ประมาณเท่าลูกแพะ มีรูปร่างน่ากลัว หูขาด มีเขี้ยวโง้งยาวคมกริบ
มีนัยน์ตาเหมือนกองถ่านไม้ตะเคียนที่ลูกโพลงดีแล้ว มีลิ้นเหมือน
กลไกแห่งสายฟ้าที่แลบออกมาไม่ขาดระยะ มีเล็บโง้งคมกริบ
มีขนน่าเกลียดยาวแข็ง มาจากสระกัณณมูณฑะนั้น แล้วทำนาง
ผู้ไปในที่นั้น ให้ล้มลงที่ภาคพื้น เป็นเสมือนถูกความหิวจัดครอบงำ
ชุ่มม ักัดกิน ให้เหลือเพียงร่างกระดูก แล้วคาบไปทิ้งที่สระโบก-
ขรณีกล้ว ก็หายไป. พร้อมกับที่สุนัขทิ้งในสระโบกขรณีนั่นนั่นแหละ
นางก็มีรูปเป็นปกติเดิมแล้ว ขึ้นสู่วิมาน นอนอยู่บนที่นอน. ฝ่าย
หญิงนอกนั้น เสวยทุกข์เป็นทาสของนางนั้นนั่นแล. พวกหญิงที่อยู่
ในที่นั้น ล่วงไป ๕๕๐ ปี ด้วยประการฉะนี้.

ลำดับนั้น หญิงเหล่านั้น เว้นจากนั้นเสีย อยู่เสวยทิพย-
สมบัติ เกิดความเบื่อหน่าย. ยังมีแม่น้ำสายหนึ่งไหลออกจากสระ
กัณณมูณฑะ ในบรรดาสระใหญ่ ๗ ระนั้น ออกทางช่องบรรพต
แล้ว เข้าไปยังแม่น้ำคงคา. ก็ในที่ใกล้แต่สถานที่อยู่ของหญิง
เหล่านั้น ยังมีป่าไม้แทบหนึ่ง เป็นเช่นกับสวน อังงดงามประกอบ
ไปด้วยต้นมะม่วง ต้นขนุนและน้ำเต้าเป็นต้น ซึ่งมีผลเป็นทิพย์.

หญิงเหล่านั้น คิดพร้อมกันอย่างนี้ว่า เออเถอะ พวกเรา จักทิ้ง
ผลมะม่วงเหล่านี้ลงในแม่น้ำนี้, ฝิโชน ชายบางคน เห็นผลไม้นี้เข้า
เพราะความโลภในผลไม้ จะพึงมาในที่นี้บ้าง พวกเราจักอภิรมย์
กับชายนั้น. หญิงเหล่านั้น ได้กระทำเหมือนอย่างนั้น. ก็ผลมะม่วง
ที่หญิงเหล่านั้น พากันโยนลงไปบางผล คาบสเก็บได้. บางผล
พรานไพรเก็บเอาไป บางผลกาแยงเอาไป บางผลคด็องอยู่ที่ริมฝั่ง
ส่วนผลหนึ่ง ลอยไปตามกระแสน้ำ ในแม่น้ำคงคา ถึงกรุงพาราณสี
โดยลำดับ.

ก็สมัยนั้น พระเจ้าพาราณสี ทรงทรงสนานในแม่น้ำคงคา
ที่เขาล้อมไว้ด้วยตาข่ายโลหะ. ลำดับนั้น ผลไม้ที่ลอยไปตาม
กระแสน้ำมาโดยลำดับ ติดอยู่ที่ตาข่ายโลหะ. พวกราชบุรุษ
เห็นผลมะม่วงทิพย์ขนาดใหญ่ สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส นั้นเข้า
จึงนำเข้าไปถวายแก่พระราชา. พระราชาทรงหยิบเอาส่วนหนึ่ง
ของผลมะม่วงนั้น เพื่อจะทดลอง จึงพระราชทานให้แก่เพชฌฆาต
คนหนึ่งซึ่งพระองค์ทรงตั้งไว้ในเรือนจำกิน. เขาเคี้ยวกินผลไม้
แล้วกล่าวว่า ข้าแต่สมมุติเทพ ผลไม้เช่นนี้ ข้าพระองค์ไม่เคยเคี้ยว
กินเลย ผลมะม่วงนี้ ชะรอยว่าจะเป็นของทิพย์. พระราชาได้พระ-
ราชทานอีกชิ้นหนึ่งแก่เพชฌฆาตนั้น. เพชฌฆาตเคี้ยวกินผลมะม่วง
นั้นแล้ว ปราศจากหนิงเหี้ยวสละผมหงอก มีรูปร่างน่าพึงใจ ได้
เป็นประหนึ่งตั้งอยู่ในวัยหนุ่ม. พระราชาทอดพระเนตรเห็นดังนั้น
ทรงเกิดอัศจรรย์พระทัย ไม่เคยมี จึงเสวยผลมะม่วงนั้นบ้าง

ได้รับความวิเศษในพระวรกาย จึงตรัสถามพวกมนุษย์ว่า ผลมะม่วง
ทิพย์เห็นปานนี้ มีอยู่ที่ไหน ? พวกมนุษย์กราบทูลอย่างนี้ ได้ยินว่า
มีอยู่ที่ขุนเขาหิมพานต์ พระเจ้าข้า. พระราชาตรัสว่า แก่ใคร
สามารถจะนำเอามะม่วงเหล่านั้นมาได้. พวกมนุษย์กราบทูลว่า
พรานไพรี ย่อมรู้พระเจ้าข้า.

พระราชารับสั่งให้เรียกพวกพรานไพรีมา จึงแจ้งเรื่องนั้น
ให้พวกพรานไพรีทราบ ได้พระราชทานทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ
แก่พรานไพรีผู้หนึ่ง ที่พวกพรานไพรีเหล่านั้นสมมุติมอบถวายไป
จึงส่งพรานไพรีคนนั้นไป ด้วยพระดำรัสว่า เจ้าจงไป จงรีบนำ
เอาผลมะม่วงนั้นมาให้เรา. พรานไพรีนั้นได้ให้ทรัพย์ ๑,๐๐๐
กหาปณะนั้น แก่บุตรและภริยา ถือเอาสะเบียง มุ่งหน้าไปสระ
กัณณมุณฑะ ตรงกันข้ามกับแม่น้ำคงคา ล่วงเลยถิ่นมนุษย์ไป
พบดาบสองคี่หนึ่งที่ประเทศประมาณ ๖๐ โยชน์ ฝั่งในแต่ละสระ
กัณณมุณฑะ เดินไปตามทางที่ดาบสนั้นบอกให้ พบดาบสอีกองค์หนึ่ง
ที่ประเทศประมาณ ๓๐ โยชน์ เดินไปตามทางที่ดาบสนั้นบอกให้
พบดาบสอีกองค์หนึ่ง ในที่ประมาณ ๑๕ โยชน์ จึงได้บอกเหตุ
ที่ตนมาแก่ดาบสนั้น. ดาบสพราสาทอนเธอว่า ตั้งแต่นี้ไป เธอจะละ
แม่น้ำคงคาใหญ่สายนี้เสีย อาศัยแม่น้ำน้อยนี้ เดินทวนกระแสไป
ถือเอาน้ำในราตรี ในคราวที่ท่านเป็นช่องบรรพตแล้ว พึงเข้าไป.
ก็แม่น้ำสายนี้ ในเวลากลางคืน จะไม่ไหล. เพราะฉะนั้น แม่น้ำนั้น
จึงเหมาะก็การไปของท่าน. โดยล่องไป ๒-๓ โยชน์ ท่านก็จักเห็น

ผลมะม่วงเหล่านั้น. เขาได้ทำตามนั้นแล้ว พอพระอาทิตย์อุทัยขึ้น ได้ถึงสวนมะม่วง อันเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจยิ่งนัก เป็นภูมิภาคที่ โชติช่วงไปด้วยชายแห่งรัศมีของรัตนะต่าง ๆ งดงามไปด้วย ส่วนแห่งป่าที่มีผลมาก มีแมกไม้ มีสาขapakกลมเป็นคูดอกแดน หมู่วิหกนนาชนิดก็ส่งเสียงร่าร้อง.

ลำดับนั้น พวกหญิงอมมนุษย์เหล่านั้น เห็นพรานไพรนั้น เดินมาแต่ไกล จึงวิ่งเข้าไปด้วยหมายใจว่า คนนี้เป็นที่พึงของเรา คนนี้เป็นที่พึงของเรา. ก็พรานไพรนั้น พอเห็นหญิงเหล่านั้นเข้า จึงตกใจกลัว ร้อง หนีไป เพราะตนไม่ได้ทำบุญกรรมอันเหมาะสม ที่จะเสวยทิพยสมบัติในที่นั้น ร่วมกับหญิงเหล่านั้นได้ จึงไปถึง กรุงพาราณสี โดยลำดับแล้วกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระราชชา. พระราชาทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว จึงเกิดความหวังเพื่อจะเห็นหญิง เหล่านั้น และ เพื่อจะบริโภคผลมะม่วงทั้งหลาย จึงให้พวกอำมาตย์ สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงผูกสอดกำธนู เหน็บพระขรรค์ โดยอ้างว่าจะไปล่าเนื้อ มีมนุษย์ ๒-๓ คน เป็นบริวาร เสด็จไปตามทางที่พรานไพรนั้นนั้นแหละชี้แนะให้ จึงพักพวกมนุษย์ไว้ในที่ระยะ ๒-๓ โยชน์ จึงพาเฉพาะพรานไพรไปโดยลำดับ ให้พรานไพรเมื่อนั้น กลับจากที่นั้น พอพระอาทิตย์อุทัย ก็เสด็จเข้าถึงสวนมะม่วง. ลำดับนั้น พวกหญิงเหล่านั้น เห็นเทพบุตรนั้น เหมือนเกิดในภพใหม่ จึงต้อนรับ รู้ว่าเขาเป็นพระราชชา จึงเกิดความรัก และความนับถือมาก ให้อาบน้ำโดยเคารพ ให้ประดับตกแต่ง

ด้วยดี ด้วยผ้า เครื่องอสังการ ดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้
ยกขึ้นสู่วิมาน ให้บริโภคโภชนะอันเป็นทิพย์ มีรสเลิศต่าง ๆ แล้ว
ได้เข้าไปนั่งใกล้เขาตามสมควรแก่ความปรารถนา.

ครั้นล่วงไป ๑๕๐ ปี พระราชาเสด็จลุกขึ้น ในเวลาเที่ยงคืน
ประทับนั่งทอดพระเนตรเห็นนางเปเรต ผู้ประพาศล่องกินนนั้น
กำลังเดินไปยังฝั่งสระโบกขรณี มีความประสงค์จะทดลองดู จึง
ตามไป ด้วยคิดว่า เพราะเหตุไรหนอ หญิงนี้ จึงไปในเวลานี้.
ลำดับนั้น พระราชาเห็นนางผู้ไปในที่นั้น กำลังถูกสุนัขกัด เมื่อ
ไม่รู้ว่า นี้อะไรกันหนอ จึงทดลอง ๒-๓ วัน จึงคิดว่า สุนัขนี้
ชะรอยจะเป็นศัตรูแก่หญิงนี้ จึงพุ่งหลาวอันลับดีแล้ว ปลงเสียจาก
ชีวิต และโบยหญิงนั้นแล้ว ให้ลงยังสระโบกขรณี เห็นรูปที่ตน
ได้เห็นครั้งก่อนแล้ว จึงตรัสถามประวัติของนางนั้นด้วยคาถา

๑๒ คาถาว่า :-

สระโบกขรณีนี้ มีน้ำใสสะอาด มีบันได

ทองคำลาดด้วยทรายทองโดยรอบ ในสระนั้น

มีกลิ่นหอมฟุ้งนารี نرمโยใจ ดาดดินไปด้วยหญ้าไม้

นานาชนิด มีกลิ่นต่างๆ หอมตลบไปด้วยลม

รำเพยพัดดารดาษด้วยบัวต่าง ๆ เกลื่อนกล่น

ด้วยบัวขาว มีกลิ่นหอมเจริญใจ อันลมรำเพยพัด

ฟุ้งขจร เสียงระงมไปด้วยหงษ์และนกกะเรียน

นกจักพรากมาร่ำร้องไพเราะจับใจ เกลื่อนกล่น

ไปด้วยฝูงนกต่าง ๆ ส่งเสียงร้องอ้ออึ้ง มีหมู่
รุกขชาติ อันมีดอกและผลนานาพรรณ ไม่มี
เมืองใด ในมนุษย์เหมือนเมืองของท่านนี้เลย
ปราสาทเป็นอันมากของท่าน ล้วนแล้วด้วย
ทองคำและเงิน รุ่งเรืองงามสง่าไปทั่วทั้ง ๔ ทิศ
โดยรอบ นางทาสี ๕๐๐ คน คอยบำเรอท่าน ประ
ดับด้วยกำไลทองคำ นุ่งห่มผ้าขลิบทองคำ บัลลังก์
ของท่านมีมาก ซึ่งสำเร็จด้วยทองคำและเงิน
ปูลาดด้วยหนังชะมด และผ้าโกเชาว์ อันบุคคล
จัดแจงไว้แล้ว ท่านจะเข้านอนบนบัลลังก์ใด ก็
สำเร็จดังความปรารถนาทุกอย่าง เมื่อถึงเที่ยงคืน
ท่านลุกจากบัลลังก์นั้นลงไปสู่สวนโกสัทรโศก-
ขรณี ยืนอยู่ที่ฝั่งสระนั้น อันมีหญ้าเขียวอ่อน
งดงาม ลำดับนั้น สุนัขหูด้วน ก็ขึ้นมาจากสระนั้น
กัดอวัยวะน้อยใหญ่ของท่าน เมื่อใดท่านถูกสุนัข
กัดกินแล้ว เหลือแต่กระดูก เมื่อนั้นท่านจึงลงสู่
สระโศกขรณี ร่างกายก็กลับเป็นเหมือนเดิม ภาย
หลังจากเวลาลงสระโศกขรณี ท่านกลัวมีอวัยวะ
น้อยใหญ่เต็มบริบูรณ์งดงาม ดูน่ารัก นุ่งห่มแล้ว
มาสู่สำนักของเรา ท่านได้ทำกรรมนชั่วอะไรไว้
ด้วยกายวาจาใจ หรือเพราะวิบากแห่งกรรมอะไร

สุนัขหูด้วนจึงกัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของท่าน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โสณฺณโสปานผลกา แปลว่า
แผ่นกระดานบันได ล้วนแล้วด้วยทองคำ. บทว่า โสวณฺณวาลุกสนฺนตฺตา
แปลว่า ลาดด้วยทรายทองคำโดยรอบ. บทว่า ตตฺถ ได้แก่ในสระ-
โบกขรณินั้น. บทว่า โสคนฺธิยา แปลว่า มีกลิ่นหอม. บทว่า วคฺฉ
แปลว่า ดิน่าชอบใจ. บทว่า สุจิกนฺธา แปลว่า มีกลิ่นเป็นที่พอใจ.
บทว่า นานาคนฺธสมริตา ได้แก่ มีกลิ่นน่านรื่นรมย์ใจ หอมคลบ
ไปด้วยลมร่าเหยพัด. บทว่า นานาปทุมสณฺณนา ได้แก่ พื้นน้ำ
คาดายไปด้วยบัว ต่าง ๆ ชนิด. บทว่า ปุณฺฑริกสโมตฺตา ได้แก่
กลิ่นกล่นไปด้วยบัวขาว. บทว่า สุรภี สมฺปวายนฺติ ความว่า
มีกลิ่นหอมน่าเจริญใจ ถูกลมร่าเหยพัดฟุ้งจร. อธิบายว่า สระ-
โบกขรณิ. บทว่า หัสโกณฺจาภิริทา แปลว่า เสียงระงมไปด้วย
หงส์และนกกระเรียน.

บทว่า นานาทิชคณา กิณฺณา แปลว่า กลิ่นกล่นไปด้วย
ฝูงนกต่าง ๆ บทว่า นานาสรคณาขุตา แปลว่า ประกอบไปด้วย
หมุ่นกต่าง ๆ ส่งเสียงร้องไพเราะจับใจอยู่ยังมี. บทว่า นานาผลธฺรา
ความว่า มีรุกขชาติอันทรงดอกออกผลอยู่ทุกฤดูกาล. บทว่า
นानาปุปฺพธฺรา วนา ความว่า ได้แก่ป่าที่มีหมู่ไม้ให้เมล็ดดอกน่าน
รื่นรมย์ใจนานาชนิด. จริงอยู่ บทว่า วนา ท่านกล่าวด้วยถึงควิปัลลสา.

บทว่า น มนุสฺเสสุ อิทํ นครํ ความว่า ในมนุษยโลก
ไม่มีนครใดที่จะเสมอเหมือนนครของท่านนี้ อธิบายว่า หาไม่ได้

ในมนุษย์โลก. บทว่า **รูปิยามยา** แปลว่า ล้วนแล้วด้วยเงิน. บทว่า **ทททุลลมานา** แปลว่า รุ่งโรจน์อย่างยิ่ง. บทว่า **อาณนุติ** แปลว่า ย่อมงดงาม. บทว่า **สมนุตา จตุโร ทิสา** ความว่า ตลอดทั้ง ๔ ทิศ โดยรอบ

บทว่า **ยา เตมา** ตัดเป็น **ยา เต อีมา**. บทว่า **ปริจาริกา** ได้แก่ หญิงผู้ทำการขวนขวาย. บทว่า **ตา** ได้แก่ หญิงบำเรอ. บทว่า **กมฺพุกายูรธา** แปลว่า ประดับด้วยกำไลทองคำ. บทว่า **กญฺจนาวพฐิสิตา** ได้แก่ มีผมและมือประดับด้วยดอกไม้ กรองทอง.

บทว่า **กถลิมิตสญฺจนฺนา** แปลว่า ลาดด้วยหนังชะมด. บทว่า **สชฺชา** แปลว่า อันบุคคลจัดแจงแล้ว คือ เหมาะสมที่จะนอน. บทว่า **โณณกสนฺนตา** แปลว่า ลาดด้วยผ้าโกเชาว์มีขนยาว.

บทว่า **ยตุถ** คือ ในบัลลังก์ใด. บทว่า **วาสุปคตา** แปลว่า เข้าไปยังที่อยู่ อธิบายว่า นอน. บทว่า **สมฺปตฺตายทุตฺตรตฺตาย** แปลว่า เมื่อถึงเวลาเที่ยงคืน. บทว่า **ตโต** แปลว่า จากบัลลังก์.

บทว่า **โปกฺขรณฺญา** คือ ไกลัสระโบกขรณี. บทว่า **หริเต** แปลว่า หล้าเขียวอ่อน. บทว่า **สทฺทเท** แปลว่า คารดาษไปด้วย หล้าอ่อน. บทว่า **สุเก** แปลว่า งดงาม. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **สุเก** เป็นคำร้องเรียกนางเปรด. มีวาจาประกอบความว่า คู่ก่อน นางผู้งดงาม เจ้าจงไปยืนอยู่ที่ริมสระโบกขรณีนั้น บนหญ้าอันเขียวสดโดยรอบ.

บทว่า กณฺณมฺฤโฑ แปลว่า มีหูขาด คือมีหูด้วน. บทว่า ขายิตา อาสิ ความว่า ท่านเป็นผู้อันสุนัขหูขาดกัดแล้ว. บทว่า อฏฺฐิสงฺขลิกา กตา แปลว่า กัดให้เหลือเพียงร่างกระดูก. บทว่า ยถา ปุเร ได้แก่ เหมือนในกาลก่อนแต่เวลาที่สุนัขจะกัด.

บทว่า ตโต ได้แก่ ภายหลังจากลงสู่สระโบกขรณี. บทว่า องฺคปจฺจํกึ แปลว่า มีสรรพางค์กายครบถ้วน. บทว่า สุจารุ แปลว่า นำรื่นรมย์ใจด้วยดี. บทว่า ปิยทสฺสนา แปลว่า นำชม. บทว่า อายาสึ แปลว่า ย่อมมา.

นางเปรดนั้น ถูกพระราชอาศรัยแล้วอย่างนี้ เมื่อจะกล่าวประวัติของตนตั้งแต่ต้นแต่พระราชานั้น จึงกล่าวคาถา ๕ คาถาว่า :-

มีคฺคหบดี คนหนึ่ง เป็นอุบาสก มีศรัทธา

อยู่ในเมืองกิมิละ หม่อมฉันเป็นภริยาของอุบาสก
นั้น ประพตินิกอใจเขา เมื่อหม่อมฉันประพตินิกอ
ใจเขาอย่างนั้น สามีหม่อมฉันจึงคิดว่า การ
ที่เธอประพตินิกอฉันนั้น เป็นการไม่เหมาะ
ไม่สมควร และหม่อมฉันได้กล่าวมุสาวาทสวด
อย่างร้ายแรงว่า ฉันไม่ได้ประพตินิกอท่าน
ด้วยกายหรือด้วยใจ ถ้าฉันประพตินิกอท่าน
ด้วยกายหรือด้วยใจไซ้ ขอให้สุนัขหูด้วนตัวนี้
กัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของฉันเถิด วิบากแห่ง
กรรมอันลามก คือการประพตินิกอสามี และ

มุสาวาททั้ง ๒ อันหม่อมฉันได้เสวยแล้วตลอด

๓๐๐ ปี เพราะกรรมอันชั่วนั้น สุนัขหูด้วนจึง

กัดกินอวัยวะน้อยใหญ่ของหม่อมฉัน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กิมิลาโย** ได้แก่ ในพระนครมีชื่อ
อย่างนั้น. มีวาจาประกอบความว่า บทว่า **อติจารินี** ความว่า จจริงอยู่
ภริยาของท่านเรียกว่ามีความประพฤตินอกใจ เพราะประพฤตินอกใจ
สามี เมื่อดิฉันประพฤตินอกใจ สามีหม่อมฉันนั้น จึงได้กล่าวคำนี้
กะหม่อมฉัน. บทว่า **เนตฺตํ จนฺหนํ** เป็นต้น เป็นการแสดงอาการที่
สามีกล่าวแล้ว. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เนตฺตํ จนฺหนํ** ความว่า
การประพฤตินอกใจนั้น เป็นการไม่สมควร. บทว่า **น ปติรูปี** เป็น
ไวพจน์ของบทว่า **เนตฺตํ จนฺหนํ** นั้นนั่นเอง บทว่า **ยํ** เป็นภริยา
ปรามาธ. บทว่า **อติจราติ** แปลว่าประพฤตินอกใจ อีกอย่างหนึ่ง
บาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน, อธิบายว่า การที่ท่านประพฤตินอกใจ
เรานั้น เป็นการไม่เหมาะไม่ควร.

บทว่า **โฆริ** แปลว่า ร้ายแรง. บทว่า **สปลํ** แปลว่า คำสาป. บทว่า
ภาสิสํ แปลว่า ได้กล่าวแล้ว. บทว่า **สจฺจํ** ตัดเป็น **เสจ** อหํ. บทว่า **ตํ** ได้แก่
ตฺวํ แปลว่าท่าน. บทว่า **ตสฺส กมฺมสฺส** ได้แก่ กรรมอันลามก คือกรรมแห่ง
บุคคลผู้ทุศีลนั้น. บทว่า **มุสาวาทสฺส จ** ได้แก่ พุคฺมุสาวาทว่า ฉันไม่ได้
ประพฤตินอกใจท่าน. บทว่า **อุภยํ** ได้แก่ วิบากของกรรมทั้ง ๒. บทว่า
อนุญฺตํ ความว่า ที่หม่อมฉันเสวยอยู่. บทว่า **ยโต** จากกรรมชั่วใด.

ก็แสนนางเปรตนั้น ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เมื่อจะระบอบการะ
ที่พระราชาทําแก้ตนจึงกล่าวคาถา ๒ คาถาว่า :-

ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ พระองค์มี

อุปการะแก่หม่อมฉันมาก พระองค์เสด็จมาใน
ที่นี่ เพื่อประโยชน์แก่หม่อมฉัน หม่อมฉันพ้นดี
แล้วจากสุนัขหูด่วน ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มี
ภัยแต่ที่ไหน ๆ ขอเดชะ หม่อมฉันขอถวายบังคม
พระองค์ หม่อมฉันขอประนมอัญชลีวิงวอนว่า
ขอพระองค์จงเสวยกามสุข อันเป็นทิพย์ รื่นรมย์
อยู่กับหม่อมฉันเถิด.

นางเปรตเรียกพระราชาด้วยคำว่า เทว ในคานานั้น. บทว่า
กณฺณมฺนุทฺตสฺส ได้แก่สุนัขหูด่วน. จริงอยู่ คำว่า กณฺณมฺนุทฺตสฺส นี้
เป็นฉัฏฐีวิกัตติ ใช้ในอรรถแห่งปัญจมีวิกัตติ. ลำดับนั้น พระราชา
ทรงมีพระทัยเปื้อนนำด้วยการอยู่ในที่นั้น จึงประกาศอภัย
ในการเสด็จไป. นางเปรตได้ฟังดังนั้น มีจิตปฏิบัติต่อพระราช
เมื่อจะวอนพระราชาทําให้ประทับอยู่ในที่นั้นนั่นเอง จึงกล่าวคาถา
ว่า ตาหิ เทว นนฺตฺสํมิ ขอเดชะ หม่อมฉันขอถวายบังคมพระองค์.

พระราชามีพระประสงค์จะเสด็จไปพระนคร โดยส่วนเดียว
เทียว เมื่อจะประกาศอภัยของพระองค์อีก จึงได้กล่าวคาถา
สุดท้ายว่า :-

กามสุขอันเป็นทิพย์ เราได้เสวยแล้ว และ
รื่นรมย์แล้วกับท่าน คู่ก่อนนางผู้ประกอบด้วย
ความมดงาม เราขออ่อนวอนต่อท่าน ขอท่าน
จงรับนำฉันกลับไปเสวยเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตาหิ ตัดเป็น ตั อหิ. บทว่า
สุภเค แปลว่า ผู้ประกอบด้วยความมดงาม. บทว่า ปญฺเญยาหิ ม
แปลว่า ขอเธองนำฉันกลับไปยังพระนครของฉันเถิด. คำที่เหลือ
ในบททั้งปวง ปราภุชฺชตแล้วทั้งนั้น.

ลำดับนั้น นางเวมานิกเปรตนั้น ครั้นสดับพระดำรัสของ
พระราชาก็ เมื่อจะอดกลั้น ความพลัดพรากจากกันมิได้ มีหัวใจ
ว่าวุ่น เพราะอาดูรด้วยความเศร้าโศก มีร่างกายสิ้นห้วนไห
ถึงจะอ่อนวอนด้วยอุบายมีประการต่าง ๆ เมื่อไม่อาจจะให้พระราช
ประทับอยู่ในที่นั้นได้ จึงนำพระราชพร้อมด้วยรัตนอันควรแก่
ค่ามาก เป็นจำนวนมาก ไปยังพระนคร ให้เสด็จขึ้นสู่ปราสาท
คร่ำครวญรำพรณแล้ว จึงไปยังที่อยู่ของตนตามเดิม. ฝ่าย
พระราช ครั้นเห็นดังนั้นแล้ว จึงเกิดความสลดพระทัย บำเพ็ญ
บุญกรรมมีทานเป็นต้น ได้เป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่ไปเบื้องหน้า.

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา เสด็จอุบัติขึ้น
ในโลก ทรงประกาศพระธรรมจักรอันบวร ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี
โดยลำดับ วันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะ เทียวจาริกไปยัง
บรรพต เห็นหญิงนั้น พร้อมด้วยบริวาร จึงถามถึงกรรมที่นางทำไว้.

นางเล่าเรื่องทั้งหมดนั้น ตั้งแต่ต้นแก่พระเถระ. พระเถระแสดง
กรรมแก่หญิงเหล่านั้น. พระเถระกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็น
อัฐุปปีตติเหตุแล้ว จึงทรงแสดงกรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว.
มหาชนได้ความสลดใจ งดจากความชั่ว บำเพ็ญบุญกรรมมีทาน
เป็นต้น ได้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถากัณณมุตตเปตวิัตถุที่ ๑๒

๑๓. อุพพิเปติวัตถุ

ว่าด้วยพระราชพระนามว่าพรหมทัตต์มี ๘๖,๐๐๐ องค์

[๑๑๐] พระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นใหญ่ ได้เสวย
ราชสมบัติในแคว้นปัญจาลราช เมื่อวันคืนล่วง
ไป ๆ พระองค์ก็เสด็จสวรรคต พระนางเจ้า
อุพพิรมเหสีเสด็จไปยังพระเมรุมาศ แล้วทรง
กรรแสงอยู่ เมื่อพระนางไม่เห็นพระเจ้าพรหม-
ทัตต์ กรรแสงว่า พรหมทัตต์ ๆ ก็ดาบสผู้เป็น
มุณีสมบุรณ์ด้วยจรญาณ ได้มาที่พระนาง
อุพพิรประทับอยู่นั้น ท่านได้ถามชนทั้งหลายที่มา
ประชุมกันในที่นั้นว่า นี่เป็นเมรุมาศของใคร มี
กลิ่นหอมต่าง ๆ ฟุ้งตลบไป หญิงนี้เป็นภรรยา
ของใคร เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตต์ผู้เป็นใหญ่
ซึ่งเสด็จไปแล้วไกลจากโลกนี้ คร่ำครวญอยู่ว่า
พรหมทัตต์ ๆ ชนที่มาประชุมกันอยู่ในที่นั้น
กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นี่เป็นพระเมรุมาศ
ของพระเจ้าพรหมทัตต์ ข้าแต่ท่านผู้บริสุทธ์ นี่
เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัตต์ มีกลิ่น
หอมฟุ้งตลบไป หญิงนี้เป็นพระมเหสีของท้าวเธอ
เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตต์พระราชสวามี

ซึ่งเสด็จไปไกลจากโลกนี้ ทรงกรรมแสงอยู่ว่า

พรหมทัต ๆ.

คาบสัจจถามว่า

พระราชานี้พระนามว่าพรหมทัต ถูกเผา
ในปีช้านี้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์แล้ว บรรดาพระเจ้า
พรหมทัตเหล่านั้น พระนางทรงกรรมแสงถึง
พระเจ้าพรหมทัตพระองค์ไหน.

พระนางอุพพิตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชาพระองค์ใด
เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอุพพิตร ทรงเป็นใหญ่
อยู่ในแคว้นปัญจาลราช ดินันศรั้าโตกถึงพระ-
ราชาพระองค์นั้น ผู้เป็นพระราชสวามี ทรงประ-
ทานสิ่งของที่นำใครทุกอย่าง.

คาบสกล่าว่า

พระราชาทูกพระองค์ทรงพระนามว่า
พรหมทัตเหมือนกัน ทั้งหมดเป็นพระราชโอรส
ของพระเจ้าอุพพิตร เป็นใหญ่อยู่ในแคว้นปัญจาล-
ราช พระนางเป็นพระมเหสีของพระราชานี้
นั้นทั้งหมดโดยลำดับกันมา เหตุไรพระนางจึง
เว้นพระราชองค์ก่อน ๆ มากกรรมแสงถึงแต่
พระราชองค์หลังเล่า.

พระนางอุพพริตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้วิรุทกข์ ดิฉันเกิดเป็นแต่หญิง
ตลอดกาลนานเท่านั้นหรือ หรือเกิดเป็นบุรุษบ้าง
ท่านพูดถึงแต่การที่ดิฉันเป็นหญิงในสงสารเป็น
อันมาก.

คาบสตอบว่า

บางคราวพระนางเกิดเป็นหญิง บางคราว
ก็เกิดเป็นบุรุษ บางคราวก็เข้าถึงกำเนิดปสูสัตว์
ที่สุดแห่งอติภาพทั้งหลาย อันเป็นอดีต ย่อมไม่
ปรากฏอย่างนี้.

พระนางอุพพริตรัสว่า

ท่านดับความกระวนกระวายทั้งปวงของ
ดิฉัน ผู้เร้าร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำดับ
ไฟที่ราดน้ำมัน ฉะนั้น ท่านได้บรรเทาความโศก
ถึงพระสวามีองดิฉันผู้ถูกความโศกครอบงำ
แล้วถอนขึ้นแล้วหนอซึ่งลูกศรคือความโศกอัน
เสียบแทงที่หทัยของดิฉัน ข้าแต่ท่านผู้เป็นมุณี
ดิฉันเป็นผู้มีลูกศรคือ ความโศกอันท่านถอนขึ้น
ได้แล้ว เป็นผู้เย็นลงแล้ว ดิฉันจะไม่เศร้าโศก
ไม่ร้องไห้อีกเพราะได้ฟังคำของท่าน

พระนางอุพพรี ฟังคำสุภาษิตของดาบส

ผู้เป็นสมณะนั้นแล้ว ถี้อบาตรและจีวรออกบวช
เป็นบรรพชิต ครั้นออกบวชแล้ว เจริญเมตตาจิต
เพื่อเข้าถึงพรหมโลก พระนางอุพพรีนั้น เมื่อ
ท่องเที่ยวไปสู่บ้านหนึ่งจากบ้านหนึ่ง สุนิคมและ
ราชธานีทั้งหลาย ได้เสด็จสวรรคตที่บ้านอุรุเวลา
พระนางเมื่อหน่ายความเป็นหญิง เจริญเมตตาจิต
เพื่อบังเกิดในพรหมโลก จึงได้เป็นผู้เข้าถึง
พรหมโลก.

จบ อุพพรีเปตวิัตถุที่ ๑๓

อรรถกถาอุพพรีเปตวิัตถุที่ ๑๓

เรื่องนางอุพพรีปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อหุ ราชา พุรหมทตโต
ดังนี้. พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภอุบาสิกาคนหนึ่ง. เล่ากันว่า ในกรุงสาวัตถี ได้มีสามี
ของอุบาสิกาคนหนึ่งตายไป. อุบาสิกานั้นก็อาศูรเพราะความทุกข์
ในการพลัดพรากจากสามี เสรีโสภณ เคนรื่องให้ไปยังป่าช้า.
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติแห่งโศคาปิตติผลของนาง
ทรงมีพระมนัสอันพระกรุณากระตุ้นเตือน จึงเสด็จไปยังเรือน
ของนาง ประทับนั่งบนบัณฺฑลุตอาสน์. อุบาสิกาเข้าไปเฝ้าพระ-

ศาสดา ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง. ลำดับนั้น พระ-
ศาสดาตรัสกะนางว่า อุบาสิกา เธอเศร้าโศกไปทำไม. เมื่อนาง
ทูลว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันเศร้าโศก เพราะพลัดพราก
จากสามีสุดที่รัก ทรงมีพระประสงค์จะให้นางปราศจากความ
เศร้าโศก จึงได้นำอดีตนิทานมาว่า :-

ในอดีตกาล ในกบิลนครแคว้นปัญจาละ ได้มีพระราชา
พระนามว่า พรหมทัต พระองค์ทรงละการดูแลออกดี ทรงยินดี
ในการทำประโยชน์แก่ประชาชนในแคว้นแคว้นของพระองค์ ไม่
ทรงให้ราชธรรม ๑๐ ประการเสียหายครองราชสมบัติอยู่ บาง
คราวประสงค์จะทรงเสด็จว่า ในแคว้นแคว้นของพระองค์ มีใคร
พูดอะไรกันบ้าง จึงปลอมเป็นช่างหูก พระองค์เดียวไม่มีเพื่อน
เสด็จออกจากนคร เทียวไปจากบ้านถึงบ้าน จากชนบทถึงชนบท
ทรงเห็นแคว้นแคว้นทั่วไปไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่ เบียดเบียน (ทั้ง)
พวกคนตื่นตัวอยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูเรือน ทรงเกิดความโสมนัส
จึงเสด็จกลับมุ่งมายังพระนคร จึงเสด็จเข้าไปยังเรือนของหญิงหม้าย
ยากจนคนหนึ่ง ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง. นางเห็นพระองค์จึงกล่าวถามว่า
คุณก่อนเจ้า ท่านเป็นใครและมาจากไหน. พระราชาตรัสว่า นาง
ผู้เจริญ ฉันเป็นช่างหูก เทียวรับจ้างทำการทอผ้า ถ้าท่านมีกิจใน
การทอผ้า ท่านจงให้อาหารและค่าจ้าง ฉันจะทำงานให้แม่แก่ท่าน
หญิงหม้ายกล่าวว่า ฉันไม่มีงานหรือค่าจ้าง คุณก่อนเจ้า ท่านจง
ทำงานของคนอื่นเถิด. พระราชานั้น ประทับอยู่ที่นั่น ๒-๓ วัน

ทรงเห็นธิดาของนางเพียบพร้อมด้วยลักษณะของผู้มีบุญมีโชค
จึงตรัสถามราคาของนางว่า หญิงคนนี้ ใคร ๆ ทำการหวงแหนแล้ว
หรือยัง ถ้ายังไม่มีใคร ๆ หวงแหน ท่านจงให้เด็กหญิงคนนี้แก่เรา
เราสามารถทำอุบายเครื่องเลี้ยงชีพตามความสบายแก่พวกท่านได้
หญิงหม้ายนั้นรับคำ แล้วได้ถวายธิดานั้นแก่พระราชชา.

พระราชชา ทรงอยู่กันนางนั้น ๒-๓ วัน จึงพระราชทาน
ทรัพย์ ๑,๐๐๐ กหาปณะ แก่นางแล้วตรัสว่า เพียง ๒-๓ วันเท่านั้น
เราก็จักกลับ แนะนางผู้เจริญ เจ้าอย่ากระสันไปเลย ดังนี้แล้ว
จึงเสด็จไปยังพระนครของพระองค์ ทรงรับสั่งให้สร้างหนทางใน
ระหว่าง พระนครกับบ้านนั้น ให้สม่าเสมอให้ประดับแล้วเสด็จไป
ในที่นั้น ด้วยราชานุกาพอันใหญ่แล้ว ให้ตั้งนางทาริกานั้นไว้ ใน
กองกหาปณะ แล้วให้อาบด้วยหมอน้ำทองคำและหมอน้ำเงิน แล้ว
ให้ตั้งชื่อว่า อุพพิริ แล้วทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี
และได้ประทับบ้านนั้น แก่พวกญาติของนาง ได้นำนางมายัง
พระนครด้วยราชานุกาพอันใหญ่ ทรงอภิรมย์กับนาง เสวยรัชชสุข
ตลอดพระชนมชีพ ในที่สุดแห่งอายุ ก็เสด็จสวรรคต. ก็เมื่อพระ-
ราชาสวรรคตแล้ว และทำการถวายพระเพลิงพระศพเสร็จแล้ว
พระนางอุพพิริมีหทัยเพียบพร้อมด้วยลูกศร คือความเศร้าโศก
เพราะพลัดพรากจากพระสวามี ไปยังป่าช้า บูชาด้วยสักการะ
มิของหอมและดอกไม้เป็นต้น อยู่หลายวัน ระบุถึงพระคุณของ

พระราชารำครวญรำพรรณอยู่ จนถึงความเป็นบ้า กระทำ
ประทักษิณป่าช้า.

ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ของเราทั้งหลาย เป็นพระ-
โพธิสัตว์ ทรงผนวชเป็นฤาษี บรรลุฌานและอภิิญญา อยู่ใน
ราวป่าแห่งหนึ่ง ใกล้เคียง ๆ ขุนเขาคิมพานต์ ทอดพระเนตรเห็น
พระนางอุพพรี ผู้เพียบพร้อมไปด้วยลูกศร คือความเศร้าโศก
ด้วยทิพยจักขุ เสด็จเหาะมา ปราบกฐรูป ประทับยืนอยู่ในอากาศ
ตรัสถามพวกมนุษย์ผู้อยู่ในที่นั้นว่า นี่เป็นป่าช้าของใครกัน และ
หญิงนี้ คร่ำครวญรำพรรณอยู่ว่า พรหมทัต พรหมทัต เพื่อต้องการ
พรหมทัตคนไหน. พวกมนุษย์ได้ฟังดังนั้น พวกนั้นกล่าวว่า พระราชา
ของชาวปัญจาละ ทรงพระนามว่า พรหมทัต ท้าวเธอสวรรคต
ในเวลาสิ้นพระชนมายุ นี่เป็นป่าช้าของท้าวเธอ นี่เป็นอักรรมเหสี
ชื่อว่า อุพพรี ของพระองค์คร่ำครวญรำพรรณระบุงถึงพระนามของ
พระองค์ว่า พรหมทัต พรหมทัต. พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะ
แสดงความนั้น จึงได้ตั้งคาถา ๖ คาถาว่า :-

พระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็นใหญ่ เสวยราช-
สมบัติ ในแคว้นปัญจาละราช เมื่อวันคืนล่วงไป
พระองค์เสด็จสวรรคต พระนางเจ้าอุพพรีมหี
เสด็จไปยังพระเมรุมาศ แล้วทรงกรรแสงอยู่ เมื่อ
พระนางไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัต ก็ทรงกรรแสง
ว่า พรหมทัต พรหมทัต ก็ดาบสผู้เป็นมุณี

สมบุรณ์ด้วยจรณญาณ ได้มาที่พระนางอุพพรี
ประทับอยู่นั้น ท่านได้ถามชนทั้งหลาย มาประ-
ชุมกันในที่นั้นว่า นี่เป็นพระเมรุมาศของใครกัน
มีกลิ่นหอมต่าง ๆ ฟุ้งตลบไป หญิงนี้เป็นภริยา
ของใครกัน ไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็นใหญ่
ซึ่งเสด็จไปแล้ว ไกลจากโลกนี้ คร่ำครวญอยู่ว่า
พรหมทัต พรหมทัต ชนที่มาประชุมกันอยู่ในที่
นั้น กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นี่เป็นพระ-
เมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต ข้าแต่ท่านผู้ นิร-
ทุกข์ นี่เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต
มีกลิ่นหอมฟุ้งตลบไป หญิงนี้เป็นพระมเหสีของ
ท้าวเธอ เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัต ผู้เป็นพระ-
ราชสวามี ซึ่งเสด็จไปไกลจากโลกนี้ ทรงกรร-
แสงอยู่ว่า พรหมทัต พรหมทัต.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหุ แปลว่า ได้มีแล้ว. บทว่า
ปญฺจาลานํ ได้แก่ชาวปัญจาลรัฐ หรือได้แก่ ปัญจาลรัฐนั่นเอง.
จริงอยู่ ชนบทแม้หนึ่งชนบท เขาแสดงออกด้วยคำเป็นอันมากกว่า
ปญฺจาลานํ ด้วยถ้อยคำอันคาดคั้น ด้วยอำนาจแห่งพระราชกุมาร
ชาวชนบท. บทว่า รตสโร ความว่า ได้เป็นเสมือนผู้ยิ่งใหญ่
ในรถ คือ รถคันใหญ่. บทว่า ตสฺส อาพาหนํ ได้แก่ สถานที่เป็น
ที่ถวายพระเพลิง พระสรีระของพระราชาพระองค์นั้น .

บทว่า **อิติ** ความว่า ชื่อว่าฤาษี เพราะอรรถว่า แสงหา
ซึ่งคุณมีฉานเป็นต้น. บทว่า **ตตุล** ได้แก่ ในที่เป็นที่ประทับของ
พระนางอุพพรินั้น คือ ในสุสาน บทว่า **อาคจฺฉิ** แปลว่า ได้ไปแล้ว.
บทว่า **สมฺปนฺนจฺรโณ** ความว่า ผู้ถึงพร้อมคือ ผู้ประกอบด้วยคุณ
คือ จรณะ ๑๕ ประการ เหล่านี้คือ สีสัมปทา ความเป็นผู้คุ้มครอง
ทวาร ในอินทรีทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ
ชาคริยานุโยค สัทธรรม ๗ ประการมีศรัทธาเป็นต้น และรูปา-
วจรณาน ๔ ประการ. บทว่า **มฺหิ** ความว่า ชื่อว่ามุนิ เพราะรู้
คือ รู้ชัด ซึ่งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น. บทว่า **โส จ ตตุล**
อปฺปจฺฉิตฺต ความว่า พระดาบสนั้น ได้สอบถามถึงคนผู้อยู่ที่นั่น.
บทว่า **เย ตตุล** **สุ** **สมาคตา** ได้แก่ เหล่าคนผู้มาประชุมกันที่ป่าช้า
นั้น. ศัพท์ว่า **สุ** เป็นเพียงนิบาต. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า **เย ตตุล**
อสู **สมาคตา** ดังนี้ก็มี. บทว่า **อสู** ความว่า ได้มีแล้ว.

บทว่า **นानาคนฺธสเมริตฺ** ความว่า มีกลิ่น นานาชนิด หอมฟุ้ง
อบอวลไปโดยรอบ. บทว่า **อิโต** แปลว่า จากมนุษย์โลก. ด้วย
คำว่า **ทฺวารคตฺ** หึงนี้กล่าวเพราะคำที่ตนไปสู่ปรโลก. บทว่า
พฺรหฺมทตฺตาคิ **วทติ** ความว่า พระนางร้องเรียกด้วยอำนาจ
ความรำพรรณ โดยระบุดังชื่อนี้ว่า พรหมทัต พรหมทัต.

บทว่า **พฺรหฺมทตฺตสฺส** **ภทฺทนฺเต** **พฺรหฺมทตฺตสฺส** **มาริส**
อธิบายว่า ข้าแต่พระมหามุนีผู้มีกายและจิตปลอดโปร่ง ผู้ nirvāṇa
นี้เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต หึงนี้ เป็นพระมเหสี

ของพระเจ้าพรหมทัตพระองค์นั้นนั่นเอง ขอความเจริญ จงมีแก่
ท่าน และจงมีแก่พระเจ้าพรหมทัตนั้น ประโยชน์สุขย่อมมีแก่พระ-
มเหสีเช่นนั้น ผู้สถิตอยู่ในปรโลก ด้วยความคิดถึงเนื่องนิตย์ถึงหิต
ประโยชน์.

ลำดับนั้น พระดาบสนั้น ครั้นดับคำของคนเหล่านั้นแล้ว
ด้วยอาศัยความอนุเคราะห์ จึงไปยังสำนักของพระนางอุพพรี เพื่อ
จะบันเทิงความเส้าโศกของพระนางอุพพรี จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

พระราชาทรงพระนามว่า พรหมทัต ถูก
เผาในป่าช้านี้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์แล้ว บรรดา
พระเจ้าพรหมทัตเหล่านั้น พระนางทรง
กรรแสงถึงพระเจ้าพรหมทัตพระองค์ไหน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จพาสีตีสหุสธานี ความว่า
นับได้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์ บทว่า พุรุมทตฺตสฺสนามกา ได้แก่
มีชื่ออย่างนี้ว่า พรหมทัต. บทว่า เตถฺถ กมนุโสจฺจติ ความว่า พระนาง
ทรงพระกรรแสงถึงพระเจ้าพรหมทัตพระองค์ไหน บรรดาพระเจ้า
พรหมทัตที่นับได้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์นั้น. ดาบสดามว่า พระนางเกิด
ความเส้าโศก เพราะอาศัยพระเจ้าพรหมทัต พระองค์ไหนกัน.

ก็พระนางอุพพรี ถูกฤาษีนั้นถามแล้วอย่างนี้ เมื่อจะบอกถึง
พระเจ้าพรหมทัตที่ตนประสงคฺ์ จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชาพระองค์ใด
เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอุพฺพรี ทรงเป็นใหญ่

อยู่ในแคว้นปัญจาละ ดินันศร่าโศกถึงพระ-
ราชาพระองค์นั้น ผู้เป็นพระราชสวามี ทรงประ-
ทานสิ่งของที่นำปรารถนาทุกอย่าง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จูพนีปุตโต ได้แก่พระโอรส
ของพระราชฯ ผู้ทรงพระนามอย่างนั้น. บทว่า สพฺพกามทำ ได้แก่
ทรงประทานสิ่งทั้งปวงที่นำต้องการนำปรารถนาแก่ดินัน, หรือ
ผู้ให้สิ่งที่สรรพสัตว์ต้องการ.

เมื่อพระนางอุพพรี กล่าวอย่างนี้แล้ว คาบสจึงกล่าว คาถา
๒ คาถาอีกกว่า :-

พระราชฯทุกพระองค์ ทรงพระนามว่า
พรหมทัตเหมือนกันทั้งหมด ล้วนเป็นพระราช-
โอรสของพระเจ้าจูพนี เป็นใหญ่อยู่ในแคว้น
ปัญจาละ พระนางเป็นพระมเหสี ของพระ-
ราชาเหล่านั้นทั้งหมด โดยลำดับกันมา เพราะ
เหตุไร พระนางจึงเว้นพระราชฯ พระองค์ก่อน ๆ
เสีย มาทรงกรรแสงถึงพระราชฯพระองค์หลัง
เล่า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สพฺพเวาเหตุ ความว่า พระราชา
เหล่านั้นทั้งหมดนับได้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์ เป็นพระราชโอรสของ
พระเจ้าจูพนี พระนามว่า พรหมทัต ได้เป็นใหญ่ในแคว้นปัญจาละ.

ความพิเศษมีความเป็นพระราช เป็นต้นเหล่านี้ ไม่ได้มีแต่พระราชแม้พระองค์เดียว ในพระราชเหล่านั้น.

บทว่า มหะสิตุมการยิ ความว่า ก็ท่านได้กระทำ ให้เป็นพระอักรรมเหสี ของพระราชทั้งหมดนั้น โดยลำดับ อธิบายว่า ถึงโดยลำดับ ด้วยบทว่า กสุมา พระดาบสถามว่า ท่านเว้นพระราชพระองค์ก่อน ๆ ในบรรดาพระราชเหล่านี้ ผู้ไม่พิเศษ โดยคุณและโดยเป็นพระสวามี มาทรงกรรมแสงถึงพระราชพระองค์หลัง พระองค์เดียวเท่านั้น เป็นเพราะเหตุไร คือ ด้วยเหตุไร ?

พระนางอุพพรี ได้ฟังดังนั้นแล้ว เกิดสลดพระทัย จึงกล่าวคาถากะดาบสอีกว่า :-

**ข้าแต่ท่านผู้บริสุทธิ์ ดิฉันเกิดเป็นแต่หญิง
ตลอดกาลนานเท่านั้นหรือ หรือจะเกิดเป็นชาย
บ้าง ท่านพูดตั้งแต่กาลที่ดิฉันเป็นหญิงในสงสาร
เป็นอันมาก.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อาตุเม คือ ในตน. บทว่า อิจฺฉิตฺตตาย แปลว่า เกิดเป็นผู้หญิง. บทว่า ทิมฺรตฺตตาย แปลว่า ตลอดกาลนาน. จริงอยู่ ในข้อนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า เมื่อดิฉันเป็นผู้หญิง ก็คงเป็นหญิงอยู่ตลอดกาลเท่านั้น. หรือว่า จะเป็นผู้ชายได้บ้าง. บทว่า ยสุตา เม อิจฺฉิตฺตตาย ความว่า ข้าแต่ท่านพระมหา牟尼 ท่านพูดถึงคือกล่าวถึงแต่กาลที่ดิฉันเป็นหญิง เป็นมเหสี ในสงสารมากมายถึงเพียงนั้น. อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า อาหุ เม อิจฺฉิตฺตตาย ดังนี้ก็มี.

บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า อา เป็นนิบาต ใช้ในอนุสรณ์ตถะ.
บทว่า อหุ เม ความว่า ดิฉันเอง ได้ระลึกถึง คือได้รู้ทั่วถึงข้อนี้.
มีวาจาประกอบความว่า เมื่อดิฉันเป็นหญิง คือเกิดเป็นผู้หญิง
ดิฉันเกิดไป ๆ มา ๆ ตลอดกาลเพียงเท่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้
เพราะเหตุไร ? เพราะเมื่อดิฉันเป็นหญิง ท่านได้ทำดิฉันให้เป็น
มเหสีของพระราชาทูกระองค์โดยลำดับ ข้าแต่พระมหามุนี
ท่านได้กล่าวถึงฉันในสงสารเป็นอันมาก เพราะเหตุไร ?

พระดาบสครั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะแสดงว่า การกำหนด
แน่นอนนี้ ไม่มีในสงสารว่า หญิงก็ต้องเป็นหญิง ชายก็ต้องเป็นชาย
อยู่นั่นเอง จงกล่าวคาถาว่า :-

บางคราวพระนางเกิดเป็นหญิง บางคราว
เกิดเป็นชาย บางคราวก็เกิดในกำเนิดปสุสัตว์
ที่สุดแห่งอรรถภาพทั้งหลายอันเป็นอดีต ย่อม
ไม่ปรากฏอย่างนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหุ อิติ อหุ ปุริโส ความว่า
บางคราวท่านก็เป็นหญิง บางคราวก็เป็นชาย จะเป็นหญิงหรือเป็น
ชายอย่างเดียวกันเท่านั้น ก็หามิได้ โดยที่แท้เกิดในกำเนิดปสุสัตว์บ้าง
คือ บางคราวก็ไปสู่ภาวะปสุสัตว์บ้าง คือ บางคราวก็เกิดในกำเนิด
สัตว์ดิรัจฉานบ้าง. บทว่า เอวเมตํ อตีตานิ ปริยนุโต น ทิสฺสติ
ความว่า ที่สุดแห่งอรรถภาพอันเป็นอดีต อันเกิดเป็นหญิง เป็นชาย
และเป็นสัตว์ดิรัจฉานเป็นต้น อย่างนี้ คือตามที่กล่าวแล้วนี้ ย่อม

ไม่ปรากฏ แก่ผู้เห็นด้วยญาณจักขุ คือ ด้วยความอุตสาหะใหญ่
สำหรับพระองค์ คืออย่างเดียวกันเท่านั้น ก็ห้ามมิได้ โดยที่แท้ที่สุดแห่ง
อรรถภาพ ของเหล่าสัตว์ผู้วนเวียนอยู่ในสังสารทั้งหมด ย่อมไม่ปรากฏ
คือรู้ไม่ได้ทีเดียว ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า :-

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังสารนี้ไม่มีที่สุด
และเบื้องต้นอันใคร ๆ ไปตามอยู่รู้ไม่ได้ เบื้องต้น
และที่สุดของเหล่าสัตว์ ผู้มีวิชาเป็นเครื่อง
ปิดกัน ผูกพันด้วยตัณหา แล่นไป ท่องเที่ยวไป
ย่อมไม่ปรากฏ.

พระมเหสี ได้ฟังธรรมที่พระคาบสนั้น เมื่อจะประกาศ
ความที่สังสารไม่มีที่สุด และความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน
แสดงไว้แล้วอย่างนี้ มีหทัยสลัดในสังสาร และมีใจเลื่อมใสในธรรม
ปราศจากลูกศรคือความเศร้าโศก เมื่อจะประกาศความเลื่อมใส
และความปราศจากเศร้าโศกของตน จึงกล่าวคาถา ๓ คาถาว่า:-

ท่านดับความกระวนกระวายทั้งปวงของ
ดิฉัน ผู้เร่าร้อนอยู่ให้หายเหมือนบุคคลเอาน้ำ
ดับไฟที่ลาดด้วยน้ำมันฉะนั้น ท่านบันเทาความ
เศร้าโศก ถึงพระสวามีของดิฉัน ผู้ถูกความ
เศร้าโศกครอบงำแล้ว ถอนได้แล้วหนอ ซึ่งลูกศร
ความเศร้าโศก อันเสียดแทงที่หทัยของดิฉัน
ข้าแต่ท่านผู้เป็นพระมหารุณี ดิฉันเป็นผู้มีลูกศร

คือความเศร้าโศกอันถอนขึ้นได้แล้ว เป็นผู้เย็น
สงบ ดิฉันไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีก เพราะได้
ฟังคำของท่าน.

ความของคานันน์ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้ว ในหนหลัง
นั้นแล.

บัดนี้ พระศาสดา เมื่อจะทรงแสดงข้อปฏิบัติของพระนาง
อุพพรี ผู้มีพระหทัยสลด จึงได้ตรัสพระคาถา ๔ พระคาถาว่า :-

พระนางอุพพรี ฟังคำสุภามิตของดาบส
เป็นสมณะนั้นแล้ว ถือบาตรและจีวรออกบวช
เป็นบรรพชิต ครั้นออกบวชแล้ว เจริญเมตตาจิต
เพื่อเข้าถึงพรหมโลก พระนางอุพพรีนั้น เมื่อ
ท่องเที่ยวไปสู่น้ำหนึ่งจากบ้านหนึ่ง สุนิคม
และราชธานีทั้งหลาย ได้เสด็จสวรรคต ที่บ้าน
อุรุเวลา พระนางเปื้อนนำความเป็นหญิง เจริญ
เมตตาจิต เพื่อบังเกิดในพรหมโลก จึงได้เป็นผู้
เข้าถึงพรหมโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตสฺส ได้แก่ ดาบสนั้น. บทว่า
สุภาสิตํ ได้แก่ คำอันเป็นสุภามิต, อธิบายว่า ซึ่งธรรม, บทว่า
ปพฺพชิตา สนฺตา ได้แก่ เข้าถึงบรรพชา หรือบวชแล้ว เป็นผู้มี
กายวาจาสงบ. ด้วยบทว่า เมตฺตจิตฺตํ พระนางอุพพรี กล่าวถึงจิต
ที่เกิดพร้อมด้วยเมตตา คือ ฌานที่มีเมตตาเป็นอารมณ์ โดยยก

จิตขึ้นเป็นประธาน. บทว่า **พुरुหมโลอุปตติยา** ความว่า ก็และ
พระนางเมื่อเจริญเมตตาจิตนั้น ก็เจริญเพื่อเข้าถึงพรหมโลก ไม่ใช่
เพื่อเป็นบาทแห่งวิปัสสนาเป็นต้น. จริงอยู่เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่
เสด็จอุบัติ ดาบสและปริพาชกเจริญธรรมมีพรหมวิหารเป็นต้น
ก็เจริญเพื่อภวสมบัติเท่านั้น.

บทว่า **คามา คามิ** ได้แก่ จากบ้านหนึ่ง ไปบ้านหนึ่ง. บทว่า
อภาเวตฺวา แปลว่า เจริญแล้ว คือ พอกพูนแล้ว. บางอาจารย์
กล่าวว่า **อภาเวตฺวา** ก็มี. อ อักษร ของบทว่า **อภาเวตฺวา** ของ
อาจารย์บางพวกนั้น เป็นเพียงนิบาต. บทว่า **อิตฺถิ จิตฺตํ วิราเชตฺวา**
ความว่า คลายความคิด คือ ความมีอหยาสัย ได้แก่ ความพอใจ
ในความเป็นหญิง คือ เป็นผู้มีจิตปราศจากความยินดี ในความ
เป็นหญิง. บทว่า **พुरुหมโลอุปคา** ความว่า ได้เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก
โดยการถือปฏิสนธิ. คำที่เหลือ ง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้ว
ในหนหลัง.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ได้ทรง
กระทำความเสวราโศก ของอุบาสิกา นั้น โดยจุดัจจเทศนาเบื้องต้น.
ในเวลาจบสัจจะ อุบาสิกา นั้น ดำรงอยู่ในโศดาปีตติผล. และ
เทศนา ได้มีประโยชน์แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอุพริเปตวัตถุที่ ๑๑

จบ ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

รวมเรื่องที่มีในอุพพีวรรคนี้ คือ

๑. สังสารโมจกเปตวิัตถุ ๒. สารีปุตตเถรมาตุเปตวิัตถุ
๓. มัตตาเปตวิัตถุ ๔. นันทาเปตวิัตถุ ๕. มัญญกุณฑลียเปตวิัตถุ
๖. กัณหาเปตวิัตถุ ๗. ธนपालเปตวิัตถุ ๘. จูฬเสฏฐียเปตวิัตถุ
๙. อังกูรเปตวิัตถุ ๑๐. อุตตรมาตุเปตวิัตถุ ๑๑. สุตตเปตวิัตถุ
๑๒. กรรมมุนจาเปตวิัตถุ ๑๓. อุพพีเปตวิัตถุ.

จบ อุพพีวรรคที่ ๒

อุพพีวรรคที่ ๒

ประดับด้วยเรื่อง ๑๓ เรื่อง

จูฬวรรคที่ ๓

๑. อภิขมานเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตเปลือยมีร่างเป็นเปรตกึ่งหนึ่ง

โกสิยมกาอำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสาร ถามเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๑]   ดูก่อนเปรต ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มี
            ร่างกายเป็นเปรตกึ่งหนึ่ง ทัดทรงดอกไม้ ตกแต่ง
            ร่างกาย เดินไปในน้ำอันไม่ขาดสาย ในแม่น้ำ
            คงคานี้ ท่านจักไปไหน ที่อยู่ของท่านอยู่ที่ไหน.

เพื่อจะแสดงเนื้อความที่เปรตนั้นและ โกสิยมหาอำมาตย์
กล่าวแล้ว พระสังคิตติกาจารย์จึงกล่าวคาถาความว่า

            เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้าน

            จุนท์ฐฐิละ อันอยู่ในระหว่างแห่งवासภคามกับ
            เมืองพาราณสี แต่บ้านนั้นอยู่ใกล้เมืองพาราณสี
            มหาอำมาตย์อันปรากฏชื่อว่าโกสิยะเป็นเปรต
            นั้นแล้ว ได้ให้ข้าวสัตว์และคู่ผ้าสี่เหลืองแก่เปรต
            นั้น เมื่อเรือหยุดเดิน ได้ให้ข้าวสัตว์และคู่ผ้าแก่
            อุบาสก เมื่อคู่ผ้าอันโกสิยะอำมาตย์ให้ช่างกลับ
            แล้ว ฟ้านุ่งผ้าห่มก็ปรากฏแก่เปรตทันที ภายหลัง
            เปรตนั้นนุ่งห่มผ้าดีแล้ว   ทัดทรงดอกไม้ตบแต่ง

ร่างกายด้วยอาการ ทัทธิณาย่อมเข้าไปสำเร็จ
แก่เปรตนั้น ผู้อยู่แล้วในทีนั้น เพราะฉะนั้น
บัณฑิตผู้มีปัญญา พึงให้ทัทธิณาบ่อย ๆ เพื่อ
อนุเคราะห์แก่เปรตทั้งหลาย

เปรตเหล่านี้ บางพวกนุ่งผ้าขี้ริ้วขาด
รุ่งริ่ง บางพวกนุ่งผม หลีกไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่เพื่อ
หาอาหาร บางพวกวิ่งไปแม่ในที่ไกลไม่ได้แล้ว
กลับมา บางพวกสลบแล้วเพราะความหิวกระ-
หาย นอนกลิ้งไปบนพื้นดิน บางพวกล้มลงที่
แผ่นดินในที่ตนวิ่งไปนั้น ร้องให้รำไรว่า เมื่อก่อน
เราทั้งหลายไม่ได้ทำกุศลไว้ จึงได้ถูกไฟคือความ
หิวและความกระหายเผาอยู่ ถูกถูกไฟเผาแล้ว
ในที่ร้อน เมื่อก่อน พวกเรามีกรรมอันลามก เป็น
หญิงแม่เรือนมารดาทารกในตระกูล เมื่อไทย
กรรมทั้งหลายมีอยู่ไม่กระทำที่พึงแก้ตน เออ
ก็ข้าวและน้ำมีมากแต่เราไม่กระทำการแจกจ่าย
ให้ทาน และไม่ได้อะไรในบรรพชิตทั้งหลาย
ผู้ปฏิบัติชอบ อยากทำแต่กรรมที่คนดีไม่พึงทำ
เป็นคนเกียจคร้านใคร่แต่ความสำราญและกินมาก
ให้แต่เพียงโภชนะก้อนหนึ่ง ด่าปฤคาหผู้รับ
อาหาร เรือน พวกทาสีทาสและผ้าอาภรณ์ของ

เราเหล่านั้น ไม่สำเร็จประโยชน์แก่พวกเรา พวก
เขาไปบำเรอคนอื่นหมด เรามีแต่ส่วนแห่งทุกข์
เราจุติจากเปรตนี้แล้ว จักไปเกิดในตระกูลอัน
ต่ำช้าเลวทราม คือ ตระกูลจักสาน ตระกูลช่างรถ
ตระกูลนายพราน ตระกูลคนจับนาค ตระกูลคน
กำพร้าว ตระกูลช่างกลบก นี้เป็นคติแห่งความ
ตระหนี่ ส่วนทายกทั้งหลายผู้มีกุศลอันทำไว้แล้ว
ในชาติก่อน ปราศจากความตระหนี่ ย่อมยัง
สวรรค์ให้บริบูรณ์ และย่อมยังนันทวันให้
สว่างไสวรื่นรมย์แล้วในเวชยันตปราสาทสำเร็จ
ความปรารถนา ครั้นจุติจากเทวโลกแล้ว ย่อม
เกิดในตระกูลสูง มีโภคะมาก คือในตระกูลแห่ง
บุคคลมีเรือนยอด และปราสาทราชมณเฑียร มี
บัลลังก์อันลาดแล้วด้วยผ้าโกเชาว์ มีเหล่าบุรุษ
และสตรีถือพัดอันประดับแล้วด้วยแววหางนกยูง
คอยพัดอยู่ ในเวลาเป็นทารกก็ทัดทรงดอกไม้
ตบแต่งร่างกาย หมู่นุญาติและพี่เลี้ยงนางนมผลัด
กันน้อม ไม่ต้องลงสู่พื้น อันชนทั้งหลายผู้
ปรารถนาความสุข เข้าไปบำรุงอยู่ทั้งเช้าและเย็น
ตลอดชาติ ส่วนใหญ่แห่งเทวดาเหล่าไตรทศ
ชื่อว่านันทวัน อันเป็นสถานไม่เศร้าโศก นำ

รับนรมย์นี้ ย่อมไม่มีแก่ชนทั้งหลายผู้ไม่ได้ทำบุญ
ไว้ ย่อมมีแต่เฉพาะเหล่าชนผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว
เท่านั้น ความสุขในโลกนี้และในปรโลก ย่อมไม่มี
มีแก่เหล่าชนผู้ไม่ทำบุญ ความสุขในโลกนี้และ
โลกหน้า ย่อมมีเฉพาะแก่เหล่าชนผู้ทำบุญไว้
ปรารถนาความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าไตร-
ทศเทพ พึ่งทำบุญกุศลไว้ให้มาก เพราะว่าบุคคล
ผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมบันเทิงใจอยู่ในสวรรค์
เพียบพร้อมไปด้วยโภคสมบัติ.

จบ อภิขชมานเปตวัตถุที่ ๑

จุพวรรคที่ ๓

อรรถกถาอภิขชมานเปตวัตถุที่ ๑

เมื่อพระศาสดาเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร
ทรงปรารภเปตพรานคนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
อภิขชมาน วาริมฺหิ ดังนี้.

ได้ยินว่าในกรุงพาราณสี ได้มีพรานคนหนึ่งอยู่ในบ้าน
ชื่อว่า จุนทภูริละ เลยวาสกคาม ฝั่งแม่น้ำคงคาในด้านอีกทิศหนึ่ง
เขาล่าเนื้อในป่าอย่างเนื้อดำ ๆ กิน ที่เหลือเอาห่อใบไม้หามาเรื้อน
พวกเด็กเล็ก ๆ เห็นเขาที่ประตูบ้านจึงวิ่งเหยียดมือร้องขอว่า จง

ให้เนื้อฉัน จงให้เนื้อฉัน เขาได้ให้เนื้อแก่เด็กเหล่านั้นคนละน้อยๆ.
ภายหลังวันหนึ่ง พวกเด็กเห็นเขาที่ประตูบ้าน ผู้ไม่ได้เนื้อ ประดับ
ดอกราชพฤกษ์และหอบเอาไปบ้านเป็นจำนวนมาก จึงวิ่งเหยียด
มือร้องขอว่า จงให้เนื้อฉัน จงให้เนื้อฉัน เขาได้ให้ดอกนมแมว
แก่เด็กเหล่านั้นคนละดอก.

ครั้นสมัยต่อมา เขาทำกาละแล้วบังเกิดในหมู่เปรต เป็นผู้
เปลือยกายมีรูปร่างเกลียด เห็นเข้าน้ำสะอาดกลัว ไม่รู้จักข้าวและ
น้ำแม้แต่ในความฝัน ทัดทรงกำดอกราชพฤกษ์และดอกโกศุมบน
ศิระะ คิดว่าเราจักได้อะไร ๆ ในสำนักของพวกญาติในจันทกฐิลคาม
เมื่อน้ำในแม่น้ำคงคาไหลไม่ขาดสาย จึงเดินทวนกระแสเข้าไป. ก็
สมัยนั้น อำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสาร ชื่อว่า โกลิยะ ปราบ
ปัจฉินตนครซึ่งกำเรียบเสิบสานให้สงบแล้วก็กลับมา จึงส่งพล
บริวารมีพลช้าง ละพลม้าเป็นต้นไปทางบก ส่วนตนเองมาทางเรือ
ตามกระแสแม่น้ำคงคา เห็นเปรตนั้นกำลังเดินไปอย่างนั้น เมื่อจะ
ถามจึงกล่าวคาถาว่า :-

ดูก่อนเปรต ท่านเป็นผู้เปลือยกาย มี

ร่างกายเป็นเปรตกึ่งหนึ่ง ทัดทรงดอกไม้ ตกแต่ง

ร่างกายเดินไปในน้ำที่ไหลไม่ขาดสายในแม่น้ำ

คงคานี้ ท่านจักไปไหน ที่อยู่ของท่านอยู่ที่ไหน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อภิขุชานเน ได้แก่ ไม่แยกกัน
คือ ยังติดกันโดยกร่างเท้า. บทว่า วาริมฺหิ คงคาย ได้แก่ น้ำใน

แม่น้ำคงคา. บทว่า อิธ คือ ในที่นี้. บทว่า ปุพฺพทฺฐเปโตว ความว่า มีร่างกายข้างหน้ากึ่งหนึ่ง ไม่เหมือนเปรต คือเหมือนเทพบุตร ไม่นับเนื่องในกำเนิดเปรต. เพื่อจะเล็งคำถามว่า อย่างไร ? ท่านจึงกล่าวว่า เป็นผู้ตัดทรงดอกไม้ประดับประดา. อธิบายว่า ประดับประดาด้วยดอกไม้ คล้องไว้ที่ศีรษะ. บทว่า กสฺส วาโส ภวิสฺสตี ความว่า ที่อยู่ของท่าน อยู่ในบ้านไหน หรือในประเทศไหน ท่านจงบอกเรื่องนั้น.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงคำที่เปรตนั้นและโกถียอำมาตย์กล่าว ในกาลไร พระสังกิติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวคาถาว่า :-

เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้าน

จุนท์ภูลิละอันอยู่ในระหว่างวาสภคามกับกรุง

พาราณสี แต่บ้านนั้นอยู่ใกล้กรุงพาราณสี ก็

มหาอำมาตย์อันปรากฏชื่อว่า โกถียะเห็นเปรต

นั้นแล้ว ได้ให้ข้าวสตฺถุและกุฬ่าตีเหลืองแก่เปรต

นั้น เมื่อเรือหยุดเดินได้ให้ข้าวสตฺถุและกุฬ่าแก่

อุบาทกข้างกัลบก เมื่อกุฬ่าอันโกถียะให้ข้าง

กัลบกแล้ว ฟ้านุ่งผ้าห่มก็ปรากฏแก่เปรตทันที

ภายหลัง เปรตนั้นนุ่งห่มผ้าดีแล้ว ตัดทรงดอกไม้

ตกแต่งร่างกายด้วยอาภรณ์ ทักขินาย่อมสำเร็จ

แก่เปรตนั้นผู้อยู่ในที่นั้น เพราะฉะนั้น บัณฑิต

ผู้มีปัญญาพึงให้ทักษิณบ้อย ๆ เพื่ออนุเคราะห์

แก่เปรตทั้งหลาย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า. จุนทภูจิลิ ได้แก่ บ้านอันมีชื่อ
อย่างนั้น. บทว่า อนุตเร วาสภคามํ พาราณสี จ สนฺติเก ได้แก่
ในระหว่างวาสภคามและกรุงพาราณสี. จริงอยู่ บทว่า อนุตเร
วาสภคามํ พาราณสี จ สนฺติเก นี้ เป็นทุตติยาวิภคิ ใช้ในอรรถแห่ง
ฉัฏฐีวิภคิ เพราะประกอบด้วย อนุตรา ศัพท์. จริงอยู่ บ้านนั้น
อยู่ในที่ใกล้กรุงพาราณสีแล. ก็ในข้อนั้น มีอธิบายดังนี้ว่า ในระหว่าง
วาสภคามและกรุงพาราณสี ข้าพเจ้าจักไปบ้านชื่อว่า จุนทภูจิลิคาม
ไม่ไกลแต่กรุงพาราณสี.

บทว่า โกลิโย อิติ วิสฺสุโต ได้แก่ มีชื่อปรากฏอย่างนี้ว่า
โกลิยะ. บทว่า สตุตฺถุ ภตฺตญฺจ ได้แก่ ข้าว และภัต. บทว่า
ปีตกญฺจ ยุกฺ อทา ความว่า ได้ให้คู่ผ้าคู่หนึ่งสีเหลือง คือ สีเหมือน
ทองคำ. หากเมื่อเขาถามว่า ได้ให้เมื่อไร ? จึงกล่าวตอบว่า ได้ให้
เมื่อเรือหยุด. บทว่า กปฺปกสฺส อทาปิยิ มีวาจาประกอบความว่า
ได้หยุดเรือซึ่งกำลังแล่น ได้ให้แก่อุบาสกช่างกัลบกคนหนึ่งในที่นั้น
เมื่อโกลิยอำมาตย์ให้คู่ผ้านั้น. บทว่า จาเน คือ โดยทันที ได้แก่
ในขณะที่นั้นนั่นเอง. บทว่า เปตสฺส ทิสฺสธ ความว่า ได้ปรากฏใน
ร่างของเปรต คือ ฟ้านุ่งและผ้าห่มได้สำเร็จแก่เปรตนั้น. ด้วยเหตุนี้
ท่านจึงกล่าววว่า ภายหลังเปรตนั้นนุ่งห่มดีแล้ว ทัดทรงดอกไม้
ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องอาภรณ์ อธิบายว่า นุ่งห่มผ้าดีแล้ว ประดับ

ประคาคงแต่งด้วยอาภรณ์คือดอกไม้. บทว่า **จานะ จิตสุต เปตสุต อุปกปฺปต** ความว่า ก็เพราะทักษิณานั้นตั้งอยู่ในฐานะอันควรแก่ พระทักษิณียบุคคล ย่อมสำเร็จ คือ ได้ถึงการประกอบเป็นพิเศษ แก่เปรตนั้น. บทว่า **ตสุมา ทชฺเชถ เปตานํ อหฺนุภฺย ปุณฺนํ** ความว่า พึงให้ทักษิณาบ่อยๆ เพื่ออนุเคราะห์เปรต คือ เพื่ออุทิศ เปรต.

ลำดับนั้น โกลิยมหาอำมาตย์นั้น เมื่อจะอนุเคราะห์เปรตนั้น จึงให้สำเร็จทานวิธีมาตามกระแสน้ำ เมื่อพระอาทิตย์อุทัยได้ถึง กรุงพาราณสี. ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาทางอากาศ เพื่อ อนุเคราะห์เปรตเหล่านั้น ได้ประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ฝ่าย โกลิยมหาอำมาตย์ลงจากเรือแล้ว หารัษารำเรียง นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ขอพระองค์ ทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ เพื่ออนุเคราะห์ ข้าพระองค์. พระศาสดาทรงรับด้วยคุษณีภาพ. โกลิยมหาอำมาตย์ นั้นได้ทราบที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับแล้ว จึงให้สร้างสาขามณฑปใหญ่ในภูมิภาคนำรึนรมย์ในขณะนั้นนั่นเอง ให้ประดับประดาด้วยผ้าต่างชนิดอันวิจิตรด้วยสีย้อมต่างๆ ทั้งเบื้องบน และด้านข้างๆ ทั้ง ๔ ด้าน ได้ให้ปูอาสนะถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าในที่นั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งบนอาสนะที่ ตกแต่งไว้.

ลำดับนั้น มหาอำมาตย์นั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
บูชาด้วยสักการะมิของหอมและดอกไม้เป็นต้น ถวายบังคมแล้ว
นั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลคำที่ตนกล่าวและคำโต้ตอบ
ของเปรตในหนหลัง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงพระดำริว่า ขอสงฆ์จงมา. พร้อมกับที่พระองค์ทรงพระดำริ
นั้นแล ภิกษุสงฆ์อันพุทธานุภาพกระตุ้นเตือน จึงพากันแวดล้อม
พระธรรมราชา คุณรุ่งหงส์ทองพากันแวดล้อมพญาหงส์ธรรม.
ในขณะนั้นนั่นเอง มหาชนพากันประชุมด้วยถ้อยคำ จักมีพระธรรม
เทศนาอันยิ่ง. มหาอำมาตย์เห็นด้วยดังนั้นมีจิตเลื่อมใส จึงอภัส
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ให้อิมหน้าด้วยขาทนียะ
และโกชนียะอันประณีต. พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยพระกระยาหาร
เสร็จแล้ว เพื่ออนุเคราะห์มหาชนจึงทรงอธิษฐานว่า ขอคนชาวบ้าน
ใกล้กรุงพาราณสีจงประชุมกันเถิด. ก็มหาชนทั้งหมดนั้นได้ประชุม
กันด้วยกำลังพระฤทธิ. และพระองค์ได้ทรงทำเปรตเป็นอันมาก
ให้ปรากฏแก่มหาอำมาตย์. บรรดาเปรตเหล่านั้น บางพวกนุ่งผ้า
ท่อนเก่าขาดวิน บางพวกเอาผมของตนเองปิดอวัยวะที่ละอาย
บางพวกเปลือยกายมีรูปเหมือนตอนเกิด ถูกความหิวกระหาย
ครอบงำ มีหนังหุ้มห่อไว้ มีร่างกายเพียงแต่กระดูก เทียวหมุนเคี้ยว
ไปข้างโน้นข้างนี้ ปรากฏแก่มหาชนโดยประจักษ์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรุ้งแต่งอิทธากิสังขาร
คือบันดาลด้วยพระฤทธิ โดยประการที่เปรตเหล่านั้นประชุมพร้อม

กันประกาศความชั่วที่ตนทำแก่มหาชน. พระสังคีติกาจารย์เมื่อจะแสดงเนื้อความนั้น จึงได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า :-

เปรตเหล่าอื่น บางพวกนุ่งผ้าซีริ้วขาด
รุ่งริ่ง บางพวกนุ่งผม หลีกไปยังทิศน้อยทิศใหญ่
เพื่อหาอาหาร บางพวกวิ่งไปแม้นในที่ไกล ไปได้
ก็กลับมา บางพวกสลบแล้ว เพราะความหิว
กระหาย นอนกลิ้งเกลือกบนพื้นดิน บางพวก
ล้มลงที่แผ่นดินในที่ที่คนวิ่งไปนั้น ร้องให้รำไร
ว่า เราทั้งหลายไม่ได้ทำกุศลไว้ในกาลก่อน จึง
ได้ถูกไฟคือ ความหิว ความกระหายเผาอยู่ ดู
ถูกไฟเผาในที่ร้อน เมื่อก่อนพวกเรามีกรรมอัน
ลามก เป็นหญิงแม่เรือนมารดาทารกในตระกูล
เมื่อไทยธรรมทั้งหลายมีอยู่ ไม่กระทำที่พึงแก้ตน.
เออ ก็ข้าวและน้ำมีมาก แต่เราไม่ทำการแจกจ่าย
ให้ทานและไม่ได้ให้อะไร ๆ ในบรรพชิตผู้
ปฏิบัติชอบ อยากทำแต่กรรมที่คนดีเขาไม่ทำ
เกียจคร้าน ใคร่แต่ความตำราญ และกินมาก
ให้แต่เพียงโภชนะก้อนหนึ่ง คำว่าปฏิบัติหาคผู้รับ
โภชนะ. เรือน ทาส ทาสี และเครื่องอาภรณ์ของ
เราเหล่านั้น ไม่สำเร็จประโยชน์แก่พวกเรา
พวกเขาไปบำเรอคนอื่นหมด พวกเรามีแต่ส่วน

ของความทุกข์ เราจุติจากเปรตนี้แล้วจักไปเกิด
ในตระกูลอันต่ำช้าเลวทราม คือ ตระกูลจ๊กสถาน
ตระกูลช่างรถ ตระกูลนายพราน ตระกูลคน
จัญทาล ตระกูลคนกำพร้าว ตระกูลช่างกลบ
นี้เป็นคติของความตระหนี่. ส่วนทายกทั้งหลาย
ผู้ได้ทำกุศลไว้ในชาติก่อน ปราศจากความ
ตระหนี่ ย่อมทำสวรรค์ให้บริบูรณ์ และย่อมทำ
สวนนันทวันให้สว่างไสว รื่นรมย์อยู่เวชยันต-
ปราสาท สำเร็จความปรารถนาในสิ่งที่น่าใคร่
ครั้งจุติจากเทวโลกแล้ว ย่อมเกิดในตระกูลสูง
มีโภคะมาก คือ ในตระกูลคนมีเรือนยอด และ
ปราสาทราชมณเฑียร มีบัลลังก์ลาดด้วยผ้า
โกเขาว มีเหล่าบุรุษและสตรีถือพัดอันประดับ
ด้วยแฉวงนกยูง คอยพัดอยู่. ในเวลาเป็นทารก
ก็ทัดทรงดอกไม้ ตกแต่งร่างกาย หมู่ญาติ พี่เลี้ยง
นางนมผลัดกันอุ้ม ไม่ต้องลงสู่พื้นดิน อันชน
ผู้ปรารถนาความสุขเข้าไปบำรุงอยู่ทั้งเช้าและ
เย็นตลอดชาติ. สวนใหญ่ของเทวดาเหล่าไตรทศ
ชื่อว่านันทวัน เป็นสถานที่ไม่เศร้าโศก นำ
รื่นรมย์นี้ ย่อมไม่มีแก่ชนผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ ความ
สุขในโลกนี้และโลกหน้า ย่อมมีเฉพาะแต่คนผู้

**ทำบุญไว้ ผู้ปรารถนาความเป็นสหายแห่งเทวดา
เหล่าไตรทศ พึ่งทำบุญกุศลไว้ให้มาก เพราะว่า
บุคคลผู้ทำบุญไว้ย่อมบันเทิงใจอยู่ในสวรรค์
เพียบพร้อมด้วยโภคสมบัติ.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สาตุนฺนวสนา** แปลว่า นุ่งผ้าจีวร
รุ่งริ่ง. บทว่า **เอเก** แปลว่า บางพวก. บทว่า **เกสนิวาสนา** แปลว่า
เอาผมนั้นแหละปิดอวัยวะที่น่าอาย. บทว่า **ภตฺตตาย คจฺจนฺตติ** ความว่า
หยุดอยู่เฉพาะที่ไหน ๆ ไม่ได้ ย่อมเดินไปเพื่อต้องการอาหารด้วย
หวังใจว่า ไฉนพวกเราไปจากนี้แล้ว จะพึงได้อะไร ๆ จะเป็นอาหาร
ที่เขาทิ้งก็ตาม อาเจียนก็ตาม ครรภมตทินเป็นต้นก็ตาม ในที่ใด
ที่หนึ่ง. บทว่า **ปกฺกมฺนฺตติ ทิสฺสตีลล** ความว่า. หลีกจากทิศไปสู่ทิศอื่นที่
มีระยะห่างหลายโยชน์.

บทว่า **ทฺุเร** แปลว่า ในที่ไกลมาก. บทว่า **เอเก** ได้แก่ เปรด
บางพวก. บทว่า **ปชาวิตฺตวา** ได้แก่ วิ่งเข้าไปเพื่อต้องการอาหาร.
บทว่า **อลทฺุชาว นินฺวตฺุตฺุเร** ความว่า ครั้นไม่ได้ข้าวหรือน้ำดื่มอะไร ๆ
เลยก็พากันกลับ. บทว่า **ปมฺุจฺจิตฺา** ความว่า เกิดสลับเพราะความ
ทุกข์อันเกิดแต่ความหิวและความกระหายเป็นต้น. บทว่า **ภนฺุตา**
แปลว่า กลิ้งเกลือกไป. บทว่า **ภฺุมิมิ ปฺุทฺุสิมฺุภิตฺา** ความว่า เมื่อความ
สลับนั้นนั้นแลเกิดขึ้น ก็ซุบซิดลุ่มลงบนแผ่นดิน เหมือนบุคคลยื่น
ขว้างก้อนดินลงไปฉะนั้น

บทว่า **ตตุล** คือในที่ที่ตนเดินไป. บทว่า **ภูมียิ ปฏิสุมภิตา** ความว่า ล้มลงบนภาคพื้น เพราะไม่สามารถจะทรงตัวอยู่ได้ ด้วยความทุกข์อันเกิดแต่ความหิวเป็นต้น เหมือนตกไปในห้วงะนั้น. หรือว่าในที่ที่ไปนั้น เป็นผู้หมดหวังเพราะไม่ได้อาหารเป็นต้น ก็ล้มลงบนภาคพื้น เหมือนถูกใคร ๆ โยนตีตรงหน้า. บทว่า **ปุพฺพเพ** **อกตกลุยาณา** แปลว่า ผู้ไม่ได้ทำคุณความดีอะไรไว้ในภพก่อน. บทว่า **อภฺคิตทฺตฺตฺตาว** **อาตเป** ความว่า ถูกไฟคือความหิวกระหายแผดเผา ย่อมเสวยทุกข์อย่างมหันต์ เหมือนถูกไฟเผาในที่ร้อนในฤดูแล้ง.

บทว่า **ปุพฺพเพ** คือในอดีตภพ. บทว่า **ปาปชฺรฺมมา** ได้แก่ ชื่อว่าผู้มีสถานะอันลามก เพราะมีความริษยา และความตระหนี่เป็นต้น. บทว่า **มรณิ** ได้แก่ หญิงผู้เป็นแม่เรือน. บทว่า **กฺลฺมฺมาตโร** ได้แก่ ผู้เป็นมารดาของทารกในตระกูล หรือเป็นมารดาของบุรุษในตระกูล. บทว่า **ทีป** แปลว่าที่พึง อธิบายว่า บุญ. จริงอยู่ บุญนั้นท่านเรียกว่า **ปติฏฺฐา** เพราะเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในสุคติ. บทว่า **นากมฺห** แปลว่า ไม่ทำไว้แล้ว.

บทว่า **ปฺหฺต** แปลว่า มาก. บทว่า **อนฺนปฺนํปิ** ได้แก่ ข้าวและน้ำ. ศัพท์ว่า **สุ** ในบทว่า **อปีสุสุ** **อวิกิริยติ** เป็นเพียงนิบาต. เออก็ข้าวแลน้ำเราไม่ได้กระทำ คือ หิงเสีย. บทว่า **สมฺมุคฺคเต** ได้แก่ เมื่อเราดำเนินชอบคือปฏิบัติชอบ. บทว่า **ปฺพฺพชิต** แปลว่า แก่นักบวช. จริงอยู่ บทว่า **ปฺพฺพชิต** นี้เป็นสัตตมีวิภคิ ใช้ในอรรค จตุตถีวิภคิ. อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า เมื่อบรรพชิตผู้ดำเนินชอบ

มีอยู่ คือ เมื่อได้บรรพชิต. บทว่า **น จ กิญจิ อทมุหเส** ความว่า พวกเปรตผู้ถูกความเดือดร้อนครอบงำกล่าวว่า เราไม่ได้ให้ไทยธรรม แม้เพียงเล็กน้อย.

บทว่า **อกุมมกามา** ความว่า ชื่อว่า **อกัมมกามะ** เพราะปรารถนาอกุศลกรรมที่คนดีทั้งหลายไม่พึงกระทำ หรือชื่อว่า **กัมมกามะ** เพราะปรารถนาอกุศลกรรมที่คนดีพึงทำ ชื่อว่า **อกัมมกามะ** เพราะไม่ปรารถนาอกุศลกรรม อธิบายว่า ไม่มีฉันทะในกุศลกรรม. บทว่า **อลสา** ได้แก่ เป็นคนเกียจคร้าน คือ ไม่มีความเพียรในการกระทำกุศล. บทว่า **สาทุกามา** ได้แก่ ปรารถนาสิ่งที่สำราญและอร่อย. บทว่า **มหุขมสา** แปลว่า ผู้กินจุ. แม้ด้วยบททั้ง ๒ ท่านแสดงไว้ว่า ได้โภชนะที่ดีและอร่อยแล้วไม่ให้อะไร ๆ แก่ผู้ต้องการ บริโภคเองเท่านั้น. บทว่า **อาโลปปิณฺฑททาตาโร** ได้แก่ ให้ก้อนข้าวแม่เพียงคำเดียว. บทว่า **ปฏิกุคฺเห** ได้แก่ ผู้รับก้อนข้าว นั้น. บทว่า **ปริภาสิมฺหเส** ได้แก่ กล่าวคดี อธิบายว่า คูหมีนและเหยี้ยหั้น.

บทว่า **เต ฆรา** มีอธิบายว่า ในกาลก่อน พวกเราได้กระทำความรักว่าเรือนของเรา เรือนเหล่านั้นตั้งอยู่ตามเดิม บัดนี้ สิ่งอะไร ๆ ก็ไม่สำเร็จแก่พวกเรา. แม้ในบทว่า **ตา จ ทาลีโย ตาเนวภรณานิ โน** นี้ ก็นัยนี้เหมือนกัน. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **โน** แปลว่า ก็พวกเรา. บทว่า **เต** ได้แก่ มีเรือนเป็นต้นเหล่านั้น. บทว่า **อลฺลเว ปริจาเรนฺติ** ความว่า กระทำการประกอบให้พิเศษ

ด้วยการบริโภคเป็นต้น. บทว่า มยฺ ทุกฺขสุส ภากิโน ความว่า พวกเปรตกล่าวติเตียนตนว่า ก็เมื่อก่อน พวกเราชวนขวยแต่การเล่นอย่างเดียว ละทิ้งสมบัติไม่รู้ที่ทำให้สมบัตินั้นติดตัวไป แต่บัดนี้เราเป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์อันเกิดแต่ความหิว และความกระหายเป็นต้น.

บัดนี้ เพราะเหตุที่สัตว์ทั้งหลายจูดิจากกำเนิดปรตแล้ว แม้จะเกิดในมนุษย์ ก็เป็นคนมีชาติเลว มีความประพฤติเหมือนคนกำพร้าทีเดียว ด้วยเศษแห่งวิบากกรรมนั้นนั่นแล เพราะฉะนั้น เพื่อจะแสดงความนั้น ท่านจึงกล่าว ๒ คาถาโดยนัยมีอาทิว่า เวณีวา ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เวณีวา ได้แก่ เกิดในตระกูลช่างสาน อธิบายว่า เป็นช่างสานไม้ไผ่ ช่างสานไม้้อ. วา ศัพท์มีอรรถไม่แน่นอน. บทว่า อวณฺญา แปลว่า คูหมั่น อธิบายว่า คูแกลน. บาลีว่า วมฺภนา ตัดพ้อ ดังนี้ก็มี อธิบายว่า ถูกผู้อื่นเบียดเบียน. บทว่า รตฺถาริ ได้แก่ ช่างหนัง. บทว่า ทุกฺกุภิกกา ได้แก่ ผู้มักประทุษร้ายมิตร คือผู้เบียดเบียนมิตร. บทว่า จณฺฑาทิ แปลว่า เป็นคนชาติจัญฑาล. บทว่า กปฺภนา ได้แก่ วนพิภ คือผู้ได้รับความสงสารอย่างยิ่ง. บทว่า กปฺปกา ได้แก่ เกิดในตระกูลช่างกัลบก ในบททั้งปวงมีวาจาประกอบความว่า มีบ่อย ๆ อธิบายว่า ย่อมเกิดในตระกูลต่ำเหล่านี้แล้ว ๆ เล่า ๆ.

บทว่า เตสุ เตเสวฺว ชายนฺติ ความว่า เกิดในปรตทั้งหลาย เพราะมลทิน คือความตระหนี่ จูดิจากปรตแล้วบังเกิดในตระกูล

คนกำพร้าแม่พวกอื่น มีตระกูลนายพราน และตระกูลคนเทหยากเขื่อ ซึ่งถูกตัดพ้อมาก และเข็ญใจอย่างยิ่งอันเป็นตระกูลต่ำ. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า นี่เป็นคติของตนตระหนี่ ดังนี้.

พระสังคีติกาจารย์ครั้งแสดงคติของสัตว์ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้
อย่างนี้ บัดนี้เพื่อจะแสดงคติของคนผู้ทำบุญไว้ จึงกล่าวคาถา
๗ คาถาว่า ก็ผู้ได้ทำคุณงามความดีไว้ในปางก่อน ดังนี้เป็นต้น.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สกุคฺคํ เต ปริปุเรนุติ** ความว่า ทายก
ทั้งหลายได้ทำคุณงามความดีไว้ในชาติก่อน ยินดียิ่งในบุญอัน
ว่าด้วยการให้ทาน ปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ย่อมทำ
สวรรค์ คือ เทวโลกให้บริบูรณ์ ด้วยรูปสมบัติของตนและด้วย
บริวารสมบัติ. บทว่า **อภาสนุติ จ นนุทนํ** ความว่า ไม่ใช่ทำ
นันทวันให้บริบูรณ์อย่างเดียวกันเท่านั้น โดยที่แท้ ย่อมครอบงำ
นันทวันแม้สว่างไสว อยู่ตามสภาวะด้วยรัศมีแห่งต้นกัลปพฤกษ์
เป็นต้น และให้ว่างไสวโชติช่วงด้วยความโชติช่วงแห่งฟ้าและ
อาภรณ์ ละด้วยรัศมีแห่งร่างกายของตน.

บทว่า **กามกามิโน** ความว่า มีเครื่องใช้สอยตามปรารถนา
ในกามคุณตามที่ต้องการ. บทว่า **อุจฺจจากุเลสุ** ได้แก่ ตระกูลสูง
มีตระกูลกษัตริย์เป็นต้น. บทว่า **สโภเคสุ** ได้แก่ มีสมบัติมาก.
บทว่า **ตโต จุตฺตา** ความว่า ครั้นจุติจากเทวโลกนั้นแล้ว

บทว่า **ภูฏาคารเ จ ปาสาท** ได้แก่ ในภูฏาคารและปราสาท.
บทว่า **พีชิตฺตฺกา** ได้แก่ มีเรือนร่างที่ถูกเขาพัดวิวอยู่. บทว่า

โมรหตุเถติ ได้แก่ ถือพัควิชณีประดับด้วยแหวนทอง. บทว่า
ยสสุลิน อธิบายว่า มีบริวารรื่นรมย์อยู่.

บทว่า องฺกโต องฺก คจฺจนฺติ ความว่า แม้ในเวลาเป็นทารก
พวกญาติและนางนมพากันกะเดียดไป อธิบายว่า ไม่ไปตามพื้นดิน.
บทว่า อุปฺติฏฺฐนฺติ แปลว่า คอยบำรุงอยู่. บทว่า สุเขลิน ได้แก่
ผู้ปรารถนาความสุข อธิบายว่า คอยบำบัดทุกข์แม้มีประมาณน้อยกว่า
ความหนาวหรือความร้อนอย่าได้มี.

บทว่า นยิทํ กตฺปฺลฺยณํ ความว่า สวนใหญ่ของเทวดา
ดาวดึงส์เหล่าไตรทศ ชื่อว่า นันทวัน โกลีปาใหญ่นี้ ไม่มีความ
เศร้าโศก น่ารื่นรมย์ใจ ไม่มีแก่ผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ อธิบายว่า ผู้ที่
ไม่ได้บุญไว้ไม่อาจได้.

ด้วยบทว่า อธิ นี้ ท่านกล่าวหมายเอาผู้ที่ได้ทำบุญไว้เป็น
พิเศษในมนุษย์โลกนี้. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า อธิ คือในปัจจุบัน.
บทว่า ปรตฺถ คือ ในสัมปรายภพ.

บทว่า เตลฺลํ ได้แก่ อันเทพทั้งหลายตามที่กล่าวแล้วนั้น.
บทว่า สหฺพฺยกาแมนํ ได้แก่ ปรารถนาความเป็นสหาย. บทว่า
โภคสมฺมุคฺคินํ ได้แก่ ผู้ประกอบด้วยโภคะทั้งหลาย อธิบายว่า ผู้
เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ บันเทิงใจอยู่. คำที่เหลือ
มีเนื้อความง่ายทั้งนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร ตามควร
แก่อัครยาศย์ของมหาชน ผู้ประชุมกันในที่นั้น มีโกถียอำมาตย์เป็น

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 364

ประมุข ผู้มีใจสลด ในเมื่อเปรตเหล่านั้นประกาศถึงคดีของกรรม

ที่ตนทำไว้โดยทั่วไป และ คดีของบุญกรรมด้วยประการอย่างนี้.

ในเวลาจบเทศนา สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ได้ตรัสรู้ธรรม ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอภิขมานเปตวัตถุที่ ๑

๒. ฐานวาสีเถรเปตวัตถุ

ว่าด้วยพระเถระทำทานอุทิศถึงเปรต

[๑๑๒] พระเถระชาวอุทฺทนนครรูปหนึ่ง อยู่ที่
ภูเขาสานุวาสี มีนามว่า โปฏฐปาทะ เป็นสมณะ
ผู้มีอินทรีย์อันอบรมดีแล้ว มารดาบิดาและพี่ชาย
ของท่านเกิดในยมโลก เสวยทุกขเวทนา เพราะ
ทำกรรมลามก จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เปรต
เหล่านั้นถึงทุกคืน มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบากยิ่ง
นัก เปลือยกายชুবผอม มีความเกรงกลัวสะดุ้ง
หวาดเสียวมาก มีภาระงานทารุณ ไม่อาจแสดงตน
แก่พระเถระได้ เปรตผู้เป็นพี่ชายของท่านคนเดียว
เปลือยกายรีบไปนั่งคุกเข่าประนมมือแสดงตน
แต่พระเถระ พระเถระไม่ใส่ใจถึง เป็นผู้นิ่งเดิน
เลยไป เปรตนั้นจึงบอกให้พระเถระรู้ว่า ข้าพเจ้า
พี่ชายของท่านไปสู่เปตโลก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
มารดาบิดาของท่านเกิดในยมโลกเสวยทุกข์
เพราะทำบาปกรรม จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก
เปรตผู้เป็นมารดาบิดาของท่านทั้งสองนั้น มีช่อง
ปากเท่ารูเข็ม ลำบากมาก เปลือยกาย ชুবผอม
มีความเกรงกลัวสะดุ้งหวาดเสียวมาก มีภาระงาน

ทารุณ ไม่อาจแสดงตนแก่ท่าน ขอท่านจงเป็น
ผู้มีความกรุณา อนุเคราะห์แก่มารดาบิดา จงให้
ทานแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้พวกเรา พวกเรา
ผู้มีภาระงานอันทารุณ จักยังอัตภาพให้เป็นไปได้
เพราะทานอันท่านให้แล้ว

พระเถระกับภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป เทียวไป
บิณฑบาตแล้ว กลับมาประชุมในที่เดียวกัน
เพราะเหตุแห่งภักติกิจ พระเถระจึงกล่าวกะภิกษุ
ทั้งหมดนั้นว่า ขอทานทั้งหลายจงให้ภักตอาหารที่
ท่านได้แล้วแก่ผมเถิด ผมจักทำสังฆทานเพื่อ
อนุเคราะห์ญาติทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นจึงมอบ
ถวายพระเถระ พระเถระนิมนต์สงฆ์ถวายสังฆ-
ทานแล้ว อุทิศส่วนกุศลไปให้มารดาบิดาและ
พี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่
ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายจงมีความ
สุขเถิด ในลำดับที่อุทิศให้นั่นเอง โภชนะอัน
ประณีต สมบูรณ์ มีแกงและกับหลายอย่าง เกิด
ขึ้นแก่เปรตเหล่านั้น

ภายหลัง เปรตผู้เป็นพี่ชายมีผิวพรรณดี
กำลัง มีความสุข ได้ไปแสดงตนแก่พระเถระ
แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ โภชนะอันมาก

มายที่พวกข้าพเจ้าได้แล้ว แต่ขอท่านจงดูข้าพเจ้า
ทั้งหลายยังเป็นคนเปลือยกายอยู่ ขอท่านจง
พยายามให้ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ผ้านุ่มผ้าห่มด้วย
เถิด พระเถระเลือกเก็บผ้าจากกองหยากเยื่อเอา
มาทำจีวรแล้ว ถวายสงฆ์อันมาแล้วจากจาคูรทิศ
ครั้งถวายแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดา
และพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอทานนี้จงสำเร็จ
แก่ญาติทั้งหลาย ขอพวกญาติของเราจงมีความ
สุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง ผ้าทั้งหลาย
ได้เกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้น

ภายหลัง เปรตเหล่านั้นนุ่งห่มผ้าเรียบร้อย
แล้ว ได้มาแสดงตนแก่พระเถระกล่าวว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายมีผิวพรรณดี มีกำลัง
มีความสุข มีผ้านุ่มผ้าห่มมากกว่าผ้าที่มีในแคว้น
ของพระเจ้านันทราช ผ้านุ่มผ้าห่มทั้งหลายของ
พวกเรา ไพบูลย์และมีค่ามาก คือ ผ้าไหม ผ้า
ขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าป่าน ผ้าย้าย
แกมไหม ผ้าเหล่านั้นแขวนอยู่ในอากาศ ข้าพเจ้า
ทั้งหลายเลือกนุ่งห่มแต่ผืนที่พอใจ (แต่ว่าพวก
ข้าพเจ้ายังไม่มีบ้านเรือนอยู่) ขอท่านจงพยายาม
ให้พวกข้าพเจ้าได้บ้านเรือนเถิด พระเถระสร้าง

ภูฏีอันมุ่งด้วยไปไม้ แล้วได้ถวายสงฆ์ซึ่งมาแต่
จาตุรทิศ ครั้นแล้วได้อุทิศส่วนกุศลให้มารดา
บิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผลแห่งการ
ถวายภูฏีนี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวก
ญาติของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการ
อุทิศนั่นเอง เรือนทั้งหลาย คือ ปราสาทและเรือน
อย่างอื่น ๆ อันบุญกรรมกำหนดแบ่งไว้เป็น
ส่วน ๆ เกิดขึ้นแล้วแก่ปรตเหล่านั้น เรือนของ
พวกเราในเปตโลกนี้ ไม่เหมือนกับเรือนใน
มนุษยโลก เรือนของพวกเราในเปตโลกนี้ งาม
รุ่งเรืองสว่างไสวไปทั่วทั้ง ๘ ทิศ เหมือนเรือน
ในเทวโลก แต่พวกเรา还没有น้ำดื่ม ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ขอท่านจงพยายามให้พวกข้าพเจ้าได้น้ำ
ดื่มด้วยเถิด พระเถระจึงตักน้ำเต็มชम्मกรก แล้ว
ถวายสงฆ์ซึ่งมาแต่จาตุรทิศ ครั้นแล้วได้อุทิศ
ส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศ
เจตนาว่า ขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติของ
เรา ขอพวกญาติของเราจงมีความสุขเถิด ใน
ลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง น้ำดื่มคือสระโบกขรณี
กว้าง ๔ เหลี่ยม ลึก มีน้ำเย็น มีท่าราบเรียบ ดี
น้ำเย็นมีกลิ่นหอมหาที่เปรียบมิได้ ดาราฉายด้วย

กอบุทุมและอุบล เต็มด้วยละอองเกษรบัวอันร่วง
บนวารี ได้เกิดขึ้น เปรตเหล่านั้นอาบและดื่มกิน
ในสระนั้นแล้ว ไปแสดงตนแก่พระเถระแล้ว
กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ น้ำดื่มของพวกเขา
ข้าพเจ้ามากเพียงพอแล้ว บาปย่อมผลัดผลเป็น
ทุกข์แก่พวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าพากันเที่ยวไป
ลำบากในภูมิภาคอันมีก้อนกรวดและหน่อหญ้าคา
ขอท่านพยายามให้พวกข้าพเจ้าได้ยานอย่างใด
อย่างหนึ่งเถิด พระเถระได้รองเท้าแล้ว ถวายสงฆ์
ซึ่งมาแต่จตุรทิศ ครั้นแล้วอุทิศส่วนกุศลให้
มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผล
ทานนี้จงสำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวกญาติ
ของเราจงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศ
นั่นเอง เปรตทั้งหลายได้พากันมาแสดงตนให้
ปรากฏด้วยรถ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
พวกข้าพเจ้าเป็นผู้อันท่านอนุเคราะห์แล้ว ด้วย
การให้ข้าว ฝ้านุ่งผ้าห่ม เรือน น้ำดื่ม และยาน
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายจึงมาเพื่อจะไหว้
ท่านผู้เป็นมุณีมีความกรุณาในโลก.

จบ สานุวาสีเถรเปตวัตถุที่ ๒

อรรถกถาสานุวาทีเถรเปตวัตถุที่ ๒

เมื่อพระคาสดาประทับอยู่ ในพระเวฬุวันมหาวิหาร ทรง
พระปรารภปรตผู้เป็นญาติ ของท่านพระสานุวาทีเถระ จึงตรัส
พระธรรมเทศนานี้มีคำเริ่มต้นว่า กุณฺฐินาคริโย เถโร ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี พระราชโอรส
ของพระราชาทรงพระนามกิตวะ ทรงกรีธาในพระราชอุทยาน
เมื่อเสด็จกลับทรงทอดพระเนตรเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า พระองค์
หนึ่งนามว่า สุเนตต์ กำลังเที่ยวบิณฑบาต ออกจากพระนคร เป็น
ผู้เฝ้าด้วยความเมา เพราะความเป็นใหญ่ มีจิตคิดประทุษร้ายว่า
สมณะโสดนี้ ไม่กระทำอัญชลีอะไร ๆ แก่เรา เดินไป เสด็จลงจาก
คอช้างแล้ว ถามว่า ท่านได้บิณฑบาตบ้างไหม? จึงรับบาตรจากมือ
แล้ว ทุ่มลงที่พื้นดินให้ตกไป. ลำดับนั้น พระราชโอรสนั้นมีความ
อาฆาตในฐานะอันไม่สมควร มีจิตคิดประทุษร้าย พระปัจเจก-
พุทธเจ้านั้น ผู้ไม่แสดงความวิการ เพราะท่านถึงความคงที่ ผู้
มีจิตผ่องใส อันตกแต่ง (ประกอบ) ด้วยโสมนัสเวทนา แผลไปด้วย
อำนาจกรุณา ตรวจดูอยู่ในที่ทุกสถาน จึงตรัสว่า ท่านไม่รู้จักเรา
ผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากิตวะดอกหรือ ท่านมองดูอยู่
จะทำอะไรเราได้ เมื่อไม่อาจจึงหลีกไป. ก็พอพระราชโอรสหลีกไป

เท่านั้น ก็เกิดความร่ำร้อนในร่างกายเป็นกำลัง เปรียบเหมือน
ความร่ำร้อนแห่งไฟในนรก. เพราะวิบากกรรมนั้น พระราชโอรส
นั้น จึงมีกายถูกความร้อนเป็นอันมากครองงำ ถูกทุกขเวทนา
อย่างแรงกล้าเสียดแทง ทำกาละแล้ว บังเกิดในอเวจีมหานรก.

พระราชโอรสนั้น นอนหงาย นอนคว่ำ กลิ้งเกลือก พลิกขวา
พลิกซ้าย โดยประการเป็นอันมากในที่นั้น ใหม้อยู่ ๘๔,๐๐๐ ปี จุติจาก
อัตรภาพนั้นแล้ว เสวยทุกข์อันเกิดแต่ความหิวกระหาย ในหมู่เปรต
ตลอดกาลนับประมาณมิได้ จุติจากอัตรภาพนั้นแล้ว ในพุทธรูปบาท
กาลนี้ บังเกิดในกัฏฐคาม กิลักฺษณทินคร, เขาเกิดญาณอันระลึก
ชาติได้, เพราะเหตุนั้น เขาเมื่ออนุสรณ์ถึงทุกข์ที่ตนเคยเสวยใน
กาลก่อน แม้เจริญวัยแล้ว ก็ไม่ยอมไปจับปลากับพวกหมู่ญาติ
เพราะกลัวบาป. เมื่อพวกญาติเหล่านั้นพากันไป เขาก็แอบเสีย
ไม่ปรารถนาจะฆ่าปลา และเขาก็ไปทำลายข้าว หรือจับปลาเป็น ๆ
มาปล่อยในน้ำเสีย พวกญาติ เมื่อไม่ชอบใจการกระทำเช่นนั้นของ
เขา จึงไล่เขาออกจากบ้าน. แต่เขามีพี่ชายอยู่คนหนึ่ง ซึ่งมีความ
รักเขามาก.

สมัยนั้น ท่านพระอานนท์ อาศัฏฐทินคร อยู่ในसानุบรรพต.
ลำดับนั้น บุตรชาวประมงนั้น ถูกพวกญาติทอดทิ้ง เทียวร่ำร้อน
ไปทุกแห่งที่ถึงสถานที่แห่งนั้นแล้ว เข้าไปหาพระเถระในเวลาฉัน
ภัตตาหาร พระเถระถามเธอแล้ว รู้ว่าเธอต้องการอาหาร จึงให้
ภัตตาหารแก่เธอ เธอบริโภครภัตตาหารเสร็จแล้ว รู้เรื่องนั้นแล้ว

รู้ถึงความเลื่อมใสในธรรมกถา จึงกล่าวว่า จักบวชใหม่คุณ ?
เธอเรียนถวายว่า จักบวช ขอรับ. พระเถระ ครั้นให้เธอบรรพชา
แล้ว พร้อมกับเธอ ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า. ลำดับนั้น พระ-
ศาสดา ตรัสกะพระเถระนั้นว่า อานนท์ เธอ พึงช่วยอนุเคราะห์
สามเณรนี้เถิด. แต่เพราะสามเณรไม่เคยกระทำกุศลไว้ เธอจึง
มีลาภน้อย. ลำดับนั้น พระศาสดาเมื่อจะทรงอนุเคราะห์เธอ จึง
แนะนำให้เธอตักน้ำดื่มให้เต็มหม้อ เพื่อให้ภิกษุบริโภคน้ำ. อุบาสกและ
อุบาสิกาทั้งหลายเห็นดังนั้น จึงเริ่มตั้งนิตยภัตเป็นอันมากแก่เธอ.

สมัยต่อมา เธอได้อุปสมบทแล้ว บรรลุพระอรหัต เป็นพระเถระ
พร้อมกับภิกษุ ๑๒ รูป ได้อยู่ที่สานุบรรพต. ฝ่ายพวกญาติของ
เธอ ประมาณ ๕๐๐ คน มิได้ก่อสร้างกุศลกรรมไว้ สร้างแต่บาป
กรรมมีมัจฉริยะเป็นต้น ทำกาลละแล้ว บังเกิดในหมู่เปรต. ฝ่าย
มารดาบิดาของเขา ระลึกละยู่ ว่า ในกาลก่อนผู้นี้ ถูกพวกเราจับได้
ออกจากเรือน จึงไม่เข้าไปหาเธอ ส่งพี่ชายที่รักใคร่ชอบใจในเธอ
ไป. ในเวลาที่พระเถระเข้าไปบิณฑบาตยังบ้าน เธอยืนเข้าขว
ลงที่พื้นดิน กระทำอัญชลี แสดงตน ได้กล่าวคาถามีอาทิว่า มาตา
ปีตา จ เต ภนุเต มารดา บิดา ของท่านขอรับ. เพื่อจะแสดงความ
เกี่ยวพันกันแห่งคาถา ๕ คาถาเบื้องต้น มีอาทิว่า กุณฺฑินาครियो
เถโร ดังนี้ พระธรรมสังคากาจารย์ จึงยกขึ้นตั้งไว้ว่า :-

พระเถระชาวกุณฺฑินคร รูปหนึ่ง อยู่ที่
ขาสานุวาตี มีนามว่า โปฏฐปาทะ เป็นสมณะ

ผู้มีอินทรีย์ อโนบรมดีแล้ว มารดาบิดาและพี่ชาย
ของท่านเกิดในยมโลก เสวยทุกขเวทนา ทำ
กรรมอันลามก จึงจากโลกนี้ไปสู่อุเปตโลก เปרט
เหล่านั้นถึงทุกคติ มีช่องปากเท่ารูเข็ม ลำบาก
ยิ่งนัก เปลือยกาย ชุบผอม มีความเกรงกลัวสะดุ้ง
หวาดเสียวมาก มีภาระงานทารุณ ไม่อาจแสดงตน
แก่พระเถระได้ เปרטผู้เป็นพี่ชายของท่านตน
เดียว เปลือยกายรีบไปนั่งคุกเข่า ประนมมือ
แสดงตนแก่พระเถระ พระเถระไม่ใส่ใจถึง เป็น
ผู้หนึ่งเดินเลยไป เปרטนั้น จึงบอกให้พระเถระ
ว่า ข้าพเจ้าเป็นพี่ชายของท่าน ไปสู่อุเปตโลก
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มารดาบิดาของท่านเกิดใน
ยมโลก เสวยทุกขเวทนา เพราะทำบาปกรรมไว้
จึงจากโลกนี้ ไปสู่อุเปตโลก เปרטผู้เป็นมารดา
บิดา ของท่านทั้ง ๒ นั้น มีช่องปากเท่ารูเข็ม
ลำบากมาก เปลือยกาย ชุบผอม มีความเกรงกลัว
สะดุ้งหวาดเสียวมาก มีภาระงานทารุณ ไม่อาจ
แสดงตนแก่ท่านได้ ขอท่านจงเป็นผู้มีความกรุณา
อนุเคราะห์แก่มารดาบิดาเถิด จงให้ทาน แล้วอุทิศ
ส่วนกุศลไปให้พวกเรา พวกเราผู้มีการงานอัน
ทารุณ จักยังอัตตภาพให้เป็นไปได้ เพราะท่าน

อันท่านให้แล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **กุกุฑินาคริโย เถโร** ได้แก่พระ-
เถระผู้เกิดเติบโตในนครมีชื่ออย่างนี้ บาลีว่า **กุกุฑิกนโคร เถโร**
ดังนี้ก็มี บาลินั้น ความก็อย่างนี้. บทว่า **सानุวาสินิวาสิโก** ได้แก่
ผู้มีปกติอยู่ที่सानุบรรพต. บทว่า **โปฏฐปาโทติ นามน** ได้แก่ เขามี
ชื่อว่า **โปฏฐปาทะ**. บทว่า **สมโณ** แปลว่า เป็นผู้สงบบาป. บทว่า
ภาวิตินุทริโย ความว่า ผู้อบรมสัทธินทรีย์เป็นต้นแล้ว ด้วยอริยมรรค
ภาวนา คือเป็นพระอรหันต์. บทว่า **ตสฺส** ได้แก่ พระसानุวาสิเถระ
นั้น. บทว่า **ทุกคตา** ได้แก่ ผู้ไปสู่ทุกคติ. บทว่า **สุจิกญฺญา** ได้แก่
ผู้มีช่องปากเท่ารูเข็ม เพราะเป็นเสร้าหมองค้ำยของเน่าเปื่อย คือ
อืดอืดอยู่ ได้แก่ ถูกความหิวกระหายอันได้นามว่า **สุจิกา** บีบคั้นแล้ว
อาจารย์บางพวกกล่าวว่า **สุจิกญฺสา** ดังนี้ก็มี อธิบายว่า บีบช่องปาก,
เหมือนกับรูเข็ม. บทว่า **กิสนฺตา** ได้แก่ ผู้มีกายและจิตลำบาก.
บทว่า **นคฺคิโน** ได้แก่ เป็นผู้รูปร่างเปลือย คือไม่มีท่อนผ้า. บทว่า
กิสา ได้แก่ ผู้มีร่างกายชুবหอม เพราะมีร่างกายเหลือแต่เพียง
หนังหุ้มกระดูก. บทว่า **อุตฺตสนฺตา** ได้แก่ ถึงความหวาดเสียว
เพราะความเกรงกลัวว่า สมณะนี้เป็นบุตรของเรา. บทว่า **มหตฺตาสา**
ได้แก่ เกิดมหาภัยขึ้น เพราะอาศัยกรรมที่ตนได้ทำไว้ในปางก่อน
บทว่า **น ทสฺเสนฺติ** ความว่า ไม่แสดงตน คือ ไม่ยอมเผชิญหน้ากัน.
บทว่า **กูรฺริโน** แปลว่า ผู้มีภาระงานทารุณ.

บทว่า **ตสฺส ภาตา** ได้แก่ เปตผู้เป็นพี่ชายของसानุวาสีเถระ.
บทว่า **วิตฺติตฺวา** แปลว่า เป็นผู้รีบข้ามไปแล้ว, อธิบายว่า มีภัย
เกิดแต่ความสะดุ้ง เพราะเกรงกลัว. อีกอย่างหนึ่งบาลีว่า **วิตฺติตฺวา**
ดังนี้ก็มี อธิบายว่าเป็นผู้รีบด่วน คือ รีบไป. บทว่า **เอกปฺเต** คือ
ในหนทางสำหรับเดินได้คนเดียว. บทว่า **เอกโก** คือ ไปคนเดียว ไม่มี
เพื่อน. บทว่า **จตุกฺกฺขติโก ภวิตฺวาน** ความว่า ชื่อว่า **จตุกฺกฺขติโก**
เพราะเสวยทุกขเวทนา คือ ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยองค์ ๔ อธิบาย
ว่า ใช้เข้าทั้ง ๒ มือทั้ง ๒ เป็นและยืน (กลานไป) อธิบายว่า เป็น
อย่างนั้น. จริงอยู่ เปตนั้น ได้กระทำอย่างนั้นว่า การปกปิดอวัยวะ
อันยังหิริให้กำเริบ ย่อมมีแต่นี้. บทว่า **เถรสฺส ทสฺสยิตฺตมํ** ความว่า
อ้างคือ แสดงตนแก่พระเถระ.

บทว่า **อมนุสฺสิกตฺวา** ได้แก่ ไม่ทำไว้ในใจ คือ ไม่นึกถึง
อย่างนี้ว่า ผู้นี้ ชื่ออย่างนี้. บทว่า **โส จ** ได้แก่ เปตนั้น. บทว่า
ภาตา เปตคฺโต อหํ มีวาจาประกอบความว่า เปตนั้น กล่าวอย่างนี้
ว่า เราเป็นพี่ชายในอัตภาพที่เป็นอดีต, บัดนี้ เราเป็นเปตมา
ในที่นี้ ดังนี้แล้วจึงให้พระเถระรับรู้.

ก็เพื่อจะแสดงประการที่จะให้พระเถระรับรู้ได้ จึงได้กล่าว
คาถา ๓ คาถา โดยนัยมีอาทิว่า **มาตา ปิตา จ** ดังนี้. บรรดาบท
เหล่านั้น บทว่า **มาตา ปิตา จ เต** แปลว่า มารดาและบิดาของท่าน.
บทว่า **อนุกมฺปสฺสุ** ความว่า จงอนุเคราะห์ คือจงทำความเอ็นดู.

บพว่า อนุวาทิสาทิ แปลว่า เจาะจง. บพว่า โน ได้แก่ พวกเรา.

บพว่า ตว ทินุเนน ได้แก่ ด้วยทานที่ท่านให้แล้ว.

พระเถระ ครั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว เพื่อจะแสดงข้อที่ปรตนั้น
ปฏิบัติ จงกล่าวคาถาทิ้งหลายว่า :-

พระเถระกับภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป เทียวไป

บิณฑบาตแล้ว กลับมาประชุมกันในที่เดียวกัน

เพราะเหตุแห่งภตกิจ, พระเถระจึงกล่าวกะภิกษุ

ทั้งหมดนั้นว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้ภตอาหาร

ที่ท่านได้แล้วแก่กระผมเถิด กระผมจักทำสังฆ-

ทาน เพื่ออนุเคราะห์หมู่ญาติ ภิกษุเหล่านั้น จึง

มอบถวายพระเถระ พระเถระจึงนิมนต์สงฆ์

ถวายสังฆทานแล้ว อุทิศส่วนกุศลไปให้มารดา

บิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอทานนี้ จง

สำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลาย

จงมีความสุขเถิด ในลำดับที่อุทิศให้นั่นเอง

โภชนะอันประณีต สมบูรณ์ มีแกงและกับหลาย

อย่าง เกิดขึ้นแก่ปรตเหล่านั้น ภายหลังปรตผู้

เป็นพี่ชาย มีผิวพรรณดี มีกำลัง มีความสุข ได้ไป

แสดงตนแก่พระเถระ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่าน

ผู้เจริญ โภชนะเป็นอันมาก ที่พวกข้าพเจ้าได้แล้ว

แต่ขอท่านจงดู ข้าพเจ้าทั้งหลาย ยังเป็นคนเปลือย

กายอยู่ ขอท่านจงพยายาม ให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ได้ผ้านุ่มห่มด้วยเถิด พระเถระเลือกเก็บผ้าจาก
กองหยากเหยื่อเอามาทำจีวรแล้ว ถวายสงฆ์อัน
มาจากจตุรทิศ ครั้นถวายแล้ว ได้อุทิศส่วนกุศล
ให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอ
ท่านนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายเถิด ขอพวกญาติ
ของเรา จงมีความสุขเถิด ในลำดับแห่งการอุทิศ
นั่นเอง ผ้าทั้งหลายได้เกิดขึ้นแก่ปรตเหล่านั้น
ภายหลังปรตเหล่านั้น นุ่มห่มผ้าเรียบร้อย
แล้ว ได้มาแสดงตนแก่พระเถระ กล่าวว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มีผิวพรรณ
ดี มีกำลัง มีความสุข มีผ้านุ่ม ผ้าห่ม
มากกว่าผ้าที่มีในแคว้นของพระเจ้าันนทราช ผ้า
นุ่มผ้าห่มทั้งหลาย ของพวกเราไปบุญลย์และมีค่า
มาก คือ ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย
ผ้าป่าน ผ้าด้ายแกมไหม ผ้าเหล่านั้น แขนงอยู่ใน
ในอากาศ ข้าพเจ้าทั้งหลายเลือกนุ่มห่มแต่ผืนที่
พอใจ ขอท่านจงพยายาม ให้พวกข้าพเจ้าได้
บ้านเรือนเถิด พระเถระสร้างกุฏิ มุงด้วยใบไม้
แล้วได้ถวายสงฆ์ ซึ่งมาแต่จตุรทิศ ครั้นแล้วได้
อุทิศส่วนกุศล ให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วยอุทิศ

เจตนาว่า ขอผลแต่งการถวายกุฎีนี้ จงสำเร็จแก่
พวกญาติของเรา ขอพวกญาติของเรา จงมีความสุข
สุขเกิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง เรือน
ทั้งหลาย คือ ปราสาทและเรือนอย่างอื่น ๆ อัน
บุญกรรมกำหนดแบ่งไว้เป็นส่วน ๆ เกิดขึ้นแล้ว
แก่เปรตเหล่านั้น เรือนของพวกเราในเปตโลกนี้
ไม่เหมือนกับเรือนในมนุษยโลก. เรือนของพวก
เราในเปตโลกนี้ งามรุ่งเรืองสว่างไสวไปทั่วทั้ง
๘ ทิศ เหมือนเรือนในเทวโลก แต่พวกเรายังไม่
มีน้ำดื่ม ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงพยายาม
ให้พวกข้าพเจ้า ใ้ดื่มน้ำด้วยเถิด พระเถระจึงตัก
น้ำเต็มธรรมกรก แล้วถวายสงฆ์ ซึ่งมาแต่จตุรทิศ
แล้วใ้ดื่อกุศลส่วนกุศลใ้แก่มารดาบิดาและพี่ชาย
ด้วยอุทิศเจตนาว่า ขอผลทานนี้ จงสำเร็จแก่พวก
ญาติของเรา ขอพวกญาติของเรา จงมีความสุข
เกิด ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง น้ำดื่ม คือ
สระโบกขรณีกว้าง ๔ เหลี่ยม ลึกมีน้ำเย็น มีท่า
ราบเรียบดี น้ำเย็นกลิ่นหอมหาที่เปรียบมิได้
คารดาษด้วยกอบปทุมและอุบลเต็มด้วยละออง
เกสรบัว อันร่วงหล่นบนวาริ ใ้เกิดขึ้น เปรต
เหล่านั้น อาบและดื่มน้ำในสระนั้นแล้ว ไปแสดง

คนแก่พระเถระแล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
น้ำดื่มของพวกข้าพเจ้า มากเพียงพอแล้ว บาป
ย่อมผลิตผลเป็นทุกข์แก่พวกข้าพเจ้า พวกข้าพ-
เจ้าพากันเที่ยวไปลำบากในภูมิภาค อันมีก้อน
กรวดและหน่อหญ้าคา ขอท่านพยายาม ให้พวก
ข้าพเจ้า ได้ยานอย่างใดอย่างหนึ่งเถิด พระเถระ
ได้รองเท้าแล้ว ถวายสงฆ์ ซึ่งมาแต่จตุรทิศ ครั้น
แล้วอุทิศส่วนกุศลให้มารดาบิดาและพี่ชาย ด้วย
ทิศเจตนาว่า ขอผลทานนี้ จงสำเร็จแก่พวกญาติ
ของเรา ขอพวกญาติของเรา จงมีความสุขเถิด
ในลำดับแห่งการอุทิศนั่นเอง เปรตทั้งหลาย ได้
พากันมาแสดงตนให้ปรากฏด้วยรตแล้วกล่าวว่า
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้า เป็นผู้อันท่าน
อนุเคราะห์แล้ว ด้วยการให้ข้าว ฝ้านุ่น ฝ้าห่ม
เรื้อน น้ำดื่ม และ ยาน เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย จึงมาเพื่อจะไหว้ท่านผู้เป็นมุณี มีความ
กรุณาในโลก.

บรรดาบพเหล่านั้น บทว่า เถโร จริตฺวา ปิณฺฑาย ความว่า
พระเถระเที่ยวจาริกไปบิณฑบาต. บทว่า ภิกฺขุ อณฺเณ จ ทฺวาทส
ความว่า ภิกษุอยู่กับพระเถระและภิกษุอื่นอีก ๑๒ รูป ประชุม
ร่วมในที่เดียวกัน. หากมีคำถามสอดเข้ามาว่า เพราะเหตุไร ?

ตอบว่า เพราะส่วนพิเศษแห่งกัตเป็นเหตุ. อธิบายว่า เพราะกัตกิจ เป็นเหตุ คือ เพราะการฉันเป็นเหตุ. บทว่า เต โดยภิกษุเหล่านั้น. บทว่า ยถา ลทฺธึ แปลว่า ตามที่ได้. บทว่า ททาถ แปลว่า จงให้.

บทว่า นิยุยาทยีสฺส แปลว่า ได้ให้แล้ว. บทว่า สงฺฆํ นิมนฺตยิ ความว่า นิมนต์ภิกษุ ๑๒ รูปนั้นแหละ เพื่อฉันกัตอาหารนั้น โดย สังฆุทเทศ อุทิสสงฺฆํ. บทว่า อนฺวาทิสิ ได้แก่ อุทิสให้. บรรดา ญาติเหล่านั้น เพื่อจะแสดงญาติที่ตนเจาะจงเหล่านั้น จึงกล่าวคำ ว่า ขอผลทานนี้จึงสำเร็จแก่มารดา บิดา และพี่ชาย ขอผลทานนี้จึง สำเร็จแก่พวกญาติของเรา ขอพวกญาติจึงมีความสุขเถิด.

บทว่า สมฺนฺนุตรานฺนุทฺติญฺเจ แปลว่า พร้อมกันการอุทิส นั้นเอง. บทว่า โภชนํ อุปฺปชฺชถ ความว่า โภชนะย่อมเกิดแก่เปรต เหล่านั้น. เพื่อจะเล็งคำถามว่า โภชนะเช่นไร ? จึงกล่าววว่า โภชนะอันสะอาด. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนฺนกรสพฺยุญฺชนิ ได้แก่ ประกอบด้วยกับข้าวมีรสต่าง ๆ หรือว่า มีรสหลายอย่าง และมีกับข้าวหลายอย่าง. บทว่า ตโต ได้แก่ ภายหลังแต่การได้โภชนะ.

บทว่า อุทฺทสฺสยิ ภاتا ความว่า เปรตผู้เป็นพี่ชาย แสดง ตนแก่พระเถระ. บทว่า วณฺณวา พลวา สฺสึ ความว่า เพราะการได้ โภชนะนั้น ทันใดนั่นเอง เปรตนั้นสมบูรณ์ด้วยรูป สมบูรณ์ด้วย กำลัง มีความสุขที่เดียว. บทว่า ปหฺนฺติ โภชนํ ฆนฺเต ความว่า ท่านผู้เจริญ โภชนะมากมาย คือมิใช่น้อย อันเราได้แล้ว เพราะ อานุภาพทานของท่าน. บทว่า ปสฺส นคฺคามุหเส ความว่า ท่านจงดู

แต่พวกเราเป็นคนเปลือยกาย เพราะฉะนั้น ขอท่านจงบากบั่น
กระทำความพยายามอย่างนั้นเถิด ขอรับ. บทว่า ยถา วตุถิ ลภามเส
ความว่า ขอท่านทั้งหลายจงพยายามโดยประการ คือโดยความ
พยายามที่ข้าพเจ้าทั้งหมดพึงได้ฝ่าเถิด.

บทว่า สงฺการกกุฏุมฺหา ได้แก่ จากกองหยากเยื่อในที่นั้น ๆ.
บทว่า อัจฺฉินิตฺวาน ได้แก่ ถือเอาโดยการแสวงหา. บทว่า นนฺตเก
ได้แก่ ท่อนผ้าที่เขาทิ้งมิชายขาด. ก็เพราะผ้าเหล่านั้น ชื่อว่า
เป็นผ้าท่อนเก่าขาดรุ่งริ่ง พระเถระเอาผ้าเหล่านั้นทำเป็นจีวรถวาย
สงฆ์ เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ทำผ้าท่อนเก่าให้เป็นผืนผ้า
แล้วอุทิศสงฆ์ผู้มาจากจตุรทิศ บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สงฺเข
จาทฺทุกฺทิสเ อท ความว่า ได้ถวายแก่สงฆ์ ผู้มาจากทิศทั้ง ๔.
ก็บทว่า สงฺเข จาทฺทุกฺทิสเ นี้ เป็นสัตตมิมิวิตฺตลในอรรถแห่ง
จตุตถิมิวิตฺ.

บทว่า สฺวตฺถวสโน แปลว่า เป็นนุ่งห่มผ้าดี. บทว่า
เธรสฺส ทสฺสยิตฺตุมฺ ความว่า แสดงตน คืออ้างตน ได้แก่ปรากฏ
ตนแก่พระเถระ. ผ้าชื่อว่าปฏิจจทา เพราะเป็นที่ปกปิด

บทว่า กุฎฺถาคารนิเวสนา ได้แก่ เรือนที่เป็นปราสาท และ
ที่อยู่อาศัยอื่นจากปราสาทนั้น. จริงอยู่ บทว่า กุฎฺถาคารนิเวสนา
นี้ ท่านกล่าวโดยเป็นลึงควิปลาส. บทว่า วิภตฺตา ได้แก่ ที่เขาจัด
แบ่งโดยสันฐาน ๔ เหลี่ยมเท่ากัน ยาว และกลม. บทว่า ภาคโส
มิตา แปลว่า กำหนดเป็นส่วน ๆ. บทว่า โน ได้แก่ ข้าพเจ้าทั้งหลาย

บทว่า อธิ ได้แก่ เปตโลกนี้. ศัพท์ว่า อปี ในบทว่า อปี ทิพฺเพสุ นี้ เป็นเพียงนิบาต อธิบายว่า ในเทวโลก.

บทว่า กรกั ได้แก่ ฆมกรก. บทว่า ปุเรตฺวา แปลว่า เต็มด้วยน้ำ. บทว่า วาริณฺณชกฺขปุริตา ได้แก่ เหมือนน้ำในที่นั้น ๆ คารคายเต็มด้วยเกสรปทุมและอุบล เป็นต้น บทว่า ผลนฺติ แปลว่า ย่อมบาน อธิบายว่า แดกออกที่สั้นเท่าและริม ๆ เท่า เป็นต้น.

บทว่า อาหิณฺฑามาณา ได้แก่ เทียวไปอยู่. บทว่า ขลฺยชาม แปลว่า เขยกไป. บทว่า สกฺขเร กุสฺสกณฺฐเก ได้แก่ ในภูมิภาคอันมีก้อนกรวด และหน่อหญ้าคา อธิบายว่า เหยียบลงที่ก้อนกรวด และหน่อหญ้าคา. บทว่า ยานั ได้แก่ ยานชนิดใดชนิดหนึ่ง มีรถและล้อเลื่อน เป็นต้น. บทว่า สิปาณฺทิกั ได้แก่ รองเท้าชั้นเดียว.

ม อักษรในบทว่า รเถน มากมุนี นี้ ทำการเชื่อมบท คือ มาด้วยรถ. บทว่า อุกฺขั แปลว่า ด้วยการให้ทั้ง ๒ คือ ด้วยการให้ยาน และด้วยการให้ปัจจัย ๔ มีภัต เป็นต้น จริงอยู่ ในการให้ ๒ อย่างนั้น แม้การให้เกสซ์ ท่านก็สงเคราะห์ด้วยการให้น้ำดื่ม คำที่เหลือง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล

พระเถระกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปัตติเหตุ จึงตรัสว่า เปรตเหล่านี้ ย่อมเสวยทุกข์อย่างใหญ่ในบัดนี้ จันใด แม้ท่านก็จันนั้น เป็นเปรตในอรรถภาพอันเป็นลำดับอันเป็นอดีต แต่อรรถภาพนี้ย่อมเสวยทุกข์ใหญ่ ดังนี้แล้ว อันพระเถระทูลอาราธนา จึงทรง

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 383

แสดงเรื่องสุดตปรตแล้วทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว
มหาชนได้ฟังเรื่องนั้นแล้ว เกิดความสลดใจ ได้เป็นผู้ยินดีในบุญ
กรรมมีทานและศีลเป็นต้นแล.

จบ อรรถกถาสานุวาสีเถรเปตวัตถุที่ ๒

๓. รถการีเปตวัตถุ

ว่าด้วยอยากอยู่กับนางเปรตในสวนนั้นทวัน

มาณพคนหนึ่งถามนางเวมานิกเปรตตนหนึ่งว่า

[๑๑๓] ดูก่อนนางเทวีผู้มีอำนาจมาก ท่านขึ้น
สู่วิมานมีเสาอันล้วนแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์ งาม
ผุดผ่อง มีรูปภาพอันวิจิตรต่าง ๆ อยู่ในวิมานนั้น
ดูพระจันทร์ในวันเพ็ญงามโชติช่วงในท้องฟ้า
ฉะนั้น อนึ่ง รัศมีของท่านมีสีดังทองคำ ท่านมี
รูปร่างอันอุดมมาดูน่าชมยิ่งนัก นั่งอยู่แต่ผู้เดียว
บนบัลลังก์อันประเสริฐมีค่ามาก สามีของท่าน
ไม่มีหรือ ก็สระโบกขรณีของท่านเหล่านี้มีอยู่โดย
รอบ มีกอบัวต่าง ๆ เป็นอันมาก มีบัวขาวมาก
เกลื่อนกล่นด้วยทรายทองโดยรอบ ในสระโบก
ขรณีนั้น หาเปลือกตมและจอกแหนมิได้ มีหงส์
นำดูน่าชมน่ารักนรมย์ใจเที่ยวแหวะเวียนไปในน้ำ
ทุกเมื่อ หงส์ทั้งปวงนั้นมีเสียงไพเราะพากันมา
ประชุมร่ำร้องอยู่ เสียงร่ำร้องแห่งหงส์ในสระ
โบกขรณีของท่าน มิได้ขาดเสียง ดูเสียงกลอง
ท่านมียศงามรุ่งเรือง ลงนั่งอยู่ในเรือ ท่านมี
ขนตาโค้งดำดี มีหน้ายิ้มแย้มพูดจากรักใคร่ มี

อวัยวะทั้งปวงงามรุ่งเรืองยิ่งนัก วิมานของท่าน
นี้ปราศจากละอองธุลี ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นอันราบ
เรียบ มีสวนนั้นทนวันอันให้ที่เกิดความยินดีเปลิด
เปลินเจริญใจ ดูก่อนนารีผู้มีรูปร่างนำดูน่าชม
เราปรารถนาเพื่อจะอยู่บันเทิงกับท่านในสวน
นั้นทนวันของท่านนี้.

นางเวมานิกปรตกล่าววว่า

ท่านจงทำกรรมอันจะทำให้ท่านได้เสวยผล
ในวิมานของเรา นี้ และจิตของท่านจงน้อมมาใน
วิมานนี้ด้วย ท่านทำกรรมอันบันเทิงในที่นี้แล้ว
จักได้อยู่ร่วมกับเราสมความประสงค์ มาณพนั้น
รับค่านางเวมานิกปรตนั้นแล้ว จึงได้ทำกรรม
อันเป็นกุศลอันส่งผลให้เกิดในวิมานนั้น ครั้น
แล้วได้เข้าถึงความเป็นสหายของนางเวมานิก
ปรตนั้น.

จบ รถการีเปตวัตถุที่ ๓

จบ ภาณวารที่ ๒

อรรถกถารัตนปริชาดที่ ๓

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระนครสาวัตถี ทรง
ปรารภนางเปรตตนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า
เวปุริยถมฺภุ รุจิรี ปกฺสุตฺริ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงพระนามว่ากัสสปะ หญิงคนหนึ่งสมบุรณ์ด้วยศีลและอาจารย์
มีกัลยาณมิตรเป็นที่อิงอาศัย เลื่อมใสยิ่งในพระศาสนา ได้สร้าง
อवासไว้แห่งหนึ่ง น่าคูยง มีฝา เสา บันได และพื้นภูมิอันวิจิตร
อันจำแนกไว้ด้วยดี นิมนต์ภิกษุทั้งหลายให้นั่งในอวาสนั้น อังคาส
ด้วยอาหารอันประณีต แล้วมอบถวายแก่ภิกษุสงฆ์. สมัยต่อมา
นางทำกาละแล้ว เกิดเป็นนางวิมานเปรต อาศัยสระชौरถการะที่
ขุนเขาหิมพานต์ ด้วยอำนาจบาปกรรมอย่างหนึ่ง. ด้วยอนุภาพบุญ
ที่นางถวายอวาสแก่สงฆ์ วิมานอันล้วนด้วยรัตนะทุกอย่าง กว้าง
ขวาง โดยรอบน่าเลื่อมใส นารี نرمโยใจอย่างยิ่ง งดงามเสมือน
นันทวัน ฦ สระโบกขรณี ย่อมเกิดขึ้นแก่นางและนางเองก็มี
ผิวพรรณดั่งทองคำ งดงามน่าชมน่าเลื่อมใส.

นางเว้นจากพวกบุรุษเสีย เสวยทิพยสมบัติอยู่ ณ ที่นั้น
เมื่อนางไม่มีบุรุษอยู่ในที่นั้นเป็นเวลานาน ก็เกิดความเบื่อหน่าย
ขึ้น นางรำคาญขึ้นแล้วคิดว่า อุบายนี้ใช้ได้ จึงทิ้งมะม่วงสุกอัน
เป็นทิพย์ลงในแม่น้ำ. คำทั้งหมดพึงทราบโดยนัยอันมาแล้วในเรื่อง

นางกรรมมณฑาปรตนั้นแหละ. ก็ในเรื่องนี้ ยังมีมาณพคนหนึ่ง
ชาวกรุงพาราณสี เห็นผลมะม่วงผลหนึ่ง ในบรรดามะม่วงสุก
เหล่านั้น ในแม่น้ำคงคา จึงไปสู่ที่อยู่ของนางโดยทำนองนั้น นาง
เห็นดังนั้น จึงนำเขาไปยังที่อยู่ของตน การทำปฏิสันถารแล้วนั้น.
เขาเห็นความสมบูรณ์ของสถานที่อยู่ของนางเมื่อจะถามจึงกล่าว
คาถาเหล่านี้ว่า

ดูก่อนนางเทวีผู้มีอนุภาพมา ท่านขึ้นสู่

วิมานมีเสาเป็นวิหารแห่งแก้วไพฑูรย์ งามสุดผ่อง
มีรูปภาพอันวิจิตรต่างๆ อยู่ในวิมานนั้น ดู
พระจันทร์เพ็ญลอยเด่นอยู่ในท้องฟ้า ฉะนั้น.
อนึ่ง รัศมีของท่านมีสีดังทองคำ ท่านมีรูปอัน
อุดม นำดูน่าชมยิ่งนัก นั่งอยู่แต่ผู้เดียวบนบัลลังก์
อันประเสริฐ มีค่ามาก สามีของท่านไม่มีหรือ
ก็สระโบกขรณีของท่านเหล่านี้ มีอยู่โดยรอบ
มีบัวต่าง ๆ เป็นอันมาก มีบัวขาวมาก เกือบ
กล่นด้วยทรายทองโดยรอบ, ในสระโบกขรณีนั้น
หาเปลือกตมและจอกแหนมิได้ มีหงส์นำดูน่าชม
นำรื่นรมย์ใจ เทียวแวะเวียนไปในน้ำทุกเมื่อ
หงส์ทั้งปวงนั้นมีเสียงไพเราะ พวกนั้นประชุม
รำร้องอยู่ เสียงรำร้องของหงส์ในสระโบกขรณี
ของท่านมิได้ขาดเสียง ดูจเสียงกลอง ท่านมียศ

งามรุ่งเรือง ลงนั่งอยู่ในเรือ ท่านมีคิ้วโค้งดำดี
มีหน้ายิ้มแย้ม พุดจากรักใคร่ มีอวัยวะทั้งปวง
งามรุ่งเรืองยิ่งนัก. วิมานนี้ปราศจากละอองธุลี
ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นอันราบเรียบ มีสวนนันทวันอัน
ให้เกิดความยินดี เพลิดเพลินเจริญใจ ดูก่อน
นารีผู้มีร่าเริงน่าดูน่าชม เราปรารถนาเพื่อจะอยู่
บันเทิงกับท่าน ในสวนนันทวันของท่านนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตตุล โยควาในวิมานนั้น. บทว่า
อจฺจุลสิ ได้แก่ ท่านนั่งอยู่ในเวลาที่ปรารถนาแล้ว ๆ. มาณพเรียก
นางเปตนั้นว่า เทวิ. บทว่า มหานุภาเว ได้แก่ ผู้ประกอบด้วย
อานุภาพทิพย์อันใหญ่. บทว่า ปถุชฺชนิ ได้แก่ ทางไกลอันเป็น
ทางของคน อธิบายว่า ทางพื้นอากาศ. บทว่า ปณฺณรเสว จนฺโท
ความว่า โชติช่วงอยู่ ดูพระจันทร์อันมีดวงบริบูรณ์ในวันเพ็ญ.

บทว่า วณฺโณ จ เต กนกสุส สนฺนิโก ความว่า ก็ผิวพรรณ
ของท่านดูทองสีแดงอันสุกปลั่ง น่าชื่นรมย์ใจยิ่งนัก. ด้วยเหตุนี้
มาณพจึงกล่าวว่ามีรูปอันอุดมน่าดูน่าชมยิ่งนัก. บทว่า อตุเล
ได้แก่ อันควรค่ามาก. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า อตุเล เป็นคำเรียก
เทวดา อธิบายว่ามีรูปไม่มีใครเหมือน. บทว่า นคฺธิ จ ตฺยฺห สามีโก
ความว่า ก็สามีของท่านไม่มีหรือ.

บทว่า ปทุตฺมลฺยา ได้แก่ มีดอกไม้หลายชนิด มีดอกบัวเป็นต้น.
บทว่า สุวณฺณจฺจุณฺเณหิ แปลว่า ด้วยทรายทอง. บทว่า สมนฺตุโมตฺตคา

แปลว่า เกลื่อนกล่นโดยรอบ. บทว่า ตตถ ได้แก่ ในสระโบกขรณีทั้งหลายนั้น. บทว่า ปงฺโก ปณฺโก จ ความว่า ไม่มีเปือกตมหรือจอกแหนในน้ำ.

บทว่า หังสา จิเม ทสฺสนียา มโนรมา ความว่า หงส์เหล่านี้ดูน่าเป็นสุข น่ารื่นรมย์ใจ. บทว่า อนุปริยฺนุติ ได้แก่ ท่องเที่ยวไป. บทว่า สพฺพทา ได้แก่ ในทุกฤดูกาล. บทว่า สมยฺยุ แปลว่า ประชุมกัน. บทว่า วคฺชฺญ แปลว่า ไพเราะ. บทว่า อฺปนทฺนุติ แปลว่า เปรียบร้องอยู่. บทว่า พินฺทุสฺตรา ได้แก่ มีเสียงไม่แตกพร่า คือ มีเสียงกลมกล่อม. บทว่า ทฺนุทฺทินํ ว โนโส ความว่า เสียงร้องของพวกหงส์ในสระโบกขรณีของท่าน ดูเสียงกลอง เพราะเป็นเสียงไพเราะและกลมกล่อม.

บทว่า ททฺทลฺลมาณา ได้แก่ รุ่งเรืองอย่างยิ่ง. บทว่า ยสฺสา ได้แก่ ผู้มีเทพฤทธิ์. บทว่า นาวาย ได้แก่ ในเรือโกรณ. จริงอยู่มาณพเห็นนางเปรตนั่งอยู่บนบัลลังก์อันมีค่ามากในเรือทองคำกำลังเล่นกีฬาในน้ำ ฉฺ สระโบกขรณีอันมีกอบปทุม จึงได้กล่าวอย่างนั้น: บทว่า อวฺลมฺพ ความว่า ลงนั่งไม่อิงพนัก. คำว่า ติฏฺฐสฺสि นี้ เป็นคำห้ามการไป เพราะฐานะศัพทฺ มีอันห้ามการไปเป็นอรรถ. บาลีว่า นิสฺซฺชสฺสิ ดั่งนี้ก็มิ พึงเห็นความแห่งบทว่า นิสฺซฺชสฺสि เป็น นิสฺซฺชสฺสิ นั้นเอง. บทว่า อาพารปฺมฺहे ได้แก่ มีขนตาดำ ยาว งอน. บทว่า หลิตฺเต แปลว่า มีหน้ายิ้มแย้มร่าเริงยิ่งนัก. บทว่า ปิยฺวเท แปลว่า พูดยาน่ารักใคร่. บทว่า

สพฺพกฺกฺลฺยาณิ แปลว่า งามด้วยอวัยวะทั้งปวง คือ มืออวัยวะ
ทุกส่วนงดงาม. บทว่า วิโรจสิ แปลว่า รุ่งเรืองยิ่งนัก.

บทว่า วิรัช ปลูก ปราศจากธุลี คือ ไม่มีโทษ. บทว่า
สเม จิตฺ ได้แก่ ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นอันราบเรียบ หรือตั้งอยู่ที่ภาคพื้น
อันเสมอ เพราะงดงามทั้ง ๔ ด้าน อธิบายว่า งามรอบด้าน. บทว่า
อุยฺยานวนฺตํ ได้แก่ ประกอบด้วยสวนนันทวัน. บทว่า รตินนฺทิ-
วฑฺฒนํ ความว่า ชื่อว่ารตินันทิวฑฒนะ เพราะทำความยินดีและ
ความเพลิดเพลินใจให้เจริญ, อธิบายว่า ทำสุขและปิติให้เจริญ.
คำว่า นาริ เป็นคำร้องเรียกนางปรตนั้น. บทว่า อโนมทสฺสเน
ได้แก่ เห็นเข้าไม่น่าตีสยง เพราะมืออวัยวะน้อยใหญ่บริบูรณ์.
บทว่า นนฺทเน ได้แก่ ผู้กระทำความบันเทิงใจ. บทว่า อิธ แปลว่า
ในสวนนันทวันนี้ หรือในวิมานนี้. บทว่า โมทิตู มีวาจาประกอบ
ความว่า เราปรารถนาเพื่อจะอภิรมย์.

เมื่อมาณพนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว วิมานเปติเทวดานั้นเมื่อ
จะให้คำตอบแก่มาณพนั้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านจงกระทำการอันจะให้ท่านได้

เสวยผลในวิมานของเรา นี้ และจิตของท่าน

จงน้อมมาในวิมานนี้ด้วย ท่านทำการอัน

บันเทิงในที่นี้แล้ว จักได้อยู่ร่วมกับเราสมความ

ประสงค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กโรหิ กมัม อธิ เวทนีย ความว่า
ท่านจงทำ คือพึงได้ประสบกุศลธรรมอันแผ่ล้นผล คือ ให้ผลใน
ทิพยสถานนี้. บทว่า อธิ นิหิต ได้แก่ น้อมนำจิตเข้าไปในวิมานนี้,
บาลีว่า อธิ นิหฺนํ ดังนี้ก็มี อธิบายว่า จิตของท่านจงน้อม โอน
เอื้อมไปในที่นี้. บทว่า มम्म แปลว่า ซึ่งเรา. บทว่า ลจฺจติ
แปลว่า จักได้.

มาณพนั้นได้ฟังคำของนางวิมานเปรตนั้นแล้ว จากที่นั้น
ไปยังถิ่นมนุษย์ ตั้งจิตนั้นไว้ในที่นั้น การทำบุญกรรมอันเกิดแต่จิต
นั้น ไม่นานนัก กระทำกาลแล้วบังเกิดในวิมานนั้น เข้าถึงความ
เป็นสหายกับนางเปรตนั้น พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าว
คาถาสุดท้ายว่า :-

มาณพนั้นรับคำของนางเปรตนั้นแล้ว

ได้กระทำความอันเป็นกุศลส่งผลให้เกิดในวิมาน

นั้น ครั้นแล้วได้เข้าถึงความเป็นสหายของนาง

เวมานิกเปรตนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สาธุ เป็นนิบาตใช้ในอรรถ
สัมปฤจฉนัตถะ. บทว่า ตสุตา ได้แก่ นางเวมานิกเปรตนั้น. บทว่า
ปฐิสฺสุตฺติตฺวา ได้แก่ รับคำของนางเวมานิกเปรตนั้น. บทว่า ตหิ
เวทนีย ได้แก่ กุศลกรรมอันมีผลเป็นสุขที่จะพึงได้รับกับนาง
เวมานิกเปรตนั้น ในวิมานนั้น. บทว่า สหพฺยุตฺตํ คือ ซึ่งความอยู่

ร่วมกัน. มีวาจาประกอบความว่า มาณพนั้นเข้าถึงความเป็น
สหายนางเวมานิกเปรตนั้น. คำที่เหลือง่ายทั้งนั้น.

เมื่อคนเหล่านั้นเสวยทิพยสมบัติในวิมานนั้น ตลอดกาลนาน
อย่างนี้ เพราะสิ้นกรรม บรูชจึงกระทำกาละ แต่หญิงเพราะบุญ
กรรมของตนถึงเขตสมบัติ จึงอยู่จนครบอายุในวิมานนั้น ตลอด
พุทธันดรหนึ่ง. ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายเสด็จ
อุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศธรรมจักรอันบวร ประทับอยู่ใน
พระเชตวันมหาวิหารโดยลำดับ วันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
จาริกไปบนภูเขา เห็นวิมานและนางเวมานิกเปรตนั้น จึงถาม
ด้วยคาถามีอาทิว่า วิมานมีเสาแล้วด้วยแก้วไพฑูรย์งดงามผุดผ่อง
และนางเวมานิกเปรตนั้นได้เล่าประวัติของตนทั้งหมดแก่ท่าน
พระมหาโมคคัลลานะ ตั้งแต่ต้น. พระเถระได้ฟังดังนั้นมายังกรุง
สาวัตถีกราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
กระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรมแก่บริษัท
ถึงพร้อมแล้ว มหาชนได้ฟังดังนั้นแล้ว ได้เป็นผู้ยินดีในบุญธรรม
มีทานเป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถารถการีเปตวิัตถุที่ ๓

๔. ภูสเปตวัตถุ

ว่าด้วยบุพกรรมของเปรตทั้ง ๔

พระมหาโมคคัลลานะ ได้ถามบุพกรรมของเปรตทั้ง ๔ ด้วยคาถานี้ ความว่า :-

[๑๑๔] ท่านทั้ง ๔ นี้ คนหนึ่งกอบเอาแกลบข้าว
สาธิตไฟลูกลูโซนโพรยใส่ศีรษะของตนเอง อีก
คนหนึ่งทุบศีรษะของตนด้วยก้อนเหล็ก ส่วน
คนที่เป็นหญิงเอาเล็บจิกหลังกินเนื้อและเลือดของ
ตนเอง ส่วนท่านกินกฐอันเป็นของไม่สะอาด ไม่
นำปราธนา นี้เป็นวิบากกรรมอะไร.

ภรรยาของพ่อค้าโกงตอบว่า

เมื่อชาติก่อน ผู้นี้เป็นบุตรของดิฉัน ได้ดี
ศีรษะของฉันผู้เป็นมารดา ผู้นี้เป็นสามีของฉัน
เป็นพ่อค้าโกงข้าวเปลือกปนแกลบ ผู้นี้ถูกระงับ
ของดิฉัน ลักกินเนื้อแล้วกลับหลอกลวงด้วย
มุสาวาท ดิฉันเมื่อเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก
เป็นหญิงแม่เรือน เป็นใหญ่กว่าสกุลทั้งปวง เมื่อ
สิ่งของมีอยู่ เหล่ายากขอก็เก็บซ่อนเสีย ไม่ได้
ให้อะไรจากของที่มีอยู่ ปกปิดไว้ด้วยมุสาวาทว่า
ของนี้ไม่มีในเรือนของเรา ถ้าเราปกปิดของที่มีไว้

ขอกุศลจงเป็นอาหารของเรา ภัตแห่งข้าวสาลีอัน
มีกลิ่นหอม ย่อมกลับกลายเป็นกุศลเพราะวิบาก
แต่งกรรม คือ มุสาวาทของดิฉัน ก็กรรมทั้งหลาย
ไม่ไร้ผล กรรมนั้นย่อมไม่สาบสูญ เพราะฉะนั้น
ดิฉันจึงกินและดื่มแต่บุตร อันมีกลิ่นเหม็น
มีหนอน.

จบภุสเปตวัตถุที่ ๔

อรรถกถาภุสเปตวัตถุที่ ๔

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ
เปรต ๔ ตน จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า ภูทานิ
เอโก สาลี ปุณฺหาปโร ดังนี้.

ได้ยินว่า ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถี
มีพ่อค้าโก่งคนหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยขนเสนากรรมมีการโก่งด้วยตราซึ่ง
เป็นต้น. เขาถือเอาฟ่อนข้าวสาลี เกล้าด้วยดินแดง ทำให้หนักกว่า
เดิม ปนกับข้าวสาลีแดงแล้วขาย. บุตรของเขาโกรธว่า คุณพ่อ
ไม่ยอมให้เกียรติยกย่องมิตรสหายของเรา ผู้มาสู่เรือนเสียเลย
ได้ถือเอาเชือกหนัก ๒ เส้น ดีสีระมะมารดา. หึงสะเก็มของเขา
ลักกินเนื้อที่เก็บไว้สำหรับชนทั้งปวงแล้ว เมื่อถูกชนเหล่านั้น
ซักไซ้จึงให้คำสบถว่า ถ้าเรากินเนื้อนั้นจริง ก็ขอให้เราพึง
เลื่อนเนื้อสันหลังของตนแล้วกินทุก ๆ ทัพไปเถิด. ฝ่ายภริยาของเขา

เมื่อชนทั้งหลายพากันขออุปกรรมบางอย่าง ก็ตอบว่า ไม่มี เมื่อถูกชนเหล่านั้นรบเร้า จึงได้ทำสวดด้วยมุสาวาทว่า ถ้าเรากล่าวถึงสิ่งที่มีอยู่ว่าไม่มีไซ้ ขอให้เราพึงเป็นผู้มีคุณเป็นอาหาร ในที่ที่เกิดแล้วเถิด.

สมัยต่อมาชนทั้ง ๔ คนนั้น ทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเปรตในคงไฟไหม้ ในคน ๔ คนนั้น พ่อค้าโกง ใช้มือทั้งสองข้าง กอบเอาเกลบที่ลูกโปลงด้วยผลกรรมแล้ว เกรี่ยลงบนศิระะของตนเอง เสวยทุกข์เป็นอันมาก, บุตรของเขาก็ใช้ก้อนเหล็กตีศิระะตนเอง เสวยทุกข์ไม่ใช่น้อยเลย หญิงสะใภ้ของเขา ด้วยผลกรรม จึงใช้เล็บทั้งหลายที่ทั้งกว้างและยาวยิ่งนัก คมเป็นอย่างดี กรีดเนื้อแผ่นหลังของตนเองกิน เสวยทุกข์หาประมาณมิได้. พอภริยาของเขา น้อมนำข้าวสาทิที่มีกลิ่นหอมบริสุทธิ์ดี ปราศจากต่างคำเข้าไปเท่านั้น ก็กลายเป็นลูก เกิดนอนกล่นด้วยหมู่หนอน นานาชนิด มีกลิ่นเหม็นและน่าเกลียดยิ่งนัก, ภริยานั้นอำมือทั้งสองข้างกอบลูกนั้นกิน เสวยทุกข์อย่างมหันต์.

เมื่อชนทั้ง ๔ คนเหล่านั้น เกิดในหมู่เปรตเสวยทุกข์อย่างมหันต์ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ. เมื่อจาริกไปบนภูเขา วันหนึ่งไปถึงที่นั่น เห็นเปรตเหล่านั้น จึงถามถึงกรรมที่เปรตเหล่านั้น กระทำด้วยกาลานี้ว่า :-

ท่านทั้ง ๔ คนนี้ คนหนึ่งกอบเอาเกลบ
ข้าวสารที่ไฟลุกโชน ไปรยใส่ศิระะตนเอง

อีกคนหนึ่งทูปศีรษะของตนด้วยก้อนเหล็ก ส่วน
คนที่เป็นหญิง เอาเล็บจิกหลังกินเนื้อและเลือด
ของตนเอง ส่วนท่านกินกุธอันเป็นของไม่สะอาด
ไม่น่าปรารถนา นี่เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กุธานี ได้แก่ ข้าวรีบ. บทว่า
เอโก แปลว่า ผู้หนึ่ง. บทว่า สาลี แปลว่า ข้าวสาลี. จริงอยู่
บทว่า สาลี นี้ เป็นเหตุยวิภัตติ ลงในอรรถแห่งภคฺฐวิภัตติ.
อธิบายว่า โปรยแกลบแห่งข้าวสาลี ที่ไฟลุกโชนลงบนศีรษะของตน.
บทว่า ปุณฺาปโร ตัดเป็น ปุณ อปโร แปลว่า อีกคนหนึ่ง. จริงอยู่
ท่านกล่าวหมายถึงผู้ตัดศีรษะมารดาแล้วเอาข้อนเหล็กตีศีรษะ
ตนเองจนถึงศีรษะแตก. บทว่า สกมฺสสโลหิตํ มีวาจาประกอบ
ความว่า ย่อมกินเนื้อหลัง และเลือดของตนเอง. บทว่า อกนฺตํ
แปลว่า ไม่น่าชอบใจ คือ น่าเกลียด. บทว่า กิสฺส อยฺ วิปาโก
ความว่า นี่เป็นผลแห่งบาปกรรมชนิดไหน ซึ่งพวกท่านเสวย ณ
บัดนี้.

เมื่อพระเถระถามถึงกรรมที่ชนเหล่านั้น กระทำอย่างนี้
ภริยาของพ่อค้าโกง เมื่อจะแจ้งถึงกรรมที่ชนทั้งหมดนั้นกระทำไว้
จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

เมื่อก่อน ผู้นี้เป็นบุตรของดิฉัน ได้ตีดิฉัน
เป็นมารดา ผู้นี้เป็นสามีของดิฉัน เป็นพ่อค้าโกง
ข้าวเปลือกปนแกลบ ผู้นี้เป็นลูกสะใภ้ของดิฉัน

ลักกินเนื้อแล้ว กลับหลอกดวงด้วยมุสาวาท
ดิฉันเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษย์โลก เป็นหญิง
แม่เรือน เป็นใหญ่แก่สกุลทั้งปวง เมื่อถึงของมี
อยู่ เหล่ายากขอแล้ว เก็บซ่อนไว้เสีย ไม่ได้ให้
อะไร ๆ จากของที่มีอยู่เลยปกปิดไว้ด้วยมุสาวาท
ว่า ของนี้ไม่มีในเรือนของเรา ถ้าเราปกปิดของ
ที่มีไว้ไซ้ ขอคุณจงเป็นอาหารของเรา ภัตตแห่ง
ข้าวสาลีอันมีกลิ่นหอม ย่อมกลับกลายเป็นคุณ
เพราะวิบากแห่งกรรม คือมุสาวาทของดิฉัน ก็
กรรมทั้งหลายไม่ไร้ผล กรรมนั้นย่อมไม่สาบ-
สูญ เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงกินและดื่มแต่บุตรคุณ
อันมีกลิ่นเหม็น มีหนอน.

นางเปรตเมื่อจะแสดงถึงบุตรจึงได้กล่าวว่า อัย ในกาลนั้น.
บพว่า หีสติ แปลว่า ไข้กำลังเบียดเบียน อธิบายว่า ไข้ไม่ผ่อนดี.
บพว่า ภูฏวานิโฆ แปลว่า พ่อค้าเลวทราม อธิบายว่า ทำการค้าด้วย
การหลอกหลวง. บพว่า มंसานิ ขาติตุวา ความว่า กินเนื้อที่ทั่วไป
ก็คนเหล่านี้แล้ว หลอกหลวงชนเหล่านั้น ด้วยมุสาวาทว่า เรา
ไม่ได้กิน.

บพว่า อคารินี ได้แก่ หญิงแม่เจ้าเรือน. บพว่า สนุเตสุ
ความว่า เมื่อเครื่องอุปกรณ์ที่ชนเหล่านี้ขอยังมีอยู่นั้นแล. บพว่า
ปริคูหามิ แปลว่า ปกปิด. จริงอยู่ คำว่า ปริคูหามิ นี้ ท่านกล่าว

ด้วยกาลวิปลาส. บทว่า มา จ กิณฺจิ อโธ อหํ ความว่า เราไม่ได้ ให้แม่เพียงสิ่งอะไร ๆ จากสิ่งอันเป็นของของเรานี้ แก่ชนเหล่าอื่น ผู้ต้องการ. บทว่า ฉาเทมิ ความว่า ปกปิดด้วยมูสาวาทว่า สิ่งนี้ ไม่มีอยู่ในเรือนของเรา.

บทว่า คูถํ เม ปริวตฺตติ ความว่า ข้าวสาเลียมักกลิ่นหอม ย่อมเปลี่ยนไป คือ แปรไปโดยความเป็นคูถ ด้วยอำนาจกรรม ของเรา. บทว่า อวญฺณานิ แปลว่า ไม่สูญเปล่า คือ ไม่ไร้ผล. บทว่า น หิ กมฺมํ วินสฺสติ ความว่า กรรมตามที่ตนได้สั่งสมไว้ ยังไม่ให้ผล จะไม่สูญไปไหนเลย. บทว่า กิมิํ ได้แก่ มีหนอน คือ เกิดเป็นหมู่หนอนขึ้น. บทว่า มีพฺหุ แปลว่า คูถ. คำที่เหลือ ง่ายทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง.

พระเถระ ครั้นสดับคำของนางเปรตนั้นอย่างนี้แล้ว จึงได้ กราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงการทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุแล้ว จึงทรงแสดงธรรม แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาสเปตวัตถุที่ ๔

๕. กุมารเปตวัตถุ

ว่าด้วยเด็กพูดจาหยาบเป็นบาปได้

เมื่อจะประกาศเนื้อความนั้น พระสังคีติกาจารย์ได้กล่าว
คาถา ๗ คาถาคความว่า

[๑๑๕] พระญาณของพระสุคตศาสน์อัครรรย
เป็นเหตุให้พระองค์ทรงพยากรณ์บุคคลได้อย่าง
ถูกต้องว่า บุคคลบางคนมีบุญมาก บางคนมีบุญ
น้อย คฤหบดีผู้นี้เมื่อยังเป็นเด็ก ถูกเขาทิ้งไว้ใน
ป่าช้า เป็นอยู่ได้ด้วยน้ำนมจากนิ้วมือตลอดราตรี
ยักษ์และภูตปีศาจ หรืองูเล็กงูใหญ่ ก็ไม่เบียด-
เบียนเด็กผู้มีบุญอันได้ทำไว้แล้ว แม้สุนัข
ทั้งหลายก็พากันมาเลียเท้าทั้งสองของเด็กนี้
ฝูงเหยี่ยวและสุนัขจิ้งจอก ก็พากันมาเดิน
เวียนรักษา ฝูงนกก็พากันมาคาบเอามลทิน
ครรรภ์ไปทิ้ง ส่วนฝูงกาพากันมานำเอาน้ำตา
เด็กนี้ หรือใคร ๆ ที่จะทำเมถิดพรรณผัดกาด
ให้เป็นยามิได้มี และไม่ได้ถือเอาการประกอบ

ฤกษ์ยามทั้งไม่ได้เรียรายซึ่งข้าวเปลือกทั้งปวง

พระผู้มีพระภาคเจ้าอันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว

มีพระปัญญากว้างขวาง ได้ทอดพระเนตรเห็น

เด็กอันบุคคลนำมาทิ้งไว้ในป่าช้าในราตรี ผู้ถึง

แล้วซึ่งความทุกข์อย่างยิ่งเช่นนี้ เหมือนก้อน

แห่งเนยใสหวนไหวอยู่ มีความสงสัยว่ารอดหรือ

ไม่รอดหนอ เหลืออยู่แต่สักว่าชีวิต ครั้นแล้วได้

พยากรณ์ว่า เด็กคนนี้จะจักเป็นผู้มีตระกูลสูง มี

โภคสมบัติในพระนครนี้.

พวกอุบาสกผู้ยืนอยู่ในที่ใกล้พระศาสดาทูลถามว่า :-

อะไรเป็นวัตรเป็นพรหมจรรย์ของเขา นี้

เป็นวิบากแห่งวัตรหรือพรหมจรรย์ที่เขาประพฤติ

แล้วเช่นไร เขาถึงความพินาศเช่นนี้แล้ว จักเสวย

ความสำเร็จเช่นนั้นเพราะกรรมอะไร.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ว่า :-

เมื่อก่อน มหาชนทำการบูชาอย่างโอฬาร

แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เด็กนั้น

มิได้มีจิตเอื้อเฟื้อในการบูชา ได้กล่าววาจาหยาบ

คายอันมิใช่ของสัตบุรุษ ภายหลังเด็กนั้นอันมารดา

ตักเตือนให้กลับความวิตกอันลามกนั้นแล้ว กลับ

ได้ปิติและความเลื่อมใส ได้บำรุงพระตถาคต

ซึ่งประทับอยู่ ณ วิหารเซตวัน ด้วยข้าวยาสุ

๗ วัน ซ่อนั้นเป็นวัตรเป็นพรหมจรรย์ของเขา

นี้เป็นวิบากแห่งวัตรและพรหมจรรย์ที่เขาประ-

พฤติแล้วนั้น เขาถึงความพินาศเช่นนั้นแล้ว จัก

ได้ความสำเร็จเช่นนั้น เขาตั้งอยู่ในมนุษยโลกนี้

สิ้นร้อยปี เป็นผู้พรั่งพร้อมด้วยกามคุณทั้งปวง

เมื่อตายไปจักเข้าถึงความเป็นสหายแห่งท้าว

वासวะ ในสัมปรายภพ.

จบ กุมารเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถากุมารเปตวัตถุที่ ๕

เรื่องแห่งกุมารเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อจฺเจรรูปํ สุกตฺสฺส
ณฺณํ ดังนี้. เรื่องนั้นมีอุปุบัติเหตุเป็นอย่างไร.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี อุบาสกและอุบาสิกาเป็นอันมาก
เป็นหมู้กันโดยธรรม สร้างมณฑปหลังใหญ่ไว้ในพระนคร ประดับ
มณฑปนั้นด้วยผ้าานาพรรณ นิมนต์พระศาสดาและพระภิกษุสงฆ์
มาแต่เจ้าครู ให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานนั่งบนอาสนะ
ที่ลาดด้วยเครื่องลาดอย่างดีควรแก่ค่ามาก บูชาด้วยสักการะมี
ของหอมและดอกไม้เป็นต้นแล้ว ให้มหาทานเป็นไป. บุรุษคนหนึ่ง
มีจิตอุกมลทินคือความตระหนี่กั้มรุม พอเห็นดังนั้น ทนต่อสักการะ
นั้นไม่ได้ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งหมดนี้ ทั้งเสียที่กองหยากเหยื่อ

ยังจะดีกว่า กว่าการที่จะถวายแก่สมณะโล้นเหล่านี้ ซึ่งหาดีมิได้
เลย. พวกอุบาสกอุบาสิกาได้ฟังดังนั้น เกิดความสลดใจพากันคิดว่า
การที่บุรุษนี้ชวนขวยสร้างกรรมชั่ว อันเป็นเหตุให้ผิดในภิกขุ
สงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานถึงอย่างนี้ จักว่าเป็นกรรมอันหนัก
หนอ ดังนี้แล้ว จึงได้บอกเรื่องนั้น แก่มารดาของเขาแล้วกล่าวว่า
ไป เธอจงไปขอมาโทษพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์
สาวก. มารดารับคำแล้ว เมื่อจะขุบุตรให้ยินยอม จึงเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้า และเยี่ยมภิกขุสงฆ์ แสดงโทษที่บุตรกระทำ
ไว้ให้ขมาโทษแล้ว ได้กระทำการบูชา ด้วยการถวายข้าวยา
ตลอด ๗ วัน แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกขุสงฆ์. เพราะฉะนั้น
ไม่นานนักบุตรก็ทำกาละ บังเกิดในท้องของหญิงแพศยา. ผู้เลี้ยง
ชีพด้วยกรรมที่เศร้าหมอง. ก็พอบุตรเกิดขึ้นเท่านั้น มารดา
รู้ว่า เป็นเด็กชาย ก็ให้เขาไปทิ้งเสียที่ป่าช้า. บุตรนั้น อันพลังแห่งบุญของ
ตนคุ้มครองรักษาไว้ในที่นั้น ไม่ถูกอะไร ๆ เบียดเบียน จึงกลับ
เป็นสุขเหมือนหลับที่ตักของมารดา. ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า
เทวดาพากันรับคุ้มครองรักษาบุตรนั้นไว้.

ครั้นเวลาใกล้รุ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากมหา-
กรุณาสมาบัติ ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ทอดพระเนตร
เห็นเด็กนั้นที่ถูกทอดทิ้งไว้ที่ป่าช้า จึงได้เสด็จไปยังป่าช้า ในเวลา
พระอาทิตย์ขึ้น. มหาชนประชุมกันว่า พระศาสดาเสด็จมาในที่นี้
เห็นจะมีเหตุอะไรในที่นี้. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่บริษัทผู้

ประชุมกันแล้วว่า เด็กคนนี้ไม่มีใครรู้จัก บัดนี้ถูกทอดทิ้งไว้ในป่าช้า ไร้ที่พึ่งก็จริง ถึงอย่างนั้น เด็กนั้นก็จักได้รับสมบัติอันโอฬาร ในอนาคต ปัจจุบัน และอภิสม์ปรายภพแล้ว ถูกพวกมนุษย์เหล่านั้น ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติปางก่อน เด็กคนนี้ทำกรรมอะไรไว้ ดังนี้จึงทรงประกาศ กรรมที่เด็กกระทำไว้ และสมบัติที่เด็กพึงได้รับในอนาคต โดยนัยเป็นต้นว่า :-

หมู่ชนได้กระทำการบูชาอย่างโอฬาร
แก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน แต่
จิตของเด็กนั้นก็กลับกลายเป็นอย่างอื่น จึงได้กล่าว
วาจาหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษดังนี้แล้ว

จึงแสดงธรรมอันเหมาะสมแก่อัธยาศัยของบริษัทที่พากันมาประชุมแล้ว จึงได้ตรัสพระธรรมเทศนาที่พระองค์ทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เองในเบื้องต้น. ในเวลาจบสัจจะ สัตว์ ๘๔,๐๐๐ ได้ตรัสรู้ธรรม. ก็กฤตพิณหนึ่ง ผู้มีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ ได้รับเด็กนั้นต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นบุตรของเรา. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระดำริว่า เด็กนี้ อำนวยบุญกรรมมีประมาณเท่านี้รักษาไว้แล้ว และมหาชนพากันกระทำการอนุเคราะห์ ดังนี้แล้ว จึงเสด็จไปยังพระวิหาร.

สมัยต่อมา เมื่อกฤตพิณนั้น ทำกาลละแล้ว เธอก็ปกครองทรัพย์ที่กฤตพิณนั้นมอบให้แก่รวบรวมทรัพย์ไว้ ได้เป็นคฤหบดี มีสมบัติมากในพระนครนั่นเอง ได้เป็นผู้ยินดีในการให้ทานเป็นต้น. ภายหลัง

วันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า น้าอัศจรรย์
พระศาสดาเป็นผู้อนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย เด็กชื่อแม่นั้น ในกาลนั้น
เป็นคนอนาถา แต่บัดนี้เสวยสมบัติมาก และกระทำอย่างโอฬาร
พระศาสดา ทรงสดับดังนั้นแล้ว ทรงพยากรณ์ว่า ภิกษุทั้งหลาย
มิใช่เธอจะมีสมบัติแต่เพียงเท่านั้น โดยที่แท้ ในเวลาสิ้นอายุ จัก
บังเกิด เป็นโอรสของท้าวสักกเทวราช ในภพชั้นดาวดึงส์ และจัก
ได้สมบัติอันเป็นทิพย์. ภิกษุทั้งหลายและมหาชน ได้ฟังดังนั้นแล้ว
คิดว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่า ผู้เห็นกาลไกล ทรง
สดับเหตุนี้แล้ว เสด็จไป เมื่อเขาพอเกิดมาเท่านั้นก็ถูกทิ้งใน
ป่าช้าฝิบิย เสด็จไปในที่นั้น กระทำการสงเคราะห์เธอดังนี้แล้ว
จึงพากันชมเชยคุณพิเศษของพระศาสดา แล้วได้กราบทูลประวัติ
ของเด็กนั้นในอรรถาพจน์. พระสังคิกิจาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะแสดง
ความนั้น จึงได้กล่าวคาถา ๖ คาถาว่า :-

พระญาณของพระสุคตศาสดาน้าอัศจรรย์

เป็นเหตุให้พระองค์ทรงพยากรณ์บุคคลว่า บุคคล
บางคนมีบุญมาก บางคนมีบุญน้อย. กุมารนี้ถูก
ทอดทิ้งในป่าช้าเป็นอยู่ได้ด้วยน้ำนมจากนิ้วมือ
ตลอดราตรี ยักษ์และภูตปีศาจ หรืองูเล็ก งูใหญ่
ก็ไม่เบียดเบียนเด็กผู้มีบุญอันได้ทำไว้แล้ว แม้
สุนัขทั้งหลายก็พากันมาเลียเลียเท้าทั้งสองของ
เด็กนี้ ผูงกาและสุนัขจึงจอกก็พากันมาเดินเวียน

รักษา ผุ่งนกกัฬากันมาคาบเอามลทินครรภ์ไปทิ้ง
ส่วนผุ่งกาพากันมาเอาขี้ตาไปทิ้ง มนุษย์และ
อมมนุษย์ใด ๆ มิได้จัดแจงรักษาเด็กนี้ หรือใคร ๆ
ที่จะทำเมล็ดพรรณผักกาดให้เป็นยามิได้มี และ
ไม่ได้ถือเอาการประกอบอุษยาม ทั้งไม่ได้เรีย-
รายซึ่งข้าวเปลือกทั้งปวง พระผู้มีพระภาคเจ้า
อันเทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว มีพระปัญญา
กว้างขวาง ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กอันบุคคล
นำมาทิ้งไว้ในป่าช้าในราตรี ผู้ถึงซึ่งความทุกข์
อย่างยิ่งเช่นนี้ เหมือนก้อนเนยใสหวนไหวอยู่
มีความสงสัยว่า รอดหรือไม่รอด เหลืออยู่แต่สัก
ว่าชีวิต ครั้นได้รับพยากรณ์ว่า เด็กนี้จักเป็นผู้มี
สกุลสูง มีโภคสมบัติในพระนครนี้

พวกอุบาสกผู้ยืนอยู่ในที่ใกล้พระศาสดาทูลถามว่า

อะไรเป็นวัตรเป็นพรหมจรรย์ของเขา
นี้เป็นวิบากแห่งวัตรหรือพรหมจรรย์ ที่เขา
ประพฤติแล้วเช่นไร เขาถึงความพินาศเช่นนี้แล้ว
จักเสวยความสำเร็จเช่นนั้น เพราะกรรมอะไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อจุเชรรูปุได้แก่ มีสภาวะน่า
อัศจรรย์. บทว่า สุกตสุส ถาณได้แก่ พระญาณแห่งพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าอันไม่ทั่วไปกับสาวกอื่น ซึ่งท่านกล่าวหมายเอาพระ-

สัพพัญญุตญาณมีอาสขานุสยญาณเป็นต้นเท่านั้น. เพื่อจะเลียง
คำถามว่า พระญาณนี้นั้น ไม่เป็นวิสัยของพระสาวกอื่น เป็นอย่างไร
จึงกล่าวว่า พระศาสดาทรงพยากรณ์ตามชั้นของบุคคล. ด้วยคำนั้น
ท่านแสดงว่า ความที่พระญาณเป็นภะวะน่าอัศจรรย์ ย่อมรู้ได้ด้วย
เทศนาของพระศาสดาเท่านั้น.

บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงพยากรณ์ พระองค์จึงตรัสว่า บุคคล
บางคนมีบุญมาก บางคนมีบุญน้อย ดังนี้. ความแห่งคำนั้นมีอธิบาย
ดังนี้ว่า บุคคลบางพวกในโลกนี้ มีกุศลธรรมมาก เป็นผู้เสื่อมจาก
ชาติเป็นต้น ด้วยอำนาจอกุศลที่ตนได้แล้วเป็นปัจจัยก็มี บ้างพวกมี
มีบุญน้อยก็มี บ้างพวกมีบุญธรรมน้อยกว่าก็มี เป็นผู้รุ่งเรือง เพราะ
ความเป็นบุญรุ่งเรืองมากด้วยเหตุมีเขตตสมบัติเป็นต้น ก็มี.

บทว่า สิวลิกาย แปลว่า ในป่าช้า. บทว่า อวคฺคฺฐุเสณฺเห
ได้แก่ ด้วยน้ำนมอันไหลออกจากนิ้วมือ อธิบายว่า ด้วยน้ำนม
อันไหลออกจากนิ้วมือของเทวดา. บทว่า น ยกฺขภูตา น สริสฺปา ว
ความว่า สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็ปีศาจภูต ยักขภูต
หรืองูใหญ่น้อยที่เที่ยวไป หรือเดินไป ไม่พึงเบียดเบียน คือไม่พึง
ทำร้าย.

บทว่า ปลิหีสฺส ปาเท ความว่า เลี้ยเท่าทั้งสองด้วยลิ้นของตน.
บทว่า ธงฺกา แปลว่า พวกเหยี่ยว. บทว่า ปรีวตฺตยฺนฺติ ความว่า
เที่ยวเวียนรักษาไป ๆ มา ๆ เพื่อให้รู้ว่าไม่มีโรคว่า ใคร ๆ อย่าพึง
เบียดเบียนกุมารนั้นเลย. บทว่า คพฺภาสยฺมฺ แปลว่า มลทิลครรรภ์.

บทว่า ปกุจฉิณา ได้แก่ ผุ้จนกมีแรง และเหยี่ยวเป็นต้น. บทว่า
หรรุติ แปลว่า ขจัดไป. บทว่า อกุจฉิมูล ได้แก่ จี๊ตา.

บทว่า เกจิ ได้แก่ พวกเป็นมนุษย์ แต่มนุษย์จัดแจงรักษา.
บทว่า โอสถ ได้แก่ ยาอันบำบัดโรคในกาลนั้น และกาลต่อไป.
ด้วยบทว่า สาสปรูปัน วา ท่านแสดงว่า ผู้ที่จะทำยาด้วยเมล็ด
พรรณผักกาด เพื่อจะรักษาเด็กผู้แรกเกิดนั้น ไม่มี. บทว่า
นตฺตชุตโตคมุปี น อคฺคเหตุ ความว่า ไม่ยึดเอาแม่ด้วยการประกอบ
อุทฺธ, อธิบายว่า ใคร ๆ ไม่กระทำการแรกเกิดให้แก่เธออย่างนี้
ว่า เด็กนี้เกิดในอุทฺธโน้น คีถิโน้น ครูโน้น. บทว่า น สพฺพชฺฌณานิปี
อากิริสุ ความว่า เมื่อจะกระทำมงคล ไม่ได้กระทำข้าวเปลือกมี
ข้าวสาทิเป็นต้นอันเจือด้วยน้ำมันเมล็ดพรรณผักกาดที่เขาประกอบ
ให้เป็นยาแก่เด็กนั้น.

บทว่า เอตาทิลิ แปลว่า เห็นปานนั้น. บทว่า อุตฺตมกิจฺจปตฺต
ความว่า ได้รับความยากอย่างยิ่ง คือ ได้รับทุกข้ออย่างยิ่ง. บทว่า
รตฺตาทตฺติ ได้แก่ ที่เขานำมาในราตรี. บทว่า โนนิตฺปิณฺฑํ วิย ได้แก่
เสมือนกับก้อนเนยใส, ท่านกล่าวอย่างนั้น เพราะเป็นเพียงชิ้นเนื้อ.
บทว่า ปเวธมานิ ได้แก่ สันอยู่โดยภาวะที่มีกำลังน้อย. บทว่า
ลิสฺสย ความว่า เชื่อว่ามีความสงสัย เพราะมีความสงสัยว่า เขาจะ
มีชีวิตอยู่หรือไม่หนอ. บทว่า ชีวิตสาวเสถิ ได้แก่ เหลืออยู่แต่เพียง
ชีวิตอย่างเดียว เพราะไม่มีทรัพย์อันเป็นเหตุดำรงชีวิต.

บทว่า อคฺคกฺกุลิโก ภวิสฺสติ โภคโต จ ความว่า จักเป็นผู้
มีสกุลสูง คือ มีสกุลสูงสุดอันมีโภคะเป็นเหตุ คือด้วยอำนาจโภคะ.

คาถาว่า กิสฺส วตฺ เป็นต้นนี้ พึงทราบว่า อุบาสกผู้อยู่ใน
สำนักของพระศาสดากราบทูลด้วยอำนาจคำถามถึงกรรมที่เขา
ทำได้ และคานานั้นแลอุบาสกผู้ประชุมกันอยู่ในป่าช้าได้กล่าวไว้
แล้ว. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กิสฺส แปลว่า พึงเป็นกรรมอะไร.
บทว่า วตฺ ได้แก่ การสมาทานวัตร. บทว่า กิสฺส มีวาจาประกอบ
การเปลี่ยนวิภัติอีกว่า วัตรและพรหมจรรย์ที่เธอตั้งสมไว้ดีเช่นไร.
บทว่า เอตาทิสฺ ความว่า ชื่อว่าเห็นปานนั้น เพราะเกิดในท้อง
หญิงแพศยา ถูกทอดทิ้งในป่าช้า. บทว่า พุยฺสนฺ แปลว่า ความพินาศ.
บทว่า เอตาทิสฺ แปลว่า เห็นปานนั้น, อธิบายว่า มีประการดังกล่าว
แล้ว โดยนัยมีอาทิว่า เป็นอยู่ตลอดราตรีด้วยน้ำมันที่ไหลออกจาก
นิ้วมือ และโดยนัยมีอาทิว่า เด็กนี้จักมีสกุลสูงแห่งนครนี้. บทว่า
อิทฺฐิ ได้แก่ เทวฤทธิ์ อธิบายว่า ทิพยสมบัติ.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ถูกอุบาสกเหล่านั้นทูลถามแล้ว
ได้ทรงพยากรณ์ในเวลานั้น โดยประการที่พระสังคีติกาจารย์
ทั้งหลายเมื่อจะแสดงได้กล่าวคาถา ๔ คาถาว่า :-

มหาชนได้ทำการบูชาอย่างโอฬาร แก่
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เด็กนั้น
ได้มีจิตเอื้อเพื่อในการบูชา ได้กล่าววาจาหยาบ-
คายอันมิใช่ของสัตบุรุษ ภายหลังเด็กนั้นอัน

มารดาตักเตือนให้กลับความวิตกอันลามกนั้น
แล้ว กลับได้ปีติและความเลื่อมใส ได้บำรุง
พระตถาคต ซึ่งประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร
ด้วยข้าวยาสุ ๗ วัน ข้อนั้นเป็นวัตรเป็นพรหม-
จรรย์ของเขา นี้เป็นวิบากแห่งวัตรและพรหม-
จรรย์ที่เขาประพฤติแล้วนั้น เขาถึงความพินาศ
เช่นนี้แล้ว จักได้ความสำเร็จเช่นนั้น เขาตั้งอยู่
ในมนุษยโลกนี้ ถึง ๑๐๐ ปี เป็นผู้พร้อม
ด้วยกายคุณทั้งปวง เมื่อตายไปจักเข้าถึงความ
เป็นสหายแห่งท้าววาสวะในสัมปรายภพ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ชนตา ได้แก่ หมู่ชน อธิบายว่า
คณะแห่งอุบาสก. บทว่า ตตุร ได้แก่ ในการบูชา. บทว่า
อสุต ได้แก่ ของทารกนั้น. บทว่า จิตตสุสฺสุ อณฺณตตฺติ ความว่า
ในภพก่อน จิตของเขามีภาวะเป็นอย่างอื่น คือ ไม่เอื้อเพื่อ ไม่เคารพ
ไม่มีปีติ. บทว่า อสพฺภํ ได้แก่ ได้กล่าววาจาหยาบอันไม่ควรที่จะฟัง
ในที่ประชุมแห่งสาธุชน.

บทว่า โส ได้แก่ เด็กนี้นั้น. บทว่า ตํ วิตกํ ได้แก่ วิตก
อันลามกนั้น. บทว่า ปวิโนทยิตฺวา ได้แก่ สงบระงับด้วยสติปัญญา
ที่มารดากระทำ. บทว่า ปีติ ปสาทํ ปฏิลทฺธา ได้แก่ กลับได้ คือ
ทำปีติและความเลื่อมใสให้เกิด. บทว่า ผาคฺญา อุปฏฺฐาติ ได้แก่ บำรุง
ด้วยการถวายข้าวยาสุ. บทว่า สตุตฺรตฺตํ แปลว่า ตลอด ๗ วัน.

บทว่า ตสฺส วตฺ ตํ ปน พุรหมจฺริยํ ความว่า ความเลื่อมใส และการให้แห่งจิตของตนซึ่งมีประการยังเรากล่าวในหนหลังนั้น เป็นวัตรและเป็นพรหมจรรย์ของบุคคลนี้ อธิบายว่า ไม่มีสิ่งไรอื่น.

บทว่า จตุวาน ความว่า ตั้งอยู่ในมนุษยโลกนี้แหละจนสิ้นอายุ. บทว่า อภิสมฺปรายํ ได้แก่ ในภพใหม่. บทว่า สหพฺยตํ คจฺจติ วาสวสฺส ได้แก่ จักเข้าถึงความเป็นสหาย โดยความเป็นบุตรแห่งท้าวสักกะจอมเทพ. ก็คำว่า สหพฺยตํ คจฺจติ วาสวสฺส นี้ เป็นคำปัจจุบันกาล ใช้ในอรรถอันเป็นอนาคต. คำที่เหลือในบท ทั้งปวงง่ายทั้งนั้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถากุมารเปตวัตถุที่ ๕

๖. เสรีเปตวัตถุ

ว่าด้วยคนตระหนี่ไปเกิดเป็นเปรต

อุบาสกคนหนึ่งถามนางเปรตเสรีณีว่า

[๑๑๖] ท่านเปลือยกาย มีผิวพรรณน่าเกลียด ชุบ
ผอม สพรังไปด้วยเส้นเอ็น ผอมยึ่งนักจนเห็น
แต่ซี่โครง ท่านเป็นใคร มายืนอยู่ที่นี่.

นางเปรตเสรีณีตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ตกทุกข์
เกิดในยมโลก ทำกรรมอันลามกไว้ จึงจากโลกนี้
ไปสู่เปตโลก.

อุบาสกถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ หรือเพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงจาก
โลกนี้ไปสู่เปตโลก.

นางเปรตเสรีณีตอบว่า

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นที่พึ่งอัน
หาโทษมิได้ มีอยู่ ดิฉันถูกความตระหนี่ครอบงำ
จึงไม่สั่งสมบุญแม้เพียงกึ่งมาสก เมื่อไทยธรรม
มีอยู่ ไม่ทำที่พึ่งแก่ตน ดิฉันหิวน้ำ เข้าไปใกล้
แม่น้ำ แม่น้ำกลับว่างเปล่าไป ในเวลาร้อน ดิฉัน

เข้าไปสู่ร่มไม้ ร่มไม้ก็ลบลายเป็นแดดไป ทั้ง
ลมก็ลบลายเป็นเปลวไฟเผาร่างกายของดิฉัน
ฟุ้งไป ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันควรจะเสวยทุกข์
มีความกระหายเป็นต้น ตามที่กล่าวมาแล้วนี้
และทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้าทารุณกว่านั้น ท่านไป
ถึงหัตถินีนครแล้ว ขอช่วยบอกแก่มารดาของ
ดิฉันว่า เราเห็นธิดาของท่านตกทุกข์ เกิดใน
ยมโลก เขาจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก เพราะทำบาป
กรรมชั่วไว้ ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔ แสน ดิฉันซ่อน
ไว้ภายใต้เตียง ไม่ได้บอกใคร ๆ ขอมารดาของ
ดิฉันจงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนไว้นั้น ให้ท่านบ้าง
เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ท่านแล้ว ขอจงอุทิศส่วน
บุญมาให้แก่ดิฉันบ้าง เมื่อนั้นจะมีความสุข สำเร็จ
ความประสงค์ทั้งปวง อุบาสกนั้นรับคำของ
นางเปรตเสรีณีแล้วกลับไปสู่หัตถินีนคร บอก
แก่มารดาของนางว่า ข้าพเจ้าเห็นนางเสรีณีธิดา
ของท่าน เขาตกทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะได้ทำ
กรรมชั่วไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก นางได้สั่ง
ฉันในที่นั้นว่า ท่านไปถึงหัตถินีนครแล้ว จงบอก
แก่มารดาของดิฉันด้วยว่า ธิดาของท่านเราเห็น
แล้ว ตกทุกข์ เกิดอยู่ในยมโลก เพราะทำกรรม

ชั่วไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก ทรัพย์ของดิฉัน
มีอยู่ ๔ แสน ดิฉันซ่อนไว้ภายใต้เตียงไม่ได้บอก
ใคร ๆ ขอมารดาของดิฉันจงถือเอาทรัพย์จากที่
ซ่อนนั้นมาให้ทานบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้
ทานแล้วของอุทิศส่วนบุญไปให้แก่ดิฉัน เมื่อนั้น
ดิฉันจักมีความสุขสำเร็จความประสงค์ทั้งปวง
ก็มารดาของนางเปรตเสรินีนั้น ถือเอาทรัพย์ที่
นางเปรตเสรินีซ่อนไว้นั้นมาให้ทาน ครั้นแล้ว
อุทิศส่วนบุญไปให้นางเปรตเสรินี นางเปรตเสรินี
เป็นผู้มีความสุขแม้มารดาของนางก็เป็นอยู่สบาย.

จบ เสรินีเปตวัตถุที่ ๖

อรรถกถาเสรินีเปตวัตถุที่ ๖

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเสรินีเปรต จึงได้ตรัสพระคาถามีคำเริ่มต้นว่า นคฺคา
ทพฺพณฺณรูปาสี ดังนี้.

ได้ยินว่าในหัตถินีบุรี ในแคว้นกุรุรัฐ มีหญิงคนหนึ่งชื่อว่า
เสรินี ได้เป็นผู้อาศัยรูปเลี้ยงชีวิต. ก็ภิกษุทั้งหลายจากที่นั่น ๆ
ได้มาประชุมกันในหัตถินีบุรีนั้น เพื่อต้องการทำอุโบสถ. ได้มี
ภิกษุจำนวนมากมาประชุมกันอีก. มนุษย์ทั้งหลายเห็นดังนั้น
จึงจัดเตรียมเครื่องอุปกรณ์ในการบำเพ็ญทานเป็นอันมาก มีเมล็ดงา

และข้าวสารเป็นต้น และมีเนยใส เนยข้น และน้ำผึ้งเป็นต้น บำเพ็ญ
มหาทาน. ก็สมัยนั้น นางคณิกาคนนั้นไม่มีศรัทธาไม่มีความเลื่อมใส
จิตถูกกลุ่มมรดกด้วยมลทินคือความตระหนี่ แม้จะถูกพวกมนุษย์
เหล่านั้นให้กำลังใจว่า มาซิเธอ ก่อนอื่นจงอนุโมทนาทานนี้ ก็
ประกาศยืนยันความไม่เลื่อมใสแก่มนุษย์เหล่านั้นว่า จะประโยชน์
อะไรด้วยทานที่ให้แก่พวกสมณะโล้น การบริจาคสิ่งของมีประมาณ
เล็กน้อย จักมีแต่ไหน.

สมัยต่อมา นางทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเปรต ที่หลังคู แห่ง
ปัจฉิมนครแห่งหนึ่ง. ลำดับนั้น อุบาสกชาวเมืองหัตถินบุรีคนหนึ่ง
ไปยังนครนั้นเพื่อการค้า ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ได้ไปยังหลังคู
ด้วยประโยชน์เช่นนั้น. นางเห็นเขาที่นั่น ก็จำได้เป็นคนเปลือย
มีร่างกายเหลือเพียงหนังหุ้มกระดูก เห็นเขาน่าสะพึงกลัวยิ่งนัก
ได้ยืนแสดงตนอยู่ในที่ไม่ว่าง. อุบาสกนั้น เห็นนางนั้นกลัว ถาม
เป็นคาถาว่า :-

ท่านเปลือยกาย มีรูปพรรณน่าเกลียด ชูบ

ผอม สะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูก่อนนางผู้ชুবผอม

จนเห็นแต่ซี่โครง ท่านเป็นใครหนอ มายืนอยู่ที่นี้.

ฝ่ายนางเปรต จึงประกาศตนแก่อุบาสกนั้นด้วยคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นเปรต ตกทุกข์

ได้ยาก เกิดในยมโลก ทำกรรมอันลามกไว้ จึง

จากโลกนี้ ไปสู่เปตโลก.

นางอุกอุบาทสนั้น ถ้ามถึงกรรมที่ตนกระทำด้วยคาถาอีกว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา

และใจ หรือ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึง

จากโลกนี้ไปสู่เปตโลก

จึงบอกกรรมที่ตนกระทำไว้ และประโยชน์ที่เขาพึงกระทำ
ให้แก่ตนอีก ด้วยคาถา ๖ คาถานี้ว่า :-

ดิฉัน ได้ค้นหาทรัพย์มาได้ถึงมาสก ในที่

ที่ไม่มีใครหวงห้าม เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ดิฉันไม่

ได้กระทำที่พึงแก่ตนไว้ ดิฉันกระหายน้ำ เข้าไป

ยังแม่น้ำ แม่น้ำก็กลับว่างเปล่าไป ในเวลาร้อน

ดิฉันเข้าไปยังร่มไม้ ร่มไม้กลับกลายเป็นแดดไป

ทั้งลมก็กลับกลายเป็นเปลวไฟไป เปร่าร่างของ

ดิฉันฟุ้งไป ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันควรจะเสวย

ทุกข์มีความกระหายเป็นต้น ตามที่ท่านกล่าว

แล้วนี้ และทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้าทารุณกว่านั้น

ท่านไปถึงหัตถินินครแล้ว ขอช่วยบอกแก่มารดา

ดิฉันว่า เราเห็นธิดาของท่านตกทุกข์ เกิดใน

ยมโลก เขาจากโลกนี้ไปยังเปตโลก เพราะทำ

บาปกรรมไว้ ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔๐๐,๐๐๐

ดิฉันซ่อนไว้ภายใต้เตียง ไม่ได้บอกแก่ใคร ๆ

ขอมารดาของดิฉัน จงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนไว้

นั่นเกิด ให้ท่านบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ท่าน
แล้ว ของอุทิส่วนบุญมาให้แก่ดิฉันบ้าง เมื่อนั้น
ดิฉันก็มีความสุข ตำเร็จความประสงค์ทั้งปวง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนาวณฺเฐสุ ติตฺถุเสสุ ความว่า
ในถิ่นที่เป็นท่าของแม่น้ำ และสระน้ำเป็นต้น ที่ใคร ๆ ไม่หวงห้าม
คือ ในที่ที่พวกมนุษย์อาบและทำกิจด้วยน้ำเช่นนั้น. บทว่า วิจินี
อฑฺฒมาสกํ ความว่า ดิฉันถูกความโลภครอบงำ ค้นหา คือแสวงหา
ได้ทรัพย์เพียงกึ่งมาสก ด้วยคิดว่า โฉนหนอ เราพึงได้อะไร
สักอย่างหนึ่ง ในที่นี้ ที่พวกมนุษย์วางลิ้มไว้. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า
อนาวณฺเฐสุ ติตฺถุเสสุ ความว่า เมื่อสมณพราหมณ์ อันเป็นที่พึง
ของสัตว์ทั้งหลาย โดยความเป็นเหตุแห่งความบริสุทธิ์อันเนื่องด้วย
ความพยายามของปวงสัตว์ ซึ่งไม่มีใครหวงห้าม โดยการเข้าไปหา
มีอยู่. บทว่า วิจินี อฑฺฒมาสกํ ความว่า ดิฉันมีจิตถูกมลทินคือ
ความตระหนี่กลุ่มรุม จึงไม่ให้อะไร ๆ แก่ใคร ๆ จึงเก็บทรัพย์
ไว้เป็นพิเศษกึ่งมาสก จึงไม่สั่งสมบุญไว้. ด้วยเหตุนั้น ท่านจึง
กล่าวว่า เมื่อไทยธรรมมีอยู่ ดิฉัน จึงไม่ได้ทำที่พึงแก่ตน ดังนี้
เป็นต้น.

บทว่า ตลิตฺตา ได้แก่ ผู้กระหายแล้ว. บทว่า ริดฺดกา
ความว่า แม่น้ำที่กาพอจะพึงดื่มได้ ไหลไปอยู่ ก็กลับกลายเป็น
แม่น้ำว่างเปล่าจากน้ำ มีเพียงทราย เพราะกรรมชั่วของดิฉัน.

บทว่า **อุณฺหเส** ได้แก่ ในฤดูร้อน. บทว่า **อาตฺโร ปริวตฺตติ** ความว่า ที่ที่มีร่มเงา เมื่อดิฉันเข้าไป ก็กลับกลายเป็นแดดไป.

บทว่า **อคุฉิวนฺโณ** ได้แก่ มีสัมผัสเช่นกับไฟ. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า แผลเผาฟุ้งตลบไป ดังนี้เป็นต้น. นางเปรตเรียกอุบาสกนั้น ด้วยความเคารพว่า ภนฺเต ในบทว่า **เอตฺถ ภนฺเต อรหมิ** นี้ อธิบายว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ดิฉัน สมควรเสวยทุกข์ อันเกิดแต่ความกระหาย เป็นต้น ตามที่กล่าวแล้วนี้ และทุกข์อย่างอื่น อันลามก ทารุณ กวำนั้น เพราะดิฉันได้กระทำความชั่ว อันเกิดแต่การกระทำนั้น. บทว่า **วชฺเชสิ** แปลว่า ฟังกเล่า.

บทว่า **เอตฺถ นิภฺจิตฺตํ อนฺภฺชาติ** ความว่า ดิฉันไม่ได้บอกว่า ทรัพย์มีประมาณเท่านี้ เก็บไว้ในที่นี้. บัดนี้ นางเปรตเมื่อจะแสดง ปริมาณของทรัพย์นั้น จึงกล่าวว่า ทรัพย์ ๔๐๐,๐๐๐ ดิฉันได้เก็บซ่อนไว้ภายใต้เตียง ดังนี้เป็นต้น. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปลฺลฺลฺกฺกสฺส** ได้แก่ บัลลังก์อันเป็นที่นอนของตนในกาลก่อน. บทว่า **ตโต** ความว่า ขอมารดา จึงถือเอาทรัพย์ส่วนหนึ่ง จากทรัพย์ที่ ดิฉันฝังไว้ แล้วจงให้ทานอุทิศถึงดิฉัน. บทว่า **ตสฺสา** ได้แก่ มารดาของดิฉัน.

เมื่อนางเปรตนั้น กล่าวอย่างนี้ อุบาสกนั้นรับคำของนางนั้น แล้ว พิจารณากรรมกิจของตนในที่นั้น จึงไปยังหัตถินนคร แจ้ง เรื่องนั้นแก่มารดาของนาง. เพื่อจะแสดงเรื่องนั้น พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า :-

อุบาสกนั้น รับคำของนางเปรตนั้นแล้ว

กลับไปสู่หัตถินีนคร บอกแก่มารดาของนางว่า
ข้าพเจ้าเห็นธิดาของท่าน เขาตกทุกข์ เกิดใน
ยมโลก เพราะได้กระทำความชั่วไว้ จึงจากโลก
นี้ ไปสู่เปตโลก นางได้สั่งฉันในที่นั้นว่า ท่าน
ไปถึงหัตถินีนครแล้ว จงบอกแก่มารดาของดิฉัน
ด้วยว่า ธิดาของท่านเราเห็นแล้ว ตกทุกข์ เกิด
อยู่ในยมโลก เพราะทำความชั่วไว้ จึงจากโลก
นี้ ไปสู่เปตโลก ทรัพย์ของดิฉันมีอยู่ ๔๐๐,๐๐๐
ดิฉันซ่อนไว้ภายใต้เตียงไม่ได้บอกแก่ใคร ๆ

ขอมารดาของดิฉัน จงถือเอาทรัพย์จากที่ซ่อนไว้
นั้น มาให้ทานบ้าง เลี้ยงชีวิตบ้าง ครั้นให้ทานแล้ว
จงอุทิศส่วนบุญไปได้แก่ดิฉัน เมื่อนั้น ดิฉัน จัก
มีความสุข สำเร็จความประสงค์ทั้งปวง ก็มารดา
ของนางเปรตนั้น ถือเอาทรัพย์ที่นางเปรตซ่อนไว้
นั้น มาให้ทาน ครั้นแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้
นางเปรต นางเปรตเป็นผู้มีความสุข แม้มารดา
ของนาง ก็เป็นอยู่สบาย.

คาถาเหล่านั้น รู้ได้ง่ายทีเดียว.

มารดาของนางได้ฟังดังนั้นแล้ว ได้ถวายทานแต่ภิกษุสงฆ์
อุทิศไปให้นาง. เพราะเหตุนี้ นางตั้งอยู่ในความสมบูรณ์ ด้วย

เครื่องอุปกรณ์ที่ได้มา แสดงตนแก่มารดา บอกเหตุนั้นให้ทราบ
มารดาแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้น
แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้น
ให้เป็นอตุปปัตติเหตุ จึงทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว.
เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชนฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาเสรีนเปตวัตถุที่ ๖

๓. มิคลูททเปตวัตถุที่ ๑

ว่าด้วยนายพรานเนื้อใจหยาบตายไปเป็นเปรต

พระนารทเถระถามเปรตคนหนึ่งว่า

[๑๑๕] ท่านเป็นคนหนุ่มแน่น ห้อมล้อมด้วย

เทพบุตรและเทพธิดา รุ่งเรืองอยู่ด้วยกามคุณ อัน

ให้เกิดความกำหนัดยินดีในราตรี เสวยทุกขใน

กลางวัน ท่านได้ทำกรรมอะไรไว้ในชาติก่อน.

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน กระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่

กรุงราชคฤห์อันน่ารื่นรมย์ มีภูเขาล้อมรอบ

(ปัญจคีรีนคร) เป็นผู้มีฝ่ามือเปื้อนโลหิต เป็น

คนหยาบฆ่าทารุณมีใจประทุษร้ายในสัตว์เป็นอัน

มากผู้ไม่ได้กระทำความโกรธเคืองให้ ยินดีแต่

ในการเบียดเบียนสัตว์อื่น เป็นผู้ไม่สำรวมด้วย

กาย วาจา ใจ เป็นนิตย์ อุบาสกคนหนึ่งผู้เป็น

สหายของกระผม เป็นคนใจดีมีศรัทธา ก็อุบาสก

คนนั้น เป็นคนเอ็นดูกระผม ห้ามกระผมอยู่

เนื่อง ๆ ว่า อย่าทำบาปกรรมเลย พ่อเอ๊ย อย่าไป

ทุกติเลย ถ้าท่านปรารถนาความสุขในโลกหน้า

จงงดเว้นการฆ่าสัตว์ อันเป็นการไม่สำรวมเสีย

เถิด กระผมฟังคำของสหายผู้หวังดีมีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์นั้นแล้ว ไม่ทำตามคำสั่งสอนทั้งสิ้น เพราะกระผมเป็นคนไม่มีปัญญา ยินดีในบาปตลาดกาลนาน สหายผู้มีปัญญาดีนั้น แนะนำกระผมให้ตั้งอยู่ในความสำรวมด้วยความอนุเคราะห์ว่า ถ้าท่านฆ่าสัตว์ในกลางวัน ส่วนกลางคืนจงงดเว้นเสีย กระผมจึงฆ่าสัตว์แต่เฉพาะกลางวัน กลางคืนเป็นผู้สำรวมงดเว้น เพราะฉะนั้นกลางคืนกระผมจึงได้รับความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์ ถูกสุนัขรุมกัดกิน คือกลางคืนได้เสวยทิพยสมบัติ ด้วยผลแห่งกุศลกรรมนั้น ส่วนกลางวันฝูงสุนัขมีจิตเดือดดาลพากันห้อมล้อมกัดกินกระผมรอบด้าน ก็ชนเหล่าใดผู้มีความเพียรเนื่อง ๆ บากบั่นมั่นในศาสนาของพระสุคต กระผมเข้าใจว่า ชนเหล่านั้นจักได้บรรลุอมตบพอันปัจฉิมอะไร ๆ ประดุจต่างไม่ได้อย่างแน่นอน.

จบ ปฐมมิกคลุททเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาปฐมมิลกุตทกเปตวัตถุที่ ๗

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในพระเวฬุวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภมิลกุตทกเปต จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า นรนาธิปฺรกุขโต ยฺวฯ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงราชคฤห์ ยังมีพรานคนหนึ่ง เทียวล่าเนื้อ เลี้ยงชีพตลอดคืนและวัน. พรานนั้น ได้มีอุบาสกคนหนึ่งเป็นมิตร. อุบาสกนั้น เมื่อไม่อาจจะให้นายพรานนั้น กลับจากความชั่วตลอดกาล ได้ จึงชักชวนในการบุญตอนราตรีว่า มาเถอะสหาย ท่านจงงดเว้นจากปาณาติบาต ในตอนกลางคืน. เฆงคเว้นในตอนกลางคืน กระทำปาณาติบาตในตอนกลางวันเท่านั้น.

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเวมานิกเปต ใกล้เคียงกรุงราชคฤห์ เสวยทุกข์อย่างใหญ่ ตลอดส่วนกลางวัน เพียบพร้อมพร้อมพร้อมบ้ำเรอด้วยกามคุณ ๕ ในกลางคืน. ท่านนารทะเห็นดังนั้น จึงสอบถามด้วยคาถานี้ว่า :-

ท่านเป็นคนหนุ่มแน่น ห้อมล้อมด้วย
เทพบุตรและเทพธิดา รุ่งเรืองอยู่ด้วยกามคุณ
อันให้เกิดความกำหนัดยินดีในราตรี เสวยทุกข์
ในกลางวัน ท่านได้กระทำความอะไรไว้ใน
ชาติก่อน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นรนาธิปุรุกขโต ความว่า อัน
เทพบุตร เทพธิดา ผู้บำรุงบำเรอ พวกกันแควดล้อมเข้านั่งใกล้.
บทว่า ยฺวมา แปลว่า ยังหนุ่มแน่น. บทว่า รชนีเยหิ แปลว่า อันเป็น
เหตุให้ใคร่ คือเป็นเหตุเกิดความกำหนัด. บทว่า กามคุณฺเหหิ
ได้แก่ด้วยส่วนแห่งกาม. บทว่า โสภติ อธิบายว่า ย่อมรุ่งเรือง
ด้วยความพรั่งพร้อมในกลางคืน. ด้วยเหตุนี้ ท่านนารทะจึงกล่าวว่
เสวยทุกข์ในตอนกลางวัน ดังนี้ อธิบายว่า เสวยเหตุคือ ความ
คับแค้นมีประการต่าง ๆ ในตอนกลางวัน. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า
รชนี ได้แก่ ในตอนกลางคืน. บทว่า เยหิ เป็นเพียงนิบาต. บทว่า
กิมกาสิ ปุริมาย ชาตียา ความว่า ในชาติก่อนแต่ชาตินี้ ท่านได้
กระทำความอะไรอันเป็นทางให้เสวยสุขและทุกข์อย่างนี้ ขอท่าน
จงบอกกรรมนั้นเถิด.

เปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกกรรมที่ตนกระทำไว้ จึงได้
กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า :-

เมื่อก่อน กระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่กรุง
ราชคฤห์อันนำรีนรมย์มีภูเขาล้อมรอบ (เบญจ-
คีรีนคร) เป็นผู้มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต เป็นคน
หยาบช้า ทารุณ มีใจประทุษร้ายในสัตว์เป็นอัน
มาก ผู้ไม่ได้กระทำความโกรธเคือง ยินดีแต่ใน
การเบียดเบียนสัตว์อื่น เป็นผู้ไม่สำรวมด้วยกาย
วาจา ใจ เป็นนิตย์ อุบาสกคนหนึ่ง ผู้เป็นสหาย

ของกรรม เป็นคนมีใจดี มีศรัทธา ก็อุบาสก
คนนั้น เป็นคนเอ็นดูกรรม ห้ามกรรมอยู่
เนื่อง ๆ ว่า อย่าทำกรรมชั่วเลย พ่อเอ๋ย อย่าไป
ทุกคติเลย ถ้าท่านปรารถนาความสุขในโลกหน้า
จงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ อันเป็นการไม่สำรวม
เสียเถิด กรรมพึงคำของสหายผู้หวังดี มีความ
อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์นั้นแล้ว ไม่ทำตามคำ
สั่งสอนทั้งสิ้น เพราะกรรมเป็นคนไม่มีปัญญา
ยินดีแต่ในบาปตลอดกาลนาน สหายผู้มีปัญญาดี
นั้น แนะนำกรรมให้ตั้งอยู่ในความสำรวม ด้วย
ความอนุเคราะห์ว่า ถ้าท่านฆ่าสัตว์ในตอนกลาง
วัน ส่วนกลางคืนจงงดเว้นเสีย กรรมจึงฆ่า
สัตว์ แต่เฉพาะกลางวัน กลางคืนเป็นผู้สำรวม
งดเว้น เพราะฉะนั้น กลางคืน กรรมจึงได้รับ
ความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์ ถูกสุนัขได้กัด
กิน คือกลางคืนได้เสวยทิพยสมบัติ ด้วยผลแห่ง
กุศลกรรมนั้น ส่วนกลางวันฝูงสุนัขมีจิตเดือด
ดาล พวกมันห้อมล้อมกัดกินกรรมรอบด้าน ก็
ชนเหล่าใด ผู้มีความเพียรเนื่อง ๆ บากบั่นใน
ศาสนาของพระสุคตเจ้า กรรมเข้าใจว่าชนเหล่า
นั้น จักได้บรรลุมตบตบอันปัจจัยอะไร ๆ ประ

แต่่งไม่ได้อย่างแน่นอน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ลุฑโท ได้แก่ ผู้ทารุณ. บทว่า โลहितปาณิ ได้แก่ ผู้มีฝ่ามืออันเปื้อนเลือด ด้วยการฆ่าสัตว์เนื่อง ๆ. บทว่า ทารุโณ แปลว่า กล้าแข็ง อธิบายว่า เบียดเบียนตนเอง. บทว่า อวิโรชเกรสุ ได้แก่ ในเนื้อและนกเป็นต้น ผู้ไม่กระทำความโกรธด้วยอาการอะไร ๆ

บทว่า อลัมมา แปลว่า ผู้ไม่สำรวม คือ เป็นผู้ทุศีล. บทว่า สกลานุสาสส ความว่า ซึ่งอนุศาสน์ทั้งปวง คือ การงดเว้นจากปาณาติบาตตลอดกาล บทว่า จิรปาปาภริโต ได้แก่ ผู้ยินดียิ่งในบาปตลอดกาลนาน.

บทว่า สยเม คือ ในสุจริต. บทว่า นิเวสยิ แปลว่า ตั้งอยู่แล้ว. คำว่า ถ้าท่านฆ่าสัตว์ในเวลากลางวัน ส่วนกลางคืน จงงดเว้นเสีย นี้ เป็นคำแสดงอาการแห่งความตั้งมั่น. ได้ยินว่า นายพรานนั้น ได้เป็นผู้ประกอบการฆ่าสัตว์เนื่อง ๆ ในเวลากลางคืน ด้วยการดักบ่วง คือลูกศรเป็นต้น.

บทว่า ทิวา ขชฺชามิ ทุกฺคโต ความว่า บัดนี้ ฉันถึงทุกคติ เสวยทุกข์อย่างมหันต์ เกี่ยวกินในตอนกลางวัน. ได้ยินว่า ในตอนกลางวัน เขาได้เสวยผลอันพึงเห็นเสมอด้วยกรรม เพราะเขาให้สุนัขกัดเนื้อ ในส่วนกลางวัน สุนัขใหญ่ ๆ วิ่งไป ทำสรีระให้เหลือเพียงร่างกระดูก แต่เมื่อย่างเข้ากลางคืน ร่างกายนั้นจึงกลับเป็นปกติตามเดิม เสวยทิพยสมบัติ. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า :-

เพราะฉะนั้น กลางคืนกระผมจึงได้รับ

ความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์ ถูกสุนัขลุมกัดกิน

คือกลางคืนได้เสวยทิพยสมบัติ ด้วยผลแห่งกุศล

กรรมนั้น ส่วนกลางวันฝูงสุนัขมีจิตเดือดดาล

พากันห้อมล้อมกัดกินกระผมรอบด้าน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปฐิตา ความว่า เป็นผู้มิจิต
เดือดดาล คือ เป็นเสมือนถูกความคับแค้นผูกพัน . บทว่า สมนุตา
ขาทิตู ได้แก่ วิ่งไป เพื่อกัดกินร่างกายของเรา โดยรอบด้าน.
ก็ข้อนี้ ท่านกล่าวหมายเอาเวลาที่พวกสุนัขเหล่านั้น เข้าไปใกล้
นำความกลัวมาให้แก่ตนเป็นอย่างยิ่ง ก็สุนัขเหล่านั้นวิ่งไปกระทำ
ร่างกายให้เหลือแต่เพียงกระดูกแล้วจึงไปเสีย.

ในกาลาสุดท้ายว่า เย จ เต สตตานุโยคิโน มีความสังเขป
ดังต่อไปนี้ ขึ้นชื่อว่า เรา ก็เป็นผู้งดเว้นจากเหตุเพียงการฆ่าสัตว์
เฉพาะในกลางคืน ยังได้เสวยทิพยสมบัติถึงเพียงนี้ ก็บรูษเหล่าใด
ผู้ชวนขวยยังยืนมันคง คือหมั่นประกอบเนื่อง คือทุกเวลา ใน
อธิศีลเป็นต้น ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคสุคตพุทธเจ้า
บรูษเหล่านั้น เป็นผู้มิจิต เห็นจะบรรลุมิตรธรรม อันได้นามว่า
อสังขตบท อันไม่เจือปน ด้วยโลกียสุขอย่างเดียวเท่านั้น คือ บรูษ
เหล่านั้น ย่อมไม่มีการห้ามอะไร ๆ ในการบรรลุมิตรธรรมนั้น.

เมื่อปรตานั้น กล่าวอย่างนี้แล้ว พระเถระจึงกราบทูลเรื่องนั้น
แด่พระศาสดา. พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุลุปปัต-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 427

ติเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัท ผู้ถึงพร้อมแล้ว คำทั้งหมด
มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.

จบ อรรถกถาปฐมมิลลหทกเปตวัตถุที่ ๗

๘. มิคลุตทเปตวัตถุที่ ๒

ว่าด้วยกรรมให้พรานเนื้อเสวยทุกข์ในป่าช้า

พระนารทเถระถามเปรตคนหนึ่งว่า

[๑๑๘] ท่านรื่นรมย์อยู่ในเรือนยอดและปราสาท
บนบัลลังก์อันปูลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ด้วยดนตรี
เครื่อง ๕ อันบุคคลประโคมแล้ว ภายหลังเมื่อ
สิ้นราตรีพระอาทิตย์ขึ้นแล้ว ท่านเข้าไปเสวยทุกข์
เป็นอันมากอยู่ในป่าช้า ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้
ด้วยกาย วาจา ใจ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร
ท่านจึงได้เสวยทุกข์เช่นนี้.

เปรตนั้นตอบว่า

เมื่อก่อน กระทบเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่กรุง
ราชคฤห์อันนำรื่นรมย์ มีภูเขาล้อมรอบ (ปัญจ-
คีรีนคร) เป็นคนหยาบช้าทารุณ ไม่ตำรวมกาย
วาจา ใจ อุบาสกคนหนึ่งผู้เป็นสหายของกระทบ
เป็นคนใจดีมีศรัทธา มีภิกษุผู้คุ้นเคยของเขาเป็น
สาวกของพระโคตม ก็อุบาสกนั้นเอ็นดูกระทบ
ห้ามกระทบเนื้อ ๆ ว่า อย่าทำบาปกรรมเลย
พ่อเอ๋ย อย่าไปทุกขเลย ถ้าสหายปรารถนาความ
สุขในโลกหน้า จงงดเว้นการฆ่าสัตว์อันเป็นการ

ไม่สำรวจเสียเถิด ฯลฯ (เหมือนเรื่องที่ ๗)

กระผมเข้าใจว่า ชนเหล่านั้นจักได้บรรลุอมตบท

อันปัจจัยอะไร ๆ ประดังไม่ได้เป็นแน่.

จบ ทุติยมิกคหุททกเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาทุติยมิกคหุททกเปตวัตถุที่ ๘

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในพระเวฬุวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภมิกคหุททกเปตอีกคนหนึ่ง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า ภูฏาคาระ จ ปาสาเท ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงราชคฤห์ มาณพ ชื่อว่ามากวิคะคนหนึ่ง แม้เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติ ก็ละโภคสุข ออกเที่ยวล่าเนื้อ ตลอดทั้งคืนและวัน. อุบาสกคนหนึ่ง ผู้เป็นสหายของเธอ อาศัยความเอ็นดูจึงให้โอวาทว่า ดิละสหาย เธอจงงดเว้นจากปาณาติบาต เธออย่าได้มี เพื่อสิ่งอันมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานเลย. เธอ หาได้เอื้อเพื่อโอวาทนั้นไม่. ลำดับนั้น อุบาสกนั้น จึงขอร้อง พระจิณาสพเถระ. ซึ่งเป็นที่เจริญใจแห่งในรูปหนึ่งว่า ดิละ พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงแสดงธรรมแก่บุรุษชื่อโน้น โดยประการที่เธอ จะพึงงดเว้นจากปาณาติบาต.

ภายหลังวันหนึ่ง พระเถระนั้น เทียวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ได้หยุดยืนที่ประตูเรือนของเธอ. มากวิคะนั้นเห็นท่านแล้ว เกิดมีความนับถือมาก ต้อนรับให้เข้าไปสู่เรือน ได้ตกแต่งอาสนะถวาย.

พระเถระนั่งบนอาสนะที่ตกแต่งไว้แล้ว. ฝ่ายมาณพนั้น ก็เข้าไปหา
พระเถระนั่งแล้ว. พระเถระ ประกาศโทษในปาณาติบาต และ
อานิสงส์ ในการงดเว้นจากปาณาติบาตนั้น แก่เธอ. เธอ แม้ฟังดังนั้น
แล้ว ก็ไม่ปรารถนาจะงดเว้นจากปาณาติบาตนั้น. ลำดับนั้น
พระเถระจงกล่าวกะเธอว่า คุณ ถ้า ไม่สามารถจะงดเว้น
โดยประการทั้งปวงได้ไซ้ อันดับแรก เธอก็จงงดเว้นแต่ในกลางคืน
เถอะ. เธอรับคำแล้วว่า จะงดเว้นในเวลากลางคืน แล้วจึงงดเว้น
จากปาณาติบาตนั้น. คำที่เหลือ เช่นกับเรื่องที่ติดกันนั้นแล. ก็
ในบรรดาคาถาพระนารทเถระ ได้สอบถามเธอด้วยคาถา ๓ คาถา
ว่า :-

ท่านรื่นรมย์อยู่ในเรือนยอดและปราสาท

บนบัลลังก์อันปูลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ด้วยดนตรี
เครื่อง ๕ อันบุคคลประโคมแล้ว ภายหลังเมื่อ
สิ้นราตรี พระอาทิตย์ขึ้นแล้ว ท่านเข้าไปเสวย
ทุกข์เป็นอันมากอยู่ในป่าช้า ท่านทำกรรมชั่ว
อะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือเพราะวิบากแห่ง
กรรมอะไร ท่านจึงได้เสวยทุกข์เช่นนี้.

ลำดับนั้น เปรตจึงบอกเนื้อความนั้นแก่ท่านด้วยคาถาว่า :-

เมื่อก่อนกระผมเป็นพรานเนื้อ อยู่ที่กรุง

ราชคฤห์อันนำรื่นรมย์มีภูเขาล้อมรอบ (เบญจ
คีรีนคร) เป็นคนหยาบช้า ทารุณ ไม่สำรวมกาย

วจา ใจ อุบาทกคนหนึ่งผู้เป็นสหายของผม เป็น
คนใจดี มีศรัทธา มีภิกษุผู้คุ้นเคยของเขาเป็น
สาวกของพระโคตม แม้อุบาทกนั้น เอ็นดูกระผม
ห้ามกระผมเนื่อง ๆ ว่า อย่าทำบาปกรรมเลย พ่อ
เอ๋ย อย่าไปทูลคดีเลย ถ้าสหายปรารถนาความ
สุขในโลกหน้า จงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ อันเป็น
การไม่สำรวมเสียเถิด. กระผมฟังคำของสหาย
หวังดี มีความอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์นั้นแล้ว
ไม่ทำตามคำสั่งสอนทั้งสิ้น เพราะกระผมเป็นคน
ไม่มีปัญญา ยินดียิ่งแล้วในบาปตลอดกาลนาน
สหายผู้มีปัญญาดีนั้น แนะนำกระผมให้ตั้งอยู่ใน
ความสำรวม ด้วยความอนุเคราะห์ว่า ถ้าท่าน
ฆ่าสัตว์ในเวลากลางวัน ส่วนกลางคืนจงงดเว้น
เสีย กระผมจึงฆ่าสัตว์แต่เฉพาะกลางวัน กลาง
คืนเป็นผู้สำรวมงดเว้น เพราะฉะนั้น กลางคืน
กระผมจึงได้รับความสุข กลางวันได้เสวยทุกข์
ถูกสุนัขรุมกัดกิน คือ กลางคืนได้เสวยทิพย-
สมบัติ ด้วยผลแห่งกุศลกรรมนั้น ส่วนกลางวัน
ฝูงสุนัขมีจิตเดือดดาล พากันห้อมล้อมกัดกิน
กระผมรอบด้าน ก็ชนเหล่าใด ผู้มีความเพียร
เนื่อง ๆ บากบั่นมั่นในพระศาสนาของพระสุคต-

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 432

เจ้า กระผมเข้าใจว่า คนเหล่านั้น จักได้บรรลุ
อมตบทอันปัจจัยอะไร ๆ ประดังแต่ไม่ได้อย่าง
แน่นอน.

เนื้อความแห่งคานานั้น มีนัยดังกล่าวไว้ในหนหลังแล.

จบ อรรถกถาพุทธนิคมุททกเปตวัตถุที่ ๘

๕. ภูฏวินิจนยิกเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตจิกกินเนื้อหลังของตนกิน

พระนารทเถระถามเปรตคนหนึ่งว่า

[๑๑๕]   ตัวท่านตัดทรงดอกไม้ ใสชฎา สวมกำไล
ทอง ลูบไล้ด้วยจุกฉันทน์ มีสีหน้าผ่องใส
งดงามดุจสีพระอาทิตย์อุทัยขึ้นมาในอากาศ
มีนางฟ้าหมื่นหนึ่งเป็นบริวารบำรุงบำเรอท่าน
นางฟ้าเหล่านั้นล้วนสวมกำไลทอง นุ่งห่มผ้าอัน
ขลิบด้วยทองคำ ท่านเป็นผู้มีอนุภาพมาก มีรูป
เป็นที่ให้เกิดขนชูชันแก่ผู้พบเห็น แต่ท่านจิกเนื้อ
ที่หลังของตนกินเป็นอาหาร ท่านได้ทำกรรมชั่ว
อะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ เพราะวิบากแห่งกรรม
อะไร ท่านจึงจิกเนื้อหลังของตนเองกินเป็น
อาหาร.

เปรตนั้นตอบว่า

      กระผมได้ประพฤติทุจริตด้วยการส่อเสียด
      พูดเท็จและหลอกลวง เพื่อความฉิบหายแก่ตน
      ในมนุษยโลก กระผมไปแล้วบริษัทในมนุษย-
      โลกนั้น เมื่อเวลาควรจะพูดความจริงปรากฏแล้ว

ละเหตุละผลเสีย ประพฤติคล้อยตามอธรรม ผู้
ใดประพฤติทุจริตมีคำต่อเสียดเป็นต้น ผู้นั้นต้อง
จิกเนื้อหลังของตนกิน เหมือนกระผมจิกเนื้อ
หลังของตนกินในวันนี้ ฉะนั้น ข้าแต่พระนารทะ
ทุกข์ที่กระผมได้รับอยู่นี้ท่านได้เห็นเองแล้ว
ชนใดเป็นคนฉลาด มีความอนุเคราะห์ ชนเหล่า
นั้นพึงกล่าวตักเตือนว่า ท่านอย่าพูดต่อเสียด
อย่าพูดเท็จ อย่าเป็นผู้มีเนื้อหลังของตนเป็น
อาหารเลย.

จบ ฎีกาวิจฉยิกเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถาฎีกาวิจฉยิกเปตวัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน มหาวิหาร ทรง
ปรารภปรตผู้วิจฉยโกง จึงตรัสคำเริ่มต้นว่า มาลี กิริฎี กายูรี
ดังนี้.

ในกาลนั้น พระเจ้าพิมพิสาร เข้าจำอุโบสถเดือนละ ๖ วัน
มนุษย์เป็นอันมากคล้อยตามท้าวเธอ จึงพากันเข้าจำอุโบสถ. พระ-
ราชาตรัสถาม พวกมนุษย์ผู้มายังสำนักของพระองค์ว่า พวกเธอ
เข้าจำอุโบสถหรือ หรือว่า ไม่เข้าจำ. ในบรรดามนุษย์เหล่านั้น
ผู้พิพากษาตัดสินความคนหนึ่ง เป็นผู้มิวาจาต่อเสียด เป็นผู้
หลอกลวง ผู้รับเอาสินบน ไม่อดกลั้นเพื่อจะกล่าวว่ หม่อมฉัน

ไม่ได้เข้าจำอุโบสถ แต่กราบทูลว่า หม่อมฉัน เข้าจำอุโบสถ
พระเจ้าข้า. ลำดับนั้น สหายจึงกล่าวกะเธอ ผู้ออกจากที่ใกล้พระราช
สหายวันนี้ ท่านเข้าจำอุโบสถหรือ ? เขาตอบว่า สหายเอ๋ย
เพราะความกลัว ผมจึงกราบทูลอย่างนั้น ต่อพระพักตร์พระราช
แต่ผมไม่ได้เข้าจำอุโบสถ.

ลำดับนั้น สหายจึงกล่าวกะเธอว่า ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น อันดับ
แรกเธอจงรักษากุโบสถ กิ่งวัน ในวันนี้ เธอจงสมาทานองค์อุโบสถ
เถิด. เธอรับคำของสหายนั้นแล้วไปยังเรือน ไม่บริโภคน้ำ บ้วน
ปากอริชฐานอุโบสถ เข้าจำอยู่ในกลางคืน ถูกความเสียดแทง
อันมีพลังมเป็นต้น เหตุซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากท้องว่าง เข้าตัดอายุ
สังขาร ถัดจากจุดก็ไปบังเกิดเป็นเวมานิกเปรต ในท้องภูเขา.
จริงอยู่ เขาได้วิมาน ซึ่งมีนางฟ้า ๑๐,๐๐๐ นาง เป็นบริวาร และ
ทิพยสมบัติเป็นอันมาก ด้วยเหตุเพียงการรักษากุโบสถราตรีเดียว
แต่เพราะตนเป็นผู้พิพากษาโกง และพูดวาจาต่อเสียด ตนเอง
จึงจิกเนื้อหลังของตนเองกิน. ท่านพระนารทะ ลงจากเขาคิชฌกูฏ
เห็นเธอเข้า จึงถามด้วยคาถา ๔ คาถาว่า :-

ตัวท่านตัดทรงดอกไม้ ใส่ชฎา สวมกำไล

ทองคำ ลูบไล้ด้วยจุกฉันทน์ มีหน้าผ่องใส

งดงาม ดูดีพระอาทิตย์อุทัย มาบนอากาศ

มีนางฟ้า ๑๐,๐๐๐ นางเป็นบริวาร บำรุงบำเรอ

ท่านนางฟ้าเหล่านั้น ล้วนสวมกำไลทองคำ

นุ่งห่มผ้าอันขลิบด้วยทองคำ ท่านเป็นผู้มีอำนาจ
มาก มีรูปเป็นที่ให้ขนชูชัน แก่ผู้พบเห็น แต่ท่าน
จิกเนื้อที่หลังของตนกินเป็นอาหาร ท่านได้ทำ
กรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ หรือ เพราะ
วิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงจิกเนื้อหลังของ
ตนเองกินเป็นอาหาร.

เปรตนั้นตอบว่า :-

กระผมได้ประพฤติกุจจริตด้วยการส่อ
เสียด พุดเท็จ พรางและล่อลวงเพื่อความฉิบหาย
แก่ตนในมนุษยโลก กระผมไปแล้วสู่บริษัทใน
มนุษยโลกนั้น เมื่อเวลาควรจะพูดความจริง
ปรากฏแล้ว ละเหตุผลเสีย ประพฤติกุจจริตตาม
อธรรม ผู้ใด ประพฤติกุจจริต มีคำส่อเสียด
เป็นต้น ผู้นั้นต้องจิกเนื้อหลัง ของตนกิน เหมือน
กระผมจิกเนื้อหลังของตนกินในวันนี้ ฉะนั้น
ข้าแต่พระนารทะ ทุกข์ที่กระผมได้รับอยู่นี้ ท่าน
ได้เห็นเองแล้ว ชนเหล่าใดเป็นคนฉลาด มีความ
อนุเคราะห์ ชนเหล่านั้นพึงกล่าวตักเตือนว่า ท่าน
อย่าพูดส่อเสียด อย่าพุดเท็จ อย่าเป็นผู้มีเนื้อหลัง
ของตนเป็นอาหารเลย.

ฝ่ายเปรตนั้น ได้ตอบความนั้น ด้วยคาถา ๓ คาถา แก่ท่าน
พระนารทะเถระนั้นแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มาลี ได้แก่ ผู้ตัดทรงดอกไม้
อธิบายว่า ผู้ประดับด้วยดอกไม้ทิพย์. บทว่า กิริฐี แปลว่า ผู้สวมใส่
ชฎา. บทว่า กายูรี แปลว่า ผู้สวมกำไลทองคำ อธิบายว่า
ผู้ประดับด้วยเครื่องประดับแขน. บทว่า คคุดา แปลว่า อวัยวะ
คือสรีระ. บทว่า จนฺทนุสฺสทา แปลว่า ผู้ลูบไล้ด้วยจันทน์.
บทว่า สุริยวณฺโณ ว โสภติ ความว่า ท่านเป็นผู้มีสีหน้าผ่องใส
ดุจพระสุริโยทัยทอแสงอ่อน ๆ. บทว่า อธฺวณฺณิ ปภาสติ ดังนี้
ก็มี. บทว่า อธฺม ความว่า มีสีเสมอกับเทพผู้ไม่มีความหม่นหมอง
คือ เป็นแดนอันประเสริฐ.

บทว่า ปาริสชฺชา แปลว่า ผู้นับเนื่องในบริษัท อธิบายว่า
ผู้อุปัฏฐาก. บทว่า ตฺวํ แปลว่า ท่าน. บทว่า โลมหํสนฺรูปวา
ได้แก่ ผู้ประกอบด้วยรูป อันให้เกิดขนชูชันแก่ผู้พบเห็น. จริงอยู่
คำว่า โลมหํสนฺรูปวา นี้ ท่านกล่าวไว้ เพราะความเป็นผู้พร้อม
ด้วยความเป็นผู้มีอานุภาพมาก. บทว่า อุกฺกจฺจ แปลว่า ตัด
อธิบายว่า เฉือน.

บทว่า อจาริสฺส แปลว่า ได้เที่ยวไปแล้ว คือได้ดำเนินไปแล้ว.
บทว่า เปตฺตฺถมฺมุสฺสวาเทน แปลว่า ด้วยความเป็นผู้พูดต่อเสียด
และพูดคำเท็จ. บทว่า นิกตฺวณฺจ นาย จ ได้แก่ ด้วยการพลาถ

และล่องลง คือ ด้วยการล่องลง โดยทำให้แปลกแก่ชนเหล่าอื่น
ด้วยแสดงของเทียม.

บทว่า **สัจจกาเล** คือ ในกาลอันสมควรเพื่อจะกล่าวคำสัตย์.
บทว่า **อตถ** ได้แก่ ประโยชน์เกื้อกูล อันต่างด้วยประโยชน์ใน
ปัจจุบันเป็นต้น. บทว่า **ธมฺม** ได้แก่ เหตุ คือ สิ่งที่ควร. บทว่า
นिरากตฺวา ได้แก่ ทิ้ง คือ ละ. บทว่า **โส** ได้แก่ สัตว์ผู้ประพฤติ
วิทุจจริตมีการพูดส่อเสียดเป็นต้น. คำที่เหลือทั้งหมด มีนัยดังกล่าว
แล้วในหนหลังนั้นแล.

จบ อรรถกถาฎฐวินิจจยิกเปตวัตถุที่ ๕

๑๐. ชาตวิวัฒนเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปตตากรคน้ำแสบเดือนเนื้อด้วยกรรมอะไร

พระมหากัสสปเถระถามเปตตนหนึ่งว่า :-

[๑๒๐] ท่านยืนอยู่ในอากาศ มีกลิ่นเน่าเหม็น
ฟุ้งไป และหมุ่นนอนพากันบ่อนฟอนกินปากอัน
มีกลิ่นเหม็นเน่าของท่าน เมื่อก่อนท่านทำกรรม
อะไรไว้ เพราะการฟุ้งไปแห่งกลิ่นเหม็นนั้น
นายนิรยบาลถือเอาศาตรามาเฉือนปากของท่าน
เนื่อง ๆ รดท่านด้วยน้ำแสบแล้วเชือดเนื้อไป
พลาง ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบ
ความทุกข์อย่างนี้.

เปตตนนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้บริสุทธิ์ เมื่อก่อน กระผมเป็น
อิสรชนอยู่ที่กรุงราชคฤห์อันน่ารื่นรมย์ มีภูเขา
ล้อมรอบ (ปัญจคีรีนคร) เป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์
และข้าวเปลือกมากมาย แต่กระผมได้ห้ามปราม
ภรรยา ธิดา และลูกสะใภ้ของกระผม ซึ่งพากัน
นำพวงมาลา ดอกอูบลและเครื่องธูปลัยอันหาค่า
มิได้ ไปสู่สถูปเพื่อบูชา บานนั้นกระผมได้ทำไว้

แล้ว จึงได้เสวยทุกขเวทนาเห็นประจักษ์

และจักษุใหม่อยู่ในนรกอันหยาบช้าทารุณ

๘๖,๐๐๐ ปี เพราะติเตียนการบูชาพระสถูป ก็

เมื่อการบูชาและการฉลองพระสถูปของพระ-

อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันมหาชนให้เป็นไป

อยู่ ชนเหล่าใดมาประกาศโทษแห่งการบูชา

พระสถูปนั้น เหมือนกระผม ชนเหล่านั้นพึงห่าง

เห็นจากบุญ ขอท่านจง ชนทั้งหลายซึ่งตัดทรง

ดอกไม้ตบแต่งร่างกาย เหาะมาทางอากาศเหล่านี้

เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นผู้มั่งคั่ง มียศเสวย

อยู่ซึ่งวิบากแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ ชนทั้งหลาย

ผู้มีปัญญา ได้เห็นผลอันน่าอัศจรรย์น่าขนพอง

สยองเกล้า อันไม่เคยมีนั้นแล้ว ย่อมทำการ

นอบน้อมวันทาพระมหามุนีนั้น กระผมไปจาก

เปตโลกนี้แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์จักเป็นผู้ไม่

ประมาท ทำการบูชาพระสถูปเนื่อง ๆ เป็นแน่แท้.

จบ ชาติวิวัฒนเปตวัตถุที่ ๑๐

อรรถกถาชาติวิวัฒนเปตวัตถุที่ ๑๐

เรื่องแห่งเปรตผู้ติเตียนพระชาตุนี มีคำเริ่มต้นว่า อนุตลกฺขสมิ
ติฏฺฐนฺโต ดังนี้.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพาน ในระหว่างนางรัง
ทั้งคู่อัน สาลวโนทยาน แห่งมัลลกษัตริย์ อันเป็นที่แฉะเวียน ใน
กรุงกุสินารา และทำการจำแนกพระธาตุพระเจ้าอชาตศัตรู ทรง
ถือเอาการส่วนพระธาตุที่พระองค์ได้ ทรงระลึกถึงพระพุทธคุณ
๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน แล้วให้การบูชาอันโอฬารเป็นไป.

พวกมนุษย์ในที่นั้น นับไม่ได้ประมาณไม่ได้ พวกกันทำจิต
ให้เลื่อมใส ได้เข้าถึงสวรรค์. ก็บุรุษประมาณ ๘๖,๐๐๐ คน ในที่นั้น
มีจิตวิปลาส เพราะความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา และเพราะความเห็น
ผิดที่ตนให้เกิดตลอดกาลนาน ประทุษร้ายจิตของตนแม้ในฐานะ
อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส แล้วเกิดในหมู่เปรต. ภรรยา ธิดา
ลูกสะใภ้ของกกุณพิน ผู้เพียบพร้อมด้วยสมบัติคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์
นั้นนั่นเอง มีจิตเลื่อมใส พวกกันคิดว่า จักถวายบูชาพระธาตุ จึง
ถือเอาสักการะมีของหอมและดอกไม้เป็นต้น เริ่มไปยังที่บรรจุ
พระธาตุ. กกุณพินนั้นคิดว่า จะประโยชน์อะไรด้วยการบูชากระดูก
จึงคูหมิ่นพระธาตุเหล่านั้น พวกกันไปในการบูชาพระธาตุ. หญิงเหล่านั้น
ก็ไม่เชื่อคำของกกุณพินนั้น พวกกันไปในที่นั้น กระทำการบูชาพระธาตุ
มายังเรือนลูกโรคเข่นนั้นครอบงำ ไม่นานนักก็ทำกาละไปบังเกิด
ในเทวโลก. ส่วนกกุณพินนั้นถูกความโกรธครอบงำ ไม่นานนักทำ
กาละแล้ว ไปบังเกิดในหมู่เปรตเพราะบาปกรรมนั้น.

ภายหลังวันหนึ่ง ท่านมหากัสสปะปรุงแต่งอิทธาภิสังขาร
โดยประการที่พวกมนุษย์เห็นเปรตเหล่านั้น และเทวดาเหล่านั้น

ก็ครั้งกระทำอย่างนั้นแล้ว ยืนอยู่ที่ลานเจดีย์ ถ้ามเปตผู้ดีเตียน
พระธาตุนั้นด้วย ๓ คาถา เปตนั้น ได้พยากรณ์แก่ท่านแล้ว.

พระเถระถามว่า :-

ท่านยืนอยู่ในอากาศ มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป
และหมู่หนอนพากันป้อนฟอนกินปากอันมีกลิ่น
เหม็นเนาของท่าน เมื่อก่อนทำอะไรไว้ เพราะ
การฟุ้งไปแห่งกลิ่นเหม็นนั้น นายนิรบาลคือ
เอาศาตรามาเดือนปากของท่านเนื่อง ๆ รดท่าน
ด้วยน้ำแสบด้วยเชือดเนื้อไปพลาง ท่านทำกรรม
ชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจาใจ หรือเพราะวิบาก
แต่งกรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบความทุกข์
อย่างนี้.

เปตนั้นตอบว่า:-

ข้าแต่ท่านผู้วิรุทุกข์ เมื่อก่อนกระผมเป็น
อิสรชนอยู่ที่กรุงราชคฤห์อันน่ารื่นรมย์มีภูเขา
ล้อมรอบ (เบญจคีรีนคร) เป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์
และข้าวเปลือกมากมาย แต่กระผมได้ห้ามปราม
ภรรยา ธิดา และลูกสะใภ้ของกระผม ซึ่งพากัน
นำพวงมาลาดอกอุบลและเครื่องลูบไล้อันหาค่า
มิได้ ไปสู่สตูปเพื่อบูชา บานนั้นกระผมได้ทำไว้
แล้ว จึงได้เสวยทุกข์เวทนาเห็นประจักษ์

และจักหมกใหม่อยู่ในนรกอันหยาบช้าทารุณ
๘๖,๐๐๐ ปี เพราะติเตียนการบูชาพระสถูป
ก็เมื่อการบูชา และการฉลองพระสถูปของพระ
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอันมหาชนให้เป็นไป
อยู่ ชนเหล่าใดมาประกาศโทษแห่งการบูชาพระ-
สถูปนั้น เหมือนกระผม ชนเหล่านั้น ฟังห่างเหิน
จากบุญ ขอท่านจงดู ชนทั้งหลายเหล่านั้น ซึ่ง
ตัดทรงดอกไม้ตบแต่งร่างกาย เหาะมาทางอากาศ
เหล่านี้ เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นผู้มั่งคั่งมียศ
เสวยอยู่ ซึ่งวิบากแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ ชน
ทั้งหลายผู้มีปัญญา ได้เห็นผลอันน่าอัศจรรย์
น่าขนพองสยองเกล้า อันไม่เคยมีนั้นแล้ว ย่อม
ทำการนอบน้อม วันทาพระมหามุนีนั้น กระผม
ไปจากเปตโลกนี้แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์จักเป็น
ผู้ไม่ประมาท ทำการบูชาพระสถูปเนื่องนิത്യเป็น
แน่แท้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ทุกฺคนฺโ** ได้แก่ ผู้มีกลิ่นไม่น่า
ปรารถนา. อธิบายว่า มีกลิ่นเหมือนกลิ่นซากศพ. ด้วยเหตุนี้
ท่านจึงกล่าววว่า มีกลิ่นเหม็นน่าฟุ้งไป. บทว่า **ตโต** ความว่า
นอกเหนือจากกลิ่นเหม็นฟุ้งไปและถูกหมู่นอนพากันบ่อนฟอนกิน.

บทว่า สตุถํ คเหตุวาน โอกกนุตฺตติ ปุณฺปุณฺนิ ความว่า สัตว์ทั้งหลายถูกรกรรมตักเตือน จึงเอาศาตราอันลับคม ผ่าปากแผลนั้นบ่อย ๆ. บทว่า ขาเรน ปริปิโผสิตฺวา โอกกนุตฺตติ ปุณฺปุณฺนิ ความว่าถูกรดด้วยน้ำแสบในที่ที่ถูกผ่าแล้วก็เช็ดเนื้อไปพลาง.

อิสฺสุโร ธนธณฺณสุสฺส สุปฺพุสฺส ความว่า เป็นใหญ่ คือเป็นเจ้าของทรัพย์และธัญญาหารมากมายยิ่ง อธิบายว่า เป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์มาก.

บทว่า ตสฺสายํ เม ภริยา จ ธิดา จ สุนฺธิสา จ ความว่า ในอรรถภาพก่อน ผู้นี้เป็นภรรยา เป็นธิดา เป็นลูกสะใภ้ของกระผม นั้น. เปตกกล่าวแสดงว่า หญิงเหล่านั้นเป็นเทวดาอยู่ในอากาศ. บทว่า ปฺจจฺจกฺโข แผลว่า ใหม่. บทว่า ฐปํ หฺรฺนุติโย วาเรสี ความว่า ข้าพเจ้าติเตียนพระธาตุห้ามหญิงเหล่านั้นผู้น้อมเข้าไปเพื่อบูชาพระสฤป. ด้วยคำว่า ตํ ปาปํ ปกตํ มยา นี้ เปตถึงความเดือดร้อน กล่าวว่ ความชั่วในการติเตียนพระธาตุนั้น ข้าพเจ้าได้กระทำ คือประพฤติดูอยู่เสมอ.

บทว่า ฉพาสีตฺติสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ได้แก่ ประมาณ ๘๖,๐๐๐ คน. เปตกล่าวร่วมเปตเหล่านั้นกับตนว่า มยฺ. แปลว่า พวกเรา. บทว่า ปฺจฺจจฺจตฺตเวทฺธา ได้แก่ ทุกขเวทนาที่กำลังครอบงำอยู่เป็นแผนก ๆ. ด้วยบทว่า นิรเย เปตกล่าวเปตวิสัยให้เหมือนกับนรก เพราะมีทุกข์หนัก.

บพว่า **เย จ โข ฐปปูชาย วตฺตนฺเต อหฺโรโต มเห** ความว่า เมื่อการฉลอง การบูชา อุทิศสถูปของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นไปอยู่ ชนเหล่าใดประกาศอาทินพ คือ โทษ ในการบูชาพระสถูปเหมือนข้าพเจ้า ท่านทั้งหลายพึงเลือกเฟ้นบุคคลเหล่านั้นจากบุญนั้น. เปรตประกาศความที่ตนเป็นผู้เสื่อมใหญ่ โดยอ้างผู้อื่นว่า พึงยังบุคคลเห็นห่างจากบุญให้เกิด.

บพว่า **อายนฺติโย** แปลว่า ผู้มาทางอากาศ. บพว่า **มาลาวิกํ** ได้แก่ วิกาก คือผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ที่ทำไว้ในพระสถูป. บพว่า **สมิทฺธา** ได้แก่ สำเร็จด้วยทิพยสมบัติ. บพว่า **ตา ยสฺสุสิโน** ได้แก่ หญิงเหล่านั้นมีบริวาร.

บพว่า **ตลฺจ ทิสฺวาน** ความว่า เห็นผลพิเศษอันโอฬารยิ่ง อันนำอัศจรรย์ไม่เคยมี ให้เกิดขนพองสยองเกล้า ของบุญอันเกิดจากการบูชาอันนิตนอยยิ่งนักนั้น. บพว่า **นโม กรฺหนฺติ สปฺปญฺญา** **วฺนฺทฺนฺติ ตํ มหามฺณี** ความว่า ข้าแต่ท่านก็สสปะผู้เจริญ หญิงเหล่านี้ย่อมไหว้ยอมอภิวัต อธิบายว่า กระทำการนอบน้อม และกระทำนมัสการท่านผู้เป็นบุญเขตอันสูงสุด.

ลำดับนั้น เปรตนั้นมีใจสลด เมื่อจะแสดงกรรมที่ตนพึงการทำต่อไป อันควรแก่ความสลดใจ จึงกล่าวคาถาว่า **โสหํ ฐฺน** **ดํงฺนึเปตฺตํ**. คำนั้นมีอรรถง่ายทั้งนั้น.

ท่านพระมหากัปปะผู้อันปรตกล่าวอย่างนี้ จึงกระทำ
เรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ แสดงธรรมแก่บริษัท ผู้ถึงพร้อม
แล้ว.

จบ อรรถกถาชาดิวินณเปตวัตถุที่ ๑๐

จบ ปรมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

จูฬวรรคที่ ๓ ประคัด้วยเรื่อง ๑๒ เรื่อง

รวมเรื่องที่มีในวรรคนี้คือ

๑. อภิขมานเปตวัตถุ ๒. สานุวาสีเถรเปตวัตถุ ๓. รถการี-
เปตวัตถุ ๔. เปตวัตถุ ๕. กุมารเปตวัตถุ ๖. เสรีนิเปตวัตถุ
๗. มิกุลทกเปตวัตถุที่ ๑ ๘. มิกุลทกเปตวัตถุที่ ๒ ๙. ภูฏ-
วินิจฉยิกเปตวัตถุ ๑๐. ชาดิวินณเปตวัตถุ.

จบ จูฬวรรคที่ ๓

มหาวรรคที่ ๔

๑. อัมพลักขรเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตถูกเสียบอยู่ปลายหลาว

[๑๒๑] มีนครของชาววัชชีนครหนึ่งนามว่าเวสาลี

ในนครเวสาลีนั้น มีกษัตริย์ลิจฉวีทรงพระนามว่า
อัมพลักขระ ได้ทอดพระเนตรเห็นเปรตตนหนึ่ง
ที่ภายนอกพระนคร มีพระประสงค์จะทรงทราบ
เหตุ จึงตรัสถามเปรตนั้นในที่นั้นนั่นเองว่า การ
นอน การนั่ง การเดินไปดิ้นมา การลี้ม การคืบ
การเคี้ยว การนุ่งห่ม แม้หญิงบำเรอของบุคคล
ผู้ถูกเสียบไว้บนหลาวนี้ ย่อมไม่มี ชนเหล่าใด
ผู้เป็นญาติ เป็นมิตรสหาย เคยเป็น เคยพึงร่วม
กันมา เคยมีความเอ็นดูกรุณา ของบุคคลใด มีอยู่
ในกาลก่อน เดียวนี้ชนเหล่านั้นแม้จะเย็บเยียน
บุคคลนั้นก็ไม่ได้ บุรุษนี้มีตนอันญาติเป็นต้นสละ
แล้ว มิตรสหายย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ตกยาก พวก
มิตรสหายทราบว่ามีผู้ใดขาดแคลน ย่อมละทิ้งผู้นั้น
และเห็นใครมั่งคั่งบริบูรณ์ ก็พากันไปห้อมล้อม
คนที่มั่งคั่งด้วยสมบัติย่อมมีมิตรสหายมา ส่วน

บุคคลผู้เสื่อมจากทรัพย์สมบัติ เป็นผู้ผิดเคืองด้วย
โรคะ ย่อมหามิตรสหายยาก (นี้เป็นธรรมดาของ
โลก) บรูษผู้ถูกหลาวเสียบนี้ มีร่างกายเปื้อนด้วย
เลือด ตัวทะลุเป็นช่อง ๆ ชีวิตของบรูษนี้จักดับ
ไปในวันนี้พรุ่งนี้ เหมือนหยาดน้ำค้างอันติดอยู่
บนปลายหญ้า ฉะนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุ
ไร ท่านจึงพูดกะบรูษผู้ถึงความลำบากอย่างยิ่ง
นอนหงายอยู่บนหลาวไม้สะเดาเช่นนี้ว่า ดูก่อน
บรูษผู้เจริญ ขอท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิต
อยู่เท่านั้นเป็นของประเสริฐ.

เปรตนั้นกราบทูลว่า:-

ข้าแต่พระราชา บรูษนี้เป็นสาโลहितของ
ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ระลึกชาติก่อนได้ ข้า-
พระองค์เห็นแล้วมีความกรุณาแก่เขาว่า ขออย่า
ให้บรูษผู้เลวทรามนี้ไปตกนรกเลย ข้าแต่กษัตริย์
ลิจฉวี บรูษผู้ทำกรรมชั่วนี้ จูติจากอัฐภานี้แล้ว
จักเข้าถึงนรกอันยัดเยียดไปด้วยสัตว์ผู้ทำบาป
เป็นสถานร้ายกาจ มีความเร่าร้อนมาก เผ็ดร้อน
ให้เกิดความน่ากลัว หลาวนี้ประเสริฐกว่านรก
นั่นตั้งหลายพันเท่า ขออย่าให้บรูษนี้ไปตกนรก
อันมีแต่ความทุกข์โดยส่วนเดียว เผ็ดร้อนให้เกิด

ความนากลัว มีความทุกข์กล้าแข็งอย่างเดียว
บุรุษนี้ฟังคำของข้าพระองค์อย่างนี้แล้ว ประหนึ่ง
ว่าข้าพระองค์น้อมเข้าไปสู่ทุกขีในนรกนั้น จะพึง
สละชีวิตของตนเสีย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์
จะไม่พูดในที่ใกล้เขา ด้วยหวังว่า ชีวิตของบุรุษ
นี้อย่าได้ดับไปเสียเพราะคำของข้าพระองค์เลย
เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงพูดว่า ขอท่านจงมี
ชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิตอยู่เป็นของประเสริฐ.

เมื่อเปรตแสดงความประสงค์ของตนอย่างนี้แล้ว พระราชา
ทรงขอโอกาสเพื่อจะตรัสถามความเป็นไปของเปรตนั้นอีก จึงได้
ตรัสพระคาถานี้ความว่า :-

เรื่องของบุรุษนี้เรารู้แล้ว แต่เราปรารถนา
จะถามท่านถึงเรื่องอื่น ถ้าท่านให้โอกาสแก่เรา
เราจะขอถามท่าน และท่านไม่ควรโกรธเรา.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าพระองค์ได้ให้ปฏิญาณไว้ในกาลนั้น
แน่นอนแล้ว การไม่บอกยอมมิแก่ผู้ไม่เลื่อมใส
บัดนี้ข้าพระองค์มีวาจาที่ควรเชื่อถือได้ แม้โดย
พระองค์จะไม่ทรงเลื่อมใส เพราะเหตุนั้น ขอเชิญ
พระองค์ตรัสถามข้าพระองค์ตามพระประสงค์

เถิด ข้าพระองค์จะกราบทูลตามที่สามารถจะ
กราบทูลได้.

เมื่อเปรตให้โอกาสเช่นนั้นแล้ว พระเจ้าอัมพลักขระจึง
ตรัสถามว่า :-

เราเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยจักขุ เราควรเชื่อ
สิ่งนั้นแม้ทั้งสิ้น ถ้าเราเห็นสิ่งนั้นแล้วไม่เชื่อ ก็
ขอให้ลงโทษถอดยศเราเถิดยักษ.

เปรตนั้นทูลว่า :-

ขอสัจปฎิญาณของพระองค์นี้จงมีแก่
ข้าพระองค์ พระองค์ได้ทรงฟังธรรมที่ข้าพระองค์
กล่าวแล้ว จงทรงได้ความเลื่อมใส ข้าพระองค์มี
ความต้องการอย่างอื่น ไม่ได้มีจิตประทุษร้าย
ข้าพระองค์จะกราบทูลธรรมทั้งหมด ที่ข้าพระ-
องค์ได้สดับแล้วบ้าง หรือไม่สดับแล้วบ้าง แก่
พระองค์ ตามที่ข้าพระองค์รู้.

พระเจ้าอัมพลักขระตรัสว่า :-

ท่านชี้มาขาวอันประดับประดาแล้ว เข้า
ไปยังสำนักของบุรุษที่ถูกเสียบหลาว มาขาวตัวนี้
เป็นม้าน้ำอัศจรรย์ น่าดูน่าชม นี่เป็นผลแห่งกรรม
อะไร.

แปรตนนั้นกราลทูลว่า :-

ที่กลางเมืองเวสาลีนั้น มีหลุมที่หนทาง
ลึน ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใส เอาศิระชะโคศิระชะ
หนึ่งวางทอดที่หลุมให้เป็นสะพาน ข้าพระองค์
และบุคคลอื่นเหยียบบนศิระชะโคนั้นเดินไปได้
สะดวก มานี้เป็นม้าน้ำอัศจรรย์ นำดูน่าชม นี้เป็น
ผลแห่งกรรมนั้น.

พระเจ้าอัมพสัทกษัตริย์ถามว่า :-

ท่านมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ และมี
กลิ่นหอมฟุ้งไป ท่านได้สำเร็จฤทธิ์แห่งเทวดา
เป็นผู้มีอำนาจมาก แต่ท่านเปลือยกาย นี้เป็น
ผลแห่งกรรมอะไร.

แปรตนนั้นกราบทูลว่า :-

เมื่อก่อน ข้าพระองค์เป็นคนไม่มักโกรธ
แต่มีใจเลื่อมใสเป็นนิตย์ พุดกับคนทั้งหลายด้วย
วา อ่อนหวาน ข้าพระองค์มีรัศมีทิพย์สว่างไสว
อยู่เนื่องนิตย์ นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น ข้าพระองค์
เห็นยศและชื่อเสียงของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรม
มีจิตเลื่อมใสกล่าวสรรเสริญ ข้าพระองค์มีกลิ่น
ทิพย์หอมฟุ้งไปเนื่องนิตย์ นี้เป็นผลแห่งกรรมนั้น
เมื่อพวกสหายของข้าพระองค์อาบน้ำที่ท่าน้ำ ข้า-

พระองค์ลักเอาผ้าซ่อนไว้บนบก ไม่มีควม
ประสงค์จะลักขโมย และไม่มีจิตคิดประทุษร้าย
เพราะกรรมนั้นข้าพระองค์จึงเป็นคนเปลือยกาย
เป็นอยู่อย่างผิดเคือง.

พระเจ้าอัมพสัทกษัตริย์ถามว่า :-

ผู้ใดทำบาปเล่น ๆ นักปราชญ์ทั้งหลาย
กล่าวว่า ผู้นั้นได้รับผลกรรมเช่นนี้ ส่วนผู้ใดตั้งใจ
ทำบาปจริง ๆ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวผลกรรม
ของผู้นั้นว่าเป็นอย่างไร.

เปรัตนนั้นกราบทูลว่า :-

มนุษย์เหล่าใดมีความดำริชั่ว เป็นผู้เศร้า-
หมองด้วยกาย และวาจา เมื่อตายไป มนุษย์เหล่า
นั้นย่อมเข้าถึงนรกในสัมปรายภพโดยไม่ต้อง
สงสัย ส่วนชนเหล่าอื่นปรารถนาสุคติยินดียิ่ง
ในทาน มีอศภาพอันสงเคราะห์แล้ว เมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงสุคติในสัมปรายภพโดยไม่ต้องสงสัย.

เมื่อเปรัตนนั้น จึงแจ้งจำแนกผลกรรมแต่โดยย่ออย่างนี้ พระ-
ราชาไม่ทรงเชื่อ จึงตรัสถามเปรัตนนั้นว่า :-

เราจะพึงรู้เรื่องนั้นได้อย่างไรว่า นี่เป็นผล
แห่งกรรมดีและกรรมชั่ว หรือเราจะพึงเห็น

อย่างไร จึงจะเชื่อถือได้ หรือแม้ใครจะฟังทำ
ให้เราเชื่อถือเรื่องนั้นได้.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

พระองค์ได้ทรงเป็นแล้วและได้ทรงดับ
มาแล้ว ก็จงทรงเชื่อเถิดว่า นี่เป็นผลแห่งกรรมดี
และกรรมชั่ว เมื่อมีกรรมดีและกรรมชั่วทั้งสอง
ก็พึงมีสัตว์ไปสู่สุคติและทุคติ ถ้าสัตว์ทั้งหลาย
ในมนุษยโลกนี้ ไม่พึงทำกรรมดีและกรรมชั่ว
สัตว์ผู้ไปสู่สุคติ ทุคติ อันเลว และประณีต
ก็ไม่มีในมนุษยโลกนี้ แต่เพราะสัตว์ทั้งหลาย
ในมนุษยโลกทำกรรมดีและกรรมชั่วไว้ ฉะนั้น
จึงไปสู่สุคติ ทุคติ เลวบ้าง ประณีตบ้าง นัก
ปราชญ์ทั้งหลายกล่าววิบากแห่งกรรมทั้งสองนั้น
ว่า เป็นที่ตั้งแห่งการเสวยสุขและทุกข์ เทวดา
ย่อมพากันห้อมล้อมพวกชนผู้ได้เสวยผลอันเป็น
สุข คนพาลผู้ไม่เห็นบาปและทั้งสอง ย่อม
เดือดร้อน กรรมที่ข้าพระองค์เองทำไว้ในชาติ
ก่อน ซึ่งจะเป็นเหตุให้ได้เครื่องนุ่งห่มเป็นต้น
ในบัดนี้ มิได้มีแก่ข้าพระองค์ และบุคคลผู้ให้
ผ่านุ่งผ้าห่ม ที่นอนที่นั่ง ข้าวและน้ำ แก่สมณ-
พราหมณ์ทั้งหลายแล้วพึงอุทิศส่วนบุญมาให้

ข้าพระองค์มิได้มี เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึง
เป็นคนเปลือยกาย มีความเป็นอยู่อย่างฝืดเคือง.

พระเจ้าอัมพลักษระตรัสถามว่า :-

ดูก่อนยักษ์ เหตุอะไร ๆ ที่จะให้ท่านได้
เครื่องนุ่มห่มพึงมีอยู่หรือ ถ้าเหตุที่ควรเชื่อพอจะ
พึงเป็นเหตุ ได้มีอยู่ ขอท่านจงบอกเหตุนั้นแก่เรา.

แปรตนนั้นกราบทูลว่า :-

ในเมืองเวสาลีนี้ มีภิกษุรูปหนึ่งนามว่า
กบปิตกะเป็นผู้ได้ฌาน มีศีลบริสุทธิ เป็นพระ-
อรหันต์ผู้หลุดพ้น มีอินทรียอันคุ้มครองแล้ว
ดำรงในพระปาติโมกข์ เยือกเย็น บรรลุผลอัน
สูงสุด มีวาจาสะอาดสวย รู้ความประสงค์ของ
ผู้ขอว่าง่าย มีหน้าเบิกบาน เป็นผู้มาดีไปดี พุดจา
โต้ตอบดี เป็นเนื่อนาบุญของโลก มีปกติอยู่ด้วย
เมตตา เป็นทักษิณยบุคคลของเทวดาและมนุษย์
สงบระงับ กำจัดมิจฉาวตกได้ ไม่มีทุกข์ ไม่มี
ค้นหา หลุดพ้นแล้ว ปราศจากลูกศร ไม่ถือเรา
ถือเขาไม่คคกายวajaใจ ไม่มีอุปธิ ลิ่นกิเลสเป็น
เครื่องเน้นซ้ำทั้งปวง ได้บรรลุวิชา ๓ มีความรุ่ง
เรือง ไม่มีชื่อเสียงปรากฏ เพราะความเป็นผู้มี
คุณวิเศษอันปกปิดไว้ แม้ใคร ๆ เป็นก็ไม่รู้ว่า

เป็นคนดีในหมู่ชนชาววัชชี เขาพากันเรียกท่าน
ว่ามุนี รู้กันว่าท่านเป็นผู้ประเสริฐ หนักแน่น ไม่
หวั่นไหว มีธรรมอันดีงาม เทียวไปในโลก ถ้า
พระองค์ทรงถวายผ้าคู่หนึ่งหรือสองคู่แก่ภิกษุนั้น
แล้วทรงอุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระองค์ เมื่อ
พระองค์ทรงถวายแล้ว และท่านรับผ้านั้นแล้ว
พระองค์ก็จะทรงเห็นข้าพระองค์นุ่งห่มผ้าเรียบ
ร้อย.

พระเจ้าอัมพตักขระตริสถามว่า :-

บัดนี้ สมณะนั้นอยู่ที่ประเทศไหน เราจัก
ไปพบท่านที่ไหน ใครจะพึงแก้ไขความสงสัย
สนเท่ห์ อันเป็นเลี่ยนหนามแห่งความเห็นของเรา
ได้ในวันนี้.

เปรัตนันกราบทูลว่า :-

ท่านอยู่ที่เมืองกปิณัจฉนา มีหมู่เทวดาเป็น
อันมากห้อมล้อม เป็นผู้มีนามจริงแท้ และเป็น
ผู้ไม่ประมาท แสดงธรรมมีกตาอยู่ในหมู่ของตน.

พระเจ้าอัมพตักขระตริสถามว่า :-

เราจักไปทำตามที่ท่านสั่งเดี๋ยวนี้ จักให้
สมณะนั้นนุ่งห่มผ้า ขอท่านจงดูผ้าเหล่านั้น อัน

สมณะนั้นรับประเคนแล้ว และเราจักคอยดูท่าน
นุ่งห่มผ้าเป็นอันดี.

เปรัตนันกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระเจ้าลิจฉวี ข้าพระองค์ขอประ-
ทานพระวโรกาส ขอพระองค์อย่าเสด็จเข้าไปหา
บรรพชิตในเวลาไม่ควร การเสด็จเข้าไปหา
บรรพชิตในเวลาไม่ควรนี้ ไม่เป็นธรรมเนียมที่ดี
ของพระองค์ ก็เมื่อพระองค์เสด็จเข้าไปหาใน
เวลาสมควร ก็จักทรงเห็นภิกษุนั้นนั่งอยู่ในที่
สงัดในที่นั่นเอง

เพื่อจะแสดงความเห็น พระสังคีติกาจารย์ได้กล่าวคาถา
ทั้งหลายว่า :-

พระเจ้าลิจฉวีตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็
แวดล้อมด้วยหมู่ข้าราชการ เสด็จไป
ในนครนั้น ครั้นเสด็จเข้าไปยังนครนั้นแล้ว จึง
เสด็จเข้าไปยังที่ประทับในเวศน์ของพระองค์
ทรงกระทำกิจของคฤหัสถ์ทั้งหลาย ทรงสร-
สนาน และทรงดื่มน้ำแล้วได้เวลาอันควร จึงทรง
เลือกผ้า ๘ คู่จากหีบ รับสั่งให้หมู่ข้าราชการ
ถือไป พระราชาครั้นเสด็จเข้าไปในประเทศนั้น
แล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็นสมณะรูปหนึ่งผู้มีจิต

สงบระงับกลับจากที่โคจร เป็นผู้เยือกเย็นนั่งอยู่ที่
ที่โคนต้นไม้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามสมณะนั้นถึง
ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย การอยู่สำราญและตรัส
บอกนามของพระองค์ให้ทราบ ว่า ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ดิฉันเป็นกษัตริย์ลิจฉวีอยู่ในเมืองเวสาลี
ชาวลิจฉวีเรียกดิฉันว่าอัมพลักขระ ขอท่านจง
รับผ้า ๘ คู่นี้ของดิฉัน ดิฉันขอถวายท่าน ดิฉัน
มาในที่นี้ด้วยความประสงค์เพียงเท่านี้ ดิฉันมี
ความปลื้มใจนัก.

พระเถระทูลถามว่า :-

สมณพราหมณ์ทั้งหลาย พวกกันละเว็น
พระราชนิเวศน์ของมหาบพิตรแต่ที่ไกลทีเดียว
เพราะในพระราชนิเวศน์ของมหาบพิตร บาตร
ย่อมแตก แม้สังฆาฏิก์ถูกเขานึก เมื่อก่อนสมณะ
ทั้งหลายมีศีรษะห้อยลง ตกลงไปจากเคียงเท้า
มหาบพิตรได้เบียดเบียนบรรพชิตเช่นนี้ สมณะ
ทั้งหลายเคยถูกมหาบพิตรทำการเบียดเบียนแล้ว
มหาบพิตรไม่เคยพระราชทานแม้แต่ น้ำมันสัก
หยดหนึ่งเลย ไม่ตรัสบอกทางให้คนหลงทาง ชิง
เอาไม้เท้าจากมือคนตาบอดเสียเอง มหาบพิตร
เป็นคนตระหนี่ ไม่สำรวมเช่นนี้ แต่บัดนี้ เพราะ

เหตุอะไร มหาบพิตรทรงเห็นผลอะไร จึงทรง
จำแนกแจกจ่ายกับอวมภพทั้งหลายเล่า.

พระราชชาติว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันขอรับผิด ดิฉันได้
เบียดเบียนสมณะทั้งหลาย ดังคำที่ท่านพูด ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ดิฉันมีความประสงค์จะล้อเล่น ไม่ได้
มีจิตประทุษร้าย แต่กรรมอันชั่วช้านั้นดิฉันทำ
แล้ว เด็กหนุ่มเปลือยกาย มีโกละน้อย ได้สั่งสม
บาปเพื่อจะล้อเล่น จึงต้องเสวยทุกข์ ก็ทุกข์อะไร
เล่าที่เป็นทุกข์กว่าความเปลือยกาย ย่อมมีแก่
เปรตนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเห็นเหตุอันน่า
สังเวชและเศร้าหมองนั้นแล้วจึงให้ทาน เพราะ
เหตุนั้นเป็นปัจจัย ขอท่านจงรับผ้า ๘ คู่นี้ ทักขิณา
ที่ดิฉันถวายนี้ จงสำเร็จผลแก่เปรตนั้น

พระเถระทูลว่า เพราะการให้ทาน นัก
ปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญแล้วโดย
มากแน่แท้ และพระองค์ผู้ให้จงอย่ามีความหมด
เปลืองเป็นธรรมดา อวมภพจะรับผ้า ๘ คู่ของ
มหาบพิตร ขอทักขิณาทานเหล่านี้ จงสำเร็จผล
แก่เปรตนั้น.

ลำดับนั้น พระเจ้าลิจฉวีทรงชำระพระ-

หัตต์และพระบาทแล้ว ทรงถวายผ้า ๘ คู่แก่
พระเถระ พอพระเถระรับประเคนผ้าเหล่านั้น
แล้ว พระราชาทรงเห็นเปรตนุ่งห่มผ้าเรียบร้อย
ดูไปด้วยจันทร์แดง มีผิวพรรณเปล่งปลั่ง
ประดับประดา นุ่งผ้าดี ชี้อาชาไนย มีบริวาร
หอมล้อม สำเร็จมหิทธิฤทธิ์ของเทวดา ครั้นทรง
เห็นเช่นนั้นแล้ว ทรงปลื้มพระทัย เกิดปีติปรา-
โมทย์ มีพระทัยร่าเริงเบิกบาน พระเจ้าลิจฉวีได้
ทรงเห็นกรรมและวิบากแห่งกรรม แจ้งประจักษ์
ด้วยพระมองค์เองแล้ว จึงเสด็จเข้าไปใกล้ แล้ว
ตรัสกะเปรตนั้นว่า เราจักให้ทานแก่สมณ-
พราหมณ์ทั้งหลาย เราควรให้ทานทุกสิ่งทุกอย่าง
ที่มีอยู่ ดูก่อนเปรต ท่านมีอุปการะแก่เรามาก.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าแต่กษัตริย์ลิจฉวี ก็พระองค์ได้พระ-
ราชทานเพื่อข้าพระองค์ส่วนหนึ่ง แต่การพระ-
ราชทานนั้นมิได้ไร้ผล ข้าพระองค์เป็นเทวดา
ทำความเป็นสหายกับพระองค์ผู้เป็นมนุษย์.

พระราชดำรัสว่า :-

ท่านเป็นคฤหัสถ์ เป็นเผ่าพันธุ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว
เป็นมิตร และเป็นเทวดาของเรา ดูก่อนปรต เรา
ขอทำอัญชลีท่าน ประารถนาเพื่อจะเห็นท่านแม่
อีก.

ปรตกราบทูลว่า :-

ถ้าพระองค์จักเป็นผู้ไม่มีศรัทธา มีความ
ตระหนี่ มีจิตไม่เลื่อมใส พระองค์จักไม่เห็น
ข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็จักไม่เห็นไม่ได้
เจรจากะพระองค์อีก ถ้าพระองค์จะทรงเคารพ
ธรรม ทรงยินดีในการบริจาคทาน ทรงสงเคราะห์
ทรงเป็นดั่งบ่อน้ำของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ด้วยอาการอย่างนี้ พระองค์ก็จักได้ทรงเห็นข้า-
พระองค์ และข้าพระองค์ก็จักได้เห็นได้เจรจากะ
พระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงปล่อยบรูษนี้จาก
หลาวโดยเร็วเถิด เพราะการปล่อยบรูษนี้ เรา
ทั้งสองจักได้เป็นสหายกัน ข้าพระองค์เข้าใจว่า
เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกันและกัน เพราะเหตุ
แห่งบรูษถูกหลาวเดียว ก็บรูษถูกหลาวเดียวนี้
อันพระองค์ทรงรีบปล่อยแล้ว พึงเป็นผู้ประพฤติ
ธรรมโดยเคารพ พึงพ้นจากนรกนั้นแน่นอน พึง

พ้นจากกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา พระองค์
เสด็จเข้าไปหากัปปิตกภิกษุแล้ว ทรงจำแนกทาน
กับท่าน ในเวลาทีควรจงเสด็จเข้าไปหาแล้วตรัส
ถามด้วยพระองค์เอง ท่านจักกราบทูลเนื้อความ
นั้นแก่พระองค์ ก็พระองค์ทรงประสงค์บุญ มี
จิตไม่ประทุษร้ายก็เชิญเสด็จเข้าไปหาภิกษุนั้นเถิด
ท่านจักแสดงธรรมทั้งปวงที่ทรงสดับแล้ว และยังไม่
ได้ทรงสดับ แก่พระองค์ตามความรู้เห็น
พระองค์ได้ทรงฟังธรรมนั้นแล้ว จักทรงเห็น
สุคติ.

พระเจ้ารหัศ ทรงเจรจาทำความเป็นสหาย
กับเทวดานั้นแล้วเสด็จไป ส่วนเปรตนั้นได้กล่าว
กะบริษัทแห่งกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายพร้อมกับ
บุตรของตน ซึ่งนั่งประชุมกันอยู่ว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย ขอจงฟังคำอย่างหนึ่งของเรา เราจัก
เลือกพร จักได้ประโยชน์ บุรุษที่ถูกเสียบหลาว
มีกรรมอันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้งไว้แล้ว ถูก
หลาวร้อยจะตายหรือไม่ตาย ประมาณ ๒๐ ราตรี
เท่านั้น เดียวนี้ เราจักปล่อยเขาตามความชอบใจ
ของเรา ขอหมู่ท่านจงอนุญาต จงรีบปล่อยบุรุษ
นั้น และบุรุษอื่นที่พระราชารับสั่งให้ลงอาชญา

โดยเร็วเถิด ใครพึงบอกท่านผู้ทำกรรมอย่างนั้น
ท่านรู้อย่างไร จึงทำอย่างนั้น หมู่ท่านยอม
อนุญาตตามชอบใจ พระเจ้าลิจฉวีเสด็จเข้าไปสู่
ประเทศนั้นแล้ว รีบปล่อยบรุษที่ถูกเสียบหลาว
โดยเร็วและได้ตรัสกะบรุษนั้นว่า อย่ากลัวเลย
เพื่อนและรับสั่งให้หมอพยาบาล แล้วเสด็จเข้า
ไปหากัปปีตกภิกษุ แล้วทรงถวายทานกับท่าน
ในเวลาอันควร มีพระประสงค์จะทรงทราบเหตุ
จึงเสด็จเข้าไปใกล้แล้วตรัสถามด้วยพระองค์เอง
ว่า บรุษผู้ถูกเสียบหลาว มีกรรมอันหยาบช้า มี
อาชญาอันตั้งไว้แล้ว ถูกหลาวร็อยจะตายหรือ
ไม่ตายประมาณ ๒๐ ราตรีเท่านี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
เดี๋ยวนี้ ดิฉันปล่อยเขาไปแล้ว เขาไปบอกเปรต
นั้น เหตุอะไร ๆ ที่จะไม่ต้องไปสู่นรกนั้น พึง
หรือหนอ ถ้ามีขอท่านโปรดแก้ดิฉัน ดิฉันรอฟัง
เหตุที่ควรเชื่อถือจากท่าน.

กัปปีตกภิกษุทูลว่า :-

ความพินาศแห่งกรรมเหล่านั้นยอมไม่มี
ความพินาศในโลกนี้เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้แจ้ง
ถ้าเขาพึงเป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรม
ทั้งหลายโดยเคารพตลอดคืนและวัน เขาพึงพ้น

จากนรคนั้นได้แน่ กรรมอันเว้นจากการให้ผล
พึงมี.

พระราชชาตรีว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญผู้มีปัญญากว้างขวาง
ประโยชน์ของบุรุษผู้นี้ ดิฉันรู้ทั่วถึงแล้ว บัดนี้
ขอท่านอนุเคราะห์ดิฉันบ้าง ขอท่านได้กล่าวตัก-
เตือนพร่ำสอนดิฉัน โดยวิธีที่ดิฉันจะไม่ฟังไปสู่
นรกด้วยเถิด.

กัปปิตกภิกษุทูลว่า

วันนี้ ขอมหาบพิตรทรงมีพระทัยเลื่อมใส
ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ เป็น
สรณะ จงทรงสักขาบท อย่าให้ขาดและต่าง
พร้อย จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์ ไม่ทรง
พูดเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์ และทรงสมาทาน
อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอัน
ประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร จงทรงพระ-
ราชทานจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่ง ถิลาน-
ปัจจัย ข้าว น้ำ ของกิน ของเคี้ยว ผ้า เสนาสนะ
ในภิกษุผู้มีจิตซื่อตรงทั้งหลาย บุญย่อมเจริญ
ทุกเมื่อ ทรงอภิสัทธาทุกทั้งหลายผู้สมบุรณ์ด้วย

ศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้โอ้มหน้าด้วย
ข้าวและน้ำ บุญย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ เมื่อบุคคล
เป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรมโดยเคารพ
ตลอดคืนและวันอย่างนี้ พึงพ้นจากนรกนั้น
กรรมที่เว้นจากการให้ผลพึงมี.

พระราชดำรัสว่า :-

วันนี้ ดิฉันมีจิตเลื่อมใส ขอถึงพระพุทธ-
เจ้าพระธรรมและพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอ
สมาทานสิกขาบท ๕ ไม่ให้ขาดและต่างพร้อย
ของเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ยินดีด้วย
ภรรยาของตน ไม่กล่าวเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา และจัก
สมาทานอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ ๘
ประการ อันประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเสนาสนะ
จักถวายจีวร บิณฑบาต ที่นอนที่นั่ง คิลาณปัจจัย
ข้าว น้ำ ของกิน ของเคี้ยว ผ้า และเสนาสนะ
แก่ภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจาก
ราคะ เป็นพหูสูต จักไม่กำหนด ยินดีแต่ใน
ศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

พระเจ้าลิจฉวีทรงพระนามว่าอัมพสักขระ
ได้เป็นอุบาสกคนหนึ่งในเมืองเวสาลี ทรงมี
ศรัทธามีพระอุทัยอ่อนโยน ทรงทำอุปกะระแก่

ภิกษุ ทรงบำรุงสงฆ์ด้วยความเคารพ ในกาลนั้น
บุรุษผู้ถูกเสียบหลาว หายโรค เป็นสุขสบายดี
ได้เข้าถึงบรรพชา แม้ชนทั้งสองอาศัยกับปีต-
ภิกษุผู้ประเสริฐ ได้บรรลุสามัญผล การคบหา
สัปบุรุษเช่นนี้ย่อมมีผลมากตั้งร้อย แก้วัญญชน
ผู้รู้แจ้ง บุรุษผู้ถูกเสียบหลาวได้บรรลุผลอัน
ยอดเยี่ยม ส่วนพระเจ้าอัมพสักขระได้บรรลุ
โสดาปัตติผล.

จบ อัมพสักขระเปตวัตถุที่ ๑

มหาวรรคที่ ๔

อรรถกถาอัมพสักขระเปตวัตถุที่ ๑

เรื่องอัมพสักขระเปตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า เวสาลี นาม นครตฺถิ
วชฺชินฺ คังนี้. เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร. เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร เจ้าลิจฉวินามว่า อัมพสักขระ
เป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นนัตถิกวาตะ ครองราชย์ในเมืองเวสาลี.

ก็สมัยนั้น ในพระนครเวสาลี มีเปือกตมอยู่ในที่ใกล้ร้าน
ตลาดของพ่อค้าคนหนึ่ง. ชนเป็นอันมากในที่นั้น โดดข้ามไปลำบาก
บางคนเปื้อนโคลน. พ่อค้านั้นเห็นดังนั้น จึงคิดว่า คนเหล่านี้อย่า

เหยียบเปือกตม จึงให้นำกระดูกศิระโคอันมีส่วนเปรียบด้วย
สี่สังข์ปราศจากกลิ่นเหม็น มาวางทอดไว้. ก็ตามปกติ เขาเป็นคน
มีศีลไม่มักโกรธ มีวาจาอ่อนหวาน และระบูลึกลับตามความเป็น
จริงของคนเหล่าอื่น.

วันนั้น เมื่อสหายของตนอาบน้ำ ไม่แลดูด้วยความเลินเล่อ
เขาจึงซ่อนผ้าถุงไว้ด้วยความประสงค์จะล้อเล่น ทำให้เขาลำบาก
เสียก่อนจึงได้ให้ไป. ก็หลานของเขาโมยภัณฑะมาจากเรือน
ของคนอื่น แล้วทิ้งไว้ที่ร้านของเขานั้นเอง. เจ้าของภัณฑะเมื่อ
ตรวจดู จึงแสดงหลานของเขาและตัวเขาพร้อมทั้งภัณฑะแก่พระราช.
พระราชสั่งบังคับว่า พวกท่านจงตัดศิระผู้นี้ ส่วนหลานของเขา
จงเสียบหลาวไว้. พวกราชบุรุษได้กระทำได้ดังนั้น. เขาทำกาละ
แล้วเกิดในภุมเทพ ได้เฉพาะม้าอาชาไนยทิพ มีสีขาว มีความเร็ว
ทันใจ เพราะเอาศิระโคทำสะพาน และเพราะการกล่าวสรรเสริญ
คุณของผู้มีคุณ กลิ่นทิพจึงพุ่งออกจากกายของเขา แต่เขาได้เป็น
ผู้เปลือยกาย เพราะเก็บผ้าสาฎกซ่อนไว้ เขาตรวจดูกรรมที่ตน
ทำไว้ในกาลก่อน เห็นหลานของตนถูกเสียบหลาวโดยทำนองนั้น
ถูกความกรุนากระตุ้นเตือน จึงขึ้นม้ามี่ฝีเท้าเร็วทันใจ ในเวลา
เที่ยงคืน ก็ถึงสถานที่ที่หลานนั้นถูกเสียบไว้บนหลาว จึงยืนอยู่
ในที่ไม้ไผ่ กล่าวทุกวัน ๆ ว่า จงมีชีวิตอยู่เถอะ พ่อเจริญ ชีวิต
เท่านั้นเป็นของประเสริฐ.

ก็สมัยนั้น พระเจ้าอัมพสัททระเสด็จบนคอช้างเชือกประเสริฐ
เสด็จเลียบพระนคร ทรงเห็นหญิงคนหนึ่งเปิดหน้าต่างในเรือน
หลังหนึ่งผู้กำลังดูสมบัติของพระราชินี ทรงมีจิตปฏิพัทธ์ จึงให้
สัญญาแก่บุรุษผู้นั่งอยู่หลังอาสนะว่า ท่านจงใคร่ครวญเรื่องนี้และ
หญิงนี้ ดังนี้แล้วเสด็จเข้าพระนิเวศน์ของพระองค์โดยลำดับ ส่ง
บุรุษนั้นไป โดยให้รู้ว่า ไปเถอะพนาย เธอจงรู้ว่า หญิงนั้นมีสามี
หรือไม่. เขาไป รู้ว่าหญิงนั้นมีสามีแล้ว จึงกราบทูลแต่พระราชินี.
พระราชินีเมื่อทรงคิดถึงอุบายที่จะครอบครองหญิงนั้น จึงรับสั่งให้
เรียกสามีของนางมา แล้วตรัสว่า มาเถอะ พนาย เธอจงอุปัฏฐากเรา.
เขาแม้จะไม่ปรารถนาที่รับอุปัฏฐากพระราชินี เพราะกลัวว่า
เมื่อเราไม่กระทำตามพระดำรัสของพระองค์ พระราชินีก็จะลง
ราชทัณฑ์ จึงไปอุปัฏฐากพระราชินีทุกวัน ๆ. ฝ่ายพระราชินี
ก็ได้ประทานบำเหน็จรางวัลแก่เธอ โดยล่องไป ๒-๓ วัน ก็ได้
ตรัสกะเธอผู้มายังที่บำรุงแต่เช้าตรู่ อย่างนี้ว่า ไปเถอะ พนาย
ในที่โน้น มีสระโบกขรณีลูกหนึ่ง เธอจงนำดินสีอรุณ และดอก
อุบลแดง จากพระโบกขรณินั้นมา ถ้าเธอไม่มาภายในวันนี้ ชีวิต
ของเธอจะหาไม่. ก็เมื่อเขาไปแล้ว จึงตรัสกะคนผู้รักษาประตูว่า
วันนี้ เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ทันอัสดงคต เธอจงปิดประตูทุกด้าน.

ก็สระโบกขรณินั้นอยู่ในที่สุด ๓๐๐ โยชน์ แต่กรุงเวสาลี
หนึ่ง บุรุษนั้นถูกมรณภัยคุกคาม จึงถึงสระโบกขรณินั้นแต่เช้า
ทีเดียว เพราะกำลังเร็วของลม เพราะได้สดับตรับฟังมาก่อนว่า

สระโบกขรณีนั้น อมนุษย์หวงแหน เพราะความกลัว เขาจึงเดิน
เวียนไปรอบ ๆ ด้วยคิดว่า ในที่นี้ จะมีอันตรายอะไร ๆ หรือไม่หนอ.
อมนุษย์ผู้รักษาสระโบกขรณีเห็นเขาแล้ว เกิดความกรุณา แปลง
เป็นมนุษย์เข้าไปหาแล้วกล่าวว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านมาที่นี่เพื่อ
ประโยชน์อะไร เขาก็ได้เล่าเรื่องนั้นให้อมนุษย์นั้นฟัง. อมนุษย์นั้น
จึงกล่าวว่า ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านจงถือเอาตามต้องการเถิด
ดังนี้แล้วจึงแสดงรูปทิวของตนแล้วหายไป.

เขาถือเอาดินสีอรุณและดอกอุบลแดงในสระโบกขรณีนั้น
ถึงประตูพระนครในเมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคตเลย. ผู้รักษา
ประตูเห็นเขาแล้ว เมื่อเขาร้องบอกอยู่นั้นแหละ ก็ปิดประตูเสีย.
เมื่อประตูถูกปิด เขาเข้าไปไม่ได้ เห็นบุรุษอยู่บนหลาวใกล้ประตู
จึงได้กระทำให้เป็นสักขีพยานว่า คนเหล่านี้ เมื่อเรามาถึงในเมื่อ
พระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคต ร้องขอยุ่ตนเอง ก็ปิดประตูเสีย ถึง
ท่านก็จงรู้เถิดว่า เรามาทันเวลา เราไม่มีโทษ. บุรุษผู้อยู่บนหลาว
ได้ฟังดังนั้นจึงกล่าวว่า เราถูกร้อยหลาว เขาจะฆ่า บ่ายหน้าไปหา
ความตาย จะเป็นพยานให้ท่านได้อย่างไร. ก็ในที่นี้ เปรตคนหนึ่ง
มีฤทธิ์มากจักมาที่ใกล้เรา ท่านจงทำเปรตนั้นเป็นพยานเถิด. บุรุษ
นั้นถามว่า เราจะเห็นเปรตผู้มีฤทธิ์มากคนนั้นได้อย่างไร. บุรุษ
ผู้อยู่บนหลาวกล่าวว่า ท่านจงรออยู่ที่นี้แหละ ท่านจักเห็นด้วย
ตนเอง. เขายืนอยู่ที่นั่น เห็นเปรตนั้นมาในมัชฌิมยาม จึงได้
ทำให้เป็นพยาน. ก็เมื่อราตรีสว่าง เมื่อพระราชาตรัสว่า ท่าน

ล่องอาญาของเรา เพราะฉะนั้น เราจะลงราชทัณฑ์แก่ท่าน บุรุษ
นั้นจึงทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์ไม่ได้ล่องอาญาของ
พระองค์ ข้าพระองค์มาในที่นี้ ในเมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคต
เลย พระราชาตรัสถามว่า ในข้อนั้น ใครเป็นพยานให้เธอ. บุรุษ
นั้น จึงอ้างถึงเปรตเปลือย ผู้มายังสำนักของบุรุษผู้ถูกหลาวร้อย
นั้นว่า เป็นพยาน เมื่อพระราชาตรัสถามว่า ข้อนั้นเราจะเชื่อได้
อย่างไร จึงทูลว่า วันนี้ ในเวลารাত্রี พระองค์จงส่งบุรุษผู้ควร
เธอได้ไปกับข้าพระองค์. พระราชาได้สดับดังนั้น จึงเสด็จไปใน
ที่นั้นพร้อมกับบุรุษนั้นด้วยพระองค์เอง แล้วประทับยืนอยู่ และ
เมื่อเปรตมาในที่นั้นกล่าวว่า จงเป็นอยู่เถิด ผู้เจริญ ชีวิตเท่านั้น
ประเสริฐกว่า จึงทรงสอบถามเปรตนั้นด้วยคาถา ๕ คาถา โดยนัย
มีอาทิว่า การนอน การนั่ง ไม่มีแก่ผู้นี้ ดังนี้. ก็ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
เพื่อจะแสดงความสัมพันธ์แห่งคาถาเหล่านั้น พระสังคีติกาจารย์
จึงได้ตั้งคาถาว่า เวสาลี นาม นครตถิ วชชินี ความว่า :-

มินครชาววชชินครหนึ่ง นานว่าเวสาลี

ในนครเวสาลีนั้น มีกษัตริย์ลิจฉวีพระนามว่า
อัมพลักขระ ได้ทอดพระเนตรเห็นเปรตตนหนึ่ง
ที่ภายนอกพระนคร มีพระประสงค์จะทรงทราบ
เหตุ จึงตรัสถามเปรตนั้นในที่นั้นนั่นเองว่า การ
นอน การนั่ง การเดินไปเดินมา การลี้ม การคีม
การเคี้ยว การนุ่งห่ม แม้หญิงบำเรอของคนผู้ถูก

เสียบไว้บนหลาวนี้ ย่อมไม่มีชนเหล่าใดผู้เป็น
ญาติ เป็นมิตรสหาย เคยเห็นเคยฟังร่วมกันมา
เคยมีความเอ็นดูกรุณา ของบุคคลใดมีอยู่ในกาล
ก่อน เดี่ยวนี้คนเหล่านั้น แม้จะเย็บเยียนบุคคล
นั้นก็ไม่ได้ บุรุษนี้มีตนอันญาติเป็นต้นสละแล้ว
มิตรสหาย ย่อมไม่มีแก่คนผู้ตกยาก พวกมิตร-
สหายทราบว่ ผู้ใดขาดแคลน ย่อมละทิ้งผู้นั้น
และเห็นใครมั่งคั่งบริบูรณ์ก็พากันไปห้อมล้อม
คนที่มั่งคั่งด้วยสมบัติ ย่อมมีมิตรสหายมาก ส่วน
บุคคลผู้เสื่อมจากทรัพย์สมบัติ เป็นผู้ฝืดเคือง
ด้วยโรคะ ย่อมหามิตรสหายยาก นี่เป็นธรรมดา
ของโลก บุรุษผู้ถูกหลาวเสียบนี้ มีร่างกายเปื้อน
เลือด ตัวทะลุเป็นช่อง ๆ ชีวิตของบุรุษนี้จกดับ
ไปในวันนี้ พรุ่งนี้ เหมือนหยาดน้ำค้างอันติดอยู่
บนปลายหญ้าคา ฉะนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ เพราะ
เหตุไร ท่านจึงพูดกะบุรุษผู้ถึงความลำบากอย่าง
ยิ่ง นอนหงายบนหลาวไม้สะเดาเช่นนี้ว่า ดูก่อน
บุรุษผู้เจริญ ขอท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิต
อยู่เท่านั้นเป็นของประเสริฐ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตตุถ ได้แก่ ในเมืองเวสาลีนั้น.
บทว่า นครสุส พาหิรี ได้แก่ มีอยู่ในภายนอกพระนคร คือ เกิด

เป็นไป เกี่ยวพันกันในภายนอกแห่งนครเวสาลินั่นเอง. บทว่า
ตตุเถว คือ ในที่ที่ตนเห็นปรตนั้นนั่นแล บทว่า ตํ โยค ตํ เปตํ
แปลว่า ซึ่งปรตนั้น. บทว่า การณตฺถิโก ใต้แก่ เป็นผู้มีความต้องการ
ด้วยเหตุเพื่อผลดังกล่าวว่า จงมีชีวิตอยู่เถิด ท่านผู้เจริญ การมี
ชีวิตอยู่นั้นแหละ ประเสริฐ.

บทว่า เสยฺยา นิสฺซฺชา นยิมฺสฺส อตฺถิ ความว่า การนอนมี
การเหยียดหลังเป็นลักษณะ และการนั่งมีการนั่งคู้บัลลังก์เป็น
ลักษณะ ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ถูกหลาวเสียบนี้ได้. บทว่า อภิกฺกโม
นตฺถิ ปฏิกฺกโม จ ความว่า การไปมีการก้าวไปข้างหน้า แม้เพียง
เล็กน้อย ก็ไม่มีแก่บุคคลนี้. บทว่า ปริจาริกา สปิ ความว่า แม่หญิง
ผู้บำรุงบำเรออินทรีซึ่งมีลักษณะเช่น การกิน การดื่ม การเคี้ยว
การนุ่งผ้า และการใช้สอย เป็นต้น แม่นั้น ก็ไม่มีแก่บุคคลนี้.
อีกอย่างหนึ่ง บาลีว่า ปริหรณา สปิ ดังนี้ก็มี, อธิบายว่า แม่
หญิงผู้บริหารอินทรีด้วยสามารถแห่งการบริโภคมีของกิน เป็นต้น
ก็ไม่มีแก่ผู้นี้ เพราะเป็นผู้ปราศจากชีวิต, อาจารย์บางพวก
กล่าวว่า ปริจารณา สปิ ดังนี้ก็มี.

บทว่า ทิฏฺฐสฺสตา สฺซหฺชฺชา อนุกมฺปกา ยสฺส อเหตุํ ปุพฺพเพ
ความว่า ผู้ที่มีคนเป็นสหายเคยเห็นกันมา และไม่เคยเห็นกันมา
เป็นมิตร มีความเอ็นดู ได้มีในกาลก่อน. บทว่า ทฏฺฐมฺปิ ความว่า
บุคคลเหล่านั้น แม้จะเยี่ยมก็ไม่ได้ คือ การอยู่ร่วมกัน จักมีแต่ที่ไหน.

บทว่า **วिरาจิตฺโต** ได้แก่ ผู้มีสภาวะ อันญาติเป็นต้นสละแล้ว.

บทว่า **ชเนน เตน** ได้แก่ อันชนมีชนผู้เป็นญาติเป็นต้นนั้น.

บทว่า **น โอลฺลตตฺตสฺส ภวนฺติ มิตฺตา** ความว่า ขึ้นชื่อว่า มิตร ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ปราศจากวิญญาณไปแล้ว คือผู้ตายไปแล้ว เพราะผู้นั้นผ่านพ้นจากกิจที่มิตรจะพึงกระทำต่อมิตร. บทว่า **ชหนฺติ มิตฺตา วิกัล วิกิตฺวา** ความว่า ผู้ที่ตายแล้ว จงยกไว้ก่อน. พวกมิตร พอทราบบุรุษแม้ยังมีชีวิตอยู่ แต่ขาดแคลนโภคสมบัติ ก็ละทิ้งเขาเสียด้วยคิดว่า สิ่งอะไร ๆ ที่ควรถือเอาได้จากบุรุษนี้ ย่อมไม่มีเลย. บทว่า **อตุลฺลจ ทิสฺวา ปริวารยฺหนฺติ** ความว่า เห็นทรัพย์ที่เป็นประโยชน์ซึ่งเป็นของของผู้นั้นแล้ว กล่าววาจาว่ารัก เห็นแก่หน้า พากันแวดล้อมผู้มั่งคั่งด้วยโภคสมบัตินั้น. บทว่า **พหุ มิตฺตา อุลฺลตตฺตสฺส โหนฺติ** ความว่า บุคคลผู้มีความสำเร็จ มีสภาพมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ ย่อมมีมิตรมากมายนี้ เป็นสภาพทางโลก.

บทว่า **นิหีนฺตฺโต สพฺพโภเกหิ** ได้แก่ บุคคลผู้มีตนเสื่อม จากวัตถุอันเป็นเครื่องอุปโภคและบริโภคทั้งหมด. บทว่า **กิจฺโณ** ได้แก่ เป็นผู้ตกทุกข์. บทว่า **สมฺมกฺขิตฺโต** ได้แก่ ผู้มีร่างกาย เปื้อนด้วยเลือด. บทว่า **สมฺปริภินฺนคฺตฺโต** ได้แก่ ผู้มีตัวถูกหลาวเสียบ ในภายใน. บทว่า **อุสฺสวาพินฺทุว ปฺลิมฺปมาโน** ได้แก่ เสมือน หยาดน้ำค้างที่ติดอยู่บนปลายหญ้า. บทว่า **อชฺช สุเว** ความว่า

ชีวิตของบุรุษนี้จักดับสูญในวันนี้ หรือ ในวันพรุ่งนี้ ต่อแต่นั้นไป ก็เป็นไปไม่ได้.

บพว่า อุตุตาสิต์ ได้แก่ ถูกลาวร้อย คือ เสียบไว้. บพว่า ปุจฉินทุสสุ สุตเต ได้แก่ บนหลาวที่เขาทำด้วยท่อนไม้สะเดา. บพว่า เกน วณฺณเณน แปลว่า ด้วยเหตุไร. บพว่า ชิว โภ ชิวิตเมว เสโย ความว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านจงมีชีวิตอยู่เถิด. ถามว่า เพราะเหตุไร ? ตอบว่า เพราะท่านถูกลาวเสียบ ยังมีชีวิตอยู่ในที่นี้ ก็ยังประเสริฐกว่า คือดีกว่าชีวิตของบุคคลผู้จุติจากโลกนี้ ตั้งร้อยเท่าพันเท่า.

เปรตนั้นถูกพระราชานั้นตรัสถามแล้วอย่างนี้ เมื่อจะประกาศ ความประสงค์ของตน จึงกล่าวคาถา ๔ คาถาว่า :-

ข้าแต่พระราชา บุรุษนี้ เป็นสาลีหิตของ
ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ระลึกถึงชาติก่อน ข้า-
พระองค์เห็นแล้ว มีความกรุณาแก่เขาว่า ขออย่า
ให้บุรุษผู้เลวทรามนี้ไปตกนรกเลย ข้าแต่กษัตริย์
ลิจฉวี บุรุษผู้ทำกรรมชั่วนี้ จุติจากอภัพนี้แล้ว
จักเข้าถึงนรก อันยัดเยียดไปด้วยสัตว์ผู้ทำบาป
เป็นสถานที่ร้ายกาจ มีความเร่าร้อนมาก เผ็ดร้อน
ให้เกิดความน่ากลัว หลาวนี้ประเสริฐกว่านรก
นั้นตั้งหลายพันเท่า ขออย่าให้บุรุษนี้ไปตกนรก
อันมีแต่ความทุกข์โดยส่วนเดียว เผ็ดร้อน ให้

เกิดความน่ากลัว มีความทุกข์กล้าแข็งอย่างเดียว
บุรุษนี้ ฟังคำของข้าพระองค์อย่างนี้แล้ว ประหนึ่ง
ว่า ข้าพระองค์น้อมเข้าไปสู่ทุกข์ในนรกนั้น จะ
พึงละชีวิตของตนเสีย เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์
จึงไม่พูดในที่ใกล้เขา ด้วยหวังว่า ชีวิตของบุรุษ
นี้อ่าได้ดับไปเสีย เพราะคำของข้าพระองค์เลย
เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงพูดว่า ขอท่านจงมี
ชีวิตอยู่เถิด การมีชีวิตอยู่เป็นของประเสริฐ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สาลโหโต ได้แก่ มีโลหิตเสมอกัน
คือ เชื่อมกันโดยกำเนิด, อธิบายว่า เป็นญาติกัน. บทว่า ปุริมาย
ชาติยา คือในอดีตภาพก่อน. บทว่า มา ปาปชมฺโม นริยํ ปตยํ
มิวจาประกอบความว่า ข้าพระองค์ได้เห็นผู้นี้แล้ว ได้มีความ
กรุณาว่า ขออย่าให้บุรุษผู้มีธรรมอันเลวทรามนี้ ตกนรกเลย คือ
อย่าได้เข้าถึงนรกเลย.

บทว่า สตุตฺสฺสทํ ความว่า หนาแน่นด้วยสัตว์ผู้ทำกรรมชั่ว
อีกอย่างหนึ่ง หนาแน่นด้วยเหตุอันหยาบช้า มีการจองจำ ๕ อย่าง
เป็นต้น ๗ อย่าง เหล่านี้คือ การจองจำ ๕ อย่าง คือ เทโลหะร้อน ๆ
เข้าไปในปาก ให้ขี้หนูเขาอันเต็มด้วยถ่านเพลิง ไล่เข้าไปในหม้อเหล็ก
ให้เข้าไปยังป่าอันพร้อมด้วยดาบ ให้ลงไปในชลาลัยในนรก โยนทิ้ง
ลงไปในมหานรก. อธิบายว่า ก่อสังสมจนมาก ๆ ขึ้นไป. บทว่า
มหากิตาปี ได้แก่ ทุกข์ใหญ่ หรือความเร่าร้อนอันเกิดแต่กองไฟ

ใหญ่. บทว่า กฏุกัม แปลว่า ไม่น่าปรารถนา. บทว่า ภยานกัม แปลว่า ให้เกิดความกลัว.

บทว่า อนเนกภวเตน คุณเณ ได้แก่ ด้วยอนิสงส์ หลายส่วน. บทว่า อยเมว สุโล นิรเณ เตน ความว่า หลานนี้แหละ ประเสริฐกว่านรก อันเป็นที่เกิดของบุรุษนี้นั้น. จริงอยู่ บทว่า นิรเณ นี้ เป็นตติยวิภक्ति ใช้ในอรรถแห่งปัญจมีวิภक्ति. บทว่า เอกนตติพพิ ความว่า มีความทุกข์อันแรงกล้าโดยส่วนเดียวแท้ คือ เป็นทุกข์ใหญ่อย่างแน่นอน.

บทว่า อินลวจ สุตฺวา วจัน มเมโส ความว่า บุรุษนี้ ฟังถ้อยคำของเรานี้ ที่กล่าวโดยนัยมีอาทิว่า อโโต จูโต เคลื่อนจากอัทธานี้แล้ว เป็นต้น เป็นผู้เข้าถึงทุกข์ เป็นเหมือนเข้าถึงทุกข์ในนรก ตามคำของเรา บทว่า วิชเหยย ปาณ ความว่า ฟังสละชีวิตของตน. บทว่า ตสฺมา แปลว่า เพราะเหตุนั้น. บทว่า มา เม กโโต อธิบายว่า เราไม่ได้พูดคำนี้ ในที่ใกล้แห่งบุรุษนี้ว่า ขอชีวิตของบุรุษนี้ จงอย่าคับพร้อมกับเราเลย. โดยที่แท้ เราพูดเพียงเท่านั้นว่า จงมีชีวิตอยู่เถอะท่านผู้เจริญ เพราะชีวิตนั้นแหละ ประเสริฐ.

เมื่อเปรตประกาศความประสงค์ของตนอย่างนี้ พระราชาเมื่อทรงให้โอกาสเพื่อจะถามประวัติของเปรตนั้นอีก จึงตรัสถามนี้ว่า :-

เรื่องของบุรุษนี้ เรารู้แล้ว แต่เราปรารถนา
จะถามท่านถึงเรื่องอื่น ถ้าท่านให้โอกาสแก่เรา

เราจะขอรบกวนท่าน และท่านไม่ควรโกรธเรา

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าพระองค์ ได้ให้ปฏิญญาไว้ในกาลนั้น
แน่นอนแล้ว การไม่บอกย่อมมีแก่ผู้ไม่เลื่อมใส
บัดนี้ ข้าพระองค์มีวาจาที่ควรเชื่อถือได้ แม้โดย
พระองค์จะไม่ทรงเลื่อมใส เพราะเหตุนั้น ขอ
เชิญพระองค์ ตรัสถามข้าพระองค์ ตามพระ
ประสงค์เถิด ข้าพระองค์จะกราบทูลตามที่
สามารถจะกราบทูลได้.

นี่เป็นพระคาถาตรีสและคาถาโต้ตอบระหว่างพระราชากับเปรต.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อญฺญโต แปลว่า อันข้าพเจ้า
รู้แล้ว. บทว่า อิจฺฉามเส แปลว่า ข้าพระองค์ ย่อมปรารถนา.
บทว่า โน แปลว่า แก่พวกเรา. บทว่า น จ กุชฺฌิตพฺพํ ความว่า
ไม่ควรทำความโกรธว่า คนเหล่านี้ ได้ถามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.

บทว่า อทฺธา แปลว่า โดยส่วนเดียว. บทว่า ปฏิญฺญา เม
ความว่า เมื่อว่าโดยความรู้ เราได้ปฏิญญา คือให้โอกาสว่า ท่าน
จงถาม. บทว่า ตทา อหุ คือ ได้มีในกาลนั้น คือในการเห็นครั้งแรก.
บทว่า นาจิกุขณา อปฺปสฺนฺนสฺส โหติ ความว่า ไม่ได้พูดแก่ผู้ที่
ไม่เลื่อมใส. จริงอยู่ ผู้เลื่อมใสเท่านั้นย่อมกล่าวอะไร ๆ แก่ผู้
เลื่อมใส แต่ในเวลานั้น ท่านไม่มีความเลื่อมใสในเรา และเราก็ไม่
มีความเลื่อมใสในท่าน เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่มีความปรารถนา.

ที่จะกล่าวปฎิญา. แต่บัดนี้ ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาท่าน มีวาจา
ที่จะให้ท่านพอเชื่อถือได้ เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ชื่อว่า
มีวาจาพอเชื่อถือได้. บทว่า **ปุจฉสู มัม กามัม ยถา วิสยหิ** ความว่า
ขอพระองค์จงซักถามเรื่องตามที่พระองค์ทรงปรารถนาจะข้า-
พระองค์เถิด. แต่ข้าพระองค์จักกราบทูลตามสมควรแก่กำลัง
ความรู้ของตน โดยประการที่ข้าพระองค์สามารถจะกราบทูลได้.

เมื่อปรตให้โอกาสแก่การถามอย่างนี้ พระราชา จึงตรัส
คาถาว่า :-

**เราเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยจักขุ เราควร
เชื่อสิ่งนั้น แม้ทั้งสิ้น ถ้าเราเห็นสิ่งนั้นแล้วไม่เชื่อ
ขอให้ลงโทษ ถอดยศเราเถิด.**

คำแห่งคาถานั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ :- เราเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ด้วยจักขุ เราควรเชื่อสิ่งนั้นแม้ทั้งหมด โดยประการนั้นนั่นแล
ก็แลถ้าเราเห็นสิ่งนั้นแล้ว ไม่เชื่อ คู่ก่อนเทพยดา ขอท่านจงลง
นियสกรรม และนิกคกรรมแก่เราเถิด. อีกอย่างหนึ่งบทว่า
ยัม กิณฺจหิ จกฺขุณา ปสฺสิสฺสามิ ความว่า เราจักเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ด้วยจักขุ เพราะไม่เป็นอารมณ์แห่งจักขุจึงไม่เห็น. บทว่า **สหนฺมปิ
ตาหิ อภิสทฺทเหยฺยัม** ความว่า เราควรเชื่อสิ่งที่ท่านได้เห็น ได้ยิน
หรือสิ่งอื่น. อธิบายว่า จริงอยู่ เรามีความเชื่อเช่นนั้น ในท่าน.
ส่วนเนื้อความแห่บทหลัง ก็มีอรรถตามที่กล่าวแล้วนั่นแล.

เปรตได้ฟังดังนั้นจึงกล่าวคาถาว่า :-

ขอสัจปฏิญญา ของพระองค์นี้ จงมีแก่ข้า-

พระองค์ พระองค์ได้ฟังธรรมที่ข้าพระองค์กล่าวแล้ว

จงทรงได้ความเลื่อมใส ข้าพระองค์มีความต้องการ

อย่างอื่น ไม่มีจิตคิดประทุษร้ายข้าพระองค์ จัก

กราบทูลธรรมทั้งหมดที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว

บ้าง หรือไม่ได้สดับแล้วบ้าง แก่พระองค์ตามที่

ข้าพระองค์รู้.

เบื้องหน้าแต่นั้น พระราชาและเปรตทั้งสองนั้น จึงมีคาถา

เป็นเครื่องตรัสโต้ตอบกันดังนี้ว่า :-

พระเจ้าอัมพสัทกษะตรัสว่า :-

ท่านจ้มีอันประดับประดาแล้วเข้าไปยัง

สำนักของบุรุษที่ถูกเลียบหลาว ม้าขาวตัวนี้เป็น

ม้านำอัสจรรย์ น่าดู น่าชมนี้ เป็นผลแห่งกรรม

อะไร

เปรตกราบทูลว่า :-

ที่กลางเมืองเวสาลีนั้น มีหลุมที่หนทาง

ลื่น ข้าพระองค์มีจิตเลื่อมใส เอาศิระชะโค ศีระชะ

หนึ่งวางทอดที่หลุมให้เป็นสะพาน ข้าพระองค์

และบุคคลอื่น เขยิบบนศิระชะโคนั้น เดินไป

ได้สะดวก มานี้เป็นม้านำอัครธรรย์ นำดู นำชม
นี้เป็นผลแห่งกรรมนั่นเอง

พระเจ้าสักขะตรัสถามว่า :-

ท่านมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ และมี
กลิ่นหอมฟุ้งไป ท่านได้สำเร็จฤทธิ์แห่งเทวดา เป็น
ผู้มีอานุภาพมาก แต่เป็นคนเปลือยกาย นี่เป็นผล
แห่งกรรมอะไร.

เปรตนันกราบทูลว่า :-

เมื่อก่อนข้าพระองค์เป็นคนไม่มักโกรธ
ทั้งมีจิตเลื่อมใสอยู่เป็นนิตย์ พุดกับคนทั้งหลาย
ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์มีรัศมีเป็นทิพย์
สว่างไสวอยู่เนื่องนิตย์ นี่เป็นผลแห่งกรรมนั้น
ข้าพระองค์เห็นยศและชื่อเสียงของบุคคลผู้ตั้งอยู่
ในธรรม มีจิตเลื่อมใสกล่าวสรรเสริญ ข้าพระ-
องค์มีกลิ่นทิพย์หอมฟุ้งไปเนื่องนิตย์ นี่เป็นผล
แห่งกรรมนั้น เมื่อพวกสหายของข้าพระองค์
อาบน้ำที่ทำน้ำ ข้าพระองค์ลักเอาผ้าช่อนไว้บน
บก ไม่มีความประสงค์จะลักขโมย และไม่มีจิต
คิดประทุษร้าย เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์ จึง
เป็นคนเปลือยกาย เป็นอยู่อย่างฝืดเคือง.

พระเจ้าอัมพสัทกษัตริย์ถามว่า :-

ผู้ใดทำบาปเล่น ๆ นักปราชญ์ทั้งหลาย
กล่าวว่า ผู้นั้นได้รับผลกรรมเช่นนี้ ส่วนผู้ใดตั้งใจ
ทำบาปจริง ๆ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวผลกรรม.
ของผู้นั้นว่าเป็นอย่างไร ?

ปรตกราบทูลว่า :-

มนุษย์เหล่าใด มีความดำริชั่วร้าย เป็น
ผู้เศร้าหมองด้วยกายและวาจา เพราะกายแตก
ตายไป มนุษย์เหล่านั้น ย่อมเข้าถึงนรกใน
สัมปรายภพ โดยไม่ต้องสงสัย ส่วนชนเหล่าอื่น
ปรารถนาสุคติ ยินดียิ่งในทาน มีอศภาพอัน
สงเคราะห์แล้ว เพราะกายแตกตายไป ย่อมเข้า
ถึงสุคติในสัมปรายภพ โดยไม่ต้องสงสัย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สจฺจปฺปญฺญิณฺณา** ทว เมธา โหตุ
ความว่า ขอความปญฺญิณฺญาของท่านนี้ จงเป็นความสัจสำหรับ
ข้าพระองค์ว่า ข้าพเจ้าพึงเชื่อสิ่งนั้นทั้งหมด. บทว่า **สุตฺวาน**
ธมฺมํ ลภ สฺสฺสฺส ความว่า ท่านพึงคำที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว จง
ได้ความเลื่อมใส เป็นอันดี. บทว่า **อญฺญตฺติโก** ได้แก่ ข้าพระองค์
ไม่มีความประสงค์จะรู้. บทว่า **ยถา ปชานํ** ได้แก่ ตามที่คนอื่นรู้อยู่
อธิบายว่า ตามที่พระองค์รู้แล้วหรือว่า ตามที่ข้าพระองค์รู้แล้ว.

บทธว่า กิสุเสตํ กมฺมสุต อัย วิปาโก ความว่า นั้นเป็นผลแห่งกรรมอะไร คือ นี่เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร. อีกอย่างหนึ่งบทธว่า เอตํ เป็นเพียงนิบาต ก็อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า เป็นผลของกรรมอะไรของท่าน.

บทธว่า จิกฺขุลฺลมกฺเค แปลว่า ในทางมีโคลน. บทธว่า นรํ ใต้แก่ บ่อ. บทธว่า เอกาหํ ตตฺถเป็น เอกํ อหํ. บทธว่า นรฺกสฺสมี นิกฺขิปี ความว่า เราทอดศีรษะโค ๑ ศีรษะ ในบ่อที่มีโคลนโดยประการที่ผู้เดินจะไม่เหยียบเบียดกตม. บทธว่า ตสฺส ใต้แก่ เอาศีรษะโคทำเป็นสะพานนั้น.

บทธว่า ฐมฺเม จิตานํ ใต้แก่ ผู้ประพศติเป็นธรรม ประพศติ สม่่าเสมอ. บทธว่า มนฺุเตมิ ใต้แก่ กล่าว คือ ระบุถึง. บทธว่า จิตฺุทฺตฺติโก ใต้แก่ ประสงค์จะหัวเราะเล่น. บทธว่า โน จ ปทุฏฺฐจิตฺุโต ใต้แก่ ไม่มีจิตคิดประทุษร้ายเจ้าของฟ้า อธิบายว่า ไม่มีความประสงค์จะลัก ทั้งไม่ประสงค์จะทำให้เสียหาย.

บทธว่า อภิพฺพานโน ใต้แก่ ไม่ประสงค์ คือ มีจิตคิดประทุษร้าย เพราะความโลภเป็นต้น. บทธว่า ก็ ตสฺส กมฺมสุต วิปากมาหุ ความว่า บัณฑิตทั้งหลายกล่าววิบากทุกข์อันเผ็ดร้อนของกรรมชั่วนั้น คือที่ทำไว้อย่างนั้นไว้เพียงไร.

บทธว่า ทุฏฺฐสฺสกุปฺปมฺนา ใต้แก่ ผู้มีวิตกทางใจอันประทุษร้าย ด้วยอำนาจความดำริในกามเป็นต้น, ด้วยคำว่า ทุฏฺฐสฺสกุปฺปมฺนา นั้น ท่านกล่าวถึงมโนทุจริต. บทธว่า กายน วาจาย จ สฺสกุติสฺสุธา

ได้แก่ มีความเศร้าหมองด้วยกายและวาจา ด้วยอำนาจปาณาติบาต เป็นต้น. บทว่า อาสมานา ได้แก่ หวัง คือ ปรารถนา.

เมื่อเปรตแสดงจำแนกกรรมและผลแห่งกรรมโดยสังเขป
อย่างนี้แล้ว พระราชาไม่ทรงเชื่อเช่นนั้น จึงตรัสคาถาว่า :-

เราจะพึงรู้เรื่องนั้นได้อย่างไรว่า นี่เป็น
ผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่ว หรือเราจะพึงเห็น
อย่างไร จึงจะเชื่อถือได้ หรือแม้ใครจะพึงทำ
ให้เราเชื่อถือเรื่องนั้นได้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตํ กิณฺติ ชานนฺนุยมหํ อเวจฺจ
ความว่า เราจะพึงเชื่อโดยไม่มีผู้อื่นเป็นปัจจัย ถึงวิบากของกรรมดี
และกรรมชั่วที่เขากล่าวจำแนกไว้โดยนัยมีอาทิว่า ตันมีความ
ดำริช่วยอมเศร้าหมองด้วยกายและวาจา และโดยนัยมีอาทิว่า
ก็คนเหล่านี้ย่อมปรารถนาสุคติ ดั่งนี้นั้นได้อย่างไร คือโดยเหตุไร.
บทว่า ก็ วาหํ ทิสฺวา อภิสทฺทฺทฺเหยยฺม ความว่า เราเห็นอย่างไร
อันเป็นตัวอย่างที่ประจักษ์จะพึงเชื่อได้. บทว่า โโก วาปี มํ
สทฺทฺทฺหาเปยฺย มํ ความว่า หรือใครเป็นวิญญูชน คือ เป็นบัณฑิต
จะพึงให้เราเชื่อเช่นนั้น ท่านจงแนะนำบุคคลนั้น.

เปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศเรื่องนั้นแก่พระราชานั้น
โดยเหตุ จึงได้กล่าวคาถาว่า :-

พระองค์ได้ทรงเห็นแล้วและได้สดับแล้ว ก็
จงเชื่อเถิดว่า นี่เป็นผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่ว

เมื่อมีกรรมดีและกรรมชั่วทั้งสอง ก็พึงมีสัตว์
ไปสู่สุคติและทุกคติ ถ้าสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลก
นี้ ไม่พึงทำกรรมดีและกรรมชั่ว สัตว์ผู้ไปสู่
สุคติ ทุกคติ อันเลวและประณีต ก็ไม่มีในมนุษย
โลกนี้ แต่เพราะสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลก ทำ
กรรมดีและกรรมชั่วไว้ ฉะนั้น จึงไปสู่สุคติ ทุกคติ
เลวบ้าง ประณีตบ้าง นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าว
วิบากแห่งกรรมทั้งสองนั้นว่า เป็นที่ตั้งแห่งการ
เสวยสุขและทุกข์ เทวดาย่อมพากันห้อมล้อม
พวกชนผู้ได้เสวยผลอันเป็นสุข คนพาลผู้ไม่เห็น
บาปและบุญทั้งสอง ย่อมเดือดร้อน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทิสฺวา จ แปลว่า ทั้งได้ทรงเห็น
โดยประจักษ์. บทว่า สุตฺวา ได้แก่ ทรงสดับธรรมแล้วทรงรู้ คือ
ทรงรู้ตามซึ่งนัยตามแนวแห่งธรรมนั้น. บทว่า กลฺยาณปาปสุต
ความว่า จงทรงเชื่อเถิดว่า สุขนี้เป็นวิบากแห่งกุศลกรรม และ
ทุกข์นี้เป็นวิบากแห่งอกุศลกรรม. บทว่า อุกฺเข อสนฺเต ความว่า
เมื่อกรรมทั้งสอง คือ กรรมดีและกรรมชั่วมีอยู่. บทว่า ลียา นุ
สตุตา สุกตา ทุกฺคตา ว ความว่า เนื้อความดังนี้ว่า สัตว์เหล่านี้
ไปสู่สุคติหรือทุกคติ หรือว่า เป็นผู้มั่งคั่งในสุคติหรือเป็นผู้เฉื่อยใจ
ในทุกคติ ดังนี้ จะพึงมีอยู่หรือ คือจะพึงเกิดได้อย่างไร.

บัดนี้ เปรตจะประกาศเนื้อความตามที่กล่าวแล้วโดยผิด
แพกกัน และโดยคล้อยตามกัน ด้วยคาถา ๒ คาถาว่า โน เจตถ
กมฺมานิ และ ยสฺมา จ กมฺมานิ ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
หิณา ปณฺธิตา ได้แก่ ผู้เลวและหยังโดยตระกูล รูปร่าง ความไม่มีโรค
และบริวารเป็นต้น.

บทว่า ทวยชฺช กมฺมานํ วิปากมาหุ ความว่า สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมกล่าวคือแสดงวิปากแห่งสุจริต และทุจริตแห่งกรรมทั้งสองอย่าง
ในวันนี้ คือ ในบัดนี้. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ชื่อนั้น คืออะไร ?
จึงกล่าวว่าการเสวยสุขและทุกข์ อธิบายว่า ควรจะเสวยอิฏฐารมณํ
และอนิฏฐารมณํ. บทว่า ตา เทวตาโย ปริจายนฺติ ความว่า เหล่าชน
ผู้ได้รับวิบากอันอำนวยสุขโดยส่วนเดียว ย่อมเป็นเทพดาใน
เทวโลก เปี่ยมด้วยทิพยสุขบำเรออินทรีย์ทั้งหลาย. บทว่า ปจฺเจนฺติ
พาลา ทวยตํ อปสฺสฺสินิ ความว่า ชนเหล่าใดเป็นคนพาลไม่เห็น
คือไม่เชื่อกรรมและผลแห่งกรรมทั้งสอง ชนเหล่านั้นเป็นผู้ชวนชวายน
ในบาป เมื่อเสวยวิบากอันอำนวยความทุกข์ให้ ย่อมใหม่ คือ ย่อม
ได้รับทุกข์ เพราะกรรมในนรกเป็นต้น.

เปรตหมายเอาการย้อนถามว่า ก็ท่านเชื่อกรรมและผล
แห่งกรรมอย่างนี้ เพราะเหตุไร จึงเสวยทุกข์เห็นปานนี้ จึงกล่าว
คาถาว่า :-

กรรมที่ข้าพระองค์ทำไว้ในชาติก่อน ซึ่ง
เป็นเหตุให้ได้เครื่องนุ่งห่มเป็นต้น ในบัดนี้ มิได้

มีแก่ข้าพระองค์ และบุคคลผู้จะให้ผ้าถุง ผ้าห่ม
ที่นอน ที่นั่ง ข้าว และน้ำแก้มถนพราหมณ์
ทั้งหลาย แล้วอุทิศส่วนบุญมาให้แก่ข้าพระองค์
มิได้มี เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ปล่อย
กาย มีความเป็นผู้ผิดเคือง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น มตุลิตถิ กมฺมานิ สยฺกตานิ ความว่า
เพราะเหตุที่บุญกรรมอันตนเองกระทำไว้ในกาลก่อน อันเป็นเหตุ
ให้ได้รับเครื่องนุ่งห่มเป็นต้นในบัดนี้ ไม่ได้มีปรากฏแก่ข้าพระองค์.
บทว่า ทตฺวาปิ เม นตุลิตถิ โย อาทิสฺเสยฺย ความว่า ผู้ใดพึงให้ท่านแก้ม
ถนพราหมณ์แล้วพึงอุทิศส่วนบุญแก่ข้าพระองค์ว่า ขอบุญนี้จง
ถึงแก่เปรตโน้น ผู้นั้นย่อมไม่มี. บทว่า เตนมฺหิ นคฺโค กสิรา จ
วุตฺติ ความว่า เพราะเหตุทั้งสองนั้น ข้าพระองค์จึงเป็นผู้ปล่อยกาย
ไม่มีผ้าในบัดนี้ ทั้งมีความเป็นอยู่อย่างผิดเคือง.

พระราชาทรงสดับดังนั้นแล้ว เมื่อหวังจะให้เปรตนั้นได้
เครื่องนุ่งห่มเป็นต้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

ดูก่อนยักษ์ เหตุอะไร ๆ ที่จะให้ท่านได้
เครื่องนุ่งห่มพึงมีอยู่หรือ ถ้าเหตุที่ควรเชื่อ พอ
จะพึงเป็นเหตุได้มีอยู่ ขอท่านจงบอกเหตุนั้น
แก่เรา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เยน ความว่า เหตุอะไร ๆ อัน
เป็นเหตุให้ท่านได้เครื่องนุ่งห่ม พึงมีอยู่หรือหนอแล. บทว่า ยทฺตุลิตถิ

ตัดเป็น ยทิ อตุติ แปลว่า ถ้ามืออยู่.

ลำดับนั้น เปรตเมื่อจะทูลบอกเหตุนั้นแก่พระราชินี จึงได้
กล่าวคาถาว่า :-

ในนครเวสาลีนี้ ยังมีภิกษุรูปหนึ่ง นามว่า
กัปปิตกะ เป็นผู้ใฝ่ฌาน มีศีลบริสุทธิ เป็นพระ-
อรหันต์ผู้หลุดพ้น มีอินทรีอันคุ้มครองแล้ว
ดำรงในพระปาติโมกข์ เยือกเย็น บรรลุผลอัน
สูงสุด มีวาจาน่าคบเป็นสหาย รู้ความประสงค์
ของผู้ขอ ว่าง่าย มีหน้าเบิกบาน เป็นผู้มาดีไปดี
พูดจาโต้ตอบดี เป็นเนื้อนาบุญของโลก มีปกติ
อยู่ด้วยเมตตา เป็นทักษิโณยบุคคลของเทวดา
และมนุษย์ สงบระงับ กำจัดมิถจาวิตก ไม่มีทุกข์
ไม่มีตัณหา หลุดพ้นแล้ว ปราศจากลูกศร ไม่
ถือเราถือเขา ไม่คดกาย วาจา ใจ ไม่มีอุปธิ
สิ้นกิเลสเครื่องเนิ่นช้าทั้งปวง ได้บรรลุวิชา ๓
มีความรุ่งเรือง ไม่มีชื่อเสียงปรากฏ เพราะเป็น
ผู้มีคุณวิเศษอันปกปิดไว้ แม้ใคร ๆ เห็นก็ไม่รู้
ว่าเป็นคนดี ในหมู่ชนชาววัชชี เขาพากันเรียก
ท่านว่า มุณี รู้กันว่าท่านเป็นผู้ประเสริฐ นัก
แน่นไม่หวั่นไหว มีธรรมอันดีงาม เทียบไปใน
โลก ถ้าพระองค์ทรงถวายผ้าคู่หนึ่งหรือสองคู่

**แก่ภิกษุ นั้น แล้วทรงอุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระองค์
เมื่อพระองค์ทรงถวายแล้ว และท่านรับฝ้านั้น
แล้ว พระองค์ก็จะทรงเห็นข้าพระองค์ผู้นุ่งห่ม
เรียบร้อย.**

บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า กบปิโตโก นาม เปตกล่าว
หมายเอาพระอุปัชฌายะของท่านพระอุบาลีเถระภายในชฎิล ๑,๐๐๐
องค์. บทว่า อิธ ได้แก่ ในที่ใกล้นครเวสาลีนี้. บทว่า ฌายี ได้แก่
ผู้ได้ฌาน ด้วยฌานอันสัมปยุตต์ด้วยอรหัตตผล. บทว่า สติภูโต ได้แก่
ผู้ถึงความเยือกเย็น ด้วยการเข้าไปสงบความกระวนกระวาย
และความเร่าร้อนแห่งกิเลสทั้งปวง. บทว่า อุตตมทิฏฐิปโต
ได้แก่ ผู้บรรลุสัมมาทิฏฐิอันเป็นผลสูงสุด คือ อรหัตตผล.

บทว่า สจฺจิโล แปลว่า ผู้มีวาจาอ่อนหวาน. บทว่า สุวโจ
แปลว่า ผู้ว่าง่าย. บทว่า สุวคโม แปลว่า ผู้มาดีไป. บทว่า
สุปฺปมฺมุตฺโต แปลว่า ผู้มีวาจาหลุดพ้นด้วยดี อธิบายว่า ผู้มีปกติ
กล่าวหลุดพ้น. บทว่า อรณฺวiharี แปลว่า ผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา-
วิหารธรรม.

บทว่า สนฺโต แปลว่า ผู้สงบกิเลส บทว่า วิฐโม ได้แก่
ปราศจากควัน คือ มิจฉาวิตก. บทว่า อนินฺโฆ แปลว่า ผู้ไม่มีทุกข์.
บทว่า นิสฺราโส แปลว่า ผู้ไม่มีตัณหา. บทว่า มุตฺโต แปลว่า
ผู้หลุดพ้นจากภพทั้งปวง. บทว่า วิสฺลโล แปลว่า ผู้ปราศจาก
ลูกศรมีราคะเป็นต้น. บทว่า อมโม แปลว่า ผู้ปราศจากการถือ

ว่าเราว่าเขา. บทว่า **อวงฺโก** ได้แก่ ผู้ปราศจากการคด มีคคกาย
เป็นต้น. บทว่า **นิรุปฺธิ** แปลว่า ผู้ละอุปธิมีกิเลสเครื่องปรุงแต่ง
เป็นต้น. บทว่า **สพฺพปฺปญฺจจิโณ** แปลว่า ผู้สิ้นกรรมเครื่องเน้นซ้ำ
มีต้นหาเป็นต้น. บทว่า **ชุตินฺมา** ได้แก่รุ่งเรืองด้วยญาณอัน
ยอดเยี่ยม. บทว่า **อปฺปญฺญาโต** ได้แก่ ชื่อว่าผู้ไม่ปรากฏเพราะ
เป็นผู้มักน้อยอย่างยิ่ง และเพราะเป็นผู้ปกปิดคุณ.

บทว่า **ทิสฺวาปี** น จ **สุชาโน** ความว่า แม้เห็นโดยความ
ลึกซึ้ง ก็ไม่เข้าใจได้ดีว่า มีศีลอย่างนี้ มีกรรมอย่างนี้ มีปัญญา
อย่างนี้. บทว่า **ชานนฺตฺติ** ตํ **ยฺกฺขญฺจตา** **อนนฺชํ** ความว่า ก็ท่านผู้
ประเสริฐ ย่อมรู้จักท่านผู้หนักแน่น คือผู้ปราศจากต้นหาว่า
เป็นพระอรหันต์. บทว่า **กฺลฺยาณธมฺมํ** ได้แก่ ผู้มีคุณมีศีลดีงาม
เป็นต้น.

บทว่า **ตฺตฺส** โยควา แก่ท่านพระกัปปิตกมหาเถระนั้น.
บทว่า **เอกญฺคํ** ได้แก่ คู่ผ้าคู่หนึ่ง. บทว่า **ทฺเว วา** ได้แก่ หรือว่า
คู่ผ้าสองคู่. บทว่า **มมฺหุทฺทิสฺตฺวาน** ได้แก่ อุทิศเข้าพระองค์. บทว่า
ปฏฺธิคฺคหิตานิ จ **ตานิ** **อฺตฺตฺส** ความว่า และคู่ผ้าเหล่านั้นพึงเป็นของ
อันพระเถระนั้นรับแล้ว. บทว่า **สฺนฺนทฺทฺทฺสฺส** ได้แก่ ผู้ทำการ
นุ่งห่มผ้า อธิบายว่า ได้ผ้าแล้ว คือนุ่งห่มผ้าแล้ว.

ลำดับนั้น พระราชาจึงตรัสถามถึงที่อยู่ของพระเถระว่า :-

บัดนี้ พระสมณะนั้นอยู่ประเทศไหน เรา

จักไปพบท่านได้ที่ไหน ใครจักพึงแก้ไขความ

สงสัยสนเท่ห์อันเป็นเลี่ยนหนามแห่งความเห็น
ของเราได้ในวันนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กสุมิ ปเทเส แปลว่า ในประเทศ
ไหนด. บทว่า โย มชฺช ตักเป็น โย อชฺช, ม อักษรทำการเชื่อมบท.
ลำดับนั้น เปตจึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านอยู่ที่เมือง กปินัจจนา มีหมู่เทวดา
เป็นอันมากห้อมล้อม เป็นผู้มีนามจริงแท้ และเป็น
ไม่ประมาท แสดงธรรมมีกถาอยู่ในหมู่ของตน.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กปินัจจนาย ได้แก่ ในประเทศ
อันได้ไวยหารว่า กปินัจจนา เพราะเป็นที่พื่อนรำของพวกลิง. บทว่า
สจฺจนาม ได้แก่ ผู้มีนามตามเป็นจริง คือผู้มีนามไม่ผิดแผกด้วย
คุณนามมีอาทิว่า ผู้ได้ฌาน มีศีลบริสุทธิ์ เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้
หลุดพ้น.

เมื่อเปตกล่าวอย่างนั้น พระราชามีพระประสงค์จะเสด็จไป
ยังสำนักของพระเถระในขณะนั้นทีเดียว จึงตรัสคาถาว่า :-

เราจักไปทำทานที่ท่านสั่งนั้นเดี๋ยวนี้ จัก
ให้พระสมณะนั้นครองผ้า ขอท่านจงดูคู่ผ้า
เหล่านั้นอันพระสมณะนั้นรับประเคนแล้ว และ
เราจักคอยดูท่านนุ่งห่มผู้เป็นอันดี.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กสฺสามิ แปลว่า จักกระทำ.

ลำดับนั้น เปรตเมื่อจะแสดงว่า พระเถระยอมแสดงธรรม
แก่เทพดาทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เวลานี้ ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปหา
จึงกล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่พระเจ้าลิจฉวี ข้าพระองค์ขอ

ประทานพระวโรกาส ขอพระองค์อย่าเสด็จเข้า
หาบรรพชิตในเวลาไม่ควร การเสด็จเข้าไปหา
บรรพชิตในเวลาไม่ควรนี้ ไม่เป็นธรรมเนียม
ที่ดีของกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลาย ก็เมื่อพระองค์
เสด็จเข้าไปหาในเวลาอันสมควร ก็จักทรงเห็น
ภิกษุที่นั่งอยู่ในที่สงัด ในที่นั่นเอง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สาธุ เป็นนิบาตใช้ในอรรถว่า
ทูลขอร้อง. บทว่า โว ลิจฉวี เนส ธมฺโม ความว่า ข้าแต่พระเจ้า
ลิจฉวี การเสด็จเข้าไปหาบรรพชิตในเวลาอันไม่สมควรนี้ ไม่เป็น
ธรรมเนียมของพระองค์ผู้เป็นพระราชา. บทว่า ตตุเถว คือใน
ที่นั่นนั่นเอง.

เมื่อเปรตกล่าวอย่างนี้ พระราชาทรงรับคำแล้ว เสด็จไป
พระราชนิเวศน์ของพระองค์ ให้คนถือคู่มือ ๘ คู่ ในเวลาอันสมควร
อีก แล้วเข้าไปหาพระเถระ ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ทรงกระทำปฏิสันถารแล้วตรัสว่า ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงรับคู่มือ
๘ คู่นี้. พระเถระได้ฟังดังนั้น เพื่อจะสั่งสนทนาด้วย จึงทูลว่า ข้าแต่
มหาบพิตร เมื่อก่อนพระองค์ไม่ทรงบำเพ็ญทาน มีแต่จะเบียดเบียน

สมณพราหมณ์เท่านั้น มีพระประสงค์จะถวายผ้าอันประณีต
อย่างไรได้. พระราชาครั้งทรงสดับดังนั้นแล้ว เมื่อจะตรัสบอกเหตุ
แก่ท่าน จึงได้ตรัสบอกถึงการที่ปรตมา และเรื่องที่ปรตกับ
พระองค์กล่าว แก่พระเถระ จึงได้ถวายผ้าแล้วอุทิศปรต. ด้วย
เหตุนี้ ปรตจึงนุ่งห่มผ้าอันเป็นทิพย์ ประดับตกแต่ง ขึ้นมา
ได้ปรากฏข้างหน้าพระเถระและพระราชา. พระราชาครั้งทรงเห็น
ดังนั้นแล้ว ทรงพอพระทัย เบิกบานพระหฤทัย เกิดปีติโสมนัส
ตรัสว่า เราเห็นผลแห่งกรรมโดยประจักษ์หนอ บัดนี้ เราจักไม่
กระทำความชั่ว จักกระทำแต่บุญเท่านั้น ดังนี้แล้ว ได้ทรงการทำ
สักขีพยานกับปรตนั้น. และปรตนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระเจ้า
ลิจฉวี ตั้งแต่นี้ ถ้าพระองค์ละอธรรม ประพฤติธรรมไซ้
เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าพระองค์จักเป็นสักขีพยานแก่พระองค์ และ
ข้าพระองค์จักมายังสำนักของพระองค์ และขอพระองค์จงให้บุรุษ
ผู้ที่ถูกหลาวเสียบ หลุดจากหลาวโดยเร็ว เมื่อเป็นเช่นนี้ บุรุษนั้น
ก็จักรอดชีวิต ประพฤติธรรมพ้นจากทุกข์ และพระองค์จงเข้าไป
หาพระเถระตามกาลอันควร ฟังธรรม บำเพ็ญบุญดังนี้แล้วก็ไป.

ลำดับนั้นพระราชาไหว้พระเถระแล้ว เข้าไปยังพระนคร
รีบให้ประชุมบริษัทลิจฉวี ให้คนเหล่านั้นอนุญาต ให้บุรุษนั้น
พ้นจากหลาว รับสั่งพวกราชบาลว่า จงทำบุรุษนี้ ให้หายโรค.
ก็แล ครั้นเข้าไปหาพระเถระแล้ว จึงตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ผู้ที่ทำกรรมอันเป็นเหตุไปสู่นรกแล้ว ดำรงอยู่ จะพึงพ้นจากนรก

หรือไม่หนอ. พระเถระทูลว่า ฟังพັນได้ มหาบพิตร ถ้าผู้นั้นทำบุญ ให้มากก็พັນได้ จึงให้พระราชาดั่งอยู่ในสรวงและศีล. พระราชา ดั่งอยู่ในสรวงและศีลนั้นแล้ว ดั่งอยู่ในโอวาทของพระเถระ. ได้ เป็นพระโศดาบัน. ฝ่ายบุรุษผู้ถูกหลาวเสียบเป็นผู้หายโรค เกิด ความสังเวช บวชในหมู่ภิกษุ ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัตต์. พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย เมื่อจะแสดงเรื่องนั้น จึงได้กล่าวคาถา ดังต่อไปนี้ :-

พระเจ้าลิจฉวีตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็แหว
ล้อมไปด้วยหมู่ข้าราชการบริวาร เสด็จไปใน
พระนครนั้น ครั้นเสด็จเข้าไปยังพระนครนั้นแล้ว
จึงเสด็จเข้าไปยังที่ประทับ ในนิเวศน์ของ
พระองค์ ทรงกระทำกิจของคฤหัสถ์ทั้งหลาย
ทรงสงรงสนานและทรงดื่มมาแล้ว ได้เวลาอัน
สมควร จึงทรงเลือกผ้า ๘ คู่จากหีบ รับสั่งให้
หมู่ข้าราชการบริวารถือไป พระราชาครั้นเสด็จเข้า
ไปในประเทศนั้นแล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็น
สมณะรูปหนึ่ง ผู้มีจิตสงบระงับกลับจากที่
โคจร เป็นผู้เยือกเย็น นั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ ครั้น
ได้ตรัสถามสมณะนั้น ถึงความเป็นผู้มีอาพาธ
น้อย การอยู่สำราญ และตรัสบอกนามของ
พระองค์ให้ทรงทราบ ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉัน

เป็นกษัตริย์ลิจฉวี อยู่ในเมืองเวสาลี ชาวลิจฉวี
เรียกดิฉันว่า อัมพลักขระ ขอท่านจงรับผ้า ๘ คู่
นี้ ของดิฉัน ดิฉันขอถวายท่าน ดิฉันมาในที่นี้
ด้วยความประสงค์เพียงเท่านั้น ดิฉันมีความ
ปลาบปลื้มใจนัก.

พระเถระทูลถามว่า :-

สมณะพราหมณ์ทั้งหลาย พากันละเว้น
พระราชนิเวศน์ของมหาบพิตร แต่ที่ไกลทีเดียว
เพราะพระราชนิเวศน์ของมหาบพิตร บาตรย่อม
แตก แม้สังฆาฏิกิฎฐกเขาลึกทำลาย เมื่อก่อน
สมณะทั้งหลาย มีศีรชะห้อยลง ตกลงไปจาก
เชิงเท้า มหาบพิตรได้เบียดเบียนบรรพชิต
เช่นนี้ สมณะทั้งหลายเคยถูกมหาบพิตร ทำการ
เบียดเบียนแล้ว มหาบพิตร ไม่เคยพระราชทาน
แม้แต่น้ำมัน สักหยดหนึ่งเลย ไม่ตรัสบอกทาง
ให้คนหลงทาง จึงเอาไม้เท้าจากมือคนตาบอด
เสียเอง มหาบพิตรเป็นคนตระหนี่ ไม่ส้ารวม
เช่นนี้ แต่บัดนี้ เพราะเหตุอะไร มหาบพิตร ทรง
เป็นผลอะไร จึงทรงจำแนกแจกจ่ายกับอาตมภาพ
ทั้งหลายเล่า.

พระราชชาตรีว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันขอรับผิด ดิฉัน
ได้เบียดเบียนสมณะทั้งหลาย ดังคำที่ท่านพูด
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉัน มีความประสงค์จะล้อเล่น
ไม่มีจิตคิดประทุษร้าย แต่กรรมอันชั่วช้านี้
ดิฉันทำแล้ว เด็กหนุ่มเปลือยกาย มีโรคะน้อย
ได้สั่งสมบาป เพื่อจะล้อเล่น จึงต้องเสวยทุกข์
ก็ทุกข์อะไรเล่าที่เป็นทุกข์แก่ความเปลือยกาย
ย่อมมีแก่ปรตนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเห็น
เหตุอันน่าสังเวชและเศร้าหมองนั้นแล้ว จึงให้
ทาน เพราะเหตุนั้นเป็นปัจจัย ขอท่านจงรับผ้า
๘ คู่นี้ ทักขิณาที่ดิฉันถวายนี้ จงสำเร็จผลแก่
ปรตนั้น.

พระเถระทูลว่า :-

เพราะการให้ทาน นักปราชญ์ทั้งหลายมี
พระพุทธเจ้าเป็นต้น สรรเสริญไว้โดยมากแท้
และเมื่อพระองค์ถวายทานวัตถุ จงอย่ามีความ
หมดเปลื้องไปเป็นธรรมดา อาตมภาพรับผ้า ๘ คู่
ของมหาบพิตร ขอทักขิณาทานเหล่านี้ จงสำเร็จ
ผลแก่ปรตนั้น ลำดับนั้น พระเจ้าลิจฉวี ทรง
ชำระพระหัตถ์ และพระบาทแล้ว ทรงถวายผ้า

๘ คู่ แก่พระเถระ พอพระเถระรับประเคนผ้า
เหล่านั้นแล้ว พระราชาทรงเห็นเปรต นุ่งห่มผ้า
เรียบร้อย ดูบไล้ด้วยจุนจันท์แดง มีผิวพรรณ
เปล่งปลั่งประดับประดา นุ่งผ้าดี ขี่ม้าอาชาไนย
มีบริวารหอมล้อม ตำเรียมหิทธิฤทธิ์ของเทวดา
ครั้นทรงเห็นเช่นนั้นแล้ว ทรงปลื้มพระหฤทัย
เกิดปีติปราโมทย์ มีพระหฤทัยร่าเริง เบิกบาน
พระเจ้าลิจฉวีได้ทรงเห็นกรรมและวิบากแห่ง
กรรม แจ้งประจักษ์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึง
เสด็จเข้าไปใกล้แล้วตรัสกะเปรตนั้นว่า เราจัก
ให้ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย เราควรให้ทาน
ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ ดูก่อนเปรต ท่านมี
อุปการะแก่เรามาก.

เปรตนั้นกราบทูลว่า :-

ข้าแต่กษัตริย์ลิจฉวี ก็พระองค์ได้พระ-
ราชทานแก่ข้าพระองค์ส่วนหนึ่ง แต่การพระ-
ราชทานนั้น มิได้ไ้ผล ข้าพระองค์เป็นเทวดา
จักทำความเป็นสหายกับพระองค์ผู้เป็นมนุษย์.

พระราชตรัสว่า :-

ท่านเป็นคติ เป็นเผ่าพันพันธุ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยว
เป็นมิตรและเป็นเทวดาของเรา ดูก่อนเปรต

เราขอทำอัญชลีท่าน ปรารถนาเพื่อจะเห็นท่าน

แม่อีก.

แปรตกราบทูลว่า :-

ถ้าพระองค์จักเป็นผู้ไม่มีศรัทธา มีความ
ตระหนี่ มีจิตไม่เลื่อมใส พระองค์จักไม่ได้เห็นข้า-
พระองค์และข้าพระองค์ก็จักไม่ได้เห็น ไม่ได้
เจรจากับพระองค์อีก ถ้าพระองค์จักทรงเคารพ
ธรรม ทรงยินดีในการบริจาคทาน ทรงสงเคราะห์
ทรงเป็นดั่งบ่อน้ำของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
ด้วยอาการอย่างนี้ พระองค์ก็จักได้ทรงเห็น
ข้าพระองค์ และข้าพระองค์ จักได้เห็น ได้เจรจา
กับพระองค์ ขอพระองค์โปรดทรงปล่อยบรูชนี้
จากหลาวโดยเร็วเถิด เพราะการปล่อยบรูชนี้
เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกัน ข้าพระองค์เข้าใจ
ว่า เราทั้งสองจักได้เป็นสหายกันและกัน เพราะ
เหตุแห่งบรูษผู้ถูกหลาวเสียบ ก็บรูษผู้ถูกหลาว
เสียบนี้ อันพระองค์ทรงรีบปล่อยแล้ว ถึงเป็นผู้
ประพฤติธรรมโดยเคารพ ฟังพินจากนรกนั้น
แน่นอน ฟังพินจากกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา
พระองค์เสด็จเข้าไปหากับปีตกภิกษุแล้ว ทรง
จำแนกทานกะท่าน ในเวลาที่สมควร จงเสด็จ

เข้าไปหาแล้ว ตรัสถามด้วยพระองค์เอง ท่าน
จงกราบทูลเนื้อความนั้น แก่พระองค์ ก็พระองค์
ทรงพระประสงค์บุญ มีจิตไม่ประทุษร้าย ก็เชิญ
เสด็จเข้าไปหาภิกษุนั้นเถิด ท่านจักแสดงธรรม
ทั้งปวง ที่ทรงสดับแล้ว และยังไม่ได้ทรงสดับ
แก่พระองค์ ตามความรู้เห็น พระองค์ได้ทรงฟัง
ธรรมนั้นแล้ว จักทรงเห็นสุคติ.

พระเจ้ารหัศ ทรงเจรจาทำความเป็นสหาย
กับเทวดานั้นแล้ว เสด็จไป ส่วนเปรตนั้น ได้
กล่าวกะบริษัทแห่งกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลาย พร้อม
กับบุตรของตน ซึ่งนั่งประชุมกันอยู่ว่า ท่าน
ผู้เจริญทั้งหลาย ขอจงฟังคำอย่างหนึ่งของเรา
เราจักเลือกพร จักได้ประโยชน์ บุรุษที่จักเสียบ
ด้วยหลาว มีกรรมอันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้ง
ไว้แล้ว ถูกหลาวร้อยจะตายหรือไม่ตาย ประมาณ
๒๐ ราตรีเท่านั้น เดียวนี้ เราจักปล่อยเขาตาม
ความชอบใจของเรา ขอหม่อมท่านจงอนุญาต จง
รีบปล่อยบุรุษนั้นและบุรุษอื่นที่พระราชารับสั่ง
ให้ลงอาชญา โดยเร็วเถิด ใครฟังบอกท่าน ผู้
ทำกรรมอย่างนั้น ท่านรู้อย่างไร จึงทำอย่างนั้น
หม่อมท่านยอมอนุญาตตามชอบใจ พระเจ้าลิจฉวี

เสด็จเข้าไปสู่ประเทศนั้นแล้ว รีบปล่อยบुरुษที่
ถูกเสียบด้วยหลาว โดยเร็ว และได้ตรัสกะบुरुษ
นั้นว่า อย่ากลัวเลยเพื่อน และรับสั่งให้หมอ
พยาบาล แล้วเสด็จไปหากับปิตกภิกษุแล้ว ทรง
ถวายนานกับท่านในเวลาอันสมควร มีพระ
ประสงค์จะทรงทราบเหตุ จึงเสด็จเข้าไปใกล้
แล้วตรัสถามด้วยพระองค์เองว่า บुरुษผู้ถูกเสียบ
ด้วยหลาว มีกรรมอันหยาบช้า มีอาชญาอันตั้ง
ไว้แล้ว ถูกหลาวร้อย จักตายหรือไม่ตาย ประ-
มาณ ๒๐ ราตรีเท่านั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เดียวนี้
ดิฉันปล่อยเขาไปแล้ว เขาไปบอกเปรตนั้น เหตุ
อะไร ๆ ที่จะไม่ต้องไปสู่นรกนั้น ฟังมีหรือหนอ
ถ้ามีขอท่านโปรดบอกแก่ดิฉัน ดิฉันรอฟังเหตุ
ที่ควรเชื่อถือจากท่าน.

กัปปีตกภิกษุทูลว่า :-

ความพินาศแห่งกรรมเหล่านั้น ย่อมไม่มี
ความพินาศในโลกนี้ เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้แจ้ง
ถ้าเขาฟังเป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรม
ทั้งหลาย โดยเคารพตลอดคืนและวัน เขาฟังพ้น
จากนรกนั้นได้แน่ กรรมอันเว้นจากการให้ผล
ฟังมี.

พระราชชาติรสว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ผู้มีปัญญากว้างขวาง
ประโยชน์ของบุรุษนี้ ดิฉันรู้ทั่วถึงแล้ว บัดนี้
ขอท่านอนุเคราะห์ดิฉันบ้าง ขอท่านได้กล่าว
ตักเตือนปราศอนดิฉัน โดยวิธีที่ดิฉัน จะไม่พึง
ไปสู่รกรกด้วยเถิด.

กัปปิตกภิกษุทูลว่า :-

วันนี้ ขอมหาบพิตร จงมีพระหทัยเลื่อมใส
ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็น
สรณะ จงทรงสักขาบท อย่าให้ขาดและต่าง-
พร้อย จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์ ไม่ทรง
พูดเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์ และทรงสมาทาน
อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอัน
ประเสริฐ เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร จงทรงพระ-
ราชทานจีวร บิณฑบาต ที่นอนและที่นั่ง คีลาน-
ปัจจัย ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของกิน ผ้า เสนาสนะ
ในภิกษุผู้มีจิตซื่อตรงทั้งหลาย บุญย่อมเจริญทุก
เมื่อ ทรงอภิสกติกุศลทั้งหลาย ผู้สมบุรณ์ด้วยศีล
ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้อิมหน้า ด้วยข้าว
และน้ำ บุญย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ เมื่อบุคคลเป็นผู้

ไม่ประมาท ประพฤติธรรมโดยเคารพ ตลอดคืน
และวันอย่างนี้ พึงพ้นจากนรกนั้น กรรมที่เว้น
จากการให้ผลพึงมี.

พระราชชาติว่า :-

วันนี้ ดินนั้นมีจิตเลื่อมใส ขอถึงพระ-
พุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ
ขอสมทานสิกขาบท ๕ ประการ ไม่ให้ขาด
ไม่ให้ต่างพร้อย ของดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลัก-
ทรัพย์ ยินดีด้วยภรรยาของตน ไม่กล่าวคำเท็จ
ไม่ดื่มน้ำเมา และจักสมทานอุโบสถศีล อัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐเป็น
กุศล มีสุขเป็นกำไร จักถวายจีวร บิณฑบาต
ที่นอน ที่นั่ง คิลานปัจจัย ข้าวน้ำ ของเคี้ยว
ของกิน ผ้าและเสนาสนะ แก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้
สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต
จักไม่กำหนด ยินดีแล้วในศาสนา ของพระ-
พุทธเจ้าทั้งหลาย. พระเจ้าลิจฉวี ทรงพระนาม
ว่า อัมพสักขระ ได้เป็นอุบาสกคนหนึ่ง ในเมือง
เวสาลี ทรงมีศรัทธา มีพระหทัยอ่อนโยน ทรง
ทำอุปการะแก่ภิกษุ ทรงบำรุงสงฆ์ โดยความ
เคารพ ในกาลนั้น บุรุษผู้ถูกเสียบด้วยหลาว

หายโรค เป็นสุขสบายดี เข้าถึงบรรพชา แม่ชน

ทั้งสองอาศัยกับปิตกภิกษุผู้ประเสริฐ ได้บรรลุ

สามัญญผล การคบหาสัปบุรุษเช่นนี้ ย่อมมีผล

มากตั้งร้อย แก้ววิญญูชนผู้รู้แจ้ง บุรุษผู้ถูกเสียบ

ด้วยหลาว ได้บรรลุผลอันยอดเยี่ยม ส่วนพระเจ้า

อัมพสักขระ ได้บรรลุโศดาปัตติผล.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วาสูปกจฺจิตฺตฺถ แปลว่า เข้าไปยัง
ที่ประทับ. บทว่า คิหิกิจฺจานิ ได้แก่ กิจแห่งขุมทรัพย์ที่ผู้ครองเรือน
พึงกระทำ. บทว่า วิเจยฺย ได้แก่ พึงเลือกถือเอาผ้าดี ๆ. บทว่า
ปฏิกฺกนฺตํ แปลว่า กลับจากบิณฑบาต. ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า
กลับจากโจจร. บทว่า อโวจ ความว่า ได้ตรัสคำมีอาทิว่า ท่าน
ผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเจ้าลิจฉวีในเมืองเวสาลี.

บทว่า วิทาลยฺนฺติ แปลว่า ย่อมฉีกทำลาย. บทว่า
ปาทฐาริกานิ ได้แก่ จากเชิง คือเท้า. บทว่า ปาตยฺนฺติ แปลว่า
ย่อมตกลง.

บทว่า ทิณฺณ แปลว่า แม้ด้วยปลายหญ้า. บทว่า มุพฺพหฺสฺส
มคฺคฺคฺมฺปิ น ปาวทาสิ ความว่า พระองค์ไม่ได้บอกแม่ทางแก่คน
หลงทางว่า ด้วยคิดว่า บุรุษนี้จงวนเวียนไปทางโน้นทางนี้ ด้วยอาการ
อย่างนี้. จริงอยู่ พระราชานี้เป็นผู้มักล้อเล่น. บทว่า สยมาทียาสิ
ความว่า ตนเองชิงเอาไม้เท้าจากมือของคนตาบอด. บทว่า สํวิภาคํ
กโรสิ ความว่า ทรงแบ่งส่วนหนึ่งจากวัตถุที่ตนบริโภคนำไป.

ด้วยบทว่า ปจฺเจมิ ภาณฺเต ยํ ตฺวํ วเทสิ นี้ พระราชาทรง
แสดงว่า ท่านผู้เจริญ ดิฉันรู้เฉพาะคำที่ท่านกล่าวโดยนัยมีอาทิว่า
บาตรแตก สิ่งนั้นทั้งหมดนั้นแหละ ดิฉันทำและให้ผู้อื่นทำ. บทว่า
เอตมปิ ได้แก่ สิ่งนี้ดิฉันแม้ทำก็โดยประสงค์จะล้อเล่น.

บทว่า จิฑฺฐา แปลว่า ด้วยการล้อเล่น. บทว่า ปสฺวิตุวา
แปลว่า ก่อแล้ว. บทว่า เวเทติ แปลว่า ย่อมเสวย. บทว่า
อสมตฺตโภเก แปลว่า ผู้มีโภคะไม่บริบูรณ์. เพื่อจะแสดงว่า เปรต
เป็นผู้มีโภคะไม่บริบูรณ์นั้นนั่นแหละ จึงตรัสว่า เด็กหนุ่ม เป็นต้น.
บทว่า นคฺคณียสฺส แปลว่า เป็นคนเปลือย. บทว่า ก็ สฺส ตโต
ทุกฺขตรสฺส โหติ ความว่า ก็ทุกข์อะไรเล่าที่เป็นทุกข์กว่าความ
เป็นคนเปลือยของเปรตนั้น. บทว่า ยกฺขสฺสึมา คจฺจนฺตุ ทกฺขินาโย
ความว่า ขอทักขินา คือฟ้าที่ดิฉันให้นี้ จงสำเร็จแก่เปรต.

บทว่า พหุชา ปสฺตถึ ความว่า อันบัณฑิตทั้งหลายมีพระ-
พุทธเจ้าเป็นต้น พรรณนาไว้โดยประการมากมาย. บทว่า
อกุขฺยชฺรมฺมตฺถุ แปลว่า ขอทานวัตถุนี้ จงอย่าสิ้นไปเป็นธรรมดา.
บทว่า อางมยิตฺวา ได้แก่ บ้วนปากก่อนล้างมือและล้างเท้า.

บทว่า จนฺทนสาลิตฺตํ แปลว่า ลูบไล้ด้วยแก่นจันทร์. บทว่า
อุพารวณฺณํ แปลว่า มีรูปอันประเสริฐ. บทว่า ปวาริตํ แปลว่า
แวดล้อมด้วยบริวารผู้มีความประพฤติก้อยตาม. บทว่า ยกฺข-
มहितฺธิปตฺตํ ได้แก่ ผู้มีอภัยคุณ คือเทพฤทธิใหญ่. บทว่า ตมนนโวจ
ตัดเป็น ตมนํ อโวจ ได้ตรัสคำนี้ขึ้น.

แคว้นวัชชีนี้พึงบอกผู้ทำกรรมอันชอบธรรมนั้นว่า จงอย่าปล่อย
อธิบายนว่ ถึงใคร ๆ ก็ไม่ได้เพื่อจะกล่าวอย่างนั้น.

บทว่า **ติกิจจกานนฺจ** ได้แก่ ผู้เยียวยา.

บทว่า **ยกุขสุส วโจ** ได้แก่ คำของเปรต, ท่านแสดงว่า
ท่านผู้เจริญ ฉิฉันได้กระทำอย่างนั้น ตามคำของเปรตนั้น.

บทว่า **ธมฺมานิ** ได้แก่ ธรรมคือบุญอันสามารถครอบงำ
กรรมชั่วที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อน บทว่า **กมฺมํ ลียา อญฺญตฺร**
เวทนีย ได้แก่ กรรมที่อำนาจผลให้เกิดในกรรมชั่วนั้น ชื่อว่า เป็น
อโหสิกรรม ส่วนกรรมที่อำนาจผลให้เกิดในภพต่อ ๆ ไป ย่อม
เป็นผลที่จะพึงเสวยในภพอื่น คือ ภพต่อ ๆ ไป ในเมื่อยังเป็นไป
ในสังสารวัฏ.

บทว่า **อิมญจ** พระเถระกล่าวเพราะกระทำอธิบายนว่ คำ
ที่ตนกล่าว โกลัหรือประจักษ์แก่สิกขานั้น. บทว่า **อริยํ อฏฺฐงฺคว-**
เรณฺุเปตํ ความว่า อุโบสถศีลอันสูงสุดอันเข้าถึง คือประกอบด้วย
องค์ ๘ มีเจตนาอันงดเว้นจากปาณาติบาตเป็นต้น ชื่อว่าประเสริฐ
เพราะอรรถว่าบริสุทธิ์. บทว่า **กุสลํ** ได้แก่ ไม่มีโทษ. บทว่า
สุขุทฺริยํ แปลว่า มีสุขเป็นผล.

บทว่า **สทา ปุญฺญํ ปวตฺตติ** ความว่า เมื่อบุคคลทำบุญ
คราวเดียวแล้วไม่อ้อมใจว่า พอละด้วยบุญเพียงเท่านี้ แล้วจึงบำเพ็ญ
สุจริตต่อ ๆ ไป บุญของเขา ย่อมเจริญยิ่งตลอดกาล หรือเมื่อเขา

บำเพ็ญสุจริตต่อ ๆ มา ผลบุญ คือ บุญย่อมเจริญ คือ เต็มเปี่ยม
ยิ่ง ๆ ขึ้น.

เมื่อพระเถระกล่าวอย่างนี้ พระราชามีพระหทัยสะดุ้งจาก
ทุกข์ ในอบาย มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และบุญกรรม
เจริญยิ่ง ต่อแต่นั้น จึงสมาทาน สรณะและศีล จึงตรัสคำมีอาทิว่า
ดิฉัน ขอถึงพระพุทธเจ้า ว่าเป็นสรณะในวันนี้แหละ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอตาทิสฺส ได้แก่ มีรูปตามที่กล่าว
แล้วนี้. บทว่า เวสาลี อญฺญตโร อุปาสโก ความว่า เป็นอุบาสก
คนหนึ่ง ในบรรดาอุบาสกหลายพันคนในเมืองเวสาลี. บทว่า สทฺธิ
เป็นต้น ท่านกล่าวเพื่อแสดงเวลาที่พระเจ้าอัมพสัทกษระนั้น เป็น
โดยประการอื่นจากภาวะที่มีมาก่อน เพราะอาศัยกัลยาณมิตร. จริงอยู่
ในกาลก่อน พระเจ้าอัมพสัทกษระนั้น เป็นผู้ไม่มีศรัทธา เป็นคน
หยาบช้า คำกิริยาทั้งหลาย และไม่ใช่อุปัฏฐากของสงฆ์ แต่บัดนี้
เป็นผู้มีศรัทธาอ่อนโยน และอุปัฏฐากภิกษุสงฆ์ในกาลนั้น โดย
เคารพ. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า การกโร ได้แก่ผู้กระทำอุปการะ.

บทว่า อุโภปี ได้แก่ คนทั้ง ๒ คน คือ บรุษผู้ถูกหลาวเสียบ
และพระราชา. บทว่า สามญฺญผลานิ อชฺฌมฺหุ ได้แก่ ผู้บรรลु
สามัญญผลตามสมควร. เพื่อจะแสดงตามสมควร. ท่านจึงกล่าวคำนี้
ไว้ว่า บรุษผู้ถูกหลาวเสียบ ได้บรรลุพระอรหัตตผล ส่วนพระเจ้า
อัมพสัทกษระ ได้บรรลุผลน้อยกว่า. ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น ด้วย

บทว่า ผล กนิฐจํ ท่านกล่าวหมายถึงโศดาปัตติผล แต่ในที่นี้ เมื่อว่าโดยอรรถ คำที่ท่านไม่ได้จำแนกไว้ รู้ได้ง่ายทีเดียว.

ท่านพระกัปปิตก ได้ไปถึงกรุงสาวัตถี เพื่อถวายบังคม พระศาสดา จึงได้กราบทูลความที่พระราชา เปรต และตน กล่าวแล้วอย่างนี้ แแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดา ทรงกระทำเรื่องนั้น ให้เป็นอัตถูปปัตติเหตุ แล้วแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาอัมพลักขรเปตวัตถุที่ ๑

๒. เสรีสกเปตวัตถุ

[๑๒๒] ขของท่านทั้งหลายจงฟังคำเจรจาของเทวดา และ
พวกพ่อค้า ฯลฯ

(ฟังดูในเรื่องที่ ๑๐ แห่งสุตติกจิตตวรรคที่ ๗ ในวิมานวัตถุ)

จบ เสรีสกเปตวัตถุที่ ๒

อรรถกถาสเสรีสกเปตวัตถุที่ ๒

เรื่องเสรีสกเปตนี้ มีคำเริ่มต้น สุโณถ ยกุขสุส วาณิขามญจ
ดังนี้. เพราะเหตุที่เรื่องนั้น ไม่พิเศษไปกว่าเรื่องเสรีสกวิมาน
ฉะนั้น คำที่ควรจะกล่าวในอรรถูปัตติเหตุ และในคานานั้น พระ-
อรรถกถาจารย์ ได้กล่าวไว้แล้วในอรรถกถาวิมานวัตถุ ชื่อ
ปรมัตถทีปนี ฉะนั้น ฟังทราบโดยนัยที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในอรรถกถา
วิมานวัตถุนั้น ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาสเสรีสกเปตวัตถุที่ ๒

๓. นันทกเปตวัตถุ

ว่าด้วยขัดขวางการให้ทานไปเกิดเป็นเปรต

[๑๒๓] มีพระราชอาชงค์หนึ่ง ทรงพระนาม
ว่าปิงคละเป็นใหญ่ในสุรัฎฐประเทศ เสด็จไป
เฝ้าเจ้าพระโอมริยะแล้ว กลับมาสู่สุรัฎฐประเทศ
เสด็จมาถึงที่มีเปือกตม ในเวลาเที่ยงซึ่งเป็น
เวลาร้อน ทอดพระเนตรเห็นทางอันรื่นรมย์ เป็น
ทางที่เปรตเนรมิตไว้ จึงตรัสบอกนายสารถิว่า
ทางนี้น่ารื่นรมย์ เป็นทางปลอดภัย มีความสวัสดิ
ไม่มีอุปัทวันตราย ดูก่อนนายสารถิ ท่านจงตรง
ไปทางนี้แหละ เมื่อเราไปโดยทางนี้ จักถึงเขต
เมืองสุรัฎฐะเร็วทีเดียว พระเจ้าสุรัฎฐได้เสด็จไป
โดยทางนั้น พร้อมด้วยจตุรงคเสนา บุรุษคนหนึ่ง
สะดุ้งตกใจกลัว ได้กราบทูลพระเจ้าสุรัฎฐว่า
พวกเราเดินทางผิด เป็นทางนำกลัวขนพอง
สยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะข้างหน้า แต่
ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิดเสียแล้ว
พวกเราเห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวกอมมนุษย์
กลิ่นอมมนุษย์ฟุ้งไป ข้าพระองค์ได้ยินเสียงอัน
พิลึกน่าสะพึงกลัว พระเจ้าสุรัฎฐทรงสะดุ้ง

พระทัย ตรัสกะนายสารถีว่า พวกเราเดินทางผิด
เสียแล้ว เป็นทางนำกลัวชนพองสยองเกล้า
เพราะทางปรากฏเฉพาะข้างหน้า แต่ข้างหลังไม่
ปรากฏ พวกเราเดินทางผิด พวกเราเห็นจะเดิน
มาใกล้สำนักพวกอมนุษย์ กลิ่นอมนุษย์ย้อมฟุ้ง
ไป เราได้ยินเสียงอันน่าสะพึงกลัว แล้วเสด็จ
ขึ้นสู่ค่อข้าง ทอดพระเนตรไปในทิศทั้ง ๔ ได้
ทรงเห็นต้นไทรต้นหนึ่ง มีร่มเงาชิดสนิทดี เขียว
ช่อมุดจืดเมฆ มีสีและลักษณะคล้ายเมฆ จึงรับสั่ง
กะนายสารถีว่า ป่าใหญ่เขียวช่อมุดจืดเมฆ มีสี
และลักษณะคล้ายเมฆปรากฏอยู่นั้นใช่ไผ่ไหม.

นายสารถีกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระมหाराชา นั้นเป็นต้นไทร มี
ร่มเงาชิดสนิทดี เขียวช่อมุด มีสีและลักษณะ
คล้ายเมฆ.

พระเจ้าสุริยวงศ์เสด็จเข้าไปจนถึงต้นไทร
ใหญ่ที่ปรากฏอยู่ แล้วเสด็จลงจากค่อข้าง เสด็จ
เข้าไปสู่ต้นไทร ประทับนั่งที่โคนต้น พร้อมด้วย
หมู่อำมาตย์ราชบริพาร ได้ทอดพระเนตรเห็น
ชั้นน้ำมีน้ำเต็ม และขนมหันหวานอร่อย บุรุษ
มีเพศดังเทวดา ประดับด้วยสรรพากรณณ์ เข้าไป

เฝ้าพระเจ้าสุริยวงศ์แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระ-
มหาราช พระองค์เสด็จมาดีแล้ว และพระองค์
ไม่ได้เสด็จมาร้าย ข้าแต่พระองค์ผู้กำจัดศัตรู
เชิญพระองค์เสวยน้ำและขนมเถิด พระเจ้าข้า.

พระเจ้าสุริยวงศ์พร้อมด้วยอำมาตย์และข้า-
ราชบริพาร พากันดื่มน้ำและกินขนมแล้ว จึง
ถามว่า ท่านเป็นเทพ เป็นคนธรรมดา หรือเป็น
ท้าวสักกปริณทนะ พวกเราไม่รู้จักท่าน จึงจะ
ขอลาม พวกเราพึงรู้จักท่านอย่างไร.

นันทกปรตกราบทูลว่า :-

ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระองค์ไม่ใช่
เทวดา ไม่ใช่คนธรรมดา ไม่ใช่ท้าวสักกปริณทนะ
ข้าพระองค์เป็นปรต จากประเทศสุริยวงศ์มาอยู่
ที่นี่.

พระราชชาติถามว่า :-

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในประเทศสุริยวงศ์ มีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ท่านมีอนุภาพ
อย่างไร เพราะพรหมจรรย์อะไร.

นันทกปรตตอบว่า :-

ข้าแต่พระมหาราชผู้กำจัดศัตรู ผู้ผดุงรัฐ
ให้เจริญ ขอพระองค์ อำมาตย์ราชบริพารและ

บุโรหิต จงสดับฟัง ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ
เมื่อก่อน ข้าพระองค์เป็นบุรุษอยู่ในเมืองสุรภูฏ
เป็นคนใจบาป เป็นมิจฉาภิภูฏ เป็นคนทุศีล
ตระหนี่ บริภาษสมพราหมณ์ทั้งหลาย ห้าม
ปราชญ์มาสอนซึ่งพากันทำบุญให้ทาน ทำอันตราย
แก่หมู่ชนเหล่าอื่นผู้กำลังให้ทาน ได้ห้ามว่า
ผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการสำรวมจักมีที่ไหน
ใคร ๆ ผู้ชื่อว่าเป็นอาจารย์ไม่มี ใครจักฝึกฝน
บุคคลผู้ไม่เคยฝึกฝนแล้วเล่า สัตว์ทั้งหลายเป็น
สัตว์เสมอกันทั้งสิ้น การเคารพอ่อนน้อมต่อ
ผู้เจริญในตระกูล จักมีแต่ที่ไหน กำลังหรือความ
เพียรไม่มี ความพากเพียรของบุรุษจักมีแต่ที่ไหน
ผลทานไม่มี ทานและศีลไม่ทำบุคคลผู้มีเวรให้
หมดจดได้ สัตว์ย่อมได้ของที่ควรได้ สัตว์เมื่อ
จะได้สุขหรือทุกข์ ย่อมได้สุขหรือทุกข์อันเกิด
แต่ที่น้อมมาเอง มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย
ไม่มี โลกอื่นจากโลกนี้ก็ไม่มี ทานอันบุคคลให้
แล้วย่อมไม่มีผล พลิกกรรมไม่มีผล แม้ทานอัน
บุคคลตั้งไว้ดีแล้วก็ไม่มีผล บุรุษใดมาบุรุษอื่น
และตัดศีรษะบุรุษอื่น จะจัดว่าบุรุษนั้นทำลาย
ชีวิตของผู้อื่นหาได้ไม่ ไม่มีใครฆ่าใด เป็นแต่

ศาตราย่อมเข้าไปในระหว่างอันเป็นช่องกาย

๑ ช่องเท่านั้น ชีพของสัตว์ทั้งหลายไม่ขาดสูญ

ไม่แตกทำลาย บางคราวมี ๘ เหลี่ยม บางคราว
กลมเหมือนงบน้ำอ้อย บางคราวสูงตั้ง ๕๐๐
โยชน์ ใครเล่าสามารถตัดชีพให้ขาดได้ เหมือน
หลอดด้ายอันบุคคลชดไปแล้ว. หลอดด้ายนั้น
อันด้ายคลายอยู่ ย่อมกลิ้งไปได้ ฉันทิ ชีพนั้น
ก็ฉันทินั้น ย่อมแหวกหนีไปจากร่างได้ บุคคลผู้
ออกจากบ้านนี้ไปเข้าบ้านอื่น ฉันทิ ชีพนั้นก็
ออกจากร่างนี้แล้วไปเข้าร่างอื่น ฉันทินั้นเหมือน
กัน บุคคลออกจากเรือนหลังนี้แล้วไปเข้าเรือน
หลังอื่น ฉันทิ แม้ชีพนั้นก็ออกจากร่างนี้แล้ว
เข้าไปอาศัยร่างอื่นฉันทินั้นเหมือนกัน เมื่อสิ้น
กำหนด ๘ ล้าน ๔ แสนมหากัป สัตว์ทั้งหลายทั้ง
ที่เป็นพาล ทั้งที่เป็นบัณฑิต จักยังสงสารให้
สิ้นไป แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้เอง สุขทุกข์
เหมือนตักตวงได้ด้วยทะนานและกะเข้า พระ-
ชินเจ้าย่อมรู้ทั่วถึงสุขทุกข์ทั้งปวง สัตว์นอกนี้
ล้วนเป็นผู้ลุ่มหลง เมื่อชาติก่อน ข้าพระองค์มี
ความเห็นอย่างนี้จึงได้เป็นคนหลง ถูกโมหะ
ครอบงำ เป็นมิจฉาทิฎฐิ ทูศีล ตระหนี่ บริภาษ

สมณพราหมณ์ภายใน ๖ เดือน ข้าพระองค์จัก
ทำกาลกิริยา จักตกไปนรกอันเผ็ดร้อน ร้ายกาจ
โดยส่วนเดียว นรคนั้นมี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตุ
จำแนกออกเป็นส่วน ๆ ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก
ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้นนรคนั้นเป็นเหล็กแดง
ลูกเป็นเปลวเพลิงโชติช่วง แผลไปร้อยโยชน์โดย
รอบตั้งอยู่ทุกเมื่อ ล่วงไปแสนปี ในกาลนั้น
ข้าพระองค์จึงจะได้ยินเสียงในนรคนั้นว่า แนะ
เพื่อนยาก เมื่อพวกเราไหม้อยู่ในนรกนี้ กาล
ประมาณแสนปีล่วงไปแล้ว ข้าแต่พระมหाराชา
แสนโกฏิปีเป็นกำหนดอายุของสัตว์ผู้หมกไหม้
อยู่ในนรก ชนทั้งหลายเป็นมิจฉาทิฎฐิ เป็นคน
ทุกีล ตีเตียนพระอริยเจ้า ย่อมหมกไหม้อยู่ใน
นรกแสนโกฏิปี ข้าพระองค์จักเสวยทุกขเวทนา
อยู่ในนรคนั้นตลอดกาลนาน นี่เป็นผลแห่งกรรม
ชั่วขอข้าพระองค์ เพราะฉะนั้นข้าพระองค์จึง
เสรำโศกนัก ข้าแต่พระมหाराชาผู้กำจัดศัตรู
เป็นที่เจริญใจของชาวแวนแคว้น ขอพระองค์
จงทรงสดับคำของข้าพระองค์ ขอความเจริญจงมี
แต่พระองค์ ธิดาของข้าพระองค์ชื่ออุตตรา ทำ
แต่กรรมดี ยินดีแล้วในนิจศีลและอุโบสถศีล

ยินดีในทานจำแนกแจกทาน รู้ความประสงค์
ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ มีปกติทำไมให้
ขาดในลิกขา เป็นสะเก็ดอยู่ในตระกูลอื่น เป็น
อุบาสิกาของพระศากยมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้
ทรงศิริ ข้าแต่พระมหाराชา ขอความเจริญจง
มีแต่พระองค์ นางอุตตราได้เห็นภิกษุผู้สมบูรณ์
ด้วยศีล เข้าไปบิณฑบาตในบ้าน มีจักขุอันทอด
ลงแล้ว มีสติ คู้มครองทวาร ตำรวมดีแล้ว เทียว
ไปตามลำดับตรอก เข้าไปสู่บ้านนั้น นางได้ถวายน้ำ
ขันหนึ่งและขนมมีรสหวานอร่อย แล้วอุทิศ
ส่วนกุศลให้ข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ขอผลทานที่ดีฉันถวายนี จงพลันสำเร็จแก่บิดา
ของดิฉันที่ตายไปแล้วเถิด ในทันใดนั้น ผลแห่ง
ทานก็บังเกิดมีแก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์มีความ
ประสงค์สำเร็จได้ดังความปรารถนา บริโภค
ความสุขเหมือนดังท้าวเวสวัณมหาราช ข้าแต่
พระมหाराชาผู้กำจัดศัตรู เป็นที่เจริญใจของ
ชาวแคว้นแคว้น ขอพระองค์จงทรงสดับคำของ
ข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าอันบัณฑิตกล่าวว่าเป็น
ผู้เลิศแห่งโลกพร้อมตั้งเทวโลก ขอพระองค์
พร้อมทั้งพระโอรสและพระอัครมเหสี จงถึง

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นเป็นสรณะเถิด ชนทั้ง
หลายย่อมบรรลุมตบทด้วยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ ขอพระองค์พร้อมด้วยพระโอรส
และพระอัครมเหสี จงถึงมรรคมืองค์ ๘ และ
อมตบทเป็นสรณะเถิด พระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติ
อยู่ในมรรค ๔ จำพวก และผู้ต้องอยู่ในผล ๔
จำพวก นี้เป็นพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติชื่อตรง ประกอบ
ด้วยปัญญาและศีล ขอพระองค์พร้อมทั้งพระ-
โอรสและพระอัครมเหสี จงถึงพระสงฆ์นั้นเป็น
สรณะเถิด ขอพระองค์จงรีบงดเว้นจากการฆ่า
สัตว์ ลักทรัพย์ ทรงแยดีด้วยพระมเหสีของ
พระองค์ ไม่ตรัสเท็จ ไม่ทรงดื่มน้ำจัณฑ์เถิด.

พระราชชาตรีว่า :-

ดูก่อนเทวดา ท่านเป็นผู้ปรารถนาความ
เจริญแก่เรา ปรารถนาประโยชน์แก่เรา
เราจักทำตามคำของท่าน ท่านเป็นอาจารย์ของ
เรา เราจักเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและ
พระสงฆ์อันยอดเยี่ยมกว่าเทวดาและมนุษย์ว่า
เป็นสรณะ เราจะรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลัก
ทรัพย์ จะยินดีด้วยภรรยาของตน จะไม่พูดเท็จ
ไม่ดื่มน้ำเมา เราจะคลายความเห็นอันชั่วช้า

เหมือนโปรยเกลบลอยไปในลมอันแรง เหมือน
ทิ้งหญ้าและใบไม้ลอยไปในแม่น้ำมีกระแสน
เชี่ยว จักเป็นผู้ยินดีในพระพุทธศาสนา พระเจ้า
สุริยครันทรตั้งนี้แล้ว ทรงงดเว้นจากความเห็นอัน
ชั่วช้า ทรงมอบน้อมต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว
เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง บ่ายพระพักตร์ไปทาง
ทิศตะวันออก กลับคืนสู่พระนคร.
จบ นันทกเปตวัตถุที่ ๓

อรรถกถานันทกเปตวัตถุที่ ๓

เรื่องนันทกเปตนี้ มีดำเริ่มต้นว่า ราชา ปิงคโลก นาม
ดังนี้. การอุบัติขึ้นของเรื่องนี้ เป็นอย่างไร ?
นับแต่พระศาสดาปรินิพพาน ล่วงไปได้ ๒๐๐ ปี ในสุริยวิสัย
ได้มีพระราชอาชงคหนึ่ง ทรงพระนามว่า ปิงคละ. เสนาบดี
ของพระราชานั้น ชื่อว่า นันทกะ เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความคิดแปลก
เที่ยวยกย่องการถือผิด ๆ โดยนัยมีอาทิว่า ทานที่ทายถวายแล้ว
ไม่มีผล ดังนี้. ธิดาของนายนันทกะนั้น เป็นอุบาสิกา ชื่อว่า อุตตรา
เขาได้ยกให้แต่งงานในตระกูลที่เสมอกัน. ฝ่ายนันทกเสนาบดี
ทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นเวมานิกเปต ที่ต้นไทรใหญ่ ในคงไฟไหม้.
เมื่อนันทกเสนาบดินั้น ทำกาละแล้ว นางอุตตรา ได้ถวายหมอน้ำดื่ม
เต็มด้วยน้ำหอมสะอาดและเชือกเย็น และขันอันเต็มด้วยขนม เพียบ

พร้อมด้วยสีกลืนและรส ที่ปรุงด้วยขนมกุมมาส แต่พระจินาสพะ
เถระรูปหนึ่ง แล้วอุทิสว่า ขอทักษิณานี้จงสำเร็จแก่บิดาของเรา
เถิด. น้ำดื่มอันเป็นทิพย์ และขนมอันหาประมาณมิได้ ปรากฏแก่
เปรตนั้น เพราะทานนั้น. เขาเห็นดังนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า เราทำ
กรรมอันลามกหนอ ที่ให้มหาชนถือเอาผิด ๆ โดยนัยมีอาทิว่า
ทานที่ทายกถวายแล้ว ย่อมไม่มีผล ดังนี้ ก็บัดนี้ พระเจ้าปิงคละ
เสด็จไปโอวาทแต่พระเจ้าธรรมมาโสก, พระองค์ประทานโอวาท
แล้ว จักเสด็จกลับมา เอาเถอะ เราจักบันเทานัตถิกทัญญู. ไม่นานนัก
พระเจ้าปิงคละ ได้ให้โอวาทแต่พระเจ้าธรรมมาโสก เมื่อจะเสด็จ
กลับ จึงทรงดำเนินไปทางนั้น.

ลำดับนั้น เปรตนั้น นิรมิตรหนทางนั้น ให้บ่าหน้าไปยัง
ที่อยู่ของตน. ในเวลาเที่ยงตรง พระราชา เสด็จไปตามทางนั้น.
เมื่อพระองค์เสด็จไป หนทางข้างหน้าปรากฏอยู่ แต่หนทางข้างหลัง
ไม่ปรากฏแก่พระองค์. บุรุษผู้ไปหลังเขาทั้งหมด เห็นทางหายไป
จึงกลัว ร้องลั่น วิ่งไปกราบทูลแต่พระราชา, พระราชาทรงสดับ
ดังนั้น จึงตกพระหทัย มีพระหทัยสลด ประทับอยู่บทคอช้าง ตรวดดู
ทิศทั้ง ๔ เห็นต้นไทรอันเป็นที่อยู่ของเปรต จึงได้เสด็จบ่าพระพักตร์
ไปยังต้นไทรนั้น พร้อมด้วยจตุรงคินิเสนา. ครั้นพระราชาเสด็จ
ถึงที่นั้น โดยลำดับ เปรตประดับด้วยอาภรณ์ทั้งปวง เข้าไปเฝ้า
พระราชา กระทำปฏิสันถาร ได้ถวายขนมและน้ำดื่ม. พระราชา
พร้อมด้วยข้าราชการ ทรงสงสนาน เสวยขนมแล้วดื่มน้ำ ระวัง

ความเหน็ดเหนื่อยในหนทาง จึงตรัสถามเปรตโดยนัยมีอาทิว่า
ท่านเป็นเทวดา หรือเป็นคนธรรมดา. เปรตได้กราบทูลเรื่องของตน
ตั้งแต่ต้น จึงปลดปล่อยพระราชา จากความเป็นมิฉนาคิภูริ ให้
ดำรงอยู่ในสรวงและศีล. เพื่อจะแสดงเรื่องนั้น พระสังคีติกาจารย์
ทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาทั้งหลายว่า :-

ยังมีพระราชารองค์หนึ่ง ทรงพระนาม
ว่า ปิงกล ได้เป็นใหญ่ในสุรัฐประเทศ เสด็จ
ไปเฝ้าพระโมริยะแล้ว กลับมายังสุรัฐประเทศ
เสด็จมาถึงที่มีเปือกตม ในเวลาเที่ยง ซึ่งเป็น
เวลาร้อน ได้ทอดพระเนตรเห็นทางอันน่ารื่นรมย์
เป็นทางที่ปรตนิรมิตรไว้ จึงตรัสบอกนายสารถี
ว่า ทางนี้น่ารื่นรมย์ เป็นทางปลอดภัย มีความ
สวัสดิ ไม่มีอุปัทวันตราย คุณก่อน นายสารถี ท่าน
จงตรงไปทางนี้แหละ เมื่อเราไปโดยทางนี้ จัก
ถึงเขตเมืองสุรัฐเร็วทีเดียว พระเจ้าสุรัฐ
ได้เสด็จไปโดยทางนั้น พร้อมด้วยจตุรงคเสนา
บุรุษคนหนึ่งสะดุ้งตกใจกลัว ได้กราบทูลพระเจ้า
สุรัฐว่า พวกเราเดินทางผิด เป็นทางนำกลัว
ขนพองสยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะข้าง
หน้า แต่ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิด
เสียแล้ว พวกเราเห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวก

อมมนุษย์ กลืนอมมนุษย์ฟุ้งไป ข้าพระองค์ได้ยิน
เสียงอันพิลึกน่าสะพึงกลัว พระเจ้าสุริยวงศา
ทรง
เสด็จพระหทัย ตรัสกะนายสารถีว่า พวกเรา
เดินทางผิดเสียแล้ว เป็นทางนำกลัว ขนพอง
สยองเกล้า เพราะทางปรากฏเฉพาะหน้า แต่
ข้างหลังไม่ปรากฏ พวกเราเดินทางผิด พวกเรา
เห็นจะเดินมาใกล้สำนักพวกอมมนุษย์ กลืน
อมมนุษย์ยอมฟุ้งไป เราได้ยินเสียงน่าสะพึงกลัว
แล้วเสด็จขึ้นสู่คอช้าง ทอดพระเนตรไปในทิศ
ทั้ง ๔ ได้ทรงเห็นต้นไทรต้นหนึ่ง มีร่มเงา
ชดสี เขียวชะอุ่มดุจสีเมฆ มีสีและลักษณะ
คล้ายเมฆ จึงรับสั่งกะนายสารถีว่า ป่าใหญ่เขียว
ชะอุ่มดุจสีเมฆ มีสีและลักษณะคล้ายเมฆปรากฏ
อยู่นั้นใช่ใหม ?

นายสารถีกราบทูลว่า :-

ข้าแต่มหाराช นั้นเป็นต้นไทร มีร่มเงา
ชดสี เขียวชะอุ่ม มีสีและลักษณะคล้ายเมฆ
พระเจ้าสุริยวงศา เสด็จเข้าไปจนถึงต้นไทรใหญ่ที่
ปรากฏอยู่แล้ว เสด็จลงจากคอช้าง เข้าไป
ต้นไทร ประทับนั่งที่โคนต้น พร้อมด้วยหมู่
อำมาตย์ราชบริพาร ได้ทอดพระเนตรเห็นชั้นน้ำ

มีน้ำเต็ม และขนมอันหวานอร่อย บุรุษมีเพศดัง
เทวดา ประดับด้วยอาภรณ์ทั้งปวง เข้าไปเฝ้า
พระเจ้าสุริยวงศ์ ได้กราบทูลว่า ข้าแต่มหाराช
พระองค์ เสด็จมาดีแล้วและพระองค์ไม่ได้เสด็จ
มาร้าย ข้าแต่พระองค์ ผู้กำจัดศัตรู เจริญพระองค์
เสวยน้ำและขนมเถิดพระเจ้าข้า พระเจ้าสุริย
พร้อมด้วยอำมาตย์และข้าราชการบริพาร พากันดื่ม
น้ำและขนมแล้ว จึงถามว่า ท่านเป็นเทพ เป็น
คนธรรมดา หรือเป็นท้าวสักกะปริณทนะ พวกเรา
ไม่รู้จักท่าน จักขอลาม พวกเราจะพึงรู้จักท่าน
ได้อย่างไร ?

นันทกเปตกราทูลว่า :-

ข้าแต่มหाराชเจ้า ข้าพระองค์ไม่ใช่
เทวดา ไม่ใช่คนธรรมดา ไม่ใช่ท้าวสักกะปริณทนะ
ข้าพระองค์เป็นเปรต จากประเทศสุริย มาอยู่
ที่นี่.

พระราชชาติสดถามว่า :-

เมื่อก่อนท่านอยู่ในประเทศสุริยมีปกติ
อย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ท่านมีอนุภาพ
อย่างไร เพราะพรหมจรรย์อย่างไร ?

นันทกปรตตอบว่า :-

ข้าแต่มหาราชเจ้า ผู้กำจัดหมู่มัจจุร ผู้ผดุง
รัฐให้เจริญ ขอพระองค์ อำนวยราชบริพาธ และ
พรหมณ์บุโรหิต จงสดับฟัง ข้าแต่พระองค์ผู้
ประเสริฐ เมื่อก่อนข้าพระองค์เป็นบุรุษอยู่ใน
เมืองสุรัฐ เป็นคนใจบาป เป็นมิชฌาภิณฐิ เป็น
คนทุศีล เป็นคนตระหนี่ บริภาษสมณพรหมณ์
ทั้งหลาย ห้ามปรามมหาชน ซึ่งพากันทำบุญให้
ทาน ทำอन्नรายแก่หมู่ชนเหล่าอื่น ผู้กำลังให้
ทาน ได้ห้ามว่า ผลแห่งทาน ไม่มี ผลแห่งการ
ตำรวม จักมีแต่ที่ไหน ไคร ๆ ผู้ชื่อว่า เป็น
อาจารย์ไม่มี ไครจักฝึกฝนบุคคล ผู้ไม่เคยฝึกฝน
แล้วได้เล่า สัตว์ทั้งหลายเป็นสัตว์เสมอกันทั้งสิ้น
การเคารพอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล จักมี
แต่ที่ไหน กำลังหรือความเพียรไม่มี ความพาก-
เพียรของบุรุษ จักมีแต่ที่ไหน ผลแห่งทานไม่มี
ทานและศีล ไม่ทำบุคคลผู้มีเวรให้หมดจดได้
สัตว์ย่อมได้ของที่ควรได้ สัตว์เมื่อจะได้สุข
หรือทุกข์ ย่อมได้สุขหรือทุกข์ อันเกิดแต่ที่น้อม
มาเอง มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย ไม่มี โลก
อื่นจากโลกนี้ ก็ไม่มี ทานอันบุคคลให้แล้ว

ย่อมไม่มีผล พลีกรรมไม่มีผล แม่ทานอันบุคคล
ตั้งไว้ดีแล้ว ก็ไม่มีผล บุรุษใด ฆ่าบุรุษอื่น และ
ตัดศีรษะบุรุษอื่น จะจัดว่าบุรุษนั้นทำลายชีวิต
ของผู้อื่น หาได้ไม่ ไม่มีใครฆ่าใคร เป็นแต่ศัตรา
ย่อมเข้าไปในระหว่างช่องกาย ๘ ช่องเท่านั้น
ชีพของสัตว์ทั้งหลายไม่ขาดสูญ ไม่แตกทำลาย
บางคราวมี ๘ เหลี่ยม บางคราวกลมเหมือนงบน
น้ำอ้อย บางคราวสูงตั้ง ๕๐๐ โยชน์ ใครเล่า
สามารถตัดชีพให้ขาดได้ เหมือนหลอดด้ายอัน
บุคคลซัดไปแล้วหลอดด้ายนั้น อันด้ายคลายอยู่
ย่อมกลิ้งไปได้ ฉนั้นใด ชีพนั้น ก็ฉนั้นนั้น ย่อม
แหวกหนีไปจากร่างได้ บุคคลผู้ออกไปจากบ้านนี้
ไปเข้าบ้านอื่นฉนั้นใด ชีพนั้นก็ออกจากร่างนี้แล้ว
ไปเข้าร่างอื่นฉนั้นนั้นเหมือนกัน บุคคลออกจาก
เรือนหลังนี้ แล้วไปเข้าเรือนหลังอื่นฉนั้นใด แม้
ชีพนั้น ก็ออกจากร่างนี้แล้ว ไปเข้าร่างอื่นฉนั้นนั้น
เหมือนกัน เมื่อสิ้นกำหนด ๘,๔๐๐,๐๐๐ มหากัป
สัตว์ทั้งหลาย ทั้งที่เป็นพาล ทั้งที่เป็นบัณฑิต
จักยังสงสารให้สิ้นไปแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์
ได้เอง สุขและทุกข์เหมือนตักดวงได้ ด้วย
ทะนานและกระเช้า พระชินเจ้า ย่อมรู้ทั่วถึง

สุขทุกข์ทั้งปวง สัตว์นอกนี้ ล้วนเป็นผู้ลุ่มหลง
เมื่อชาติก่อน ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ จึง
ได้เป็นคนหลง ถูกโมหะครอบงำ เป็นมิจฉาทิฏฐิ
ทุกีล ตระหนี่ บริภาษสมณพราหมณ์ ภายใน
๖ เดือน ข้าพระองค์จักทำกาลกิริยา จักตกไป
ในนรกอันเผ็ดร้อน ร้ายกาจ โดยส่วนเดียว นรก
นั้นมี ๔ เหลี่ยม ๔ ประตู จำแนกออกเป็นส่วน ๆ
ล้อมด้วยกำแพงเหล็ก ครอบด้วยแผ่นเหล็ก พื้น
นรคนั้น เป็นเหล็กแดง ลูกเป็นเปลวเพลิงโชติช่วง
แผ่ไป ๑๐๐ โยชน์ โดยรอบตั้งอยู่ทุกเมื่อ ล่วงไป
แสน ในกาลนั้นข้าพระองค์จึงได้ยินเสียงใน
นรคนั้นว่า แนะ เพื่อนยาก เมื่อพวกเราไหม้อยู่
ในนรกนี้ กาลประมาณแสนปีล่วงไปแล้ว ข้าแต่
มหाराชเจ้า แสนโกฏิปีเป็นกำหนดอายุของสัตว์
ผู้หมกไหม้อยู่ในนรก คนทั้งหลายเป็นมิจฉาทิฏฐิ
เป็นคนทุกีล ตีเตียนพระอริยเจ้า ย่อมหมกไหม้
อยู่ในนรก แสนโกฏิปี ข้าพระองค์จักเสวย
ทุกขเวทนาอยู่ในนรคนั้น ตลอดกาลนานนี้ เป็น
ผลแห่งกรรมชั่วของข้าพระองค์ เพราะฉะนั้น
ข้าพระองค์ จึงเสรำโศกนัก ข้าแต่มหाराชเจ้า
กำจัดศัตรูเป็นที่ที่เจริญใจของชาวแวนแคว้น

ขอพระองค์จงทรงสดับคำของข้าพระองค์ ขอ
ความเจริญจงมีแก่พระองค์ ธิดาของข้าพระองค์
ชื่อ อุตตรา ทำแต่ความดี ยินดีแล้วในนิจศีล
และอุโบสถศีล ยินดีในทาน และการจำแนกทาน
รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่
ปกติทำไม่ให้อาตมาในลิกขา เป็นลูกสะใภ้ใน
ตระกูลอื่น เป็นอุบาสิกาของพระมหาศากยมุนี
สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงศิริ ข้าแต่มหाराชเจ้า
ขอความเจริญจงมีแก่พระองค์ นางอุตตราได้
เห็นภิกษุผู้สมบุรณ์ด้วยศีล เข้าไปบิณฑบาตใน
บ้าน มีจักขุทอดลงแล้ว มีสติคุ้มครองทวาร
ตำรวมดีแล้ว เทียวไปตามลำดับตรอก เข้าไป
สู่บ้านนั้น นางได้ถวายน้ำขันหนึ่ง และขนมมี
รสหวาน อร่อยแล้ว อุทิศส่วนกุศลให้ข้าพระองค์
ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอผลทานที่ดิฉันถวายนี
จงพลันสำเร็จแก่ธิดาของดิฉัน ที่ตายไปแล้วเถอะ
ในทันใดนั้น ผลแห่งทานก็บังเกิด แก่ข้าพระองค์
ข้าพระองค์มีความประสงค์ สำเร็จได้ดังความ
ปรารถนา บริโภคความสุข เหมือนดังท้าวเวส-
วัฒนมหाराช ข้าแต่มหाराชเจ้า ผู้กำจัดศัตรู
เป็นที่เจริญใจของชาวแวนแคว้น ขอพระองค์

จงทรงสดับคำของข้าพระองค์

พระพุทธเจ้าอันบัณฑิตกล่าว่า เป็นผู้เลิศ
แห่งโลกพร้อมทั้งเทวโลก ขอพระองค์พร้อมด้วย
พระโอรสและพระอักรมเหสี จงถึงพระพุทธเจ้า
พระองค์นั้นเป็นสรณะเถิด ชนทั้งหลายย่อม
บรรลุมตะ ด้วยมรรคมีองค์ ๘ ขอพระองค์
พร้อมด้วยพระโอรส และพระอักรมเหสี จงถึง
มรรคมีองค์ ๘ และอมตะบท ว่าเป็นสรณะเถิด
พระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติอยู่ในมรรค ๔ จำพวก
ผู้ตั้งอยู่ในผล ๔ จำพวก นี้เป็นพระสงฆ์ผู้
ปฏิบัติ ชื่อตรง ประกอบด้วยปัญญาและศีล ขอ
พระองค์พร้อมด้วยพระโอรสและพระอักร-
มเหสี จงถึงพระสงฆ์นั้นเป็นสรณะเถิด ขอ
พระองค์จงรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ทรงยินดีด้วยพระมเหสีของพระองค์ ได้ครีต
คำเท็จ ไม่ทรงค้ำน้ำจันท์เถิด.

พระราชชาตรีว่า :-

ดูก่อนเทวดา ท่านเป็นผู้ปรารถนาความ
เจริญแก่เรา ปรารถนาประโยชน์แก่เรา
เราจักทำตามคำของท่าน ท่านเป็นอาจารย์ของเรา
เราจักเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์

อันยอดเยี่ยม กว่าเทวดาและมนุษย์ว่าเป็นสรรณะ
เราจะรีบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และ
ยินดีด้วยพระมเหสีของตน จะไม่พูดเท็จ จะไม่
ดื่มน้ำเมา เราจะคลายความเห็นอันชั่วช้า เหมือน
โปรยแถบอันลอยไปตามลมอันแรง เหมือน
ทั้งหญ้าและใบไม้ ลอยไปในแม่น้ำ มีกระแสอัน
เชี่ยว จักเป็นผู้ยินดีในพระพุทธศาสนา พระเจ้า-
สุริยวงศ์ ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ทรงงดเว้นจากความ
เห็นอันชั่วช้า ทรงนอบน้อมต่อพระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าแล้ว เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง บ่าย
พระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก กลับคืนสู่
พระนคร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ราชา ปิงคลโก นาม สุรภูจัน
อธิปติ อหุ ความว่า ได้มีพระราชอาชงศ์หนึ่ง เป็นอิสระแห่ง
สุริยประเทศ ปราบกฏพระนามว่า ปิงคละ เพราะมีจักขุเหลืออง.
ด้วยบทว่า โมรียานัน ทานกล่าวหมายถึงพระเจ้าโมรียชรรมาโศก.
บทว่า สุรภูจัน ปุนราคมา ความว่า ได้เสด็จกลับมาตามทางเป็นที่
ไปยังสุริยประเทศ มุงที่อยู่แห่งสุริยประเทศ. บทว่า ปงกั
ได้แก่ ภูมิภาคอันอ่อนนุ่ม. บทว่า วณฺณูปถัม ได้แก่ หนทางมีทราย
ที่เปรตนิรมิตรไว้.

บพว่า เชม แปลว่า ปลอดภัย. บพว่า โสวตฺถิโก แปลว่า
นำมาซึ่งความสวัสดิ. บพว่า สิโว แปลว่า ไม่มีอุปัทวันตราย
บพว่า สุรฎฺฐานํ สนฺติเก อิตฺ ได้แก่ พวกเราเมื่อไปตามหนทาง
เส้นนี้ จักถึงที่ใกล้เมืองสุรฎฐที่เดียว.

บพว่า สุรฎฺโธ ได้แก่ ผู้เป็นใหญ่ในสุรฎฐประเทศ. บพว่า
อุพฺพิคุครุโป ได้แก่ ผู้มีความสะคั่งเป็นสภาวะ. บพว่า ภิสํ ได้แก่
เกิดความกลัวขึ้น. บพว่า โลมหํสนํ ได้แก่ เกิดขนพองสยองเกล้า
เพราะเป็นหนทางน่ากลัว.

บพว่า ยมปุริสถาน สนฺติเก ได้แก่ อยู่ในที่ใกล้พวกเปรต.
บพว่า อมานุโส วายติ คนุโ ความว่า กลิ่นตัวของพวกเปรต
ย่อมฟุ้งไป. บพว่า โฆโส สฺยุยติ ทารุโ ความว่า ข้าพระองค์
ได้ย็นเสียงอันพิลึกน่าสะพียงกลัวของเหล่าสัตว์ ผู้กระทำเหตุใน
นรกโดยเฉพาะ.

บพว่า ปาทปํ ได้แก่ ต้นไม้อันมีชื่อว่า ปาทปะ เพราะเป็น
ที่ค้ำน้ำทางลำต้นเช่นกับบราก. บพว่า ฉายาสมฺปนฺนํ แปลว่า
มีร่มเงาสนิทดี. บพว่า นิลพฺภวณฺณสทิสํ ได้แก่. มีสีเขียวชอุ่ม ดัง
สีเมฆ. บพว่า เมฆวณฺณสิรินิภํ ได้แก่ ปรากภูมิสีและสัณฐาน
คล้ายเมฆ.

บพว่า ปุริ ปานียสรกํ ได้แก่ ภาชนะน้ำดื่มอันเต็มด้วยน้ำดื่ม.
บพว่า ปุเว ได้แก่ ของเขียว. บพว่า วิตุเต ความว่า นายสารถิ

พระองค์ทรงห้ามวิบากว่า เมื่อบุคคลนั้นให้ทานอยู่ วิบาก คือผล
ที่จะพึงได้รับต่อไป ย่อมไม่มี. บทว่า สยมสุต กุโธ ผลิ ความว่า
ก็ผลแห่งศีล จักมีแต่ที่ไหน, อธิบายว่า ผลแห่งศีลนั้นย่อมไม่มี
โดยประการทั้งปวง. บทว่า นตฺถิ อจฺจริโย นาม ความว่า ใคร ๆ
ผู้ชื่อว่าเป็นอาจารย์ ผู้ให้ศึกษาอาจารย์และสมาจาระ ย่อมไม่มี,
อธิบายว่า ก็ว่าโดยภาวะที่เดียว สัตว์ทั้งหลาย ผู้ฝึกตนแล้ว หรือ
ยังไม่ได้ฝึกตน ย่อมมีได้. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าววว่า ใคร จักฝึก
ผู้ที่ยังไม่ได้ฝึก ดังนี้

บทว่า สมตฺตูลฺยา นิ ภูตานิ ความว่า สัตว์เหล่านี้ ทั้งหมด
เป็นผู้เสมอกันและกัน, อธิบายว่า ผู้มีความประพฤติอ่อนน้อมต่อ
ผู้ใหญ่ จักมีแต่ที่ไหน คือ ขึ้นชื่อว่า บุญอันเป็นเหตุให้ประพฤติ
อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ย่อมไม่มี. บทว่า นตฺถิ ผลิ ความว่า สัตว์
ทั้งหลาย ผู้ดำรงอยู่ในกำลังของตนอันใดกระทำความเพียร ย่อม
บรรลุสมบัติทั้งหลาย ตั้งต้นแต่ความเป็นผู้เลิศด้วยความสวยงาม
ในหมู่มนุษย์ จนถึงความเป็นพระอรหันต์ พระองค์ยอมห้ามกำลัง
แห่งความเพียรนั้น. บทว่า วิริยํ วา นตฺถิ กุโธ อฏฺฐานโปริสํ นี้
ท่านกล่าวได้ด้วยอำนาจการปฏิเสฐวาทะที่เป็นไปแล้วอย่างนี้ว่า
นี้เป็นไปด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษ
หามีได้. บทว่า นตฺถิ ทานผลิ นาม ความว่า ขึ้นชื่อว่า ผลแห่งทาน
อะไร ย่อมไม่มี อธิบายว่า การบริจาคไทยธรรมย่อมไร้ผล.
ที่เดียว เหมือนเถาที่เขาวางไว้. บทว่า เวจฺฉินํ ในบทว่า
ฉน วิโสเชติ เวจฺฉินํ ความว่า ย่อมไม่ทำบุคคลผู้

มีเวร คือ ผู้ทำบาปไว้ ด้วยอำนาจเวรและด้วยอำนาจกุศลธรรม มีปาณาติบาตเป็นต้น ให้หมดจดจากวัตรมีทานและศีลเป็นต้น, คือ แม้ในบางคราว ก็ไม่ทำให้หมดจดได้. บทว่า วิปาโก นตฺถิ ทานสุส เป็นต้น เป็นบทแสดงอาการที่ตนห้ามคนเหล่านี้ จากทานเป็นต้น ในกาลก่อน แต่บทว่า ชื่อว่า ผลแห่งทานย่อมไม่มีเป็นต้น ฟังเห็นว่า เป็นบทแสดงการยึดมั่นผิด ๆ แห่งตน. บทว่า สทฺธเชยฺย แปลว่า ฟังได้. เพื่อจะหลีกเลี่ยงคำถามว่า ก็ฟังได้อย่างไร ? ท่านจึงตอบว่า อันเกิดแต่สิ่งที่น้อมมาเอง อย่างแน่นอน. อธิบายว่า สัตว์นี้ เมื่อ ได้รับความสุขหรือความทุกข์ ย่อมได้ด้วยอำนาจความแปรปรวน ไปอย่างแน่นอนทีเดียว ไม่ใช่เพราะกรรมที่ตนทำไว้เลย และ ไม่ใช่เพราะ พระอิศวร นิรมิตรขึ้นเลย. ด้วยบทว่า นตฺถิ มาตา ปิตา ภاتا ท่านกล่าวหมายถึงความไม่มีผลแห่งการปฏิบัติชอบ และการ ปฏิบัติผิดในมารดาเป็นต้น. บทว่า โลโก นตฺถิ อโธ ปรี ความว่า ชื่อว่า ปรโลกใด ๆ จากอิธโลกนี้ ย่อมไม่มี, อธิบายว่า สัตว์ย่อม ขาดสูญไปในที่นั้น ๆ นั้นเอง. บทว่า นิมนฺ ได้แก่ มหาทาน. บทว่า หุตฺ ได้แก่ สักการะเพื่อแขก, ท่านหมายถึงความไม่มีผลทั้งสองนั้น จึงห้ามว่า นตฺถิ. บทว่า สุนิหิตฺ แปลว่า ตั้งไว้ดีแล้ว. บทว่า น วิชฺชติ ความว่า ชนทั้งหลาย ย่อมกล่าวการให้ทานแก่สมณ- พราหมณ์ว่าเป็นขุมทรัพย์ อันเป็นเครื่องติดตามนั้น ย่อมไม่มี, อธิบายว่า ทานที่ให้แก่สมณพราหมณ์นั้น เป็นเพียงวัตถุแห่งคำพูด เท่านั้น.

บพว่า น โภจิ กณฺหิ หนฺติ ความว่า บุรุษใด ฟังมาบุรุษอื่น
คือ ฟังตัดศีรษะของบุรุษอื่น ในข้อนั้น เมื่อว่าโดยปรมัตถ์ ใคร ๆ
ยอมไม่ฆ่าใคร ๆ ได้ คือ ย่อมเป็นเสมือนผู้ฆ่า เพราะตัดกายของ
สัตว์ทั้งหลาย. เพื่อจะเล็งคำถามว่า การประหารด้วยศัสตรา
เป็นอย่างไร ท่านจึงตอบว่า ใช้ศัสตราเข้าไปในระหว่าง อันเป็น
ช่องกาย ๗ ช่อง, อธิบายว่า สอดศัสตราเข้าไป ในระหว่างคือ ในช่อง
อันเป็นช่องของกาย ๗ ช่อง มีปฐวีเป็นต้น เพราะฉะนั้น สัตว์
ทั้งหลาย จึงเป็นเหมือนถูกศัสตรา มีดาบเป็นต้น. สับฟัน แต่เมื่อกาย
ที่เหลือ ย่อมไม่ขาดไป เพราะมีสภาวะเที่ยง เหมือนมีชีวิตจะ ฉะนั้น.

บพว่า อจฺเจชฺชาเภชฺโซ หิ ชีโว ความว่า ชีพของเหล่าสัตว์นี้
ไม่เพียงถูกตัด ไม่เพียงถูกทำลายด้วยศัสตราเป็นต้น เพราะมีสภาวะเที่ยง.
บพว่า อฏฺฐโรโส กุพฺพปริมฺณฺทโล ความว่า ก็ชีพนั้น บางคราวมี
๘ เหลี่ยม บางคราวกลมเหมือนงบน้ำอ้อย. บพว่า โยชนานํ สติ ปญฺจ
ความว่า ชีพนั้นถึงภาวะล้วน สูงประมาณได้ ๕๐๐ โยชน์. ด้วย
บพว่า โภ ชิโว เจตฺตุมรฺหติ นี้ ท่านกล่าววว่า ใครเล่าควรเพื่อจะ
ตัดชีพอันเที่ยงแท้ คือไม่มีพิการ ด้วยศัสตราเป็นต้น. คือ ชีพนั้น
ใคร ๆ ไม่ควรให้กำเริบ.

บพว่า สุตฺตคฺคฺเช ได้แก่ หลอดด้าย ที่เขาม้วนทำไว้. บพว่า
จิตฺเต ได้แก่ ชัดไป ด้วยอำนาจไม่ได้คลายออก. บพว่า นิพฺพะเรณฺตํ
ปลายติ ความว่า หลอดด้ายอันด้ายกลิ้งอยู่ ที่เขาชัดไปบนภูเขา
หรือบนต้นไม้ ย่อมกลิ้งไปได้ คือ แต่เมื่อด้ายหมด ก็ไปไม่ได้.

บทว่า เอวเมว ความว่า หลอดด้ายนั้น อันด้ายคลี่คลายอยู่ จึง
กลิ้งไปได้ เมื่อสิ้นด้ายย่อมไปไม่ได้ ฉันทิ ชีพนั้นก็ฉันทินั้นเหมือนกัน
เมื่อคลี่คลายหลอดคือภาวะของสัตว์ ย่อมหนีไปได้ คือ ย่อมเป็น
ไปได้ ตลอดเวลาที่กล่าวได้ว่าสิ้นกำหนด ๘,๔๐๐,๐๐๐ มหากัป
พ้นจากนั้นหาเป็นไปไม่ได้ไม่.

บทว่า เอวเมว จ โส ชีโว ความว่า คนบางคนออกจากบ้าน
อันเป็นที่อยู่ของตนแล้วเข้าไปยังบ้านอื่น จากบ้านนั้น ด้วยกรณียะ
บางอย่างฉันทิ ชีพนั้นก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ออกจากร่างนี้แล้ว ก็
เข้าไปสู่ร่างอื่นอีก ด้วยอำนาจกำหนดกาล. บทว่า โพนฺที ได้แก่
ร่างกาย.

บทว่า จุลลาลีติ แปลว่า ๘๔. บทว่า มหากัปโน ได้แก่
มหากัป. ในมหากัปปีนั้น อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า เมื่อเทวดา
ผู้วิเศษ นำหยาดน้ำด้วยปลายพญาคา ครั้ง ละหยาดทุกๆ ร้อยปี
จากสระใหญ่ มีสระอนาคาคเป็นต้น ออกไป ด้วยความบากบั่นอันนี้
เมื่อสระนั้นแห้งไปถึง ๘ ครั้ง ชื่อว่า เป็นมหากัปอันหนึ่ง จึง
กล่าวว่า ๘,๔๐๐,๐๐๐ มหากัปนี้ เป็นประมาณแห่งสงสาร.

บทว่า เย พาลา เย จ ปญฺธิตา ความว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็น
อัมชพาล ทั้งที่เป็นบัณฑิตทั้งหมดนั้น. บทว่า สีสารี เขปยิตฺวาน
ความว่า ยังสงสาร อันกำหนดด้วยกาล ตามที่กล่าวแล้วให้สิ้นไป
ด้วยอำนาจการเกิดซ้ำไป. บทว่า ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสุเร ความว่า
จักกระทำความสิ้นสุดแห่งวิญญูทุกข์. สงสารนั้น มีการกำหนดว่า

ทั้งบัณฑิต ก็ไม่สามารถจะชำระตนให้หมดจดในระหว่างได้ ถัด
จากนั้นถึงพวกชนพาล ก็เป็นไปไม่ได้เลย.

บทว่า มิตานิ สุขทุกขานิ โทณหิ ปิฎเกหิ จ ความว่า ชื่อว่า
สุขทุกข์ของสัตว์ทั้งหลาย เป็นเหมือนนับด้วยทะนาน ด้วยตะกร้า
ได้แก่ ด้วยภาชนะเป็นเครื่องนับ และสุขทุกข์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ
เกิดแต่การน้อมไปอย่างแน่นอน เป็นอันปริมาณได้โดยเฉพาะ เพราะ
ปริมาณได้โดยกำหนดตามกาลที่กล่าวแล้วนั้นแหละ. พระชินเจ้า
ย่อมทราบเรื่องนี้นั้นทั้งหมด คือ ท่านดำรงอยู่ชินภูมิย่อมรู้ชัด
อย่างเดียว เพราะก้าวล่วงสงสารได้ ส่วนหมู่สัตว์นอกนั้น ผู้ลุ่มหลง
ย่อมวนเวียนอยู่ในสงสาร.

บทว่า เอวทิฎฐิ ปุเร อาสี ความว่า เมื่อก่อนข้าพระองค์
ได้เป็นนัตถิกทิฎฐิบุคคล ตามที่กล่าวแล้ว. บทว่า สมมุพฺพโห
โมหปารุโธ ได้แก่ เป็นคนหลงเพราะสัมโมหะ อันเป็นเหตุแห่ง
ทิฎฐิตามที่กล่าวแล้ว อธิบายว่า ก็คนถูกโมหะอันเกิดพร้อมด้วย
ทิฎฐินั้นครอบงำ คือเป็นคจพืชแห่งหญาภาที่ปิดบังไว้.

นันทกปรตครันแสดงบาปกรรมที่ตนทำด้วยอำนาจความ
เห็นชั่วอันเกิดขึ้นแก่ตนในกาลก่อนอย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะ
แสดงผลแห่งบาปกรรมนั้นที่ตนจะต้องเสวยในอนาคต จึงกล่าวคำ
มีอาทิว่า ภายใน ๖ เดือนเราจักตาย ดังนี้

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วสุทานิ สตสหสุทานิ ได้แก่
แสนปี, บาลีที่เหลือว่า อติกุกมิตฺวา แปลว่า ล่วง บัณฑิตพึงนำมา

เชื่อมเข้า. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า วสุธานี สตสหัสธานี นี้ เป็น
ปฐมาวิภคิ ใช้ในอรรถสัทตมวิภคิ, อธิบายว่า เมื่อแสนปีล่วงไปแล้ว.
บทว่า โฆโธ สุธยติ ตาวเท ความว่า ในขณะที่เวลามีประมาณ
เท่านั้นล่วงไปนั้นแหละ เราได้ยินเสียงในนรกนั้น อย่างนี้ว่า คุณก่อน
ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย เวลาของพวกท่านผู้ใหม่อยู่ในนรกนี้ ล่วง
ไปประมาณหนึ่งแสนปี. บทว่า ลกฺโข เอโส มหาราช สตภาค-
วสุโสโกฏิโย ความว่า ข้าแต่มหาราช ๑๐๐ ส่วนโกฏิปี จัดเป็น
กำหนด คือเป็นเขตกำหนดอายุของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ใหม่อยู่ในนรก.
ท่านกล่าวคำอธิบายนี้ไว้ว่า ๑๐ ทสกะ เป็น ๑๐๐,๑๐ ร้อย เป็น
๑,๐๐๐ สิบบพัน ๑๐ หน เป็น ๑๐๐,๐๐๐, ร้อยแสน เป็น ๑ โกฏิ,
แสนโกฏิปีด้วยอำนาจโกฏิเหล่านั้น จัดเป็นหนึ่งร้อยโกฏิปี. ก็ร้อย
โกฏิปีนั้นแล ฟังทราบด้วยการคำนวณปีเฉพาะสัตว์นรก ไม่ใช่
สำหรับมนุษย์หรือเทวดา. แสนโกฏิปีเป็นอันมากเช่นนี้ เป็นอายุ
ของสัตว์นรกด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ชนผู้ใหม่อยู่ในนรก
สิ้นแสนโกฏิปี ดังนี้. สัตว์ทั้งหลายผู้ใหม่อยู่ในนรกเช่นนี้ เพราะ
กรรมเช่นใด เพื่อจะแสดงบาปกรรมเช่นนั้นโดยคาลงท้าย ท่าน
จึงกล่าวว่า เป็นมิฉชาติภูจฺจึ เป็นคนทุศีล และเป็นผู้กล่าวร้ายพระอริยะ
ดังนี้. บทว่า เวทิสฺสึ แปลว่า จักได้เสวยแล้ว.

นันทกปรตครันแสดงผลแห่งความชั่วที่ตนจะพึงเสวย
ในอนาคตอย่างนี้แล้ว บัดนี้ ประสงค์จะทูลเรื่องที่พระราชชาติรัต
ถามว่า ท่านมีอานุภาพอย่างนี้เพราะพรหมจรรย์อะไร ดังนี้แล้ว

จะให้พระราชานั้นดำรงอยู่ในสภาวะและศีล จึงกล่าวคำมีอาทิว่า
ข้าแต่มหาธา ขอพระองค์โปรดทรงสดับ. บรรดาบทเหล่านั้น
บทว่า สีเลสุโปสเถ รตา ได้แก่ ยินดีแล้วในนิจศีลและอุโบสถศีล.
บทว่า อทา แปลว่า ใต้ให้แล้ว. บทว่า ตัม ทุมัม ได้แก่ มรรคมี
องค์ ๘ และอมตบทนั้น.

พระราชานันเปตชกชวณให้สมาทานศีลและสภาวะอย่างนี้
แล้ว มีพระทัยเลื่อมใส เบื้องต้นจึงระบุถึงอุปการะที่เปตนั้น
กระทำแก่พระองค์ เมื่อจะตั้งอยู่ในสภาวะเป็นต้น จึงกล่าวคาถา
๓ คาถามีอาทิว่า ผู้ปรารถนาความเจริญ ดังนี้ เมื่อจะทรงประกาศ
ถึงความที่ทรงละทักขิณีชั่วที่พระองค์ยึดถือในกาลก่อน จึงตรัส
คาถาว่า เราไปรย(แกลบในที่ลมแรง) เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โอมุณามิ มหาวาเต ความว่า
คู่ก่อนเทวดา เราจะไปรยคือขจัดทักขิณีชั่วนั้น ณ ที่ลมคือธรรมเทศนา
ของท่าน เหมือนไปรยแกลบไปที่ลมแรงซึ่งกำลังพัดอยู่. บทว่า
นทียา วา สัมคามิยา อธิบายว่า หรือว่าเราจะลดยทักขิณีชั่วเหมือน
ลดยหญ้า ไม้ ใบไม้ และสะเก็ด ลงในแม่น้ำใหญ่ที่มีกระแสอันเชี่ยว.
บทว่า วามมิ ปาปิกั ทักขิณี ความว่า เราจะละทิ้งทักขิณีชั่วที่อยู่ในใจ
ของเรา. พระราชากล่าวเหตุในข้อนั้นว่า ยินดีแล้วในพระศาสนา
ดังนี้. มีวาจาประกอบความว่า เพราะเหตุที่เรายินดี คือ ยินดียิ่ง
ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย อันนำอมตะ
มาโดยส่วนเดียว ฉะนั้น เราจะคายพิษคือทักขิณีนั่น.

กาลาสุดท่ายว่า **อิท วตุวาน** ดังนี้ พระสังคีติกจารย์
ทั้งหลายได้ตั้งไว้แล้ว. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปาโมกุโจ ได้แก่
บ่าหน้าไปทางทิศตะวันออก. บทว่า **รธมารูหิ** ความว่า พระราชา
เสด็จขึ้นสู่ราชรถของพระองค์อันเป็นรถพระที่นั่งเสด็จ ครั้นเสด็จ
ขึ้นแล้วได้ถึงพระนครของพระองค์ในวันนั้นนั่นเอง ด้วยอำนาจ
ของเทวดา แล้วเสด็จเข้าพระราชวัง. สมัยต่อมาท้าวเชตรัสบอก
เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายจึงแจ้งเรื่องนั้นแก่พระเถระ
ทั้งหลาย. พระเถระทั้งหลายจึงยกขึ้นสู่สังคายนานิตติยสังคีติ.

จบ อรรถกถานันทกเปตวัตถุที่ ๓

๔. เรวดีเปตวิัตถุ

[๑๒๔] บุรุษคนใช้ของพระยายมราช จะจับ

นางเรวดีโยนลงไปในอุสสทนรก จึงได้กล่าวว่

แน่แม่เรวดีผู้มีธรรมอันแสนจะชั่วช้า จงลุก

ขึ้น ฯลฯ

(ฟังดูในเรื่องที่ ๒ แห่งมหากรวรรคที่ ๕ ในวิมานวัตถุ)

จบ เรวดีเปตวิัตถุที่ ๔

อรรถกถาเรวดีเปตวิัตถุที่ ๔

เรื่องนางเรวดีปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อัญเจहि เรวเต สุปาปชฺชเม
ดังนี้. เพราะเหตุที่เรื่องนั้นไม่มีพิเศษไปกว่า เรวดีวิมานวัตถุ เพราะ
ฉะนั้น คำใดที่ควรกล่าวในอรรถูปัตติเหตุ และในคานานั้น คำนั้น
ฟังทราบโดยนัยดังกล่าวในอรรถกถาวิมานวัตถุ ชื่อปรมัตถทีปนี
นั้นแหละ. ก็เรื่องนี้แม้พระสังคีติกาจารย์จะยกขึ้นสู่สังคายนา
ในบาลีวิมานวัตถุ ด้วยอำนาจนั้นทียเทพบุตร ก็ฟังทราบว่ายกขึ้น
สู่สังคายนา แม้ในบาลีเปตวิัตถุว่า เรวดีเปตวิัตถุ ด้วยอำนาจ
คานาที่เนื่องด้วยนางเรวดี.

จบ อรรถกถาเรวดีเปตวิัตถุที่ ๔

๕. อัจฉรูปวัตถุ

ว่าด้วยเปรตมีไร้อ้อยแต่กินอ้อยไม่ได้

เปรตคนหนึ่งถามพระมหาโมคคัลลานเถระว่า :-

[๑๒๕] ไร้อ้อยใหญ่นี้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้า เป็นผล
บุญไม่น้อย แต่เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้ากินอ้อยนั้นไม่ได้ ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผลแห่ง
กรรมอะไร ข้าพเจ้าย่อมเดือดร้อน จะกัดกิน
พยายามตะเกียกตะกายเพื่อจะบริโภคสักหน่อย
ก็ไม่สมหวัง กำลังก็สิ้นลง บ่นเพื่อนัก นี่เป็น
ผลแห่งกรรมอะไร อนึ่ง ข้าพเจ้าถูกความหิวและ
ความกระหายเบียดเบียน แล้วหุนหันไปที่
แผ่นดิน กลิ้งเกลือกไปมา คุบปลาดิ้นรนอยู่ใน
ที่ร้อน เมื่อข้าพเจ้าร้องให้อยู่สัตว์ทั้งหลายย่อม
พากันมากินน้ำตาของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร
ข้าพเจ้าเป็นผู้หิวกระหายลำบาก ดิ้นรนไป
ย่อมไม่ประสบความสำเร็จที่น่ายินดี ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนั้นกะท่าน
ข้าพเจ้าจะพึงบริโภคอ้อยได้อย่างไร.

พระมหาโมคคัลลานเถระกล่าวว่า

เมื่อชาติก่อน ท่านเกิดเป็นมนุษย์ ได้ทำ
กรรมไว้ด้วยตนเอง เราจะบอกเนื้อความนั้นกะ
ท่าน ขอท่านจงฟังแล้วจำเนื้อความข้อนั้นไว้
ท่านเดินกัตกินอ้อยไป และมีบุรุษคนหนึ่งเดิน
ตามหลังท่านไป เขาหวังจะกินอ้อย จึงบอกแก่
ท่าน ท่านก็ได้พูดอะไร ๆ แก่เขา ท่านไม่พูด
เขาจึงได้วิ่งวอนว่า ขอท่านพึงให้อ้อยเถิด ท่าน
ได้ให้อ้อยแก่บุรุษนั้นโดยข้างหลัง นี่เป็นผลแห่ง
กรรมนั้น เชิญท่านพึงไปถือเอาอ้อยข้างหลังซี
ครั้นถือเอาได้แล้ว จงกินให้อิมหน้าเถิด เพราะ
เหตุนั้นแหละ ท่านจักเป็นผู้เบิกบานร่าเริงบันเทิง
ใจ เปรตนั้นได้ไปถือเอาโดยข้างหลัง ครั้นแล้ว
จึงได้กินอ้อยนั้นจนอิมหน้า เพราะเหตุนั้นแล
เปรตนั้นได้เป็นผู้เบิกบานร่าเริงบันเทิงใจ.

จบ อุจจูปेतวัตถุที่ ๕

อรรถกถาอุจจูปेतวัตถุที่ ๕

เรื่องอุจจูปเรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อิทิ มม อุจจุนัน มหนตฺ
ตังนี้. เหตุเกิดของเรื่องนั้น เป็นอย่างไร ?

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระเวฬุวันมหาวิหาร
บุรุษคนหนึ่งมัดลำอ้อย เดินกัศอ้อยลำหนึ่งไป. ลำคั้นนั้น อุบาสก
คนหนึ่งเป็นผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม พร้อมด้วยเด็กอ่อนเดินไปข้าง
หลัง ๆ. เด็กเห็นอ้อยแล้วร้องไห้ว่า จงให้, อุบาสกเห็นเด็กร้องไห้
เมื่อจะสงเคราะห์บุรุษนั้น จึงได้เจรจากับบุรุษนั้น ส่วนบุรุษนั้น
ไม่เจรจาอะไร ๆ กับอุบาสกนั้น ไม่ให้แม่ท่อนอ้อยแก่เด็ก อุบาสก
จึงแสดงเด็กนั้นแล้วกล่าวว่า เด็กนี้ร้องไห้หนัก ท่านจงให้ท่อนอ้อย
แก่เด็กนี้ท่อนหนึ่ง บุรุษนั้นได้ฟังดังนั้น อดทนไม่ได้ เกิดขัดเคือง
จิต จึงขว้างลำอ้อยลำหนึ่งไปข้างหลังโดยไม่เอื้อเฟื้อ

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้วบังเกิดในหมู่เปรต ด้วยอำนาจ
ความโลภที่ครอบงำอยู่นาน. ชื่อว่าผลแห่งกรรมนั้น ย่อมเห็น สมกับ
กรรมของตน เพราะเหตุนี้ จึงเกิดเป็นไร่อ้อยใหญ่แน่นทึบไปด้วย
อ้อย ประมาณเท่าท่อนสากมีสีเหมือนดอกอัญชัน เต็มสถานที่
ประมาณ ๘ กรีส. พอเขาเข้าไปจะถือเอาอ้อย เพราะอยากจะกิน
อ้อยก็ตีเขา เพราะเหตุนี้เขาจึงสลบล้มลง.

ภายหลังวันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะ เข้าไปบิณฑบาต
ยังกรุงราชคฤห์ ได้เห็นเปรตนั้นในระหว่างทาง เปรตนั้นเห็น
พระเถระแล้วจึงถามถึงกรรมที่ตนทำ. คาถาคำถามและคำตอบ
ที่เปรตและพระเถระกล่าว ความว่า :-

**ไร่อ้อยใหญ่นี้บังเกิดแก่ข้าพเจ้า เป็นผล
บุญไม่น้อย แต่บัดนี้ ข้าพเจ้าจะกินอ้อยนั้นไม่ได้**

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผล

แห่งกรรมอะไร. ข้าพเจ้าย่อมเดือดร้อนถูกใบอ้อย

บาด พยายามตะเกียกตะกาย เพื่อจะบริโภคลัก
หน้อยก็ไม่ได้สมหวัง. กำลังก็สิ้นลง บ่นเพื่อนัก
นี่เป็นผลแห่งกรรมอะไร. อนึ่ง ข้าพเจ้าถูกความ
หิวและความกระหายเบียดเบียน แล้วหมუნล้มไป
ที่แผ่นดิน กลิ้งเกลือกไปมา คุจปลาตีนรนอนอยู่
ในที่ร้อน เมื่อข้าพเจ้าร้องให้อยู่ สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมพากันมากินน้ำตาของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ขอท่านโปรดบอก นี่เป็นผลแห่งกรรม
อะไร. ข้าพเจ้าเป็นผู้หิวกระหายลำบาก ดิ้นรน
ไปมา ย่อมไม่ประสบความสุขที่น่ายินดี ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอลาเมื่อนั้นกะท่าน
ข้าพเจ้าจะบริโภคอ้อยนั้นได้อย่างไร.

พระมหาโมคคัลลานเถระกล่าวว่า :-

เมื่อชาติก่อนท่านเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำ
กรรมไว้ด้วยตนเอง เราจะบอกเนื้อความนั้นกะ
ท่าน ขอท่านจงฟังแล้วจำเนื้อความข้อนั้นไว้
(คือ) ท่านเดินกัตกินอ้อยไป และมีบุรุษคนหนึ่ง
เดินตามหลังท่านไป เขาหวังจะกินอ้อย จึงบอก
แก่ท่าน ท่านก็ไม่พูดอะไร ๆ แก่เขา เขาจึงได้

พูดวิงวอนว่า ขอท่านจงให้อ้อยเถิด ท่านได้ให้
อ้อยแก่บุรุษนั้นโดยข้างหลัง นี่เป็นผลแห่งกรรม
นั้น. เชิญท่านพึงไปถือเอาอ้อยข้างหลังซิ ครั้นถือ
เอาได้แล้ว จงกินให้อิ่มหน้าเถิด เพราะเหตุนั้น
แหละ ท่านจักเป็นผู้เบิกบาน ร่าเริง บันเทิงใจ.
เปรตนั้นได้ไปถือเอาโดยข้างหลัง ครั้นแล้วจึง
ได้กินอ้อยนั้นจนอิ่มหน้า เพราะเหตุนั้นแล เปรต
นั้นจึงได้เป็นผู้เบิกบาน ร่าเริงบันเทิงใจ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กิสฺส อธิบายว่า แห่งกรรมเช่นไร.
บทว่า หลฺลฺลํมิ ได้แก่ ข้าพเจ้ายอมเคี้ยวครีอน คือ ถึงความคับแค้น.
อีกอย่างหนึ่ง บทว่า หลฺลฺลํมิ แปลว่า ย่อมเบียดเบียน อธิบายว่า
ยอมบีบคั้นโดยพิเศษ. บทว่า ขขฺขํมิ แปลว่า ถูกใบอ้อยบาด
อธิบายว่า ถูกใบอ้อยเฉือน เหมือนถูกศัสตราที่คมเช่นใบดาบเฉือน.
บทว่า วายมํมิ ได้แก่ เราทำความพยายามจะกินอ้อย. บทว่า
ปฺริสฺสทฺทํมิ แปลว่า ตะเกียกตะกาย. บทว่า ปฺริญฺญชิตฺตุ ความว่า
เพื่อจะบริโภคน้ำอ้อย อธิบายว่า เพื่อจะเคี้ยวอ้อย. บทว่า ฉินฺนฺนถาโม
แปลว่า สิ้นกำลัง คือกำลังขาดไป อธิบายว่า กำลังสิ้นไป. บทว่า
กปฺโณ ได้แก่ เป็นคนกำพริ้ว. บทว่า ลาลปํมิ ความว่า เราถูก
ทุกข์ครอบงำจึงบ่นเพื่อไปมากมาย.

บทว่า วิมาโต แปลว่า มีความคับแค้น หรือถูกขจัดกำลัง.
บทว่า ปฺริปฺตํมิ ฉมายํ ความว่า เมื่อไม่อาจทรงตัวอยู่ได้ จึงล้มลง

ที่พื้นดิน. บทว่า **ปริวตฺตตามิ** แปลว่า ย่อมหมุนไป. บทว่า **วาริจฺจโร** แปลว่า เหมือนปลา. บทว่า **म्मมเม** ได้แก่ บนบกอันร้อนเร้าด้วยความร้อน.

บทว่า **สนฺตฺตฺลิต** ได้แก่ กระจายนัก เพราะริมฝีปาก คอ และเพดาลถึงความเหือดแห้งไป. บทว่า **สาดฺตฺขิ** ได้แก่ ความสุขอันเป็นความสำราญ. บทว่า **น วิญฺเฏ** แปลว่า ย่อมไม่ได้. บทว่า **ตํ** แปลว่า ซึ่งท่าน. บทว่า **วิฆาน** แปลว่า จงรู้. บทว่า **ปฺยาโต** แปลว่า เริ่มจะไป. บทว่า **อนฺวคฺจฺนิ** แปลว่า ติดตาม. บทว่า **ปจฺจาสฺนฺโต** แปลว่า หวังเฉพาะ. บทว่า **เอตํ** ในบทว่า **ตฺสฺเสตํ กम्मฺสฺส** นี้ เป็นเพียงนิบาต อธิบายว่า แห่งกรรมนั้น. บทว่า **ปิฏฺจฺโต** **คณฺฺหฺยฺยาสิ** ความว่า ฟังถ้อยคำอ้อมทางเบื้องหลังของตคนั้นแหละ. บทว่า **ปโมทิต** ได้แก่ บันเทิงใจ.

บทว่า **คเหตุวาน** **ตํ ขาทิ** **ยวาทฺตฺถิ** ความว่า นันทเปรต ถ้อยคำอ้อมโดยทำนองที่พระเถระสั่ง แล้วเคี้ยวกินตามชอบใจ ถ้อยคำอ้อมด้วยคำใหญ่ น้อมเข้าไปถวายพระเถระ พระเถระเมื่อจะอนุเคราะห์เขา จึงให้เขานั้นแหละ ถ้อยคำอ้อมนั้นไปยังพระเวฬุวันมหาวิหาร ได้ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์อันอ้อมนั้น แล้วกระทำอนุโมทนา เปรตมีจิตเลื่อมใส ถวายบังคมแล้วก็ไป ตั้งแต่นั้นมา เขาก็บริโภคอ้อมตามความสบาย.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 544

สมัยต่อมา เขาทำกาละแล้วเกิดในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์.

ก็ประวัติของเปรตนั้นนั้นได้ปรากฏในมนุษย์โลก. ลำดับนั้น พวก
มนุษย์เข้าไปเฝ้าพระศาสดาทูลถามเรื่องนั้น พระศาสดาตรัส
เรื่องนั้นแก่มนุษย์เหล่านั้นโดยพิสดาร แล้วทรงแสดงธรรม. พวก
มนุษย์ได้สดับธรรมนั้นแล้วได้เป็นผู้เว้นขาดจากความตระหนี่ ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาอุจจุเปตวัตถุที่ ๕

๖. กุมารเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตมีแต่ความหิวเพราะกรรมอะไร

[๑๒๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ว่า มีพระกุมาร
สององค์เป็นพระราชโอรสอยู่ในพระนครสาวัตถี
ข้างประเทศหิมพานต์ พระราชกุมารทั้ง ๒ องค์
นั้นเป็นผู้มีเมตตาในอารมณฺ์เป็นที่ตั้งแต่งความ
กำหนด ทรงเพลิดเพลินด้วยอำนาจความยินดี
ในกาม ทรงติดอยู่ในความสุขปัจจุบัน ไม่ทรง
เห็นสุขในอนาคต ครั้นจุติจากความเป็นมนุษย์
ไปจากโลกนี้สู่เปตโลกแล้ว เกิดเป็นเปรต ไม่
แสดงกายให้ปรากฏ ร้องประกาศกรรมชั่วของ
ตนที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อนว่า เมื่อพระทัก-
ขิไณยบุคคลมีอยู่เป็นอันมาก และไทยธรรมอัน
เขาเข้าไปตั้งไว้ก็มีอยู่ พวกเราไม่อาจทำบุญอัน
นำมาซึ่งความสุขต่อไปแม้เล็กน้อย และทำตน
ให้มีความสวัสดิ์ได้ อะไรจะพึงลามกกว่ากาม
นั้น พวกเราจุติการราชสกุลแล้วไปบังเกิดใน
เปตวิสัย พรั่งพร้อมไปด้วยความหิวและกระหาย
เมื่อก่อน ในโลกนี้ เคยเป็นเจ้าของในที่ใด ย่อม
ไม่ได้เป็นเจ้าของในที่นี้อีก มนุษย์ทั้งหลายเจริญ

ขึ้นแล้วเสื่อมลง ย่อมตายเพราะความหิวและ
ความกระหาย นรชนรู้โทษอันเกิดด้วยอำนาจ
ความถือตัวว่า เป็นใหญ่อย่างนี้แล้ว ละความเมา
ในความเป็นใหญ่ได้แล้ว ฟังไปสู่สวรรค์ นรชน
ผู้มีปัญญาเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

จบ กุมารเปตวัตถุที่ ๖

อรรถกถากุมารเปตวัตถุที่ ๖

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร
ทรงปรารภเปรต ๒ ตน จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า สวาคู
นาม นคร ดังนี้

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี พระเจ้าโกศลมีพระโอรส ๒ พระองค์
นำเลื่อมใส กำลังอยู่ในปฐมวัย มัวเมาในความเป็นหนุ่ม กระทำ
กรรมคือคบหาภรรยาของคนอื่น ทำกาลแล้ว บังเกิดเป็นเปรต
ที่หลังคู. ในเวลากลางคืน เปรตเหล่านั้นพากันรำพันด้วยเสียง
อันน่าสะพียงกลัว พวกมนุษย์ได้ฟังเสียงนั้น พากันสะดุ้งกลัว คิดว่า
เมื่อพวกเราทำอย่างนี้ อวมงคลนี้ย่อมสงบ จึงพากันถวายมหาทาน
แต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน แล้วกราบทูลเรื่องนั้น
แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ลูกก่อนอุบาสก
และอุบาสิกาทั้งหลาย เพราะได้ยินเสียงนั้น อันตรายอะไร ๆ ย่อม

ไม่มีแก่พวกท่าน เพื่อจะตรัสบอกเหตุแห่งเสียงนั้นแล้วแสดงธรรม
แก่มนุษย์เหล่านั้น จึงได้ตรัสพระคาถาว่า :-

ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ว่า มีพระกุมาร

สองพระองค์ เป็นพระราชโอรสอยู่ในกรุงสาวัตถี
ข้างหิมวันตประเทศ พระราชกุมารทั้งสองพระ-
องค์นั้น เป็นผู้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่ง
ความกำหนัด ทรงเพลิดเพลินด้วยอำนาจความ
ยินดีในกาม ทรงติดอยู่ในความสุขปัจจุบัน ไม่
ทรงเห็นสุขในอนาคต คั่นจืดจากความเป็น
มนุษย์ไปจากโลกนี้สู่เปตโลกแล้ว เกิดเป็นเปรต
ไม่แสดงกายให้ปรากฏ ร้องประกาศกรรมชั่ว
ของตนที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อนว่า เมื่อพระ-
ทักษิณยบุคคลมีอยู่เป็นอันมาก และไทยธรรม
อันเขาเข้าไปตั้งไว้ก็มีอยู่ พวกเราไม่อาจทำบุญ
อันนำมาซึ่งความสุขต่อไปแม้เล็กน้อย และทำ
อันให้มีความสวัสดิ์ได้ อะไรจะพึงถามกว่า
กามนั้น พวกเราจืดจากราชสกุลแล้วไปบังเกิด
ในเปตวิสัย พริ้งพร้อมไปด้วยความหิวและความ
กระหาย เมื่อก่อนในโลกนี้ เคยเป็นเจ้าของใน
ที่ใด ย่อมไม่ได้เป็นเจ้าของในที่นั้นอีก มนุษย์
ทั้งหลายเจริญขึ้นแล้วกลับเสื่อมลง ย่อมตาย

เพราะความหิวและความกระหาย นรชนรู้โทษ
อันเกิดด้วยอำนาจความถือตัวว่าเป็นใหญ่อย่าง
นี้แล้ว ละความมัวเมาในความเป็นใหญ่ได้แล้ว
ฟังไปสู่สวรรค์ นรชนผู้มีปัญญาเมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อิติ เม สุตํ ความว่า เราได้เห็น
ด้วยญาณของตนอย่างเดียวกับท่านั้น ก็หามิได้ โดยที่แท้ เราได้ฟัง
มาอย่างนี้ โดยที่ปรากฏในโลก.

บทว่า กามสุธาทาภินนุทโน ได้แก่ มีปกติเพลิดเพลินด้วย
อำนาจความยินดีในกามคุณ. บทว่า ปจฺจุปฺปนฺนุสฺสฺเช จิตฺธา ได้แก่
เป็นต้น คือข้อในอารมณ์รักว่าความสุขที่เป็นปัจจุบัน. บทว่า
น เต ปสฺสึสฺสุนาคตํ ความว่า พระราชกุมารทั้งสองนั้นละทวาริต
ประพตติสุจริต ไม่คิดถึงสุขที่จะพึงได้ในเทวดาและมนุษย์ในอนาคต
คือในกาลต่อไป.

บทว่า เตช โขเสนตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตา ความว่า เปรตเหล่านั้น
เมื่อก่อนเป็นราชโอรส มีรูปไม่ปรากฏร้องคร่ำครวญอยู่ในที่
ใกล้กรุงสาวัตถีนี้. เพื่อจะเลียงคำถามว่า คร่ำครวญว่าอย่างไร?
ท่านจึงกล่าวว่าคุณได้ทำกรรมชั่วไว้ในกาลก่อน.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงจำแนกเหตุแห่งการคร่ำครวญของเปรต
เหล่านั้น โดยเหตุและผล ท่านจึงกล่าวว่ เมื่อพระทักษิณบุคล
มีอยู่มาก ดังนี้เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า พหุสุ วต สนุเตสุ ได้แก่ เมื่อ พระทักษิโณยเป็นอันมากมีอยู่. บทว่า เทยฺยชฺชเม อุปฺปฺภุจฺจเต ความว่า แม้เมื่อไทยธรรมที่ควรให้อันเป็นของตนอันไว้แล้วในที่ใกล้ อธิบาย ว่า อันจะได้อยู่. บทว่า ปรีตฺตํ สุขาวทํ มีวาจาประกอบความว่า เราไม่อาจทำบุญอันเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขในอนาคตแม้มี ประมานน้อย แล้วทำตนให้มีความสุขสวัสดิ คือ ให้ปราศจากอุปัทวันตราย.

บทว่า กิ ตโต ปาปกํ อสุส ความว่า ชื่อว่ากรรมอันเป็นบาป คือลามกกว่านั้น จะพึงกลายเป็นอย่างอื่นได้อย่างไร. บทว่า ยํ โน ราชกุลา จูตา ความว่า เพราะบาปกรรมอันใด พวกเรา จึงจุติจากราชสกุล เกิดในเปตวิสัยนี้ คือ บังเกิดในหมู่เปรต เพียงพร้อมไปด้วยความหิวกระหายเที่ยวไปอยู่.

บทว่า สามีโน อิท หุตฺวาน ความว่า เมื่อก่อน ราชบุตร เป็นเจ้าของเที่ยวไปในที่ใดในโลกนี้ แต่ไม่เป็นเจ้าของในที่นั้นนั่นเอง ด้วยบทว่า มนุสฺสา อุณฺโณตฺนตา ท่านแสดงว่า ในเวลาเป็นมนุษย์ ราชกุมารเหล่านั้นเป็นเจ้าของ ทำกาลแล้วเสื่อมลงด้วยอำนาจกรรม เพราะความหิวกระหาย ท่านจึงเห็นปกติของสงสาร.

บทว่า เอตมาทินํ วิ ลตฺว อีสฺสรमतฺสมุภวํ ความว่า นรชนรู้โทษ กล่าวคือการเกิดในอบายอันเกิดด้วยด้วยความเมา ในความเป็นใหญ่นี้ แล้วละความเมาในความเป็นใหญ่เสีย ขวนขวาย

เอาแต่บุญ. บทว่า ภเว สกคโคโต นโร ความว่า ฟังไปสวรรค์ คือ
เทวโลกเท่านั้น

พระศาสดาครั้งตรัสประวัติของเปรตเหล่านั้นด้วยประการ
ดังนี้แล้ว ทรงให้อุทิศทานที่มนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นกระทำแก่
พวกเปรตเหล่านั้น แล้วทรงแสดงธรรม อันเหมาะแก่อัธยาศัยของ
บริษัทผู้ประชุมกัน เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถากุมารเปตวัตถุที่ ๖

๓. ราชปุตตเปตวัตร

ว่าด้วยประทุษร้ายต่อญาติกนรมาแล้วมาเป็นเปรต

[๑๒๗] ผลแห่งกรรมทั้งหลาย ที่พระราชโอรส
ทำไว้ในชาติก่อน พึงย้ายหัวใจ พระราชโอรส
ได้เสวยรูป เสียง กลิ่น รส โภจณัฐัพพะ อันน่า
รื่นรมย์ใจ และการฟ้อนรำขับร้อง ความยินดี
ความสนุกสนานเป็นอันมาก เสด็จเที่ยวไปใน
สวนแล้วเข้าไปสู่เมืองราชคฤห์ ได้ทรงเห็น
พระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าสุเนตตะ ผู้มีตนอัน
ฝึกแล้วมีจิตตั้งมั่น มักน้อย สมบูรณ์ด้วยhiri
ยินดีในอาหารเฉพาะที่มีอยู่ในบาตร จึงเสด็จลง
จากคอช้างแล้วตรัสถามว่า ได้อะไรบ้างพระผู้-
เป็นเจ้า แล้วทรงจับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า
ยกขึ้นสูง แล้วทุ่มลงที่พื้นดินให้แตก ทรงพระ
สรวล หลีกไปหน่อยหนึ่ง ได้ตรัสกะพระปัจเจก-
พุทธเจ้าผู้แลดูอยู่ด้วยอำนาจความกรุณาว่า เรา
เป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากิตตะ เนาะภิกขุ
ท่านจักทำอะไรเรา พระราชโอรสยัดเยียด(ตก)
อยู่ในนรกเสวยผลอันเผ็ดร้อนของกรรมอัน
หยาบช้านั้น พระราชโอรสผู้เป็นพาลทำบาป

หยาบเข้าไว้ จึงได้ประสบทุกข์อันกล้าแข็งอยู่ใน
นรก ๘๔,๐๐๐ ปี นอนหงายบ้าง นอนคว่ำบ้าง
นอนตะแคงซ้ายบ้าง นอนตะแคงขวาบ้าง ทำ
ขี้ขึ้นข้างบนบ้าง ยืนอยู่อย่างนั้นบ้าง หมกใหม่
อยู่ถึงกาลนาน ทำบาปหยาบเข้าไว้ จึงได้ประสบ
ทุกข์อันกล้าแข็งในนรกหลายหมื่นปีเป็นอันมาก
บุคคลผู้มีการงานอันลามก พวกนี้ประทุษร้ายฤๅษี
ผู้ไม่ประทุษร้ายต่อผู้ประทุษร้าย มีวัตรอันงาม
ย่อมได้เสวยทุกข์อันเผ็ดร้อนอย่างยิ่ง เห็นปานนี้
และเปรตผู้เป็นพระราชบุตรเสวยทุกข์เป็นอัน
มากในนรกนั้นสิ้นปีเป็นอันมาก จุติจากนรก
แล้วมาเกิดเป็นเปรตอดอยากอีก บุคคลรู้โทษอัน
เกิดเพราะอำนาจแห่งความมัวเมาในความเป็น
ใหญ่อย่างนี้แล้ว พึงละความมัวเมาในความเป็น
ใหญ่เสีย แล้วพึงประพฤดิอ่อนน้อมต่อผู้ควร
อ่อนน้อม ผู้ใดความเคารพในพระพุทธเจ้า
พระธรรมและพระสงฆ์ ผู้นั้นอันบุคคลพึงสรร-
เสริญในปัจจุบัน ผู้นั้นเป็นคนมีปัญญา เมื่อตาย
ไป ย่อมเข้าถึงสวรรค์.

จบ ราชปุตตเปตวัตถุที่ ๗

อรรถกถาราชปุตตเปตวัตถุที่ ๘

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภเปรตราชบุตร ได้ตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า ปุพฺเพ
กตานิ กมฺมานิ ดังนี้

ในเรื่องนั้น ในอดีตกาล โอรสของพระเจ้า กิตวะ ผิดใน
พระปัจเจกพุทธเจ้าในอดีตใหม่ในนรกหลายพันปี ด้วยเศษแห่ง
วิบากของกรรมนั้นนั่นแหละ เขาจึงเกิดในหมู่เปรต ท่านประสงค์
เอาว่า เปรตราชบุตร ในที่นี้. เรื่องของเปรตราชบุตรนั้น มาโดย
พิสดารในเรื่องสาธุวาติเปรต ในหนหลังนั่นแล เพราะฉะนั้น ควร
ถือเอาโดยนัยที่กล่าวแล้วในเรื่องสาธุวาติเปรตนั่นเอง. จริงอยู่
ในกาลนั้น เมื่อพระเถระกล่าวประวัติของเปรตผู้เป็นญาติของตน
พระศาสดาจึงตรัสว่า ไม่ใช่เปรตผู้เป็นญาติของท่านอย่างเดียว
เท่านั้น โดยที่แท้ แม้ท่านก็จากโลกนี้ ไปเป็นเปรต เสวยทุกข์
อย่างใหญ่ในอัทธภาพ อันเป็นอดีตโดยลำดับ ดังนี้ อันพระเถระนั้น
ทูลอารธนาแล้ว จึงตรัสเปตวัตถุนี้ว่า :-

ผลแห่งกรรมทั้งหลายที่พระราชโอรส

ได้ทำไว้ในชาติก่อน พึงย้ายหัวใจ พระราชโอรส

ได้เสวยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันนำ

รื่นรมย์ใจ และการพ้อนรำขบร้อง ความยินดี

ความสนุกสนานเป็นอันมาก เสด็จเที่ยวไปใน

สวนแล้วเสด็จเข้าไปยังเมืองราชคฤห์ ได้ทรง
เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า นามว่าสุเนตตะ ผู้มีตน
อันฝึกแล้ว มีจิตตั้งมั่น มั่นน้อย สมบูรณ์ด้วย
hiri ยินดีในอาหาร เฉพาะที่มีอยู่ในบาตร จึงเสด็จ
ลงจากคอช้าง แล้วตรัสถามว่า ได้อะไรบ้าง
พระผู้เป็นเจ้า แล้วจับบาตรของพระปัจเจก-
พุทธเจ้า ยกขึ้นสูงแล้วทุ่มลงที่พื้นดินให้แตก
ทรงพระศรวลหลักไปหน่อยหนึ่ง ได้ตรัสกะ
พระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้แลดูอยู่ด้วยอำนาจความ
กรุณาว่าเราเป็นโอรสของพระเจ้ากิตวะ แนะนำภิกษุ
ท่านจักทำอะไรเรา พระราชโอรสยัดเยียด(ตก)
อยู่ในนรก ได้เสวยผลอันเผ็ดร้อน ของกรรม
อันหยาบช้านั้น พระราชโอรสผู้เป็นพาล ทำบาป
หยาบซ้ำไว้ จึงได้ประสบทุกข์อันกล้าแข็งอยู่
ในนรก ๘๔,๐๐๐ ปี นอนหงายบ้าง นอนคว่ำ
บ้าง นอนตะแคงซ้ายบ้าง นอนตะแคงขวาบ้าง
เท้าชี้ขึ้นข้างบนบ้าง ยืนอยู่อย่างนั้นบ้าง หมกไหม้
อยู่สิ้นกาลนาน ท่านบาปหยาบซ้ำไว้ จึงได้ประสบ
ทุกข์อันกล้าแข็งในนรก หลายหมื่นปีเป็นอันมาก
บุคคลผู้มีการงานอันลามก พากันประทุษร้าย
ฤาษี ผู้ไม่ประทุษร้ายต่อผู้ประทุษร้าย ผู้มีวัตร

อ้นงาม ได้เสวยทุกข์อันเผ็ดร้อนอย่างยิ่งเห็น
ปานนี้ และเปรตผู้เป็นพระราชโอรสเสวยทุกข์
เป็นอันมากในนรกนั้นสิ้นหลายปี จุติจากนรก
แล้วมาเกิดเป็นเปรตอดอยากอีก บุคคลรู้โทษอัน
เกิดเพราะอำนาจความมัวเมาในความเป็นใหญ่
อย่างนี้แล้ว พึงละความมัวเมาในความเป็นใหญ่
เสีย แล้วพึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ควรอ่อน
น้อม ผู้ใดมีความเคารพในพระพุทธเจ้า พระ-
ธรรม และพระสงฆ์ ผู้นั้นอันบุคคลพึงสรรเสริญ
ในปัจจุบัน เป็นคนมีปัญญา เมื่อตายไปย่อมเข้า
ถึงสวรรค์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุพฺพเพ กตานิ กมฺมานิ วิปาโก
มถเย มนั ความว่า ผลแห่งอกุศลกรรมที่พระราชโอรสกระทำไว้
ในชาติก่อน เกิดเป็นผลอันยิ่ง ย่ำยี ครอบงำ จิตของคนอันธพาล อธิบายว่า
พึงยังประโยชน์ของตนให้เกิดขึ้น โดยมุ่งจะทำความพินาศให้แก่
คนเหล่าอื่น.

บัดนี้ เพื่อจะแสดงผลแห่งอกุศลกรรมนั้น อ้นเป็นเครื่องย่ำยี
จิตพร้อมด้วยอารมณ์ ท่านจึงกล่าวคำมีอาทิว่า รูป เสียง ดังนี้.
บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รูป ได้แก่ เพราะเหตุแห่งรูป อธิบาย
ว่า เพราะได้รูปปรามณ์ตามที่ปรารถนา ที่น่าชอบใจเป็นนิมิตร.
แม้ในบทว่า สทฺเท ดังนี้ เป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน.

เมื่อจะทรงแสดงกำหนดความที่กล่าวแล้วโดยทั่วไป โดย
เป็นความไม่ทั่วไปอย่างนี้ จึงตรัสคำมีอาทิว่า การฟ้อน การขับ
ดังนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า รติ ได้แก่ ซึ่งความยินดีในกาม.
บทว่า จิฑุทำ ได้แก่ การเล่นด้วยสหายเป็นต้น. บทว่า คิริพุพฺพ
ได้แก่ กรุงราชคฤห์.

บทว่า อิติ ความว่า ชื่อว่า ฤๅษี เพราะอรรกว่าแสวงหาคุณ
อันยิ่งใหญ่มีศีลขั้นเป็นจัน อันเป็นของพระอเสกขะ. บทว่า
สุนุตฺต ได้แก่ อุตฺตหนุตฺต ได้แก่ ผู้มีจิตอันฝึกแล้วด้วยการฝึกอย่างสูง.
บทว่า สมหิต ได้แก่ ผู้มีจิตตั้งมั่นแล้วด้วยสมาธิอันสัมปยุตต์ด้วย
พระอรหัตตผล. บทว่า อุญฺเจ ปตฺตคเต รติ ได้แก่ ผู้ยินดี คือ สันโดษ
ในอาหารที่อยู่ในบาตร คือนับเนื่องในบาตร อันได้มาด้วยการ
แสวงหา คือ ด้วยการภิกษาจาร.

บทว่า ลทฺธา ภนฺเตติ จาพฺรวิ ความว่า ตรัสเพื่อให้เกิด
ความคุ้นเคยว่า ท่านขอรับ ท่านศึกษาบ้างไหม. บทว่า อุจฺฉ
ปคฺคยฺห ได้แก่ ยกบาตรขึ้นให้สูง.

บทว่า ถนฺทิล ปตฺตํ ภิณฑิตฺวา ได้แก่ ทำลายบาตร
ให้แตกโยนไปในภูมิประเทศอันแข็ง. บทว่า อปคฺคมิ ได้แก่ หลีกไป
หน่อยหนึ่ง. ก็พระราชโอรสเมื่อจะหลีกไปหน่อยหนึ่ง. ก็พระ-
ราชโอรสเมื่อจะหลีกไปจึงกล่าวว่า เราเป็นโอรสของพระเจ้ากิตวะ
คู่อ่อนภิกษุ ท่านจักทำอะไรเราดังนี้ กะพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้แลดู

ด้วยความกรุณาว่า คนอันธพาลได้ทำความพินาศอันใหญ่หลวง ให้แก่ตน โดยเหตุอันไม่สมควรเลย.

บทว่า **พรุสสุส** แปลว่า หยาบช้ำ. บทว่า **กฏโก** แปลว่า ไม่น่าปรารธนา. บทว่า **ย โยควิปากัง** แปลว่า วิบากใด. บทว่า **สมปิโต** ได้แก่ ติดอยู่แล้ว.

บทว่า **ณเพว จตุรสีติ วสุธานี นหุตานิ จ** ความว่า นอนหงาย นอนคว่ำ นอนตะแคงซ้าย นอนตะแคงขวา เอาเท้าขึ้นบนหัวห้อยลง และยืนอยู่ตามเดิม อย่างละ ๘๔,๐๐๐ ปี รวมเป็น ๖ ครั้ง ๆ ละ ๘๔,๐๐๐ ปี ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า

พระราชโอรสผู้เป็นอันธพาล หมกใหม่

ในนรก คือ นอนหงาย นอนคว่ำ นอนตะแคงซ้าย
นอนตะแคงขวา เอาเท้าขึ้นข้างบนหัวลงล่าง
และยืนอยู่ตามปกติ ลี้กกาลนาน.

ก็เพราะเหตุที่มีหลายหมื่นปี ฉะนั้น ท่านจึงเรียกว่า **นหุตานิ** หลายหมื่นปี. บทว่า **ภุสํ ทุกขํ นิคจฺฉิตฺโต** ความว่า ประสบทุกข์อย่างยิ่ง.

บทว่า **ปูคานิ** ได้แก่ ในการประชุมแห่งปี แต่ในกาลานี้ และในกาลาตัน ฟังเห็นว่า เป็นทุติยาวิภัตติลงในอรรถแห่งอัจฉินต-สังโยคแปลว่า ตลอด.

บทว่า **เอตาทิส** คือเห็นปานนั้น. บทว่า **กฏัก** ได้แก่ ทุกข์หนักนี้ เป็นการแสดงออกแห่ง **นปฺสกลิงค์** เหมือนในประโยคว่า

นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่งเป็นต้น. มีวาจาประกอบความว่า บุคคล
ผู้มีการงานอันลามก พวกกันประทุษร้าย คือ รุกรานญาติ ผู้ไม่
ประทุษร้าย ต่อผู้ไม่ประทุษร้าย คือ ผู้มีวัตรดี ย่อมประสบทุกข์
เห็นปานนี้ อันเศ็ร็อนยิ่งนัก.

บท โส 'ได้แก่ เปตราชบุตรนั้น. บทว่า ตตุถ คือ ในนรก.
บทว่า เวทิตฺวา แปลว่า เสวย. บทว่า นาม 'ได้แก่ โดยความเป็น
ผู้ปรากฏโดยแจ้งชัด. บทว่า ตโต จูโต 'ได้แก่ จูติจากนรก. คำที่เหลือ
มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงให้มหาชนผู้ประชุมกันในที่นั้น
เกิดความสังเวช ด้วยคิดว่าด้วยราชบุตรเปรตอย่างนี้แล้ว จึง
ประกาศสังข์จะยิ่ง ๆ ขึ้นไป. ในเวลาจบสังข์จะ ชนเป็นอันมาก
บรรลุโศคาปัตติผล เป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาราชบุตรเปตวัตถุที่ ๗

๘. กุสขาติกเปตวัตถุที่ ๑

ว่าด้วยคำพระตกนรกกินของไม่สะอาด

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตตนหนึ่งว่า :-

[๑๒๘] ท่านเป็นใครหนอ โพล่ขึ้นจากหลุมคูด
ให้เราเห็นเช่นนี้ ท่านร้องครวญครางอ้ออิงไป
ทำไมเล่า ท่านมีการงานอันลามกเป็นแน่.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวย
ทุกข์เกิดในยมโลก เพราะได้ทำกรรมอันลามก
ไว้จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบ
ทุกข์เช่นนี้.

เปรตนั้นตอบว่า :-

ชาติก่อน มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นเจ้าอาวาส
อยู่ในอาวาสของข้าพเจ้า ท่านมีปกติริษยา
ตระหนี่ตระกูด มีใจกระด้าง มักด่าบริภาษ ได้
ยกโทษภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายที่เรือนของ
ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าฟังคำของภิกษุนั้นแล้ว ได้ด่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้า
จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า :-

ภิกษุที่เข้าไปสู่ตระกูลของท่าน ไม่ใช่
มิตรแท้เป็นมิตรเทียม เป็นคนมีปัญญาทรม
ทำลายชั้นรัละไปแล้ว ไปสู่คติไหนหนอ.

ปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าพเจ้ายืนอยู่บนศีรษะของภิกษุผู้มีกรรม
อันลามกนั้น กุลุปกภิกษุไปเกิดเป็นเปรตบริวาร
ของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่าอื่นถ่าย
มูลรดลงในเว็จนี้ มูลรดนั้นเป็นอาหารของ
ข้าพเจ้า และข้าพเจ้ากินมูลรดนั้นแล้ว ถ่ายมูล
รดสิ่งใดลงไป กุลุปกปรตนั้นก็เลี้ยงชีพด้วย
มูลรดนั้น.

จบ ปฐมคฤชาทกเปตวัตถุที่ ๘

อรรถกถาปฐมคฤชาทกเปตวัตถุที่ ๘

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภคฤชาทกเปตตนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
คฤชูปโต อุกุณฺหฺวา ดังนี้.

ได้ยืมว่า ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถีนัก
ยังมีกฐัมพีผู้หนึ่ง สร้างวิหาร อุทิศถวายภิกษุผู้เป็นชีตันของตน,
ภิกษุทั้งหลาย มาจากชนบทต่างๆ อยู่อาศัยในวิหารหลังนั้น.
มนุษย์ทั้งหลายเห็นภิกษุเหล่านั้นแล้ว มีจิตเลื่อมใส อุปัฏฐากด้วย
ปัจจัยอันประณีต. ภิกษุชีตัน อดทนปัจจัยนั้นไม่ได้ เป็นผู้ถูกความ
ริษยา ครอบงำ เมื่อจะกล่าวโทษของภิกษุเหล่านั้น จึงยกโทษกะ
กฐัมพี. กฐัมพี ข่มขีบริภาษภิกษุเหล่านั้น และภิกษุเป็นชีตัน.
ลำดับนั้น ภิกษุผู้เป็นชีตัน ทำกาลละแล้ว บังเกิดเป็นเปรตในเวจจุกฎี
ในวัดนั่นเอง. ฝ่ายกฐัมพี ทำกาลละแล้ว บังเกิดเป็นเปรตอยู่ข้างบน
ของพระเปรตนั้นนั่นแล. ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
พอเห็นเปรตนั้นแล้ว เมื่อจะถามจึงกล่าวคาถาว่า :-

ท่านเป็นใครหนอ โสฬ์ขึ้นจากหลุมคูถ

ให้เราเป็นเช่นนี้ ท่านร้องครวญครางอ้ออิงไป

ทำไมเล่า ท่านมีภาระงานอันลามก โดยไม่ต้อง

สงสัย.

เปรตได้ดั่งดั่งนั้นแล้ว จึงแสดงตนด้วยคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวย

ทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะได้ทำกรรมอันลามก

ไว้ จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก.

ลำดับนั้นพระเถระจึงถามกรรมที่เปรตนั้นกระทำกะเปรต
นั้น ด้วยคาถาว่า :-

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วย กาย วาจา

เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้ประสบ

ทุกข์เช่นนี้.

เปรตนั้น ได้บอกกรรมที่ท่านทำด้วยคาถา ๒ คาถาว่า :-

เมื่อก่อน มีภิกษุรูปหนึ่ง เป็นเจ้าอาวาส

อยู่ในอาวาสของข้าพเจ้า ท่านมีปกติริษยา

ตระหนี่ในตระกูล มีใจกระด้าง มักด่าบริภาษ

ได้ยกโทษภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย ที่เรือนของ

ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าฟังคำของภิกษุนั้นแล้ว ได้ด่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้า

จากโลกนี้แล้ว ไปสู่เปตโลก.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อหุ อาวาสิโก มยหิ ได้แก่ ภิกษุ
รูปหนึ่ง ผู้เป็นเจ้าอาวาส ได้อยู่ประจำ ในอาวาสของข้าพเจ้า คือ
ในวัดที่ข้าพเจ้าได้สร้างไว้. บทว่า อหุณาสีโต มยหิ ฆเร ความว่า
ท่านได้อยู่อาศัยในเรือนของข้าพเจ้า โดยความเป็นชีตัน ด้วย
อำนาจการอยู่ด้วยตันทา.

บทว่า ตสฺส ได้แก่ภิกษุผู้เป็นชีตันนั้น. บทว่า ภิกฺขโว
แปลว่า ซึ่งภิกษุทั้งหลาย. บทว่า ปรีภาสิตี แปลว่า ด่าแล้ว บทว่า
เปตโลกิ อีโต ลโต ความว่า เข้าถึงกำเนิดเปรต คือเป็นเปรตด้วย
อาการอย่างนี้.

พระเถระได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะถามถึงคติของเปรตนอกนี้
จึงกล่าวคาถาว่า :-

ภิกษุผู้ชู้ตั้นของท่าน ไมใช่มิตรแท้ เป็น
แต่มิตรเทียม เป็นคนมีปัญญาทราวม ทำลายชั้น
ละไปแล้ว ไปสู่คติไหนหนอ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มิตุตวณฺเณน ได้แก่ ด้วยมิตรเทียม
คือ โดยความเทียมมิตร.

เปรตเมื่อจะบอกเรื่องนั้น แก่พระเถระอีก จึงกล่าวคาถา
๒ คาถาว่า :-

ข้าพเจ้า ยืนอยู่บนศิรชะ ของภิกษุผู้มี
กรรมอันลามกนั้น ภิกษุผู้ชู้ตั้น ไปเกิดเป็นเปรต
บริวารของข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชนเหล่า
อื่น ถ่ายมูลรูดลงในเวจกุฎีนี้ มูลรูดนั้น เป็น
อาหารของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ากินมูลรูดนั้น
แล้ว ถ่ายมูลรูดสิ่งใดลงไป เปรตผู้เป็นชู้ตั้น
นั้น ก็เลี้ยงชีพด้วยมูลรูดและรูดนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ตสุเสว ได้แก่ เปรตผู้เป็นภิกษุ
ชู้ตั้น ในกาลก่อน ของข้าพเจ้านั้นนั่นแล. บทว่า ปาปกมฺมุสฺส ได้แก่
มีความประพฤติดลามก. บทว่า สีเส ติฏฺฐามิ มตุตเท ความว่า
ข้าพเจ้ายืนอยู่บนศิรชะ และเมื่อยืน ยืนอยู่บนกระหม่อมนั่นเอง
อธิบายว่า ไม่ได้ยืนอยู่บนอากาศประมาณศิรชะ. บทว่า ปรวิสย

ปตุโต ได้แก่ อาศัณมนุษย์โลกแล้วถึงเปตวิสัยอันเป็นแดนอื่น. บทว่า
อิมเมว ความว่า บาลีที่เหลือ บัณฑิตพึงนำมาเชื่อมเข้าด้วยกันว่า
ได้เป็นบริวารของข้าพเจ้าเอง.

บทว่า ยัม ภทนต์ ทนตฺตฺยฺเย ความว่า ข้าแต่พระมหา-
โมคคัลลานะผู้เจริญ ชนเหล่าอื่น ย่อมถวายอุจจาระลงในเวจจกุกุณินั้น.
บทว่า เอตัม เม โหติ โภชนํ ความว่า อุจจาระนั้น เป็นอาหารของ
ข้าพเจ้าทุก ๆ วัน. บทว่า ยัม ททามิ ความว่า ก็ข้าพเจ้าถวายอุจจาระ
ที่ข้าพเจ้ากินเข้าไป. บทว่า เอตัม โส อูปชีวติ ความว่า เปรตผู้เป็น
ชีวิตันนั้น เลี้ยงชีพ ก็ยังอัฏภาพให้เป็นไป ด้วยการกินอุจจาระของ
ข้าพเจ้านั้น ทุก ๆ วัน.

ในคนเหล่านั้น กุฎุมพี ต่ำถักผู้ที่มีศีลเป็นที่รักว่า การกิน
คุณของพวกท่าน ยังประเสริฐกว่าการบริโภคอาหารอย่างนี้. ส่วน
ภิกษุเป็นชีวิตัน ชักชวนกุฎุมพีในการ เช่นนี้นั้น ตนเองก็ได้ต่ำ
เหมือนเช่นนั้น, ด้วยเหตุนี้ เปรตนั้นจึงมีการเลี้ยงชีพ อันน่าติเตียน
แม้กว่ากุฎุมพินั้น. ท่านพระมหาโมคคัลลานะ กราบทูลเรื่องนั้น
แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำเรื่องนั้น
ให้เป็นอตุปปัตติเหตุ แล้วทรงแสดงโทษในการว่าร้ายแล้ว ทรง
แสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่
มหาชนชนนี้แล.

จบ อรรถกถาปฐมคณาตกเปตวัตถุที่ ๘

๕. อรรถกถาเปตวัตถุที่ ๒

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตตนหนึ่งว่า :-

[๑๒๕] ท่านเป็นใครหนอ โผล่ขึ้นจากหลุมคูถ
ให้เราเห็นเช่นนี้ ท่านมาร้องครวญครางอ้ออึง
ไปทำไมเล่า ท่านมีกรรมอันลามกเป็นแน่.

นางเปรตนั้นตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเป็นนางเปรตได้
เสวยทุกข์ เกิดในยมโลกเพราะได้ทำกรรมชั่วไว้
จึงจากโลกนี้ไปสู่เปตโลก ฯลฯ (เหมือนเรื่องที่ ๘)

จบ ทุติยอรรถกถาเปตวัตถุที่ ๕

อรรถกถาทุติยอรรถกถาเปตวัตถุที่ ๕

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตะวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภนางเปรตผู้กินคูถคนหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า อุกกุปโต อุกคณตฺวา ดังนี้.

เรื่องของนางเปรตนั้น เช่นกับเรื่องที่ติดต่อกันนั้น. ในเรื่อง
นั้น มาโดยอำนาจอุบาสกว่า อุบาสกได้สร้างวิหาร แต่ในเรื่องนี้
มีความแปลกกันเท่านั้นว่า อุบาสิกาได้สร้างวิหาร. คำที่เหลือ ใน
ท้องเรื่อง และในคาถา ไม่เคยมี.

จบ อรรถกถาทุติยอรรถกถาเปตวัตถุที่ ๕

๑๐. คณเปตวัตถุ

ว่าด้วยเรื่องเปรตหิวน้ำแล้วกินไม่ได้

พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามเปรตทั้งหลายว่า :-

[๑๓๐] ท่านทั้งหลายเปลือยกาย มีรูปร่างผิว
พรรณน่าเกลียด ชูบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วย
เส้นเอ็น ผอมจนแลเห็นแต่ซี่โครงเช่นนี้ แน่
ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านทั้งหลายเป็นอะไรหนอ.

เปรตทั้งหลายตอบว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าเป็นเปรต
เสวยทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะทำกรรมชั่วไว้
จึงจากมนุษยโลกไปสู่เปตโลก.

พระมหาโมคคัลลานเถระถามว่า :-

ท่านทั้งหลายทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย
วาจา ใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านทั้งหลาย
จึงจากมนุษยโลกไปสู่เปตโลก.

เปรตเหล่านั้นตอบว่า :-

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นที่พึง
อันหาโทษมิได้มีอยู่ ข้าพเจ้าทั้งหลายมิได้ก่อสร้าง

กุศลไว้แม่เพียงกิ่งมาสก เมื่อไทยธรรมมีอยู่ก็
ไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน พวกข้าพเจ้าหิวน้ำ จึงเข้าไป
ใกล้แม่น้ำ แม่น้ำกลับกลายเป็นว่างเปล่าไป
เมื่อเวลาร้อน ข้าพเจ้าทั้งหลายเข้าไปสู่ร่มไม้
ร่มไม้กลับกลายเป็นแดดแผดเผาไป และลมมี
ดังไฟแผดเผาพวกข้าพเจ้าฟุ้งไป ข้าแต่ท่านผู้
เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายควรที่จะเสวยทุกข์อันมี
ความกระหายเป็นต้นนี้ และทุกข์อย่างอื่นอัน
ชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น อนึ่ง ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นผู้
ความหิวแผดเผาแล้วอยากอาหาร พวกกันไป
เส้นทางหลายโยชน์ ก็ไม่ได้อาหารอะไร ๆ เลย
จึงพากันกลับมา ข้าพเจ้าทั้งหลายนี้หาบุญมิได้
หนอ เมื่อมีความหิวโหยอดโรยมากขึ้น ก็พากัน
ล้มสลบลงที่พื้นดิน บางคราวก็ล้มนอนหงาย
บางคราวก็ล้มคว่ำ ดันรนไปมา ก็ข้าพเจ้าเหล่านั้น
สลบอยู่ที่พื้นดินตรงที่ล้มอยู่นั่นเอง เอาศีรษะ
ชนหน้าอกกันและกัน ข้าพเจ้าเหล่านี้หาบุญมิได้
หนอ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายควรที่
จะเสวยทุกข์ อันมีความกระหายเป็นต้นนี้ และ
ทุกข์อย่างอื่นอันชั่วช้ากว่าทุกข์นั้น เพราะเมื่อ
ไทยธรรมมีอยู่ ข้าพเจ้าทั้งหลายก็ไม่ได้ทำที่พึง

แก่งตน ก็ข้าพเจ้าเหล่านั้นไปจากที่นี่ ได้กำเนิด
เป็นมนุษย์แล้ว จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ของผู้ขอ
เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล กระทำกุศลให้มากเป็นแน่.
จบ คณเปตวัตถุที่ ๑๐

อรรถกถาคณเปตวัตถุที่ ๑๐

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภเปรตเป็นอันมาก จึงได้ตรัสพระคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
นคฺคา ทุพฺพณฺณรูปาตฺถ ดังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี มนุษย์เป็นอันมาก เป็นคนะ ไม่มี
ศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส มีจิตถูกมลทินคือ ความตระหนี่กัณฐุม
เป็นผู้เบียดเบียนหน้าต่อสุจริต มีทานเป็นต้น มีชีวิตอยู่ยาวนาน เพราะกาย
แตกตายไป จึงบังเกิดในกำเนิดเปรต ใกล้พระนคร. ภายหลัง
วันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะ กำลังเดินบิณฑบาตในกรุง
สาวัตถี เห็นพวกเปรตในระหว่างทาง จึงถามด้วยคาถาว่า :-

พวกท่านเปลือยกาย มีรูปร่างผิวพรรณ
น่าเกลียด ชุบผอม มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น
ผอมจนเห็นแต่ซี่โครงเช่นนี้ แน่ท่านผู้นิรทุกข์
พวกท่านเป็นใคร หนอ?

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทุพฺพณฺณรูปาตฺถ ความว่า ท่าน
เป็นผู้มีร่างกายผิวพรรณน่าเกลียด. บทว่า เก นฺหฺมเหตฺถ ความว่า

พวกท่านเป็นใครหนอ. พระมหาโมคคัลลานะ เรียกเปรตเหล่านั้น
โดยสมควรแก่ตนว่า มาริสา.

เปรตได้ฟังดังนั้น จึงพากันประกาศความที่ตนเป็นเปรต
ด้วยคาถาว่า :-

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าเป็นเปรต
เสวยทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะการทำความชั่ว
ไว้ จึงจากมนุษยโลก ไปสู่เปตโลก ดังนี้
ถูกพระเถระถามถึงกรรมที่เขาทำไว้อีก ด้วยคาถาว่า :-

ท่านทำความชั่วอะไรไว้ ด้วยกาย วาจา
และใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร พวกท่านจึง
จากมนุษยโลก ไปสู่เปตโลก.

จึงได้กล่าวกรรมที่ตนทำด้วยคาถาว่า :-

เมื่อสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้เป็นที่พึ่ง
อันหาโทษมิได้มีอยู่ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มิได้ก่อ
สร้างกุศลไว้ แม้เพียงกึ่งมาสก เมื่อไทยธรรม
มีอยู่ ก็ไม่ได้ทำที่พึ่งแก่ตน พวกข้าพเจ้าหิวน้ำ
จึงเข้าไปใกล้แม่น้ำ แม่น้ำกลับกลายเป็นว่างเปล่า
ไป เมื่อเวลาร้อน พวกข้าพเจ้าเข้าไปสู่ร่มไม้
ร่มไม้กลับกลายเป็นแดดแผดเผาไป และลมมี
ดังไฟแผดเผาพวกข้าพเจ้า ฟุ้งไป ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าควรจะเสวยทุกข์ อันมีความ

กระหายเป็นต้นนี้ และทุกขอย่างอื่น อันชั่วช้ากว่าทุกขนั้น อนึ่งพวกข้าพเจ้า เป็นผู้ถูกความหิวแผดเผาแล้ว อยากรอาหาร พากันไปเดินทางหลายโยชน์ ก็ไม่ได้อาหารอะไร ๆ เลย จึงพากันกลับมา พวกข้าพเจ้านี้หาบุญมิได้หนอ เมื่อมีความหิวโหยอดโรยมากขึ้น ก็พากันล้มสลบลงที่พื้นดิน บางคราวก็ล้มนอนหงาย บางคราวก็ล้มคว่ำ ดิ้นรนไปมา ก็พวกข้าพเจ้านั้นสลบอยู่ที่พื้นดิน ตรงที่ล้มอยู่นั่นเอง เอาศีรษะชนหน้าอกกันและกัน พวกข้าพเจ้านี้ หาบุญมิได้หนอ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าควรที่จะเสวยทุกข มีความกระหายเช่นต้นนี้ และทุกขอย่างอื่น อันชั่วช้ากว่าทุกขนั้น เพราะเมื่อไทยธรรมมีอยู่ พวกข้าพเจ้า ก็ไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน ก็พวกข้าพเจ้านั้น ไปจากที่นี่ ได้กำเนิดเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ ของผู้ขอ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล จักทำกุศลให้มากแน่ ๆ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อปี โยชนานิ คจฺฉาม ความว่า ข้าพเจ้าไปได้หลายโยชน์. อย่างไร ? คือเป็นผู้หิวอยากกินอาหาร. อธิบายว่า พวกข้าพเจ้า ถูกความหิวครอบงำมานาน อยากรกิน คืออยากลิ้มอาหาร แม้ครั้งไปอย่างนี้ ไม่ได้อาหารอะไร ๆ เลย ก็พา

กันกลับมา. บทว่า **อปฺปฺปฺลฺยตา** ได้แก่ พวกข้าพเจ้า ไม่มีบุญ คือ ไม่ได้ทำคุณงามความดีไว้.

บทว่า **อุตุตฺตนา ปฏิกริยาม** ความว่า บางคราวเป็นผู้นอนหงาย เป็นไปเหมือนอวัยวะน้อยใหญ่กระจัดกระจายไป. บทว่า **อวกุชฺชา ปตฺตามเส** ความว่า บางคราวก็นอนคว่ำตกลงไป.

บทว่า **เต จ** ได้แก่ พวกข้าพเจ้านั้น. บทว่า **อูร์ สีลญฺจ ฆฏฺฏเฆม** ความว่า นอนคว่ำตกลงไป เมื่อไม่อาจจะลุกขึ้นได้ สันงั่งงออยู่ ประสบเวทนา เอาอกและศีรษะเสียดสีกัน. คำที่เหลือ มีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง นั้นแล.

พระเถระกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำเรื่องนั้นให้เป็นอัฐุปปัตติเหตุ ทรงแสดงธรรม แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. มหาชนฟังธรรมนั้นแล้ว ละมลทิน คือ ความตระหนี่ ได้เป็นผู้ยินดีสุจริต มีทานเป็นต้น ฉะนั้นแล.

จบ อรรถกถาคนเปตวัตถุที่ ๑๐

๑๑. ปาฐลีปุตตเปตวัตถุ

เวมานิกเปรตตนหนึ่งได้กล่าวกะหญิงมนุษย์คนหนึ่งว่า :-

[๑๓๑] สัตว์นรกบางพวกท่านก็เห็นแล้ว สัตว์

เดียรัจฉาน เปรต อสูร มนุษย์ หรือเทวดาบาง

พวกท่านก็เห็นแล้ว ผลกรรมของตนท่านก็เห็น

ประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว เราจักนำท่านไปส่งยัง

เมืองปาฐลีบุตร ท่านไปถึงเมืองปาฐลีบุตรแล้ว

จงทำกรรมอันเป็นกุศลให้มาก.

เมื่อหญิงนั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว มีความปลื้มใจ จึงกล่าวตอบ

ว่า :-

ข้าแต่เทพเจ้าผู้อันบุคคลพึงบูชา ท่าน

ปรารถนาความเจริญแก่ดิฉัน ปรารถนาประโยชน์

เกื้อกูลแก่ดิฉัน ดิฉันจักทำตามคำของท่าน ท่าน

เป็นอาจารย์ของดิฉัน สัตว์นรกบางพวก ดิฉัน

ก็เห็นแล้ว สัตว์เดียรัจฉาน เปรต อสูร มนุษย์

หรือเทวดาบางพวกดิฉันก็เห็นแล้ว ผลกรรมของ

ตนดิฉันก็ได้เห็นเองแล้ว ดิฉันจักทำบุญให้มาก.

จบ ปาฐลีปุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

อรรถกถาปาฐลีปุตตเปตวัตถุที่ ๑๑

เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรง
ปรารภวิมานเปตตนหนึ่ง จึงตรัสคานานี้มีคำเริ่มต้นว่า ทิฏฐา
ตยา นิรยา ตีรจฺจนโยนิ ดังนี้

ได้ยินว่าพ่อค้าชาวกรุงสาวัตถีและชาวกรุงปาฐลีบุตรเป็น
อันมาก เล่นเรือไปยังสุวรรณภูมิ. บรรดาพ่อค้าเหล่านั้น พ่อค้า
คนหนึ่งเป็นอุบาสก เกิดป่วยไข้ มีจิตปฏิพัทธ์ในมาตุคาม ได้ทำ
กาละแล้ว. เขาแม่ได้ทำกุศลไว้ก็ไม่เข้าถึงเทวโลก เกิดเป็นวิมาน
เปตในท่ามกลางมหาสมุทร เพราะเป็นมีจิตปฏิพัทธ์ในหญิง.
ก็หญิงที่เขา มีจิตปฏิพัทธ์นั้น ขึ้นเรือไปยังสุวรรณภูมิ. ลำดับนั้น
เปตนั้นประสงค์จะจับหญิงนั้น จึงปิดกั้นไม่ให้เรือไป. ลำดับนั้น
พ่อค้าทั้งหลายพิจารณากันว่า เพราะเหตุอะไรหนอ เรือนี้จึงไม่
เล่น จึงให้จับสลากคนกาพิกิณี สลากได้ถึงหญิงนั้นนั้นแหละ
ถึง ๓ ครั้ง โดยความสำเร็จของอมนุษย์. พวกพ่อค้าเห็นหญิงที่
เขามีจิตปฏิพัทธ์นั้น จึงให้หย่อนแพไม้ไผ่ลงในสมุทร ให้หญิงนั้น
ลงไปอยู่บนแพไม้ไผ่นั้น. พอหญิงนั้นลงไป เรือก็เล่นบ่าหน้าไป
ยังสุวรรณภูมิโดยเร็ว. อมนุษย์ยกหญิงนั้นขึ้นยังวิมานของตน
อภิรมย์กับหญิงนั้น.

ครั้นล่วงไป ๑ ปี หญิงนั้นเกิดเบื่อหน่าย เมื่อจะขอร้องเปต
นั้น จึงกล่าวว่า ดิฉันอยู่ในที่นี้ก็ไม่ได้เพื่อสร้างประโยชน์ใน

สัมปรายภพ ดีละท่านผู้นิรทุกข์ ขอท่านจงนำข้าพเจ้าไปเมือง
ปาฏลีบุตร. เปรตนั้นถูกหญิงนั้นอ่อนวอน จึงกล่าวคาถา :-

สัตว์นรกบางพวกท่านก็เห็นแล้ว สัตว์

เดียรัจฉาน เปรต อสุรกาย มนุษย์ หรือเทวดา

บางพวก ท่านก็เห็นแล้ว ผลกรรมของตนท่าน

เป็นประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว เราจะนำท่านไป

ส่งยังเมืองปาฏลีบุตร ท่านไปถึงเมืองปาฏลีบุตร

แล้ว จงทำกุศลธรรมให้มากเถิด.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทิฏฐา ตยา นิรยา ได้แก่แม้เฉพาะ
สัตว์นรกบางพวก ท่านก็เห็นแล้ว. บทว่า ตिरจฺจฺยานโยนิ มีวาจา
ประกอบความว่า แม้สัตว์ดิรัจฉานมี นาคและครุฑเป็นต้น ผู้มี
หิวกระหายเป็นต้น. บทว่า อสุรา ได้แก่ อสุร ชนิดกาลกัญชิกาสูร
เป็นต้น. บทว่า เทวา ได้แก่ เทพชั้นจาตุम्मหาราชบางพวก. ได้
ยินว่าเปรตนั้น พาหญิงนั้น เทียวแสดงปัจเจกนรกเป็นต้น ใน
ระหว่าง ๆ ด้วยอานุภาพของตน ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวอย่างนี้.
บทว่า สยมทุทส กมฺมุวิปากมตฺตโน ความว่า หญิงนั้น ไปเห็น
สัตว์นรกเป็นต้นโดยพิเศษ ก็ได้เห็นประจักษ์ซึ่งวิบากกรรมที่ตน
ทำไว้ ด้วยตนเอง. บทว่า เนสฺสามิ ตํ ปาฏลีปุตฺตมกฺขตํ ความว่า
บัดนี้ เราจักนำท่านอันใครป้องกันไม่ได้ ไปยังเมืองปาฏลีบุตร
โดยร่างของมนุษย์นั้นแล. แต่ท่านครั้นไปถึงเมืองปาฏลีบุตรแล้ว

จงทำกุศลกรรมให้มาก อธิบายว่า เจ้าจงเป็นผู้ประกอบขวนขวาย
ยินดีในบุญ เพราะเจ้าเห็นวิบากของกรรมโดยประจักษ์แล้ว.

ลำดับนั้น หุณฺถินั้น ครั้นได้ฟังคำของเปรตนั้นแล้ว มีความ
ดีใจ กล่าวคาถาว่า :-

ข้าแต่เทพเจ้า ผู้อันบุคคลพึงบูชา ท่าน

ปรารถนาความเจริญแก่ดิฉัน ปรารถนาประโยชน์
แก่กุศลแก่ดิฉัน ดิฉันจักทำตามคำของท่าน ท่าน
เป็นอาจารย์ของดิฉัน สัตว์นรกบางพวก ดิฉันก็
เห็นแล้ว สัตว์ดิรัจฉาน เปรต อสูร มนุษย์ หรือ
เทพดาบางพวก ดิฉันก็เห็นแล้ว ผลกรรมของตน
ดิฉันก็ได้เห็นด้วยตนเองแล้ว ดิฉันจักทำบุญไว้
ให้มาก.

ลำดับนั้น เปรตนั้น จึงพาหุณฺถินั้นไปทางอากาศ พักไว้ใน
ท่ามกลางเมืองปาฏลีบุตร แล้วก็หลีกไป. ลำดับญาติและมิตรเป็นต้น
ของหุณฺถินั้น เห็นเปรตนั้นแล้ว ดีใจยิ่งนักว่า เมื่อก่อนพวกเรา
ได้ฟังมาว่า เจ้าถูกเขาโยนลงไปในมหาสมุทรตายแล้ว เจ้านั้นคือ
หุณฺถินี้แหละ พวกเราเห็นแล้วหนอ มาโดยสวัสดิ์ แล้วมาประชุมกัน
ถามถึงประวัติของนาง. จำเดิมแต่นั้น นางก็ได้เล่าเรื่องทั้งหมด
ที่ตนเห็นและที่ตนเสวยมา แก่พวกญาติและมิตรเป็นต้นนั้น พ่อค้า
ชาวกรุงสววัตถีเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดาในเวลาที่ได้ถึง
กรุงสววัตถี โดยลำดับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ส่วนข้างหนึ่ง

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 576

กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอตุปปัตติเหตุ จึงแสดงธรรมแก่บริษัท ๔
มหาชน ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดความสังเวช ได้ยินดีในกุศลธรรม
มีทานเป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาปาฏิสัพตเปตวัตถุที่ ๑๑

๑๒. อัมพวนเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตฝากทรัพย์ไปให้ลูกใช้หนี้

พวกพ่อค้าได้ถามเวมานิกเปรตคนหนึ่งว่า :-

[๑๓๒] สระเบกขรณิของท่านนี้น่ารื่นรมย์ดี มี
พื้นราบเรียบ มีทำอ้งดงาม มีน้ำมาก ดารดาษ
ไปด้วยปทุมชาติต่าง ๆ มีดอกอันบานดีเคลื่อน-
กล่นด้วยหมูกมร ท่านได้สระเบกขรณิ อันเป็น
ที่พอใจอย่างไร สวณมะม่วงของท่านนี้น่า
รื่นรมย์ดี เพลิดเพลินทุกฤดู มีดอกบานเป็นนิตย์
นิรันดร เคลื่อนกล่นด้วยหมูกมร ท่านได้วิมาน
นี้อย่างไร.

เวมานิกเปรตนั้นตอบว่า :-

สระเบกขรณิมิร่วมเงอันเยือกเย็น น่า
รื่นรมย์ใจ ข้าพเจ้าได้ในที่นี้ เพราะทานที่ธิดา
ของข้าพเจ้าถวายมะม่วงสุก น้ำ ข้าวยาจ แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย.

เวมานิกเปรตนั้น ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงนำพวกพ่อค้า
ไปดูทรัพย์ ๕๐๐ กหาปณะ แล้วสั่งว่า พวกท่านจงถือเอาเป็นส่วนตัว
กึ่งหนึ่งจากทรัพย์นี้ แล้วให้ธิดาของเราใช้หนี้ที่เราขีมหาเมามากกึ่งหนึ่ง
เถิด.

พวกพ่อค้ากลับมาถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ได้บอกแก่ธิดาของ
เปรตนั้น แล้วได้ให้ทรัพย์ส่วนที่เปรตนั้นให้แก่ตนแก่เทพธิดานั้น
นางได้ให้หยาปณะร้อยหกหยาปณะแก่เจ้าหนีแล้วให้ทรัพย์ที่เหลือ
แก่สหายของบิดา ส่วนตนรับทำการใช้สอยกฏุมพินันอยู่ กฏุมพินัน
กลับคืนทรัพย์นั้นให้แก่นาง แล้วยกนางให้เป็นภรรยาของบุตรชาย
คนหัวปี ต่อมาภายหลัง นางมีบุตรคนหนึ่ง ได้กล่าวคาถาเป็นเชิง
กล่อมบุตรว่า :-

ขอท่านทั้งหลาย จงดูผลแห่งทานที่จะพึง

**เห็นเอง และผลของความข่มใจ ความตำรวม
เราเป็นทาสอยู่ในตระกูลของลูกเจ้า บัดนี้ มาเป็น
ลูกสะใภ้เป็นใหญ่ในเรือน.**

ภายหลัง พระศาสดาทรงเห็นนางมีญาณแก่กล้าจึงทรงแผ่
พระรัศมีไปแสดงพระองค์ให้ปรากฏ คุณประทับอยู่เฉพาะหน้า
แล้วได้ตรัสพระคาถานี้ความว่า :-

ความประมาท ย่อมครอบงำบุคคลผู้ติด

**อยู่ในความยินดียินร้าย ในความรักความชิงใน
ทุกข์และสุข.**

จบ อัมพวนเปตวัตถุที่ ๑๒

อรรถกถาอัมพวนเปตวัตถุที่ ๑๒

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภ อัมพเปต จึงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า อยฺยจ เต โปกฺขรณิ สฺตรมฺมา คังนี้.

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี มีคฤหบดีคนหนึ่ง ผู้เสื่อมสิ้นจาก โภคสมบัติ. ภริยาของเขาก็ตาย ยังมีธิดาคนเดียวเท่านั้น. เขาได้ให้ธิดานั้นไปอยู่เรือนมิตรของตน เอาเงินที่ยืมมา ๑๐๐ กหาปณะ ไปซื้อสิ่งของ บรรทุกเกวียนไปค้าขาย ไม่นานนักก็ได้เงิน ๕๐๐ กหาปณะ อันเป็นกำไรพร้อมทั้งต้นทุนแล้วกลับมาพร้อมด้วยเกวียน ในระหว่างทางพวกโจรชักจุ่มปล้นหมู่เกวียน. พวกหมู่เกวียนแตก กระจายหนีไป. ฝ่ายคฤหบดีนั้น ช้อนกหาปณะไว้ที่กอไม้แห่งหนึ่ง แล้ว แอบอยู่ในที่ไม้ไผ่ไกล. พวกโจรจับคฤหบดีนั้นฆ่าทิ้งเสีย. เพราะ ความโลภในทรัพย์ เขาจึงบังเกิดเป็นเปรตในที่นั้นนั่นเอง.

พวกพ่อค้าไปยังกรุงสาวัตถี เล่าเรื่องนั้น ให้ธิดาของเขาทราบ. ธิดานั้น เกิดโทมนัสอย่างยิ่ง ร่ำไรอย่างหนัก เพราะความตาย ของบิดา และเพราะภัยแห่งเสียงชีพ. ลำดับนั้น กุณฺโณผู้เป็นสหาย ของบิดานั้น จงกล่าวปลอบโยนนางว่า ธรรมดาว่า ภาชนะดิน ทั้งหมดมีความแตกไปเป็นที่สุด ฉนฺใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็มี การแตกไปในที่สุด ฉนนันเหมือนกัน. ธรรมดาว่า ความตายย่อม ทั่วไปแก่สรรพสัตว์ และไม่มีการตอบแทนได้ เพราะฉะนั้น เจ้า

อย่าเศร้าโศก อย่าปริเทวะ ถึงบิดาไปนั้กเลย เราจะเป็นบิดาของ
เจ้า เจ้าจงเป็นธิดาของเรา เราจะทำหน้าที่แทนบิดาของเจ้า เจ้า
อย่าเสียใจ จงยินดีอยู่ในเรือนนี้ ให้เหมือนเรือนบิดาของเจ้าเถิด.
หญิงนั้น สงบความเศร้าโศกลงได้ ตามคำของกณฺฐพินันฺ เกิดความ
เคารพ และความนับถือมาก ในกณฺฐพินันฺ เหมือนในบิดาเป็นผู้มี
ปกติทำการชวนชวาย ประพฤติตามกณฺฐพินันฺ โดยภาวะที่ตนเป็น
คนกำพร้า ประารถนาจะทำกิจเพื่อผู้ตาย อุทิศถึงบิดา จึงต้มข้าว
ยาคุแล้ว วางผลมะม่วงมีรสอร่อย สุกได้ที่เหมือนสีเหมือนมโนศิลา
วางไว้ในถาดสัมฤทธิ์ให้ทาสิถือเอาข้าวยาคุ และผลมะม่วง ไปยัง
วิหาร ถวายบังคมพระศาสดา กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า ขอพระองค์จงทำความอนุเคราะห์ ด้วยการรับทักษิณ
ของหม่อมฉัน พระศาสดามีพระมนัสอันพระมหากรุณากระตุ้น
เดือน เมื่อจะทรงทำมโนรถของนางให้เต็มเปี่ยม จะแสดงอาการนั้ง.
นางร่าเริงยินดี ได้ลาดผ้าอันบริสุทธิ์สะอาดที่ตนน้อมเข้าไปใน
บวรพุทธอาสน์ที่บรรจงจัดไว้ถวาย. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง
ประทับนั่งบนอาสนะที่แล้ว.

ลำดับนั้น หญิงนั้น จึงน้อมข้าวยาคุเข้าไปถวายพระผู้มี-
พระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับข้าวยาคุแล้ว ลำดับนั้น
จึงถวายข้าวยาคุแม่แก่ภิกษุทั้งหลาย อุทิศสงฆ์แล้วล้างมือ น้อม
ผลมะม่วงเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าอีก. พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงเสวยผลมะม่วงเหล่านั้น. นางถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า

แล้ว กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทักษิณาที่หม่อมฉัน
บำเพ็ญให้เป็นไป ด้วยการถวายเครื่องลาด ข้าวยาสุ และผลมะม่วง
นั้น ขอจนถึงบิดาของหม่อมฉันเกิด. พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า
จงสำเร็จอย่างนั้นเถิด แล้วทรงกระทำอนุโมทนา นางถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ทำปทักษิณแล้วหลีกไป. พอนางอุทิศ
ส่วนบุญ เปรตนั้นก็กลับได้ สวนมะม่วง วิมาน ดันกลับพฤกษ์
และสระโบกขรณี กับทิพยสมบัติอันใหญ่หลวง.

ครั้นสมัยต่อมา พ่อค้าเหล่านั้น เมื่อจะไปค้าขาย ได้เดินไป
ทางนั้นนั่นแหละ ได้พักแรมคืนหนึ่ง ในที่ที่ตนได้เคยอยู่มาก่อน.
เปรตนั้น เห็นพ่อค้าเหล่านั้นแล้ว จึงแสดงตนแก่พ่อค้าเหล่านั้น
พร้อมกับสวนและวิมานเป็นต้น. พ่อค้าเหล่านั้น เห็นดังนั้น เมื่อ
จะถามถึงสมบัติที่เปรตนั้นได้มา จึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถานี้ว่า :-

สระโบกขรณี ของท่านนี้ นารีนรมย์ดี
มีพื้นที่ราบเรียบ มีท่างดงาม มีน้ำมาก ดารดาษ
ไปด้วยปทุมชาติต่าง ๆ มีดอกอันบานสะพรั่ง
เกลื่อนกล่นด้วยหมู่ภมร ท่านได้สระโบกขรณี
อันเป็นที่พอใจนี้อย่างไร สวนมะม่วงของท่านนี้
นารีนรมย์ดี เพลิดเพลินทุกฤดูกาล มีดอกบานเป็น
นิตยนิรันดร เกลื่อนกล่นไปด้วยหมู่ภมร ท่าน
ได้วิมานนี้อย่างไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สุรมมา แปลว่า นำร้อนรมย์.

บทว่า สมา แปลว่า มีพื้นที่ราบเรียบ. บทว่า สุติตถา ได้แก่ มีทำดี เพราะมีบันไดแล้วด้วยแก้ว บทว่า มโหทกา แปลว่า มีน้ำมาก.

บทว่า สพุโปกข์ ได้แก่ นำมาซึ่งความสุขทุกฤดูกาล ด้วยต้นไม้ที่สะพรั่งไปด้วยดอกและผลเป็นต้น. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่าย่อมแผ่สัตว์ ดังนี้. บทว่า สุปุผิต แปลว่า บานสะพรั่งอยู่เป็นนิตย์.

เปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะบอกถึงเหตุแห่งการได้สระโบกขรณีเป็นต้น จึงกล่าวคาถาว่า :-

สระโบกขรณี มีร่มเงาอันเยือกเย็น นำ
ร้อนรมย์ใจ ข้าพเจ้าได้ในที่นี้ เพราะทานที่ธิดา
ของข้าพเจ้าถวายมะม่วงสุก น้ำ ข้าวยาจ แต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เตน เม อธิ ลพฺภติ ความว่า เพราะทานที่ธิดาของข้าพเจ้าถวายมะม่วงสุก น้ำ และข้าวยาจ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า และภิกษุสงฆ์ อุทิศข้าพเจ้า มะม่วงสุกอันแผ่สัตว์ทุกฤดูกาล ก็ได้สำเร็จเป็นน้ำทิพย์ ในสระโบกขรณี อันเป็นที่พอใจอันเป็นทิพย์นี้ ด้วยการให้ข้าวยาจและเครื่องลาด ย่อมให้สำเร็จเป็นสระโบกขรณี มีร่มเงาเยือกเย็น นำร้อนรมย์ใจ ในสวน วิมาน และต้นกัลปพฤกษ์ เป็นต้นในที่นี้.

ก็แลเปรตนั้น ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงนำพ่อค้าเหล่านั้น
ไปแสดงทรัพย์ ๕๐๐ กหาปณะนั้น แล้วกล่าวว่า ขอท่านจงรับเอา
กึ่งหนึ่งจากส่วนนี้ จงให้แก่ธิดาของเรา ด้วยประสงค์ว่า นางจง
ชำระหนี้ ที่เรากู้เขามา กึ่งหนึ่งตัวจงเป็นอยู่สบายเถิด. พ่อค้า
ถึงกรุงสาวัตถี โดยลำดับแล้ว จึงบอกแก่ธิดาของเปรตนั้นแล้ว
ได้ให้ส่วนที่เปรตนั้น ได้ให้แก่ตน แก่นางนั่นเอง. นางได้ใช้หนี้
ทรัพย์ ๑๐๐ กหาปณะ แก่พวกเจ้าหนี้ นอกนั้น ได้ให้แก่กฐุมพินัน
ผู้เป็นสหายบิดาตน ส่วนตนเองทำการขวนขวายอยู่อาศัย. กฐุมพิน
ันนั้น ได้ให้คืนแก่นางนั้นนั่นเอง ด้วยพูดว่า จงเป็นทรัพย์ของตัวเอง
ทั้งหมดเถอะ แล้วแต่งงานนางกับบุตรคนโตของตน.

เมื่อกาลผ่านไป นางได้บุตรคนหนึ่ง เมื่อจะล้อเล่นกับบุตร
จึงกล่าวภาวนาว่า :-

ขอท่านทั้งหลาย จงดูผลทาน ที่จะพึงเห็น
เอง และผลแห่งความข่มใจ ความสำรวม เรา
เป็นทาสอยู่ในตระกูลของลูกเจ้า บัดนี้ มาเป็น
ลูกสะใภ้ เป็นใหญ่ในตระกูล

ภายหลังวันหนึ่ง พระศาสดา ทรงตรวจดูนางว่ามีญาณ
แก่กล้า จึงทรงแผ่พระรัศมีไปแสดงพระองค์ให้ปรากฏ ประหนึ่ง
ประทับอยู่เฉพะหน้า แล้วได้ตรัสพระภาวนีความว่า :-

ความประมาท ย่อมครอบงำ บุคคลผู้ติด
อยู่ในความยินดีในร้าย ในความรักความชัง

ในทุกข์และสุข.

ในเวลาจบคาถา นางดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล. ในวันที่สอง นางได้ถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอัตถูปัตติเหตุ แล้วแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาอัมพวนเปตวัตถุที่ ๑๒

๑๓. อักขรูกขเปตวัตร

ภุมมเทวดาคนหนึ่งได้กล่าวเตือนอุบาสกคนหนึ่งว่า

[๑๓๓] บุคคลให้สิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่มี แต่ผล
อย่างอื่นที่น่าปรารถนา น่าใคร่มีมาก เพราะฉะนั้น
ท่านจงให้ทาน แล้วท่านจักพ้นจากทุกข์และความ
ฉิบหาย ทั้งจักได้ประสบสุขอันเป็นไปในปัจจุบัน
และสัมปรายภพ เพราะท่านนั้น ขอท่านจงตั้ง
เถิดอย่าได้ประมาท.

จบ อักขรูกขเปตวัตรที่ ๑๓

อรรถกถาอักขรูกขเปตวัตรที่ ๑๓

เรื่องอักขทายกเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า ยัม ททาติ น ตัม โหติ
ดังนี้. เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี มีอุบาสก
ชาวเมืองสาวัตถีคนหนึ่ง เอาเกวียนหลายเล่มบรรทุกสินค้าไปขาย
ต่างประเทศ ขายสินค้าของตนในประเทศนั้นแล้ว ก็ซื้อเอาสินค้า
ต่างประเทศกลับมา เดินทางมุ่งไปกรุงสาวัตถี. เมื่ออุบาสกนั้น
กำลังเดินทางเพลาเกวียนเล่มหนึ่งหักในดง. ลำคับนั้น บุรุษคนหนึ่ง
ได้เอาฟืนและขวาน เพื่อจะตัดไม้ ออกจากบ้านตน เทียวไปในป่า
ถึงที่นั้น พบอุบาสกนั้น ผู้ถึงความโทมัส เพราะเพลาเกวียนหัก

จึงคิดว่า พ่อค้านี้มาลำบากในดง เพราะเพลากวียนหัก อาศัย
ความอนุเคราะห์ จึงตัดท่อนไม้มาตามเพลากวียนให้มันคงแล้ว
ประกอบกวียน ให้ไป.

สมัยต่อมา บุรุษนั้น ทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นภุมมเทวดา
อยู่ในดงนั้นนั่นแหละ พิจารณาถึงกรรมของตน ในเวลารাত্রี
จึงไปเรือนของอุบาสกนั้น ยืนอยู่ที่ประตูเรือนกล่าวคาถาว่า :-

บุคคลให้สิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่มี แต่ผล
อย่างอื่นที่น่าปรารถนา น่าใคร่มีมาก เพราะ
ฉะนั้น ท่านจงให้ทานแล้ว ท่านจักพ้นจากทุกข์
และความฉิบหาย ทั้งจักได้ประสบสุขอันเป็นไป
ในปัจจุบันและสัมปรายภพ เพราะท่านนั้น ขอ
ท่านจงตื่นเถิด อย่าประมาทเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ยัม ททาติ น ตัม โหติ ความว่า
ทายกยอมให้ไทยธรรมใด ไทยธรรมนั้นแหละ ย่อมไม่มีโดยความ
เป็นผลแห่งทานนั้น ในปรโลก, โดยที่แท้ นามอย่างอื่น ที่มีผล
น่าปรารถนา น่าใคร่ ก็มีอยู่มากทีเดียว เพราะฉะนั้น พวกท่าน
จงให้ทานนั้นแหละ คือ จงให้ทานโดยประการใดประการหนึ่ง
ทีเดียว. ภุมมเทวดา กล่าวเหตุในข้อนี้ว่า ครั้นให้แล้ว ย่อมพ้น
จากทุกข์และความฉิบหายทั้งสอง, อธิบายว่า ครั้นให้ทานแล้ว
ย่อมพ้นทุกข์และความพินาศ ทั้งปัจจุบัน ทั้งสัมปรายภพ. ในชื่อว่า
อุภยัม เตเน ทาเนน คจฺจติ นี้ พึงประกอบความดังนี้ว่า เพราะการ

ให้ฉัน เขาย่อมเข้าถึง คือ ย่อมประสบสุขทั้ง ๒ คือ สุขในปัจจุบัน และสุขในสัมปรายภพ ทั้งย่อมประกอบด้วยอำนาจहितสุขทั้งแก่ตน และสังคม. บทว่า ชาครธ มา ปมชชธ ความว่า จงตื่นเพื่อยัง อันห้ามอนัตตะทั้งสอง ยังประโยชน์ทั้งสองให้สำเร็จอย่างนี้ และ จงจัดเตรียมอุปกรณ์ แล้วจงอย่าประมาทในทานนั้น. ก็ในที่นี้ เพื่อจะแสดงถึงความเอื้อเฟื้อ ท่านจึงกล่าวซ้ำ.

พ้อคำพิจารณาถึงกิจของตนแล้ว กลับถึงกรุงสาวัตถี โดย ลำดับ ในวันที่ ๒ จึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้น ให้เป็นอตุปปัตติเหตุ แล้วทรง แสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว. เทศนานั้น ได้มีประโยชน์ แก่มหาชน ฉะนี้แล.

จบ อักขรูกขเปตวัตถุที่ ๑๓

๑๔. โภคสังหารณเปตวัตถุ

ในเวลารাত্রี หญิงเปรต ๔ คน ถูกทุกข์ครอบงำ จึงพากัน
ร้องรำพันด้วยเสียงดังอย่างน่ากลัวว่า :-

[๑๓๔] พวกเรารวบรวมโภคทรัพย์ไว้โดยชอบ

ธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง แต่คนอื่น ๆ
พากันใช้สอยโภคทรัพย์เหล่านั้น ส่วนพวกเรา
กลับมีส่วนแห่งทุกข์.

จบ โภคสังหารณเปตวัตถุที่ ๑๔

อรรถกถาโภคสังหารณเปตวัตถุที่ ๑๔

เรื่องนางโภคสังหารณเปรตนี้ มีคำเริ่มต้นว่า มย โภเค สหริมา
ดังนี้. เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

ได้ยินว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในพระเวฬุวัน
มหาวิหาร หญิง ๔ คน ในกรุงราชคฤห์ ทำการค้าขายด้วยเนยใส
น้ำผึ้ง น้ำมัน และข้าวเปลือกเป็นต้น ด้วยเครื่องนับโกงเป็นต้น
รวบรวมโภคะเลี้ยงชีพโดยไม่แยบคาย. เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ
กายแตก หญิงเหล่านั้นไปบังเกิดเป็นนางเปรต อยู่ที่หลังคูนอกเมือง
ในเวลากลางคืน นางเปรตเหล่านั้น ถูกความทุกข์เข้าครอบงำ
ร้องบ่นเพื่อด้วยเสียงขรมน่าสะพึงกลัว ด้วยคาถาว่า :-

**พวกเรารวบรวมโลกทรัพย์ไว้ โดยชอบ
ธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง แต่คนอื่นๆ
พากันใช้สอยโลกทรัพย์เหล่านั้น แต่พวกเรา
กลับมีส่วนแห่งทุกข์.**

มนุษย์ทั้งหลาย ฟังเสียงนั้นแล้ว กลัวสะดุ้งตกใจ เมื่อราตรี
สว่าง ตระเตรียมมหาทาน เพื่อภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน
นิมนต์พระศาสดา และภิกษุสงฆ์ อังคาส ด้วยขาทนียะและโกชนียะ
อันประณีต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เสวยพระกระยาหาร
เสร็จแล้ว นำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว จึงกราบทูลให้ทรงทราบ
ถึงเรื่องนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสว่า อุบาสกและอุบาสิกา
ทั้งหลาย เสียงนั้นไม่มีอันตรายอะไร ๆ แก่ท่านทั้งหลาย ส่วนเปรต
ทั้ง ๔ คนนั้น ถูกความทุกข์ครอบงำ กล่าวถึงกรรมที่ตนทำชั่ว
ร้องให้เสียงร่ำไร พลังกล่าวคาถานี้ว่า :-

**พวกเรารวบรวมโลกทรัพย์ไว้ โดยชอบ
ธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง คนอื่น ๆ พากัน
ใช้สอยโลกทรัพย์เหล่านั้น แต่พวกเรากลับเป็น
ผู้มีส่วนแห่งทุกข์.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โภเค ได้แก่ อุปกรณ์พิเศษแห่ง
ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ มีผ้าและอาภรณ์เป็นต้น อันได้ชื่อว่า โภคะ
เพราะอรรถว่าเป็นบุคคลพึงใช้สอย. บทว่า สัทธิมา ความว่า
ผู้มีจิตอันมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ รวบรวมไว้ ไม่ให้อะไร ๆ

แก่ใคร ๆ. บทว่า **สเมน วิสเมน จ** ได้แก่ โดยชอบธรรม และ
ไม่ชอบธรรม อีกอย่างหนึ่ง ความว่า บัดนี้ คนอื่น ๆ ใช้สอยโกศะ
เหล่านั้น ที่เรารวบรวม โดยไม่ชอบธรรม อันเป็นของเทียมกับ
ความชอบธรรม. บทว่า **มยฺหิ ทุกฺขสฺส ภาคินี** ความว่า ฝ่ายพวกเรา
บัดนี้ เป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์ใหญ่ อันนับเนื่องในกำเนิดเปรต คือ
เสวยทุกข์ใหญ่ เพราะตนไม่ได้ทำสุจริตอะไร ๆ ไว้ และทำแต่
ทุจริต.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสคาถาที่นางเปรตนั้น กล่าวแล้ว
อย่างนี้ จึงตรัสประวัติของนางเปรตเหล่านั้น แล้วทรงกระทำเรื่อง
นั้นให้เป็นอรรถอุปมาเหตุแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อม
แล้ว ทรงประกาศสัจจะสูง ๆ ขึ้นไป ในเวลาจบสัจจะ ชนเป็น
อันมาก บรรลุโศคาปัตติผลเป็นต้น ฉะนั้นแล

จบ อรรถกถาโลกสังฆกรรมเปตวิัตถุที่ ๑๔

๑๕. เสฏฐิปุตตเปตวัตถุ

ว่าด้วยที่สุดไม่มี

พระศาสดาได้ตรัสพระคาถาที่เปต ๔ ตน ประรภจะกล่าว
คนละคาถาให้บริบูรณ์ว่า :-

[๑๓๕] เมื่อพวกเราพากันหมกไหม้อยู่ในนรก

๖ หมิ่นปีเต็มบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง เมื่อไร
ที่สุดจักมี.

ที่สุดไม่มี ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน ที่สุดย่อม
ไม่ปรากฏ แนะนำผู้ Nirvuddha เพราะเรากับท่าน
ได้ทำบาปกรรมไว้.

พวกเราเหล่าใดไม่ให้อายุขัยอยู่ พวกเรา
เหล่านั้นย่อมเป็นอยู่ลำบาก เมื่อไทยธรรมมีอยู่
พวกเราไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน.

เรานั้นไปจากเปตโลกนี้ ได้กำเนิดเป็น
มนุษย์แล้ว จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ของผู้ขอ
สมบูรณ์ด้วยศีล ทำกุศลให้มากเป็นแน่.

จบ เสฏฐิปุตตเปตวัตถุที่ ๑๕

อรรถกถาสถสุตตเปตวัตถุที่ ๑๕

เรื่องเปรตผู้เป็นบุตรเศรษฐีนี้ มีคำเริ่มต้นว่า **สถฺจิวสุตฺตสทฺ-**
สทานิ ดังนี้. เรื่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวันกรุงสาวัตถี
ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าปัสเสนทิโกศล ทรงประดับตกแต่งแล้ว
เสด็จขึ้นคองช้างเผือกประเสริฐ เสด็จเทียบพระนครด้วยราชฤทธิ์
อันใหญ่ ด้วยราชานุกาพอันใหญ่ ทรงทอดพระเนตรเห็นแล้ว หึง
คนหนึ่ง มีส่วนเปรียบด้วยนางเทพอัปสรเพราะสมบุรณ์ด้วยรูป
เปิดหน้าต่างชั้นบนปราสาท ในเรือนหลังหนึ่งแลดูการตกแต่ง
องค์พระราชนัน มีจิตคลุ้มรุมด้วยความฟุ้งแห่งกิเลสที่เกิดขึ้น
โดยฉับพลันในอารมณ์ที่ไม่เคยเห็น แม้จะมีชนในพระราชวังผู้
สมบุรณ์ด้วยคุณวิเศษ มีตระกูล รูป และอาจารย์เป็นต้น ก็มีจิต
ปฏิบัติในหึงนั้น ด้วยอำนาจจิตที่ข่มได้ยาก เกิดเร็วดับเร็วเป็น
สภาวะ จึงได้ให้สัญญาแก่บุรุษผู้นั่งอยู่หลังพระอาสน์ว่า เธอจง
ตรวจดูปราสาทนี้และหึงนี้ แล้วเสด็จเข้าไปยังพระราชนิเวศน์.
เรื่องอื่นทั้งหมดพึงทราบโดยนัยที่มาแล้วในเรื่องอัมพสักขรเปรต
นั้นแล.

ส่วนความแปลกกันมีดังต่อไปนี้ :- ในเรื่องนี้ บุรุษมาใน
เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่อัสดงคต เมื่อเขาปิดประตูเมือง จึงวางคินสีอรุณ
และดอกอุบลที่ตนนำมา ไว้ที่บานประตูเมือง แล้วไปยังพระเชตวัน-

มหาวิหารเพื่อจะนอน. ฝ่ายพระราชเสด็จเข้าที่ประทับบนที่บรรทม อันเป็นสิริ ในเวลามัชฌิมยาม ได้ทรงสดับอักษร ๔ ตัว เหล่านี้ คือ ส น ทู โส ด้วยเสียงขรม เหมือนเปล่งออกด้วยลำคอใหญ่ ได้ยินว่า ในอดีตกาล เศรษฐีบุตร ๔ คน ชาวเมืองสาวัตถี มัวเมาด้วยความเมาในโภคทรัพย์ ได้ประสอกุศลเป็นอันมาก ด้วยอำนาจกรรมที่สั่งเสพภรรยาคนอื่น. ในเวลาเป็นหนุ่ม ภายหลังทำกาละแล้ว บังเกิดในโลหกุมภี ไกล้นครนั้นนั่นเอง ใหม้อยู่ถึงขอบปาก โลหกุมภีประสงค์จะกล่าวคาถาคณละคาถา จึงได้กล่าวเพียงอักษรต้นแห่งคาถาเหล่านั้นที่ตนเปล่งขึ้น ได้รับเวณาก็กลับลงสู่โลหกุมภี.

ฝ่ายพระราชทรงสดับเสียงนั้น สดุ้งตกพระทัย ทรงสลด เกิดขนพองสยองเกล้า ทรงให้ราตรีที่เหลือนั้นล่วงไปโดยลำบาก พอรাত্রีสว่าง จึงรับสั่งให้เรียกปุโรหิตมาแล้วตรัสเล่าเรื่องนั้น. ปุโรหิตเป็นคนติดลาภ ว่าพระราชสดุ้งตกพระทัย จึงคิดว่า อุบายอันเป็นเหตุให้เกิดลาภแก่เราและแก่พวกพราหมณ์ เกิดขึ้นแล้วทูล จึงทูลว่า ข้าแต่มหाराช อุบัติวันตรายอย่างใหญ่หลวงนี้ เกิดขึ้นแล้วหนอ ขอพระองค์จงบัญชาญอันประกอบด้วยหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง พระราชทรงสดับคำของปุโรหิตนั้นแล้ว จึงสั่งอำมาตย์ทั้งหลายว่า เออ พวกเธอจงเตรียมอุปกรณ์ัญญ ๔ หมวด แห่งวัตถุทั้งมวล. พระนางมัลลิกาเทวี ได้ทรงสดับดังนั้น จึงทูลพระราชว่า ข้าแต่พระมหाराชเจ้า เพราะเหตุไร พระองค์ ทรงสดับคำของปุโรหิตนั้นแล้ว จึงมีพระประสงค์จะกระทำกิจ คือ

การฆ่าและเบียดเบียนสัตว์เป็นอันมาก พระองค์ควรทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระญาณอันเที่ยวไปไม่ติดขัดในที่ทั้งปวง มิใช่หรือ. และพระองค์ควรปฏิบัติอย่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์แก่พระองค์. พระราชาทรงสดับคำของพระเทวีแล้ว เสด็จไปเฝ้าพระศาสดากราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนมหาบพิตร เหตุจากเสียงนั้นที่จะเป็นอันตรายอะไร ๆ แก่พระองค์หาไม่มี ดังนี้แล้ว จึงได้ตรัสประวัติของสัตว์เกิดในโลหภูมิเหล่านั้น ตั้งแต่ต้นจึงได้ตรัสคาถาที่ปรตเหล่านั้น เริ่มเปล่งแต่ละตน ให้บริบูรณ์ว่า :-

เมื่อพวกเราพากันหมกไหม้ในนรก หกหมื่นปีเต็มบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง เมื่อไรที่สุดจักมี.

ที่สุดไม่มี ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน ที่สุดยอมไปปรากฏ แนะนำผู้นिरทุกข์ เพราะเรากับท่านได้ทำบาปกรรมไว้.

พวกเราเหล่าใดไม่ไหวของที่มีอยู่ พวกเราเหล่านั้นยอมเป็นอยู่ลำบาก เมื่อไทยธรรมมีอยู่ พวกเราไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน.

เรานั้นไปจากเขตโลกนี้ ได้กำเนิดเป็นมนุษย์แล้ว จักเป็นผู้รู้ความประสงค์ของผู้ขอสมบรูณ์ด้วยศีล ทำกุศลให้มากเป็นแน่.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สฏฺฐิจิวสฺสสุหฺสานิ แปลว่า หกหมื่นปี.
ได้ยินว่าสัตว์ผู้เกิดในโลหกุมภินรคนั้น จมลงไปเบื้องล่างถึงพื้น
ภายใต้ สามหมื่นปี แม้ขึ้นมาข้างบนจากพื้นล่างนั้นถึงส่วนขอบปาก
สามหมื่นปีเหมือนกัน, ด้วยสัญญานั้น เปรตนั้นประสงค์จะกล่าว
คาถาว่า สฏฺฐิจิวสฺสสุหฺสานิ ปริปุณฺณานิ สพุพฺโธ พวกเราหมกใหม่
อยู่ในนรก หกหมื่นปีเต็มบริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ดังนี้ จึง
กล่าวว่า ส ประสบเวทนาเกินประมาณ ล้มคว่ำหน้าลง. ก็พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคาถานั้นให้บริบูรณ์ ก็พระราชา. แม้ใน
คาถาที่เหลือก็เช่นนี้. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กทา อนฺโตะ ภวิสฺสติ
ความว่า เมื่อพวกเราหมกใหม่อยู่ในโลหกุมภินรก เมื่อไรหนอ
ที่สุดแห่งทุกข์นี้จักสิ้นสุดลง.

บทว่า ตธา हि ความว่า ที่สุดแห่งทุกข์นี้ย่อมไม่มีแก่ท่าน
และแก่เรา ที่สุดจักไม่ปรากฏ ฉันทใด พึงกล่าวเปลี่ยนวิฤติว่า ท่าน
กับเราได้กระทำการอันลามกไว้ ฉันทนั้น คือ โดยประการนั้น.

บทว่า พุชฺชิวิตฺตํ ได้แก่ ชีวิตอันวิญญูชนพึงคิดเตียน. บทว่า
เย สนฺเต ความว่า พวกเราเหล่าใด เมื่อไทยธรรมมีอยู่ คือปรากฏ
อยู่. บทว่า น ททฺมฺหเส แปลว่า ไม่ได้ให้แล้ว. เพื่อจะกระทำเรื่อง
ที่กล่าวแล้วนั้นแลให้ปรากฏชัด ท่านจึงกล่าวว่า เมื่อไทยธรรมมีอยู่
พวกเราไม่ได้ทำที่พึงแก้ตน ดังนี้.

บทว่า โสหิ ตตฺเตน โส อหิ แปลว่า เรานั้น. ศัพท์ว่า นฺน
เป็นนิบาตลงในอรรถว่าปริวิตก. บทว่า อิตฺตํ ได้แก่ จากโลหกุมภิ

นรคนี่. บทว่า คนุตฺวา แปลว่า ไปปราศแล้ว. บทว่า โยนี ลทุธาน
มานุสี ได้แก่ ได้กำเนิดมนุษย์ คืออัตภาพมนุษย์. บทว่า วทญฺญ
ได้แก่ ผู้มีการบริจาคเป็นปกติ. หรือผู้รู้ถ้อยคำของผู้ขอ. บทว่า
สีลสมฺปนฺโน ได้แก่ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลและอาจารย์. บทว่า กาทามิ
กุสลํ พหุ ความว่า เราไม่ถึงความประมาทเหมือนในกาลก่อน
จักกระทำ คือก่อสร้างกุศล คือบุญกรรมไว้ให้มาก คือ ให้เพียงพอ.

พระศาสดาครัั้นตรัสพระคาถาเหล่านี้แล้ว จึงทรงแสดง
ธรรมโดยพิสดาร เมื่อจบเทศนา บุษย์ผู้นำดินเหนียวและดอก
อุบลแดง ดำรงอยู่ในโศคาปัตติผล พระราชาทรงเกิดความสังเวช
ทรงละความเพ่งเล็งในหญิงที่ผู้อื่นหวงแหน ได้เป็นผู้ยินดีแต่ภรรยา
ของตน ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาเสฏฐิปุตตเปตวัตถุที่ ๑๕

๑๖. สัตถุฎฐิฎฐหัสสเปตวัตถุ

ว่าด้วยเปรตถูกข้อนต่อยศิระชะ

วันหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานเถระลงจากเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นเปรตคนหนึ่ง จึงซักถามด้วยคาถาว่า :-

[๑๓๖]   **ทำไมหนอ ท่านจึงวิ่งพล่านไปเหมือน
คนบ้า เหมือนเนื้อผู้ระเวงภัย ท่านมาร้องอ้ออึง
ไปทำไม ท่านคงทำบาปกรรมไว้เป็นแน่.**

เปรตนั้นตอบว่า :-

**ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นเปรตเสวย
ทุกข์ เกิดในยมโลก เพราะทำบาปกรรมไว้ จึง
จากมนุษย์โลกนี้ไปสู่เปตโลก ข้อนเหล็ก ๖ หมื่น
ครบบริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ตกใส่ศิระชะ
และต่อยกระหม่อมของข้าพเจ้า.**

พระเถระถามว่า :-

**ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา
ใจ เพราะผลแห่งกรรมอะไร ท่านจึงได้รับทุกข์
เช่นนี้ อนึ่งข้อนเหล็ก ๖ หมื่น ครบบริบูรณ์โดย
ประการทั้งปวง ตกใส่ศิระชะและต่อยศิระชะของ
ท่าน เพราะผลแห่งกรรมอะไร.**

ปรตนั้นตอบว่า :-

ครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
องค์หนึ่ง นามว่าสุเนตตะ มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว
ผู้หาภัยแต่ที่ไหนมิได้ นั่งเข้าฌานอยู่ที่โคนต้นไม้
ข้าพเจ้าได้ต้อยศิระของท่านแตกด้วยการติด
ก้อนกรวด เพราะผลแห่งกรรมนั้น ข้าพเจ้าจึง
ได้ประสบทุกข์เช่นนี้ ฌอนเหล็ก ๖ หมื่น ครอบ
บริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง จึงตกลงใส่ศิระ
ของข้าพเจ้า และต้อยศิระของข้าพเจ้า.

พระเถระกล่าวว่ :-

ณะบุรุษชั้ว ฌอนเหล็ก ๖ หมื่น ครอบ
บริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง ตกใส่ศิระและ
ต้อยศิระของท่าน เพราะเหตุอันสมควรแก่ท่าน
แล้ว.

จบ สักกัฎฐสหัสสเปตวัตถุที่ ๑๖

อรรถกถาสักกัฎฐเปตวัตถุที่ ๑๖

พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร
ทรงปรารภปรตตนหนึ่ง จึงตรัสพระคาถานี้มีคำเริ่มต้นว่า ก็ นุ
อุมมตตรูปว ดังนี้.

ได้ยืมว่า ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี ยังมีบุรุษเปลี้ย
คนหนึ่ง เป็นผู้ฉลาดในการประกอบการคิดกรวด เขาถึงความ
สำเร็จในศิลปการคิดกรวดนั้น นั่งอยู่ที่โคนต้นไทรใกล้ประตูพระนคร
แสดงรูปช้าง ม้า มนุษย์ รถ เรือนยอด ชง และหม้อน้ำเต็มเป็นต้น
ที่ใบไทรด้วยการคิดกรวด พวกเด็กในพระนคร ให้ทรัพย์หนึ่งมาสก
และกึ่งมาสก เพื่อประโยชน์แก่การเล่นของตน ให้เขาแสดงศิลป
เหล่านั้น ตามความชอบใจ

ภายหลังวันหนึ่ง พระเจ้าพาราณสี เสด็จออกจากพระนคร
เข้าไปยังโคนต้นไทรนั้น เห็นการจำแนกรูปต่าง ๆ โดยเป็นรูปช้าง
เป็นต้น ที่แนบสนิทอยู่ที่ใบไทร จึงตรัสถามพวกมนุษย์ว่า ใครหนอ
กระทำการจำแนกรูปต่าง ๆ อย่างนี้ ที่ใบไทรเหล่านี้ พวกมนุษย์
ชี้ให้ทอดพระเนตรบุรุษเปลี้ยนั้นแล้วทูลว่า บุรุษเปลี้ยนี้กระทำ
พระเจ้าข้า. พระราชารับสั่งให้เรียกบุรุษ. เปลี้ยนั้นมาแล้วตรัส
อย่างนี้ว่า แนะพนาย เธออาจเพื่อจะเอามูลแพะใส่ให้เต็มท้องของ
บุรุษคนหนึ่ง ผู้ที่เราชี้ให้ ผู้กล่าวอยู่กะพระราชานั้นนั่นแหละ
ได้ไหมหนอ. บุรุษเปลี้ยทูลว่า ได้พระเจ้าข้า. พระราชาจึงนำบุรุษ
เปลี้ยนั้นเข้าไปยังพระราชวังของพระองค์ ทรงเบื่อหน่ายปุโรหิต
ผู้พูดมาก จึงรับสั่งให้เรียกตัวปุโรหิตมา นั่งปรึกษากันในโอกาส
ที่สงัดกับปุโรหิตนั้น อันแวดล้อมด้วยกำแพง คือม่าน จึงรับสั่งให้
เรียกบุรุษเปลี้ยมา. บุรุษเปลี้ยถือเอามูลแพะประมาณทะนานหนึ่ง
มา รู้อาการของพระราชา นั่งบ้ายหน้าตรงปุโรหิต เมื่อปุโรหิตนั้น

อ้าปาก ได้คีตมูลแพะทีละก้อนลงที่โคนลำคอของปุโรหิตนั้น ตาม
ช่องกำแพง คือม่าน. เขาไม่สามารถจะคายออกเพราะความละเอียด
จึงกลืนลงทั้งหมด. ลำดับนั้น พระราชาทรงปล่อยให้ปุโรหิตนั้น
ผู้มีท้องเต็มด้วยมูลแพะไป ด้วยรับสั่งว่า ไปเถอะพราหมณ์ ท่าน
ได้ผลแห่งความเป็นผู้พุกมากแล้ว ท่านจงดื่มน้ำที่ปรุงด้วยผลและ
เปลือกประยงค์ที่ขยำเป็นต้น แล้วจงถ่ายออก ด้วยอาการอย่างนี้
เธอก็จะมีความสวัสดิ. ก็ด้วยการกระทำของบุรุษเปลี่ยนั้น พระองค์
ทรงพอพระทัย ได้พระราชทานบ้านส่วย ๑๔ ตำบล. เธอรันได้
บ้านส่วย ๑๔ ตำบลแล้ว ทำตนให้คนมีความสุขอื่นหนา ทั้งให้คน
ปรีวารชนได้รับความสุขอิมหนา ให้อะไร ๆ อันสมควรแก่สมณ-
พราหมณ์เป็นต้น ไม่ทำให้ประโยชน์ปัจจุบันและอนาคตเสื่อมไป
เลี้ยงชีพโดยความสุขที่เดียว ทั้งให้บำเหน็จรางวัล แก่คนผู้มายัง
สำนักตนศึกษาศิลปอยู่.

ลำดับนั้น บุรุษคนหนึ่งเข้าไปยังสำนักเขากล่าวอย่างนี้ว่า
ดีละอาจารย์ ขอท่านอาจารย์ให้ผมศึกษาศิลปนี้บ้าง กระผมพอแล้ว
ด้วยบำเหน็จและรางวัล. บุรุษเปลี่ยนั้นให้บุรุษนั้นศึกษาศิลปนั้น.
บุรุษนั้นศึกษาศิลปได้แล้ว ประสงค์จะทดลองศิลป จึงเดินไป เอา
เครื่องพิฆาต คือก้อนกรวดทำลายศิระษะของพระปัจเจกพุทธเจ้า
นามว่าสุเนตตะผู้นั่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา พระปัจเจกพุทธเจ้า
ปรินิพพานที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้นนั่นเอง พวกมนุษย์รู้เรื่องเข้า จึง
เอาก้อนดินเป็นต้น ตีบุรุษนั้นให้สิ้นชีวิตในที่นั้นนั่นเอง. เขาทำ

กาลแล้วบังเกิดในอเวจีมหานรก ไหม้อยู่ในนรกหลายพันปี ด้วย
เศษแห่งวิบากกรรมนั้นนั่นเอง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ จึงบังเกิดเป็น
เปรตไม่ไกลแต่กรุงราชคฤห์. อันวิบากที่พึงเห็นสมกับกรรมนั้น
พึงมี เพราะเหตุนั้น ฌ้อนเหล็กประมาณหกหมื่นที่กำลังแห่งกรรม
ซัดขึ้น กระทบหน้าบนกระหม่อมทั้งเวลาเช้า เวลาเที่ยง และเวลาเย็น.
เปรตนั้นมีศีรษะ निकขาด ได้รับเวทนาแสนสาหัส ล้มลงที่ภาคพื้น
แต่เมื่อพอฌ้อนเหล็กปราศไป มันก็มีศีรษะตั้งอยู่ตามปกติ.

ภายหลังวันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลณะลงจากเขา
ศิขณภูฏ เห็นเปรตนั้นจึงตอบถามด้วยคำถามนี้ว่า :-

ทำไมหนอ ท่านจึงวิ่งพล่านไปเหมือน
คนบ้า เหมือนเนื้อผู้ระวางภัย ท่านมาร้องอ้ออิง
ไปทำไม ท่านคงทำบาปกรรมไว้เป็นแน่.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุมมุตตनुโป ความว่า ท่านเป็น
เหมือนมีสภาวะแห่งคนบ้า คือเป็นเหมือนคนถึงความเป็นคนบ้า. บทว่า
นิโค ญโตว ชาวลี ความว่า ท่านวิ่งพล่านไปข้างโน้นข้างนี้เหมือน
เนื้อระวางภัย. จริงอยู่ เมื่อฌ้อนเหล็กเหล่านั้นกระทบหน้าอยู่ เขา
ไม่เห็นสิ่งที่ด้านทาน จึงวิ่งไปข้างโน้น ข้างนี้ด้วยคิดว่า การประหาร
เช่นนี้ จะไม่พึงมีหรือหนอ. แก่ฌ้อนเหล็กเหล่านั้นถูกกำลังกรรม
ซัดไป จึงกระทบหน้าลงเฉพาะบนศีรษะของเปรตนั้นยืนอยู่ที่ใด
ที่หนึ่ง. บทว่า ก็ นุ สททายเส ตูว ความว่า ท่านร้องไปทำไมหนอ
คือ ท่านเที่ยวร้องขรมไปเหลือเกิน.

โดยประการทั้งปวงกระหน่ำบนศีรษะ และต่อ

ศีรษะของท่าน เพราะผลกรรมอะไร

เปรตเมื่อจะบอกกรรมที่ตนทำแก่พระเถระนั้น จึงได้กล่าว

คาถา ๓ คาถาว่า :-

ครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เห็นพระปัจเจกพุทธ-

เจ้าองค์หนึ่ง นามว่าสุเนตตะ มีอินทรีย์อันอบรม

แล้ว ผู้หาภัยแต่ที่ไหนมิได้ นั่งเข้ามาอยู่ที่โคน

ต้นไม้ ข้าพเจ้าได้ต่อศีรษะของท่านแตก ด้วย

การดีดก้อนกรวด เพราะผลแห่งกรรมนั้น

ข้าพเจ้าจึงได้รับทุกข์เช่นนี้ หมั่นเหล็กหกหมื่น

ครบบริบูรณ์ โดยประการทั้งปวง จึงตกลงบน

ศีรษะข้าพเจ้า และต่อศีรษะข้าพเจ้า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมุพุทธฺธึ ได้แก่ พระปัจเจก-

สัมพุทธเจ้า. บทว่า สุเนตฺตํ ได้แก่ ผู้มีชื่ออย่างนี้. บทว่า

ภาวิตินุทฺธิยํ ได้แก่ ผู้มีอินทรีย์มีสัทธินทรีย์เป็นต้น อโนบรมแล้ว

ด้วยอริยมรรคภาวนา.

บทว่า สาลิตฺตคฺคปฺปหารณ ความว่า ประกอบการดีดกรวด

ด้วยธนู หรือด้วยนิ้วมือนั้นแหละ ที่ท่านเรียก สาลิตตะกะ. จริง

อย่างนั้น บาลีว่า **สกุขราย ปหาเรน** ดังนี้ก็มี. บทว่า **ภินฺทิสฺส** แปลว่า ทูบแล้ว.

พระเถระครั้นได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะแสดงว่า บัดนี้ เธอได้รับผลนี้แห่งกรรมเก่า อันสมควรแก่กรรมที่ตนกระทำนั่นเอง จึงกล่าวคาถาสุดท้ายว่า :-

**แฉะบุรุษชั้ว ฆ้อนเหล็กหกหมื่น ครอบ
    บริบูรณ์โดยประการทั้งปวง ครอบหน้าบนิริษะ
    และต่อยสิริษะของท่าน เพราะเหตุอันสมควร
    แก่ท่านแล้ว.**

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ธมฺเมน** แปลว่า ด้วยเหตุอันสมควร. บทว่า **เต** ได้แก่ ท่าน. ท่านแสดงไว้ว่า ผลนี้สมควรแก่บาปกรรมที่ท่านผู้คิดในพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น กระทำแล้ว น้อมนำเข้าไปหาท่าน เพราะฉะนั้น ผลแห่งบาปกรรมนั้นแหละ อันใคร ๆ จะเป็นเทวดา มาร พรหม หรือแม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ตาม จะพึงป้องกันมิได้เลย.

ก็แลครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว จากนั้นจึงเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนคร กระทำกตัตถกิจเสร็จแล้ว ในเวลาเย็นจึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า. พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 605

ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอรรถุปัตตติเหตุ เมื่อจะทรงแสดงธรรม
แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว จึงทรงประกาศคุณานุภาพแห่งพระปัจเจก-
พุทธเจ้า และความไม่คูหมีนกรรม มหาชนเกิดความสังเวชละ
บาปกรรมแล้ว ได้เป็นผู้ยินดีในบุญมีทานเป็นต้น ฉะนี้แล.

จบ อรรถกถาสัญญิกฎเปตวัตถุที่ ๑๖

จบ ปริมัตถทีปนี

อรรถกถาขุททกนิกาย เปตวัตถุ

มหาวรรคที่ ๔ ประดับด้วยเรื่อง ๑๖ เรื่อง

ด้วยประการฉะนี้

รวมเรื่องที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพสักรเปตวัตถุ ๒. เสริสกเปตวัตถุ ๓. นันทกเปต-
วัตถุ ๔. เรวดีเปตวัตถุ ๕. อัจฉุเปตวัตถุ ๖. กุมารเปตวัตถุ
๗. ราชปุตตเปตวัตถุ ๘. คุถขาทกเปตวัตถุที่ ๑ ๙. คุถขาทก-
เปตวัตถุที่ ๒ ๑๐. คณเปตวัตถุ ๑๑. ปาฎลিপุตตเปตวัตถุ ๑๒. อัม-
พวนเปตวัตถุ ๑๓. อักขรูกขเปตวัตถุ ๑๔. โภคสังหรมเปตวัตถุ
๑๕. เสฎฐิปุตตเปตวัตถุ ๑๖. สัญญิกฎสหัสสเปตวัตถุ.

จบ มหาวรรคที่ ๔

จบ เปตวัตถุบริบูรณ์

กถาสรูปท้าย

ก็ด้วยลำดับคำมีประมาณเท่านี้

อรรถสังวรรณานันประกาศผลอันเผ็ด

ร้อนลามกของกรรมอันเป็นเหตุให้สัตว์ผู้กระทำ

ชั่ว บังเกิดเป็นเปรตโดยประจักษ์ โดยการปจฺจนา

วิสัยนา และโดยนิยามแห่งเทศนา ทำความสลด

ใจให้เกิดแก่สัตว์บุรุษทั้งหลาย ข้าพเจ้าอาศัยนัย

แห่งอรรถกถาเก่า ริเริ่มไว้ เพื่อจะประกาศเนื้อ

ความของเรื่องที่ท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

ผู้ฉลาดในเรื่องถ้อยคำ กำหนดรู้เรื่องได้อย่างดี

ร้อยกรองไว้ โดยชื่อว่า เปตวัตถุ อันประกาศ

อรรถอย่างดีไว้ในเปตภูตุนั้น ตามสมควรใน

เรื่องนั้น ๆ โดยชื่อ ชื่อว่า **ปรมัตถทีปนี** มีวิจิ-

ฉัยไม่สับสน จบบริบูรณ์แล้ว โดยพระบาลี

ประมาณ ๑๕ ภาณวาร ดังนั้น บุญนั้นโดยที่

ข้าพเจ้าผู้แต่งปรมัตถทีปนีนั้น ได้ประสพแล้ว

ด้วยอานุภาพแห่งบุญนั้น ขอเหล่าสัตว์แม่ทั้งปวง

จงหยั่งลงสู่ศาสนาของพระโลกนาถ แล้วเป็นผู้

มีส่วนแห่งวิมุติรส ด้วยข้อปฏิบัติมีศีลเป็นต้น

อันบริสุทธิ ขอศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
จงดำรงอยู่ในโลกตลอดกาลนาน ขอให้สัตว์ทุก
หมู่เหล่า จงมีความเคารพในศาสนาของพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเป็นนิตยนิรันดร์
แม้ฝนก็จงหยั่งลงยังพื้นปฐพีตลอด โดยถูกต้องตาม
ฤดูกาล ขอท่านผู้ยินดีในพระสัทธรรมจงปกครอง
ชาวโลกโดยธรรม เทอญ.

จบ สังฆวรรณาเปตวัตถุ

อันท่านพระภัททันตาจารย์ธรรมปาละ

ผู้เป็นนักบวชผู้ประเสริฐในหมู่มุนี

ผู้อยู่ในพรตตถวิหาร รจนา

จบ บริบูรณ์